

DIVI CLEMENTIS RECOGNITIONVM LIBRI X. AD IACOBVM FRATREM DOMINI, RVFINO TORANO AQVILEIENSE INTERPRETE.

CVI ACCESSIT NON POENITENDA epistolarum pars uetustissimorũ Episcoporum, hactenus non uisa, eorũ qui ab hinc an. M. CC. Romanæ ecclesiæ præfuerunt.

IO. BEBELIVS PIO LECTORI.

Accipe Diui CLEMENTIS *libros, & eruditione, & pietate insignes, optime lector, eius inquam Clementis, cuius diuus* PAVLVS *ad Philippenses meminit, cuiusq; ea fertur magno Græcorum & Latinorum consensu epistola, quæ ad Hebræos nunc uulgo Paulo inscripta est. Quibus uetustißimorũ episcoporũ adiecimus epistolas perquàm eruditas, annotatiunculis & argumentis à Ioanne Sichardo illustratas, ex quibus pleraq; ecclesiarum hodie emendari poßint. Ex nostra officina, An. M. D. XXVI. Mense Augusto.*

Catalogum omnium quæ in hoc libro continentur, inuenies proxima pagella.

IN INCLYTA GERMANIAE BASILEA.

Cum gratia & priuilegio Cæsareo.

CATALOGVS EORVM QVAE IN HOC LIBRO CONTINENTVR.

Qui omnes à CHRISTO nato an. CCC. Romanæ ecclesiæ præfuerunt.

REVERENDISSIMO IN CHRISTO PATRI, EIDEMQVE

Illustrissimo principi ac domino, D. Bernardo Episcopo Tridentino. Io. Sichardus S. D.

VELLEM equidem Reueren. in CHRISTO pater, idemq; illustrissime princeps, tam esset mihi facile uirtutes tuas prædicare, quàm id tu es prolixe meritus diuinis tuis nō modo erga me beneficijs, uerum etiam ab uniuerso hominū genere, dum uidelicet hoc tanto tibi studio sumis, ut sis & ipse præter uulgarem ordinis tui captum haud mediocriter doctus, & literas in capitis iam pridem discrimen uocatas, quantū ab uno præstari potest, latissime propages. Si enim meritis ascendimus cœlū, & hæc reliqua est, ut ille dicit, uia ad diuinos honores, iuuare mortales, quid superest quin te indigitemus? Meruit enim Hercules ille ἀλεξίκακος ob nescio quæ domita monstra, immortalem nominis sui gloriam, Hippocrati uero litatū est tanquā præsenti deo, ob unum atq; alterū quibus opem contra uulgatā iam tum cōtagionis luem tulit. Tuum uero quale dicam nunc factum, si cum his conferatur? aut quem animū erga honestiora ingenia? dum perpetuas illas curas, quibus die noctuq; ob rerum administrationē distineris, posthabes etiam literarum caussæ, agisq;, ut non solum optimi quiq; autores deterso situ in lucem uindicentur, uerum uis hoc tibi deberi, uis hanc tibi esse famam superstitem, ut unus tu & esse & dici merearis, cuius commendatione, opera, autoritate, in eum postliminio locum literæ restituantur, unde quorundā improbitate, non dico quanto rerum publicarum etiam detrimento, deciderūt. Incredibile em̄ dictu est, quàm mihi profuerint literæ R. P. T. quas ne quidem

per summam impudentiam optare in animũ induxissem, nisi hoc tu tibi, tanquam debitum officij tui pensum, spõte poposcisses, ut tua interesse existimares, ne, quod in te esset, diutius iacerent recta studia. Tuis ergo adeoq; illustrissimi principis Ferdinandi auspicijs egressus, non pœnitendam bonorum, eorũq; uetustissimorum autorũ copiam mecum, tanquam ex diutino uenatu, retuli, quos nunc de integro hoc maiore doctissimorum quorũq; expectatione parturio, quò magis illi præter opinionem contigerunt. Cui enim, ita comparatis hominum moribus, tale quicquam in mentem uenire, hoc præsertim tempore potuit? ubi eò temeritatis quorundam furor progressus est, ut remedijs quidem quoquo pacto opus sit, nondum tamẽ satis adpareat ratio, qua inueterato iam morbo, atq; ob id tenaciori occurramus. Mihi sane uidentur hi rectissime ad recuperãdam Germaniæ tranquillitatem ingredi, qui eos maxime in medium proponunt libros, tanquã publicos fontes, unde hauriant uel adulescentes sanioris mentis initia, postq; de quibusdam iam natu grandioribus desperatum est. Quamobrem multum omnino, ac nescio an nõ totum quod uel animo cõsequi possumus melioris spei, sitũ mihi uidetur in ætate etiãmdũ tenera, quæ in fatalia quædam huius temporis scripta imprudens, tanquam tempestate aliqua ad scopulos, delata est, ad quos ne consenescat, ex bonorũ autorum æditione pendet. Sunt enim pleriq; nostratiũ, quibus saltẽ mica ingenij est, ita alioqui affecti erga studia, ut non ita magno negocio opus esse uideatur ad abolendas quorundã nænias, quarum uidemus ubiq; nunc gentiũ tantam oriri nauseam, ut præter paucos quosdã, eosq; indoctos legere nemo sustineat. Quemadmodũ ergo literarũ casus, ueluti Cæcias quispiam nubes, traxit secum omnium honestarũ artium si non stragem, at certe cõcussionẽ, ita in possessionem dignitatis restitutis literis, constantius, æquiusq; se habitura sunt omnia, quibus in medio uitæ usuq; communi uiuitur, præsertim ad coruos quibusdam relegatis, qui ut felicius infantiam suam palliarent, promiscuæq; plebi se insinuarent, id nobis calamitatis in literas inuexerũt, ut potius contempsisse quàm ignorasse uiderentur. Nimius sum, fateor, at quis nõ præ indignitate rei totus in lachrymas solueretur? postq; uidet nõ modo nullis in eos qui malũ hoc orbi cõciliãt, animaduerti Senatus cõsultis, qđ decebat fieri acerbissimis, sed ociose etiam atq; delicate, ob illa scilicet in remp. Christianã benefacta, nepotari. Vtinam hoc moribus nostris aliquando recipiatur, ut & ingeniorum curam saltem subsiciuam ad se putẽt pertinere qui publicæ saluti præsunt, eoq; nomine rerũp. clauos tenent. Si eñ Crassus censor officio suo nõ putauit indignum, imperitos quosdam rhetoras cogere in ordinẽ, atq; interdicere professionis munere, quod parum hoc scite administrarent. Et philosophis, quod nouam quandã ociandi rationem prætextu philosophiæ introducerent, si non modo ciuitatis ius, sed & Italia tota adempta est. Quid demum de his nostratibus futurũ fuisse putamus, si ex insperato, tanquam propitius aliquis Iupiter, Crassus quidam appareat, qui autoritatis suæ gladium in eos distringat? quibus ludus est sanctissima quæq; studia lancinasse, atque il-

Germaniæ trã quillitas ex literis conciliãda est.

Crassus censor i doctos quosdã rhetores in ordinẽ coẽgit.

locis

lotis pedibus conculcasse, uerũ hoc insuper agunt, ne quicꝗ sit usquam gentium rerum, quod uel acumen resipiat aliquod, uel non prophanæ etiam turbæ sit obuium. Hæc adeo caussa est cur mathemata etiam uulgo rideantur, tanquam superuacaneum sit in ea id temporis locare, quod nolimus uelimus cogimur parẽtes uiui uidentesꝗ aspicere palàm insumi in aleam, & quædam non paulo his etiam deteriora. Eloquentiam putãt eam satis esse Christiano, quæ utcũꝗ possit adumbrare rem quam animo conceperis. At nõ uident, ut uel hoc tantulũ assequamur, opus esse longiusculo tempore, ne obscuri simus, & demus sine mente sonum, ut elegantissimus poëta dicit, ut enim in Theologo summã eloquentiam anxie nõ requiro, si desit, quam tamẽ sim in lucro habiturus si adsit, ita mediocrem cum dignitate coniunctam omnino necessariã duxerim, est enim omnino etiam in sacris suus eloquentiæ locus, est sua admiratio. Veluti in matrona aliqua honestiore, laudes ornatũ eum qui aut sine impensiore sumptu paretur, aut nõ abhorreat à personæ decoro, ita sordes oderis, ut etiam omnibus sit numeris alioqui in suo genere absoluta. Aut dicant mihi isti barbariei patroni, quid calumniatus est in Iouiniano Hieronymus maiore apparatu, atꝗ cõtentione, ipsoꝗ adeo libri ingressu, quàm orationẽ male sibi cohærentem, ridiculum quendam tumorem, atꝗ demũ spurcitiem? ut non scriptorem, sed αἰνιγματιστὴν uocet. An non maximi ut quisꝗ precij habetur in re theologica, ita eloquentiæ fuit studiosissimus? ut nunc Tertullianũ, Lactantium, Cyprianum, atꝗ deniꝗ ipsum quem iam nunc adornamus Victorinum Afrum taceam. Est autẽ quicquã Augustino, Ambrosio, purius? quorum oratio tantum abest à barbarie, quantũ est eorum inquinatior, qui hodie & nomen & lucellum ex literarum oppugnatione quærunt. Adde etiã si libet, quod diuus Aurelius Augustinus de rhetoricis & dialecticis integros libros conscripsit, qui licet uulgo non extent, dabimus tamen operam ut propediem in manus hominũ ueniant. Quantus uero theologus? Deniꝗ ut semel finiamus, nullum hominũ genus, diutius florem eloquẽtiæ tenuit ipsis Theologis. Cœperunt enim iam tum cadere caussa iureconsulti, cum & Cicero in foro uersaretur. Medici aũt adeo dedidicerunt latine, ut post Plinium, quod saltem sciam, nihil in hoc genere fermè scriptum sit tolerabili eloquentia. Nisi unum mihi Cælium Aurelianum Siccensem opponas, cuius mihi copiam fecit uir adprime eruditus, & cõmunibus studijs, ut quisquam alius, bene uolẽs Theobaldus Fettichius Vuormatiensis, Ludouico principi Palatino à cura medica. Ab hinc uero quingentis annis desierunt uix tandem theologi latine loqui, quippe Albinũ, & Paulum diaconũ nõ fuisse omnino elingues, quorum uterꝗ principem apud Carlum magnũ locũ obtinuit, monumenta quæ passim in bibliothecis paulo uetustioribus uisuntur, satis testantur. Ob id pro uirili cuiꝗ pro se annitendũ censeo, cui uel leuiter ille publicus rerum hominumꝗ status doleat, ut quemadmodũ nostra tempestate ferè opicos aliquò uidemus ꝓgressos in artis suæ mysterijs, quo superior illa ætas aspirare nequiuit, sic nos quoꝗ nihil de industria remittamus, ut si ad eum quẽ à maioribus

Eloquẽtia theologos maxime decet.

Iouinianus.

Victorinus Afer.

Cælius Aurelianus.

Theobaldus Fettichius.

acceptimus cumulũ nihil accedat, saltẽ à Gothorũ incursione asseratur, id quo minus faciamus nihil caussæ est, quandoquidẽ argumentis iam aliquot deprehensum est, nec ingenia nostris deesse, nec ad quorũ imitationẽ excitentur. Siquidẽ inter Germaniæ principes, quod nobis bene uertat, nec ferè est quisq́ paulo cordatior, qui nõ inter purpuratos illos aliquid etiam loci relinquat liberalius eruditis. Quo nomine præbuit nuper R. Episcopus ille Treuericus, dexteritate rerum administrandarum singulari præditus, prorsus miraculũ sui, cũ præter alios impense uideatur renascẽtibus studijs fauere, tũ & officijs suis eos potissimũ præficit, qui literarũ sint ipsi non expertes. Cuiusmodi mihi uisus est propius intuenti Matthias de Saracastro Officialis, ut uulgo appellamus, qui in iure ciuili Sceuolam quendã, in re sacra Hieronymũ præstet, mirũ autem qua polleat eloquentia, qua humanitate, qua prudentia, atq́ demum, quod in maxima laude numero, quàm ex animo fauẽs bonis studijs, ut in hoc decuriam iam domi scribarũ alat uelut amanuensiũ, non alio cõsilio, quàm ut in describendis uetustissimis codicibus, eorũ opera ad publicã cõmoditatem utatur. Nec minore studio id agit Vuolsgangus ab Affenstein, nobiliũ, quos ego uiderim, facile doctissimus, & doctorũ nobilissimus, q̃ præfectus urbi est Episcopo Vuormatiensi. De R. T. P. uero quid dicã? cuius mihi aula usq́ adeo nihil aulici uisa est præ se ferre, ut in Academia quadam me uersari existimarem, siquando in congressibus, quod non raro fiebat, mentio esset uel de literis, uel administratione rerum orta. Licuit ergo omnino cõstantissimo illo uitæ tenore philosophum, mundiciæ principem, parsimonia Episcopũ agnoscere, in cuius aula ueluti equo Troiano inclusi essent tot literarum proceres, apud quos cum semel atque iterũ esset de cõmunibus rebus institutus sermo, forte Clementis memini, cuius ego æditionem iam tum parabã. Et quia non obscure præ se R. P. T. uisa est ferre incredibilem quendm erga bonos autores amorem, & eiusmodi erat uoluntatis tuæ erga me propensio, ut uitã etiã debere me tibi ingenue faterer, cœpi cõsiliũ, ut uel parti beneficiorũ tuorum quà possem responderem, inscribendi tibi Clementem, quẽ etiamdũ à prælo madentem R. P. T. dedico, ut uel sic à quibusdã huius ætatis uituperatoribus in tuto sit. Nec enim me mouit illa plus quàm decãtata ubiq́ de Apocryphis sententia, quæ si sunt abijciẽda, Tertulliano carebimus, Eusebij magna parte, Lactantio. Quid multis? ægre quisquã paulo uetustior locũ suũ tuebit, quippe quorum pleriq́ synodos illas præcesserint, quibus ueluti cancellis quibusdam circũscripta fuit Christianismi professio. Mirum ergo uideri debet, si à uetustioribus illis quid sit uariatũ, & cœperint legi priuatim, id est fieri apocrypha, quæ paulo ante publice legebãtur? Vt uero interim dicam quod sentio, nondũ satis mecum constitui, quid illa ueterum autorũ censura sibi uelit, quæ distin. XV. cap. sancta Ro. habetur, ut omittam quod quædam isthic ex diametro inter se pugnant. Clementis uero dum octo facit libros, & capitũ meminit, nisi me animus fallit, quinquaginta, quæ sint pro autenticis, sic enim loquitur, recepta, non potest mihi non præbere nescio cuius monstri suspicionem, uel hoc

Matthias à Saracastro.

Vuolsgangus ab Affenstein.

Aula episcopi Tridẽtini similis academiæ.

uel hoc nomine maxime, quod quæ hodie in uetustissimis bibliothecis supersunt exemplaria, quorũ duo omnino licuit per sesquimestrem illã excursionẽ uidere, unum Basileæ, quo sumus usi cõmodato, alterũ Schonaugiæ, nec ullas habebãt capitum sectiones, & in decem Clemens ipse libros totum uolumen digesserat, id qđ ex fine tertij libri facile est uidere. Sed hoc quicquid est rei, iudicandum alijs in medio relinquam, si hoc unum addidero, mihi alioqui nõ tam superstitiose nasuto, nec uideri uerisimile Rufinũ uirum, ne quid addam præterea, magnũ, potuisse adduci, ut Latio donaret librum, quem uidisset parum dextre ab eruditioribus accipi, aut cui dignitatis suæ ratio non iam ante constaret. Et quæso qui fieret ut Origenem, Xistum philosophũ, Eusebium Cæsariensem, Gregoriũ Nazanzenũ, Basiliũ magnũ, Pamphilũ martyrem, Euagrium, rei theologicæ, quod in cõfesso est, facile principes, ex Græcis uerteret, hic uero tanquam sui oblitus, imperare sibi potuerit, ut tot lucubrationũ gloriam, istius uersionis ueluti tenebris obscuraret, & tanquam malus poëta uno actu, eoq; postremo totã fabulã dehonestaret. Quod ergo huius loci est, nihil sanè restat, quod quenq; torqueat illa quorundã nõ Aristarchorum, sed Phalaridũ exactior quàm uerior censura, dummodò cõstet Eusebiũ illũ quædam ex his Recognitionũ libris nõ modo mutuatũ, uerum quod parũ etiam attentis apparet, ad uerbum quædã descripsisse in libro De Euangelica præparatione VI. Cæterũ cũ iam æditionẽ cogitaremus Clementis nostri, forte fortuna incidimus in epistolas quasdã, quæ nescias plus habeant eruditionis an pietatis, eas quoniã argumento nostro magnopere cõuenirent, nec ante typis excusæ essent, curauimus ut unà formis describerentur. In quibus quia nõ pauca erant, quæ magno temporũ interuallo essent remotiora, scholijs siquando usus uidebatur, atq; argumẽtis illustrauimus, quas R. T. P. nõ enim occurrit alius cui potius inscribi debeant, nũcupatim dedico cõsecroq;. Quo enim munere apud R. T. P. maiorẽ me gratiã initurũ cõfiderẽ, nõ erat, quàm si librũ doctissimũ eumq; uetustissimũ ei potissimũ consecrarem, qui nõ modo singulari est præditus pietate, uerũ elegantiore literatura tanta, quanta uel in eius generis hominibus desiderari potest maxima, qui omnem ætatem in literis cõsumpserunt. Bene ualeat R. P. T. quam nobis communibusq; studijs CHRISTVS quàm diutissime seruet incolumem. Basileæ, An. XXVI. Augusti XVIII.

PHILIPPVS ENGENTINVS POETA LAVREATVS IN AEDITIONEM D. CLEMENTIS.

SI ueterum præstant ueneranda uolumina patrum,
Vt fidei reddant secula quæq; statum:
Hæc sunt è cumulo propius spectanda, uetustas
Quæ pia commendat, posteritasq; probat.
Talia Clementis si quis ferat esse diserti,
Nunquam iudicio fallitur ille meo.
Ausoniam tamen hinc lectores ponite libram,
Semper enim lanx hæc non fuit æqua satis.
Hoc est iudicio patres fraudare superbo:
Hoc est foeturas deterere ingenij:
Scilicet hæc notha sunt, uterisq; inuisa repulsa.
Autoris frustra cessit & ille labor.
Id nolint manes Clementis, & illius à quo
Sunt mutata toga pallia Romulea.
Noluit hoc etiam chari mihi cura Sichardi,
Eruta uix tandem qui monumenta dedit.

RVFINI TORANI

AQVILEIENSIS IN CLEMENTIS VEtustissimos, atque eruditissimos libros Præfatio, ad GAVDENTIVM episcopum.

TIBI quidem GAVDENTI nostrorũ decus insigne doctorum, tantus ingenij uigor, imò tanta spiritus gratia est, ut si quid à te etiam quotidiani eloquij more dicitur, si quid in ecclesia declamatur, id in libris haberi, & ad instructionem tradi posteris debeat. Nos tamen quos & ingenij tenuitas minus promptos, & senecta iam tardos reddit ac segnes, opus quod olim uenerãdæ memoriæ uirgo Syluia iniunxerat, ut CLEMENTEM nostræ linguæ redderemus. Et tu deinceps iure hæreditario poscebas, licet multas post moras, tamen aliquando restituimus prædam, quam, ut opinor, non paruam, Græcorũ bibliothecis ereptã nostrorũ usibus & utilitatibus conuectamus, ut quos proprijs non possumus, peregrinis nutriamus alimonijs. Nam & solent suauiora uideri peregrina, interdum uero & utiliora. Denique peregrinum est penè omne quod medelam corporibus cõfert, quod morbis occurrit, quod uenena depellit. Iudæa balsami lachrymã, Creta comam dictamni mittit, Arabia aromatũ flores, & spicarũ nardi India segetem metit: quæ ad nos etiam, si aliquantulo quàm proprius ager attulit, fractiora perueniunt, odoris tamen gratiam, uimq́ꝫ medendi integram seruant. Suscipe igitur anime mi redeuntem ad te CLEMENTEM nostrum. Suscipe iam Romanum: nec mireris, si forte tibi in eo minus solito floridus eloquentiæ uultus appareat. Nihil interest dummodo sensus idem sapiat, peregrinas ergo merces multo in patriam sudore transuehimus, et nescio quàm gratus me ciuium uultus accipiat, magna sibi gratia spolia deferentem, & occultos sapientiæ thesauros, nostræ linguæ claue reserantẽ. Sed uotis tuis faueat deus, ut nullus nobis sinister oculus, nec cuiusquam liuidus occurrat aspectus. Ne extremo prodigij genere, cum nihil inuideant illi quibus aufertur: liuescant tamen isti quibus confertur. Aequum est sanè tibi, qui hæc etiam Græce legeris (ne forte in aliquibus minus à nobis seruatum translationis ordinem putes) interpretationis nostræ indicare consiliũ. Puto quod non te lateat, CLEMENTIS huius in Græco eiusdem operis ἀναγνωσέων hoc est, Recognitionũ, duas æditiones haberi,

& duo corpora esse librorum,in aliquantis quidem diuersa, in multis tamen eiusdem narrationis.Denique pars ultima huius operis,in qua de transformatione Simonis refertur,in uno corpore habetur,in alio penitus non habetur. Sunt autem & quædam in utroque corpore de ingenito deo,genitoque disserta, & de alijs nonnullis,quæ,ut nihil amplius dicam, excesserunt intelligentiam nostram.Hæc ergo ego tanquam quæ supra uires meas essent, alijs reseruare malui,quàm minus plena proferre.In cæteris autem quantũ potuimus, operam dedimus,non solũ à sententijs,sed ne à sermonibus quidem satis, eloquutionibusque discedere.Quæ res quamuis minus ornatum, magis tamen fidele narrationis reddit eloquium.Epistolam sanè,in qua idem CLEMENS ad IACOBVM fratrẽ domini scribẽs,de obitu nuncians PETRI & quod se reliquerit successorem cathedræ & doctrinæ suæ. In qua etiam de omni ordine ecclesiastico continetur.Ideo nunc huic operi nõ præmisi,quia & tempore posterior est,& olim à me interpretata atque ædita. Sed quod in ea nonnullis fortasse uidebitur inconsequens,si hic explanetur,non puto absurdum uideri.Quidam enim requirunt, quomodo cum LINVS & CLETVS in urbe Roma ante CLEMENTEM hunc fuerint episcopi. Ipse CLEMENS ad IACOBVM scribens,sibi dicat à PETRO docendi cathedram traditam, cuius rei hanc accepimus esse rationem, quod LINVS & CLETVS fuerunt quidem ante CLEMENTEM episcopi in urbe Roma,sed superstite PETRO, uidelicet ut illi episcopatus curam gererent,ipse uero apostolatus impleret officium.Sicut inuenitur etiam apud Cæsaream fecisse,ubi cum ipse esset præsens, ZACHAEVM tamen à se ordinatum habebat episcopum: & hoc modo utrunque uerum uidebitur,ut & illi ante CLEMENTEM numerẽtur episcopi, & CLEMENS tamen post obitum PETRI docendi susceperit sedẽ.Sed iam uideamus, scribens IACOBO fratri domini operis sui CLEMENS ipse, quod sumat narrationis initium.

Corrupta enim hæc fuisse suspicor ab Eumonio, quẽadmodum Pauli epistola ad Corinthios,à Marcione.

EPISCOPI APOSTOLI

Zachæus

Recognitionum

RECOGNITIONVM

DIVI CLEMENTIS AD IACOBVM FRAtrem Domini, LIBER PRIMVS, à Rufino Torano Aquileiense è Græco in Latinum uersus.

A ERGO CLEMENS in urbe Roma natus, ex prima ætate pudicitiæ studium gessi. Dum me animi intentio uelut uinculis quibusdã solicitudinis & mœroris innexum teneret. Inerat enim mihi cogitatio (incertum sanè unde initiũ sumpserit) crebrò enim ad memoriam meam conditionem mortalitatis adducens, simulq́ue discutiens: utrùm ne sit mihi aliqua uita post mortem, an nihil omnino postea sim futurus: Si non fuerim antequàm nascerer: Vel si nulla prorsus uitæ huius erit post obitum recordatio: Et ita immensitas temporis cuncta obliuioni, ac silentio dabit, ut non solum nõ simus, sed neque quod fuerimus, habeatur in memoria. Sed & illud uersabatur in pectore, quando factus sit mundus: aut si omnino factus sit, uel antequàm fieret quid erat: an uero semper fuerit. Nam certũ uidebatur, quod si esset factus, esset profecto soluendus: & si soluatur, quid iterum erit, nisi forte obliuio cuncta & silentiũ teget: aut forte aliquid erit, quod nunc sentire mortalium non potest mens. Hæc
B & his similia, nescio unde, indesinenter animo reuoluens, nimietate mœroris incredibiliter tabescebam. Et quod est grauius, si quando respueram huiuscemodi curas, uelut minus utiles cogitabã: ualidiores in me fluctus solicitudinũ cõsurgebant. Inerat enim mihi comes optima, quæ me quiescere nõ sineret, IMMORTALITATIS CVPIDO. Vt enim post rerũ exitus docuit, & gratia dei omnipotentis ostendit, hæc me animi intentio ad inquisitionẽ ueritatis, & agnitionẽ ueræ lucis adduxit. Ex quo factũ est, ut lugerem postmodũ eos, quos prius ignorans, beatos credebam. Igitur cum à prima ætate in huiuscemodi animorũ intentione uersarer, cupiens aliquid discere, philosophorum frequentabam scholas, ubi nihil aliud quàm dogmatum assertiones, & impugnationes, uidebam agi sine fine certamina: arte syllogismorũ conclusionúmque agitari uersutias. Et siquando quidem obtinebat hic sermo, quod immortalis esset anima, gratulabar: Siquando uero arguebatur quasi mortalis, cum tristitia discedebam: neutrum tamen in corde meo firmitudinem ueritatis tenebat: sed hoc tantum intelligebam, quod sententiæ ac diffinitiones rerũ non pro natura sui, ac ueritate caussarum, sed pro ingenijs defendentiũ, falsæ imaginarentur, aut ueræ: eoq́ue magis in profundo pectoris cruciabar, quod

Immortalitatis cupido optima comes.

C

neque aliquid ex his quæ dicebantur, tanquam firmũ tenere poteram, neque abijcere desiderium requirendi: sed quanto magis negligere conabar ac sperne re, tanto ardentius, ut supra dixi, uelut cum quadam uoluptate latenter inrepens huiuscemodi cogitatio mentem atque animũ possidebat. Coangustatus igitur inuentione rerum, aiebam apud memetipsum: Quid inaniter laboramus, cum manifestus sit terminus rerum? Si enim post mortẽ non ero, nunc superfluo crucior: Si uero erit mihi uita post obitũ, seruemus illi uitæ sui temporis motus, ne forte his quæ nũc patior, aliqua me ibi tristiora excipiãt, nisi pie ac sobrie uixero, & secundum nõnullorũ sententias philosophorũ † nigri Phlegetõtis fluuio, uel tartaro, ut Sisyphus & Tityus, sed & Ixion, ac Tantalus æternis inferno supplicijs tradar, & rursus mihi ipsi respondebam. Sed hæc fabulæ sunt: aut si ita est in rebus dubijs, præstat pie uiuere. Sed iterum reputabam mecum, quomodo possem sub incerto iustitiæ præmio, à peccati me libidine continere: maxime cũ etiam quæ sit ipsa iustitia, quæ deo placeat, apud me habeatur incertũ. & neque si immortalis sit anima, ac sit ea quæ aliquid sperare possit, agnoscam, neque quid certi futurũ sit nouerim: nec tamen quiescere ab huiuscemodi cogitationibus possum. Quid igitur agam? hoc faciã, Aegyptum petã: atque ibi Hierophantis uel prophetis qui adytis præsunt, amicus efficiar, & pecunia ab eis inuitatũ magum precabor, ut educat mihi animã de infernis, per eam quã Necromantiam uocant, tanquam de aliquo negocio cõsulere cupienti: mihi uero hæc erit consulatio, si immortalis est anima. Probatio aũt animæ quod immortalis sit, nõ ex eo quod loquitur erit mihi certa, uel ex eo quod audio, sed ex eo quod uideo, ut oculis meis cernens eam, certissimã de reliquo immortalitatis eius sententiã teneam. Neque enim ultra poterit ueritatẽ uisus, uerborum fallacia, & auditio incerta, turbare. Veruntamen hanc ipsam deliberationẽ meam retuli ad quendã familiarem meũ philosophũ, qui mihi consilium dedit, ne hoc facere auderem. Siue enim, inquit, euocanti mago nõ obediat anima, tu post hæc tanquam nihil esse putans post mortem, desperabilius uiues: Quippe qui & inlicita tentaueris. Si uero & aliqd ibi uidere tibi uisus fueris, quæ tibi religio? aut quæ pietas ex inlicitis tradetur & impijs? exosum nanque diuinitati huiuscemodi negocium ferunt, & aduersari deum his, qui animas post absolutionem corporum uexant. Ego uero his auditis, pigrior quidem sum redditus ad hoc quod parabam, nec tamen usquequaque aut desiderium ponere poteram, aut molestiam cogitationis abijcere. Et ne longa utar narratione, cum his ego cogitationis meæ æstibus agitarer, fama quædam sensim in imperio Tiberij Cæsaris, initio ex Orientis partibus sumpto, peruenit ad nos, & per singula conualescens, uelut à deo bonus quidam nuncius missus, uniuersum replebat orbem, nec patiebatur diuinam uoluntatem silentio tegi. Diffundebatur ergo per singula loca, adnuncians quod esset quidam in Iudæa, qui sumpto à tempore ueris exordio, regnum dei euangelizaret Iudæis, idque percepturos diceret eos, qui mandatorum suorum, & doctrinæ instituta seruassent: ut autem sermo eius fide dignus, ac diuinitatis plenus

D

† Pyriphlegetontis.

Fabulæ de inferis.

Hierophantæ sacerdotes Aegypti.

Tiberius Cæsar.

A nus esse crederetur, uirtutes multas & signa ac prodigia mira efficere iussione sola, dicebatur: ita ut tanquam à deo potestatem habens, surdos faceret audire, & coecos uidere, & claudos erigere, atque omnem infirmitatem, cunctosque dæmones ex hominibus effugaret, sed & oblatos sibi mortuos suscitaret, leprosos quoque eminus uidens, curaret: & nihil omnino esset, quod ei impossibile uideretur. Hæc & horum similia processu temporis, crebris iam non rumoribus, sed manifestis quodammodo aduentantium ex illis partibus nuncijs, firmabantur: & ipsa iam per dies singulos rei ueritas patescebat. Denique in urbe per loca conuentus fieri, & de hoc sermone tractari, atque in admiratione res haberi coepit. Quis nam is esset, qui apparuerit, uel quid nuncij à deo hominibus detulisset: donec sub eodem anno uir quidam adstans in urbis loco celeberrimo, proclamaret ad populum, dicens: Audite me ô ciues Romani: filius dei in partibus adest Iudææ, promittens omnibus uolentibus audire se uitam æternam. Si quis tamen secundum uoluntatem eius, à quo missus est dei patris, actus suos direxerit: propter quod conuertimini à malis ad bona, & à temporalibus ad æterna. Agnoscite unum esse deum, coeli terræque rectorem: in cuius iustis aspectibus, uos iniusti mundum eius habitatis. Sed si conuertimini, & secundum uoluntatem eius agitis, ad futurum seculum uenientes, & æterni effecti, ineffabilibus eius bonis ac præmijs perfruemini. Erat autem uir iste qui hæc loquebatur ad populum, ex Orientis partibus, natione Hebræus, nomine Barnabas, qui se etiam unum ex eius discipulis esse diceret, missumque ad hoc, ut hæc uolentibus indicaret.

Barnabæ oratio ad populum Romanum.

Barnabas quis fuerit.

B Quibus ego auditis, cum reliqua multitudine sequi eum coepi, & audire quæ diceret. Intelligebam sanè quod nihil dialecticæ artis esset in homine, sed simpliciter & absque ullo dicendi fuco, quæ audisset à filio dei, uel uidisset, exponeret. Adsertiones enim suas non argumentorum uirtute muniebat, sed uerborum & mirabilium quæ adnunciabat, testes multos, ex ipso etiam circumstante populo, producebat. Verum quoniam ad ea quæ syncere dicebantur, libenter annuere populus, & amplecti sermonem simplicem coepit. Hi qui sibi eruditi uidebantur, uel philosophi, ridere hominem, ac spernere coepere, syllogismorum in eum tendiculas uelut ualidissima arma proferre. At ille interritus, & uelut deliramenta argutias eorum ducens, ne responsione quidem dignos eos iudicabat, sed ea quæ proposuerat exequebatur intrepidus. Denique cum loquenti ei, quidam proposuisset, cur ita factus esset culex, ut cum sit animal exiguum, & sex habeat pedes, insuper ei additæ sint & alæ: elephantus uero, cum sit immane animal, neque alas habeat, quatuor tantum pedes habeat. Ad hæc ille, ne respiciens quidem, sermonem suum, quem importuna propositio interruperat, continuata intentione peragebat. Hac sola admonitione per singulas quasque interruptiones addita, Nos eius qui misit nos uerba, factaque mirabilia, adnunciare uobis in mandatis habemus, fidemque eorum quæ dicimus non ex argumentis arte quæsitis, sed ex uobisipsis productis testibus confirmare. Agnosco enim plurimos adstare in medio uestrum, ex his quos unà nobiscum memini audisse quæ audiuimus, & uidisse quæ uidimus. Sit autem in uestra potestate uel recipere quæ adnunciamus, uel spernere. Nos enim

Simplex oratio apostolorum erat.

Vide ridiculam argutiam philosophorum.

C

quod uobis expedire nouimus, tacere nõ possumus: quia nobis, si taceamus, damnũ est: uobis uero quæ dicimus, si nõ recipiatis, pernicies. Sed & stultis propositionibus uestris respondere perfacile possim, si ueritatis discendæ caussa quæreretis, de culicis dico atque elephantis differentia, sed nunc de creaturis dicere uobis aliquid, absurdum est, cum à uobis ipse omniũ creator, & conditor ignoretur. Hæc autem cum dixisset uelut ex uno consensu, indisciplinato ore omnes simul risum dedere, incutere ei uerecundiam, ac silentiũ imponere cupientes, barbarumq; & minus sanæ mentis eum adclamantes. Ego uero cũ hæc ita fieri cernerem, zelo quodam nescio unde, repletus, ac religioso furore succensus, silere non potui, sed cum omni libertate proclamans: Rectissime, inquam, deus omnipotens abscondit à uobis uoluntatem suam, quos agnitione sui præuidit indignos, sicut ex his quæ nunc agitis sanum sapientibus palàm est. Nam cum uideatis prædicatores uoluntatis dei aduenisse, quia nullam sermo eorũ Grammaticæ artis scientiam profitetur, sed simplicibus & impolitis sermonibus perferunt ad uos diuina mandata, ita ut omnes qui audiunt, sequi possint, & intelligere quæ dicũtur: ridetis salutis uestræ ministros, & nuncios ignorantes, quia uestra, qui uobis periti & eloquentes uidemini, condemnatio est, quod apud agrestes & barbaros habetur ueritatis agnitio, quæ cũ ad uos aduenerit, nec quasi hospita suscipitur, quæ nisi intemperantia uestra & libido obsisteret, ciuis esse & uernacula debuisset, ut ex his

Clemẽtis diuino furore succensi, oratio.

D

arguamini, quod nõ ueritatis amici & philosophi, sed iactantiæ sectatores, & uaniloqui estis: qui ueritatem nõ in simplicibus uerbis, sed in uersutis & callidis creditis habitare, et innumerabilia uerborũ profertis, unius uerbi nequaq; precio pensitanda. Quid ergo putatis futurum de uobis, uos ô omnis turba Græcorum, si erit iudicium dei sicut iste dicit? Sed nunc omittentes ridere in perniciem uestri uirũ hunc, respõdeat mihi qui uult ex uobis, quoniã quidem solo latratu uestro obturbatis etiam eorũ aures, qui salui esse uolunt: & mentes quæ ad fidem paratæ sunt, ad infidelitatis lapsum, uestris obturbationibus declinatis. Quæ uobis erit † unquam uenia, qui diuinitatis nuncium, promittentem uobis agnitionem dei ridetis, & iniurijs afficitis? Quem utiq; etiam si nihil ueritatis adferret, pro ipso tamen benignitatis erga uos proposito, gratũ acceptumq; habere deberetis. Hæc & his similia cum prosequerer, plurimus adstantis populi fremitus concitabatur: dum alij uelut erga hospitem miseratione mouerentur, meumq; sermonem cõsequenter habitum probarent. Alij petulantes, & stolidi in me quoq; pariter ut in Barnabam effrenati animi, iracundiam concitarent. Sed cum ad uesperum iam declinaret dies, apprehensa Barnabæ dextera, obluctantem licet eum, ad meam tamen adduxi domum, atque ibi manere feci, ne quis forte ex indocili uulgo injceret ei manus. Aliquantulis igitur diebus unà positi, differente eo paucis, sermonem ueritatis libenter audiebam: urgebat tamen profectionem suam, dicens se diem festum religionis suæ, qui immineret omnimodis apud Iudæam celebraturũ, ibiq; de reliquo cũ suis ciuibus ac fratribus permansurum, euidenter indicans iniu

† inquam

Familiaritas Clementis & Barnabæ.

riæ

A rize se horrore perculsum. Denique cum ego dicerem, tu mihi tantum eius uiri, quem apparuisse dicis, expone doctrinã, & ego meis sermonibus tua dicta cõponens, omnipotentis dei regnũ, iustitiamque prædicabo, & post hæc si uolueris, etiam nauigabo tecum: ualde enim cupio uidere Iudæam, uobiscũ fortassis perpetuo permansurus. Ad hæc ille: Tu, inquit, siquidem uidere uis patriam nostram, & discere quæ desideras, iam nunc mecum pariter nauiga: si uero te aliquid tenet, signa tibi habitationis nostræ derelinquam, ut cum uenire uolueris, inuenire nos facile possis: ego enim crastino ingrediar iter. Quẽ ubi immobilem uidi, descendi cum ipso usque ad portũ, ac diligenter ab eo signa quæ dixerat habitationis accepi, dicens ei: Quia nisi aliquantulũ pecuniæ necessario mihi esset à debitoribus reposcendũ, nihil omnino differrem, ueløciter tamen insequar iter tuum. Cũ hæc dixissem, cõmendato eo attentius his qui naui præerant, regressus sum tristis. Habebat enim me recordatio consuetudinis boni hospitis, & optimi amici. Diebus autẽ paucis remoratus, & his quæ debebantur ex parte aliqua profligatis: plurima enim festinandi studio neglexi, ne à proposito impedirer, enauigaui cõtinuo in Iudæam. & post dies XV. Cæsaream Stratonis, quæ est Palæstinæ urbs maxima adpulsus sum. Cumque naui egressus, hospitiũ quærerem, rumore populi comperi, quod PETRVS quidam, illius qui in Iudæa apparuit, & signa multa ac prodigia diuinitus gesta inter homines ostẽdit, discipulus probatissimus, crastino cũ Simone quodam Samaritano ex castello Gethonum habiturus esset uerborum, quæstionumque certamen. Quibus ego auditis, rogabam demonstrari mihi eius hospitium: quod cum reperissem, atque ante fores constitissem, ingerebam ianitori, quis nam essem, atque unde aduentarem: & ecce Barnabas procedens, statim ut me uidit, in complexus meos corruit, gaudio lachrymans, atque apprehensum me manu, introducebat ad PETRVM: Quem cum mihi eminus ostendisset: hic est, inquit, PETRVS, quem tibi maximũ esse in dei sapientia dicebam: cuique de te rursus sine cessatione loquutus sum. Ingredere igitur tanquam bene ei cognitus. Omnia enim quæ in te sunt bona, uerissime cõperit, & religiosum propositum diligenter agnouit, ex quo & summo desiderio agitur, uidendi te. Vnde magnum ei hodie munus meis te manibus offero, simulque oblato me ait: Hic est CLEMENS PETRE. At benignissimus PETRVS audito nomine, adcurrens protinus inhæsit osculis meis, & post hæc cum sedere fecisset me, ait: Bene fecisti prædicatorẽ ueritatis hospitio recipere BARNABAN, nihil ueritus populi insanientis furorem, beatus eris. Sicut enim tu legatum ueritatis omni honore dignũ duxisti, ita te quoque peregrinantem, & hospitem, ueritas ipsa suscipiet, & ciuem propriæ urbis adscribet, & tunc tibi erit gaudium magnum, quod exiguam nunc impartiens gratiam, æternorum bonorum hæres scriberis. Nunc ergo ne labores exponere mihi animum tuum: cuncta enim de te & de moribus tuis BARNABAS fideli sermone perdocuit, quotidie penè & indesinenter bonorũ tuorum memoriam repetens. Et ut tibi breuiter tanquam unanimi iam amico quod in re

BARNABAS.

Clemens in Iudæam nauigat.

B

Petrus humaniter excipit Clementem.

C

est definiã. Si nihil est quod te impediat, iter age nobiscũ, & audi sermonẽ ueritatis, quem habituri sumus per loca singula, usqꝫ quo ad ipsam nobis perueniendum sit urbem Romã: & nunc tu si quid desideras, dicito. Cumqꝫ ei exposuissem, quid ab initio propositi gesserim, & quomodo per inanes effusus sim quæstiones, & illa omnia quæ tibi † domine mi IACOBE in principijs indicaui, uti ne eadem repetam, libenter promisi, cum ipso me iter acturũ. Hoc est enim, aio, quod cupidissime expetebam. Veruntamen prius mihi cupio rationem ueritatis exponi, ut sciam, si mortalis, an immortalis est anima: & si immortalis, utrum pro his quæ hic agit, ducatur ad iudicium. Sed & quæ sit iustitia, quæ deo placeat, scire desidero. Tunc præterea, si factus est mundus, uel quare factus est: aut si soluendus, & an in melius renouandus: aut si omnino post hæc non erit mundus. & ne per singula progrediar, hæc atque horũ similia ut se habeant, dici mihi uelim. Respondit ad hæc PETRVS: Breuiter, inquit, tibi ô CLEMENS rerũ scientiã tradam, & ausculta iam nunc: Voluntas & consilium dei latuit homines multis ex caussis. Primo quidem ꝑ institutione mala, pro sodalitatibus pessimis, pro consuetudine nequam, ꝑ cõloquijs non bonis, pro præsumptionibus minus rectis: pro his, inquam, omnibus, primũ error is, inde contemptus: tum infidelitas & malitia, auaritia quoque, & uana iactantia, aliaqꝫ his similia mala, uelut fumus quidã immensus, uniuersam mundi huius domũ repleuit, & habitantibus intrinsecus intuendi conditorem suum, aspectũ liberum non dedit, neque quæ ei essent placita peruidendi. Quid igitur his qui sunt intrinsecus conuenit? nisi ut ex intimis præcordijs clamore prolato, auxilium inuocent eius, quem solum domus fumo repleta non claudit, & accedens aperiat ianuam domus, quo possit fumus quidem qui intrinsecus habetur, excludi. Lux uero solis quæ extrinsecus resplendet, induci. Hunc ergo qui ad auxiliũ domus, caligine ignorantiæ, & uitiorũ fumo repletæ, perquiritur: illum esse dicimus, qui appellatur uerus propheta: qui solus inluminare animas hominum potest, ita ut oculis suis, uiam salutis euidenter inspiciant. Aliter enim impossibile est, de rebus diuinis æternisqꝫ cognoscere, nisi quis ab isto uero propheta didicerit: quia sicut ipse pauloante memorabas, fides rerũ, caussarumqꝫ sententiæ, pro ingenijs magis defendentiũ põderantur. Vnde & eadem caussa nunc iusta, nunc iniusta putatur: & quod modo uerũ uidebatur, alterius adsertione falsum uidetur: ista de caussa religionis, ac pietatis fides, ueri prophetæ præsentiã postulauit. ut ipse nobis diceret de singulis, prout se ipsa ueritas habet, & doceret, quomodo oporteat de singulis credi: & ideo ante omnia fidem prophetæ omni cum examinatione oportet probari: quem cũ cognoueris uere esse prophetam, de reliquo cuncta ei credas, oportet: nec ultra discutere eum per singula quæ docuerit, sed habere firma et sancta quæ dicit, quæqꝫ quamuis fide suscipi uideantur, antehabita tamen probatione creduntur. Cũ enim semel ex initio prophetæ ueritas examinata constiterit, reliqua demũ fide audienda sunt & tenenda, qua eum doctorem esse iam constitit. Et sicut certum est,

Margin notes:

† dilecte deo.

Quæ Clementem solicitum tenuerint.

PETRVS ad Clementem.

D

Vicia uelut fumus quidã non permittũt nos uidere uoluntatem dei.

1. Ioannis 4. Probandi sunt enim spiritus, an ex deo sint.

A est, cuncta secundũ ueritatis regulam teneri oportere, quæ ad diuinã † senten tiam spectãt, ita indubitatũ est à nullo alio nisi ab ipso solo † scribi posse: quod uerum est. Et his dictis, tam mihi aperte, & tam lucide, quis iste esset propheta: & quomodo inueniretur, exposuit: ut ego mihi ante oculos habere, & manu contrectare uiderer, probationes, quas de prophetica ueritate protulerat, ingentiq; stupore deficerem, quomodo ea quæ omnes quærunt, ante oculos posita nullus uidet. Vnde iubente eo, ea, quæ ad me loquutus est, in ordinem redigẽs, librum de uero propheta cõscripsi, eumq; de Cæsarea, ad te, ipso iubente, transmisi. Dicebat enim mandatũ se accepisse abs te, ut per singulos annos, si qua essent à se dicta, gestaq;, ad te descripta transmitteret. Interea initio sermonis sui, quem primo die habuit ad me de uero propheta, & de alijs plurimis, cum me instruxisset plenissime, addidit etiam hæc: Vide, inquit, de reliquo, & interesto tractatibus meis, quos, siquando necessitas attulerit, habebo cum his qui contradicunt, aduersus quos disputans, etiamsi forte inferior uisus fuero, non uerebor, ne forte tu de his quæ tibi à me sunt tradita in dubiũ uenias, quia etiam si ego uisus fuero superari, nõ tamen idcirco ea quæ nobis uerus propheta tradidit, infirma uidebuntur. Spero tamen quod nec in disputationibus superemur, si modo rationabiles sint auditores & amici ueritatis, qui discernere ualeant uim, speciemq; uerborũ: & agnoscere, qui sermo ex arte sophistica ueniat, non ueritatem continens, sed imaginem ueritatis: & qui B sit, qui simpliciter, ac sine fuco prolatus, omnem uim non in specie & ornatu, sed in ueritate & ratione possideat.

† *scientiam* † *sciri*

Liber Clementis de uero propheta nõ extat

Ad hæc ego: Omnipotenti, inquam, deo gratias ago, quia ut optaui & desideraui, instructus sum. Veruntamen de me intantũ esse debes securus, quod de his quæ didici abs te, in dubiũ uenire non possim, ut si tu ipse uelis aliquando fidem meam, à uero propheta transferre omnino non possis: quia pleno spiritu hausi quæ tradidisti: & ne putes magnũ tibi me aliquid polliceri, quod ab hac fide negem me posse transferri. Certũ est apud me, quia quicunq; hominum hanc de uero propheta acceperit rationem, dubitare ultra de ueritate nullatenus poterit. Et ideo confido de hoc diuino dogmate cœlitus diffinito, in quo omnis ars malitiæ superatur. Aduersus prophetiam etenim neque ars ulla stare sufficit, neq; sophismatũ, syllogismorumq; uersutiæ. Sed omnis qui audierit de uero propheta, necesse est ut statim desideriũ capiat ipsius ueritatis, nec ultra sub occasione ueri quærendi, diuersos patietur errores. Propter quod domine mi ô PETRE, nolo sis ultra solicitus, tanquã de eo qui nesciat, quid acceperit, & quantũ sibi commissum sit muneris: certus esto quod scienti & intelligenti gratiam contulisti, nec facile possum decipi, pro eo quod quæ diu desiderabã, citò uideor adeptus. Potest enim fieri ut alius desiderans citò adipiscatur, alius nec tarde ad desiderata perueniat. Et PETRVS, his à me auditis: Gratias ago, inquit, deo meo, & pro salute tua, & ꝓ requie mea: ualde enim delector, quia intellexisse te uideo, quanta sit uirtutis propheticæ magnitudo, & quia, ut ais, nec si ego ipse cupiam, quod absit, potero te trans-

C

uertere in aliam fidem,& ex hoc iam incipe esse nobiscum,& crastino die in-teresto disputationibus nostris:erit enim mihi certamen contra SIMONEM magũ. Cumq; haec dixisset,secessit ut cibũ caperet cum suis,me aũt seorsim ue sci iussit,& post cibũ cum laudem dixisset deo,& gratias egisset, etiam huius ipsius facti mihi reddidit rationem,& addidit,dicens: Det tibi dominus exae-quari nobiscũ in omnibus,ut percepto baptismate possis ad eandem nobiscũ cõuenire mensam. & his dictis, quiescere me iussit: iam enim somnũ natura corporis,& ratio tẽporis inuitabat. Postera uero die matutinus ad nos ingre diebatur ZACHAEVS,& cũ salutasset,ait ad PETRVM: Differt SIMON certaminis diem in undecimã mensis praesentis,quae est post septẽ dies. Tunc enim magis uacuũ sibi disceptandi tempus adfirmat. Sed & mihi uidetur cõ-perendinatio eius etiam nobis esse necessaria,ut plures conueniant, qui dispu tationis nostrae uel auditores uel iudices fiant. Veruntamen si probabile tibi uidetur,inter moras ea,quae in cõtrouersiã uenire posse opinamur, inter nos-metipsos prius discutiamus,ut unusquisq; nostrũ cũ quae proponẽda sint,& quae respondenda, cognouerit,apud semetipsum pertractet,si recte se habe-ant,aut si inuenire poterit aliquid aduersarius quod obijciat,aut quod obiecta frustretur. Si uero ex omni latere,quae à nobis dicenda sunt, claruerunt esse munita,ita demum confidenter quaestionis ineatur exordiũ: & quidem mea haec est sententia,quod ante omnia requiri oporteat,quid sit omnium primũ, quid'ue † immaculatũ, quod etiam caussam esse omnium quae sunt, docendũ est: deinde cuncta quae sunt,si facta sunt,& à quo,uel per quem:propter quẽ, utrum ab uno,an ex duobus: an à multis accepere substantiam: & utrum ex nullis substantibus,an ex aliquibus sumpta sint,& adornata: tum si aliqua uir tus est in altissimis,aut in inferis: Si est, quid melius est omnibus, aut cunctis inferius. Si sint aliqui motus,aut nulli, si haec quae uidentur erant semper, & erunt: Si extitere nullo operante, & nullo soluente dilabentur. Si, inquam, ex his initiũ acceperit disputatio, puto quod ea quae quaerentur diligenti exa-minatione discussa,facile clarescant. Cum autem haec claruerint,eorum quae sequuntur in promptu reperietur agnitio. Ego quid senserim protuli: quid etiam tibi uidetur,indicare non pigeat. Ad haec PETRVS: Dic, inquit, in-terim SIMONI,faciat ut libet,certus,quod diuina prouidentia largiente,sem per nos inueniet paratos. Et ZACHAEVS quidem quae audierat, egressus est SIMONI nunciare. PETRVS uero respiciens ad nos,& intelligens con tristatum me esse pro dilatione certaminis,ait: Qui credit summi dei proui-dentia dispensari mundum,non debet ô amice CLEMENS, de singulis quae quoquo modo accidunt, aspernanter accipere, certus quod iustitia dei, eti-am ea quae superflua uidentur,aut contraria in unoquoq; negocio,opportu-no exitu,competentiq; dispensat,praecipue tamen erga eos,qui eum familia-rius colunt: & ideo qui de his, ut dixi,certus est, si quid eueniat contra senten tiam, nouit pro eo moerorem de animis expellere, meliore sententia manife-stum habens, quod dispensatione boni dei, etiam quod contrarium putatur,

Petrus seorsim à gentibus comedebat.

Legant hoc qui ignauiae suae spiritũ praetexũt.

D

† immediatum

Diligentibus deũ,omnia cooperantur in bonum. Rom. 8.

uertatur

A uertatur in melius, propter quod ô CLEMENS etiam nunc non te cõtristet magi SIMONIS ista dilatio. Credo enim quod per dei prouidentiam gestũ sit ad utilitatem tuam, ut possim tibi rationem fidei nostræ, in hac septem dierum comperendinatione, absq; aliquo strepitu, ordinemq; consequenter exponere secundum traditionem ueri prophetæ, qui solus scit, quæ facta sunt, ut facta sint: & quæ fiunt, ut fiant, quæq; erunt, ut erunt, quæ tamen manifeste quidem dicta, non tamen manifeste scripta sunt, intantũ, ut cum leguntur, intelligi sine expositore non possint, propter peccatum quod coäoleuit hominibus, sicut superius diximus. Idcirco igitur explanabuntur tibi per me omnia, ut in his quæ scripta sunt, dilucide quæ sit sentẽtia legislatoris agnoscas. Cumq; hæc dixisset, exponere mihi singula de his quæ in quæstione esse uidebantur legis, capitulis cœpit, ab initio creaturæ usque ad id temporis, quo ad eum Cæsaream deuolutus sum. Hæc mihi, dicens, dilatio SIMONIS contulit, ut per ordinem cuncta cognoscerem. Aliâs, inquit, secundum ea quæ opportunitas sermonis adtulerit, de singulis quibusq; quæ nunc compendiosius diximus, latius differemus, ut secundum ea quæ pollicitus sum tibi, plenius de omnibus perfectiusq; cognoscas. Quia ergo hodierna adhuc nobis superest dies, ex his †quæ dilata sunt, uolo tibi rursus ea quæ dicta sunt breuiter iterare, ut magis tibi ad memoriam reuocentur. Et exin cœpit hoc modo mentibus meis innouare quæ dixerat. Meministi ô amice CLEMENS, quæ mihi fuerit de æterno seculo, ac finem nesciente, narratio? Tunc ego nihil, inquam, ô PETRE aliquando retinebo, si hoc omittere, aut obliuisci potuero.

†qui dilati

B & PETRVS libenter hac mea responsione suscepta, gratulor tibi, inquit, qđ ita responderis, & non quod hæc ipsa facile dicas, sed te meminisse protuleris: quæ enim summa sunt, silentio honorari uolunt. ad fidem tamen eorum quæ de ineffabilibus meministi, dic quæ retines ex his quæ in loco secundo à nobis dicta sunt, quæ proferri facile queunt, ut peruidens tenacitatem memoriæ tuæ, de quibus uolo, promptius tibi indicẽ, & libenter aperiã. Tunc ego ubi aduerti eũ auditorũ memoria gaudere, non solũ, inquam, diffinitionis tuæ memor sum, sed & præfinitionis illius, quæ ante diffinitionem posita est, & omnium penè quæ exposuisti, sensum integrũ seruo: etiam si uerba nõ omnia, quia tanq; uernacula animæ meæ, & ingenita effecta sunt quæ dixisti. Nimiũ enim sitienti mihi dulcissimũ poculũ porrexisti, & ne putes quod rerũ immemor, uerbis te occupẽ, iam nunc quæ dicta sunt in memoriã reuocabo, in quo me plurimũ iuuat ordo disputationis tuæ: etenim quia cõsequenter directa sunt, & librate ordinata quæ dicis, idcirco & facile ad memoriã ordinis sui lineis reuocantur. Multũ nanq; ad recordandũ prodest ordo dictorũ: cũ enim recolere singula per consequentiã cœperis, ubi aliquid deest, statim sensus inquirit, & cum inuenerit, seruat: aut certe, si inuestigare nequierit, à magistro requirere non pigebit. Sed ne moram faciam in reddendo ea quæ poscis à me, retexam breuiter, quæ de ueritatis diffinitione tradidisti. Erat semper, & est, & erit illud à quo prima uoluntas genita sempiternitate constat, & ex prima

Sũma, SILENTIO honorari uolunt.

Ordo memoriam iuuat.

Aeternas uoluntates appellat filium & spiritum sanctum.

uoluntate iterum uoluntas. Post hæc mundus, ex mundo tempus, ex hoc hominum multitudo, ex multitudine electio amicorũ, ex quorũ unanimitate pacificum cõstruitur dei regnũ. Reliqua uero quæ hæc cõsequi deberent, alias te mihi dicturum esse promiseras. Post hæc cum de creatura mundi exposuisses: diffinitionem dei, quam in conspectu omniũ primorũ angelorum de sua † uoluntate promisit, quamcꝫ æternã legem cunctis statuit, intimasti, & quod duo regna posuit, præsentis dico temporis & futuri, & tempora utricꝫ constituit, statuitcꝫ expectari iudicij diem, quam ipse diffiniuit, in qua habenda sit rerum, animarumcꝫ discretio, ut impij quidem pro peccatis suis igni tradantur æterno: Hi uero qui secundũ uoluntatem conditoris dei uixerint, pro bonis operibus benedictione suscepta, clarissima luce fulgentes, introducti ad æternam sedem, & in incorruptione durantes, ineffabilium bonorũ munera æterna percipiãt. Hæc me prosequente, gaudio perfusus PETRVS, tanquam super filio tripudians, ne forte in reliquorũ memoria titubans, erubescerẽ propter eos qui aderant, sufficit, inquit, ô CLEMENS: euidentius ẽm hæc quàm à meipso exposita fuerant, ædidisti. Et ego aio, narrandi ordinem, & lucidius ea quæ res expetit proferendi, eruditio nobis contulit liberalis, qua si utamur in antiquitatis erroribus, in perniciem uitæ uerborũ decore, ac suauitate decidimus. Si uero ad asserẽdam ueritatem, eruditionẽ sermonis, & gratiã conferamus, puto ex hoc non parum utilitatis adquiri. Veruntamen mi domine PETRE, quanta me arbitraris gratulatione sublatum, cum in cæteris omnibus, tum præcipue in illius doctrinæ sententia, qua ais, unus est deus, cuius opus mundus est, quicꝫ quia iustus est omnimodis, unicuicꝫ pro actibus suis reddet. Et post hæc addidisti, dicens, pro cuius dogmatis assertione innumera uerborũ milia mouebuntur: sed in his, quibus ueri prophetæ concessa est scientia, omnis ista uerborũ sylua succisa est. Et propter hoc cum mihi tradideris de uero propheta sermonẽ, omni me assertionũ firmitate roborasti. Inde denicꝫ ego cum aduertissem, in hoc summam totius religionis pietatiscꝫ consistere: ilico respondi: Optime prosequutus es PETRE, propter quod de reliquò iam tanquam scienti quæ sint fundamenta fidei, & pietatis, ueri prophetæ traditiones incunctanter expone: cui soli credendum esse, euidenter probatũ est. Illam uero expositionem quæ assertionibus & argumentis indigeat, infidelibus serua, quibus nondum cõmittere propheticæ gratiæ, indubitabilem iudicaueris fidem. Et cum hæc dixissem, tu utruncꝫ, inquam, pollicitus es: te hanc mihi simplicem expositionem, ac totius erroris expertem, & illam quæ per singulas quascꝫ quæstiones explicatur, quæ † & à te mouebãtur, in tempore traditurum. Et post hæc exposuisti per ordinem, à principio mundi, usque ad præsens tempus cõsequentiam rerum, & si placet possum memoriter uniuersa retexere. Ad hæc PETRVS: Magnifice, inquit, delector ô CLEMENS, quod tam tuto cordi uerba cõmittam: memorem nancꝫ esse eorum quæ dicuntur, indicium est in promptu habere operũ fidem. Cum uero malus dæmon salutis uerba furatur, & de memoria rapit, etiam si uelit, saluari nõ poterit.

† consilio

Artium liberaliũ quis debeat esse scopus.

D

Sũma religionis nostræ in VNO deo consistit.

† quidem

A poterit. Perdit enim uiam, qua peruenitur ad uitam, propter quod eò magis repetamus, quæ dicta sunt; & confirmemus ea in corde tuo: id est quomodo, uel à quo factus sit mundus, ut tendamus ad amicitiã conditoris. Amicitia autem efficit bene uiuendo, & uoluntati eius obediendo, quæ uoluntas omniũ uiuentium lex est. Breuiter ergo tibi hæc eadem firmioris caussa memoriæ retexemus. In principio cum fecisset deus cœlum & terram, tanquam domũ unã, ipsa quæ ex corporibus mundi reddita est umbra, his quæ intrinsecus clausa fuerant, tenebras ex se dedit. Sed cum uoluntas dei introduxisset lucem, tenebræ illæ quæ ex umbra corporum factæ fuerant, cõtinuo deuoratæ sunt: tunc deinde lux in diem, tenebræ deputãtur in noctem. Iam uero aqua, quæ erat intra mundum, in medio primi illius cœli, terræque spatio, quasi gelu concreta, & crystallo solidata distenditur, & huiusmodi firmamento uelut intercluduntur media cœli ac terræ spatia, idque firmamentũ cœlum conditor appellauit, antiquioris illius uocabulo nuncupatum, & ita totius mundi machinam, cũ una domus esset, in duas diuidit regiones. Diuisionis autem hæc fuit caussa, ut superna regio angelis habitaculum, inferior uero præberet hominibus. Post hæc quod reliquũ fuit in inferioribus aquarũ, iussu uoluntatis æternæ, locus maris & chaos effectum recipit, eisque ad demersa & concaua defluentibus, arida quidem apparuit terra. Congregationes autem aquarũ, effecta sunt maria. Et post hæc terra quæ apparuerat, herbarũ & uirgultorũ di-

Per euangeliũ peruenitur ad uitam.

Volũtas dei lex est Christianorum.

Tenebræ.

Lux.

Aqua.

Cœlum.

Maria.

Terra.

B uersa genera produxit, fontes quoque & fluuios, non solũ in planis, sed & in mõtibus protulit: & sic cuncta præparata sunt, ut hominibus qui habitarent in ea, esset facultas his omnibus pro arbitrio uti, id est siue ad bona uelint, siue etiam ad mala. Post hæc stellis adornat cœlum istud uisibile. Solem quoque & lunam ponit in eo, ut alterius lumine dies, & nox uteretur alterius, simulque ut essent indicio rerum præteritarũ, præsentiũ, & futurarũ. Pro signis enim temporũ facta sunt ac dierum, quæ uidentur quidem ab omnibus, intelligũtur autem ab eruditis & intelligentibus solis. Cumque post hæc de terra & aquis produci iussisset animantia, Paradisum fecit, quem & deliciarũ locum nominauit. Post hæc autem omnia hominem fecit, propter quẽ cuncta præparauerat, cuius interna species est antiquior, et ob cuius caussam omnia quæ sunt, facta sunt, ministerio eius concessa, & habitationis eius usibus data. Igitur consummatis omnibus quæ in cœlo & in terris sunt, atque in aquis multiplicato etiam hominum genere, octaua generatione homines iusti, qui angelorum uixerant uitam, inlecti pulchritudine mulierũ, ad promiscuos, & inlicitos concubitos declinauerunt, & inde iam indiscrete & contra ordinẽ cuncta agentes, statum rerum humanarũ & diuinitus traditũ uitæ ordinem permutarunt. Ita ut omnes homines, uel persuasione, uel ui peccare in creatorem suum cogerent deum. Ex nona generatione nascũtur Gigantes, illi qui à seculo nominantur, non δρακοντόποδας, ut Græcorũ fabulæ ferunt: sed immensis corporibus æditi, quorũ adhuc ad indicium in nonnullis locis ossa immensæ magnitudinis ostenduntur. Sed aduersum hos iusta dei prouidentia dilu-

Caue itelligas hic superstitiosam Astrologiam, quã nonus liber insectatur; sed quod ex huiusmodi prodigijs, qualia tpe Ezechiæ, Iosue Aduẽtus et passionis Christi, & iudicij die futura sint, liceat diuinare aliunde statũ rerum.

GIGANTES. Genesis 6.

Diluuium.

C

tium mundo introduxit,ut orbis quidem terrarum ab eorum contagione di lueretur. Omnis uero locus ab impioru nece uerteretur in pelagus: unus tamen tunc inuentus est iustus, nomine Noë, qui in arca cum tribus filijs, eorumq; uxoribus liberatus. Post aquaru decursus,cu his animalibus quae secu clauserat,et seminibus,mundi habitator effectus est. Duodecima generatione cum deus benedixisset homines,& multiplicari cœpissent,acceperunt praeceptum,ne sanguinem degustarent: propter hoc enim etiam diluuiu factu est. Tertiadecima generatione cum ex tribus filijs Noë,unus qui erat medius,patri fecisset iniuriam,posteritati suae ex maledicto conditionem seruitutis induxit,cuius interim senior frater habitationis sortem,eam quae est in medio terrae,suscepit,in qua est regio Iudaeae. Iunior uero Orientis plagã sortitus est: ipse autem Occidentis accepit. Quartadecima uero generatione ex maledicta progenie,quidã propter artem magicam primus aram statuit daemonibus, honorem sanguinis litans. Quintadecima generatione primo omnium homines Idolum statuentes,adorauerunt, & usq; ad illud tempus diuinitus humano generi data Hebraeoru lingua,tenuit monarchiam. Sextadecima generatione mouerunt se ab Oriente filij hominu, & uenientes ad terras patru suorum unusquisq; sortis suae locum,proprij uocabuli appellatione signauit. Septimadecima generatione apud Babyloniam Nemroth primus regnauit, urbemq; construxit,& inde migrauit ad Persas,eosq; igne colere docuit. Octauadecima generatione muratae urbes factae sunt,& exercitus instituti,armaq; & iudices,legesq; sancitae,templa constructa, et principes gentium tanquam dij adorati sunt. Nonadecima generatione posteri illius,qui post diluuiu maledictus est,proprios terminos excedentes, quos in Occidentalibus partibus sorte susceperant,eos qui mediu terrae fuerant sortiti locum, in terras Orientis expellunt,& usque ad Persidem fugant,ipsiq; in expulsorum locis iniqua sorte succedunt. Vicesima generatione ob incesti crimen primus morte propria filius ante patrem defunctus est. Vicesimaprima generatione extitit uir quidam sapiens,ex genere eoru qui fuerunt expulsi,ex semine primogeniti filiorum Noë,nomine Abrahã, à quo nostru Hebraeoru ducitur genus. Hic cum uniuersus iterum mundus diuersis erroribus esset oppressus,& pro immanitate scelerum maturu ei pararetur excidium,nõ iam per aquam, sed per ignem. Cuq; iam plaga initio à Sodomis sumpto, immineret & uniuerso orbi terraru,pro amicitijs (quibus erat ei familiaritas cum deo) cui bene placuerat, uniuersum mundum ne pariter periret, eripuit. Ab initio tamen caeteris omnibus errantibus,ipse cum arte esset astrologus,ex ratione & ordine stellarum agnoscere potuit conditorem,eiusq; prouidentia intellexit cuncta moderari. Vnde & angelus adsistens ei per uisionem,plenius eu de his quae sentire cœpit,edocuit. Sed & quid generi eius ac posteritati deberetur, ostendit, & nõ tam eis danda haec loca quàm reddenda promisit. Igitur Abraham cu rerum caussas desideraret agnoscere, idq; secum intenta mente peruolueret, apparuit ei uerus propheta, qui solus omniu corda & propositum nouit,& omnia

D

Noë iustus. Gen. 6.

Crescite et multiplicamini. Gen. 9.

Cham seruoru pater. Gen. 9.

Gen. 11. Ignẽ Persae colebant, tanquã eum cui deberemus uitam.

Belloru origo

Inde Abrahã etiam nomen habuit. Gen. 17.

Nã apud Chaldaeos diu egerat. Gen. 15.

Psal. 7. Act. 1.

A omnia ei, quæ desiderabat aperuit, diuinitatis scientiam docuit: mundi originem, finemq; pariter indicauit. Animæ immortalitatem ac uiuẽdi instituta, quibus deo placeretur, ostendit: Resurrecturos quoq; mortuos, ac iudiciũ futurũ, bonorũ remunerationem, malorũ pœnas, iusto cuncta moderanda iudicio, declarauit. Omnibusq; rite ac sufficienter edoctis, ad sedes rursus inuisibiles secessit. Verũ cum adhuc ABRAHAM in ignorantia uersaretur, sicut tibi & antea iam diximus, nati sunt ei filij duo, quorum unns ISMAEL, alius HELIESDROS appellati sunt: ex alio Barbaræ gentes, ex alio Persarum populi descendunt. E quibus nonnulli Bracmanorũ uitam, & uicina instituta sectati sunt. Alij apud Arabiam consederunt, ex quorũ posteris nõnulli etiam in Aegyptũ dispersi sunt, inde deniq; & Indorũ quidam & Aegyptiorum circumcidi didicere, ac purioris obseruantiæ esse quàm cæteri, licet processu temporis quamplurimi eorũ ad impietatem uerterent argumentũ & iudicium castitatis. Veruntamen cũ hos duos filios tempore quo adhuc in ignorantia rerũ uixerat, suscepisset. dei agnitione percepta petit ab eo, qui erat iustus, ut ex Sara, quæ ei erat coniunx legitima, cum esset sterilis, habere progeniem mereretur: & accepit, quem & ISAAC nominauit, ex quo natus est IACOB, de IACOB autem XII. patriarchæ, & ex ipsis duodecim septuaginta duo. Hi fame exorta Aegyptũ ueniũt cum omni domo sua, & intra annos CCCC. benedictione & promissione dei multiplicati, adfligebantur ab Ae-

Abraham. Ismaël. Gen. 17. Heliesdros.

Isaac. Iacob. XII. patriarchæ.

B gyptijs. Cumq; affligerentur, apparuit uerus propheta MOYSI. & Aegyptios quidem resistentes, ne Hebræorum populus exiret ab eis, & rediret ad patriam terram, decem plagis cœlestibus affecit. populum uero dei eduxit ex Aegypto. Sed qui superfuerant ex Aegyptijs, conspirati cũ animositate regis sui insequuti sunt Hebræos: quos cum reperissent super littus maris, & interimere omnes, ac delere cogitarent, Moyses oratione ad deũ fusa, mare in duas partes diuisit, ita ut aqua dextera leuaq; quasi gelu concreta teneretur. Et populus quidem dei transiret uelut iter aridum; insequentes uero eos Aegyptij temere ingressi necarentur. Vbi enim ultimus ex Hebræorum populo ascendit, Aegyptiorũ quoq; ultimus descendit in mare, & continuo aquæ maris, quæ ut gelu constrictæ tenebantur, præcepto eius qui constrinxerat, relaxatæ, pœna de impiorũ populo recepta, naturæ suæ libertatem sumpserunt. Post hæc Moyses, dei omnia prouidentis præcepto, Hebræorũ populũ eduxit in deserto, & iter breuissimum, quod fert de Aegypto ad Iudæam, relinquẽs, per longos eremi plebẽ ducit anfractus, ut quadraginta annorũ exercitijs, mala quæ eis ex Aegyptiorũ moribus usu longi temporis inoleuerãt, innouatione mutatæ consuetudinis aboleret. Interea uenitur ad montẽ SINA, & inde lex eis, uocibus & uisionibus cœlestibus traditur, decem conscripta præceptis, quorũ primũ & maximũ fuit, ut ipsum SOLVM colerent deũ, nec ullam sibi aliam speciem uel formam statuerent ad colendũ. Sed cum Moyses ascendisset ad montem, ibiq; diebus quadraginta moraretur, populus qui decem plagis percussam uiderat Aegyptũ, & disruptum mare, ac pedibus in-

X. plagæ. Exodi 7.

Exodi 14.

In deserto Sur. Psalmo 117.

Exodi 20.

X. præcepta.

Deuter. 8. gressum, manna quoque sibi pro pane coelitus datum, & ex sequenti petra poculum ministratum, quae species cibi per uirtutem dei, in quem quisque desiderasset uerteretur sapore: cumque sub plaga coeli ardentiore positi, ne aestibus coquerentur, nube obumbrabantur in die, nocte uero columna ignis inluminabantur, ne ad eremi uastitatem horror quoque accederet tenebrarum. Cum, inquam, moraretur Moyses, ipsi secundum speciem Apidis, quem coli in Aegypto uiderant, aureum caput uituli facientes adorauerunt. Et post tot ac tanta, quae uiderant mirabilia, ueteris consuetudinis sordes elimare à se, atque abstergere nequiuerunt, & ob hoc breui spatio iter, quod ex Aegypto ducit ad Iudaeam relinquens, immenso eremi ambitu egit eos Moyses, si forte possit, ut superius memorauimus, uetustae consuetudinis mala nouellae institutionis permutatione discutere. Cum interim fidelis & prudens dispensator Moyses peruidens populo ex Aegyptiorum consortio altius inoleuisse uitium idolis immolandi, nec posse de eis radicem mali huius excidi, immolare quidem eis concessit, sed deo soli hoc fieri permisit, ut mediam quodammodo partem uitij altius inoliti resecaret. Aliam uero mediam, per aliud & aliud tempus reseruaret emendandam, per illum scilicet, de quo ipse dixit: Prophetam uobis suscitabit dominus deus uester, quem sicut meipsum audite, secundum omnia quae dixerit uobis. Quicunque non audierit prophetam illum, exterminabitur anima eius de populo suo. Ad haec autem etiam locum statuit, in quo solo liceret eis immolare deo. Hoc autem totum eo prospectu gerebat, ut cum tempus opportunum uenisset, & didicissent per prophetam, quia deus misericordiam uult, & non sacrificium. Viderent eum qui eos doceret locum dei electum, esse sapientiam eius, in quo conueniret offerri hostias deo. Hunc autem locum, qui ad tempus uidebatur electus, incursionibus hostium & excidijs saepe uexatum, & ad ultimum quoque audirent penitus excidendum, ad cuius rei fidem etiam ante aduentum ueri prophetae, qui esset hostias cum loco pariter repudiaturus, saepe ab hostibus populatus est, & igni incensus, atque in captiuitatem populus abductus, in exteras nationes: & exinde cum ad misericordiam dei confugeret, reuocatus est: ut per haec doceretur, quia sacrificia offerens expellitur, & in manus hostium traditur. Misericordiam uero faciens & iustitiam, sine sacrificijs de captiuitate liberatur, & in terram patriam restituitur. Sed hoc intelligere paucos admodum accidit. Plures enim etiam si sentire haec & aduertere poterant, uulgi tamen inrationali opinione tenebantur. Paucorum nanque est recta cum libertate sententia. Igitur Moyses his administratis Ansen quendam nomine praeponens populo, qui eos reuocaret ad patriam terram. Ipse ad montem quendam praecepto dei uiuentis ascendens, illic defunctus est: cuius tamen talis fuit mors, ut usque in hodiernum diem sepulturam eius nullus inuenerit. Vt ergo populus patrium contigit solum per prouidentiam dei, primo statim ingressu iniquarum gentium habitatores fugantur: & ipsi haereditatem paternam iudices sorte suscipiunt. Tum deinde per aliquantum temporis iudicibus, non regibus gubernati, statu tranquilliore durarunt. Vbi uero tyrannos sibi magis quaesiuere,

Marginal notes: *Apis Aegyptiorum deus.* — *Exodi 32.* — *In uicijs corrigendis quid obseruandum.* — *Deutero. 18.* — D — *Oseae 6.* — *Matth. 8.* — *In Christo qui sapientia est patris hostia oblata est.* — *Anses qui & Iosue dictus.* — *Deute. 34.*

A quæsiuere, quàm reges: tunc etiam in loco, qui eis orationis caussa fuerat prædestinatus, templum pro ambitione regia construxere: & sic per ordinem regibus impijs sibi inuicem succedentibus, ad maiores impietates etiam populus declinauit. Vt autẽ tẽpus adesse cœpit, quo id quod deesse Moysis institutis, ut diximus, impleretur. Et propheta quem præcinuerat appareret, qui eos primo per misericordiam dei moneret cessare à sacrificijs. Et ne forte putarẽt, cessantibus hostijs remissionem sibi nõ fieri peccatorũ, Baptisma eis per aquam statuit, in quo ab omnibus peccatis, inuocato eius nomine, soluerentur: & de reliquo perfectam uitam sequentes, in immortalitate durarẽt: nõ pecudũ sanguine, sed sapientiæ dei purificatione purgati. Denique etiam hoc ponitur euidens magni mysterij huius indiciũ, ut omnis qui credens prophetæ huic, qui à Moyse prædictus est, baptizaretur in nomine ipsius, ab excidio belli, quod incredulæ gẽti imminet, ac loco ipsi, seruaretur inlæsus. Non credẽtes uero extorres loco & regno fiant, ut uel inuiti intelligant, & obediant uoluntati dei. His igitur præordinatis, adest qui expectabatur, indicia sui, quibus fieret manifestus, signa & prodigia deferẽs. Sed ne sic quidem populus credidit, qui ad hæc credenda tot sec lis eruditus est: & non solum non credidit, sed addidit infidelitatis blasphemiã, uoracem hominem, & uentri seruientem, ac dæmone agi eum, qui ob salutẽ suam uenerat, dicens, in tantũ nequitia, malorũ ministerijs ualet, quod nisi sapientia dei adfuisset his, qui diligũt ueritatem, omnes penè simul impius error inuoluerat.

Magnifica templa cœpta construi.

Baptismus in locũ sacrificiorum cessit. Hebr. ult.

Minis conatus est Christus duram Iudæorũ gentẽ compellere ad fidem, postq̃ blãditijs nihil promotũ est.

Ioan. 7.

B Nos ergo primos elegit duodecim sibi credẽtes, quos Apostolos nominauit. Postmodũ alios septuaginta duos probatissimos discipulos, ut uel hoc modo recognita imagine Moysis, crederet multitudo, quia hic est quem prædixit Moyses uenturũ prophetam. Sed fortassis dicat aliquis, quia imitari numerum cuicunq; possibile est, at quid de signis & uirtutibus dicet, quæ iste faciebat? Etenim Moyses uirtutes & sanitates fecerat in Aegypto. Is quoq; quem ipse prædixit sicut seipsum surrecturũ prophetam, cum omnem languorem, & omnem infirmitatem curaret in plebe, uirtutes faceret innumeras, uitam euangelizaret æternam, ab impijs actus est in crucem, quod tamen factum, uirtute eius cõuersum est in bonũ. Deniq; cum pateretur, omnis ei cõpassus est mundus: Nam & sol obscuratus est, & astra turbata sunt: mare cõmotũ est, montesq; disrupti, & sepulchra patefacta sunt: uelũ templi scissum est, ue lut lamentans excidiũ loco imminens. Et tamen cum omnis mundus cõmotus sit, ipsi etiam nunc ad inquisitionem tantarũ rerum nullatenus cõmouentur. Verum, quoniam necessariũ erat, ut in locum eorum, qui increduli permanebant, uocarentur gentes, ut repleretur ille numerus, qui demonstratus fuerat Abrahæ, mittitur in uniuersum mundũ salutaris regni dei prædicatio. Perturbantur ob hoc mũdani spiritus, qui libertatem quærentibus semper obsistunt, & ad destruendam dei ædificationem errorũ machinas quærunt quibus, his qui ad salutis & libertatis gloriam tendunt, obsistentes, & agones aduersum eos non minimos desudantes, fortiores effecti, ad salutis coronam

XII. apostoli. LXXII. discipuli.

In locũ Iudæorũ uocatæ sunt gentes.

C

ueniant, non sine palma uictoriæ. Interim cum passus esset, & ab hora sexta usque ad nonam mundũ tenebræ pressissent, sole reducto, ac rebus in ordinẽ restitutis, etiam homines nequam ad se atque ad mores suos, metu cessante, regressi sunt. Nam quidam eorũ cum omni custodia seruantes locũ, quem non potuere resurgentem tenere, magum dicebãt. alij finxerũt furatum. Veruntamen ueritas ubiq; uincebat. Ad indiciũ enim, quod hæc diuina uirtute agerentur, nos qui fueramus paucissimi, processu dierum, adstipulante deo, multo plures quàm illi efficiebamur: ita ut aliquando pertimescerent sacerdotes, ne forte per dei prouidentiam, ad confusionem ipsorũ, in fidem nostram uniuersus populus conueniret, frequenter mittentes ad nos, rogabant, ut eis de IESV dissereremus, si ipse esset ꝓpheta, quẽ Moyses prædixit, qui est CHRISTVS æternus. De hoc enim solo, nobis qui credidimus in IESVM, aduersum non credentes Iudæos, uidetur esse differentia. Verũ cum frequenter super hoc rogarent: nos aũt opportunũ tempus requireremus, septimana iam una ex passione domini complebatur annorũ, & ecclesia domini in Hierusalem cõstituta, copiosissime multiplicata crescebat per IACOBVM, qui à domino ordinatus est in episcopum, rectissimis dispensationibus gubernata.

Tenebræ Christo patiente.

Ioan. 11.

Iudæi Christũ non credunt aduenisse.

Iacobus à Christo ordinatus Episcopus.

Cũ aũt nos duodecim apostoli ad diem paschæ, cũ ingenti multitudine cõuenissemus, Ingressi ecclesiã fratrũ, unusquisq; nostrûm IACOBO interrogante, quæ à nobis per loca singula gesta sint: audiẽte populo, breuiter exponimus: in quibus CAIPHAS põtifex, missis ad nos sacerdotibus, rogat uenire ad se, ut aut ratione doceamus eũ, quia IESVS æternus est CHRISTVS: aut ipse nos doceat, quia non est, quo in utramlibet fidem uniuersus populus conueniret, & hoc facere nos frequenter exorat. Nos uero sæpe distulimus, tempus semper opportunius requirentes. Et ego CLEMENS respondi ad hoc, puto hoc ipsum quod quæritur, utrũ ipse sit CHRISTVS, multũ prosit ad fidei rationem. Alioqui nunquam Pontifex pro hoc tam frequenter rogaret, ut de CHRISTO uel disceret, uel doceret. Et PETRVS: Recte respondisti ô CLEMENS. Sicut enim sine oculis cernere nemo potest, nec sine auribus capere auditũ, uel absq; naribus odoratum, neque sine lingua gustum sumere, aut absq; manibus aliquid contrectare: ita impossibile est absque uero propheta, quæ deo placeant noscere. Et ego respondi, quod ipse sit uerus propheta CHRISTVS, te docẽte iam didici: sed quid sit hoc ipsũ CHRISTVS, aut cur ita appelletur, uelim discere, uti ne uaga mihi sit & incerta res tantæ notitiæ. Tunc PETRVS docere me hoc modo cœpit. Deus cum fecisset mundum, tanquam uniuersitatis dominus, singulis quibusq; creaturis principes statuit, ipsis quoq; arboribus, montibusq;, ac fontibus, & fluminibus, & uniuersis, ut diximus, quæ fecerat. Multum enim est ire per singula. Statuit ergo angelis angelũ principem, & spiritibus spiritũ, syderibus sydus, dæmonibus dæmonem, auibus auem, bestijs bestiam, serpentem serpentibus, piscem piscibus, hominibus hominem, qui est CHRISTVS IESVS. Christus autem dicitur eximio quodam religionis ritu: nam sicut regum sunt quædam cõmunia

D

In omni genere creaturarũ statuit deus principes.

CHRISTVS quare dicatur.

A nia nomina,ita ut apud Persas Arsaces,apud Romanos Cæsar,apud Aegyptios Pharao, ita apud Iudæos CHRISTVS cõmuni nomine rex appellat: caussa aũt huius appellationis hæc est. Quoniamquidem cũ esset filius dei & initium omniũ,homo factus est: hunc primũ pater oleo perunxit,quod ex ligno uitæ fuerat sumptum: ex illo ergo ungento CHRISTVS appellatur. Inde denique etiam ipse secundum prædestinationem patris, pios quosque cum ad regnum eius peruenerint, uelut qui asperam superauerint uiam, pro laborum refectione simili oleo perunget, ut & ipsorum lux luceat, & spiritu sancto repleti, immortalitate donentur. Virgulti uero huius, ex quo sumptum est istud ungentum,uniuersam naturam tibi sufficienter exposuisse me memini. Sed & nunc per breuissimam speciem de omnibus te in memoriam reuocabo. In præsenti uita primus pontifex AARON, chrismatis compositione perunctus: quod ad imaginem illius,de quo supra diximus, spiritalis ungenti factum est, princeps populi fuit, & tanquam rex primitias & tributum per capita accepit à populo,& iudicandi plebem sorte suscepta, de mundis,immundisq; iudicabat. Sed & si quis alius ex ipso ungento perunctus est,tanquam uirtute inde concepta, etiam ipse rex, aut propheta fiebat, aut pontifex. Quod si temporalis hæc gratia ab hominibus composita, tantum potuit: intellige iam tu quantum sit illud ungentum, quod à deo de uirgulto uitæ prolatum est, cum hoc quod ab hominibus factum est, tam eximias inter homines conferat dignitates. Quid enim in præsenti seculo propheta gloriosius, pontifice clarius,rege sublimius? Et ego ad hæc respondi:

Apud Iudæos rex Christus dicitur cõmuni nomine.

Chrismate ungebãtur reges & prophetæ.

B Memini PETRE dixisse te de primo homine,quia propheta fuit. Quod aũt unctus fuerit,non dixisti. Si ergo sine ungento propheta nullus est,quomodo primus homo cũ nõ esset unctus fuit propheta? Tum subridens PETRVS: Si primus,inquit, homo prophetauit,certum est qđ & unctus sit. Licet enim unctionem illius siluerit ille qui legem in paginis cõdidit: nobis tamen intelligenda hæc euidenter reliquit. Sicut enim si unctũ eum dixisset,non dubitaretur & prophetam eum fuisse,etiam si scriptũ non esset in lege: ita cum certũ sit eum prophetam fuisse,similiter certum est & quod unctus sit,quia sine ungento prophetare non poterat. Verum hoc magis dicere te oportuit,chrisma arte miropolica compositum est ab AARON,quomodo primus homo perungi potuit ungento ante compositionis artibus nondũ repertis? Et ego respondi: Non me traducas PETRE,non enim de ungenti compositi & temporali oleo loquor. Sed de illo simplici & æterno, quod à deo factum esse docuisti. Ad cuius similitudinẽ istud compositũ esse ab hominibus dicis. Et PETRVS ad hæc ut uidebat indignans. Quid putas CLEMENS, quia oẽs omnia ante tempus scire possumus? sed nunc uti ne à proposito sermone recedamus,aliàs tibi,cum profectus tuus manifestus fuerit, de his apertius exponemus. Tunc autem ungento cõposito perunctus põtifex, uel propheta dei altare succendens, in omni mũdo clarus habebatur. Sed post AARON qui põtifex fuit,alius ex aquis adsumit,nõ Moysen dico, sed illũ q in aquis baptismi, filius

Sine ungentõ nemo prophetabat.

à deo appellatus est, IESVS nanque est, qui ignẽ illũ, quem accẽdebat põtifex pro peccatis, restrinxit per baptismi gratiam: ex quo enim hic apparuit, cessauit chrisma, per quod pontificatus præbebatur, uel prophetia, uel regnum. Hunc igitur ante futurum prædixit Moyses, qui legem dei hominibus tradidit, sed & alius ante ipsum, sicut tibi & ante iam tradidi. Ipse ergo indicauit eũ uenturum. Primo quidem aduentu humilem: secundo uero gloriosum. Et primũ quidem iam impletũ est, cum uenit & docuit, & iudex omniũ iudicatus est, ac peremptus: Secundo uero aduẽtu iudicaturus adueniet: & impios quidem condemnabit, pios uero in consortiũ regni, societatemque suscipiet. Fides uero secundi aduentus constat ex primo. Prophetæ enim de primo loquuti sunt, & præcipue IACOB & MOYSES, nonnulla tamen de secũdo. Sed magnificentia prophetiæ in hoc maxime comprobatur, quod nihil secũdum consequentiam rerũ, de futuris dixerunt. Alioqui æstimasse potius sapientes uiri, quod rerũ consequentia dictauerat, uiderentur. Quod autem dico, tale est, CHRISTVM suscipi à Iudæis, ad quos uenerat, & credi ei, qui expectabatur ad salutem populi, secundũ traditiones patrum cõsequens erat: gentes uero alienas ab eo fore, quibus neque promissum quicquã de eo, neque adnunciatũ fuerat, imò quibus, ne nomine quidẽ ipso aliquando innotuerat, & tamen prophetæ contra ordinẽ, & consequentiã rerum, dixere eum expectationem gentiũ, & nõ Iudæorũ futurũ. Ita denique & gestum est. Cum enim uenisset, ab his qui eum expectare uidebantur, ex traditione maiorũ, omnino agnitus non est. Hi uero qui nihil de ipso penitus audierant, & uenisse credunt, & uenturum sperant: & ita in omnibus prophetia fidelis apparuit, quæ dixit ipsum esse expectationem gentiũ. Errauerunt ergo Iudæi, de primo domini aduentu, & inter nos atque ipsos de hoc est solum dissidium. Nam quod uenturus sit CHRISTVS norunt etiam ipsi, & expectant: quod autẽ iam uenerit in humilitate, hic qui dicitur IESVS ignorant: & in hoc maxime eius confirmatur aduentus, quod ei non omnes credunt. Hunc ergo deus destinauit in fine mundi, quia impossibile erat mortaliũ mala purgari per alium, integra duntaxat permanẽte humani generis creatura, hoc est salua arbitrij libertate. Hoc igitur statu incolumi reseruato, inuitare uenit ad regnum iustos quosque, & eos qui placere studuerint ei, & quibus bona ineffabilia præparauit, & Hierusalem ciuitatem cœlestem, quæ super splendorẽ solis fulgebit in habitatione sanctorũ: Iniustos uero & impios, & qui pro nihilo habuerunt deum, & cõmissamque sibi uitã, diuersa ad flagitia cõtulerunt, ac tempus operis iusti, exercitium fecere malitiæ competentibus, ipsisque dignis ultionibus traderet. Cætera uero quæ ibi gerentur, proferri & eloqui, neque angelis, neque hominibus fas est. Sed hoc tantum scire nos sufficit, quod bonis æternam bonorũ possessionem conferet deus. His ab eo dictis, ego respondi: Si CHRISTI regno fruentur, hi quos iustos inuenerit eius aduentus: ergo qui ante aduentũ eius defuncti sunt, regno penitus carebunt? Tum PETRVS: Cogis me, inquit, ô CLEMENS aliqua de ineffabilibus publicare. Veruntamen quo adusque pro-

C

Abrahamum intelligit.

Duplex aduentus domini.

Fides prophetiæ unde probetur.

D

Iudæi à Christianis in quo dissentiant.

Ita etiam Paulus 2. Cor. 12. quædam se audisse testatur, quæ non sit fas homini loqui.

A proferri licet, facere non pigebit. CHRISTVS qui ab initio, & semper erat, per singulas quasq; generationes pijs, latenter licet, semper tamen aderat, his præcipue, à quibus expectabatur, quibusq; frequenter apparuit: sed nõ erat tempus ut tũc resolutis corporibus, fieret resurrectio, sed hæc magis remuneratio uidebatur à deo, ut qui inueniret iustus, diutius permaneret in corpore: aut certe sicut de quodam iusto euidenter refertur in literis legis, quod transtulerit eum deus. Simili exemplo etiam cum cæteris gestum est, qui eius uoluntati placuerunt, ut ad paradisum translati, seruentur ad regnũ. Eorũ uero qui non ad integrũ potuere explere normam iustitiæ, sed aliquas in sua carne malitiæ reliquias habuere, corpora quidem resoluuntur, animæ uero seruantur in bonis, lætisq; regionibus. Vt in resurrectione mortuorũ cum corpora sua receperint, ipsa iam resolutione purgata, pro his quæ bene gesserant, æterna hæreditate potiantur. Et ideo beati sunt omnes, qui regnum CHRISTI fuerint adepti, quia non solũ inferni pœnas effugient, sed & incorruptibiles permanebunt: & primi deum patrem uidebunt, atq; inter primos apud deũ honoris ordinẽ consequentur. Propter quod nõ minima de CHRISTO quæstio habetur, & infideles quiq; ex Iudæis, immensa aduersum nos insania commouentur, uerentes ne forte ipse sit in quem peccauerunt. Et eo magis metus increscit, quod sciunt statim ut eum cruci adfixere, uniuersum ei compassum esse mundum, corpusq; eius diligenti à se custodia conseruatũ, nusquam comparuisse, atque ad fidẽ nominis eius innumeras multitudines conuenire. Vn-

Christus nunquam defuit pijs.

Enoch intelligit, de quo Ge. 5. & Eccl. 44.

Petrus hic sentit, animas defunctorũ detineri alicubi in loco læto & bono, usq; in iudicij diem: Illãq; resolutionẽ corporis et animæ quoddã esse expiationis genus, quod nunc uulgo purgatorium appellamus.

B de & compulsi sunt unà cum pontifice Caipha, sæpius mittere ad nos, ut de nominis eius ueritate quæreretur. Cumq; crebro deposcerent, ut de IESV aut discerent, aut docerent, si ipse esset CHRISTVS. Visum nobis est ascendere ad templum, & corã omni populo protestari de eo, simul & arguere Iudæos de multis, que ab eis absurde gerebantur. In multas etenim iam partes populus scindebatur, initio sumpto à Ioanne baptista. Cum enim iam immineret ortus CHRISTI, ad sacrificia quidem reprimenda, baptismi uero gratiã largiendam, inimicus, ex his quæ prædicta fuerant, adesse tempus intelligens, diuersa schismata operabat̃ in populo: ut si forte prius peccatũ potuisset aboleri, secunda corrigi culpa non posset. Erat ergo primũ schisma eorum, qui dicebantur Sadducæi, initio, Ioãnis iam penè temporibus sumpto. Hiq;, ut cæteris iustiores, segregare se cœpere à populi cœtu, & mortuorũ resurrectionẽ negare, idq; argumẽto infidelitatis adserere, dicentes, non esse dignũ, ut quasi sub mercede proposita colatur deus. Autor uero sententiæ huius primus Dositheus, secũdus Simon fuit. Aliud Samaræum schisma est, & ipsi enim resurrectionem mortuorum negantes, adserunt: nõ in Hierosolymis, sed in monte Garizin adorandũ esse deum. Qui tamen unum uerum prophetam ex Moysis uaticinationibus recte expectantes, prauitate Dosithei impediti sunt: ne hunc quem expectabant crederẽt esse IESVM. Scribæ quoq; & pharisæi in aliud schisma deducuntur: sed hi baptizati à Ioanne, & uelut clauẽ regni cœlorum, VERBVM VERITATIS tenentes, ex Moysis traditione susceptũ,

Caiphas.

Primũ schisma Sadducæorũ.

Dositheus & Simon principes Sadducæorum.

Pharisæorũ secundũ schisma.

C

Discipuli Ioannis iniquiores erant Christo præ suo præceptore.

occultarunt ab auribus populi. Sed & ex discipulis Ioannis, qui uidebantur esse magni, segregarunt se à populo, & magistrum suũ ueluti CHRISTVM prædicarunt. Hæc autem omnia præparata sunt schismata, ut & fides CHRISTI, per hæc impediretur & baptisma. Veruntamen ut dicere cœperamus: cum frequenter nos pontifex per sacerdotes rogasset, ut de IESV sermo nobis haberetur ad alterutrum. Vbi opportunũ uisum est, & omni ecclesiæ placuit, ascendimus ad templum: & stantes in gradibus unà cum fidelibus fratribus nostris facto populi summo silentio, Prior Pontifex cœpit adhortari populum, ut patienter & cũ quiete audiant, simulq́ eorũ quæ dicenda sunt, testes & iudices fiant. Tum deinde cũ multis laudibus efferrent sacrificiorũ ritum, qui ad remissionẽ peccatorum humano generi, diuinitus esset indultus: causabanẽ IESV nostri baptisma, uelut cõtra hæc nuper inductũ. Sed propositionibus, occurrens MATTHAEVS euidenter ostendit: Quod si quis IESV baptisma non fuerit cõsequutus, is non solum cœlorum regno fraudabitur, uerum & in resurrectione mortuorum non absq; periculo erit. Etiam si bonæ uitæ, & rectæ mẽtis prærogatiua muniatur. Hæc, & his similia prosequutus, siluit Matthæus. Sed Sadducæorum pars, quæ negaret resurrectionem mortuorũ, indignata est: ita ut quidam ex ipsis de medio populi, exclamaret dicens, multum errare eos qui putant mortuos aliquando resurgere. Contra hunc ANDREAS meus frater respondens, docuit errorrem nõ esse, sed certissimam fidem, quod mortui resurgant, secundũ ea quæ docuit is, quẽ Moyses prædixit uenturũ prophetam: aut si nõ uidetur eis ipse esse quẽ prædixit Moyses. De hoc, inquit, primo requiranẽ, ut cũ euidenter ipse fuerit probatus, nihil de reliquo super his quæ docuit ambigatur. Hæc aũt, & his similia plura protestatus, siluit ANDREAS. Samaræus uero quidam contraria populo & deo loquens, & neque mortuos adserens resurrecturos, neq; eum, qui est in Hierusalem, cultum dei tenendum, sed montem Garizin uenerandũ. Addidit etiam contra nos hæc, quod IESVS noster nõ esset ipse, quẽ Moyses prophetam uenturum esse prædixerit, aduersum hunc & alium qui cũ ipso hæc eadem prosequebanẽ. ZEBEDAEI filij, Iacob, & Ioannes uehementer obnisi sunt. Et quamuis haberent mandatũ, ne ingrederentur ciuitates eorum, neque uerbũ eis prædicationis inferrent, tamen ne sermo eorũ, si confutatus non esset, aliorũ læderet fidem, ita prudenter & fortiter responderunt, ut perpetuũ eis silentium darent. Nam IACOBVS de resurrectione mortuorũ cum totius populi fauore perorauit: IOANNES uero ostendit, quia si cessarent ab errore montis Garizin, consequẽter agnoscerẽt ipsum esse IESVM, qui, secundum prophetam Moysen, expectatur esse uenturus: quoniã quidem signa & ꝓdigia ut fecit Moyses, ita fecit etiam IESVS, & dubium non est, quin similitudo signorũ ipsum esse testetur, quem sicut se, dixit esse uenturum. Hæc & alia plura his similia protestati, siluere: & ecce quidam de scribis, de medio populi adclamans, ait: IESVS uester signa & prodigia quæ fecit ut magus, non ut propheta fecit. Huic Philippus uehementer

Baptismus Iudæos male habuit.

D

Scribæ Christũ magiæ insimulant, id quod et sanctissimis quibusq; contigit.

A ter occurrit, ostendens quia hac ratione accusarem etiam Moysen. Cũ enim Moyses signa & ꝓdigia in Aegypto fecerit, similiter autem & IESVS in Iudæa: dubitari non posset, quin quod de IESV diceretur, hoc etiã de Moyse dici uideretur. Hæc & his similia plura protestatus, siluit PHILIPPVS. Pharisæus autem quidã audiens hæc, insimulabat Philippũ, quod Moysen æqualem diceret IESV, cui BARTHOLOMAEVS respondens, cõstanter edocuit, quia non dicimus IESVM solum æqualem Moysi, sed maiorem: quia Moyses quidem propheta fuit, quod fuit & IESVS: quod autem fuit Iesus, Moyses non fuit, Christus. Et ideo maior ille sine dubio, qui & propheta & CHRISTVS est, quàm ille qui solum propheta est. Hæc & his similia plura ꝓsequutus, siluit. Post hunc IACOBVS ALPHAEI sermonem fecit ad populũ, quo ostenderet, nõ ideo credendũ esse IESV, quia de eo ꝓphetæ prædixerint, sed ideo magis credendum esse ꝓphetis, quod uere prophetæ sint: quia eis CHRISTVS testimoniũ reddat: nam præsentia, & aduentus CHRISTI illos uere prophetas fuisse designat. Decebat enim nõ ab inferioribus maiori, sed à maiore inferioribus fidei testimonium dari. Hæc & multa his similia prosequutus, etiam IACOBVS siluit. Post hunc LEBBAEVS populum cœpit uehementer arguere, quod nõ crederent IESV, qui eis tantũ profuerit docendo quæ dei sunt, solando adflictos, medendo infirmos, pauperes consolando: sed pro his omnibus bonis odia, mortemq́ꝫ reddiderint. Hæc & his similia plura cum esset populo protestatus, siluit. Et ecce unus ex discipulis IOANNIS adfirmabat CHRISTVM Ioannem fuisse, & nõ IESVM: intantũ, inquit, ut & ipse IESVS omnibus hominibus & prophetis maiorẽ esse pronunciauerit Ioannẽ. Si ergo, inquit, maior est omnibus, sine dubio & Moyse, & ipso IESV maior habendus est, quod si omnium maior est, ipse est CHRISTVS. Ad hæc Chananæus SIMON respondens, adseruit Ioannẽ maiorẽ quidem fuisse omnibus prophetis, & omnibus qui sunt filij mulierum, nõ tamen maiorem esse filio hominis: & ideo IESVS quidem & CHRISTVS est, Ioannes uero solum propheta. & tantum interest inter ipsum & IESVM, quantum inter præcursorem, & eum cui præcurritur, & quantũ inter eum qui legẽ dat, & eum qui legem seruat. Hæc autem & his similia ꝓsequutus, siluit etiã Chananæus. Post quem Barnabas, qui & MATTHIAS, qui in locũ Iudæ subrogatus est apostolus, monere populũ cœpit, ne odio haberent IESVM, neq́ꝫ blasphemarent eum. Multo enim esse rectius, etiã ignoranti, uel dubitanti de IESV, amare eum quàm odisse. Charitati eñ deus præmiũ posuit, odijs pœnam. Hoc ipsum enim, inquit, quod Iudaicũ corpus adsumpsit, & inter Iudæos natus est, quomodo non omnibus uobis incentiua sui amoris incussit? Hæc & his similia cũ perorasset, dicendi finem fecit. Tunc CAIPHAS doctrinã IESV culpare tentabat, dicens eũ res uanas loquutũ, beatos enim pauperes dixit, & terrenas fore remunerationes promisit, ac summã muneris in terrena hæreditate constituit: cibi sq́ꝫ ac potu eos, qui iustitiam seruarint, promisit esse saturandos, & his similia multa docuisse deprehẽditur. Cui

Hæc opinor fuit caussa cur Ammonius de consonantia Iesu & Moysi librũ conscriberet, ut testatur Eu. e.

Tres fuisse Iacobos hinc intelligimus, Zebedæi, Alphæi & fratrem domini.

Qui & Thaddeus dictus est.

B

Ex hoc Lucæ 7. Inter natos mulierum non surrex. ma. Io. Discipuli Ioannis arguebant Ioannem esse Christum.

C

THOMAS respondens, arguit eũ frustra caussantem: ostendens, quia prophetæ magis, quibus etiam ipse credit, ista docuerint, nec tamen quomodo erunt hæc, aut quomodo percipientur ostenderint: IESVS uero qualiter accipi hæc debeant, demonstrauerit. Et cum hæc atq; his similia plura dixisset, siluit etiã Thomas. Post hæc rursum CAIPHAS me intuens, & nunc ut monens, nunc uero ut culpans, dicebat: cessare me debere de reliquo à prædicatione CHRISTI IESV, ne in pernitionem mei hoc agerem, néue ipse errore deceptus, alios quoq; meo errore deciperẽ. Tũc præterea arguebat me temeritatis, quod cum essem ipse imperitus piscator, & rusticus, officium subire doctoris auderem. Hæc & alia plura his similia dicenti, ego quoq; in hæc uerba respondi: Mihi quidem minus esse periculi, si ut ipse ait, iste non sit CHRISTVS, quia doctorem legis receperim: ipsi uero ingens esse discrimen, si hic ipse sit CHRISTVS, sicut & certe est. Ego eñ credo huic qui apparuit, ipse autem cui alij fidem seruare se credit, qui nullus apparuit? Si uero & idiota, ut ais, & imperitus, ac piscator, & rusticus, super presbyteros sapientes intelligam; hoc tibi, inquam, magis metũ debet incutere. Nam si ex eruditione aliqua disputans, obtinerẽ uos sapientes & eruditos, uideretur utiq;, doctrinam hoc mihi longi temporis, & nõ diuinæ uirtutis gratiam contulisse: Nunc autẽ cum, ut dixi, nos imperiti, uos sapientes conuincimus, & superamus, cui sensum habenti non palàm est, quia hoc non humanæ argutiæ opus est, sed diuinæ uoluntatis & muneris? Hæc igitur & alia huiusmodi prosequentes, consequenter protestati sumus, ac docuimus nos imperiti & piscatores, sacerdotes quidem de uno solo deo cœli, Sadducæos de resurrectione mortuorũ, Samaritas de consecratione Hierusalem; non tamen ingressi ciuitatem ipsorũ, sed publice disputantes. Scribas uero & pharisæos de regno cœlorũ, Discipulos IOANNIS, ne scandalũ paterentẽ in Ioanne: Omnẽ uero populũ, quia IESVS est CHRISTVS æternus. Ad ultimũ autẽ monui eos, ut prius quàm progrederemur ad gentes, prædicare eis agnitionem dei patris, ipsi reconciliarentur deo, suscipiẽtes filiũ eius: aliter enim nullo modo eos ostendi posse saluari, nisi per sancti spiritus gratiam, trinæ inuocationis dilui baptismate ꝑperarent, & eucharistiam CHRISTI domini sumerẽt, cui soli, de his quæ docuit, credere deberent, ut sic æternam salutem consequi mererentur: aliter uero impossibile prorsus esse reconciliari eos deo, etiam si mille ei aras, & altaria mille succendant. Nos enim, inquam, pro certo comperimus, quod super sacrificijs quæ offertis, multo magis exasperatur deus, sacrificiorũ tempore etiã nunc expleto: & quia uos nõ uultis agnoscere, emensum esse iam tempus hostias offerendi, ob hoc destruetur & templum, & abominatio desolationis statuetur in loco sancto, & tunc gentibus euangeliũ prædicabitur ad testimonium uestri, ut ex illorũ fide uestra infidelitas iudicetur. Omnis etenim mundus diuersis temporibus, diuersas malitiæ ægritudines patitur, uel per omnes generaliter, uel per singulos quosq; specialiter: & ideo indiget medico, qui eum uisitet ad salutem, nos ergo ꝓtestamur uobis, & quod unumquenq; uestrum

Caiphas ægre passus est se à piscatore Petro admoneri, pontificem ab idiota.

D

Petrus pro auditorũ ratione alio atque alio docendi genere usus est.

Baptisma. Eucharistia.

SACRIFI*ciorũ tempus iã est expletũ.*

Danielis 9.

Christus medicus est.

A strum latuit, nunciamus. Vestrum est deliberare quid expediat uobis. His à me dictis ingemuit omnis multitudo sacerdotum, quod eis de templi subuersione prædixerim. Quod cum uidisset GAMALIEL princeps populi (qui latenter frater noster erat in fide, sed consilio nostro inter eos erat) quia ualde fremerent, & ingenti aduersum nos furore mouerentur, adsurgens, ait: Quiescite paulisper ô uiri Israëlitæ, non enim aduertitis tentationem, quæ imminet uobis, propter quod desinite ab hominibus istis. & siquidem humani consilij est quod agunt, citò cessabit: si autem à deo est, cur sine caussa peccatis, nec proficitis quicquam? dei enim uoluntatem quis potest superare? Nunc ergo quoniam quidem in uesperam iam uertitur dies, in crastino hoc ipso in loco audientibus uobis, ego ipse cum istis disputabo, ut omnem errorem palàm arguam, dilucideque confutem. Et his dictis, repressus est eorum aliquatenus furor, ea præcipue spe, quod die crastino erroris nos publice arguendos sperarent: & sic cum pace populum dimisit. Nos uero cum uenissemus ad IACOBVM nostrum, omnia quæ dicta gestáque fuerant, exponentes, apud eum cibo sumpto mansimus, Omnipotenti deo per totam noctem supplicantes, ut futuræ disputationis sermo indubitatam fidei nostræ ostenderet ueritatem. Igitur postera die IACOBVS episcopus nobiscum simul, & cum omni ecclesia ascendit ad templū, ubi ingentem reperimus multitudinem, à medio noctis expectantem nos. Stetimus ergo in locis quibus & prius, ut eminentius stantes, ab uni-B uerso populo cerneremur. Cumque esset summum silentium factum, GAMALIEL, qui, ut supra diximus, nostræ fidei erat: dispensatione uero manebat inter ipsos, ut siquando iniquum aliquid aduersum nos, aut impium molirentur, uel ipsos consilio reprimeret prudenter aptato: uel nos commoneret, ut aut curare, aut declinare possemus. Is ergo tanquā aduersum nos agens, prior omnium episcopum IACOBVM intuens, hoc modo adloquutus est: Si ego GAMALIEL neque eruditionis meæ, neque senectutis obprobrium duco, discere aliquid à paruulis, & ab imperitis, si quid forte est utilitatis, aut salutis adquirere. Qui enim rationabiliter uiuit, scit quia nihil est anima preciosius: quomodo non omnibus hoc amabile est, cunctis'que exoptatum, ut quæ ignorat, discat: quæ didicerit, doceat? Certissimum nanque est, quod neque amicitia, neque propinquitas generis, neque regni sublimitas homini debet esse preciosior ueritate. Et uos ergo fratres, si quid amplius nostis, populo dei qui adest, idemque fratribus uestris proferre non pigeat, omni populo libenter & tota cum quiete quæ dicitis audiente. Quomodo enim non hoc faciat populus, cum meipsum uideat secum pariter uelle à uobis discere, si quid forte amplius uobis reuelauit deus? Si uero uos in aliquo indigetis, similiter etiam uos à nobis non pigeat doceri, ut erga utranque partem, si quid deest, adimpleat deus. Quod si aliquis uos forte nunc solicitat metus, propter nonnullos nostrorum, qui præiudicatis aduersum uos animis utuntur, & insidias eorum uerentes, non audetis aperte dicere id quod sentitis,

Gamaliël clanculum fauebat apostolis.

Act. 5.

Gamaliël ex industria uoluit uideri dissentire ab apostolis.

VERITATI nihil preciosius est.

C

apertius, ego ut uos etiã huius occasione timoris absoluam, iuro uobis omnipotentem deum, & uiuentem in secula, quia nullũ permittam inijcere uobis manus. Habentes ergo huius iuramenti mei omnem hunc populum testem, & idoneum pignus, sacramenti nostri fœdus tenentes, absque ulla cunctatione unusquisque uestrum quod didicit proferat, & nos fratres intente, & cum silentio audiamus. Hæc dicens GAMALIEL, non ualde placebat Caiphæ, & ut uidebatur, suspectum habens eum, ipse magis inserere se subtiliter disputationibus cœpit: subridens enim ad ea quæ GAMALIEL dixerat, IACOBVM episcoporũ principem, sacerdotum princeps orabat, ut de CHRISTO non aliunde sermo, quàm de scripturis fieret: Vt sciamus, inquit, utrum IESVS ipse sit CHRISTVS, an nõ. Tunc IACOBVS, Primo, inquit, requiramus, ex quibus scripturis potissimũ disputationẽ habere oporteat. At ille, uix aliquando ratione ipsa superatus, respondit, ex lege habendam: & post hoc etiam prophetarũ addidit mentionem. Cui IACOBVS noster cœpit ostendere, quia & prophetæ quæ dicunt, ex lege sumpserint, & legi consona sint loquuti. Sed & de libris Regnorũ disseruit aliqua, quomodo, & quãdo, & à quo scripti sint, & quomodo eis uti oporteat. Cumq; & de lege plenissime disputasset, ac singula quæ de CHRISTO sunt, purissima expositione protulisset in lucem, ostendit abundantissimis probationibus, quia IESVS est CHRISTVS, & in ipso uniuersa quæ de humili eius aduentu fuerãt prædicta, complentur. Duos enim eius prædictos esse docuit aduentus: Vnũ humilitatis, quem adimpleuit: Alium gloriæ, qui speratur implendus, cũ ueniet dare regnum credentibus in se, & seruantibus omnia quæ præcepit. Cumq; de his omnibus euidenter populũ docuisset, addebat etiam hoc: quia nisi quis baptizatus fuerit in aqua, sub appellatione trinæ beatitudinis, sicut docuit uerus ꝑpheta, neque remissionem acciperet peccatorũ, neq; introiret in regna cœlorum. & hanc esse dei ingeniti præfinitionem cõfirmauit. Quibus etiam hæc addidit: Nolite putare duos ingenitos dicere deos, aut unũ diuisum esse in duos: Vel sicut impij dicunt, eundem masculũ & fœminam sui effectum. Sed filium dei unigenitum dicimus, non ex alio initio, sed ex ipso ineffabiliter natum. Similiter etiam de paracleto dicimus. Sed & de baptismate, cum aliquanta dixisset, per septem continuos dies persuasit omni populo & pontifici, ut confestim ad percipiendum baptismum festinarent. Cumq; in eo iam res esset, ut uenirent & baptizarentur, homo quidam inimicus, tunc cum paucis admodum ingrediens templum, clamare cœpit & dicere: Quid facitis ô uiri Israëlitæ? cur uobis tam facile subripitur? cur præcipites ducimini ab hominibus infelicissimis, & à SIMONE mago deceptis? Cumq; hæc diceret, & ad hæc adderet, ac superaretur ab episcopo IACOBO, cõturbare populum, & seditiones suscitare cœpit, uti ne ea quæ dicebantur plebs posset audire. Igitur exagitare cuncta clamoribus, & quæ fuerant multo labore ordinata conuellere, simulq; incusare sacerdotes, & obprobrijs atque increpationibus cœpit accendere, & uelut furibundus, singulos quosque ad cæ-

Quàm sunt uero nostra ætate quidam Caipha nequiores qui semel uniuersæ scripturæ renunciant.

LIBRI Regũ

D

Duo aduentus Christi.

Vnitas dei.

A ad cædem concitare, dicens: Quid agitis? Quid cessatis? ô segnes & desides, cur non manibus nostris inuadimus, & discerpimus omnes hos? Et cum hæc dixisset, primus rapto ex ara torre robusto cædis fecit exordium. Tunc deinde & cæteri uidentes eum, simili efferebantur insania: fit omnium clamor, cædentium pariter & cæsorum sanguis plurimus funditur, fuga permixta habetur. Cum interim ille inimicus homo IACOBVM adgressus, de summis gradibus præcipitem dedit: quem cum mortuum credidisset, ultra mulctare neglexit. Nostri uero sublatũ eum colligabant: erant enim & numero plures quàm illi, & uirtute maiores. Sed propter reuerentiã dei ipsi magis interimi se à paucioribus, quàm interimere alios, patiebãtur. Cum autem uespera adfuisset, templum quidem sacerdotes claudunt: nos uero ad domũ IACOBI regressi, & pernoctantes ibi in oratione, ante lucem descendimus Hiericho ad quinq; milia uiri. Post triduum autem uenit ad nos ex fratribus quidam à GAMALIELE, de quo supra diximus, occultos nobis nũcios deferens, quod inimicus ille homo legationem suscepisset à Caipha pontifice, ut omnes qui crederent in IESVM, persequeretur, & Damascũ pergeret cũ epistolis eius, ut etiam inibi auxilio usus infidelium, fidelibus inferret exitium, idcirco autem præcipue Damascum festinaret, quod & illuc confugisse crederet PETRVM. Et post dies ferè triginta digressus est per Hiericho, Damascum tendens, cũ per idem temporis pgressi essemus nos ad sepulchra duorum fratrũ quorundã, quæ sponte sua per annos singulos dealbabantur: quo B miraculo multorum aduersum nos repressus est furor, uidentium haberi nostros in memoria apud deum. Positis itaq; nobis in Hiericho, ibiq; orationibus & ieiunijs operã dantibus, IACOBVS episcopus accersitũ me inde huc Cæsaream mittit dicens: quia Zachæus de Cæsarea scripserit sibi, Simonem quendam Samaræũ magum plurimos nostrorum subuertere, adserentem se esse quendã STANTEM, hoc est alio nomine, CHRISTVM, & uirtutẽ summam excelsi dei, quæ sit supra conditorem mundi: simulq; mirabilia plurima ostendens, alios dubitare, alios declinare fecerit ad se: cunctaq; diligenter cõperta ab his qui prius uel socij eius, uel discipuli fuerant, & post hoc ad Zachæũ cõuersi sunt, indicauit. Multi sunt ergo, inquit, IACOBVS, ô PETRE, quorum salutis caussa proficisci te oportet, & arguere magum, ac sermonem ueritatis docere, sed nihil moreris, neque te contristet, quod solus proficisceris: sciens comitem tibi & adiutorem deum per IESVM, & citò per eius gratiam multos tibi socios & unanimes fore. Dato sanè operam, ut per singulos annos præcipua quæque ex dictis gestisq; tuis scripta mittas ad me, & maxime per septimanas annorum. & his dictis, dimissus ab eo, sex diebus perueni Cæsaream: ingredienti autem mihi occurrit ZACHAEVS dilectissimus frater noster, & inhærẽs amplexibus meis, perduxit ad hoc, in quo ipse commanebat, hospitium, requirens à me de singulis quibusq; fratribus, præcipue tamen de honorabili fratre nostro IACOBO. Cumq; audisset à me, quod uno adhuc claudicaret pede, percontanti, continuo caussam, o-

Quid si legas combusto.

Patientia Christianorum.

Paulũ fuisse eũ quem inimicũ hominẽ appellauit, existimo: nam is diplomata impetrauit, ut Christianis negocium exhiberet. Act. 22.

Iacobus altero pede claudicabat.

C

mnia hæc quæ nunc tibi exposuimus, ei enarraui. quomodo euocati essemus à sacerdotibus & pōtifice Caipha ad templū: & IACOBVS archiepiscopus stans in summis gradibus, per septem continuos dies uniuerso populo de scripturis dominicis adsignauerit, quod IESVS esset CHRISTVS, quóue modo omnibus iam adquiescētibus, ut ab eo baptizarētur in nomine IESV, inimicus homo effecerit illa omnia quæ supra diximus, ut ne eadem iterum dicamus. Quibus cognitis Zachæus, rursus mihi quæ à Simone agerentur, exponit: & inter hæc, nescio unde cognito aduētu meo, ipse mādat ad me Simon: audiente, inquit, populo die crastina disputemus. Cui ego: fiat, inquam, ut libet. & hæc pollicitatio mea uniuersæ innotuit ciuitati, ita, ut etiam tu qui ipsa die adueneras, disceres me die postera cum Simone habiturū esse certamen, & requisita mansione nostra secundū indicia, quæ à Barnaba acceperas ueni res ad nos: ego uero ingressu tuo ita gratulatus sum, ut nescio unde motus, festinauerit animus meus exponere tibi cūcta uelociter: præcipue tamen qd' est in fide maximū de uero propheta. Quod unum ad totius doctrinæ fundamentū sufficere posse non ambigo: tum etiam scriptæ legis per singula quæque capitula, quorū ratio poscebat, secretiorem tibi intelligentiam patefeci: non occultans à te, nec traditionum bona: quæ uero supersunt incipiēs à die crastina, ex his quæ in quæstionibus, cum Simone mouebūtur per dies singulos audies, usquequo, deo fauēte, perueniatur ad ipsam, quò iter nostrū dirigendum credimus, urbem Romam. Cumq; ad hæc ab eo dicta, omnem gratiam me ei debere profiterer, facturumq; omnia me, quæ præciperet, promptissime pollicerer, cibo sumpto quiescere nos iussit, sibiq; ipse quietem dedit.

Simon magus Petro certamē denunciat.

LIBRI PRIMI FINIS.

RECOGNITIONVM

DIVI CLEMENTIS AD IACOBVM FRAtrem Domini, LIBER SECVNDVS, Rufino Torano Aquileiense interprete.

A CVM aut dies, quæ ad disceptandũ cũ SIMONE statuta fuerat, inlucesceret, PETRVS primis gallorum cantibus surgens, excitauit etiam nos: eramus enim in eodem conclaui cubitantes, simul omnes tredecim, in quibus primus post Petrum Zachæus, deinde Sophonias, Iosephus, & Michæas, Eliesdros & Phinees, Lazarus & Helisæus: post hos ego CLEMENS, & Nicodemus, deinde Niceta & Aquila, qui fuerant prius discipuli Simonis: & docente Zachæo, conuersi sunt ad fidem CHRISTI. mulierum sanè nulla prorsus aderat. Cumq; adhuc uespertinũ lumen duraret, omnes resedimus: & PETRVS uidens uigilare nos, ac sibi intendere, salutatis nobis, continuò dat sermonis exordium. Mirari me equidẽ fateor fratres, humanæ naturæ uim, quam ad omnia aptam, abilemq; esse uideo: hoc autẽ dicere in memoriam uenit, ex his quæ rebus ipsis expertus sum, ut cum transierit medium noctis, ego sponte iam suscitor, & ultra somnus nequaq; uenit B ad me: quod mihi accidit ex eo, quia in cõsuetudine habui uerba domini mei, quæ ab ipso audieram, reuocare ad memoriã, & pro ipsorũ desiderio, suscitari animis meis, & cogitationibus imperaui: ut euigilans ad ea, & singula quæque recolens ac retexens, possim memoriter retinere. Ex hoc ergo dum omni cum dulcedine sermones domini uersare in meo corde desidero, consuetudo obtinuit uigilandi, etiã si nihil sit quod cogitare uelim. Ita ergo ineffabili quadam ratione, introducta alia consuetudine, uetus consuetudo mutatur: & id reuera si non supra modũ cogas, sed quantũ recipit mensura naturæ. Neq; enim penitus somno carere possibile est, alioqui nec facta nox fuisset ad quietem. Et ego cum audissem: optime, inquam, dixisti PETRE, quia cõsuetudo consuetudine cõmutatur. Nam & ego cum nauigarem, primo turbabar, & intra me mihi omnia uertebantur, ita ut suggillari uiderer, nec ferre possem brumam & molestiam maris: post paucos autem dies, ubi consuetudo facta est, tolerabiliter ferre cœpi, ita, ut mane statim unà cum nautis cibum sumere delectarer, cum prius ante horam septimam capiendi cibi consuetudo nõ esset. Nunc ergo, ex ista sola consuetudine, circa illud tempus, quo comedere cum nautis solebam, esuries admonet me: quod tamen rursus depellendum

Petrus
Zachæus
Sophonias
Iosephus
Micheas
Eliesdros
Phinees
Lazarus
Helisæus
Clemens
Nicodemus
Niceta
Aquila.

CONSVETVDO.

C spero,cum alia fuerit cõsuetudo suscepta: Credo ergo etiam tibi uigiliarũ cõsuetudinem, ut perhibes, institutam, & opportune hoc nobis exponere uoluisti, ut & nos aliquantulum somni à nobis abijcere atq; effugare nõ pigeat, ut possimus doctrinæ uiuẽtis instituta suscipere. Vbi enim decocti fuerint cibi, & mens acceperit nocturna silentia, opportunissime quæ docetur insidet. Et PETRVS libenter accipiens, quod intellexerim, præfationis eius caussam, ad utilitatem nostram prolatam, conlaudans me, adhortandi & incitandi sine dubio gratia, consequentem cœpit expedire sermonem. Opportunum mihi nunc & necessariũ uidetur, de his quæ imminent aliqua discutere, id est de SIMONE. Scire enim uelim, quibus sit moribus, & quibus actibus, quod mihi, si quis scit indicare non cesset: refert enim ista prænoscere. Nam si in mandatis habemus, ut uenientes ad ciuitatem, discamus prius, quis in ea dignus sit, ut apud eum cibũ sumamus: quanto magis conuenit noscere, quis, qualisue sit is, cui immortalitatis uerba credenda sunt? Soliciti enim, & ualde soliciti esse debemus, ne margaritas nostras mittamus ante porcos: sed & alias ob caussas utile est, uiri huius habere me notitiã. Si enim sciam quia in his, de quibus non potest dubitari, quod bona sint, emendatus est, & inculpabilis: hoc est, si sobrius, si misericors, si iustus, si mitis & humanus est, quæ utique bona esse nullus ambigit, tunc cõsequens uidebitur, ut ei qui obtinet bona uirtutum, etiam quod deest, fidei, & scientiæ cõferatur & in quibus maculari uidetur, eius uita, quæ est in reliquis probabilis, emendetur. Si uero in his, quæ palàm sunt, peccatis inuolutus permanet, & inquinatus, non me oportet ei aliquid de secretioribus & remotis diuinæ scientiæ proloqui: sed magis ꝓtestari & conuenire eum, ut peccare desinat, & actus suos à uitijs emendet. Quod si ingesserit se, & prouocauerit nos dicere, quæ eum minus recte agentẽ, nõ oportet audire, prudenter eum debemus eludere: nam nihil omnino respondere auditorũ caussa, utile non uidetur, ne forte existiment nos responsionis penuria declinare certamen: & fides eorũ lædatur, nõ intelligentiũ propositũ nostrum. Cũq; hæc PETRVS dixisset ad nos, NICETA rogat permitti sibi dicere aliquid, atque indulgente PETRO, cum uenia, inquit: Obsecro te domine mi PETRE, audias me ualde solicitũ tui, & uerentem, ne forte in certamine, quod tibi est cum Simone, superari uidearis. Solet enim frequenter accidere, ut qui ueritatem defendit, non semper obtineat. Dum aut in aliquo præuenti sunt auditores, aut non grandem curam melioris sententiæ gerunt. Super hæc autem omnia, & ipse SIMON uehementissimus est orator, in arte dialectica, & syllogismorũ tendiculis enutritus: quod autẽ est omnibus grauius & in arte magica ualde exercitatus, & ideo metuo, ne forte tam ualide ex omni parte munitus, apud eos, qui ignorant eũ, falsa allegans, putetur uera defendere. Neq; enim uel nos ipsi eum potuissemus effugere, & conuerti ad dominũ, nisi dũ adiutores eius, & errorũ socij sumus, agnouissemus quod deceptor esset, ac magus. Cũq; hæc Niceta dixisset, AQVILA quoq; rogans sibi dicendi facultatem dari: hoc modo etiã ipse prosequutus est: Suscipe quæso & mei

Silentiũ studijs sacrum.

Refert nosse ingenium & mores eius, cũ quo uelis congredi. Matt. 10.

Matth. 7.

D

Legãt hoc Theologi, qui ut desperatos fastidiũt eos qui paradoxis suis nõ protinus assensi fuerint.

Nõ semper obtinent VERITATIS patroni.

SIMON ORATOR.

Niceta & Aquila discipuli Simonis fuerant.

A & mei erga te amoris curā optime PETRE, & ego enim ualde solicitus sum pro te. Nec reprehēdas nos in hoc, quia curam gerere alicuius ex affectu uenit: negligere autē nō minus est, quàm odisse. Testem uero inuoco deū, quia nō ut segniorem te in certamine sciens, metuo pro te, quippe quia nec unquā tibi præsto fuerim disputanti: sed qui illius impietates bene nouerim, existimationem tuam cogito simul & animos auditorū, & ipsius ante omnia ueritatis statum. Vehemens enim est hic magus ad omnia quæcunq; uoluerit, & supra modū scelestus: in omnibus enim eum diligenter agnouimus, utpote qui à puero malorū eius auditores fuerimus & ministri, & nisi nos dei amor abrupisset ab eo, in eisdem cum ipso etiam nunc uersaremur malis: sed ingenitus quidam nobis erga deum affectus, scelera quidem eius exosa, cultū uero dei amabilem fecit. Vnde & arbitror opus fuisse diuinæ prouidentiæ, ut nos primo familiares eius effecti notitiam caperemus, quomodo, uel quali arte, prodigia, quæ facere uidetur, efficiat. Quis enim est, qui non obstupescat super his, quæ facit, mirabilibus? & nō putet eum de cœlis deum ad salutem hominū descendisse? Ego de meipso fateor, nisi interius eum scissem, & interfuissem actibus eius, subripi mihi facile potuisset: unde nō fuit magnū nos ab eius consortio separari, scientes eum magicis artibus, & cōmentis scelerum niti. Quod si uis etiam ipse de eo cuncta cognoscere, quis ipse sit, qualisue, & unde, uel qualiter patrenē quæ gerit, ausculta. SIMON hic, patre Antonio, matre Rachel natus est, gente Samaræus, ex uico Gytthorū, arte magus, Græ

Negligere non minus est q̃ odisse.

SIMON magus quis fuerit.

B cis tamen literis liberalibus adprime eruditus, gloriæ ac iactantiæ supra omne genus hominū, cupidus, ita, ut excelsam uirtutem, quæ supra creatorem deum sit, credi se uelit, & CHRISTVM putari, atque STANTEM nominari: hac autem appellatione utitur, quasi qui neget posse se aliquando dissolui, adserens carnem suam ita diuinitatis suæ uirtute compactam, ut possit in æternū durare: Hinc ergo STANS appellatur, tanquam qui non possit ulla corruptione decidere. Interfecto etenim, sicut scis & ipse, baptista IOANNE cum Dositheus hæreseos suæ iniisset exordium, cum aliis triginta principalibus discipulis, & una muliere quæ LVNA uocitata est: unde & illi triginta quasi secundū lunæ cursum in numero dierum positi, uidebantur. Simon hic malæ, ut diximus, gloriæ cupidus, accedit ad Dositheū, & simulatis amicitiis, exorat: ut siquando aliquis ex illis XXX. obisset, in locū defuncti se cōtinuo subrogaret: quia neq; statutū numerū excedere apud eos fas erat, neq; ignotum aliquem inserere, aut nondū probatū: unde & cæteri studentes, digni loco, ac numero fieri, secundū sectæ suæ iustituta placere per omnia gestiunt, quo possit unusquisq; ex his, qui illū numerū sequuntur, cum forte aliquis, ut diximus, decesserit, dignus uideri, qui in locum defuncti substitui debeat. Igitur Dositheus plurimis ab hoc exoratus, ubi locus intra numerum factus est, introduxit Simonem. Sed hic nō multo post incidit in amorē mulieris illius, quam Lunam uocant, nobisq; utpote familiaribus suis omnia concredebat, quod magus esset, & quod amaret Lunam, quodq; gloriæ cupidus, noluit

Simō STANTEM se uoluit appellari.

Lunā illā quā & Selenē uocitant apud Tyrum in prostibulo egisse, Eusebius testatur.

Simon à Dositheo donatus loco.

C

ea inglorius frui: sed expectare patiẽter, donec honeste ea uti liceret: si tamen etiam nos conspiraremus ei ad omnia quæ uelit. Sed & mercedem ministerij huius daturũ se nobis pollicebatur: summis ut honoribus affici, & dij esse ab hominibus crederemur, tantũ ut mihi, inquit, SIMONI deferatis primatus, qui possum magica arte multa signa & prodigia ostendere, per quæ possit uel gloriæ, uel sectæ nostræ, ratio constare. Possum enim facere ut uolẽtibus me cõprehendere, non appaream: & rursus uolens uideri, palàm sim. Si fugere uelim, montes perforem, & saxa quasi lutum pertranseam: Si me de mõte excelso præcipitem, tanquã subuectus ad terras inlæsus deferar. Vinctus, memetipsum soluam, eos uero qui uincula iniecerint, uinctos reddam: In carcere conligatus, claustra sponte patefieri faciam: Statuas animatas reddam, ita ut putẽtur ab his qui uident, homines esse: nouas arbores subito oriri faciam, & repentina uirgulta producam: In ignem memetipsum inijciens, nõ ardeã: Vultum meũ commuto, ut nõ agnoscar, sed & duas facies habere me, possum hominibus ostendere. Ouis aut capra, efficiar: Pueris paruis barbam producam: In aërem uolando inuehar, aurum plurimum ostendam: Reges faciam, eosq́ deijciã. Adorabor ut deus, publice diuinis donabor honoribus, ita, ut simulacrum mihi statuentes, tanquam deum colant, & adorent. Et quid opus est multa dicere? quicquid uoluero facere, potero. Multa etenim iam mihi experimenti caussa consummata sunt: deniq; aliquando, inquit, cum mater mea RACHEL iuberet me exire ad agrum ut meterem: ego falcem uidẽs positam, præcepi ei ut iret & meteret: & messuit decuplo amplius cæteris. Multa iam noua uirgulta produxi de terra, & conualescere ea feci, & sub momento temporis apparere feci: & montem proximum, ego secundo perforaui. Sed hæc cum diceret de uirgultis productis, & mõte perforato, stupescebam pro eo, quod etiam nos circumuenire uelit, quibus se commendare, & cõcredere uidebatur: sciebamus enim quod à proäuis hæc fuissent, quæ à se nuper facta perhibebat. Hæc ergo nos ab eo flagitia audientes, & horũ deteriora, sequebamur tamen & ipsi eius scelera: & alios ab eo decipi patiebamur, multa etiã mentientes pro eo, & hoc priusquam aliquid faceret eorum quæ promiserat, ita, ut nullis adhuc gestis, à nõnullis tamen putaretur deus. Interim in initio, cũ adhuc inter triginta Dosithei discipulos haberetur, cœpit ipsi Dositheo derogare, tanquam qui non integre, nec perfecte doceret, idq; eum non inuidia facere, sed insciẽtia. Verũ Dositheus ubi sibi derogari sensit à Simone, uerẽs ne opinio sua obscuraretur apud homines, qui eum putabãt, ipsum esse STANTEM, furore cõmotus, cũ ad scholam solito conuenissent, uirga correpta uerberare Simonem cœpit, & repente per corpus eius, quasi per fumum, uisa est uirga transire: super quo obstupefactus Dositheus, ait ad eum: Dic mihi, si tu es STANS, ut adorem te. Cumq; Simon respondisset, ego sum. Dositheus uidens se nõ esse STANTEM, cecidit & adorauit eũ. & Simoni quidem cedit principatu suo, ipsiq; obedire omnem triginta uirorũ ordinem iubet. semetipsum uero in locũ Simonis statuit, & non multo post defunctus est. Igitur post

Quanta effecerit SIMON per magiam.

D

Quod de se est pollicitus Simon, id est consequutus. Nã in Tiberi simulacrũ erat, cui inscriptio fuit SIMONI DEO SANCTO, ut Eusebius ex autoritate Iustini mart. testatur.

Dositheo derogauit Simon.

Dositheus moritur.

A post obitum Dosithei SIMON accepit LVNAM, cum qua usq; ad præsens circuit, ut uidetis, decipiens turbas, & adserens semetipsum quidem uirtutem esse quandam, quæ sit supra conditorem deũ. LVNAM uero quæ secum est, esse de superioribus cœlis deductam, eandemq; cunctorum genitricem: adserit esse sapientiam, pro qua, inquit, Græci & Barbari confligentes, imaginẽ quidem eius aliqua ex parte uidere potuerũt: ipsam uero, ut est, penitus ignorarunt, quippe quæ apud illum primum omnium, & solum habitaret deum. Et hæc, atque alia his similia cum uerborum pompa proferens, decepit multos. Sed & hoc indicare debeo, quod ipse ego uidisse me memini, cum esset aliquando Luna illa eius in turre quadam, multitudo ingens ad eam cõuenerat peruidendã, & undiq; circa turrim stabat: at illa per omnes fenestras turris illius omni populo procũbere, ac prospicere uidebatur. Et multa alia mirabilia fecit, & facit, ita, ut stupentes pro his homines, putent eum ipsum esse summũ deũ. Nam mihi aliquãdo, & Nicetæ rogantibus, ut exponeret quomodo hæc possint arte magica effici, & quæ esset huius rei natura, SIMON tanq; familiaribus suis, explanare ita cœpit. Pueri, inquit, incorrupti, & uiolenter necati, animam adiuramẽtis ineffabilibus euocatam adsistere mihi feci, & per ipsam fit omne quod iubeo. Et ego: Est'ne, inquã, possibile animæ hæc facere? Ille respondit: Hoc uos scire uolo, quia secundũ locũ post deum obtinet anima hominis, cum exuta fuerit à corporis sui tenebris. Statim deniq; & præscientiam habet, propter quod euocatur ad necromantiã. Et ego respondi: B Cur ergo interfectorũ animæ non ulciscuntur interfectores suos? At ille: Non meministi, inquit, quod dixi, quia cum exierit de corpore, etiam præscientiam habet? Memini, inquam. Ob hoc, inquit, cum excedit è corpore, statim prænoscit futurũ esse iudicium, & unũquenq; pro his, quæ hic egerit malis, pœnas daturũ: & ideo nolũt ulcisci interfectores suos, quia & ipsæ pro suis malis, quæ hic commiserant, perferunt cruciatus, & illos sciunt in iudicio grauiora manere supplicia. Super hæc autẽ omnia, nec permittitur eis exire, aut facere quicquam ab angelis qui ei præsunt. Et ego respondi: Si non permittitur eis ab angelis huc uenire, aut facere quod uolunt: quomodo mago euocanti obtemperat anima? Ipsis, inquit, animabus uenire uolentibus nõ indulgent: cum uero hi, qui præsunt angeli adiurati fuerint per maiorem suum, excusationem habent nostræ, qui eos adiuramus, uiolentiæ, ut permittant exire animas quas euocamus: non enim illi peccant qui uim patiuntur, sed nos qui inferimus necessitatem. Ad hæc NICETA, ultra non ferens, præpropere respondit, qđ & ego quidẽ facturus eram, sed prius eũ expiscari de singulis cupiebam: sed, ut dixi, Niceta præueniens. Et tu, inquit, non times diem iudicij, qui uim angelis facis, & animas euocas, & homines decipis, & honorem tibi diuinum ab hominibus mercaris? Et quomodo nobis persuades, quod neq; iudicium erit, ut nonnulli Iudæorum fatentur, neque animæ immortales sint, quod uidetur pluribus, cum ipse oculis tuis uideas eas, & cõmonitionem diuini iudicij capias ex ipsis? His ab eo dictis impalluit SIMON, & tamẽ post

Lunam Simon sapientiam uoluit uideri.

Absurdũ commentũ Simonis de puero necato, etiam hodie receptũ apud magos.

Genij præsides animarum.

C

paululum recolligens se, ita respondit. Ne putetis, inquit, quod generis uestri homo sim ego, neq; magus sum, neq; amator Lunæ, neq; Antonij filius. Ante enim quàm mater mea Rachel conueniret cum eo, adhuc uirgo concepit me, cum esset in potestate mea, uel paruum esse, uel magnũ, & hominẽ inter homines apparere. Tentandi ergo gratia uos primos assumpsi amicos, ut in cœlestibus & ineffabilibus locis meis primos uos conlocem, cũ probauero. Humana ergo de meipso mentitus sum, ut uos manifestius comprobarem: si integrum erga me seruatis affectũ. Ego uero hæc audiens, ipsum quidem miserum iudicans, impudentiam tamen eius admirans, & pro eo ipse erubescẽs, simul & ueritus ne quid in nos moliretur mali: innuo Nicetæ, paulisper unà mecũ simulare, & aio ad eum: Non nobis indigneris hominibus corruptibilibus, incorruptibilis deus, sed suscipe magis affectum nostrũ, & animum uolentem scire qui sit deus: nondũ enim sciebamus quis esses, & nec aduertebamus quia tu es quem quærebamus. Hæc & his similia uultu pro re aptato prosequentibus nobis, uanissimus credidit nos deceptos, & eò magis elatus addidit etiam hæc, propitius uobis iam sum, pro affectu quem erga me deum geritis. Me enim diligentes, nesciebatis: & me quærentes, ignorabatis. Sed nolo dubitetis, quia hoc est uere deum esse, cum potest quis paruus effici, uel magnus, si uoluerit: nã quoquomodo apparere hominibus poterã. Nunc ergo incipiam uobis aperire quod uerum est. Ego uirtute mea quodam tempore

Simon mẽtitur se ex uirgine natum.

D

aërem uertens in aquam, & aquam rursum in sanguinem, carnemq; solidãs, Nouum hominem puerum formaui, & opus, conditore deo multo nobilius, protuli. Ille enim creauit hominem è terra: Ego autem, quod est difficilius, ex aëre, quemq; rursus resoluens aëri reddidi. Speciem tamen eius, imaginemq; depictam in interiore cubiculo conlocaui, ut esset indicium ac memoria operis mei. Hæc autem intellegebamus eũ dicere, pro puero illo, cuius ui necati anima, ad ea quæ uolebat ministeria, utebatur. PETRVS ergo hæc audiens, cum lachrymis ait: Miror admodũ immensam dei patientiam, & è contrario in nonnullis humanæ temeritatis audaciã: quæ enim ratio inueniri ultra poterit, quæ Simoni suadeat, quod deus iudicet iniquos? cũ ipse sibi persuadet, quod animarum obedientia ad scelerũ suorũ utatur ministeriũ: re autẽ uera à dæmonibus inluditur, tamen cum per hæc ipsa certus sit, quod immortales sunt animæ, & iudicantur pro his quæ gesserint: & qui se putet re ipsa uidere ea, quæ nos fide credimus, quamuis, ut dixi, inludatur à dæmonibus, tamen arbitratur se ipsam animæ uidere substantiã. Quando hic, inquã, fatebitur uel male se agere in tanto malo positus, uel iudicandũ se pro his quæ gerit, qui sciens dei iudicium contemnit, & inimicum se exhibet deo, & audet tam nefanda cõmittere? Vnde certum est fratres mei, nonnullos ueritati ac religioni dei non ideo aduersari, quod eis nequaquam ratio fidei cõstare uideatur: sed quia aut nimietate quadam peccatorũ inuoluti, aut malis suis præuenti, & tumore cordis elati sunt, ita, ut nec ea quidẽ credant, quæ oculis suis se uidere arbitrantur. Verũ quoniam ingenita erga conditorẽ deum sufficere ad salutem

Miracula Simonis.

Tria sunt quæ cogũt aduersarinos Christo. IGNORANTIA, PECCATORVM multitudo. SVPERBIA.

A salutem uidebatur affectio his qui diligerent eum. Studet inimicus hanc affectionē in hominibus peruertere, & inimicos eos efficere, atque ingratos conditori suo. Testor autem cœlū ac terram, quod si quantū cupit inimicus desæuire, permitteretur etiam à deo, olim omnes homines deperissent: sed misericordiæ caussa nō sinit deus. Quod si affectum suū homines conuerterent ad deum, omnes sine dubio saluarentur, etiam si pro aliquibus delictis ob iustitiam corripi uiderentur. Sed nunc plurimi hominum inimici effecti sunt dei, quorū malignus corda penetrauit, & affectū quem eis conditor deus inseruerat, ut erga se haberent, in semetipsum deflexit. Aliorū uero qui aliquantulum uigilare uidebātur, in phantasia gloriæ & splendoris apparēs, & magna quædam atq; ingentia repromittēs, euagari nihilominus à deo uero mentem atq; animum fecit, quæ tamen perpetrare ei iusta quadam permittitur ratione. Ad hæc AQVILA respondit: Quid ergo delinquūt homines, si malignus trāsformans se in splendorem lucis, maiora repromittit hominibus, quàm ipse conditor deus? Et PETRVS: Puto, inquit, hoc iniustius nihil esse: & quatenus iniustum sit, audi. Si filius tuus, qui à te omni diligentia eruditus est, & nutritus, atq; ad uirilem perductus ætatem, ingratus tibi sit, & relinquens te, ad alium, quem forte ditiorem uiderit, eat, & honorem quem tibi debebat, illi exhibeat, ac spe maioris lucri naturam neget, & iura paterna defugiat: rectum tibi uidetur, an impium? Et AQVILA respōdit: omnibus palàm est, quod impiū sit. Et B PETRVS: si ergo in hominibus hoc impium dicis, quanto magis in deo, qui supra omnes homines honore ab hominibus dignus est? cuius non solum beneficijs fruimur, uerum & ope ac uirtute esse cœpimus, cum non essemus: cuiq; si placeamus merebimur ab eo, ut etiam æterni in bonis simus. Vt ergo infideles à fidelibus, & pij discernantur ab impijs, permissum est maligno uti his artibus, quibus singulorum erga uerum parentem probentur affectus. Quod si uere esset aliquis deus alienus, tamē ab eo qui nos creauerat, quiq; nobis pater, & conditor fuerat: rectū'ne erat, relicto proprio trāsire ad alienū? Et AQVILA: Absit, inquit. Tum PETRVS: quomodo ergo dicemus malignū esse caussam peccati nostri cū hoc permissu dei fiat, ut per ipsum probētur, & in die iudicij arguantur, hi qui maioribus pollicitationibus inuitati, ueri patris & conditoris sui reliquerint pietatem. Hi uero qui fidem & charitatē proprij patris, etiam cum paupertate, si acciderit, & cum tribulatione seruauerint, donis cœlestibus in regno eius, & immortalibus muneribus perfruantur. Sed hæc aliàs diligentius exponemus. Quid autem Simon egerit post hæc, scire cupio. Et NICETA respondit: Vbi intellexisse eū sensimus, quod deprehensus esset à nobis: Conloquuti inter nos de sceleribus eius, reliquimus eū, & ad Zachæum uenimus. Hæc ipsa ei, quæ tibi nūc protulimus, indicantes. At ille benignissime nos suscipiens, & de fide domini nostri IESV CHRISTI edocens, fideliū numero sociauit. Cūq; hæc Niceta dixisset, ZACHAEVS qui paulò ante egressus fuerat, ingrediebatur, dicēs: Tempus est, ut procedas ad disputandū PETRE; turba enim multa in atrio domus cōgregata te operit,

Affectioni nostræ erga deū insidiantur dæmones.

Certa ratione dæmonibus aliquid permittitur in homines

Dæmones affligunt, ut probetur constantia nostra.

Zachæus Nicetā & Aquilam initiauit Christianismo.

C

quorum in medio, multis fultus ad scelus asseclis, cōstitit SIMON. Tum PETRVS, ut hæc audiuit, orationis gratia secedere me iubens: nondū enim eram dilutus à peccatis, quæ in ignorantia cōmiserā, ait ad reliquos: Oremus fratres, ut deus per CHRISTVM suū pro ineffabili misericordia sua adiuuet me exeuntem pro salute hominū, qui ab ipso creati sunt. & hæc cum dixisset, oratione facta, processit ad atrium domus, in quo erat multitudo plurima populi congregata: quos ubi omnes summo silentio ad se intentos uidit, & magum Simonem in medio eorū, uelut signiferum, stantem, hoc modo cœpit. PAX uobis sit omnibus, qui parati estis dare dexteras ueritati: quicunque enim obediunt ei, uidentur quidem aliquid gratiæ referre deo: porrò autem ipsi ab eo donū summi muneris cōsequūtur, iustitiæ eius semitis incedentes: Propter quod primum est omniū, iustitiam dei, regnumq́ eius inquirere. Iustitiam quidem, ut recte agere doceamur: regnum uero, ut quæ sit merces posita laboris & patiētiæ nouerimus, in quo est bonis quidem æternorū bonorum remuneratio: his autem qui contra uoluntatē dei egerint, pro unius cuiusq́ gestis pœnarū digna restitutio. Hic ergo, hoc est, in præsenti uita, positos, oportet uos agnoscere uoluntatē dei, ubi & agendi locus est. Nam si quis uelit antequam actus suos emēdet, de his requirere, quæ nō potest inuenire, stulta & inefficax erit huiuscemodi inquisitio. Tempus enim breue est, & iudicium dei, gestorū caussa agetur, nō quæstionū. Ideoq́ ante omnia hoc quæramus, quid nos, aut qualiter agere oporteat, ut æternam uitam consequi mereamur. Nam si exiguum hoc uitæ tempus per inanes occupemus, & inutiles quæstiones: inanes sine dubio & uacui ab operibus bonis pergemus ad deū. Vbi iudicium, ut dixi, operū nostrorum fiet. Vnaquæq́ etenim res, suū tempus habet & locum. Operum hic locus, hoc tempus est: meritorum seculum futurum. Ne ergo impediamur, ordinem locorum, ac temporū permutantes: primo quæ sit dei iustitia requiramus, ut tanquam iter acturi, abundanti uiatico bonis operibus repleamur, quo possimus ad regnū dei, tanquā ad urbem maximā peruenire. Deus enim his, qui recte sentiunt, per ipsa opera mundi, quæ fecit, manifestus est, ipsius creaturæ suæ utens testimonio: & ideo cū de deo dubitatio esse nō debeat, de sola nunc eius iustitia requiramus & regno. Quod si aliquid nobis de secretis & reconditis inquirendū suggerit mens nostra, antequàm de operibus iustitiæ requiramus, rationē reddere nobismetipsis debemus, quia si bene agentes salutem consequi meruerimus, tanquam casti & mundi euntes ad deum, spiritu sancto replebimur, & omnia quæ sunt secreta & occulta, sine ulla quæstionū cauillatione noscemus. Quæ nunc, etiā si totum quis uitæ suæ tempus in inquirendo consumat, nō solum nō poterit inuenire, sed & maioribus se erroribus inseret, quia non per uiam prius iustitiæ incedens, ad portum uitæ peruenire contendit. Et, ꝑpterea suadeo, primo iustitiā eius esse requirendā: ut per hanc iter agētes, & in uia positi ueritatis, uerū prophetā inuenire possimus, nō uelocitate pedū, sed operū bonitate currētes: ut ipso duce usi, nullū uiæ huius patiamur errorē. Si enim ipsum sequentes

Petrus cōgressurus cum Simone orat.

Hæc enim duo summā humanæ cogitationis cōplectuntur.

D

Iudiciū dei gestorum caussa erit, non quæstionum.

Veniet enī nox ubi nemo operari poterit. Ioannis 9.

Rom. 1.

Nihil proficitur in scripturis diuinis sine spiritu sancto.

A tes ingredi meruerimus illam, quò peruenire cupimus, ciuitatẽ, omnia iam de quibus quæritur, oculis uidebimus, tanquam hæredes omniũ facti. Intelligite itaq; Viam esse hunc uitæ nostræ cursum. Viatores eos qui bona opera gerunt. Portam uerũ prophetam, de quo dicimus, Vrbem regnum esse, in quo residet omnipotens pater, quem soli uidere possunt hi qui mũdo sunt corde. Non ergo nobis difficilis uideatur huius itineris labor, quia in fine eius requies erit: nam & ipse uerus propheta ab initio mundi, per seculũ currens, festinat ad requiem. Adest enim nobis omnibus diebus, & siquando necesse est apparet & corrigit nos, ut obtemperantes sibi ad uitam perducat æternã. Mea ergo ista sententia est, sicut & uero prophetæ uisum est, ut primo de iustitia requiratur, ab his maxime qui deum se nosse profitentur. Si ergo habet aliquis quod esse rectius putet, dicat: & cũ dixerit, audiat, sed cum patientia & quiete. Propter hoc enim ab initio, salutationis specie pacẽ cunctis precatus sum. Ad hæc SIMON respondit. Nos pace tua opus nõ habemus: si enim pax sit & concordia, ad inueniendam ueritatem nihil proficere poterimus: Habent enim inter se pacem & latrones, & scortatores, & omnis nequitia cum semetipsa concordat: & nos ergo si ob hoc conuenimus, ut pacis caussa omnibus quæ dicuntur præbeamus adsensum, nihil auditoribus conferemus: sed ẽ cõtrario inlusis eis, nos amici discedemus, propter quod noli inuocare pacẽ, sed magis pugnã matrẽ eius, & si potes expugna errores. Nec requiras amicitiã B iniustis adsentationibus paratã: hoc enim te ante omnia scire uolo, quia duobus inter se dimicantibus, tunc erit pax cum alter ceciderit superatus: & ideo pugna ut potes, nec requiras pacem sine bello, quod impossibile est, aut si potest fieri, ostende. Ad hæc PETRVS: Attentius audite, ô uiri quæ dicimus, Ponamus mundũ hunc campũ esse aliquẽ magnũ, & ex duabus ciuitatibus, quarũ reges sibi inuicem sint contrarij, missos esse singulos ad dimicandũ duces, & illũ quidem boni regis ducem, consiliũ dare, ut uterq; exercitus absq; sanguinis profusione, melioris in regis iura cõcedat, quo sine periculo omnes salui fiant: illũ uero contrariũ dicere, Nõ, sed pugnetur, ut non qui dignus est, sed qui fortior ipse cũ his, qui euaserint, regnet. Quæso uos, quid magis eligeretis? nõ dubito, quin, ut cum incolumitate omnium, regi meliori manus darentur: & ego nunc non, ut SIMON ait, pacis caussa adsensum uolo cõmodari, his quæ male dicuntur, sed ut cũ quiete & ordine ueritas requiratũ. Nõnulli enim in disputationũ certamine ubi errorẽ suũ senserint confutari, caussa perfugij cõturbare cõtinuò incipiunt, & mouere lites, ne palàm fiat omnibus quod superantur: & ꝓpterea ego frequenter exoro, ut cũ omni patientia & quiete indago disputationis habeatur, ut si forte aliquid minus recte dictũ uideatũ, repetere id, & apertius liceat explanare: solet eñ interdũ aliter dici quid, & aliter audiri, dum aut minus lucide ꝓfertur, aut minus uigilanter aduertiũ, & ob hoc patienter cupio haberi sermonẽ, ut neq; subripiat alter alteri: neque sermonem dicentis, intempestiuus sermo contradicentis interrumpat, neq; reprehendendi studium geramus, sed liceat, ut dixi, minus plane dicta repete-

Via.
Viatores.
Porta.
Vrbs.

Optimũ est Petro uisum à iustitia exordiri.

Simonis illud hactenus i scholis theologorũ mire locum habuit.

Pugna mater pacis.

Vere enim dictum est. nimiũ altercando ueritatem amitti.

C re, ut examinatione iustissima clarescat ueritatis agnitio. Scire enim debemus, quia si quis à ueritate uincatur, non IPSE uincitur, sed IGNORANTIA, quæ in ipso est, quæ est dæmon pessimus: quam qui potuerit effugare, salutis accipit palmam. Propositum nanque nobis est prodesse auditoribus, non ut male uincamus, sed ut pro agnitione ueritatis bene uiuamus. Si enim ueritatis inquirendæ studio sermo moueatur, etiam si quid minus plene pro humana fragilitate dicemus, deus, pro ineffabili sua bonitate, ea quæ desunt, latenter auditorum sensibus adimplebit. Iustus est enim, & secundum unius cuiusque propositum, alijs quidem in promptu facit esse quod quæritur, alijs uero obscurum reddit, etiam quod palàm positũ est. Quia ergo VIA DEI, VIA PACIS EST, cũ pace quæ dei sunt requiramus: ad hæc si quis habet quod prosequatur, locus est: si uero nullus est qui respõdere uelit, ego dicere incipiam, & quæ mihi ab alio possunt obijci, ipse in medium prolata, dissoluam. Cum ergo PETRVS cœpisset continuare sermonem, SIMON interrupta oratione eius: Cur, inquit, festinas ipse tibi dicere, quæ tibi uidentur? Intelligo uersutias tuas: Vis enim tibi ea ipse proponere, quorũ absolutio bene tibi meditata est, ut ignorantibus turbis, uidearis recte aliquid dicere, sed apud me nõ tibi erit horũ locus. Nunc ergo, quoniã ut uir fortis pollice ris, te omni uolenti proponere responsurũ, mihi interim primo respondeto. Et PETRVS: Paratus, inquit, sum, tantũ ut cũ pace sit sermo. Tunc SIMON: Non uides, inquit, imperitissime, quod contraria agis magistro tuo, pacẽ deposcens, quod utique nõ conuenit ei qui expugnaturũ se promittit ignorantiã? Aut si tu recte pacẽ ab auditoribus poscis, nõ recte magister tuus dixit: Quia non ueni pacem mittere in terram, sed gladiũ. Aut enim tu bene dicis, & ille nõ bene: aut si magister tuus bene, tu pessime, qui nõ intellexisti contraria te proferre ei, cuius te discipulũ profiteris. Ad hæc PETRVS, Neque qui misit me male fecit, gladiũ mittere in terram, neque ego contraria ei ago, auditorum pacem requirens: Sed tu & imperite & temere reprehendis ea quæ nõ intelligis: etenim quia pacem nõ uenit mittere in terram magister audisti: quod autem dixerit, Beati pacifici, quoniã ipsi filij dei uocabuntur, nõ audisti. Propter quod nõ ego magistro diuersa sentio, pacem persuadens, quã ille seruantibus beatitudinem posuit. Et SIMON ait, pro magistro respondere cupiens: ô PETRE multo eũ grauius accusasti, si cũ ipse nõ uenerit pacem facere, hanc alijs seruare præceperit: & quomodo alius ille eius sermo constabit quem dixit? Quia sufficit discipulo, ut sit sicut magister eius. PETRVS ad hæc: Magister, inquit, noster qui erat uerus propheta, & sui in omnibus memor, neque sibi contraria loquutus est, neque nobis ab his quæ ipse gerebat diuersa mandauit. Quod enim ait: Non ueni pacem mittere in terram, sed gladiũ: & ex hoc uidebitis separari patrem à filio, filium à patre: uirum ab uxore, & uxorem à uiro: & matrem à filia, filiam à matre: fratrem à fratre, socrũ à nuru, amicũ ab amico. Hæc omnia cõtinent doctrinã pacis, & quomodo, audi. Initio prædicationis suæ, utpote qui uelit omnes inuitare & adducere ad salutem, ac pati entiã

Ignorantia pessimus dæmon.

Pro cuiusque studio uel clara, uel obscura sunt mysteria diuina.

Pax Simoni exosa.

D

Contentiones Simon probare conatus est ex hoc Matth. 10. Non ueni mittere pacẽ, sed gladium.

Matth. 5.

Matth. 10.

GLADIVS, Matth. 10. aliquid pacis habet.

A entiam laborũ,tentationumq́ habendã suaderet,pauperes beatificabat, eosq́ pro penuriæ tolerantia adepturos esse pollicebat regna cœlorũ,ut sub tanta spe æquanimiter paupertatis pōdus,spreta cupiditate,portarent.Est em̃ unũ & maximũ ex pernitiosissimis peccatis, CVPIDITAS.Sed & esurientes,& sitientes æternis bonis iustitiæ saturandos esse promisit,ut egestatem tolerabiliter ferentes,nihil pro hac iniusti operis molirentur. Mundos quoq; corde similiter beatos dicebat,& per hoc deum uisuros,ut unusquisq; adipisci tantũ cupiens bonũ, semetipsum à pessimis & pollutis cogitationibus contineret. Sic ergo magister noster discipulos ad patientiam uirtutis inuitans,bonũ pacis,etiã cum labore patientiæ,suadebat esse seruandũ. E cōtrario uero eos qui in diuitijs ac luxuria uersabantur,lugebat,qui nihil pauperibus largiebãtur, arguens eos rationẽ reddituros: quia ꝓximos suos,quos diligere sicut seipsos debuerant,ne in egestate quidẽ positos miserati sunt. Hæc autem dicens, alios quidem obedire fecit,alios uero reddidit inimicos.Credentibus ergo, & obedientibus pacẽ habere inter se inuicem iubet:& ipsis dicit: Beati pacifici,quia ipsi filij dei uocabuntur. His autem,qui nō solũ nō credidere, uerũ & aduersarij doctrinæ eius facti sunt,bellũ VERBI & cōfutationis indixit:quia ex hoc uidebitis separari filiũ à patre,& uirũ ab uxore, & filiam à matre, & fratrem à fratre,& nurũ à socru,& inimici hominis domestici eius. In unaquaq; enim domo,cum inter credentem,& nō credentem cœperit esse diuersitas,necessa-

B rio pugna fit: incredulis quidem cōtra fidem dimicantibus, fidelibus uero in illis errorem ueterẽ,&peccatorũ uitia cōfutantibus. Similiter quoq; etiã erga scribas & pharisæos ultimo doctrinæ suæ tempore bellũ gerit,arguẽs eos super actibus non bonis,& non recta doctrina,& quod clauem scientiæ,quam à Moyse traditam susceperũt,occultarent,per quam possit ianua regni cœlestis aperiri. Sed & nos ad prædicandũ mittens dominus noster præcepit nobis,ut in quamcunq; ciuitatẽ uel domũ introierimus,dicamus, PAX HVIC DOMVI.& si quidem,inquit,fuerit ibi filius pacis, ueniet super eum pax uestra: si uero non fuerit,pax uestra ad uos reuertetur. Exeuntes autẽ de domo, uel de ciuitate illa,ut etiam puluerem,qui adhæserit pedibus nostris, excutiamus super eos. Tolerabilius autem erit terræ Sodomorũ,& Gomorrhæorũ in die iudicij,quàm illi ciuitati uel domui.Qđ utiq; ita demum præcepit fieri, si prius in ciuitate uel domo ueritatis sermo prædicetur. Ex quo uel recipientes ueritatis fidem,filij pacis &filij dei fiant,uel nō recipientes arguantur,quasi inimici pacis & dei. Ita ergo & nos magistri instituta seruantes,pacem primo ꝓponimus auditoribus,ut absq; ulla perturbatione possit uia salutis agnosci. Quod si quis pacis uerba non suscipit,neq; adquiescit ueritati: scimus aduersum eum pugnam uerbi mouere,& arguere acrius confutando ignorantiam,& redarguẽdo peccata.Necessario igitur pacem proponimus, ut si quis est filius pacis,pax nostra ueniat super eum: Ab eo autem qui se alienũ pacis effecerit,regredietur ad nos pax nostra.Non ergo,ut putas, consensu malorũ pacem proponimus; nam utiq; cōtinuo tibi dexterã dedissemus; sed ut per

Spe mercedis Christus labores huius uitæ nobis edulcauit.

PAX

Bellum uerbi intelligendum in gladio.

Matth.10

Luce 11.

Matth.10.

C

quietem & patientiam differentibus nobis qui sit sermo uerus, facilius ab auditoribus dinoscatur. Si autẽ dissideas & discordes à temetipso, quomodo stabis? Necesse est ut cadat, qui in semetipso diuiditur. Omne enim regnũ in semetipsum diuisum, nõ stabit. Ad hæc si quid uidetur, dicito. Et SIMON, stultitiam tuam demiror. Sic nobis magistri tui uerba proponis, quasi certum de eo habeatur quod propheta sit, quẽ ego perfacile demonstrare possum, multa sibi contraria loquutũ. Deniq; ex his, quæ ipse ꝓtulisti, arguam te: ais enim dixisse eum, omne regnũ, uel omnis ciuitas diuisa in semetipsa, nõ stabit. Et alibi iterũ ais eum dixisse, quia ipse miserit gladiũ, ut separaret eos, qui in domo sunt, ita, ut diuidatur filius à patre, & filia à matre, & frater à fratre, ut si fuerint in una domo quinq;, diuidantur tres aduersum duos, & duo aduersum tres. Si ergo omne quod diuiditur, cadit, iste qui diuisiones facit, cadendi præstitit caussas: & si talis est, utiq; malus est. Ad hæc respõde si potes. Et PETRVS: Non temere deroges ô SIMON his quæ nõ intelligis. Primo ergo respondeam pro eo quod ais, me magistri mei uerba ꝓponere, atq; ex ipsis ea, de quibus dubitatur, absoluere. Dominus noster mittens nos apostolos ad prædicandum, præcepit nobis ut doceamus omnes gentes, de his quæ mãdata sunt nobis. Neque ergo dicere ea, ut ab ipso dicta sunt, possumus. Non enim dicere, sed docere ea in mãdatis habemus, & ex ipsis ostendere, quomodo unumquodq; eorũ ueritate subnixum sit. Neq; rursus propriũ nobis aliquid dicere permissum est. Sumus enim missi, & necessario qui missus est, illud quod iussus est, nunciat, & uoluntatem mittentis exponit. Nã si aliud dicam, quàm præcepit mihi ille qui me misit, falsus ero apostolus, qui non illud dico quod iussus sum dicere, sed quod mihi uidetur: quod qui facit, utiq; se meliorẽ uult ostẽdere, quàm est ille à quo missus est: & est sine dubio præuaricator. Si uero ea quæ iussus est prosequatur, eorumq; adsertiones manifestissimas proferat, Apostoli opus exequi uidebitur. quod ego nunc implere cõtendens, non tibi placeo. Nõ ergo reprehendas quod eius, qui me misit proferã uerba: sed si est in illis aliquid, quod nõ sit integre dictũ, inde me ut arguas, licet: quod tamen nullo modo fieri potest. Aut si non putas eum prophetam esse, hoc primo requiratur. Et SIMON: Non opus habeo hoc discere abs te, sed quomodo sibi ista conueniant. Si enim inconsonans ostendetur, simul etiam propheta nõ esse docebitur. Tum PETRVS: Sed si prius, inquit, ostendero eũ prophetam, hoc quod uidetur esse inconsonans, nõ erit: neque enim ex consonantia quis ꝓpheta esse probatur, quia hoc multis possibile est facere: quod si consonantia prophetã non facit, multo magis nec inconsonantia. Quia ergo multa sunt quæ uidentur quidem inconsona esse nonnullis, habent tamen profundiore ratione in semetipsis consonantiã: sicut & aliqua uidentur habere consonantiam, discussa diligentius, inueniuntur inconsona. Hac de caussa aliam non puto rectiorem esse uiam ad horũ discrimen, nisi ut prius cognoscamus, si is qui loquutus est ea quæ uidentur inconsona, propheta sit. Si enim inuenitur propheta esse, omnia illa quæ uidentur sibi esse contraria, constat habere

D

Matthæi 12.

Nõ pauci sunt etiam hodie Simones, quibus hoc est in ore.

Apostolorũ est docere, non dicere.

Apostolorum opus quale.

Cõsonantia nõ facit prophetã

con-

A consonantiam, sed nõ intelligi. De his ergo probamenta rectius requirentur. Nos enim apostoli illius, qui nos misit, uerba exponere missi sumus, & adfirmare sententias: proprium uero dicere aliquid nõ habemus in mandatis, sed uerborũ illius, ut dixi, aperire ueritatem. Et SIMON ait: Doce ergo nos quomodo conueniat, ut is qui diuisiones facit, quæ diuisiones cadere faciant eos qui diuiduntur, uel bonus uideat, uel ad hominũ salutẽ uenisse. Et PETRVS: Audi quomodo magister noster omne regnũ, & omnem domũ diuisam aduersum semetipsam, dixit stare nõ posse. Hoc autem cum ipse fecit, uide quomodo ad salutem cedat. In errore positũ mundi regnum, uel unamquanque in eo domum, uerbo ueritatis diuidit, proculdubio ut cadat error, & ueritas regnet. Quod si alicui accidat domui, ut error introductus per aliquem diuidat ueritatem: cum error obtinuerit, certum est ueritatem stare nõ posse. Et SIMON: Sed incertũ est, utrum magister uester errorem diuidat an ueritatem. Et PETRVS: Istud alterius quæstionis est: sed si constat apud te, quia omne quod diuisum fuerit, cadit: superest ut ostendã, si tantũ cum pace audire uis, quod IESVS noster errorem diuiserit, ac resoluerit, docendo ueritatẽ. Tum SIMON: Omitte, inquit, sermonẽ pacis frequenter iterare: quid uero sit qđ sentis, aut credis, breuiter expone. Et Petrus ait: Quid times crebro audire de pace? an ignoras quia perfectio legis pax est? ex peccatis enim bella nascuntur & certamina: ubi autem peccatũ nõ fit, pax est animæ: ubi uero pax est, B in disputationibus ueritas, in operibus iustitia inuenitur. Et SIMON: Videris mihi nõ posse profiteri quod sentis. Et PETRVS: Dicam ex arbitrio, tamen non tuis uersutijs coactus. Cupio enim quod salutare & utile est omnibus adduci in notitiam, & ideo proferre quambreuissime nõ morabor: Vnus est deus, idem qui conditor mundi, iustus iudex, & unicuique pro actibus suis quandoque restituens. Iam uero pro adsertione horum, scio innumera posse uerborũ milia cõmoueri. Et SIMON ait: Miror quidem uelocitatem ingenij tui, nõ tamen amplector errorem fidei tuæ: prudenter enim præuidisti, qđ tibi cõtradici posset è turba: ideo etiam ipse professus es quod pro adsertione horũ, innumera uerborũ milia mouebũtur: nulli enim concordat professio fidei tuæ. Denique quod unus sit deus, cuius sit opus mundus, hoc primũ quis recipiat? puto quia neque paganorũ quisquam, quamuis ille sit idiota: philosophorum autem omnino nullus, sed ne Iudæorũ quidem imperitissimus quisquam & miserrimus, neque ego ipse qui eorũ legem bene noui. Et PETRVS: Omitte, inquit, opiniones absentiũ, tibi quid uidetur, præsens præsenti dicito. Tum SIMON: Possum, inquit, exponere quod uere sentio, sed pigriorẽ me facit illa consideratio, quia si dixero, qđ neque tibi sit consonũ, neque uulgo huic imperito rectũ uidetur. Tu quidẽ quasi obstupefactus, aures cõtinuo obcludens, uelut ne blasphemia polluantur, uerteris in fugam, quia quod respõdeas non inuenies. Populus aũt inrationabilis adsentatus tibi, te quidem amplectetur, quasi ea docentem, quæ in usu eis sunt: me uero execrabuntur, ueluti noua quædam atque inaudita profitentem, meumque errorem alienis mentibus in-

Nihil propriũ dicere Apostoli est.

Veritatis uerbum diuidit homines.

Perfectio legis est PAX.

C ferentem. Tum PETRVS: Nunquid non tu in quo nos accusabas ipse ambagibus uteris, nihil habens quod adferas ueritatis: aut si habes, incipe absque circuitionibus, si tantũ confidis: & siquidem non placuerint alicui auditorũ quæ dicis, abscedet: qui uero permanserint, cogentur adsertionibus tuis probare quod uerum est. Incipe igitur quod tibi rectũ uidetur, exponere. Et SIMON ait: Ego dico multos esse deos, unũ tamen esse incomprehensibilem, atque omnibus incognitum, horumq; omniũ deorũ deũ. Tum PETRVS: Hunc, inquit, quem dicis esse incomprehensibilem, & incognitum omnibus deum, ex scripturis Iudæorum, quæ in autoritate habentur, probare potes, an ex alijs aliquibus, quas omnes ignoramus? an ex Græcis autoribus? an ex tuis scriptis proprijs? certe ex quibuscunq; uis, dicito, ita tamen ut ostendas eas prius esse propheticas: Ita enim fiet, ut earũ indubitata habeatur autoritas. Et SIMON ait, ex lege Iudæorum sola adsertiones adhibebo. In omnibus enim, qui religionis curam gerunt, manifestum est totius esse autoritatis hanc legem. Vnumquenq; tamen secundũ propriũ sensum intelligentiam legis huius accipere. Ita enim ab eo, qui mundũ condidit, scripta est, ut in ipsa rerum fides habeatur. Vnde siue quis uera, siue etiam falsa proferre uelit, absque hac lege nulla recipietur adsertio. Quia igitur scientia mea plenissime cum lege cõcordat, recte multos esse pronunciaui deos, quorũ unus est eminentior, & incomprehensibilis, ipse qui est deus deorũ. Quod autem multi sint dij, ipsa me

D edocuit lex. Primo quidem ubi ex persona serpentis dicitur ad EVAM, primam mulierem: Quacunq; die manducaueritis de ligno sciendi bonũ & malum, eritis sicut dij. hoc est, sicut hi qui hominẽ fecere. Postea enim quàm gustauere de ligno, ipse deus testatur dicens ad reliquos deos; Ecce ADAM factus est sicut unus ex nobis. Sic ergo constat multos esse deos, qui hominem fecerint, quia & initio ita dicit deus ad cæteros deos: Faciamus hominem ad imaginem & similitudinem nostram. Sed & quod ait: Ejciamus eũ. & iterũ: Venite descendentes cõfundamus linguas eorũ. Omnia hæc multos esse indicant deos, sed & illud scriptũ est: Deos nõ maledices, & principem populi tui non maledices. Et rursum quod scriptũ est: Dominus solus ducebat eos, & non erat cum illis deus alienus. multos esse ostendit deos. Sunt & alia plurima quæ proferri possunt ex lege testimonia, nõ solum obscuriora, sed & manifesta, quibus multi esse doceantur dij. Ex quibus unus, ut Iudæorũ populo deus esset, sorte electus est. Ego aũt non hunc adsero, sed illum qui etiã huius deus est, quẽ ne ipsi quidẽ Iudæi norunt. Neq; enim ipsorũ est deus, sed eorũ qui agnouerint eum. His auditis PETRVS: Nihil, inquit, uerearis SIMON, Ecce enim neq; aures claudimus, neq; fugimus, sed ad ea quæ falso ꝓsequutus es, ueritatis sermonibus respõdemus. Illud primo adserẽtes, q̃a unus est deus, hic ipse Iudæorũ, q̃ est solus deus, cœli creator ac terræ, q̃ & omniũ, etiã quos dicis deorũ, deus est. Si ergo ostẽdero nullũ esse hoc superiorẽ, sed ipsum esse super oĩa, fateberis errorẽ tuũ esse super oĩa. Et SIMON: Quid enim, inquit, etiã si ego nolim fateri, qui adsistunt auditores? nónne arguẽt me nolentẽ quæ

uera

Adsertio Simonis de multis dijs.

Legem Iudæorum admittit Simon.

Gene. 3. *Gene. 3.* *Gene. 1.* *Gene. 11.* *Exo. 22.* *Deutero. 32.*

Sortitionẽ Simõ inter deos fingit.

A uera sunt profiteri? Ausculta ergo, ait PETRVS, ut scias primo, quod etiam si multi sint dij, ut dicis, Iudæorũ deo subditi sunt, cui neq; æqualis quisquam, neq; maior esse potest: scriptũ est enim, qđ ita dicat ad Iudæos Moyses propheta. Dominus deus uester hic est deus deorũ, & dñs dominorũ, deus magnus: ita etiam si multi sunt qui dicuntur dij, unus est tamen maior omniũ, Iudæorum deus, qui & deorũ deus dictus est. Neq; enim quicũq; dictus fuerit deus, continuo deus est. Deniq; & Moyses deus dicitur Pharaonis, & certũ est eum hominem fuisse. Et iudices dij appellati sunt, & constat eos fuisse mortales: Simulacra quoq; gentiũ dij appellantur, & omnes scimus, quia nõ sunt, sed impijs quasi pro pœna hoc datũ est, ut quia uerũ deum cognoscere noluerunt, quæcũq; eis forma & imago occurrisset, haberetur ab eis deus. Quoniã unius, ut dixi, qui est omniũ deus, agnitionẽ suscipere recusarũt, ideo ergo cõceditur eis illos habere deos, qui præstare supplicãtibus nihil possunt. Quid enim aut exanima simulacra cõferre hominibus queant, aut animantia, cum potestas omnium apud unum sit? Tribus igitur modis deus quis dicitur, uel quia uere est, uel qui ei qui uere est, ministrat: & ob honorẽ mittentis, ut plena sit eius autoritas, hoc dicitur iste qui missus est, quod est ille qui misit, ut sæpe factũ est de angelis, qui tamen cũ apparuerint homini, si sit prudens, & eruditus uir, interrogat eius qui apparuit nomen, ut simul & honorẽ missi, & autoritatem mittentis agnoscat. Est enim uniuscuiusq; gentis angelus, cui credita est gentis ipsius dispensatio à deo, qui tamen cum apparuerit, quamuis
B putetur & dicatur ab his quibus præest deus, tamẽ interrogatus nõ sibi dabit ipse tale testimoniũ. Deus enim excelsus, qui solus potestatẽ omniũ tenet, in septuaginta & duas partes diuisit totius terræ nationes, eisq; principes angelos statuit. Vni uero qui in archangelis erat maximus, sorte data est dispẽsatio eorũ, qui præ cæteris omnibus excelsi dei cultũ, atq; scientiã receperunt: sed & sancti homines, ut diximus, impiorũ efficiuntur dij, tanquam qui potestatem acceperint in eos uitæ ac necis: ut de Moyse, & iudicibus supra memorauimus. Propter quod scriptũ est de eis: Deos nõ maledices, & principem populi tui nõ maledices. Principes ergo singularũ gentiũ dij appellantur. Principũ aũt deus CHRISTVS est, qui est omniũ iudex. Vere ergo neq; angeli, neq; homines, neq; ulla creatura dij esse possunt: quippe qui sub potestate sunt positi, tanquam creati & mobiles: angeli quidem ut qui nõ fuere & sint, homines aũt ut mortales, omnis uero creatura, ut quæ solui possit, sed reuera si soluerit ille qui fecit. Et ideo ille solus uerus est deus: qui nõ solũ ipse uiuit, sed & alijs uitã præstat, quam & auferre potest cum uult, propterea ergo clamat scriptura ex persona dei Iudæorũ, & dicit. Videte, uidete, quoniã ego sum deus, & non est alius præter me: Ego occidam & uiuere faciam: percutiã, & ego sanabo, & nõ est qui eripiat de manibus meis. Vides ergo quomodo ineffabili quadam uirtute scriptura occurrẽs futuris erroribus eorũ qui alium deũ, præter eum qui est Iudæorũ, uel in cœlis esse, uel in terris, adfirmarent, pronunciat dicẽs: Dñs deus tuus, deus unus est, in cœlo sursum, & in terra deorsum, & præter

Deutero. 10.
Moyses deus Pharaonis.
Iudices dij.
Simulacra deorum pro pœna data sunt incredulis.
Tribus modis potest quis deus dici.
Vnaqueq; gens proprium habet angelum.
LXXII partes terræ.
Sancti homines dij.
Exo. 22.
Heroẽs dij sũt.
Deutero. 32.
Deutero. 4.

C ipsum alius nō est. Quomodo ergo tu ausus es dicere aliū esse deū, præter eū, qui Iudæorū est deus? Et iterū dicit scriptura. Ecce dñi dei tui cœlū, & cœlū cœli, terra, & omnia quæ in eis sunt. Verūtamen patres tuos elegi, ut diligerē eos, & uos post ipsos. Ita ex omni parte ab scriptura munit̄ ista sententia, quia ipse qui mundū creauit uerus & solus est deus: Qd' & si sint alij, ut diximus, qui dicuntur dij, sub potestate sunt Iudæorum dei: quia ita dixit scriptura Iudæis: Dominus deus noster, hic est deus deorū, & dominorū, hunc etiam solum colendū monet scriptura, dicens: Dominū deum tuū adorabis, & illi soli seruies. Et audi Israël, dominus deus tuus deus unus est. Deniq; & sancti spiritu dei repleti, & guttis misericordiæ eius inrorati exclamabāt, dicentes: Quis similis tibi in dijs domine, quis similis tibi? Et iterum: Quis deus præter dominum? & quis deus præter dominū nostrum? Itaq; Moyses ubi proficere populū uidit, paulatim eos ad intelligentiam monarchiæ, & fidem dei unius initiauit, ut in consequentibus dicit. Nomina deorū aliorū nō cōmemorabis, recordatus sine dubio, quali pœna damnatus sit serpēs, qui primus nominauerat deos. Terram deniq; comedere condemnatur, & tali cibo dignū iudicatur ob id, quod primū omniū appellationē deorū introduxit in mundum. Quod & si tu multos deos uis introducere, uide ne exitū serpentis similem sortiaris. Certus autē esto, quod nos huius ausi socios nō habebis, nec decipi nos patiemur abs te. Neq; enim proderit nobis ad excusationem in iudicio, si dicamus quod tu deceperis nos, quia nec primā mulierem excusare potuit male credidisse serpenti: sed morte, quia male crediderit, cōdemnata est. Hac ergo de caussa & MOYSES unius dei fidem populo cōmendans, ait: Obserua tibi ipsi ne seducaris à domino deo tuo. Vide quia eodē uerbo utitur, quo & prima mulier in excusatione utebatur, seductā se dicens, sed nihil profuit. Super omnia autem si uerus aliquis surgeret propheta, qui signa & prodigia faceret, suadere autem uelit, ut coleremus deos alios præter Iudæorū deū, nunquam ei credere possemus. Sic enim nos docuit lex diuina, secretū sermonem purius ex traditione cōmendans, ait ergo. Si surrexerit in te propheta, aut somnians somnium, & dederit signa uel prodigia, & euenerint signa illa, uel pdigia: & dixerit ad te, eamus & colamus deos alienos, quos nescitis, nō audietis uerba prophetæ illius, neq; somnium somniatoris illius, quia tentans tentauit uos, ut uideat si diligitis dominū deū uestrū. Propterea ergo & dominus noster signa & prodigia faciens, deum prædicabat Iudæorū, & ideo recte prædicationi eius creditur: tu autem etiam si uere propheta esses, & signa faceres ac prodigia, sicut promittis, & alios adnunciares deos præter eum qui uerus est, manifestū esset te ad tentationem populo dei suscitatum, & ideo credi tibi omnino nō potest. Vnus est enim uerus, qui est Iudæorū deus, & ob hoc dominus noster IESVS CHRISTVS docebat quærendū esse, non deū quem bene nouerant, sed regnū & iustitiam eius, quam scribæ & pharisæi, suscepta scientiæ claue, nō concluserant, sed excluserant. Nam si ignorassent uerū deū, nunquam utiq; huius rei scientiam relinquens, quæ erat omniū caput, culpa-

D

Psalmo 88. *Deutero. 10.* *Lucæ 4.* *Deutero. 6.* *Psal. 34.* *Psal. 17.*

Serpēs damnatus, quia decepit Euā, & deos nominauit primus.

Si uel angelus è cœlo sit, Galat. 1.

Deutero. 13.

Pseudoprophetæ ad tentationem mittūtur.

ret eos

A ret eos de paruis & minimis: id est, quod dilatarent fimbrias suas, & primos accubitus in conuiuijs uindicarent, & quod in quadriuijs stantes orarent, & alia his similia, quæ utiq; ex cōparatione magni huius capitis, ignorantiæ dei, exigua uidentur & parua. Et SIMON ad hæc ait: Ex uerbis magistri tui con uincam te, quia etiam ipse ignotū quendam omnibus introducit deum: cum enim & ADAM creatorem suū scierit deū, mundiq; cōditorem: & Enoch, quippe qui ab eo translatus est, & Noë, utpote ab eo iussus arcam construere: cūq; & Abrahā, & Isaac, & Iacob, & Moyses, & omnes patres, omnisq; populus, atque omnes gentes nouerint conditorem mundi, & fateantur deū, IESVS uester, qui lōge posterior patribus apparuit, dicit: Nemo nouit filiū, nisi pater: neque patrem quis, nisi filius, & cui uoluerit filius reuelare. Ita ergo & IESVS uester alium esse deum incōprehensibilem omnibus, & incognitum fatetur. Tum PETRVS: Contraria, inquit, tibimetipsi te proferre non sentis. Si enim & IESVS noster scit istum, quem dicis incognitū deū, ergo iam non à te solo est cognitus. Imò si IESVS noster eū nouit, Moyses quoq;, qui & IESVM uenturū esse prophetauit, sine dubio nec ipse ignorauit eum: propheta enim erat, & qui de filio prophetauit, sine dubio cognouerat patrē. Si enim in uoluntate est filij, reuelare patrem cui uoluerit filius, qui ab initio & semper cum patre fuit per singulas quasq; generationes, sicut reuelauit Moysi B patrem, ita & alijs prophetis: quod si est, nulli patrum fuisse eum incognitum constat. Tibi uero qui filiū nō credis, quomodo potuit reuelari pater, qui nulli notus est, nisi cui uoluerit filius reuelare? reuelat aūt filius patrem his, qui ita honorificant filium, sicut honorificant patrem. Tum SIMON: Memēto, inquit, quia filiū dixisti habere deum, quod est iniuriæ: quomodo enim habere filium potest, nisi similia hominibus, aut animalibus patiatur? sed de his nō est nunc tempus arguere profundam stultitiā tuam. Festino enim de immensitate summæ lucis exponere, & iam nunc audi: Puto esse aliquam uirtutem immensæ & ineffabilis lucis, cuius magnitudo incomprehensibilis habeatur, quam uirtutem etiam mundi conditor ignoret, & legislator Moyses, & magister uester IESVS. Tunc PETRVS: Non tibi uidetur amentiæ res esse, adserere uelle quempiam, quod sit alius deus, quàm deus omniū, & dicere, puto esse uirtutem quandam, & prius quàm ipsi certū sit quod loquitur, hoc uelle alijs confirmare? Est'ne aliquis ita præceps, qui uerbis tuis credat? in quibus teipsum uideat dubitantem, & admittat esse aliquam uirtutem incognitā creatori deo, & Moysi, & prophetis, & legi, & IESV etiam magistro nostro? quæ uirtus ita bona sit, ut nulli uelit innotescere, nisi uni tantū, & hoc tibi tali? Tum deinde si noua est ista uirtus, quomodo nobis nō dat nouū aliquem sensum, præter hos quos gerimus quinq;, ut ex ipso ab eo nobis largito nouo sensu, ipsam quæ noua est, capere & intelligere possimus? aut si nō potest largiri, quomodo tibi largita est? aut si tibi reuelauit, cur nō & nobis? Si uero à te metipso intellexisti, quæ ne prophetæ quidem sentire, aut intelligere potuerunt. Dic age nobis nunc, quid unusquisq; nostrū cogitat: si enim tantus est in

Matth. 23.

Luce 10.

Virtus incognita Simonis.

C

Quibus argumentis Petrus diuinitatem Simonis probauerit.

te spiritus,ut ea quæ super cœlos sunt,incognita omnibus,& omnibus incomprehẽsibilia cognoscas,multo facilius cogitationes humanas, quæ in terris habẽtur,agnoscis. Quod si cogitationes nostras,qui hic stamus,nõ potes scire, quomodo ea quæ nullis esse cognita adfirmas,scire te dicis? Crede aũt mihi, quia nunquam scires quid est lux,nisi ab ipsa luce accepisses & uisum & intellectũ uidendi,sic & in cæteris:hinc accepta intelligẽtia,maius aliquid & sublimius somnij instar excogitas,occasione tamẽ ex istis quinq; sensibus sumpta, quorũ largitori ingratus es. Certus aũtesto,qđ donec nõ inuenis nouum aliquẽ sensum,qui extra hos quinq; sit,quibus oẽs utimur,nouũ adserere nõ poteris deũ. Et SIMON. Cũ qnq; sensibus cõstent omnia quæ sunt,nihil nouũ addere,uirtus illa cunctis eminentior,potest. Et PETRVS ait,falsum est. Est enim & alius sextus sensus,id est prænoscẽdi: isti enim quinq; sensus scientiæ capaces sunt, sextus autem præscientiæ est,quẽ habuere prophetæ. Tu ergo quomodo potes deũ omnibus incognitũ nosse,qui nec propheticũ sensum, qui est præscientiæ,meruisti? Tum SIMON cœpit dicere: hanc quam dico uirtutem incomprehensibilẽ,& eminentiorẽ cunctis,etiam ipso qui mundum condidit deo,neq; angelorũ quisquam,neq; dæmonum nouit,neq; Iudæorum,neq; ulla omnino quæ à conditore deo subsistit creatura: Quomodo enim poterat,quam creator ipse nõ nouerat,lex me ipsius creatoris edocere,cum nec ipsa sciret quod doceret? Et PETRVS:Miror,inquit,quomodo

Sextus sensus præscientiæ.

D

tu ex lege plus potueris discere,quàm docere uel scire lex poterat? & quomodo horũ quæ adserere uis probationes dicas te ex lege proferre, cum neq; legem adseras nosse ea quæ dicis,neq; eum qui legem dedit,id est mundi creatorem? Sed & hoc miror,quomodo tu qui solus hæc nosti,hic modo cũ omnibus stes,breuis atrij huius ambitu circundatus. Et SIMON uidens cũ omni populo ridentem PETRVM. Rides,inquit PETRE,cũ sermo de tantis rebus,& tam eminentibus habeatur. Tum PETRVS: Noli,inquit, indignari SIMON: nihil enim præter promissionem nostram gerimus,neq; aures nostras claudimus,ut dicebas: neque statim ut audiuimus à te ineffabilia proferri, in fugam uersi sumus,sed ne loco quidem moti. Neque enim uerisimilia saltem aliqua proferuntur abs te,quæ nos possint aliquatenus deterrere: aut certe aperi nobis intelligentiam dicti huius,quomodo tu ex lege didiceris deum, quem lex ipsa nescit,& quem ipse qui legem posuit ignoret. Et SIMON: Si inquit,ridendo cessasti,euidentibus adsertionibus comprobabo. Et PETRVS ait: Quin desinã,ut possim discere à te,quomodo tu à lege didiceris, quæ lex nescit,& quæ ipse deus legis ignoret. Et SIMON: Audi,inquit,manifestũ est omnibus,& ineffabili quadam ratione compertũ,unum esse deum, qui sit omnium melior,à quo omne quod est,sumpsit exordiũ,unde & necessario subiecta sunt ei omnia quæ post ipsum sunt,uelut principi omniũ & eminentiori. Ego ergo cum cognouissem deũ hunc qui creauerat mundũ, secundũ qđ lex docet,in multis esse infirmũ: longe autem abhorret infirmitas à perfecto deo,& hunc uiderem non esse perfectũ necessario aliũ esse intellexi, qui esset

Scõma Petri in Simonis diuinitatem.

Simon infirmũ nostrum deum cauillatur.

perfectus,

A perfectus. Hic enim, ut dixi, secundũ quod scriptura legis docet, in multis infirmus esse deprehenditur. Primo quod homo quẽ plasmauit, nõ potuit permanere talis qualem ipse uoluerat, & quia nec bonus est, qui primo homini posuit legem, ut ab omnibus quidem lignis paradisi ederet, de ligno aũt scientiæ nõ contingeret: sed si gustasset, moreretur. Cur enim uetaret eum uesci, ut sciret quid esset bonum, uel quid malũ, ut sciens, mala quidem uitaret, bona uero eligeret? Sed neq; ipse hoc cõcessit: & quia ille præter mandatũ gustauit, & agnouit quid esset bonũ, ac didicit honoris gratia uerenda contegere, indecorum enim sensit reuelatis pudendis stare ante creatorem suũ, ille eum, qui honorem deo deferre didicerat, morte condemnat, & serpenti qui hæc ostenderat, maledicit. Sed utiq; si lædendus ex hoc erat homo, cur omnino lædendi caussam in paradiso posuit? Si uero bonũ erat quod in paradiso posuit, nõ est boni prohibere à bono. Sic ergo cũ is qui hominem fecit & mundum, secundũ ea quæ lex refert, imperfectus sit, aliũ sine dubio dat intelligi qui perfectus sit. Necesse est enim esse aliquẽ omniũ præstantiorem, propter quẽ & omnis creatura ordinem suũ seruat. Vnde & ego sciens, quia omnimodo necesse est aliquem benigniorem & potentiorem eo, qui legẽ dedit imperfecto deo, ex comparatione imperfecti, perfectũ quid sit intelligens, ex ipsa scriptura deum illum de quo scriptũ nõ erat, intellexi. Et hoc modo potui ô PETRE ex lege discere quod nesciebat lex, quod & si lex nõ dedisset indicia, quibus colligeretur imperfectus esse deus qui condidit mundũ, mihi possibile erat, etiam

Transgressionis caussam Simon imputat deo.

B ex his quæ in hoc mundo geruntur malis, nec emendantur colligere: uel quia impossibilis est creator eius, qui male gesta non corrigit, si nõ potest, uel si nõ uult auferre mala, ipse malus sit. Si uero neq; potest neq; uult, nec potens, nec bonus sit, & ex his necesse est colligi, quod alius sit deus omniũ præstantior, & potentior. Ad hæc si quid habes dicere, non moreris. PETRVS respondit: Solent ista ô SIMON absurda aduersum deum meditari, hi qui legẽ non magistris tradentibus legunt, sed semetipsos doctores habent, & putant se intelligere posse legem, quam sibi nõ exposuit ille, qui à magistro didicerit. Veruntamen nunc, ut & nos secundũ tuum sensum scripturam legis sequi uideamur, quia & impossibilem, & nõ bonum dicis ostendi conditorem mundi, quomodo nõ uidisti quod ijsdem ipsis reprehensionibus succumbit, & subiacet etiam ista uirtus tua, quam dicis esse eminentiorem omniũ? Eodem nanq; modo de ipsa dici potest, quia omnia quæ hic male geruntur, aut impossibilis est, quæ nõ corrigit: aut si potest, & nõ uult, mala est. Si uero neq; potest, neque uult, & impossibilis & imperfecta est. Vnde non solum simili culpæ uirtus ista tua noua, sed & deteriori inuenitur obnoxia, si super hæc omnia etiam cum nõ sit, esse credatur. Nam is qui mundum creauit, hoc ipsum quod subsistit ex opere eius, quo mundũ condidit, palàm est, sicut etiam ipse confiteris: Ista uero uirtus, quam te solum scire dicis, nullum de se indicium præbet, per quod hoc ipsum saltẽ quod est & subsistit, possimus aduertere. Quale est ergo, ut derelinquamus deum, in cuius mundo uiuimus, & omnibus ad uitam

Lex sine magistro non facile intelligitur.

C necessarijs fruimur, & sequamur, nescio quem, cuius nõ solũ nihil consequimur boni: sed ne hoc ipsum quidem, quod sit, scire possumus, scilicet quia nec est: siue enim eum lucem appelles, & luce ista quam cernimus clariorem, nomen ipsum à mundi conditore mutuaris: siue substantiã dixeris super omnia, intelligentiam hinc profers cum sermonis augmento: siue mentem, siue bonitatem, siue uitam, siue aliud quid memoraueris, hinc uocabula mutuaris. Cũ ergo nihil noui de illa uirtute quam dicis, non solum ad intellegẽdum, uerum ne ad nominandũ quidem habeas, quomodo introducis nouum deum, cuius ne appellationem quidem inuenis nouam? Virtus enim nõ solũ creator mundi dicitur, sed & ministri gloriæ eius, omnisq́ militia cœlestis. Non tibi ergo melius uidetur esse, ut sequamur factorem nostrũ deũ, tanquam patrem erudientem nos, & imbuentem sicut ipse nouit? Quod & si sit aliquis, ut tu dicis, benignior omniũ deus, certum est, quia nõ irascetur nobis: si uero irascit̃, malus est. Noster aũt deus si irascitur & uindicet, non est malus, sed iustus: proprios enim filios corripit & emendat. Ille uero qui nihil nobiscũ habet negotij, si uindicare uelit in nos quomodo bonus erit? supplicia sumẽs de nobis, qđ non derelicto patre nostro ipsum sequuti sumus, inanibus suspicionibus tracti: quomodo ergo iste talis bonus à te adseritur, qui nec iustus intelligi potest? Tum SIMON: Tantum ne erras Petre, ut nescias, quia animæ nostræ à bono deo sunt illo omnium præstantiore, sed captiuæ deductæ sunt in hunc mundũ. Et PETRVS: Ergo nõ est omnibus incognitus, sicut paulò ante dicebas, & tamen quomodo indulsit bonus deus captiuitatẽ fieri animarũ suarum, si erat super omnes potentior uirtus? Et SIMON. Ipse misit creatorem deum, ut conderet mundũ, sed ille mundo condito semetipsum pronunciauit deum. Et PETRVS: Ergo nõ ignoratur ab eo qui condidit mundũ, ut superius dixeras, sed neq́ animæ ignorant eum, siquidem ab ipso abductæ sunt. Cui ergo iam erit incognitus, si & mundi creator nouit eum, utpote ab ipso missus, secundum ea quæ tu dicis, & omnes animæ tanquam ab ipso huc uiolenter abstractæ? Tum deinde dicas uelim, qui mittebat conditor mundi, non sciebat eum, qui mittebatur, fidem non seruaturum? si nesciebat, præscius non erat: si uero præsciit & passus est, facti huius ipse reus est, qui non uetuit: quod si non potuit, omnipotens non est. Si uero, quasi bonum id sciens, non prohibuit, inuenitur ille esse melior qui præsumpsit facere id, quod ille qui mittebat ignorauit bonum. Et SIMON: Volentes, inquit, ad se uenire suscipit, & ipsis bene facit. Et PETRVS: Nec hoc nouum est, hoc enim facit & hic, quem mundi creatorem fateris. Et SIMON: Sed bonus deus, tantum si agnoscatur, salutem præstat. Mundi autem cõditor exigit etiam legem impleri. Et PETRVS: Ergo & adulteros, & homicidas saluat, si cognouerint eum: bonos aũt & sobrios, uel misericordes, si nullũ de eo indicium capientes, ignorauerint eum, nõ saluat. Magnũ bonum prædicas, qui nõ tam malos saluet, quàm qui bonis nullam misericordiã præstet. Et SIMON: Magnus sanè labor est agnoscere eum homini in carne posito. Omnibus enim tenebris te-

Iustus est dominus si corrigit, sumus enĩ filij.

D

Animæ captiuè deductæ in mundum.

Impudens mendacium Simonis.

A trius,&omni luto grauius est corpus hoc, quo circundatur anima. Et PETRVS: Ergo bonus iste deus quæ difficilia sunt, quærit. Qui autē uere deus est, faciliora expetit. Dimittat itaq; nos quasi bonus, apud patrem & creatorē nostrum, & quando discesserimus è corpore, & istas, quas dicis, tenebras reliquerimus, tunc eum facilius agnoscemus, & tunc magis anima conditorē suū esse intelliget deum, & apud ipsum permanebit, nec ultra diuersis cogitationibus fatigabitur, neq; uolet ad aliam confugere uirtutē, quæ nulli cognita est, nisi Simoni soli, quæ tantæ bonitatis est, ut nisi quis prius impius extiterit in parentem suū, ad ipsam uenire nō possit, nescio quomodo hæc uirtus uel bona, uel iusta appellanda sit, cui placere nō potest, nisi quis impie se gesserit in eū, à quo factus est. Et SIMON: Non est impiū utilitatis gratia, & lucri maioris, confugere ad eum qui opulentioris est gloriæ. Et PETRVS: Si, ut tu ais, nō est impiū confugere ad alienū, multo magis piū est permanere apud proprium patrem, etiam si pauper sit: aut si non putas esse impium, ut relicto patre nostro confugiamus ad alium, quia si meliorem, neq; indignari credis pro hoc creatorem nostrū, multo magis bonus deus nō indignabitur, quod cum essemus ab eo alieni, non confugimus ad eum, sed permansimus apud creatorem nostrū: & puto qd' ex hoc magis conlaudabit nos, quia fidem seruamus creatori nostro deo: considerans quia & sui ipsius fuissemus, nunquam relinquentes ipsum, seduci inlecebris potuissemus alienis. Nam si quis opulentioribus inlectus pollicitationibus, relicto proprio parente, confugiat ad alienū, B potest fieri, ut iterū relicto eo, ad alium pergat qui maiora promiserit, eò magis quod ipsius proprius nō erat filius: quippe qui etiā eum, qui ei natura pater erat, relinquere potuit. Et SIMON: Quid si ab illo sint animæ, & ignorant eum, & ille est uere pater ipsarum? Et PETRVS: Satis, inquit, ostendis eum inualidum, nam si potentior, ut ais, omnibus est, nunquam potentiori inualidior spolia detraxisse credendus est: aut si potuit ui ab eo animas deducere in hunc mundū creator deus, quomodo eas corpore emissas, & captiuitatis uinculis resolutas, bonus deus uocabit ad pœnam, quæ per ipsius uel desidiam, uel infirmitatē, abstrahi ad hunc locū, & inuolui corpore quasi tenebris ignorantiæ potuerunt? Videris mihi ignorare quid sit pater & deus, uerū & animæ unde sint, uel quando, & quomodo factæ, possem dicere, sed hæc nunc tibi aperire fas non est, in tanto errore posito de scientia dei. Tum SIMON: erit inquit, tempus cū pœnitebit te, quod dicentē me de ineffabili uirtute nō intellexeris. Et PETRVS ait: Da ergo nobis, ut sæpe iam dixi, tanq; nouus deus, aut qui ab illo descenderis, sensum aliquem nouū, per quem, nouū quem dicis deum, possimus agnoscere: isti enim quinq; sensus, quos nobis dedit creator deus, creatori suo fidem seruant, nec alium quenquam esse sentiunt deum, hoc eis ipsa sui præstante natura. Ad hæc SIMON: Adhibe, inquit, animū ad ea quæ dicturus sum, & facito eum inuisibilibus semitis incedentem, peruenire ad ea quæ tibi demōstrauero. Ausculta ergo nunc, nunquam'ne in cogitatione positus, extendisti mentem tuam in regiones uel insulas porrò positas? & ita

Corpus nostrū quouis luto grauius est.

Lucæ 11.

Nefas est quædam dici incredulis.

C in eis fixus animo mansisti, ut ne præsentes quidem uidere, aut temetipsum scire ubi sederes, præ suauitate eorum, quæ habebantur in oculis, posses? Et PETRVS ait. Verum est Simon: hoc mihi frequenter accidit. Et SIMON: Ita & nunc sensum tuum extende in cœlum, & iterum super cœlum: & uide quia debet esse aliquis locus qui sit ultra mundũ, uel extra mundũ, in quo neque cœlum sit, neq; terra, ne umbra horũ etiam ibi tenebras operetur. Et ob hoc cum neq; corpora aliqua in eo sint, neq; ex corporibus tenebræ, necessario sit lumen immensum, & lumen cõsidera cuiusmodi esse possit, cui tenebræ nullæ succedũt. Nam si uniuersum hunc mundũ, solis huius replet lux, quantum æstimas esse illud incorporeum lumen, & infinitum? tantũ sine dubio, ut istud solis lumen, ad illud, tenebræ, & nõ lux esse uideatur. Hæc cum diceret Simon, PETRVS respondit: De utroq; ergo patienter ausculta, id est, & de exemplo extẽdendi sensus, & de immensitate lucis. Scio meipsum ô Simon aliquando in cogitatione positum, extendisse sensum meũ in regiones, ut ais, & insulas procul positas, easq; mente nõ minus, quàm oculis perspexisse. Cũ essem Capernaum in captura piscium positus, & sederem supra saxũ, hamumq; setæ innexum, & decipiendis piscibus aptatũ, habens in manu, ita ut hærentẽ ei non senserim piscem, dum mens mea per desiderabilem mihi Hierusalem distenta, percurreret, ad quam sanè, oblationũ gratia & orationum, uigilans frequenter ascenderam. Verum & Cæsaream hanc mirari ab alijs audiens, & desiderare solebam. Et eam, in qua nondũ fueram, uidere mihi uidebar, & cogitabam de ea quæ conueniret de ciuitate magna cogitari, portas, muros, lauacra, plateas, angiportus, fora, & horũ consequentia, secundũ ea scilicet quæ in alijs urbibus uideram, & in tantũ intentione huiuscemodi intuitus delectabar, ut uere, sicut ipse dixisti, nec præsentem atq; adstantẽ uiderem, nec ipse ubi sederem nossem. Et SIMON: Modo, inquit, recte dicis. Et PETRVS denicq;, cum piscem maximũ qui hamo inhæserat, mente occupatus, habere minime sentirẽ. Et id quidem cum hami lineam de manibus meis uiolenter arriperet, stupentem me uidens frater meus ANDREAS, qui mecum sedebat, ac penè casurum, latus fodiens cubitu, uelut dormientem, excitat, dicens. Non uides PETRE, quàm magnum piscem cœperis? nunquid nam mente excidisti, quod sic attonitus stupes? quid est, quod pateris? dic mihi. Et ego indignatus ei paululum, quod me à dulcedine eorum quæ intuebar, abstraxerit, respõdi nihil me mali pati, sed animo desiderabilem mihi intueri Hierusalem, simulq; Cæsaream: & corpore quidem cum ipso esse, mente uero illuc penitus auferri. At ille, nescio unde inspiratus, recõditum, & secretũ ueritatis protulit uerbum. Desine, inquit, PETRE: quid est quod agis? hi enim qui dæmone incipiunt repleri, uel moueri mente, huiuscemodi initia habent, per phantasias primo ad iucunda quæque & delectabilia transferuntur. Deinde ad ea quæ non sunt, uanis & inanibus motibus effunduntur. Hoc autem accidit ex languore quodam animæ, quod ea quidem quæ sunt, non uidet: desiderat uero adducere ad conspectus suos ea quæ non sunt. Sed & illis

Lumen immensum supra cœlos.

Petrus Melancholiæ obnoxius fuit.

D

A ita accidit, qui phrenesin patiuntur, & uidentur sibi multas imagines uidere, pro eo quod nimietate frigoris uel caloris anima ipsorum conuulsa & emota locis suis, errorem patitur ministerij naturalis. Sed & hi, qui laborant siti, cum in soporem uenerint, flumina & fontes uidere sibi uidẽtur, ac bibere, hoc autem patiuntur, ariditate intemperati corporis laborãtes. Propter quod certum est, hæc uitio quodã, uel animæ, uel corporis fieri. Denique ut accipias rei fidem, de Hierusalẽ, quam sæpe uideram, dicebã fratri meo, quæ loca, quó sue conuentus, uisus mihi fuissem uidere. Sed & de Cæsarea, quã nunquam uideram, nihilominus contendebam, quod esset talis, qualem mente & cogitatione conceperam. Cum autem uenissem huc, nihil omnino simile respiciens eorum, quæ per phantasias uideram: reprehendi memetipsum, & notaui ualde, quia ex alijs quæ uideram, portas ei, & muros, aliasque ædes, reuera similitudinem ex alijs capiens, dederam. Neque enim quis potest nouum aliquid, & cuius forma nulla unquam extiterit, cogitare. Nam & si uelit aliquis tauros, cũ quinis capitibus, ex sua cogitatione formare, ex istis, quos uidit cũ singulis capitibus, illos quinis capitibus fingit. Et tu ergo nũc, si uere aliquid tibi uideris tua cogitatione perspicere, & supra coelos intueri: non dubium quin ex his ea consideres quæ in terris positus uides. Aut si putas facilẽ menti tuæ accessum esse super coelos, & considerare te posse quæ illic sunt, atque immensæ illius lucis scientiam capere, puto ei, qui illa potest comprehendere, facilius esse ut sensum suum, qui illuc nouit ascendere, in alicuius nostrum qui adsistimus, cor &

B pectus inijciat, & dicat: quas in eo cogitationes gerat. Si ergo potes alicuius nostrum, qui tamen non sit erga fauorem tuũ occupatus, enunciare cogitationes cordis, poterimus tibi fortasse credere, quod & ea quæ super cælos sunt, scire potueris, licet illa multo sint celsiora. Ad hæc SIMON: Qui uero, inqt, multas nenias texuisti, audi iam nunc. Impossibile est omne quod ad cogitationem hominis uenerit, nõ etiam re ipsa ac ueritate subsistere: quæ enim nõ subsistunt, nec speciem habent: quæ autem speciem nõ habent, nec cogitationi possunt occurrere. Et PETRVS: Si omne, inquit, quod ad cogitationem uenire potest subsistit, istum, quem dicis extra mundũ esse immensitatis locũ, si eum quis in corde suo lumen esse cogitet, alius uero tenebras, quomodo poterit unus atque idem locus secundũ eos, qui diuersa de eo cogitarunt, & lumen esse, & tenebræ? Et SIMON: Omitte nũc ista quæ ego dixi, tu quid esse putes super cælos dicito. Et PETRVS: Si de uero, inquit, fonte luminis crederes, possem te docere, quid, & quomodo esset quod immensum est, & nõ phantasiam uanam, sed & consequentem & necessariam rationem redderem ueritatis, nec adsertionibus sophisticis, sed legis & naturæ testimonijs uterer, ut scires quia immensitatis fidẽ præcipue continet lex. Quod si immensitatis ratio non latet legem, nihil profecto aliud eam latere potest, & ideo falsum est, quod putasti esse aliquid quod ignoret lex. Multo autem amplius nihil latebit eum, qui legem dedit. Nec tamen possum tibi aliquid de immensitate, & his quæ sine fine sunt, loqui, nisi prius de his, qui certo fine terminantur coelis, ra

Phrenetici.

C

tionem, uel receperis nostram, uel ipse protuleris tuam, quod si de his, quæ certis finibus concluduntur intelligere non potes: multo magis de his quæ sine fine sunt, neq; scire aliquid poteris, neq; discere. Ad hæc SIMON: Melius, ait, mihi uidetur simpliciter credere, quia deus est, & quia solũ istud quod uidemus sit cœlum in uniuerso mundo. Et PETRVS: Non ita, inquit, sed unũ quidem confiteri cõuenit deum qui uere est: Cœlos autem esse qui ab eo facti sunt, sicut & lex dicit: quorũ unum cœlum sit superius, quo continetur etiam uisibile firmamentum, illud esse perpetuum & æternum, cum his qui habitant ibi. Istud autem uisibile in consummatione seculi resoluendũ esse, & transire, ut illud cœlum, quod est antiquius & excelsius, post iudiciũ sanctis & dignis appareat. Ad hæc SIMON respõdit, hæc ita esse, ut tu dicis, credentibus possent uideri. Ei autem qui horũ expectat rationes, impossibile est ex lege proferri, & præcipue de immensitate lucis. Et PETRVS: Noli, inquit, putare nos, quod ex fide sola recipienda esse dicamus, sed ex ratione adserenda. Neq; enĩ tutum est nudæ hæc fidei, absque ratione cõmittere, cum utiq; ueritas ratione non careat. Et ideo qui hæc ratione munita susceperit, perdere eam nunquam potest: qui uero absque adsertionibus ea suscipit simplicis sermonis adsensu, neq; seruare ea tuto potest, neque si uera sint certus est: quia qui facile credit, facile & recedit: qui autem rationem quæsiuit eorũ quæ credidit, & accepit, quasi uinculis quibusdam rationis ipsius conligatus, nunquam ab his quæ credidit, diuelli, aut separari potest. Et ideo quanto quis propensior fuerit in expetenda ratione, tanto erit firmior in conseruanda fide. Ad hæc SIMON: Magnum est, inquit, quod repromittis, ut immensæ lucis æternitas ex lege possit ostendi. Cũq; PETRVS dixisset, quando uolueris, SIMON ait, quoniã hora iam multa est, crastino adstanti mihi & renitenti, si probare potueris, factum esse hunc mundum, & animas esse immortales, habebis me adiutorem prædicationis tuæ. Et cum hæc dixisset, egressus est: sequuta autem est eum ex omni populo qui cũ ipso uenerat pars tertia, qui erant quasi mille uiri: cæteri uero flexis genibus prostrabant se Petro, super quos ille inuocato dei nomine, alios dæmonia habentes curauit, alios etiam languentes sanauit, & ita lætantem populum dimisit, mandans ei, ut in crastinum diem maturius cõuenirent. PETRVS uero cum recessissent turbæ, sterni iussit humi subere atrij nudo ubi fuerat disputatum, & recubuit unà cum illis undecim, ego uero cũ alijs quibusdam, qui & ipsi initia audiendi uerbi dei acceperant, & erant charissimi, recumbens sumebam cibum. Sed benignissimus PETRVS considerans, ne forte tristitiam mihi inferret ista sequestratio, ait ad me, Non pro superbia ô CLEMENS conuiuiũ nõn ago cum his, qui nondũ purificati sunt, sed uereor ne forte mihi quidem noceam, ipsis autem nihil prosim. Hoc enim pro certo scire te uolo, quia omnis qui idola coluit aliquando, & eos quos pagani nominant deos, adorauit, uel de immolatis eorum degustauit, spiritu immundo non caret. Conuiua enim factus est dæmonum, & participium sumpsit eius dæmonis, cuius in mẽte sua speciem, uel timore, uel amore formauit,

Duo cœli.

Visibile cœlum resoluetur in nouissimo die.

Veritas ratione munienda est.

D

Petri miracula

Clemens exclusus à mensa.

& per

A & per hæc mundus non est à spiritu immundo, & ideo purificatione indiget baptismi, ut exeat ab eo spiritus immundus, qui interiores animæ ipsius insedit affectus, & quod est deterius, nec, quod intrinsecus lateat, indicatur, uti ne publicatus fugetur. Amant enim isti spiritus immundi inhærere corporibus hominum, ut ipsorum ministerio cupiditates suas expleant, & ad ea quæ ipsi desiderant, inclinantes animæ motus, suis eos parere libidinibus cogãt, ut efficiantur ex integro uasa dæmonũ. Ex quibus unus est SIMON hic, qui tali quodam morbo comprehensus, nec sanari iam potest, quia uoluntate & proposito ægrotat. Nec contra uoluntatem eius habitat in eo dæmon, & ideo si eum quis fugare uelit & expellere ab eo, cum sit inseparabilis, &, ut ita dicam, anima iam eius effectus, uidebitur magis necare eum, & homicidij crimen incurrere. Nemo ergo uestrum contristetur à conuiuio nostro separatus, tempore enim aliquo obseruare debet unusquisque sanè quanto ipse uoluerit. Paruo enim tempore sequestratur, qui cito uoluerit baptizari, multo autem, qui tardius. Vnusquisque ergo in sua habet potestate, breue aut longum pœnitentiæ suæ tempus exigere, & ideo in uobis est, quando uelitis ad nostram conuenire mensam, & non in nobis, quibus permissum non est, sumere cum aliquo cibum, nisi prius fuerit baptizatus. Vos ergo magis nos prohibetis à uestro conuiuio, si ad purificandum moras habeatis, & tardius baptizemini. His dictis cum

B benedixisset, cibum sumpsit. Et post hæc cũ gratias egisset deo, ingressus quieuit, similiter autem & nos omnes, erat enim iam nox.

Spiritus immundi cur occupẽt homines.

Qui uoluntate ægrotant, sanari non possunt.

Baptizati non comedebãt cũ illotis.

LIBRI SECVNDI FINIS.

RECOGNITIONVM

DIVI CLEMENTIS AD IACOBVM FRAtrem Domini, LIBER TERTIVS, Rufino Torano Aquileiense interprete.

C

Difficile est apud promiscuam plebem de ueritate dicere

INTEREA PETRVS gallorũ cantibus surgens, & excitare nos uolens, inuenit uigilantes, uespertino adhuc lumine perdurante: cumq; ex more salutauisset, & resedissemus omnes, ita exorsus est. Nihil est difficilius, fratres mei, quàm de ueritate apud permixti populi multitudinẽ disputare. Quod enim est, omnibus, ut est, dici non licet, propter eos qui maligne & insidiose audiunt: fallere uero nõ expedit, propter eos qui syncere audire desiderant ueritatem. Quid ergo faciet cui ad indiscretum populũ sermo est, occultet quod uerum est? Et quomodo instruet eos qui digni sunt? sed si merã proferat ueritatem his, qui salutem consequi non desiderent, illi à quo missus est, iniuriam facit, à quo & mandatũ accepit, ne mittat uerborũ eius margaritas ante porcos & canes, qui aduersum eas, argumẽtis ac sophismatibus reluctantes, ipsas quidem cœno intelligentiæ carnalis inuoluant. Latratibus autem suis & responsionibus sordidis, rumpãt & fatigẽt prædicatores uerbi dei. Propter q̃d & ego in plurimis circuitu quodam uerbi utens, tentare nitebar, ne principalem de summa diuinitate intelligentiam, minus dignis auribus publicarem. Et post hæc incipiens de patre, & filio, & spiritu sancto, breuiter nobis & euidenter exposuit, ut omnes audientes miraremur, quomodo homines derelicta ueritate, conuersi sunt ad uanitatem. Sed cũ inluxisset dies, ingressus est quidam, dicẽs: Multitudo plurima expectat in atrio, in quorum medio stat SIMON, persuasionibus pessimis præuenire aures populi cupiens. Et PETRVS statim egressus, stetit in loco in quo pridie disputauerat: omnisq; ad ipsum populus conuersus, cum gaudio intendebat in eum. SIMON uero ubi sensit gauisum esse populum de cõspectu PETRI, & erga affectũ eius moueri, obstupefactus ait. Miror hominũ stultitiam, qui me magum dicunt, & PETRVM diligunt: cum utiq; olim habentes notitiam mei, me magis diligere deberent. & ideo ex hoc indicio, qui habent sensum, possunt intelligere, quia magis PETRVS magus uideri potest, cum mihi, cui ex cõsuetudine debitus propemodum est, nõ defertur affectus. Illi autẽ: cui nullo usu debetur, abundanter expenditur. Et cum multa huiuscemodi SIMON diceret, PETRVS salutato ex more populo, ita respondit. Sufficit unicuiq; ô Simon ad confutandum cõscientia

Cœno carnalis intelligentiæ corrumpitur scriptura.

D

SECVNDVS congressus Petri cũ Simone.

A ſcientia ſua, quod ſi hoc miraris, quod noti non ſolum te non diligunt, ſed & oderunt, tui cauſſam diſce à me. Cũ ſis ſeductor, ueritatẽ te prædicare profiteris, ob hoc plures, deſiderium gerentes diſcendæ ueritatis, amicos habuiſti. Sed hi ubi contraria in te quàm profitebaris, uiderunt, qui amatores erant, ut dixi, ueritatis, non ſolũ non diligere te, ſed & odiſſe cœperunt. Non autẽ ſtatim ab eis deſertus es, quia uel pollicebaris adhuc te eis oſtẽdere poſſe, quod uerum eſt. Donec ergo nondum aderat qui poſſet oſtendere, patiebantur te, ubi uero ſpes eis doctrinæ melioris adriſit, te contemnentes, quod melius intelligunt, noſſe deſiderant. Et tu quidem nefarijs artibus agens, ab exordio latere te poſſe credidiſti, ſed nõ lates. Vrgeris enim, & contra ſpem publicaris, quia non ſolum ignoraſti ueritatem, ſed nec audire uoluiſti ab his qui eam ſciebant. Si enim audire uoluiſſes, innotuiſſet utiq; tibi ille ſermo eius, qui ait, quia nihil eſt occultũ, quod nõ agnoſcetur: neq; opertũ, quod nõ reueletur. Hæc & his ſimilia dicente Petro, SIMON reſpondit: Nolo me uerbis occupes PETRE, repeto abs te, quæ heſterno ꝓmiſeras: dicebas enim oſtẽdere te poſſe, quia lex doceat de immenſitate lucis æternæ, & quod duo tantũ ſint cœli, & ipſi creati. Sed ſuperius eſſe lucis illius ſedẽ, in qua ſolus in æternũ reſidet ineffabilis pater. Ad illius uero cœli ſimilitudinem, factũ eſſe etiam iſtud uiſibile cœlum, quod & tranſiturũ cõfirmabas. Vnũ ergo dixiſti eſſe patrem omniũ, quia non poſſunt duo eſſe immenſi, alioqui neuter eorum immenſus erit, quia in eo quo alter ſubſiſtit, alteri finem ſubſiſtendi facit. Si ergo hæc nõ tantum

Lucæ 8.

Vnus immẽſus.

B polliceris, ſed & oſtendere potes ex lege, omittens plura loqui, hinc incipe. Et PETRVS: Si propter te, inquit, qui ad contradicendũ tantummodo uenis, rogarer de his dicere, nunquam à me unũ ſaltem poſſes audire ſermonẽ. Sed quoniam neceſſe eſt agricolam, qui uult bonam terram ſeminare, nõnulla ſemina perdere, etiam in petroſis, aut in his, quæ ab hominibus conculcanda ſunt, uel in dumoſis ac repletis ſentibus, locis, ſicut & magiſter noſter expoſuit, diuerſitatẽ ꝓpoſiti uniuſcuiuſq; animæ per hæc indicans, non morabor. Tum SIMON: Videris mihi, inquit, iraſci, quod ſi eſt, nõ neceſſe eſt inire cõflictum. Et PETRVS: Video te ſentire quod arguendus ſis, & uis urbane ſubterfugere certamen: nam quid uidiſti me iratũ feciſſe in te hominem, tantum populũ decipere cupientem? Et cũ nihil habeas quod dicas modeſtiam ſimulantem, qui & autoritate tua iubes, ut quomodo ipſe uis, & non quomodo ordo poſtulat, controuerſia moueatur. Et SIMON: Imperabo mihi ipſi ſapientia uti ad imperitiam tuam, ut oſtendam te quidem uelle populũ ſeducere, me autem docere quæ uera ſunt. Sed nunc omitto de immenſa luce diſcutere, quod interrogo te, hoc mihi reſponde. Cũ deus fecerit uniuerſa, ut tu dicis, unde eſt malum? Et PETRVS: Hoc modo interrogare nõ eſt aduerſantis, ſed interrogantis. Si ergo uis diſcere, cõfitere, & prius te doceam, quomodo debeas diſcere: & cum didiceris audire, tunc iam te incipiam conſequenter docere: Si uero non uis diſcere, tanquam ſciens omnia, ego prius expono fidem quam prædico, expone & tu, quod tibi uerum uidetur. Et cum manife

Prædicatoribus, uelut agricolis, nonnulla ſemina pereũt.

Dimidiũ enim facti qui bene cœpit habet.

C

sta fuerit utriusq; professio, iudicetur ab auditoribus cuius nostrum sermo sit ueritate subnixus. Et SIMON ad hæc respondit: Risus mihi est, ecce qui promittit quod me doceat. Verũtamen patiar te, & imperitiam tuam atq; arrogantiam feram, confiteor, discere uolo, uideam quomodo me poteris docere. Et PETRVS: Si, inquit, uere uis discere, disce hoc primũ, quàm imperite interrogaueris: ais enim cũ deus uniuersa creauerit, unde est malum? Ante eñ quàm hoc rogares, tres interrogandi species præcedebant. Primo, si est malũ. Secundo, quid sit malũ. Tertio, cui sit, & unde. Ad hæc SIMON: O imperitissime, inquit, & ineruditissime, est'ne hominũ quisquam qui non cõfiteatur, quia sit in hac uita malum? Vnde & ego putans te uel cõmunem omniũ habere sensum, interrogaui unde sit malũ, non ut discere uolens, qui omnia sciam, abs te præcipue qui nihil noueris: sed ut te ostendam ignarũ esse omniũ, & ne putes quia iratus sum quod ita tecũ austerius loquor, miseratio me habet horũ qui adsunt, quos tu decipere conaris. Et PETRVS ait: Multum malus es, si tantas iniurias non iratus facis, sed impossibile est fumum consurgere, ubi ignis non est. Veruntamen dicam, ne te uerbis uidear occupare, quo minus ad ea quæ abs te inconuenienter sunt dicta, respondeã. Ais omnes fateri, quia sit malum, quod utiq; falsum est, nam primo omniũ quia subsistat malũ, uniuersa Hebræorum negat gens. Et SIMON interrupto sermone: Recte, inquit, faciunt qui dicunt non esse malum. Et PETRVS: Non de hoc nunc proposuimus dicere, sed quia non omnes dicunt esse malum. Secundum autem erat interrogare te, quid est malũ, substantia, an accidens, an actus? sed & alia multa huiusmodi. Et post hæc erga quid, uel quomodo sit, aut cui sit malũ utrũ deo an angelis, an hominibus pijs, an impijs omnibus, an aliquibus, an sibi ipsi, an nulli? Et tunc interrogares unde sit, utrum nam à deo, an ex nihilo, semper'ne fuerit, an ex tempore cœperit, utile sit, an inutile, & alia multa quæ huiuscemodi propositio exigit. Ad hæc SIMON respondet. Ignosce mihi, erraui de prima interrogatione, sed puta me nunc primũ interrogare, est malũ an non? Et PETRVS ait: Quomodo interrogas, quasi discere uolens, an docere, an quæstionis mouendæ gratia? Siquidem quasi discere uolens, habeo quod te prius doceam, ut per consequentiam & ordinem doctrinæ ueniens, ex teipso intelligas, quid sit malum. Si uero ut docens proponis, non indigeo abs te doceri, habeo enim magistrũ à quo omnia didici. Quod si quæstionis mouendæ, & disputandi gratia, uterq; nostrũ prius quod sibi uidetur, exponat, & ita certamen habeatur. Neque enim uerũ est ut interroges, quasi discere uolens, & contradicas ut docens, ut post responsionem meam in tuo iudicio sit, dicere, si bene, an male dixerim. Propter quod nõ potes in loco cõtradicentis stans, iudex esse eorũ quæ dicimus: & ideo, ut dixi, si certamen habendum est, uterq; nostrũ quod sentit exponat, & nobis in conflictu positis, religiosi auditores hi iusti iudices erunt. Et SIMON: Non tibi uidetur absurdũ ut imperitus populus de nostris dictis habeat iudicium? Et PETRVS, Non ita est: Quod enim uni fortasse minus liquet, inuestigari à plurimis poterit:

Discẽtibus primo imperitia sua est agnoscẽda.

Fumus nunq̃ est sine igne.

Hebræi negãt esse malum.

D

Ordine discendum est.

Clamant hoc passim hodie theologi male conciliati.

nam

A nam sæpe etiã fama uulgi, prophetiæ speciẽ tenet. Super hæc aũt omnia, præsens hic omnis populus amore dei constrictus, hic adstat, ueriq; cognoscendi gratia: & ideo omnes isti, quasi unus habendus est, pro uno eodẽq; erga amorem ueritatis affectu: sicut ẽ contrario duo inter se si dissentiant, multi sunt, & diuersi. Si autem uis indiciũ capere, quomodo omnis hic populus qui adstat, quasi unus sit homo, ex silentio eius ipso, & quiete considera: quomodo cum omni patientia, ut uides, etiam antequam discant, ueritati dei honorẽ deferunt. Nõdum enim maiorem cultum, quem ei deferre debeant, didicerũt. Propter quod spero de clemẽtia dei, quod religiosum propositum mentis eorum amplectetur erga se, & ueritatem prædicanti, uictoriæ palmam dabit, ut manifestum eis faciat, ueritatis præconem. Tum SIMON: De quo, inquit, uis haberi certamen? dic, ut & ego definiam quod mihi uidetur, & ita quæstio incipiat. Et PETRVS respondit. Siquidem, ut mihi uidetur, facere uis, ego secundum magistri mei præceptum fieri uolo, qui primo omniũ Hebrææ genti, quam sciebat habere cognitionem dei, & quod ipse esset qui fecerit mundum, precipit, non ut eum quæreret quem sciebat, sed uolũtatem eius iustitiamq; perquireret: sciens, quia in hominum arbitrio positum est, ut hoc quærentes, inueniant, & faciant, atq; obseruent ea de quibus iudicãdi sunt. Et ideo iussit nos quærere, non unde sit malum, ut tu pauloante requirebas, sed iustitiam boni dei, regnumq; eius, & omnia, inquit, hæc adijcientur uobis. Et SIMON: Quo-

Fama uulgi prophetiæ speciem habet.

Obseruare mandata.

B niam, inquit, Hebræis ista mandantur, uelut recte scientibus deũ, & opinantibus, quod unus quisq; in suo arbitrio habeat: agere ea de quibus iudicandus est, mihi autẽ ab illis discrepat sententia, unde uis ut incipiam? Tũ PETRVS: Ego, inquit, suadeo primo quærendum esse, si in potestate nostra est scire unde iudicãdi simus. Et SIMON: Nõ ita, inquit, sed de deo. Vnde & omnes qui præsto sunt, audire cupiunt. Et PETRVS: Constat ergo apud te, quia est aliquid in arbitrij potestate facere? hoc tantum si est, & requiramus, ut dicis, de deo. SIMON ad hæc respondit: Nequaquam. Et PETRVS: Si ergo nihil est in nostra potestate, superfluum est nos quærere aliquid de deo: cum in potestate non sit quærẽtibus inuenire. Vnde bene dixeram, hoc primo quærendum esse, si est aliquid in arbitrij potestate. Tum SIMON: Non possum, inquit, ne hoc ipsum quidem intelligere, quod dicis: si est aliquid in arbitrij potestate. At PETRVS: Videns quod ad partẽ se cõtentiosiorẽ declinat, superari metuẽs, ut quasi in incertũ cõfundat omnia. Respõdet: Quomodo ergo scis, quia nõ est in hominis potestate scire aliquid, cum hoc ipse scias? Et SIMON: Nescio, inquit, si uel hoc ipsum sciam: Vnusquisq; ẽm sicut ei fato decernitur, uel sapit aliquid, uel intelligit, uel patitur. Tum PETRVS: Videte, inquit, fratres in quæ absurda deciderit Simon, qui ante meum aduẽtum docebat, quod homines in potestate haberent & sapere, & facere quæ uellent. Nũc in angustum redactus necessitate uerborum, negat esse in hominis potestate, aut sciendi aliquid, aut agendi, & tamen audet se doctorẽ profiteri. Sed dic, quomodo ergo deus iudicat secundum ueritatem unumquemq; pro actibus suis, si age-

Argumentum Petri esse arbitrium aliquatenus liberum.

Simon negans arbitrium ad FATVM confugit.

C

Sublato libero arbitrio quanta fenestra aperiatur peccatis

re aliquid in potestate non habuit? hoc si teneatur, conuulsa sunt omnia, frustra erit studiũ sectandi meliora, sed & iudices seculi frustra legibus præsunt, & puniunt eos qui male agunt: non enim in sua potestate habuerunt, ut non peccarent. Vana erunt & iura populorũ, quæ malis actibus pœnas statuũt: miseri erunt & hi qui seruant cum labore iustitiam: beati uero illi, qui in delicijs positi, cum luxuria & scelere uiuẽtes, tyrannidem tenent. Secundũ hæc ergo, nec iustitia erit, nec bonitas, nec ulla uirtus: &, ut uis, nec deus, sed hæc, ô SIMON, cur dixeris scio, uolens profecto effugere quæstiones, ne possis manifestius confutari, & ideo ais non esse in potestate hominis sentire aliquid, aut inuenire. Si enim uere hoc ita sensisses, non utique etiam ante aduentum meum apud populũ te profitereris doctorem. Ego igitur dico sui esse arbitrij hominem. Et SIMON: Quid est sui arbitrij, dic nobis? PETRVS ad hæc: Si nihil potest disci, cur & audire uis? Et SIMON: Nihil habes ad hoc quod respondeas? Tum PETRVS: Dicam nõ à te compulsus, sed ab auditoribus rogatus. Arbitrij potestas est sensus animæ, habens uirtutem, qua possit ad quos uelit actus inclinari. Tum SIMON conlaudans PETRVM super his quæ dixerat: Vere, inquit, magnifice & incomparabiliter exposuisti, bene enim dicenti tibi debeo testimoniũ dare, hoc tamen quod te interrogo nunc, si exposueris mihi, in cæteris omnibus obtemperabo tibi: qđ ergo uolo discere, hoc est, Si quod deus uult esse, est: & si quod non uult esse, nõ est: de hoc responde mihi. Et PETRVS: Si ignoras quod absurde & incompetenter interroges, ignoscens tibi ipse exponam: Si autem scis quod inconsequenter interrogas, nõ recte facis. Tum SIMON: Iuro, inquit, ipsam quæcunq; illa est, summam diuinitatem, quæ habet iudiciũ & uindictam in eos qui peccãt, quia ignoro quid incompetenter dixerim, & quid in uerbis meis habeatur absurdũ, in his duntaxat quæ proposui. Ad hæc PETRVS: Quoniam, inquit, te ignorare confessus es, disce. Interrogatio, tua duobus sibi inuicem contrarijs, unam sententiã postulauit: etenim omnis motus in duas partes diuiditur: ut quædam necessitate, quædam uoluntate moueantur: & ea quidem quæ necessitas mouet, semper in motu sunt: quæ uero uoluntas, non semper, ut uerbi gratia dicam. Solis motus necessitate ducitur, ut statutũ compleat cursum, omnisq; status cœli, & ministeria necessarijs motibus constant. Homo uero actuũ suorũ motus uoluntarios gerit. Et ideo alia sunt, quæ ob hoc creata sunt, ut in ministerijs suis necessitate deseruiant, nec facere aliud quippiam possint, nisi quod eis statutũ est: Cum autem expleuerint ministerium, creator omnium qui ita constituit ea, prout uoluerit, conseruat ea. Alia uero sunt ubi potestas est uoluntatis, & in quibus agendi quæ uelint, liberũ habetur arbitriũ: Hæc, ut dixi, nõ semper in eo ordine, quo creata sunt, permanẽt. sed prout uoluntas duxerit, & animi iudiciũ declinauerit, siue bonis, siue malis studebunt: & ideo bene agentibus munera posuit, male agentibus pœnas. Ais ergo tu, si deus uult aliquid esse, & est: & si non uult, non est: scilicet ut si responderẽ quia quod uult, & est; quod autem non uult, non est, diceres, ergo ipse

LIBERVM ARBITRIVM quid.

D

Duæ partes motus.

A ipse uult esse mala quæ in hoc mundo geruntur, quia omne quod uult, hoc & est: quod autem non uult, non est. Si uero respondissem non esse hoc, ut quod uult deus, sit: & quod non uult, non sit. Tum retorto sermone diceres, ergo impossibilis est deus, si quod uult, nō potest, & existeres petulantior, ut qui nihil rectū dixeris, uicisse te crederes. Et ideo ignoras ô Simon, & ualde ignoras, quomodo in singulis quibusq; uoluntas sit dei: quædā enim uoluit, ut diximus, ita esse, ut aliud esse non possent, quàm id quod ab ipso instituta sunt, & his neque præmia, neq; supplicia statuit. Ea uero quæ ita esse uoluit, ut in sua potestate habeant, agere quod uelint, his pro actibus ac uolūtatibus suis statuit, ut aut remunerationes mereantur, aut pœnas. Cum ergo in duas, ut edocui, partes diuidantur cuncta quæ mouētur, secundū eam quam supra diximus distinctionem. Omne quod uult deus, est, quod autem non uult, nō est. Et SIMON ad hæc: Nonne, poterat nos omnes facere tales ut essemus boni, & aliud esse non possemus? PETRVS respondet: & hoc absurde interrogas. Si enim nos inconuertibilis naturæ fecisset, & immobiles à bono, non essemus uere boni, quia aliud esse non possemus, & non erat nostri propositi, quod eramus boni, nec nostrū erat quod agebamus, sed necessitatis naturæ. Quomodo ergo hoc bonum dicetur, quod ex proposito nō agitur? ob hoc autem & prolixioribus indiguit mundus iste temporibus, donec animarum, quæ prædestinatæ sunt, ad expletionem eius numerus impleretur. Et B tunc istud quidem uisibile cœlū reuolueretur ut liber. Illud uero quod est superius, appareret, & animæ beatorū corporibus suis redditæ, inducerētur in lucem. Impiorū uero animæ, pro immundis actibus suis, spiritu flammeo circundatæ, in profundum ignis inextinguibilis mergerentur, per seculū expensuræ supplicia. Hæc autem ita esse, uerus nobis propheta testatus est, de quo si uis agnoscere, quia propheta sit, innumeris adsertionibus edocebo. Ex his enim quæ ab eo dicta sunt, & nunc singula quæ dixit implētur, etiam ea quæ futura dixit, credūtur implenda, fides enim futuris, ex his quæ iam gesta sunt, datur. At SIMON cui compertum erat, Petrum de prophetiæ titulo dilucide adsignare rationem, ex quo quæstio omnis absoluitur, sermonem de hoc fieri declinauit. Et respondens ait: Ad ea quæ uolo, responde mihi, & dic si uisibile istud, ut ais, cœlum resoluetur, cur ex initio factum est? Respondit PETRVS: Propter hominum præsentem hanc factum est uitam, ut esset interiectio quædam & diuisio. Ne quis forte indignus habitationem cœlestiū, & dei ipsius sedem uideret, quæ his solis qui mundi corde sunt, uidenda præparantur. Nunc autem, id est agonis tempore, inuisibilia esse placuit, ea quæ uincentibus ad præmium destinata sunt. Et SIMON ait: Si conditor bonus est, & mundus bonus, quomodo bonus bona dissoluet aliquando? Si autem quasi malum resoluit & destruit, quomodo non uidebitur malus qui malum fecit? PETRVS ad hæc: Quoniam, inquit, spopondimus tibi, ne blasphemantem te fugiamus, ipse enim reddes pro his quæ loqueris rationem, patienter ferimus. Audi ergo nunc. Cœlū istud quod uisibile est, & pertransit, siquidem

Bruta.

Homines.

Quamobrem factum illud uisibile cœlū sit.

C propter semetipsum factum esset, haberet fortasse quod dicis aliquid rationis, quia resolui minime deberet. Si uero propter aliud quid factum est, & non ppter se, necessario soluetur: ut illud p quo factum uidetur, appareat, Sicut uerbi gratia dixerim, testa ouorum quamuis pulchre facta, & diligenter formata uideatur, necesse est tamen eã frangi, & resolui, ut inde pullus procedat: & illud, pro quo totius oui forma expressa uidetur, appareat. Ita ergo & huius mundi necesse est transire statum, ut status ille sublimior regni cœlestis, effulgeat. Et SIMON: Non mihi uidetur, quia resolui possit cœlum, quod à deo factum est. Ab æterno enim æterna fiunt, à corruptibili, temporalia & caduca.

Corrumpũtur quæ propter aliud facta sunt

D Et PETRVS: Non ita est, sed à mortalibus quidem omnimodis corruptibilia fiunt, & temporalia: ab æterno uero non semper corruptibilia, neq; semper incorruptibilia, sed prout uoluerit creator deus, ita & erũt illa quæ creat. Neq; eñ sub lege est uirtus dei, sed lex creaturis suis VOLVNTAS eius est. Respondit & SIMON: Reuoco te, inquit, ad primã quæstionem, dixisti deũ nunc quidem nulli esse uisibilem, cum uero resolutum fuerit cœlum istud, & supernus ille status regni cœlestis obfulserit, tunc eos qui mundi sunt corde, etiam deum uisuros, quæ sententia cõtraria est legi, ibi enim scriptum est deũ dixisse: Nemo uidebit faciem meã & uiuet. Et PETRVS respondit: His qui legem, non ex traditione Moysi legunt, contrarius uidetur sermo meus, sed audi quomodo non sit contrarius, Deus uidetur mente, non corpore, spiritu nõ carne. Vnde & angeli qui sunt spiritus, uident deum, & homines ergo, donec homines sunt, deum uidere non possunt. Ex resurrectione autem mortuorũ, cum facti fuerint sicut angeli, uidere poterunt deum. Et hoc modo non est sermo meus legi cõtrarius: neque illud quod magister meus dixit: Beati mundo corde, quoniam ipsi deum uidebunt. Futurum enim tempus ostendit, in quo ex hominibus, angeli fient, qui in spiritu mentis deum uidebũt. Post hæc autem uerba multaq; alia his similia, cũ iuramẽtis pluribus adfirmare SIMON cœpit, dicens: De hoc mihi solo rationem redde, si immortalis est anima, & obsequar in omnibus uoluntati tuæ, sed crastino, inquit, nam hodie iam tardum est. Vbi ergo cœpit dicere PETRVS: Simon egressus est, & cum ipso perpauci ex sodalibus eius, & hoc præ uerecundia: Cæteri uero omnes ad Petrum conuersi, genibus positis prosternebant se ante eum, ex quibus aliquanti diuersis languoribus adstricti, aut dæmonibus incursati, oratione Petri sanabantur, & discedebant gaudentes, quasi ueri dei doctrinã, simul & misericordiam consequuti. Cum ergo abscessissent turbæ, & soli familiares eius remansissemus cum eo, stratis humi redditis, adcubuimus, solitũ unusquisq; recognoscens locum: sumptoq; cibo, cum gratias egissemus deo, quieuimus. Sequẽti uero die, PETRVS ex more ante lucẽ surgẽs, iam nos inuenit uigilantes, & paratos ad audiendũ. Atq; ita is exorsus est. Depræcor uos fratres, & cõserui mei, ut si quis forte uestrum non potest uigilare, non sibi extorqueat, erubescens præsentiam meam, quia difficilis est subita permutatio. Longo autẽ tempore si paulatim adsuefiat, labori non erit quod ex usu uenit. Nõ enim omnes eiusdem

Virtus dei non est sub lege.

Exodi 33.

Mente uidetur deus.

Discipuli Simonis deficiũt ad Petrum.

eiusdem institutionis fuimus, licet processu temporis in unam temperari con
A suetudinem poterimus, aiunt enim, quod secundum naturæ locum obtineat consuetudo. Testem autem deum inuoco, quod non indignor, si quis forte nõ potest uigilare. Sed hoc magis, si cum totam quis noctem dormiat, per diem non replet id quod omisit in nocte. Necessarium nanq; est, doctrinæ studijs intente & indesinẽtur operam dare, ut mens nostra dei solius memoria repleatur, quia mentem quam repleuerit memoria dei, maligno in ea nõ dabitur locus. Cum hæc diceret ad nos PETRVS, unusquisq; nostrũ solicite satisfaciebat ei, qđ olim breui somno satiati, uigilaremus, sed uereremur excitare eum, quia nec deceret, discipulos magistro imperare, quod tamẽ penè, ô Petre, ausi fueramus præsumere, dum cor nostrum, nimio uerborum tuorũ desiderio, tripudians, somnum penitus fugaret ab oculis. Sed iterum affectus erga te noster obstitit, & uiolenter te à nobis non tulit excitari. Tum PETRVS: Quoniam igitur audiendi, inquit, desiderio libenter uos adseritis uigilare, uolo uobis ea tantum, quæ hesterno sparsim dicta sunt, repetens, diligentius & cũ suo ordine explicare. Quod & per singulas quasq; disputationes diurnas facere dispono: ut per noctem ubi secretum loci, & temporis datur, si quid forte, utpote in certamine, minus plene dictum est, id integro ordine, & linea directæ explanationis aperiã: Et post hæc cœpit nobis ostendere, quomodo hesterno haberi debuerit disputatio, & propter contentionem, uel imperitiam
B contradicentis haberi non potuit: Et ideo sola professione usus sit, atq; ea quæ ab aduersario dicebantur, tantum destruxerit. Sua uero neq; omnia, neque manifeste exposuerit, & singula nobis repetẽs integro ordine, & plena ratione disseruit. Cum uero iam albesceret dies, egressus ad turbas post orationem, solito ad disputandum constitit loco, & uidens Simonem in medijs turbis stantem, ex more prius salutato populo, ait: Dolori mihi esse fateor, de nonnullis hominibus, qui cum ita ad nos ueniunt, ut discant aliquid, ubi eos docere cœperimus, ipsi rursus magistros se esse profitentur. Et interrogãt quidẽ, ut ignorantes, cõtradicunt autẽ ut scientes. Sed fortasse dicat aliquis, quia qui interrogat, ob hoc quidem ut discat interrogat, ubi uero id quod audierit, nõ ei recte dictũ uidetur, necesse est ut respõdeat, & hæc ei uidetur esse cõtradictio, quæ nõ est cõtradictio, sed rei interrogatio. Audi ergo ad hæc, totius doctrinæ disciplina, certum habet ordinẽ, & sunt quedã quæ prima tradenda sunt: alia uero quæ secundo in loco, & alia tertio, & sic singula quæq; per ordinẽ, quæ utiq; si per consequẽtiam tradantur, manifesta fiunt. Extra ordinẽ uero si proferãtur, etiã contra rationẽ dicta uidebũtur. Et ideo in primis ordo seruandus est, si tamen hoc ꝓposito quæramus, ut possimus quod quærimus inuenire: Etenim qui rectum initium uiæ acceperit, etiam secundum locum consequẽter aduertet, & ex secundo tertium facilius inueniet: & quanto ultra processerit, tanto magis ei uia agnitionis apertior fiet, usq; quo ad ipsam quo tendit & desiderat urbem perueniat ueritatis. Qui uero imperitus est, & quærendi uiam nescit, sicut peregrinus uiator, ignorans & errans, si ciue & indigena nolit uti duce;

Vide humanitatem Petri.

Indesinenter opera danda sacris.

TERTIVS conflictus Petri cum Simone.

Ordine omnia facienda.

C sine dubio cũ aberrauerit à uia ueritatis, extra uitæ ianuas remanebit, & ita nõ ctis atræ tenebris inuolutus, per semitas perditionis incedet. Quia ergo si per ordinem quæ quærenda sunt inquirantur, inueniri facillime possunt. Ordinẽ uero requirẽdi imperitus ignorat, rectum est ut scienti cedat ignarus, & primo quærendi ordinem discat: ut ita demum interrogandi, & respondendi inueniat disciplinã. Et SIMON ad hæc: Non ergo omniũ est ueritas, sed eorũ tantummodo qui artem nouerint disputandi, quod utiq; absurdum est, cum æqualiter sit deus omnium, nõ omnes æqualiter posse uoluntatem eius agnoscere. Et PETRVS: Aequales, inquit, omnes ab eo facti sunt, & æqualiter cunctis dedit capaces esse ueritatis. Verum quod nullus eorum, qui nati sunt, eruditus natus sit, sed posterior sit natiuitate eruditio, nulli dubium est. Cum igitur natiuitas hominũ in eo teneat æquitatem, ut omnes similiter percipiendæ disciplinæ capaces sint, non est in natura, sed in eruditione diuersitas. Aut quis nescit, quod ea quæ unusquisq; didicit, priusquam disceret, ignorabat. Et SIMON: Vere, inquit, dicis. Tum PETRVS: Si ergo in his artibus, quæ usus cõmunis habet; primo discitur, deinde docetur, quãto magis oportet eos qui eruditores se profitentur animarum, primo discere, & ita docere. Ne cum sint ipsi imperiti, ridiculum uideatur, si alijs se præstituros scientiam repromittãt. Tum SIMON: In artibus, inquit, his quæ usus cõmunis habet, uerũ est, qđ

Ordo quærendi primo discẽdus.

Priusq̃ doceas discendũ erit.

D unusquisq; nisi didicerit, nesciat. In uerbo uero scientiæ, statim ut audierit quis didicit. Et PETRVS: Si quidem per ordinem, & consequenter audiat, potest scire quod uerum est, sed qui emendatioris uitæ regulam, conuersationisq; castioris suscipere recusat, quæ utique sequela est scientiæ ueritatis, scire se, quod scit, non uult fateri. Sicut etiam nonnullos uidemus, qui artibus, quas à puero didicerant, derelictis, ad alios se actus conferunt, & ut excusatio sit eis desidiæ suæ, culpare incipiunt artẽ, uelut infructuosam. Et SIMON: Deberẽt omnes audientes credere uerum esse, quod audiunt? Tum PETRVS: Qui audierint per ordinem sermonem ueritatis, contradicere omnino non possunt, sed sciũt uerum esse quod dicitur, si tamen libenter etiam uitæ instituta suscipiant. Hos uero quos audientes ad bona opera conferre se piget, male agendi libido adquiescere his quæ recta iudicant, non sinit. Vnde ostenditur positum esse in auditorum potestate, eligere utrum malint. Quod si omnes qui audiunt, obedirent, naturæ magis esset necessitas, quæ una omnes ageret uia. Sicut enĩ suaderi quis non potest, ut fiat breuior, aut longior, quia non sinit uis naturæ. Ita & ad ueritatem, si omnes uerbo conuerterentur, aut omnes non conuerterentur, naturæ esset uis, quæ cogebat uerbo omnes cõuerti, aut nullũ omnino conuerti. Et SIMON: Doce ergo nos, quid primo oportet discere eũ, qui ueritatem scire desiderat? Et PETRVS: Ante omnia, inquit, quæri oportet, quid sit homini quærenti inuenire possibile. Necesse est enim iudicium dei in hoc stare, si potuit homo bonum facere, & non fecit: & ideo quærẽdum est hominibus, si habeant in potestate sua quærentes inuenire, quid est bonum, & cum inuenerint facere, hoc enim est pro quo iudicandi sunt. Amplius autẽ his

BENE VIVERE sequela est scientiæ ueritatis.

Eligere est nostri arbitrij.

Primo quærendum quid sit in nostra potestate.

A his solum scire fas est prophetā, & merito: quid enim opus est hominibus scire, quomodo factus sit mundus? Hæc enim discenda necessario uiderentur, si simile ineundum nobis esset artificium. Nūc autem sufficit nobis ad cultū dei, ut sciamus, quia ipse fecit mundum, quomodo autem fecerit, quærendum non est, quia ut dixi, nō nobis imminet, tanquam simile aliquid facturis, artis ipsius scientiam discere, sed neque pro hoc iudicandi sumus, quum non didicerimus quomodo factus sit mundus: sed pro hoc tantum, si ignoremus conditorem eius. Sciemus autem conditorem mundi iustum, & bonum deum, si eum semitis iustitiæ requiramus. Nam si hoc tantum sciamus de eo quod bonus est, huiusmodi scientia nō sufficit ad salutem. In præsenti enim tempore, bonitate eius, & beneficijs perfruuntur, non solum digni, sed etiam indigni. Si uero nō tantum bonum, sed etiam iustum eum credamus, & secundū hoc quod de deo credimus, in omni uita nostra iustitiam teneamus, etiam bonitate eius in æternum fruemur. Denicp Hebræis, qui de deo ita opinabātur, quod solū bonus esset, dicebat magister noster, ut & iustitiam eius quærerent, hoc est, ut scirēt eum præsenti quidem tempore bonum esse, ut omnes in bonitate eius uiuant. Iustum uero eum futurum in die iudicij, ut dignis præmia æterna restituat, à quibus excludet indignos. Et SIMON: Quomodo potest unum atcp idem, & bonum esse, & iustum? PETRVS ait: Quia sine iustitia, bonum quodāmodo uidebitur: boni est enim, solem suum & pluuiam, ex æquo iustis & iniustis præbere: sed hoc uideretur iniustū, si bonos malosc̄p æquali semper sorte cēseret, & nisi frugum caussa hoc faceret, quibus perfrui æqualiter omnes, qui in

Quæstiones inutiles omittēdæ sunt.

Satis est scire deū esse bonū & iustum.

Matth. 6.

Matth. 5.

B hoc mundo nati sunt, conueniret. Sed sicut data à deo pluuia, ex æquo & fruges nutrit, & lolium: messis autem tempore, frumenta quidem congregātur in horreum, paleæ uero uel lolium igni consumūtur. Ita in die iudicij cum iusti introducentur in regnum dei, iniusti autem abijcientur foras, tunc etiā iustitia dei ostēdetur. Nam si æqualis permaneret perpetuo malis & bonis, iam hoc non solum bonum non esset, sed & iniustum atcp iniquum uideretur, ut iusti, & iniusti uno apud eum haberentur ordine meritorū. Et SIMON: Vnū est de quo mihi uelim satisfieri. Si immortalis est anima. Nō em̄ possum onus subire iustitiæ, nisi prius de immortalitate animæ sciam, quæ uticp, si immortalis non est, nec prædicationis tuæ poterit stare professio. Tum PETRVS: Quæramus, inquit, prius, si iustus est deus, quod si claruerit, integer profecto religionis ordo constabit. Et SIMON: Videris mihi tu, qui te iactas disputandi ordinem nosse, nunc contra ordinē respondisse: Me enim rogante ut ostendas, si immortalis est anima, tu ais: primo nos quærere oportet, si iustus est deus. Et PETRVS ait: Valde consequenter, & recte se habet. SIMON: Velim discere. PETRVS: Audi, inquit, nonnulli hominum blasphemātes deum, & omnem uitam suā iniustitiæ uoluptate ducentes, in lectulis suis defuncti sunt, consequuti finem uitæ inter suos, & honorabilem sepulturam. Alij uero deū colentes, & cum omni iustitia & sobrietate, uitam suam in parsimonia conseruantes, pro iustitiæ obseruātia, in desertis interiere. Ita, ut ne sepultura quidem

Matth. 13.

IVSTITIA Dei.

C haberentur digni: Vbi est ergo iustitia dei, si anima immortalis non est, quæ uel si impie egerit, pœnas in futuro, uel si pie & iuste, præmia consequatur? Et SIMON ait: Hoc utique est, quod nos incredulos facit, quia multi bene agentes, male pereunt: & rursum, multi impie agentes, longi temporis cum beatitudine uitam finiunt. Et PETRVS: Hoc ipsum, inquit, quod te ad incredulitatem trahit, nobis certam fidem facit, quia iudicium erit. Etenim cum certũ sit, deum iustum esse, necessarium & consequens est, aliud esse seculũ, in quo unusquisque pro meritis recipiens, iustitiam dei probet. Quod si nunc omnes homines pro meritis suis reciperent, uere nos fallere uidebamur, dicentes futurum esse iudiciũ. Et ideo hoc ipsum quod in præsenti uita nõ redditur unicuique pro actibus suis, fidem indubitabilem facit, scientibus deum esse iustum, quia iudiciũ erit. Et SIMON: Quur ergo mihi non persuadetur? PETRVS ait: quia uerum prophetam non audisti, dicentem: Quærite primo iustitiam eius, & hæc omnia adponentur uobis. Et SIMON: Indulge, inquit, mihi nolenti primo iustitiã quærere, antequam sciam si immortalis sit anima. Et PETRVS: Et tu mihi hoc unum indulge, quia non possum facere aliter quàm me propheta ueritatis edocuit. Tum SIMON: Certum est, inquit, non posse te adserere quod immortalis sit anima, & ob hoc cauillaris, sciens quia si mortalis probetur, radicitus conuellatur religionis istius, quam conaris adserere, tota professio. Et ideo laudo quidem prudentiam tuam, non tamẽ probo persuasionem: multis enim persuades suscipere religionẽ, & libidinis subire continentiam, sub spe futurorum bonorum, quibus euenit, ut neque præsentibus perfruantur, & decipiãtur futuris. Simul enim ut mortui fuerint, etiam anima pariter extinguetur. PETRVS uero hæc audiens, dentibus frendens, frontemque adterens manu, & profundo dolore suspirans, ait, Astutia serpentis antiqui, ad hominũ decipiendas animas, armatus adsistis, & ideo ut serpens sapientior cæteris bestijs, ab initio doctorem te esse professus es. Et rursus, ut serpens multos introducere deos uolebas, super quo confutatus, nullum omnino nunc esse adseris deum. Nam per occasionem, nescio cuius ignoti dei, conditorem mundi deum negasti, sed eum uel malum esse, uel multos habere sibi æquales, uel omnino, ut diximus, non esse deum confirmabas. Post hæc cũ etiam in hoc superatus fuisses, animam nunc adseueras esse mortalem. Vt ne futurorũ spe recte, iusteque uiuatur. Nam utique si desperantur futura, quid nisi abscidatur misericordia, luxuriæ indulgeatur, & uoluptatibus? ex quibus omnem consurgere iniustitiam constat. Et cum tantæ impietatis doctrinã, miseræ huic introducas mortalium uitæ, teipsum pium, me impium uocas, quasi qui homines non sinam sub spe futurorũ bonorũ arma corripere, & impugnare se inuicem, diripere ac subuertere uniuersa, & moliri omnia quæ libido dictauerit. Et quis erit iste uitæ status, qui à te introducitur, ut pugnent homines, & impugnentur, ut irascantur, & perturbẽtur, & semper in metu uiuãt? Necesse est enim eos qui alijs inferunt mala, etiam ipsos sperare similia. Vides ne te ducẽ perturbationis, & non pacis: iniquitatis, & non æquitatis existere?

Quia boni aliquãdo male pereunt, argumẽto est esse aliã uitã post hanc.

Matth. 6.

D

Spes futuræ uitæ quid boni adferat.

Verum

A Verum ego, non quasi qui ostendere non possim immortalem esse animam, simulaui iracundiã, sed misereor animabus hominũ, quas tu decipere conaris. Dicam ergo, sed non quasi te cogente: scio enim quomodo dicã, & solus eris qui de hoc non tam persuasione indigeas, quàm cõmonitione, eos, hoc qui ue re ignorant, docebo ut conuenit. Tum SIMON: Si irasceris, inquit, nõ interrogabo, nec audire uolo. Et PETRVS: Tu, siquidem nunc occasionem quæris subterfugiendi, habes licentiam, & sine occasionẽ cuiusquam. Omnes enim audierunt te nihil rectè dicentẽ, nec potuisse aliquid confirmare, sed ob hoc tantũ interrogasse, ut cõtradiceres, quod quiuis facere potest. Quid enim difficile est post euidẽtes adsertiones respondere, nihil dixisti. Vt autem scias quia possum tibi uno sermone ostendere, quod immortalis est anima. Interrogo te uerbum, quod omnes norũt, responde mihi, & uno sermone immortalem esse comprobabo. Tum SIMON: qui iam occasionem sibi uisus fuerat inuenisse ex iracundia Petri ut discederet, restitit, pro eo quod mirũ ei aliquid promittebatur: & ait. Interroga me, ut tibi respondeam quod omnes norũt, & audiã uno ut pollicitus es sermone, quomodo anima immortalis sit. Et PETRVS: Dicam ita ut præ cæteris omnibus tibi magis probetur. Responde ergo mihi, quid est quod incredulum magis suadere potest, uisus, an auditus? Et SIMON: Visus. Tum PETRVS: Quomodo ergo à me uis discere uerbo, quod tibi re ipsa probatur & uisu? Et SIMON: Nescio, inquit, quomodo dicas. Et PETRVS: Si nescis, perge nunc in domũ tuam, & ingressus in-

Visus maxime fidem facit.

B terius cubiculum, uidebis imaginem positam, continentẽ pueri uiolenter necati effigiem, purpura coöpertam, ipsum interroga & docebit te, uel responsione, uel uisu. Quid enim opus est audire ab eo si immortalis sit anima, cũ adstare eam uideas præsentẽ? Si enim nõ esset, nec uideri utiq; poterat. Quod si nescis quam dico imaginẽ, hinc è uestigio cũ alijs decem uiris, ex his qui præsentes sunt, eamus ad domum tuam. At SIMON hæc audiens, & conscientia percussus, colore mutato, exanguis effectus est, extimuit enim ne forte si negaret, perscrutaretur domus eius: aut ne indignans PETRVS manifestius eum proderet, & omnibus quis esset, innotesceret, ita respondit: Obsecro te Petre per illum bonum deum qui in te est, ut uincas maliciam quæ in me est, suscipe me ad pœnitentiam, & habebis me adiutorem prædicationis tuæ. Nũc enim uere rebus ipsis didici, quia dei ueri propheta es, & ideo secreta hominum solus atq; arcana cognoscis. Et PETRVS ait: Videtis fratres Simonem pœnitentiam quærentẽ, paulo post uidebitis eum rursus ad infidelitatem suam reuerti. Putãs enim me prophetam esse, pro eo quod publicaui mala eius, quæ in secretis habebat & in occultis, pœnitentiam se acturum promisit: Me enim mentiri fas non est: neque ut infidelis hic saluetur, aut nõ saluetur, ego fallere debeo. Testor enim cœlum & terram, quia non prophetice dixi, quæ dixi, uel quæ, quantum possibile erat, turbis audientibus indicaui, sed à quibusdam, qui tunc ei socij fuerant in operibus suis, nunc autem conuersi sunt ad fidem nostrã, quid ei in secreto gestum sit, didici: cognita ergo, nõ præcognita

Victus Simon simulat se pœnitentiam actu rum.

Mentiendum nõ est in gratiã proximi.

C

loquutus sum. SIMON uero ut hæc audiuit maledictis his, & cõuicijs adgreditur PETRVM, dicẽs: O nefandissime omniũ, & dolosissime, cui uictoriam fortuna, non ueritas dedit. Verum ego non pro penuria scientiæ pœnitentiam petij, sed ut tu, putans me per pœnitentiam discipulũ tuum fore, omnia secreta professionis tuæ concrederes mihi: ut ita demum te, cunctis agnitis, cõfutarem. Sed ut callidus intellexisti quam ob caussam pœnitudinẽ simulassem, & adquieuisti, tanquam meum non intellegens dolum. Vt prius me apud populum exponeres, quasi imperitum: tum deinde præuidens, quod ego ita populo expositus, necesse habeo indignari & confiteri me non uere pœnitudinem gerere, præuenisti ut diceres me ad infidelitaetm meam post pœnitentiam regressurum, ut omni ex parte uicisse uidereris, & si permanerem in pœnitentia quam professus fueram, & si non permanerem, ut tu sapiens credereris, qui ista præuideris. Ego autem deceptus uiderer, quia tuum non præuidi dolum, tu uero meum præuidens: calliditate usus circumscripsisti me. Sed, ut dixi, fortunæ est, non ueritatis ista uictoria, scio tamen quur ego ista nõ præuiderim, qui adstans loquutus sum tibi per bonitatem meam, & patienter egi tecũ. Nũc autem tibi ostendã diuinitatis meæ potentiã, ut repente procidas, & adores me. Ego sum PRIMA VIRTVS, qui semper & sine initio sum. Ingressus autem uterũ RACHEL, natus sum ut homo ex ea, quo ab hominibus uideri possem, ego per aërem uolaui, igni commixtus unum corpus effectus sum, statuas moueri feci, animaui exanima, lapides panes feci, de monte in montem uolaui, transmeaui, manibus angelorum sustentatus, ad terras descendi. Hæc non solum feci, sed & nunc facere possum, ut rebus ipsis probem omnibus, quia ego sum filius dei, STANS in æternũ, & credentes mihi, similiter stare in perpetuum faciam. Tua aũt uerba uana sunt omnia, nec ullum potes opus ostendere ueritatis, sicut & ille qui misit te magus, qui nec seipsum potuit liberare de crucis pœna. His dictis à Simone, PETRVS respondit: Ne agas aliena, tu enim qđ sis magus, ex ipsis quæ gessisti, cõfessus es, & manifestatus. Noster autem magister, qui est filius dei & hominis, manifeste bonus est. Quod autem uere sit filius dei, quibus oportuit, dictum est & dicetur. Tu autem si non uis confiteri, quod magus es, cum omni hac turba pergamus ad domum tuam, & tunc apparebit quis sit magus. Hæc autem Petro dicente SIMON blasphemijs, & maledictis, agere cœpit, ut seditione facta, perturbatis omnibus, argui non posset, & Petrus, quasi blasphemiæ caussa secedens, uictus uideretur. Sed perstitit & arguere eum uehemẽtius cœpit. Tũc populus indignatus, Simonem atrio eiectum, extra ianuam domus pepulit, eumq́; depulsum, unus sequutus est solus. Facto autem silẽtio, PETRVS adloqui populum hoc modo cœpit: Patienter, fratres, malos ferre debetis, scientes, quia deus cum possit eos excidere, patitur tamen durare usq; ad præstitutã diem, in qua de omnibus iudicium fiet: quomodo ergo nos non patiemur, quos patitur deus? Quur aũt nõ forti animo inlatas ab eis toleramus iniurias, cũ suas ille, qui potest omnia, non ulciscatur? ut & ipsius bonitas, & malorũ noscatur

Simulata pœnitentia Simonis magi.

prima virtus

D

blasphemia simonis

Simon desertus ab omnibus eijcitur ex atrio.

Patienter sunt mali ferendi.

impietas

A impietas. Verũ si non inuenisset Simonem malignus ministrũ sibi, inuenisset alium sine dubio. Necesse est enim seculo huic uenire scandala, uæ tamen illi per quem ueniunt. Et ideo magis deflendus est SIMON, quod uas electionis factus est maligno, qđ utiq; nõ fuisset, nisi potestatem in eum ꝓ peccatis prioribus accepisset. Nam inde quid dicam, quod & IESV nostro crediderat, & quod immortales esse animas, sibi ipse persuasit, quamuis in eo ludatur à dæmonibus, tamen persuasit sibi, quod pueri uiolenter necati habeat animam ministrantem sibi ad quæcunq; uoluerit. In quo uere, ut dixi, à dæmonibus inluditur, & ideo ego secundum ea quæ ipsi uidebantur, loquutus sum ad eũ, nam & à Iudæis didicit, quia sit iudicium, & ultio proferenda aduersum eos, qui contra ueram fidem ueniunt, nec pœnitudinem gerunt, sed isti sunt quibus malignus, tanquam perfectis in sceleribus, apparet, ut decipiat eos, ne aliquando ad pœnitentiam conuertantur. Vos ergo quia ad dominum cõuertimini per pœnitentiam, curuate ei genua. Hæc cum dixisset, omnis multitudo genua flexit deo. Et PETRVS respiciens ad cœlum, cũ lachrymis orabat super eos, ut deus pro sua bonitate suscipere eos dignaretur cõfugientes ad se. Et postquam orauit, & præcepit ut postera die maturius conuenirent, multitudinem missam fecit. Cum deinde, secundum consuetudinem, cibo sumpto, quieuimus. Igitur PETRVS solita noctis hora consurgens, inuenit nos uigilantes, & cum ex more salutans cõsedisset, primus NICETA ait. Si permit-

Matth. 18.

Credidisse aliquando Christo Simonẽ, ex actis constat apostolorum capite 8.

B tis, mi domine Petre, habeo quod rogẽ. Et PETRVS: Permitto, inquit, non solum tibi, sed et omnibus: & non solum modo, sed & semper, ut unusquisq; quod eum mouet, & partem quam dolet in animo, fateatur, ut possit consequi medicinã. Quæ enim silentio conteguntur, nec innotescunt nobis: uelut multi temporis uicia difficile curantur: & ideo quoniam tacentibus non facile potest medela opportuni & necessarij sermonis adhiberi, proferre debet unusquisq;, in quo animus per ignorantiam languet: tacenti uero dare remediũ, solius est dei, possumus autẽ & nos, sed circuitu multi temporis. Necesse est enim ut sermo doctrinæ ab initio per ordinẽ currens, & singulis quibusq; quæstionibus obuians, cuncta aperiat, & cuncta dissoluat, & perueniat etiam ad hoc quod unusquisque in animo suo requirit, sed hoc, ut dixi, per multum tempus fieri potest. Nunc autem quod desideras roga. Et NICETA ait: Vberes tibi gratias ago ô clementissime PETRE, uerũ hoc est quod dicere cupio. Quur SIMON, qui aduersatur, facere tanta hæc, & talia potuit? Non enim mentitus est aliquid ex his, quæ se fecisse professus est. Ad hæc beatus PETRVS ita respõdit: Deus, qui unus & uerus est, primo germini suo amicos bonos & fideles instituit præparare, sciens aũt, quia boni esse nõ possunt, nisi habeant in potestate sensum, quo fiant boni, ut ex suo proposito hoc sint, qđ uolũt: alioqui nõ possunt esse uere boni, si nõ ꝓposito, sed necessitate tenerẽtur in bono: potestatẽ dedit unicuiq; arbitrij sui, ut hoc esse possit, qđ uult. Et rursum præuidens quia ista potestas arbitrij, alios quidẽ faceret eligere bona, alios uero mala: & per hoc in duos ordines necessario propagandũ esset

Petri facilitas.

Scrutator est enim cordium & renum. Hiere. 20.

Duo ordines hominum.

C hominũ genus, unicuiq; ordini concessit & locũ, & regem, quẽ uellet, eligere: bonus em̃ rex, bonis gaudet: & malignus, malis. Et quamuis hæc tibi ô CLEMENS in hoc tractatu, quẽ de præfinitione & fine differuerã, plenius exposuerim: tamen & nunc requirenti Nicetæ manifestare me cõuenit, quæ sit ratio, qđ SIMON, qui cõtra deũ sentit, tanta facere mirabilia potuit. Igitur primo omniũ, malus esse iudicat̃ apud deũ is, qui requirere nõ uult, qđ sibi expedit. Quomodo em̃ talis iste aliũ diliget, qui semetipsum nõ diligit? aut cui nõ iste inimicus erit, qui sibi ipsi amicus esse nõ potuit? Vt ergo distinguerent̃, qui bona, & qui eligunt mala, deus quod utile est occultauit hominibus, id est possessionem regni cœlorũ, eamq; uelut thesaurum secretũ reposuit & abscõdit, ut ad eam non facile quis possit uirtute, & scientia peruenire propria, famã tamen eius, diuersis nominibus & opinionibus, per generationes singulas ad omnium perduxit auditum, ut si qui forte essent amatores boni, audientes qđ sibi esset utile & salutare, requirerent & inuenirent. Requirerent autem nõ à semetipsis, sed ab eo qui occultauit, dariq; sibi accedendi aditum, & uiam scientiæ precarentur, quæ illis solis panditur, qui eam super omnia mũdi huius diligerent bona. Nec alio quis pacto uel intelligere eam possit, etiamsi prudentissimus uideretur. Hi uero qui neglexissent, quod sibi utile et salutare esset, & inquirere, tanquam seipsos odio habentes, & sibimetipsis inimici, fraudarentur eius bonis, uelut qui diligerent mala. Oportet ergo bonos diligere eam super omnia, id est super diuitias, gloriam, requiem, parentes, propinquos, amicos, & omne quod in hoc mundo est. Qui uero perfecte diligit possessionem hanc regni cœlorũ, abijciet sine dubio omnem malæ consuetudinis usum, negligentiã, desidiã, malitiã, iram, cunctaq; his similia. Nam si quid horũ prætuleris ei, tanq; qui plus dilexeris ꝓpriæ libidinis uitia quàm deũ, ad possessionẽ regni cœlestis peruenire nõ poteris: quia & uere stultũ est, aliquid plus amare q̃ deũ. Siue enim parẽtes sunt, moriuntur: siue ꝓpinqui, nõ permanent: siue amici, mutant̃. Solus est aũt deus æternus, & indemutabilis parens. Qui ergo nõ uult inquirere qđ sibi utile est, malus est, intantũ ut malitia sua ipsum impietatis principẽ superet. Ille em̃ bonitate dei abutitur ad ꝓpositũ malitiæ suæ, & sibi placet. Hic aũt salutis suæ bona negligit, ut perditione sui malo placeat. Propter hos ergo, qui salutis suæ neglectu placent malo, & eos qui studio utilitatis suæ placere cupiunt bono, paria quædã ad tentationẽ præsenti huic seculo statuta sunt decẽ, secundũ numerũ decẽ plagarũ, quæ inlatæ sunt Aegypto. Cũ enim Moyses secundũ præceptũ dei peteret à Pharaone, ut emitteret populũ, & ad testimoniũ cœlestis imperij signa ostenderet, proiectã in terrã uirgã, conuersa est in serpentẽ. Cumq; ob hæc PHARAO non uellet adquiescere, utpote habẽs arbitrij libertatẽ, rursum magi similia signa facere uisi sunt, permittente deo, ut propositũ regis ꝓbaretur ex arbitrij libertate, si magis crederet signis Moysi, qui à deo missus est, quàm his quæ magi uidebãtur potius facere, quàm faciebant: quos ipso utiq; nomine intelligere debuerat, non esse operarios ueritatis, quod non à deo missi, sed magi appellabantur, sicut & ratio

Rex bonorum Christus, malorum diabolus.

Vtilia occultat nobis deus.

Vnde requirenda ueritas.

D

Deus præ omnibus diligẽdus.

X. paria ad numerum X. plagarum constituta.

A tio indicat, Denicp usque ad aliquem locũ, uisi sunt habere certamen, & post hæc cõfessi de se, cessere meliori. Inducitur ergo plaga ultima, interitus primitiuorum, & tunc Moyses iubetur populũ consperstone sanguinis consecrare, atque ita magna cum prece, oblatis etiam muneribus, cum populo rogatur abscedere. Simili ergo modo etiam nunc per me uideo geri. Sicut enim tunc Moyse hortante regem, ut crederet deo, obsistebant magi quasi ostentatione similium signorum, & à salute incredulos prohibebant. Ita & nunc cum ego exierim docere omnes gentes, ut credant uero deo, SIMON magus resistit, eadem agens aduersum me, quæ & illi tunc egerunt aduersum Moysen, ut si qui sunt ex gentibus, qui nõ recto iudicio utuntur, appareant. Saluentur autem qui signorum rectũ discrimen habuerint. Hæc dicente Petro, NICETA respondit: Obsecro te, ut si quid ad memoriã uenit, permittas mihi proferre. Tum PETRVS delectatus super studio discipulorũ. Dic, inquit, quod uis. Et NICETA ait: Quid peccauere Aegyptij, si non crediderunt Moysi, cum & magi similia signa fecerint, etiamsi uiderentur potius fieri, quàm ueritate fierent? Nã et si ego fuissem tunc, ex eo quod magi similia faciebant, nónne aut Moysen magum credidissem, aut magos quæ ostendebant, diuinitus facere putassem? quia non mihi uerisimile uideretur, licet per phantasiam, eadem tamen effici à magis posse, quæ ille qui à deo missus est, perpetrabat. Et nunc ergo quid peccant hi qui Simoni credũt, cum uideant eum tanta facere

B mirabilia? aut nõ est mirabile per aërem uolare? igni admixtũ, unum corpus effici? facere statuas ingredi? canes æreos latrare? & alia his similia, quæ utiq discretionem nescientibus, satis mira sunt, sed & de lapidibus uisus est panes facere, quod si peccat qui signa facientibus credit, quomodo nõ peccasse uidebitur & is, qui domino nostro pro signis & uirtutibus credidit? Et PETRVS ait: Libenter accipio quod de ueritate adamussim requiris, & impedimenta fidei in anima tua latere non pateris. Vnde & medelam consequi facile potes. Meministi, quod peius omniũ esse dixi, cũ quis negligit quod sibi expedit discere. Et NICETA respondit: Memini. PETRVS: Et rursum quod deus occultauit ueritatem suam, ut eam his qui se fideliter sectantur, aperiat. Et NICETA: Ne hoc quidẽ oblitus sum. Tum PETRVS: Quid ergo putas, quia in terram defossam absconderit deus ueritatem, & mõtes ei superposuerit, ut ab his qui in profundũ fodere ualent, tantũmodo inueniri possit? Non ita est, sed sicut montes & terram cœli ambitu circumdedit, ita & ueritatem charitatis suæ uelamine contexit, ut ille ad eam solus peruenire possit, qui prius ianuã dilectionis diuinæ pulsauerit. Etenim qđ prius dicere cœperã, paria quædã huic mũdo destinasse deũ. Ille qui primus ex paribus uenit, à malo est. Qui secundus, à bono. In quo unicuiq hominũ iusti occasio iudicij datur, siue simplex ille sit, siue prudẽs. Nã si simplex est, & crediderit illi qui primus uenit, signis enim & prodigijs motus, necesse est eadem ratione, ut etiã illi qui secũdo uenerit, credat: signis enim & prodigijs suadebitur, & nunc sicut prius. Cum uero crediderit huic secundo discet ab eo quod primo illi qui à malo uenit, cre

Exo. 29.

Veritas charitatis dei uelamine tecta est.

PARIA quædam mundi.

dere nõ debeat, & ita prioris error secundi emendatione corrigitur. Si uero quia primo credidit, secundũ recipere noluerit, merito ut iniustus cõdemnabitur: iniustũ enim est, ut cũ primo propter signa crediderit, secũdo, eadem aut etiam potiora ferenti signa, non credat. Si uero non credidit primo, consequens est, ut uel in secundo moueatur ad credendũ. Neq; enim intantum animo stertit, ut ingeminatis mirabilibus non ualeat suscitari. Si uero prudẽs est, discretionem potest capere signorũ. Et siquidẽ primo credidit, augmentis uirtutum mouebitur ad secundũ, & ex cõparatione quæ sint potiora deprehendet, quamuis manifesta habeantur indicia apud eruditos quosq;, sicut per ordinis consequentiã demonstrauimus. Si uero tanquam sanus quis, & qui medico non indigeat, non est cõmotus ad primũ, rei ipsius perseuerantia suscitabitur ad secundũ: distinctionemq; signorũ & mirabiliũ faciet, in hunc modum. Ille qui à malo est, signa quæ facit, nulli prosunt: illa uero quæ facit bonus, hominibus prosunt. Nã, dic quæso, quæ utilitas est ostendere statuas ambulantes? latrare æreos aut lapideos canes? salire montes? uolare per aërem? & alia his similia, quæ dicitis fecisse Simonẽ. Quæ autem à bono sunt, ad hominum salutem deferũtur, ut sunt illa quæ fecit dominus noster, qui fecit cæcos uidere, fecit surdos audire, debiles, claudos erexit, languores & dæmones effugauit, mortuos fecit resurgere, & alia his similia, quæ etiam per me fieri uidetis. Ista ergo signa quæ ad salutem hominũ prosunt, & aliquid boni hominibus conferunt, malignus facere nõ potest, nisi in fine mundi tantũ. Tunc enim admiscere ei conceditur aliqua etiã de dextris signis, id est, ut uel dæmones fuget, uel ægritudines sanet, & propter hoc, tanquam qui excesserit terminos suos, & in semetipsum diuisus sit, ac semetipsum impugnauerit, destruetur. Et propterea dominus prædixit, in nouissimis temporibus tentationẽ futuram, talem in qua decipiantur, si fieri potest, etiam electi, confusis scilicet indicijs signorũ, perturbari necesse est, etiam eos qui in discernendis spiritibus, ac distinguendis uirtutibus uidenť eruditi. Decem ergo, quæ diximus paria, huic mũdo destinata sunt ab initio seculi, CAIN & ABEL unũ fuit par. Secundũ uero Gigantũ, & Noë. Tertiũ Pharaonis & Abraham. Quartũ Philistinorũ & Isaac. Quintũ Esau & Iacob. Sextũ magorũ & legislatoris Moysi. Septimũ tentatoris & filij hominis. Octauũ Simonis & meũ Petri. Nonum omnium gentium, & illius qui mittetur seminare uerbum inter gentes. Decimũ Antichristi, & CRISTI, de quibus paribus aliâs uobis per singula latius exponemus. Et cum hæc diceret Petrus, AQVILA ait: Vere adsidua doctrina opus est, ut de singũlis possit quis scire rationem. At PETRVS: Quis est, qui adsiduus sit erga doctrinã, & studiose singula quæq; perquirat? nisi qui animam suam diligit ad salutem, & omnibus renũciat huius mundi negocijs, ut soli uerbo dei uacat, quem solum prudentem iudicat, uerus propheta, uendentem omnia quæ sua sunt, & ementem unam ueram margaritam, & intelligentem quæ sit differentia à temporalibus ad æterna, paruis ad magna, hominibus ad deum. Intelligit enim quæ sit æterna spes apud uerũ & bonum deũ: quis

Amußis ad quã prodigia exigere conuenit, an ex deo sint.

Signa diaboli qualia.

Matth. 24.

X. paria totius mundi collata inter se.

Matth. 13.

A quis autem est, qui diligit deum nisi qui sapientiam eius cognouit? quomodo autem quis agnoscere poterit sapientiã dei, nisi adsiduus sit ad audiendũ uerbum eius? ex quo accidit, ut amorem eius concipiat, & digno eum honore ueneretur, hymnis & orationibus ad eum fusis, & in his libentissime requiescẽs, summumq́ deputans detrimentum, siquando aliquid aliud, uel ad momentũ temporis loquatur, aut agat, quia reuera nec potest anima, quæ dei amore repleta est, aliud aliquid intueri, nisi quod ad deũ pertinet, nec satiari potest præ amore eius, ea quæ ipsi scit esse placita, meditãdo. Hi uero qui affectũ eius minime concepere, nec inluminatã charitatem eius gerunt mente, uelut in tenebris positi, lucem uidere non possunt. Et ideo etiam prius quàm incipiant requirere de deo, quasi labore oppressi, statim deficiunt, ac tædio repleti, continuo à propria consuetudine rapiuntur ad ea uerba quibus delectantur. Nam de deo audire aliquid talibus tædiosum est & molestũ, ꝓ eo, ut dixi, quia mens eorũ nullam dulcedinem diuinæ charitatis accepit. Hæc PETRO dicente, dies exortus est, & ecce ueniens quidam ex discipulis Simonis clamabat, dicens. Obsecro te PETRE, suscipe me miserũ, à mago Simone deceptum, cui ego uelut cœlesti deo intendebam, pro his quæ ab eo fieri mirabilibus uidebam. Auditis tamen sermonibus tuis, cœpit iam mihi homo uideri, & quidẽ malus. Veruntamen cum hinc exiret, ego eum subsequutus sum solus: nõdũ enim ad liquidũ impietates eius agnoueram. Cum autẽ uidisset me subsequentem, beatũ me dicens, perduxit ad domum suam: circa mediũ uero noctis ait ad me: Omniũ te hominũ faciam meliorem, si uolueris usq; ad finem perseuerare mecum, cui cũ promisissem, exigit à me iuramentũ perseuerantiæ, eoq́; accepto, imposuit super humeros meos polluta quædam & execrabilia secreta sua, ut portarem, & sequi me iussit. Vbi uero uentũ est ad mare, nauigium quod forte aderat, ingressus, id à ceruicibus meis quod portare me iusserat, sumpsit. Et paulo post egressus, nihil extulit, certũ quod in mare id iecerat: rogabat autem me, ut cum ipso proficiscerer, dicens se Romam petere, ibi enim in tantũ placiturum, ut deus putetur, & diuinis publice donetur honoribus. Tunc, inquit, te omnibus diuitijs repletũ, si huc redire placuerit, & pluribus fultum ministerijs, mittã. Hæc ego audiens, & nihil in eo, secundũ hanc professionem uidens, sed magũ & deceptorem esse intelligens, respondi: Quæso te ignosce mihi, quia pedes doleo, & ꝓpterea exire à Cæsarea non ualeo, præterea est mihi uxor, sunt paruuli liberi, quos relinquere omnino nõ possum. At ille hæc audiens, & ignauiæ meæ incusans, profectus est cõtra Doram, dicens. Cum audieris quanta mihi gloria erit in urbe ROMA, pœnitebit te. Et post hæc ipse quidem, ut aiebat, ROMAM petit, ego aũt confestim redij huc, orans, ut me suscipias ad pœnitentiam, quia ab eo deceptus sum. Cum hæc dixisset is, qui à Simone regressus est, iussit eũ PETRVS in atrio residere. Procedens autem ipse, & turbas plurimas uidens, multo plures quàm superioribus diebus, stetit in loco solito, & ostendens eum qui à Simone uenerat, sermonem facere hoc modo cœpit. Iste, fratres, quem ostendo uobis, paulo ante ue-

Nemo diligit deũ nisi qui sapientiã eius cognouerit.

Simon artis sua mysteria in mare proiecit.

Simon Romã proficiscitur.

C nit ad me, de Simonis mihi malis artibus nuncians, quo modo ipsam sceleris sui officinam proiecerit in profundū: non quasi pœnitentia ductus, sed metuens, ne deprehensus publicis legibus subiaceret. Rogabat autem hunc, ut dicit, munera immensa pollicens, secum manere. Quem cū suadere minime potuisset, tanquam ignauum increpans, dereliquit, ipse uero Romam petens. Cūq; haec PETRVS indicasset turbis, ipse qui regressus à Simone fuerat, publice stās, singula quæq; cœpit populo exponere, de sceleribus Simonis. Et cū grauiter ferrent, de his quæ audiebant, per artes magicas gesta à Simone, ait PETRVS: Nolite fratres grauiter ferre de his quæ transacta sunt, sed obseruate de futuris: quæ enim transierunt, iam finita sunt, quæ uero imminent, periculosa sunt his qui incurrerint, scandala enim nunquam deerūt huic mundo, donec permittitur inimico agere pro uoluntate sua, ut prudentes quiq;, & intellegentes astutias eius, suscitatos sibi ab eo superent agones. Hi uero qui negligunt discere quæ ad salutem pertinent animæ suæ, iustis ab eo deceptionibus capiantur. Quia ergo, ut ipsi audistis, SIMON egressus est, aures gentilium qui ad salutem uocati sunt, præuenire, necesse est & me uestigia eius insequi, ut si quid forte ab illo dissipatum fuerit, corrigatur à nobis. Sed quoniā iustum est de uobis maiorem solicitudinē geri, qui iam intra muros uitæ continemini, quia quod adquisitum est, si pereat, damnum infert. Quod aūt nondum, siquidem inueniri potuerit, lucrū est, si minus, hoc solū damni est, quod lucrum factū non est. Vt ergo & uos magis ac magis in ueritate firmemini, & gentes quæ ad salutem uocantur, non usq;quaque possint nequitia Simonis præueniri: cogitaui Zachæum uobis ordinare pastorem, ego uero ipse tres uobiscum permanere menses, & ita proficisci ad gentes, ne amplius morantibus nobis, & sceleribus Simonis usq; quaq; grassantibus, insanabiles fiant. Hæc illo dicēte: uniuersus populus fleuit, audiens quod profecturus esset. At PETRVS compassus eis, etiam ipse lachrymas fudit, & in cœlū respiciens, ait: Tibi deus qui cœlū terramq; fecisti, & omnia quæ in eis sunt, precem supplicem fundimus, ut confugientes ad te in tribulatione sua soleris: propter affectum enim quem habent erga te, diligunt me, qui ueritatē tuam adnunciaui eis, propter quod miserationis tuæ dextera custodi eos: nō enim Zachæus, nec alius quisquam hominum custos esse eis idoneus potest. Hæc autē & his similia cum dixisset Petrus, manibus superpositis Zachæo, orauit ut inculpabiliter episcopatus sui seruaret officium. Post hæc duodecim presbyteros ordinauit, & diacones quattuor, & ait: Zachæum hunc uobis ordinaui episcopum, sciens eum timorem dei habere, & eruditū esse in scripturis. Quem quasi CHRISTI locum seruantem, honorare debetis, obedientes ei ad salutem uestram, & scientes, quod siue honor, siue iniuria, quæ ei defertur, ad CHRISTVM redundat, & à CHRISTO ad deum. Audite ergo eum adtentius, & ab ipso suscipite doctrinam fidei: Monita autem uitæ à presbyteris, à diaconibus uero ordinem disciplinæ. Viduarum religiosam curā gerite, pupillos enixius iuuate: pauperibus misericordiam facite, iuuenes pudicitiam docete.

D

Mala præterita boni consulenda.

Zachæus ordinatus episcopus apud Cæsareā à Petro.

Manuū impositio.

Quales debeant esse episcopi.

Et ut

Et ut breuiter totum dicam, alterutrum uos in quibus res popoſcerit, ſuſtentate. Deum colite qui creauit cœlum & terram, CHRISTO credite, inuicem diligite, miſericordes eſtote ad omnes, non uerbo ſolo, ſed & opere & rebus implete charitatem. Et cũ hæc atq; his ſimilia præcepiſſet, pronũciauit ad populum, dicens: Quoniam tres menſes ſtatui facere uobiſcum, ſi quis ueſtrum deſiderat, baptizetur, ut exutus prioribus malis, de reliquo pro bonis actibus hæres bonorum cœleſtium, ex geſtis proprijs fiat. Accedat ergo qui uult ad ZACHAEVM, & ipſi det nomen ſuum, atque ab eo myſteria audiat regni cœlorum. Ieiunijs frequentibus operam impendat, ac ſemetipſum in omnibus probet, ut tribus his menſibus conſummatis, in die feſto poſſit baptizari. Baptizabitur autem unuſquiſque ueſtrum in aquis perennibus, nomine trinæ beatitudinis inuocato ſuper ſe, perunctus primo oleo per orationem ſanctificato, ut ita demum per hæc conſecratus, poſſit percipere de ſanctis. Et cum multa dixiſſet de ratione baptiſmi, dimiſſis turbis, ad ſolitam ſe recepit manſionem: Ibiq; adſtantibus ſibi duodecim, id eſt: ZACHAEO, & Sophonia, Ioſepho, & Michæa: Eleäzaro, & Phinees: Lazaro, & Heliſæo: me CLEMENTE, & Nichodemo: Niceta, & Aquila, hoc modo proloquutus eſt. Conſideremus fratres quod iuſtum eſt: debemus enim auxilium aliquod ferre gentibus, quæ ad ſalutem uocatæ ſunt. Ipſi audiſtis quod SIMON præcedere uolens iter noſtrum profectus eſt, quem

Compendium præceptorum Petri ad diſcipulos ſuos.

Oleo in baptiſmo uſi ſunt in primitiua eccleſia.

B oportuerat & è ueſtigio inſequi, ut ſic ubi aliquos ſubuertere tentaret, continuo confutaretur à nobis. Sed quoniam iniuſtum mihi uidetur, ut derelictis his qui iam conuerſi ſunt ad deum, eorum qui adhuc longe ſunt curam præferamus, rectum puto, tribus mẽſibus permanere me cũ his, qui in hac ciuitate conuerſi ſunt ad fidem, & firmiores eos efficere: nec tamen illos, qui adhuc longe ſunt, penitus neglegere, ne forte ſi diu uenenis peſſimæ doctrinæ inficiantur, difficilius reuocentur. Et ideo uolo, ſi tamen etiam uobis iuſtum uidetur, ut pro Zachæo, quem hic ordinauimus epiſcopum, ſubijciatur in numero Beniamin filius Saba, & pro CLEMENTE, quẽ decreui mecũ ſemper eſſe, quia ex gentibus ueniens, audiendi uerbi dei grande deſideriũ gerit, Ananias filius Safra. Pro Niceta uero, & Aquila, qui nuper conuerſi ſunt ad fidem CHRISTI, Rubelus Zachæi frater, & Zacharias ſtructor. Iſtis ergo quatuor pro his quatuor ſubſtitutis, expleri uolo duodecim numerum, ut me in ipſis ſemper ſecũ eſſe ſentiat Simon. Sequeſtratis igitur me CLEMENTE, & Niceta & Aquila, ad illos duodecim ait: Volo uos poſt diem craſtinum proficiſci ad gentes, & ueſtigia Simonis inſequi, ut omnia quæ agit, manifeſta mihi faciatis, ſed & propoſitum ſingulorum diligenter requirite, & me adfuturũ ſine mora eis adnunciate, & ne multa uobis dicam, per omnia inſtruite gentiles expectare aduentum meum. Cumq; hæc atque his ſimilia dixiſſet, etiã uos, inquit, fratres, ſi quid uobis ad hæc uidetur, dicite: ne forte non ſit rectum qđ mihi ſoli placet. Tum omnes una uoce conlaudantes eum. Rogamus magis, aiebant, ut pro arbitrio tuo cuncta diſponas, & quod tibi ipſi uidetur iubeas:

C hoc enim putamus esse opus integrum pietatis, si quæ tu iusseris, impleamus. Igitur statuto die cum stetissent ante PETRVM, ne arbitreris, aiũt: Petre, paruum nobis indici mœrorem, quod fraudamur non audientes te per menses tres, sed quoniam hoc expedit agere quod tu iubes, obediemus promptissime, semper ergo uultum tuum in nostro corde retinẽtes, sicut iussisti, alacres proficiscimur. At ille oratione pro eis ad dominũ fusa, emisit eos. Et cum profecti fuissent illi duodecim, qui præmissi sunt, PETRVS ingressus, ex more in loco disputationis stet t. Conuenerat autem populi multitudo, copiosior numerus quàm solebat, & omnes cum lachrymis intuebãtur eum, pro eo, quod pridie ab eo audissent, profecturum se Simonis gratia. Sed & ipse lachrymantes eos uidens similia patiebatur, licet conaretur occultare, & inhibere lachrymas: prodebatur tamen ex tremore uocis, & interruptione sermonis, quod simili angeretur affectu. Veruntamen manu confricans frontem, æquo animo, inquit, estote fratres & misericordes animas uestras consilij ratione solamini, referentes omnia ad deum, cuius solius implenda, & omnibus præferenda uoluntas est. Nam si uerbi gratia ponamus, quod pro affectu quem erga uos gerimus, contra uoluntatem eius agentes, resideamus uobiscum, nunquid non potest missa in me morte, profectionem mihi à uobis inducere longiorẽ? Et ideo melius est, ut hanc breuiorem cum uoluntate ipsius impleamus, utpote

XII. discipuli Petri mittũtur ad prædicãdũ.

Christiani debent omnia referre ad deum.

D quibus definitum est, in omnibus obedire deo, unde & uos debetis simili obedientia parere ei, quippe qui etiam me, non alia ex caussa, nisi pro ipsius amore diligatis. Vt ergo amici dei, uoluntati eius obtemperate, sed & uos ipsi probate quod iustum est. Nunquid nõ impium uidebatur, si cum uos Simon deciperet, ego nõ uenissem ad uos, detentus à fratribus qui erãt in Hierusalem, & quidem cum haberetis apud uos ZACHAEVM, uirum bonum, & in sermone expeditum? Ita ergo & nunc impium iudicate, si cum exierit SIMON ad gẽtes impugnãdas, quibus nullus omnino defensor est, ego nõ subsequar, detẽtus à uobis. Propter quod obseruemus, ne forte affectu iniusto, uoluntatem maligni faciamus. Interim tribus, ut dixi, mensibus permanebo apud uos: estote adsidui ad audiendum uerbum. & consummatis his, si qui possunt, & uolunt sequi nos, permittitur eis salua pietate. Quod autem dico salua pietate, hoc est, ne quem discessu suo contristet qui contristari non debet, uel parentes relinquens, quos nõ oportet, uel uxorem fidelem, uel si quæ sunt huiusmodi personæ, quibus propter deum deferri solatium conuenit. Interea per dies singulos disputans & docens, propositũ tempus in doctrinæ labore compleuit. Et cũ aduenisset dies festus, super decem milia baptizati sunt. In illis autem diebus epistola mittitur à fratribus qui præcesserant, in qua Simonis scelera continebantur, quomodo per ciuitates deciperet turbas, & Petrum per singula laceraret, ut cum forte aduenisset, nullus ei adcommodaret auditum. Asserebat enim eum magum esse, & sine deo, iniuriosum, callidum, imperitũ, & impossibilia profitentem. Mortuos enim resurrecturos adserit, quod est, inquit, impossibile. Si qui uero eum cõfutare uelit, occultis ab eo insidijs perimitur

Nõ facile relinquendi sunt parentes aut uxores Euangelij prætextu.

Plusquàm X. M. sunt baptizati uno die.

A mitur per satellites eius, propter quod, inquit, & ego cum eum superassem, & triumphassem, insidias eius ueritus, fugi, ne forte maleficijs me perimeret, aut mortem meam per insidias elocaret, indicabāt autem maxime eum apud Tripolim demorari. Igitur PETRVS, epistolam recitari populo iubet, & post lectionem adloquutus eos, de omnibus plenissime instruxit. Praecipue tamen ut obedirent Zachaeo, quem eis ordinauit episcopum. Sed & presbyteros & diaconos populo, & ipsis nihilominus populum commendauit, simulq; denuncians, quod apud Tripolim hyematurus esset. Cōmendo uos, inquit, gratiae dei, crastino cum uoluntate domini profecturus: per totos aūt tres menses quos apud Caesareā doctrinae caussa exegimus, quaecūq; apud populū disserebat per diem, haec nobis secreto lucubrantibus secum, plenius & perfectius explanabat, tanquam fidelioribus, ac sibi liquido probatis. Simul & imperat mihi, quia intellexit me studiosius quae audirē memoria cōmendare, libris singula quaeq; quae memoratu digna uidebantur, cōprehendere, & mittere ad te mi domine Iacobe, sicut & feci parens eius praeceptis. Primus ergo liber ex his quos prius misi ad te, continet de uerbo Prophetae, & de proprietate intelligentiae legis, secundum id quod Moysei traditio docet. Secundus de principio continet, utrum unum sit principium, an multa, & quod nō ignoret Hebraeorum lex, quid sit immensitas. Tertius de deo, & his quae ab eo instituta sunt. Quartus, quod cum multi dicantur dij, unus sit uerus deus secundū testi- B monia scripturarum. Quintus, quod duo sint coeli, quorū unum sit istud uisibile firmamentum, quod & transibit, aliud uero aeternum & inuisibile. Sextus de bono & malo, & quod bono cuncta subijciantur à patre, malum aūt quare, & quomodo, & unde sit, & quod coöperetur quidem bono, sed non proposito bono, & quae sint signa boni, quae uero mali, & quae sit differētia dualitatis & coniugationis. Septimus, quae sint quae prosequuti sunt duodecim apostoli apud populum in templo. Octauus de uerbis domini quae sibi uidētur esse contraria, sed non sunt, & quae sit horum absolutio. Nonus, quia lex à deo posita est, iusta sit, & perfecta, & quae sola possit facere pacem. Decimus de natiuitate hominū carnaliū, & de generatione quae est per baptismū, & quae sit in homine carnalis seminis successio, & quae animae eius ratio, & quomodo in ipsa est libertas arbitrij, quae quoniam nō est ingenita, sed facta est, immobilis à bono esse non poterat. De his ergo singulis quae apud Caesareā disserta sunt à Petro, iubente, ut dixi, ipso, decem cōscripta ad te trāsmisi uolumina. Nos autem die postera, ut statutum fuerat, cum aliquantis qui Petrū sequi decreuerant fidelibus uiris, à Caesarea proficiscimur.

Negociū scribendi à Petro Clementi iniungitur.

LIBRI RECOGNITIONVM.

LIBRI TERTII FINIS.

RECOGNITIONVM

DIVI CLEMENTIS AD IACOBVM FRAtrem Domini, LIBER QVARTVS, Rufino Torano Aquileiense interprete.

C
Dora.
Ptholomais.

PROFECTI à Cæsarea, ut Tripolim pergeremus, apud Dorã breue oppidũ, primã fecimus mansionem, quia nec longe aberat. Et omnes penè, qui per sermonem PETRI crediderant, diuelli ab eo satis ægre habebant, sed pariter incedentes, dum iterũ uidere, iterum complecti iuuat, iterum conferre sermonem, ad diuersorium peruenimus. Sequenti uero die uenimus Ptholomaidam, ubi decem dies demorati. Cum aliquanti uerbum dei recepissent, nonnulli eorum qui adtentiores uidebantur, & diutius detinere nos doctrinæ gratia cupiebãt, Tripolim, si hoc uelint, ut sequerẽtur indicauimus. Similiter & apud Tyrum ac Sydonam & Berythum fecimus, & his qui plenius desiderabant audire sermonem, apud Tripolim nobis hyemandum denũciauimus. Igitur cum ex singulis ciuitatibus studiose quiq; comitarentur PETRVM, electorũ multitudo plurima ingredimur Tripolim. Continuo autẽ ante portas ciuitatis fratres, qui præmissi fuerant, occurrunt, & suscipientes nos abducunt per hospitia quæ præparauerant. Commotio autem & concursus plurimus fiebat in ciuitate, desiderantium uidere PETRVM. Et cũ uenissemus ad domum MARONIS, in qua Petro fuerat præparatũ, conuersus ad turbas, post diem crastinum sermonem se ad eos promisit facturum. Igitur qui præmissi fuerant fratres, omnibus qui nobiscum uenerant hospitia diuidunt. PETRVS uero Maronis domum ingressus, cum rogaretur cibum sumere, nequaquam se facturum respondit, nisi prius scisset, si omnes qui eum fuerant comitati, hospitijs requiescerent. Comperit autem à fratribus qui præmissi sunt, quia à ciuibus, pro desiderio quod erga Petrum conceperant, non solum hospitijs, sed & omni humanitate suscepti sint, in tantum, ut & contristarentur aliquanti, quibus defuere quos susciperent. Ita enim omnes paratos fuisse, ut si multo plures uenissent, adhuc tamen suscipiendos magis quàm suscipientes fuisse defuturos. Super his PETRVS ualde delectatus, conlaudauit, & benedixit eos, ac secum manere iussit. Ipse uero cum lauisset in mari, cibo sumpto, quieuit in uespera. Et ex more, pullorum cantibus surgens, uespertino adhuc lumine perdurante, cunctos inuenit uigilantes, eramus aũt omnes cum eo sedecim, Petrus & ego Clemẽs, Niceta & Aquila, & illi qui præcesserant duodecim

Tripolis.
Tyrus.
Sydon.
Berythus.

D
Maro.

Petrus non cæpit cibũ priusquã cognouisset fratribus esse hospitijs prospectum.

decim, salutans itaque, ut solebat PETRVS ait: Hodie quia alijs occupati non sumus, nobis simus. Et ego quidem uobis, quæ apud Cæsareã, post digressum uestrum gesta sunt, enarrabo. Vos autem mihi quæ hic à Simone perpetrata sunt, indicate. Et cum de his ab alterutro sermo cederetur, inlucescente die, ingressi quidam de familiaribus, nunciant Petro, quod Simon ubi eum didicisset ingressum, per noctem profectus esset, Syriam tendens. Turbæ autem diem hanc, inquiunt, quam interposuisti eis, desiderio tui longissimum sibi esse tempus opinantur, denique non ferentes stant ante ianuam, inter se inuicem de his quæ audire cupiunt, conferentes, & te ante præfinitum tempus omnimodis se uisuros sperant, quantoque magis dies clarescit, multitudines colliguntur, & audituros se sermonem tuum, nescio unde præsumentes, certissime confidunt. Nunc ergo quod tibi uidetur, iube ut dicamus eis, absurdum nanque est tantam multitudinem conuenisse, & discedere cũ mœstitia, quippe si responsa eis nulla reddantur. Non enim cogitabunt, quod ipsi statutũ non expectauerint diem, sed quod à te magis uideantur esse contempti. Tum PETRVS admirans, ait: Videtis fratres, quomodo unusquisque sermo domini prophetice dictus, impletur. Memini enim dixisse eum: messis quidem multa, operarij autem pauci. Rogate ergo dominum messis, ut eijciat operarios in messem suam. Ecce ergo nunc quæ in mysterio prædicta sunt, adimplẽtur. Sed & quod dixit, multi uenient ab oriente, & occidente, à septentrione, & meridie, & recumbent in finibus Abraham, & Isaac, & Iacob, etiam hoc pariter, ut uidetis, expletur. Propter quod deprecor uos conseruos, & adiutores meos, ut discatis adtentius prædicandi ordinem, & absolutionum uias, ut possitis saluare animas hominum, quæ occulta dei uirtute, quẽ debeant diligere, prius etiã quàm doceantur, agnoscunt. Videtis enim eos, quasi bonos seruos, desiderare eum quem sibi sperant aduentum sui domini nunciare, ut possint uoluntatem eius, cum didicerint, implere. Desiderium ergo audiendi uerbi dei, & uoluntatem eius quærendi, ex deo habent: & hoc est initium doni dei quod gentibus datur, ut possint per hoc doctrinam recipere ueritatis. Sic enim & Hebræorum populo ex initio datũ est, ut diligerent Moysen, & crederẽt uerbo eius. Quod ergo fuit proprij muneris à deo erga Hæbræorũ gentem, hoc nũc uidemus dari etiam his qui ex gentibus conuocantur ad fidem. Operum uero ratio, potestati & arbitrio unuscuiusque permittitur, & hoc ipsorũ est proprium, hoc à patre cœlesti donatum est. Sed salus in eo est, ut uoluntatem eius, cuius amorem & desiderium, deo largiente, cõceperis, facias. Ne dicatur ad te ille sermo eius quem dixit. Quid autem dicitis mihi domine domine, & non facitis quæ dico? Est ergo proprij muneris à deo cõcessi Hebræis, ut Moysi credãt, Gentibus autem, ut IESVM diligant. Hoc enim indicabat & magister, ubi ait: Cõfiteor tibi pater domine cœli & terræ, quia occultasti hæc à sapientibus, & prudentibus, & reuelasti ea paruulis, per quod utique declaratur, quia Hebræorum populus qui ex lege eruditus est, ignorauit eum. Populus autem gentiũ agnouit IESVM & ueneratur, propter quod & saluabitur, nõ solum agno-

Simon reformidans Petri conspectum dilabitur in Syriam.

Matth. 9.

B

Matth. 8.

Proprium Hebræorum munus factum est & gentibus cõmune.

Matth. 7.

Matth. 11.

C scens eum, sed & uoluntatem eius faciens. Debet autem is qui ex gentibus est, & ex deo habet, ut diligat IESVM, proprij habere propositi, ut credat & Moysi. Et rursus Hebræus qui ex deo habet, ut credat Moysi, habere debet, & ex proposito suo, ut credat in IESVM, ut unusquisque eorum habens in se aliud diuini muneris, aliud propriæ industriæ, sit ex utroque perfectus. De tali enim dicebat dominus noster uiro diuite, qui profert de thesauris noua & uetera. Sed de his satis dictum: urget enim tempus, & populi religiosa deuotio inuitat nos, ad ipsos facere sermonem. Et cum hæc dixisset, requirebat ubi opportunus esset locus ad disputãdum. Et MARO ait: Est mihi ædes amplissima, quæ plus quàm quingentos recipiat uiros, est & hortus intra domum, aut si in publico aliquo placet loco, hoc magis omnes desiderant, nemo enim est, qui non cupiat uel faciem tuam uidere tantũ. Et PETRVS: Ostende mihi, inquit, ædem uel hortum. Et cum uidisset ædem ingrediebatur, ut & hortum perspiceret, & subito omnis multitudo, quasi ab aliquo euocata, cum festinatione ingressa est domum, atque inde ad hortum prorupit, ubi iam stabat Petrus, considerans quis esset aptus ad disputandũ locus. Vt autem uidit turbas uelut ingẽtis fluuij inundasse lenem meatũ, ascendens supra basim quandam, quæ forte iuxta horti parietem stabat, primo, religionis more, populum salutauit, quidam autem ex his qui aderant, & multo tempore à dæmonibus fuerant fatigati, in terrã proruunt, obsecrantibus spiritibus immũdis, ut uel uno die indulgeretur eis in obsessis corporibus permanere, quos PETRVS
D increpãs, iussit abscedere, & sine mora discesserũt. Post hos alij longis afflicti languoribus, rogabant Petrum, ut reciperent sanitatem, pro quibus se supplicaturum domino pollicetur, cum prius sermo doctrinæ fuisset expletus. Sed statim ut promisit, languoribus resoluti sunt, & iussit eos seorsim residere cũ his qui à dæmonibus fuerant curati, quasi post laboris fatigationem. Interea dum hæc aguntur, plurima multitudo conuenit, quos non solum desiderium Petri, sed & sanitatũ, quæ perpetratæ fuerãt, fama pertraxerat. At PETRVS manu quiescere populum docens, & turbas in tranquillitate componens, hoc modo fecit exordium. Incipienti de uero dei cultu facere sermonem, necessarium mihi uidetur, eos qui nondum de hoc aliquid scientiæ consequuti sunt, primo omnium docere, per omnia inculpabilem ponẽdam esse diuinam prouidentiam, per quam mundus regitur & gubernatur. Hunc autem nobis exordij titulum dedit præsentis operis ratio, & eorum quos dei uirtus sanauit occasio, ut ostendamus quod recta ratione quamplurimi à diuersis dæmonibus obtinentur, ut per hoc appareat iustitia dei. Inuenietur enim omniũ penè malorum mater esse IGNORANTIA, sed iam ueniamus ad caussam. Deus cum fecisset hominem ad imaginem & similitudinem suam, operi suo spiramen quoddam, & odorem suæ diuinitatis inseruit, ut per hoc participes facti mortales unigeniti eius, per ipsum etiã amici dei & filij adoptionis existerent, unde & qua uia id possint adipisci, ipse eos, ut propheta uerus, edocuit, sciens quibus actibus hominum delectaretur pater. Vnus itaque apud homines tunc dei

Saluantur non qui agnouerint deũ, sed qui uoluntatem eius fecerint.

Matth. 13.

Concurrit populus ad Petrũ nullo uocante.

Oratio Petri.

Principiũ Christianismi est, credere prouidentiã diuinã, eamque inculpabilem.

Ignorãtia mater malorum omnium.

cultus

A cultus erat, MENS PVRA ET SPIRITVS INCORRVPTVS. Et ob hoc, omnis creatura humano generi foedus inuiolabile conseruabat. Ob reuerentiam nanque creatoris, nulla ægritudo in eos, nullũ uicium corporis, nulla ciborum dominata corruptio est, ex quo fiebat, ut mille annorũ ætas in fragilitatem non incideret senectutis. Sed ubi uita laboris expers, bonorum perseuerantiam non putauit diuina largitione, sed rerum sorte concessam, & sine ullo sudore diuinæ amoenitatis delicijs perfrui, naturæ debitum, & non dei bonitatis munus accepit, in contrarias per hæc homines & impias cogitationes, ocio docente, perueniunt, putantes deorum sibi uitam, nullis laboribus, nullisque meritis natã. Hinc proficiunt in deterius, ut neque prouidẽtia dei mundum regi crederent, neque uirtutibus esse aliquem locum, quandoquidem semetipsos scirent, nullis prius bonis operibus adsignatis, ocij ac deliciarũ summam tenere, & amicos dei absque ullis laboribus haberi. Iustissimo itaque dei iudicio, in huiusmodi cogitationum uanitate languẽtibus, labores & adflictiones pro remedio conferuntur. Vbi ergo adfuit labor ac tribulatio, deliciarũ & amoenitatis exclusi sunt loco. Terra autem coepit nihil eis sine labore producere, & tunc conuersa in hominibus cogitatio, creatoris sui requirere commonetur auxiliũ, & orationibus ac uotis præsidia inuitare diuina. Et ita factũ est, ut cultum dei quem pro bonis neglexerant, recuperarent pro malis, & cogitationes in deum, quas peruerterat indulgentia, emendaret adflictio. Sic ergo diuina prouidentia hoc esse utilius hominibus uidens, uias benignitatis & B habundantiæ, tanquam quæ læderent, subtrahit ab hominibus, & uexationis iter ac tribulationis inducit. Sed ut ostenderet, quia hæc pro ingratis agerentur, unum quendam ex illis, qui primitus coeperant esse mortales, quod eum gratiæ suæ non immemorem uidit, & quia sperauit inuocare nomen domini, ad immortales transtulit. Cæteris, qui in tantum ingrati extitere, ut nec laboribus & tribulationibus emendari & corrigi possint, grauissima morte damnatis. Inuenit tamen & inter ipsos unũ quendam cũ domo sua iustum, quẽ reseruaret, præcepto ei dato, ut fabricaret arcam, & in ea, cum diluuio cuncta necarẽtur, ipse cum his quibus præceptum fuerat, posset euadere, quo impijs inundatione aquarum peremptis, purificationem mundus acciperet, & is qui ad prosperitatem generis fuerat reseruatus, per aquam mundus effectus, mundum denuo repareret. Sed his omnibus gestis, rursus homines ad impietatẽ uertuntur, & propter hoc à deo ponitur lex quæ uiuẽdi modum doceret, sed processu temporis, dei quidem cultus & iustitia, ab infidelibus & impijs corrumpitur, sicut paulo post apertius ostendemus. Peruersæ autem & erraticæ religiones introducuntur, quibus se plurima pars hominum per occasionem feriarum, & solennitatum dederunt. Potus instaurantes, & conuiuia, tibiasque ac fistulas, & citharas, ac diuersa genera musicorum sectãtes, & semetipsos per omnia temulentiæ, ac luxuriæ propinantes. Hinc omnis error accepit originem, hinc lucos, & aras, hinc coronas & uictimas reperere, & post ebrietatem, quasi limphaticis motibus agi, ex hoc iam potestas dæmonijs data, ingre-

Præcipuus cultus dei consistit in mente pura.

Adflictiones dantur aliquando pro remedio.

Enoch.

Noë.

Lex uiuendi à deo data post diluuium.

Festi dies Ethnicorum.

C diendi huiuscemodi mentes, ut choros ducere insanos,& Bacho furere uiderentur, hinc fremere dentibus,& mugire de profundis uisceribus inuentum, hinc terribilis uultus,& ferus in hominibus aspectus, ut is quem temulentia subuerterat,ac dæmon instigauerat, numine repletus à deceptis & errãtibus crederetur. Vnde cum tam multæ in hunc mundum falsæ & erraticæ religiones essent introductæ,missi sumus nos,deferentes uobis tanquam boni negociatores, à patribus traditum & conseruatum ueri dei cultum, cuius quasi semina quædam uobis hæc uerba respergimus,& in uestro iudicio ponimus quod rectum uidetur eligere. Si enim recipiatis quæ nostra sunt, non solũ ipsi incursiones dæmonis effugere, sed & ex alijs eas effugare poteritis, simul & æternorum bonorum premia consequemini. Qui autem contempserint recipere quæ dicuntur à nobis, in præsenti quidem uita diuersis dæmonibus & ægritudinum uicijs subiacebũt: post excessum autem corporis, etiam animæ eorum cruciabuntur in perpetuum. Deus enim non solum bonus, sed & iustus est, nam si semper bonus sit & nunquam iustus, ut reddat unicuiq; pro gestis suis, bonũ inuenietur iniustum. Iniustum nanque est, si ita apud eum habeatur impius, sicut & pius. Igitur dæmones, sicut paulo ante diximus, cũ occasionibus acceptis, ingerere se potuerunt per malos & turpes actus corporibus hominum, si multo tempore permaneant in eis per negligentiam ipsorũ, quia animæ suæ quod est utile, non requirunt, necessario cogunt eos habitantium in se dæmonum de reliquo facere uoluntates. Quod autem est omnium deterius, in consummatione seculi, cum dæmon ille igni tradetur æterno, necessario & anima quæ ei paruit, cum ipso æternis ignibus cruciabitur, unà cũ corpore suo quod polluit.

D Dæmones autem habere desiderium immergendi se corporibus hominum hæc caussa est. Spiritus sunt habentes propositũ conuersum ad malitiam, per cibos ergo & potus immoderatos, ac libidinem perurgent homines ad peccatum: eos tamen qui peccandi propositum gerũt, qui dum uidẽtur necessaria naturæ uelle complere, non tenentes modum per nimietatem, ingrediendi in semetipsos dæmonibus faciunt locũ. Donec autem naturæ mensura seruatur, & modus legitimus custoditur, dei clementia ingrediendi in homines non eis tribuit facultatem. Vbi uero aut mens ad impietatẽ declinauerit, aut corpus immoderatis cibis ac potibus adimplebitur, tanquam uoluntate & proposito eorum qui se ita negligũt, inuitati, quasi aduersum eos qui à deo positam legem soluerint, accipiunt facultatem. Videtis ergo quantũ ualeat agnitio dei, & diuinæ religionis obseruantia, quæ non solum defendit credentes ab incursionibus dæmonij, uerum & imperare eos facit his qui cæteris dominantur. Et ideo necessarium uobis est qui estis ex gentibus, confugere ad deum, & obseruare uos ab omni immũditia, ut expulsis dæmonibus, dei habitatio fiat in uobis. Simul & orationibus commendate uos deo, & interpellate eum aduersum impudentiam dæmonum: credentes enim, quæcũq; petieritis, accipietis. Sed & ipsi dæmones quanto uiderint fidẽ crescere in homine, tanto ab eo refugiunt, in ea solum parte residentes, in qua adhuc aliquid infidelita-

Bachi numen.

Apostoli tanquam boni negociatores uerum dei cultum nobis deferũt.

Deus non solũ bonus sed & iustus est.

Quamobrem dæmones gaudeant immergi humanis corporibus.

Matth. 21.

A delitatis resederit: ab his uero qui plena fide credunt, absq; ulla remoratione discedũt. Anima enim cum uenerit ad fidem dei, cœlestis aquæ uirtutem cõsequitur, per quam dæmonem tanquam scintillam ignis extinguat. Est ergo fidei mensura, quæ si integra sit, ex integro de anima dæmonem fugat: si uero minus aliquid habeat, residet adhuc aliquid de portione dæmonis in portione infidelitatis, & est plurimus labor, ut intelligat anima, quando, aut qualiter, si plene, aut minus plene ex se fugatus sit dæmon. Si enim in aliqua parte resederit, cum tempus inueniet, cogitationes subijcit cordibus hominum, & illi nescientes unde hæc ueniãt, suggestionibus dæmonũ, quasi animæ suæ sensibus credunt: suggerunt ergo alijs, occasione corporeæ necessitatis delicias sequi, aliorũ iracundiam excusant per abundantiam fellis, aliorum insaniam nigri fellis uehementia colorant, sed & stultitiam quorundã pro multitudine phlegmatis extenuant. Quod & si ita esset, tamẽ hæc singula molesta corpori esse non possent, nisi ex ciborum potuũq; nimietate, qui cũ iusto amplius sumuntur, abundantia eorum quam decoquere naturalis non sufficit calor, crudescit in uenenum quoddam, idq; uisceribus uenisq; omnibus sentinæ in modũ redundans, motus corporis insanos reddit & turpes. Propter quod in omnibus est obtinẽda parsimonia, ut neq; dæmonibus locus detur, neq; anima ab eis obsessa, unà cum ipsis tradatur æternis ignibus crucianda. Est & alius error dæmonum, quem subijciunt sensibus hominum, ut putent se ab his qui dicuntur dij, perpeti quæ patiũtur, quo per hæc, sacrificia offerẽtes & munera, quasi

B repropitiantes eos, cultum falsæ religionis adfirment, nos uero refugiant qui pro salute eorum satagimus, ut ab errore liberentur: sed hoc, ut dixi, faciunt, ignorantes quod dæmones ista sibi suggerãt ne saluẽtur. Est ergo in potestate uniuscuiusque, quia liberi arbitrij factus est homo, utrum nobis uelit audire ad uitam, an dæmonibus ad interitum. Alijs etiã dæmones in uisu per diuersas imagines apparentes, interdum minas intendunt, interdum sanitates incommoditatibus pollicẽtur ut his quos decipiunt, deorum nihilominus de se inserant opinionem, & quod sint dæmones ignoretur. Sed nos nõ latent, scientes mysterium creaturæ, & quam ob caussam dæmonibus hæc agere in præsenti seculo permittatur, ut uel transformari eis liceat in quas uolunt imagines, uel suggerere prauas cogitationes, uel inserere se per cibos & potũ sibi consecratũ mẽtibus uel corporibus eorũ, qui ex eo sumpserint, uel ad idoli alicuius uenerationem somnia uana cõfingere. Et tamen quis ita sine sensu inuenitur, cui persuaderi debeat, ut idolum colat, siue illud ex auro, siue ex quolibet metallo factum sit, cui non palàm est id esse illud metallum quod artifex uoluit? Quomodo ergo inesse ibi diuinitas putanda est, quod si noluisset artifex, omnino non esset? aut quomodo inde futura sibi adnunciari sperant, ubi nec præsentium aliquis intellectus est? Quamuis etiamsi aliquid diuinarent, non cõtinuo dij haberi possint: quia aliud est diuinatio, aliud diuinitas. Nam & Phytones diuinare uidentur, & non cõtinuo dij sunt, denique à Christianis hominibus effugantur, & quomodo deus est, qui fugatur ab homine? Sed dicis fortasse,

Fides dæmones fugat.

Vicia in naturam aliquando confrimus.

Dæmonũ præstigiæ.

Phytones diuinatorij spiritus

C

quid quod sanitates efficiunt, & quomodo quis curetur ostendunt? Hac ratione colendi sunt etiam medici ut dij, multos enim sanant, & quanto quis peritior fuerit, tanto plures sanabit. Vnde constat, istos cum sint dæmonici spiritus, & multo citius scire aliqua, & multo perfectius: non enim ad discendum tarditate corporis degrauantur. Et ideo quæ medici longo tempore, & labore plurimo adsequuntur, hæc illi, tanquam spiritus, absq; mora ulla, & absq; difficultate cognoscunt. Non ergo mirū est, si plus aliquid quàm homines sciunt, sed hoc intuendum est, quod ea quæ sciunt, non ad salutē, sed ad deceptionem proferūt animarum, ut per hæc eas cultum falsæ religionis edoceant. Sed deus, ne tantæ deceptionis error lateret, & errātibus ipse caussa uideretur existere, qui tantum eis licere permisit, ut per diuinationes, & per curationes, per somnia decipere homines possint, clementiæ suæ remedium prouidit hominibus, & distinctionem falsi ueriq; scire cupientibus, in propatulo posuit. Est ergo ista distinctio, quod à uero deo dicitur, siue per prophetas, siue per uisiones diuersas, semper uerū est. Quod aūt à dæmonibus prædicitur, nō semper uerū est. Est ergo euidētis indicij, non à uero deo dici ea in quibus aliquando mendaciū est, in ueritate enim nunquam mendaciū est: in his aūt qui mentiuntur, potest aliquādo & ueritatis aliquid admisceri, per quod mendacia cōdiantur. Quod si dicat aliquis: quid enim opus erat hoc ipsum, ut eis permitteretur, uel aliquando uerum dicere, & per hoc tantū errorem mortalibus introduci? Audi ad hæc: si eis nunquā fuisset indultū ueri aliquid dicere, omnino nec prædicerent aliquid, non prædicentes autem, nec quod essent dæmones, cognoscerent. Quod si ignorarētur esse dæmones in hoc mundo, agonis nostri & certaminis nos caussa latuissent, & pateremur palàm, quæ geruntur in occulto: quippe si agendi tantū aduersum nos, & nihil loquendi facultas eis cōcessa uideretur. Nunc aūt ubi aliquando uera, aliquando falsa dicūtur, debemus agnoscere, ut superius dixi, dæmonum, & non dei esse responsa, apud quē mendaciū nunquam est. Quod si curiosius quis progrediens dicat. Quid ēm opus erat huiusmodi mala à deo fieri, quibus ad subuertendas mentes humanas tanta esset intētio? Hæc ꝓponenti respōdebimus, requirendū esse primo omnium, si est aliquid in substātia malum. Et quamuis sufficeret dicere ad eum, quia non est conueniens, ut creatura iudicet creatorem, sed illius est iudicare opus alienum, qui aut similis artificij, aut similis potentiæ est, tamen circuitionibus utamur, absolute dicimus in substantia nihil esse mali. Quod si ita est, substantiarum conditor frustra culpatur. Sed occurres mihi & dices: Etiāsi ex arbitrij libertate in hoc uentum est, nunquid ignorabat ille qui creabat eos, quod in malum declinaturi essent quos creabat? oportuit ergo nec creari eos, quos deuiaturos ab itinere iustitiæ præuidebat. Audiāt ad hæc qui ita proponūt, qđ huiuscemodi adsertionibus illud uolūt ostendere, cur nō malitia eorū qui nondū erant, bonitatem uicerit creatoris. Si ēm uolēs implere numerū & mensurā creationis suæ, extimuisset eorū qui futuri erāt malitiam, & quasi qui aliā nullā inuenire uiam remedij ac medicinæ potuisset, nisi hoc solū ut retraheret

Dæmones multo citius aliqua intelligunt q̃ homines.

Verum à falso quomodo discernatur.

D

Iniquū est creatorem à creatura iudicari.

Rom. 9.

A heret se à proposito creandi, ne sibi adscriberetur malitia eorũ qui futuri erãt. Quid aliud per hæc doceretur, nisi indigna passio, & indecora fragilitas cõditoris? quia ita pertimuit eorũ actus qui nondũ erant, ut à proposita conditione cessaret. Sed his procul amotis, illud animo contemplemur, quia deus uniuersitatis conditor, cõditionis suæ futuras differentias præuidens, unicuiq; creaturæ secũdũ proprios motus, quos ex arbitrij libertate proferebat, prospexit, & præuidit diuersos ordines, atq; officia differẽtia, & cũ unius essent substantiæ omnes secundũ creaturæ rationẽ, esset tamẽ diuersitas in ordinibus & officijs secundum proprios animorum motus, ex arbitrij libertate proferendos. Præuidebat ergo futuras in creaturis culpas, & iustitiæ eius ratio poscebat, ut emendationis caussa culpas pœna sequeretur. Oportuit ergo esse & pœnarũ ministros, quos tantũ libertas arbitrij in hunc ordinem traheret, præter hæc autẽ & debuerunt habere quos uincerent hi, qui agones susceperant, cœlestiũ præmiorum. Si ergo nec ea quæ putantur mala, uacant ab utilitate, dum uicti his à quibus uincũtur, licet inuiti, præmia æterna conquirunt. Sed de his ista sufficiant, processu enim temporis etiã secretiora pandentur. Nũc ergo quoniam nondũ intelligitis quanta uos ignorantiæ caligo circũstet, interim uobis uolo exponere, unde colendi idola exordium mundo huic datũ sit. Idola autẽ dico exanima simulacra quæ colitis, siue lignea, siue fictilia, siue lapidea, uel ærea, uel ex quibuscũq; alijs sumpta sunt metallis, horum ergo initium tale est. Angeli quidã, relicto proprij ordinis cursu, hominũ fauere uicijs cœpere, &

Dæmones ministri pœnarũ.

IDOLA.

B libidini eorũ quodãmodo indignũ præbere ministeriũ, quo illorũ opera, suis magis uoluptatibus morẽ gererent, quiq; ne sponte inclinati uiderent ad indigna ministeria, docuerũt homines, quod dæmones artibus quibusdam obedire mortalibus, id est magicis inuocationibus, possent, ac uelut ex fornace quadã & officina malitiæ totum mundũ, subtracto pietatis lumine, impietatis fumo repleuerũt. Pro his & alijs nonnullis caussis diluuiũ mundo introductũ est, sicut iam in alijs dictũ est & dicemus: & omnes qui erant super terras, deleti sunt, excepta Noë familia, qui cum tribus filijs, eorũq; uxoribus superfuit, ex quibus unus Cham nomine, quidam ex filijs suis, qui Mesraim appellabatur, à quo Aegyptiorũ & Babyloniorum & Persarũ ducitur genus, male cõpertam magicæ artis tradidit disciplinam, hunc gentes quæ tunc erant Zoroãstren appellauerũt, admirantes primũ magicæ artis autorẽ, cuius nomine etiã libri super hoc plurimi habenť. Hic ergo astris multũ ac frequẽter intẽtus, & uolens apud homines uideri deus, uelut scintillas quasdã ex stellis producere, & hominibus ostentare cœpit. Quo rudes atq; ignari, in stuporẽ miraculi traherentur, cupiẽsq; augere de se huiusmodi opinionẽ, sæpius ista moliebatur, usquequo ab ipso dæmone, quem importunius frequentabat, igni succensus concremaretur. Sed stulti homines qui tunc erant, cum debuissent utique opinionem, quam de eo conceperant abijcere, quippe quam pœnali morte eius uiderant confutatam, in maius eum extollunt. Extructo enim sepulchro ad honorem eius, tanquã amicũ dei, ac fulminis ad cœlũ uehiculo subleuatũ,

Magicæ illusiones unde natæ.

Non multo secus Berosus scribit.

Zoroãstris libri de magia.

Zoroãstres fulmine ictus, interijt.

C adorare ausi sunt,& quasi uiuens astrum colere. Hinc em̃ & nomẽ post mortẽ eius Zoroaster, hoc est uiuũ sydus appellatũ est, ab his qui post unã generatione Græcæ linguæ loquela fuerãt repleti. Hoc deniq; exemplo, etiam nunc multi eos qui fulmine obierint, sepulchris honoratos tanquam amicos dei colunt. Hic ergo, cum quartadecima generatione cœpisset, quintadecima defunctus est, in qua turris ædificata est, & linguæ hominum multipliciter diuisæ sunt. Inter quos primus magica nihilominus arte quasi corusco ad eum delato, rex appellatur quidam Nembroth, quẽ & ipsum Græci Ninum uocauerunt. Ex cuius nomine Niniue ciuitas uocabulum sumpsit. Sic ergo diuersæ & erraticæ superstitiones ab arte magica initium sumpsere. Etenim quoniã difficile erat humanum genus ab amore dei abstrahi, & absurda atque exanima simulacra deduci, idcirco excelsioribus usi sunt magi molitionibus, ut astrorum signis ac motibus, tanquam cœlitus & uoluntate dei delatis, ad suadẽdos cultus erraticos uerterentur. Et eius quem supra diximus, indignatione dæmonis, cui nimis molestus fuerat conflagrasse, busti cineres, tanquam fulminei ignis reliquias colligẽtes hi, qui erant primitus decepti, deferũt ad Persas, ut ab eis, tanquã diuinus è cœlo lapsus ignis, perpetuis conseruaretur excubijs, atq; ut cœlestis deus coleretur. Simili exemplo etiam per cætera loca reliqui homines his, quos uel in artibus aliquibus, uel in uirtute fuerant admirati, uel certe in amore plurimo habuerant, templa construere, imagines conlocare, mysteria & cerimonias, ac sacrificia instituere, & per omnia deorũ de his famam posteris tradere gestierant, eò præcipue quod, ut supra diximus, phantasijs aliquibus magicæ artis fulti uidebantur, ut inuocatione dæmonũ agi ab his aliquid ad deceptionẽ hominum, moueriq; uideretur. His adijciũt & solennitates quasdam, ac temulenta conuiuia, quibus & homines libentius indulgerent, & dæmones crapulis, tanquam uehiculis inlati, ipsis eorum uisceribus miscerentur, in quibus conlocati ad omnem uoluntatem suam actus hominum, cogitationesq; deflecterent. Huiusmodi igitur ex initio erroribus introductis, eisq; libidine & temulentia, qua carnales homines maxime delectantur, adiutis, religio dei, quæ per continentiam sobrietatemq; constabat, rarescere inter homines, atque aboleri propemodũ cœpit. Nam cum ex initio homines, utpote iustum, & omnia cõtuentem deum colentes, neq; peccare auderent, neque iniuriã facere proximis suis, certi quod uniuscuiusq; actus & motus aspiceret deus. Vbi religionis cultus ad simulacra exanima conuersus est, tanquam de quibus certi essent, quod neq; uiderent, neque audirent, neq; mouerentur in aliquo, licenter peccare, & in omne facinus progredi cœpere, quippe qui nihil pati uererentur ab his, quos colebant ut deos. Hinc bellorum rabies exarsit, hinc prædæ, rapinæ, captiuitates, & libertas in seruitutẽ redacta, prout quisq; potuit, libidini & cupiditati suæ satisfecit, quamuis satisfacere cupiditati nulla uis possit. Sicut enim ignis quanto magis ligna acceperit, tanto amplius accenditur, & inualescit, ita & cupiditatis rabies, per ea quæ adipiscitur auctior & uehementior efficitur. Propter quod incipite iam meliore

Fulmine icti habiti pro dijs

Nemroth in historijs Ninus uocatur.

Niniue.

Vnde Persis ignis quẽ tãtopere coluerint

D

Crapulæ sunt dæmonum uehicula.

Idololatria origo omnium peccatorũ fuit.

A meliore intellectu uobismetipsis resistere, in his quae non recte cupitis, si quo forte modo reparare in uobis ac restituere possitis illam, quae ex initio mortalibus à deo tradita est, religionis puritatem, & innocentiam uitae, ut per eam uobis etiam spes bonorum immortalium reparetur, & agatis gratias largitori omnium patri, per eum quem posuit regem pacis, & thesaurum ineffabiliũ bonorum, ut in praesenti quidem tempore diluantur peccata uestra per aquã fontis, aut fluminis, aut etiam maris, inuocato super uos trino beatitudinis nomine: ut per hoc non solum fugetur, si intra uos habitant spiritus maligni, uerumetiã cum destiteritis à peccatis, & tota fide, totaq́ꝫ mentis puritate deo crediderítis, etiam ex alijs uos malignos spiritus & daemones effugetis, atq́ꝫ à passionibus & languoribus alios liberare possitis. Ipsi enim daemones sciunt & agnoscunt eos qui se tradiderint deo, & interdum sola eorum praesentia propelluntur, sicut paulo ante uidistis, quomodo cũ uocem tantum salutationis fecissemus ad uos, continuo daemones propter honorem religionis nostrae, exclamare coeperũt, & ne parum quidem temporis potuerũt ferre praesentiam nostram. Nunquid nos alterius sumus naturae superioris alicuius, & propterea nos daemones timẽt? Vnius eiusdem uobiscũ naturae sumus, sed religione differimus. Quod & si uos esse uultis nõ inuidemus, quin potius & hortamur, certosq́ꝫ esse uos uolumus, quod cum fuerit in uobis eadem quae in nobis est fides & religio, ac uitae innocentia, remunerante deo fidem uestram, erit par

B uobis atque eadem etiam cõtra daemones potestas & uirtus. Sicut enim is qui acceperit sub se milites, etiãsi ipse inferior, & illi superiores sint uiribus: tamen dicit huic uade, & uadit: & alij ueni, & uenit: & alij fac hoc, & facit. Hoc autem potest non propria uirtute, sed Caesaris metu. Ita & fidelis quisq́ꝫ daemonibus imperat, etiãsi uideãtur illi multo esse hominibus fortiores, nõ propter suã uirtutem, sed propter dei qui eos subiecit potestati. Nã & quod diximus, ut Caesar apud omnes milites, & in omnibus castris, atque in omni regno timeatur, cum sit unus & fortassis exiguus uiribus, non nisi potestate dei agitur, qui timorem dat omnibus ut uni obtemperent. Hoc sanè scire uos uolumus, quod daemon, nisi quis uoluntatibus eius se sponte subdiderit, potestatem aduersum hominem nõ habet. Vnde & ipse qui est princeps malitiae, ad hũc, quem diximus à deo destinatum regẽ pacis accessit, tentans, & polliceri ei coepit omnẽ gloriã mundi, quod cum alijs obtulisset decipiẽdi caussa, adoratũ se nouerat. Impius & immemor sui quod est propriũ & speciale malitiae, adorandum se ab eo presumebat, à quo se nouerat destruendũ. Dominus ergo noster unius dei cultum confirmans, respondit ei: Scriptum est, dominum deum tuũ adorabis, & illi soli seruies, qua responsione deterritus, & metuens ne unius & ueri dei repararetur uera religio, festinat continuo emittere in hũc mundũ pseudoprophetas, & pseudapostolos, falsosq́ꝫ doctores, qui sub nomine quidem CHRISTI loquerentur, daemonis autẽ facerent uoluntatem. Propter quod obseruate cautius, ut nulli doctorum credatis, nisi qui Iacobi fratris domini ex Hierusalem detulerit testimonium, uel eius quicũq́ꝫ post ipsum fuerit. Nisi

CHRISTVS rex pacis & thesaurus ineffabiliũ bonorũ

de baptismo

Daemones exhorrescunt uere credentes.

Matth. 8.

nõ de ... demon

Matth. 4.

Pseudoprophetae à diabolo.

C

enim quis illuc ascenderit, & ibi fuerit probatus quod sit doctor idoneus, & fidelis ad prædicandum CHRISTI uerbũ, nisi, inquam, inde detulerit testimonium, recipiendus omnino nõ est, sed neq; propheta, neq; apostolus in hoc tempore speretur à uobis aliquis alius præter nos. Vnus enim est uerus propheta, cuius nos duodecim apostoli uerba prædicamus: Ipse enim est annus dei acceptus, nos apostolos habens duodecim menses. Qua autem caussa uel mundus ipse factus sit, uel diuersitates, quæ sunt in eo acciderint, & qur ad reparationem eius ueniens dominus noster, elegerit nos duodecim apostolos, et miserit, aliâs latius explanabitur. Interim nos iussit exire ad prædicandum, & inuitare uos ad cœnam regis cœlestis, quam præparauit pater in nuptijs filij sui, & ut demus uobis indumenta nuptialia, quod est, gratia baptismi, quã qui fuerit consequutus, tanquam uestimentũ mundũ, cum quo ei ingrediendum est ad cœnam regis: obseruare debet, ne peccato aliqua ex parte maculetur, & ob hoc tanquam indignus & reprobus abijciatur. Caussæ aũt quibus maculetur istud indumentũ hæ sunt, si quis recedat à patre, & conditore omniũ deo, alium recipiens doctorem præter CHRISTVM, qui est solus fidelis ac uerus propheta: quiq; nos duodecim apostolos misit ad prædicandũ uerbũ. Et si quis de substantia diuinitatis, quæ cuncta præcellit, aliter quàm dignũ est sentiat: hæc sunt quæ usque ad mortem baptismi polluunt indumentũ. Quæ uero in actibus polluunt, ista sunt, homicidia, adulteria, odia, auaritia, cupiditas mala. Quæ autem animam simul & corpus polluunt, ista sunt, participare dæmonũ mensæ, hoc est immolata degustare, uel sanguinem, uel morticiniũ, quod est suffocatũ, & si quid illud est quod dæmonibus oblatũ est. Hic ergo uobis sit primus gradus ex tribus, qui gradus triginta ex se gignit mãdata. Secundus uero qui sexaginta. Tertius qui centũ, sicut aliâs uobis de his plenius exponemus. Et hæc cum dixisset, ac præcepisset ut die postera ad eundem locum maturius cõuenirent, turbas dimisit, quibus recedere nolentibus, ait PETRVS: Donate mihi hanc gratiã, propter hesterni itineris labores, & nunc discedentes, die crastina maturius cõuenite, & ita cum lætitia discessere.

Christus annus est, cuius XII. mẽses sunt apostoli.

Vestis nuptialis in Euangelio gratiam baptismi significat.

D

At PETRVS paululũ me secedere præcipiens orationis caussa, iubet post hæc in loco horti, quem umbra contegebat, accubitum sterni, & unusquisq; ex more recognoscens proprij ordinis locum, cibum sumpsimus. Tum deinde quia supererat adhuc aliquãtulum diei, de mirabilibus domini cõloquutus nobis, cum uespere facto ingressus in cubiculum quieuit.

LIBRI QVARTI FINIS.

RECOGNITIONVM

DIVI CLEMENTIS AD IACOBVM FRATREM Domini, LIBER QVINTVS, Rufino Torano Aquileiense interprete.

A SEQVENTI autem die, paulo citius quàm solebat consurgens PETRVS, inuenit nos dormientes, quod ubi sensit, quasi ipse adhuc dormire uolens, silentium sibi fieri iussit, ut nobis quiescendi facultatem daret. Vbi aūt refecti somno exurreximus, inuenimus eum oratione facta, intra cubiculū operientem nos. Et cum iam esset crepusculum, salutans ex more, breuiter adloquutus est, & cōtinuo ad consuetum locum docendi gratia procedit, ubi cum uidisset ad audiendum plurimos conuenisse, primo religionis ritu pace eis inuocata, dicere hoc modo cœpit: Deus creator omnium, ex initio ad imaginem suam hominem fecit, eiq́ dominationem terræ, marisq́, & aëris ipsius dedit, sicut & uerus nobis propheta narrauit, & ipsa rerum ratio docet, solus enim est rationabilis, & consequens est, ut ratio inrationabilibus dominetur. Hic ergo ab initio cum adhuc iustus esset, cunctis uicijs, & omni fragilitate superior erat: ubi autem peccauit, sicut hesterno die docuimus, & factus est seruus peccati, simul & fragilitati efficitur obnoxius. B Quod idcirco scriptū est, ut sciant homines, quia sicut ex impietate passibiles facti sunt, ita per pietatē possunt esse impassibiles, uerum & parua in deum fide aliorum passiones curantes. Ita enim uerus propheta nobis promisit, dicens: Amen dico uobis, quia si habueritis fidem sicut granum sinapis, dicetis mōti huic, transi hinc, & transibit. Huius uocis etiam uos ipsi documēta accepistis, hesterno enim die uidistis quomodo adstantibus nobis, dæmones cū passionibus quas hominibus inuexerant, transierūt & fugati sunt. Quia ergo alij quidem homines patiuntur, alij patientes sanant, caussa sine dubio uel patiendi, uel curandi noscenda est, quæ nō alia esse, quàm patientibus quidem infidelitatis, curantibus uero fidei demonstratur. Infidelitas enim dum non credit futurū iudicium dei, peccandi licentiam præbet, peccatum uero hominē passionibus obnoxium facit. Fides autem futurum esse dei iudicium credens, continet homines à peccato, nō peccantes uero non solum liberi sunt à dæmonibus & passionibus, uerū & aliorum dæmones & passiones fugare possunt. Ex his ergo omnibus colligitur, quod origo totius mali ab ignorantia descendat, & ipsa sit malorum omnium mater, quæ incuria quidem & ignauia gignitur, negligentia uero alitur & au-

Homo in statu innocentiæ superior erat omni fragilitate

Matth. 7.

Ignorantia mater omniū malorum.

C

getur, atq; in sensibus hominum radicatur, quam si quis forte doceat effugandam, uelut antiquis & hæreditarijs sedibus, moleste & indignanter auellitur. Et ideo paululum laborandum nobis est, ut indagantes ignorantiæ præsumptiones scientiæ ratione resecemus, in his præcipue qui in aliquibus minus rectis opinionibus præuenti sunt, per quas, quasi sub specie alicuius scientiæ, ignorantia in eis uehemẽtius radicata est: nihil enim grauius quàm si id quod ignorat quis scire se credat, & defendat uerum esse quod falsum est, quod tale est, quale si quis ebrius sobrium se putet, & agat quidem cuncta ut ebrius, sobrium se tamen & ipse putet, & dici à cæteris uelit. Ita sunt ergo & hi qui ignorantes quod uerũ est, speciem tamen alicuius scientiæ tenent, & mala quasi bona gerũt, atq; ad perniciem, quasi ad salutẽ festinant. Propter qđ ante omnia properandum est ad agnitionem ueritatis, ut possimus quasi lumine nobis inde succenso, errorum tenebras depellere: grande enim malum est, ut diximus, ignorantia, sed quia substantiam non habet, facile ab his qui studiosi sunt, effugatur. Non enim aliud est quidem ignorantia, nisi non agnouisse, quod expedit, ubi autẽ agnoueris, perit ignorantia. Quæri ergo magnopere debet agnitio, quam nemo alius potest adsignare, nisi uerus propheta. Hæc enim porta est uitæ, uolẽtibus ingredi, & iter operum bonorum, pergẽtibus ad ciuitatem salutis. Si quis sanè audiẽs sermonem ueri prophetæ, uelit recipere aut nolit, & amplexiones eius, id est mandata uitæ, habet in sua potestate. Liberi eñ sumus arbitrij, nam si hoc esset, ut audientes eum iam non haberet in potestate aliud facere quàm audierant, uis erat quædam naturæ, per quam liberũ non esset ad aliam migrare sentẽtiam. Aut si rursus ex audiẽtibus nullus omnino reciperet, & hoc naturæ uis erat, quæ unum aliquid fieri cogeret, & alteri parti non daret locum. Nunc aũt quia liberum est animo in quam uelit partem declinare iudicium suum, & quam probauerit eligere uiam, constat euidenter inesse hominibus arbitrij libertatem. Igitur priusquàm audiat quis, quod ei expedit, certum est quia ignoret, & ignorans uult & desiderat quod non expedit agere, propter quod pro hoc non iudicatur. Cũ uero audierit caussas erroris sui, & rationẽ ueritatis acceperit, tunc si permanserit in his erroribus, quibus dudum præuentus, recte iam uocabitur ad iudiciũ pœnas daturus, cur uitæ eius spatium, quod ad bene uiuendũ accepit, in ludibrijs cõsumpsit errorum. Qui uero audiens hæc libenter accipit, & gratulatur bonorũ sibi doctrinam fuisse delatam, requirit intentius, & discere nõ desinit usq; quo cognoscat, si est uere aliud seculum, in quo bonis præmia præparata sunt: & cum certus de hoc fuerit, gratias agens deo, quod sibi ueritatis lumen ostenderit, de cætero dirigit actus suos in omnibus operibus bonis, quorũ sibi in futuro mercedem certus est præparatam per omnia, demirans & stupens cæterorũ hominũ errores, & quod ante oculos positam ueritatem nemo uideat. Ipse tamen gaudens super diuitijs sapientiæ, quas inuenit, insatiabiliter eis perfrui cupit, & exercitio bonorũ operũ delectatur, festinans ad seculum futurũ mundo corde, & pura conscientia peruenire, ubi etiam uidere deum regem omniũ possit. His autem omnibus

Ignorãtiæ præsumptio scientia resecanda est.

Agnitio ueritatis.

Christus PORTA est ad salutem.

D

A omnibus carere nos & fraudari sola facit ignorantia. Dum enim ignorant homines quantũ boni habeat scientia, ignorantiæ malum de se nõ patiuntur excludi, nesciunt enim quanta sit in horũ permutatione diuersitas. Propter qđ consilium do unicuiq; discentium, libenter præbere aurem uerbo dei, & cum amore ueritatis audire quæ dicimus, ut mens optimo semine suscepto, per bonos actus lætos adferat fructus. Nam si me docente ea quæ ad salutem pertinent, recipere quis abnuit, & animo prauis opinionibus occupato obsistere nititur, nõ ex nobis, sed ex semetipso habebit pereundi caussam. Debet enim iusto iudicio examinare quæ dicimus, & intelligere quia uerba loquimur ueritatis. Vt cognitis his quæ sunt, ut sunt, & in bonis actibus dirigẽs uitã suam, regni cœlorum possit particeps inueniri, subijciens sibi carnis desideria, & dominus eorum factus, ut ita demum etiam ipse fiat dominatoris omnium iucunda possessio. Nam qui permanet in malo, & seruus est mali, non potest effici portio boni, donec permanet in malo: quia ab initio, ut ante diximus, duo regna statuit deus, & potestatem dedit unicuiq; hominum, ut illius regni fiat portio, cui se ad obediẽdum ipse subiecerit. Et quia definitum est apud deum, non posse unum hominem utriusq; regni esse seruum, omni studio date operam, in boni regis fœdus ac iura concurrere. Propter hoc denique uerus propheta cum esset præsens nobiscum, & quosdam ex diuitibus negligentes erga dei cultum uideret, huius rei ita aperuit ueritatẽ. Nemo potest, inquit, duobus

B dominis seruire, non potestis deo seruire, & mãmonæ, mammona patria eorũ uoce diuitias uocans. Hic ergo est uerus propheta, qui in Iudæa nobis apparuit, ut audistis, qui stans publice sola iussione faciebat cæcos uidere, surdos audire, fugabat dæmones, ægris sanitatem reddebat, & mortuis uitã. Cumq; nihil ei esset impossibile, etiam cogitationes hominum peruidebat, quod nulli est possibile nisi soli deo, hic adnũciauit regnum dei, cui nos de omnibus quæ dicebat, tanquam uero prophetæ credidimus, firmitatem fidei nostræ, nõ solum ex uerbis eius, sed & ex operibus adsumẽtes, quia & dicta legis, quæ ante multas generationes de præsentia eius exposuerãt, in ipso consignabantur, & imagines gestorũ Moysei, & ante ipsum patriarchæ Iacob, ipsius per omnia typum ferebant. Tempus quoq; aduentus eius, hoc est, ipsum in quo uenerat prædictum ab eis constat, & super omnia quod esset à gentibus expectandus. sacris literis cõprehensum est, quæ in eo pariter uniuersa cõpleta sunt. Quod autem Iudæorum propheta prædixit eum à gentibus expectandũ, supra modum in eo fidem ueri confirmat. Si enim dixisset à Iudæis expectãdum nõ aliquid eximium prophetasse uideretur, quod à contribuli populo, & à propria gente speraretur is cuius aduentus ad salutem mũdi fuerat repromissus, uideretur enim magis consequentiæ ratio esse, ut hoc fieret, quàm magnificentia prophetalis. Nunc autem cũ prophetæ dicunt omnẽ illam spem quæ de salute mundi repromittitur, & nouitatẽ regni, quæ instituẽda per CHRISTVM est, atq; omnia quæ de eo indicantur, ad gentes esse transferẽda, iam nõ secundum consequentiam rerũ, sed incredibili quodã uaticinationis euentu magni-

Matth. 6.
Mãmona quid significet.

Moyses & Iacob typũ Christi tulerunt.

C ficentia prophetica confirmatur. Iudæi nanque ex initio adfore aliquando hūc uirum, per quē cuncta repararentur uerissima traditione susceperant, & quotidie meditantes ac prospicientes, quando eius fieret aduentus, ubi adesse eum uiderunt, & signa ac prodigia, sicut de eo scriptum fuerat, adimplentem, inuidia excæcati agnoscere nequiuerūt præsentem, in cuius spe lætabantur absentis, intelleximus tamen pauci nos qui ab eo electi sumus. Hoc autē prouidentia dei factū est, ut agnitio boni huius etiam gentibus traderetur, & hi qui nunquam de eo audierant, nec à prophetis didicerant, agnoscerent eum. Illi uero qui quotidianis meditationibus agnouerant, ignorarent. Ecce enim per uos nunc qui præsentes estis, & desideratis audire doctrinā fidei eius, & agnoscere quis, & quomodo, & qualis sit eius aduentus, prophetica ueritas adimpletur. Hoc est enim quod prædixerūt prophetæ, quia à uobis quærendus esset, qui de eo nunquam audistis. Et ideo uidentes in uobis ipsis prophetica dicta compleri, huic uni recte creditis, hunc recte expectatis, de hoc recte inquiritis, ut non solum expectetis eum, sed & hæreditatem regni eius credentes consequamini, secundū quod ipse dixit, quia unusquisque illius fit seruus, cui se ipse subiecerit. Propterea ergo euigilate, & dominū, deumque nostrū uobis adscribite, dominū qui & cœli ac terræ dominus est, & ad ipsius uos imaginem ac similitudinem reformate, sicut ipse uerus propheta docet, dicens: Estote misericordes, sicut & pater uester cœlestis misericors est, qui oriri facit solem suū super bonos & malos, & pluit super iustos & iniustos. Hūc ergo imitamini, & hūc timete, sicut mandatū datur hominibus: Dominū deum tuū adorabis, & ipsi soli seruies. Expedit enim uobis huic uni domino seruire, ut per ipsum cognoscentes unum deum, à multis quos inutiliter timebatis, liberemini. Qui enim creatorem omniū non timet deum, sed eos timet quos ipse manibus suis fecit, quid nisi uano & inutili semetipsum obnoxium facit timori? uilioremque se & abiectiorē reddit, quàm sunt illa ipsa, quorū timorem mente concepit. Quin potius per bonitatem eius, qui uos inuitat, redite ad priorē nobilitatem uestrā, & ex bonis actibus, quod ipsius creatoris uestri imaginem portetis, ostendite, ut ex contemplatione similitudinis ipsius etiam filij eius esse credamini. Incipite ergo à sensibus uestris abijcere uanas idolorū species, atque inutiles & inanes timores, ut simul etiam conditionē possitis iniquæ seruitutis effugere. Domini etenim uestri effecti sunt illi, qui ne serui quidē utiles uobis esse potuissent. Quomodo enim simulacra exanima, uel ad seruitutem uobis uiderentur idonea, cum neque audiant, neque uideant, neque aliquid sentiant? nisi quod ipsa saltem materia ex qua facti sunt, siue auri, siue argenti, uel etiam æris aut ligni, cum possit uobis ad usus necessarios prodesse, uos ex ea formando deos, ociosam per omnia eā atque inutilē reddidistis. Nos ergo adnunciamus uobis uerū dei cultū, simulque monemus & hortamur cultores, ut per bonos actus imitentur eū quem colūt, & ad imaginē ac similitudinē eius, ut superius diximus, redire festinent. Velim autem dicerent mihi hi qui idola colunt, si optant similes fieri his quos colunt, uult'ne aliquis uestrū sic uidere, quomodo illi uident? & sic

Inuidia Iudæorum erga Christum.

Ioannis 8.

Lucæ 6.

D

Matth. 4.

Colentes simulacra exanima sunt ipsis statuis stupidiores.

Similes erimus deo, si opera eius imitamur.

A sic audire quomodo illi audiũt, sic habere sensum quomodo illi habent? Absit hoc ab unoquoq; audientiũ, hoc enim maledictũ potius & conuicium credendũ est homini, qui imaginem dei in se gerit, etiãsi similitudinem perdidit. Quales ergo dij habendi sunt isti, quos imitari execrabile sit cultoribus suis, quorum similitudinem habere contumelia est? Quid ergo? soluite simulacra inutilia, & facite uasa utilia, soluite ociosam pigramq; materiã, & facite humano usui apta ministeria. Sed non sinunt, inquit, leges humanæ. Bene, quia humanæ leges, & non ipsorum uirtus. Quomodo ergo dij sunt qui humanis legibus & non suis uiribus defenduntur? sicq; & à furibus, canũ uigilijs, & claustrorum munitionibus conseruantur, & hoc si fuerit argentea, uel aurea, uel etiã ærea: nam lapidea & fictilia, ipsa sui uilitate muniuntur, nemo enĩ lapideũ aut fictilem deum furatur. Vnde miserabiliores uidẽtur hi quibus preciosius metallum pericula uiciniora conquirit: qui ergo furari possunt, qui ab hominibus custodiri, qui conflari & appendi, & malleis cædi, isti hominibus sensum habentibus dij debent uideri? O in quantam miseriam mortaliũ decidit intelligentia. Nam si mortuos timere summæ stultitiæ ducitur, quid iudicemus de his qui deterius aliquid quàm sunt mortui timent? Ista enim simulacra nec in mortuorũ numero habenda sunt, quia nunquam uixerunt, præferenda sunt eis etiam sepulchra mortuorũ, quoniam licet nunc mortui sunt, habuerunt autem aliquando uitam. Isti autem quos colitis, nec eam quidẽ, quæ est omnibus teterrima, ranarũ ac bubonũ uitã aliquando gesserunt. Sed quid opus est de his plura memorare, cum sufficiat dicere ei qui adorat ea: Non uides quia quem adoras non uidet? audi, quia quem adoras, nõ audit? & intellige, quia non intelligit? opus enim mortalis manus est, & necessario sensu caret. Tu ergo adoras insensibilem, cum unusquisq; habens sensum, nec ea quidẽ credat adoranda quæ à deo facta sunt, & habent sensum, id est solem, & lunã, uel stellas, omniaq; quæ in cœlo sunt, & super terram. Iustum enim putant, non ea quæ pro mundi ministerio facta sunt, sed ipsorũ, & mundi totius creatorem debere uenerari: gaudent enim etiam hæc, cum ille adoratur & colitur, nec libenter accipiunt, ut honor creatoris creaturæ deferatur. Exceptus enim est dei solius cultus, qui solus increatus est, omnia autem cætera factura eius sunt. Sicut ergo proprium est eius qui solus non est factus deum esse, ita omne quod factum est, deus uere non est. Ante omnia ergo intelligere debetis deceptionem serpentis antiqui, & callidas eius suggestiones, qui quasi per prudentiã decipit uos, & uelut ratione quadã serpit per sensus uestros, atque ab ipso uertice incipiens, per interiores dilabitur medullas, lucrũ magnũ computans deceptionẽ uestrã. Interserit ergo sensibus uestris opiniones quorũcunq; deorũ, tantũ ut uos ab unius dei reuocet fide, sciens peccatũ uestrũ, suũ esse solatiũ. Ille enim pro nequitia sua, ab initio terrã edere condemnatus est, propter eũ quem de terra adsumptũ, iterũ resolui fecit in terrã, usq; ad tempus quo animæ uestræ per ignem traductæ reparentur, sicut aliâs de hoc plenius edocebimus. Ex ipso ergo sunt omnes errores & ambiguitates, quibus ab

Dij gentium ociosi.

B *Ranæ præferendæ dijs gentilium.*

Honor creatoris non debet creaturæ deferri.

Peccata nostra solatio sunt dæmonibus.

Quare serpẽs cõdemnatus sit terram comedere.

C unius dei fide & credulitate conturbamini. Et primo omnium subijcit cogitationibus hominum, ut ne audiant uerba ueritatis, per quae malorum ignorantiam fugent. Et hoc facit quasi occasione alterius scientiae, adseuerans eis illam opinionem qua utuntur plurimi, ut putent se reos futuros nõ esse, si in ignorãtia fuerint, nec reddituros esse rationem pro his quae non audierint, & ideo à uerbo declinare eos suadet auditum. Sed accipite cõtra haec, ipsa per semetipsam ignorantia, ualidissimum uenenum est, quod sufficiat animam, nulla extrinsecus quaesita adiectione, perimere. Et ideo nemo est qui ignorans, per hoc quod ignorat euadat, sed certũ est quod intereat. Naturaliter enim peccatorum uis interimit peccatorem. Sed quoniam iudicium rationabile erit, tam ignorantiae, quàm uniuscuiusque peccati caussa & origo requiretur. Is ergo qui scire noluit, quomodo possit uenire ad uitam: sed maluit ignorare, ne per hoc reus fieri uideretur, ex hoc ipso iam quasi qui scierit & habuerit scientiam, iudicatur. Agnouit enim quid esset quod nolebat audire, & nihil ei cõferet ad excusationem serpentis artificio quaesita calliditas, cũ eo enim erit ei ratio quem non latet cor. Vt autem scias quia ignorantia per semetipsam generat interitũ, anima cũ discesserit à corpore, si talis exeat quae ignoret eum à quo creata est, à quo in hoc mundo omnia quae usibus suis erant necessaria, consequuta est, tanquã ingrata & infidelis à regni eius luce proijcitur. Subijcit iterũ nequissimus serpens aliam hominibus opinionem, quam plures uestrũ proferre solent. Vnum esse & nos dicimus deum, qui est omniũ dominus, sed & isti, inquiũt, dij sunt. Sicut em̃ unus est Caesar, & habet sub se multos iudices, uerbi

Ignorantia nõ excusabit in die iudicij.

D gratia praefectos, consules, tribunos, & caeteras potestates, simili arbitramur modo, cum unus sit maior omniũ deus, etiam istos ad similitudinem earum, quas diximus, potestatũ ordinatos esse in hoc mundo deos, illi quidem maiori subiectos, nos tamen, & quae in hoc mundo sunt, dispensantes. Audite ergo ad haec, quomodo in his ipsis quae ad deceptionem proponitis, ueritatis rationibus confutemini. Dicitis quia locũ Caesaris teneat deus, iudicum uero eius & potestatum speciem seruent hi qui dicuntur dij: seruate ergo, ut proposuistis exemplũ Caesaris, & scitote quia sicut nulli ex iudicibus, uel administratoribus Caesaris, id est praefectis, uel proconsulibus, uel ducibus, uel tribunis, fas est Caesaris nomen imponi, alioquin & ille qui susceperit, & illi qui detulerint, pariter interibunt. Ita & de hoc debetis aduertere, quod si quis nomen dei alicui quàm praeter ipsum imposuerit, & ille receperit, unum eundemque sortientur interitum, multo deteriore sorte quàm ministri Caesaris. Hic enim qui delinquit in Caesarem, interitum suscipiet temporalem: qui uero in unum, qui solus & uerus est deus delinquit, in seculũ luet poenas, & merito, ut qui nomen quod est unicũ, iniuriosa conditione uiolauerit. Quamuis hoc ipsum DEVS non nomen sit dei, sed hominibus interim uocabulũ istud quasi pro nomine eius concessum est, quod tamen, ut dixi, cum contumeliose tractatur, ad ueri eius nominis refertur iniuriã. Denique ueteres Aegyptiorũ qui de coelesti cursu, & astrorũ natura rationem sibi uisi sunt reperisse, obsidente sensus eorum daemone,

Loqui de deo per comparationes humanas nefas est.

Deus quale nomen.

A dæmone, omnibus nihilominus contumelijs nomen incõmunicabile subiecerũt. Nam alij eorũ bouem, qui Apis dicitur colendũ tradidere, alij Hircũ, alij Gattas, nonnulli Ibin, quidã Serpentẽ. Piscem quoq;, & Cœpas, & Cloãcas, Crepitus uentris, pro numinibus habendos esse docuerunt, & alia innumerabilia, quæ pudet etiam nominare. Hæc dicente PETRO, riserunt omnes qui audiebamus. Et PETRVS: Ridetis, inquit, uos aliorũ dedecora, quia longa consuetudine propria nõ uidetis. Nam Aegyptiorũ quidem stultitiam merito ridetis, qui muta animalia, ipsi cum sint rationabiles, colunt. Audite tamen quomodo & illi uos irrideant, aiunt enim: Nos uiuentia colimus animalia, licet moritura, uos uero quæ nunquam omnino uixere, hæc colitis, & adoratis. Addunt præterea etiam illud, figuras esse, & allegorias uirtutum quarundam, quibus adiutricibus regatur hominum genus, sed pudoris perfugio hæc & nonnulla his similia connectentes, errorem suum uelare nituntur, sed non est nunc tempus Aegyptijs respondere, & derelicta cura præsentiũ, absentiũ medicari languores. Certum nanque indicium est, uos ab huiusmodi ægritudine haberi alienos, qui eam non doluistis ut propriam, sed risistis ut alienã. Sed redeamus ad uos, quibus placet haberi deum ut Cæsarem, deos autem ut ministros, & procuratores Cæsaris, sequimini me attentius, & modo uobis ostendam latebras serpentis, in argumenti huius curuis anfractibus collocatas. Certum apud omnes esse debet, & indubitatum de deo, quia à nullo factus est, sed ipse fecit uniuersa, nihil ex facturis suis posse coæquari, neque enim ita quis inrationalis inueniri potest, qui putet quod conferri possit factura B factori. Si ergo humana mens non solũ ratione, sed & naturali quodam motu, recte hanc opinionem tenet, illud dici deum, cui conferri aut exæquari nihil potest, sed quod cunctis emineat, & cuncta repellat. Quomodo nomen illud quod super omnia esse creditur, recte his creditur dari, quos ad ministerium & procurationem humanæ uitæ putatis esse dispositos? Sed & illud addemus, mundus hic sine dubio factus est, & est corruptibilis, sicut etiam postmodum latius ostendemus, interim & factum eum & corruptibilem constat. Si ergo mundus deus dici non potest, & recte non potest, quia corruptibilis est, quomodo partes mundi dei nomen accipient? quod enim totus non potest esse mundus, multo magis non erit pars eius. Igitur si redeamus ad exemplum Cæsaris, uidete quàm longe erretis, Cæsari eiusdem licet naturæ hominem cuius ipse est, conferri tamen neminẽ licet deo, qui hoc ipso quod à nullo factus, sed ipse fecit omnia, cuncta supereminet, cõferri debere aliquem creditis. Sed Cæsaris quidem nomẽ nulli alij audetis imponere, quia reum suum statim punit, dei uero audetis, quia reum suum punire propter pœnitentiam differt. Per alios item serpens ille proferre uerba huiuscemodi solet. Nos ad honorem inuisibilis dei imagines uisibiles adoramus, quod certissime falsum est. Si enim uere uelitis dei imaginem colere, homini bene facientes, ueram in eo dei imaginem coleretis. In omni enim homine est imago dei, non in omnibus uero similitudo, sed ubi benigna anima est, & mens pura. Si ergo

Apis
Hircus
Gattæ
Ibis
Serpens
Piscis
Cæpe
Cloacæ
Crepitus uentris.
Animalia quæ sint uirtutum symbola melius est colere quàm statuas exanimas.
Vere colere imaginẽ dei est HOMINI benefacere.

C uere uultis honorare imaginem dei, nos uobis quod uerũ est aperimus, ut homini qui ad imaginem dei factus est bene faciatis, honorem & reuerentiã deferatis, esurienti cibum, sitienti poculũ, nudo indumẽtum, ægro ministerium, peregrino hospitiũ, & in carcere posito necessaria ministretis, & hoc est qđ uere deo delatum reputabitur. Hæc autem in tantũ ad honorem dei imaginis cædunt, ut qui ista non fecerit, cõtumeliam imagini diuinæ intulisse credatur. Quis ergo iste honor dei est, per lapideas & ligneas formas discurrere, & inanes atq; exanimes figuras, tanquam numina uenerari, & hominem in quo uere imago dei est spernere? imò potius certi estote, quod qui homicidium facit, aut adulterium, & quicquid in hominũ poenam, uel iniuriam geritur, in his omnibus dei imago uiolatur. Magna enim impietas in deum est, lædere hominem: omne ergo quod ipse pati non uis, cum facis alij, imaginem dei iniquis moeroribus foedas. Intelligite ergo, quia latentis intrinsecus serpentis est ista suggestio, quæ persuadet pios uos uideri posse, cum insensibilia colitis, & non uideri impios, cũ sensibiles & rationabiles læditis. Sed ad hæc alio nobis serpens ore respondet, & dicit, si nolebat hæc esse deus, utiq; non erant. Nondũ uobis dico, quomodo ad uniuscuiusq; mentis probationẽ, in hoc mũdo permittuntur esse multa contraria, sed illud est quod nunc interim conuenit dici, si secundũ uos omne quod adorandum erat, esse non debuit, nihil penè futurum erat in hoc mundo. Quid enim est quod reliquistis, quod non adoratis, solem, lunam, stellas, aquam, terram, montes, arbores, lapides, homines? nihil horum est quod non adorastis. Oportuit ergo, iuxta uocem uestram, nihil horum fieri à deo, ne haberetis quod possetis adorare, sed ne homines quidem ipsos esse oportuit, qui adorarent. Vere hoc est quod desiderat ille qui intra uos latet serpens, nulli uestrum parcit, nullum uult effugere de interitu, sed nõ ita erit. Audite enim, quia non delinquit illud quod adoratur, sed ille qui adorat. Iustum nanq; est apud deum iudiciũ, & aliter iniuriam patientem iudicat, aliter inferẽtem. Sed dicis, oportebat ergo eos qui adorãt, quod nõ licet adorari, statim perimi à deo, ne & alius hoc faceret. Sed nónne es tu prudentior deo ut ei cõsilia suggeras? scit ille quid faciat. Omnibus etenim in ignorantia positis patientiã præstat, quia misericors & pius est, & præuidet, quia ex impijs multi efficiuntur pij, & ex ipsis qui impura figmenta, & pollutas imagines uenerantur, nonnulli conuersi ad deum, & reuocantes se à peccatis, & agentes bona opera, perueniũt ad salutem. Sed debuimus, inquit, omnino nec ad cogitationem istam uenire, ut hæc faceremus. Ignoratis quid est libertas arbitrij, & latet uos quia ille uere bonus est, qui suo proposito bonus est? Qui autem necessitate retinetur in bono, bonus non potest dici, quia non est suum quod est. Quia ergo in unoquoq; libertas est in electione bonorum uel malorum, ipse sibi uel præmia, uel interitum quærit. Imò, inquit, quicquid cogitamus, deus nobis adducit ad mẽtem. Quid agitis ô homines? blasphematis: si enim omne quod cogitamus ipse nobis adducit ad mentem, ipse ergo nobis cogitationes adulterij suggerit, & auaritiæ, & blasphemiæ, omnisq; luxuriæ? Desinite quæ so

Fuisse ergo Christianis legem hanc præcipuã, testatur Aelius Lamp. Quod tibi non uis fieri, alteri ne feceris.

D

Quis consiliarius eius fuit? Ro. 11.

Deus malorũ non est autor.

A quæso ab huiusmodi blasphemijs, & qui sit deo dignus honor intelligite. Nec dicatis, ut solent quidam uestrũ, quia deus mortalium honore non indiget. Ille quidem uere nullius indiget, sed uos debetis agnoscere, quia uobis prodest honor, quẽ deo defertis. Quid enim tam execrabile, quàm si gratiã referre nesciat homo proprio cõditori? Sed melius, inquit, facimus nos, qui & ipsi, & omnibus cum ipso gratias agimus. In hoc subuersionem salutis uestræ nõ intelligitis? Tale est enim hoc, quale si quis æger ad medelam sui, medicũ pariter & uenenarios inuitet, cum illi nocere quidem possint, curare non possint, uerus aũt medicus, uenenis illorum recuset sua medicamenta miscere, ne aut pernicies bono, aut sanitas nocentibus adscribatur. Dicis ergo, indignatur, aut inuidet deus si cũ ipse benefaciat, alijs gratiæ referantur. Etiamsi non indignetur, non uult tamen erroris autor existere, ut sui operis beneficio inani idolo fides detur. Quid certe tam impium, tam ingratum, quàm à deo beneficiũ consequi, & reddere lignis ac lapidibus gratiam? Propter quod expergiscimini, & intelligite salutem uestram, deus enim nullius indiget, neque aliquid requirit, neq; in aliquo læditur, sed nos sumus qui aut iuuamur, aut lædimur in eo quo grati, aut ingrati sumus. Nam deo quid confertur ex laudibus nostris? aut quid aufertur ex blasphemijs? nisi qđ deus animam sibi gratias agentem, proximã sibi & familiarẽ facit, ingratã uero, malus possidet dæmon. Sed & illud scire uos uolo, quod aduersum huiusmodi animas, non ipse deus per se ultionẽ profert, sed uniuersa creatura eius insurgit, & pœnas de impijs sumit: & quamuis in B præsenti seculo dei bonitas æqualiter pijs & impijs, mũdi lucem ac terræ ministeria largiatur, tamẽ non absq; dolore sui lucem sol impijs præbet, ceteraq; elementa exhibent seruitutem. Deniq; interdum etiam cõtra bonitatem conditoris, fatigata sceleribus impiorum uincuntur elementa, & inde est quod aut terræ fructus corrũpitur, aut aëris temperies temeratur, aut supra modum ardor solis incenditur, uel imbriũ, ac frigorũ uis immensa diffunditur. Inde lues & fames, & mortis facies diuersa percurrit, festinat eñ creatura in impios mouere uindictam. Dei tamẽ bonitas reprimit ea, & ab indignatione impiorum refrenat, ac suæ misericordiæ obedire cogit, magis quàm peccatis hominũ & sceleribus inflammari, expectat enim patientia dei, dum in hoc corpore sunt, hominũ conuersionem. Quod si qui ad exitum uitæ in impietate perstiterint, tum iam discedens anima quæ immortalis est, pro impietatis suæ perseuerantia luet pœnas. Immortales nãq; sunt etiam impiorũ animæ, quas ipsi fortasse uelint pariter cum corporibus suis finiri, sed non ita est, perfert eñ ignis æterni sine fine supplicia, & ad perniciem sui naturã non habet moriendi. Sed fortasse dicetis mihi, terres nos PETRE. Et quomodo uobis dicemus quæ in re sunt? nunquid tacentes adnũciare possumus ueritatem? quæ sunt, aliter quàm sunt proferre nescimus? Quod si taceamus, caussam uobis pernitiosæ ignorãtiæ nos dabimus, & satisfaciemus latenti intra uos, & obsidenti sensus uestros serpenti, qui hæc uobis callide suggerit, ut semper uos inimicos faciat deo. Sed nos ad hoc missi sumus, ut prodamus uobis latebras eius, & absoluẽtes inimi-

Quomodo deus nostro honore nõ indigeat.

Nihil ingratius quàm gratiam ligno habere, quam debebas deo.

Creaturæ se ab impijs ulciscuntur.

Episcopis non est tacendum.

C

citias, reconciliemus uos deo, ut ad ipsum conuertamini, & placeatis ei in operibus bonis. Inimicitiæ nanque sunt homini ad deum, inrationabilis & impius sensus, prauumque propositum, maxime cum uidetur sibi scire aliquid, & est in ignorantia. Vbi autem abiectis his, eadē uobis placere cœperint, quæ deo placent, & eadem displicere uobis, atque ea cœperitis uelle, quæ uult deus, tunc uere amici eius dicemini. Sed fortassis aliqui ex uobis dicent: nihil curæ est deo de rebus humanis, & cuius ne ad notitiam quidem possumus peruenire, quomodo ad amicitias perueniemus? Quod deus curam gerat humanarū rerum, ipsius mundi gubernatio testis est, cui sol quotidie deseruit, cui imbres ministrant, cui fontes, flumina, uentique, & omnia famulantur elemēta, quæ quanto potiora ab hominibus uidentur, tanto curam dei esse erga homines indicant. Nisi enim potestate excelsi, nunquam potiora inferioribus ministrarent: & per hoc non solum curam deus erga homines, sed & grandem quendam habere docetur affectū, quorū ministerio tam præclara mancipauit elementa. Quod autem etiam ad amicitias dei perueniāt homines, exemplo nobis sunt hi quorum precibus tantum indulsit, ut clauderet imbribus cœlum cum uellent, & rursum cum peterent, relaxaret, & multa alia uoluntatem suam facientibus, præstitit, quæ nō nisi amicissimis præstarentur. Sed dices, quid enim læditur deus si & ista colantur à nobis? Si quis uestrum honorem patri debitū, à quo plurima beneficia consequutus est, alij deferat, & alienum atque extraneum, quasi patrem colat, non tibi uidetur impius existere in patrem, & exhæredatione dignissimus? Alij dicunt, impium est si non colamus ea quæ nobis tradita sunt à patribus nostris, & religionem præuaricamur à maioribus datam. Hac ratione si cuius pater latro fuit, aut si cuius leno, à patribus sibi traditam consuetudinem mutare non debet, nec ad meliorem uiam à paternis erroribus reuocari, & impiū ducitur, si quis non cum parentibus peccet, aut cū ipsis impius perseueret. Alij dicūt, nō debemus molesti esse deo, & ipsum semper aut miseriarū querelis, aut petitionū nostrarum necessitatibus onerare. Quàm stulta & absque omni sale responsio, molestū deo putas, si ei pro beneficijs suis gratias agas? cui molestum non putas, si pro ipsius muneribus, lignis & lapidibus gratias referas? Et quomodo, cum forte imber longa serenitate suspenditur, omnes ad cœlum oculos tendimus, & ab omnipotente deo pluuiarum munera flagitamus, omnesque cum paruulis ad deū fusis precibus, miserationes ipsius exoramus? Sed reuera ingratæ animæ cū impetrauerint, cito obliuiscuntur, collectis enim messibus aut uindemijs, continuo ad surda & muta simulacra primitias frugū deferunt, & pro his quæ deus cōcessit, in templis aut lucis uota persoluunt, & ibi sacrificia dæmonijs offerunt, atque accepta gratia, permutant gratiæ largitorem. Sed quidam dicunt, hæc lætitiæ gratia, & ad releuandos animos instituta, & ad hoc inuēta, ut humana mens aliquantulum curis & mœroribus relaxetur. Videte quomodo ipsi accusatores estis eorū quæ geritis, si hæc leuandi mœroris & lætitiæ capiendæ caussa reperta sunt, quomodo in lucis & syluis inuocationes dæmonum fiunt? quomodo insani

Amicitiam cū deo quomodo adipiscamur.

Prouidentia diuina cognoscitur ex rerū ordine.

Dictum est hoc de Helia, de quo 3. Regū.

D

Maiorum instituta sunt imitāda, si Christo non repugnēt.

Festi dies gentium.

A sani rotatus hominũ, sectionesq́; membrorũ, & abscisiones uerendorũ? quomodo in his furor rabidus concipitur? quomodo inuitatur insania? quomodo mulieres sparsis crinibus furibundæ iactantur? unde stridor & fremitus dentium? unde mugitus cordis & uiscerum, & omnia illa quæ uel simulata, uel etiã ministerio dæmonum compaginata, ad terrorem stultorum, & ignorantium hominum proferuntur? hæc leuandi animi gratia fiunt, an potius opprimendi? Nondum sentitis neq; intelligitis, latentis intra uos serpentis hæc esse consilia? qui uos per inrationabiles errorũ suggestiones, à ratione ueritatis abducit? ut uos libidinis & cõcupiscentiæ, ac totius dedecoris seruos teneat ac ministros. Sed ego clara uos omnes prædicationis uoce contestor, quod è contrario religio dei ad sobrietatẽ uos reuocat & pudicitiam, à luxuria ac furore iubet esse continentes, & per patientiam ac mansuetudinem, resecare lapsus iracundiæ, proprijs esse cõtentos, & uirtute parsimoniæ, ne egestate quidẽ compulsos aliena diripere, sed in omnibus seruare iustitiã. Ab idolorũ uos immolatione penitus remouere: per hæc enim inuitatis dæmones ad uosmetipsos, & introeundi eis aditum sponte præbetis, & ex hoc iam uel furoris caussas, uel inliciti amoris accipitis. Hinc omnis impietatis origo descẽdit, hinc homicidia, adulteria, furta, & seminarium malorũ omnium flagitiorumq́; concipitur, dum profanis libaminibus & odoribus indulgetis, ac locum dominandi in uos, & ius quodammodo obtinendi malignis spiritibus datis. Ingressi enim sensus uestros, quid nisi quæ libidinis, quæ iniustitiæ, quæ crudelitatis sunt operentur, & ad omnia uos quibus ipsi delectantur, subigant obedire? permittente reuera hoc deo pati uos ab eis iusto quodam iudicio, ut ex ipso dedecore actuũ sensuumq́; uestrorũ, intelligatis quàm indignum sit dæmonibus, & nõ deo esse subiectos. Hinc & ad indecoros, & fœdos actus per amicitias dæmonũ peruenitur. Hinc usq; ad ipsius uitæ pernitiem, uel per flammã libidinis accenditur, uel per iracundiæ rabiem, aut nimietatẽ tristitiæ peruenitur, ut sæpe notum est, etiã manus sibi intulisse nõnullos, quod, ut diximus, iusta quadam dei sententia fieri ab his non prohibetur, ut & quibus se subdiderint intelligant, & quem deseruerint recognoscant. Sed dicet aliquis, passiones istæ interdum accidunt etiam his qui deũ colunt. Nõ est uerum, etenim nos illum dei dicamus esse cultorem, qui uoluntatem dei facit, & legis præcepta custodit. Apud deum enim, non ille qui apud homines Iudæus dicitur, Iudæus est: neq; qui gentilis uocatur, ille gentilis est, sed qui deo credens legem impleuerit, ac uoluntatem eius fecerit, etiamsi non sit circumcisus. Verus dei cultor est is, qui non solũ ipse à passionibus liber est, uerũ & alios ab eis liberos reddit, etiamsi sint ita graues, ut montibus coæquentur, per fidem qua credit deo, transfert eas, sed & montes uere cũ arboribus suis, si necesse sit, per fidẽ transfert. Qui autem uidetur quidem colere deum, sed neq; fide plena, neq; operibus mandatorũ munitur, sed est peccator, pro peccatis locum dedit in semetipso passionibus, quæ ad pœnam peccantiũ cõstitutæ sunt à deo, ut ab eis per inlata supplicia, exigãt debita peccatorũ, & purgatiores eos ad iudicium illud

Vera religio dei in quibus sita.

B

Rom. 10.

Verus dei cultor, per fidem omnia potest.

C

Infideliũ dãnatio in hoc seculo incipit.

omnium generale perducant,si tamen castigationem eorum nõ deserat fides. Nam infidelium castigatio in præsenti uita iudiciũ est, quo alieni existere incipiunt à futuris bonis: deũ uero colentiũ castigatio, cũ pro peccatis quæ acciderint eis infertur, cõmissi ab eis exigit debitum: ut præuenientes iudicium, in præsenti seculo peccati debitũ soluant,&liberentur uel ex parte media ab æternis, quæ illic præparatæ sunt, pœnis. Sed hæc ita esse nõ recipit, qui non credit futurũ esse iudicium dei, & ob hoc præsentis seculi uoluptatibus obligatus, ab æternis excluditur bonis. Et ideo nos non negligimus prædicare uobis, quæ saluti uestræ scimus esse necessaria, & qui sit uerus dei cultus ostendere, ut credentes deo, per opera bona possitis unà nobiscũ futuri seculi hæredes existere. Quod si nondum apud uos certum est, uera esse quæ dicimus, interim pro hoc primo nõ debetis ægre accipere & infesti esse, quia quæ putamus bona, hæc uobis adnunciamus, & quod uobis salutare esse credimus, hoc etiam uobis conferre non inuidemus, omni, ut dixi, studio laborãtes, quo cohæredes uos bonorum, quæ ipsi nobis euentura credimus, habeamus. Vtrum aũt pro certo uera sint quæ adnunciamus uobis, nõ aliter scire poteritis, nisi ut obedientes his quæ mandantur, ipso rerum exitu, & beatitudinis certissimo fine doceamini. Et ideo etiãsi latens intrinsecus serpẽs, sensus uestros mille deprauandi artibus occupet, & impedimenta mille subijciat, quibus à salutari doctrina uestrum declinet auditũ, eò magis obsistere ei debetis, & spretis eius suggestionibus ad audiendum à nobis uerbũ, suscipiendamq; doctrinã frequẽtius conuenire, quia nemo potest discere aliquid qui nõ docetur. Cumq; hæc dixisset, iussit sibi eos qui languoribus, uel dæmonibus urgebantur, offerri. Et imposuit eis manus cum oratione, atq; ita turbas dimisit, admonens, ut ad audiendũ uerbum, diebus quibus inibidem moraturus esset, frequentarẽt. Ideo ubi turbæ abscessere, PETRVS aquis quæ in horto fluebant corpus diluens, unà cũ cæteris uolẽtibus, humi sterni iussit sub arbore quadam, cuius umbra erat plurima, & recumbere nos secundũ ordinem apud Cæsaream statutũ præcepit. Atq; ita cibo sumpto, Hebræorũ ritu gratias agens deo, quia adhuc aliquantulũ diei supererat, iubet nos de quibus uelimus percontari. Cũq; essemus omnes cũ eo uiginti, unicuiq; de quo quærere uoluit explanauit, quorum singula quæq; libellis comprehensa tibi ante iam misi. Vespere autem iam facto ingressi hospitium cum ipso, suis quiq; locis requieuimus.

D

Libelli isti non extant.

LIBRI QVINTI FINIS.

RECOGNITIONVM

DIVI CLEMENTIS AD IACOBVM FRAtrem Domini, LIBER SEXTVS, Rufino Torano Aquileiense interprete.

A VBI uero rarescentibus tenebris primum dies cœpit proferre crepusculum, PETRVS orationis gratia hortum ingressus, exinde egrediens atque ingrediens, uelut excusare nobis uidebatur, quod tardius solito euigilans uenisset ad nos, aiebat ergo: Vbi ueris tempus longiorem fecerit diem, necesse est ut nox breuior fiat, si quis ergo studiorum caussa noctis aliquid occupare desiderat, non in omni tempore easdem horas obseruare debet ad uigilandum, sed eadem temporis spatia, siue breuior, siue longior sit nox dormiendo consumere, & curare magnopere, ne præsumens ex his spatijs quæ habere ad studendū solet, addat somno, & uigilandi tempus imminuat. Obseruandum nanq; & illud est, ne forte si nondum decoctis cibis interrūpantur somni, indigestum corpus adgrauet mentē, & crudos adhuc exhalans spiritus, interiorem sensum cōfusum reddat ac turbidū. Rectū ergo est, ut competenti etiam pars ista quiete foueatur, quo possit sufficienter his, quæ sibi debentur, corpus expletis, iustum in reliquis menti exhibere ministeriū. Et cum hæc dixisset, plurimis iam consueto in horti loco ad audiendum congregatis, ꝓcessit PETRVS, & salutatis ex more turbis, dicere hoc modo cœpit. Quoniamquidem sicut terra cultore neglecta, spinas & tribulos necessario producit, ita sensus uester longi temporis incuria, multas & noxias opiniones rerum, B & intelligentias falsæ scientiæ germinauit. Opus est nunc multa diligentia ad excolendum rus mentis uestræ, ut id sermo ueritatis, qui est uerus & diligens cordis colonus, adsiduis excolat disciplinis. Vestrū ergo est præbere ei obedientiam, & occupationes ac solicitudines superfluas amputare, ne bonū uerbi semen enecet noxium germen. Potest enim fieri, ut multi temporis negligentiam, breuis & adsidua reparet diligentia, incertū nanq; est uniuscuiusq; uitæ tempus, & ideo festinandū est ad salutem, ne forte cunctantē mors repentina præueniat. Et ob hoc acrius intendendū est, ut dū est temporis spatiū, collecta malæ consuetudinis uicia resecētur. Quod nō aliter facere poteritis, nisi ut irascamini quodāmodo aduersum uosmetipsos, pro his quæ inutiliter gessistis ac turpiter. Hæc enim est iusta & necessaria iracundia, qua unusquisq; in his quibus errauit & perperam gessit, indignatur, & semetipsum incusat, ex qua

Indigestio uitanda.

Concio Petri.

Euangeliū colonus cordis nostri est.

C indignatione accenditur in nobis ignis quidam, qui uelut agro sterili immissus, consumptis & excoctis radicibus pessimæ uoluptatis, bono semini uerbi dei fœcundiorem cordis præparat glebam. Puto autem quod satis dignas habeatis caussas iracundiæ, ex quibus iustissimus ignis iste coalescat, si consideretis in quantos uos errores deduxit ignorantiæ malũ, quantosq́ lapsus, & quanta præcipitia ad peccandũ dedit, à quantis uos bonis abstraxit, & in quæ præcipitauit mala, & quod est super omnia grauius, quod uos in futuro seculo æternis pœnis obnoxios fecit. Nonne pro his omnibus, ubi uobis ueritatis lumen obfulsit, ignis iustissimæ indignationis accenditur, & iracundiæ deo placitæ intra uos consurgit incendiũ: quo consummatur, & radicitus intereat omne germen, si quod forte intra uos malæ concupiscentiæ pullulauit. Vnde & ipse qui misit nos, cum uenisset, & omnem mundũ uidisset ad malitiã declinasse, nõ continuo pacem ei in erroribus posito dedit, ne eum confirmaret in malis, sed ignorantiæ eius ruinis scientiam ueritatis opposuit. Vt si forte resipiscerent, & lumen ueritatis aspicerent, deceptos se, & in præcipitia erroris abstractos merito dolerent, & iracundiæ salutaris ignem aduersum deceptricem sui cõciperent ignorantiam. Ob hoc itaq; dicebat: Ignem ueni mittere in terram, & quem uolo ut accendatur. Est ergo pugna quædam, quæ gerenda nobis est in hac uita, sermo enim ueritatis & scientiæ, necessario separat homines ab errore & ignorantia, sicut sæpe uidimus putrefactas & emortuas corporis carnes, à connexione uiuentiũ membrorũ ferro secante separari. Tale

D ergo aliquid est quod agit ueritatis agnitio: necesse est enim, ut salutis caussa filius, uerbi gratia qui sermonem receperit ueritatis, à parentibus separetur incredulis: aut rursum, pater separetur à filio, aut filia à matre. Et hoc modo inter propinquos & cõsanguineos credentes, atq; incredulos, scientiæ & ignorantiæ, ueritatisq́ & erroris pugna consurgit. Et ob hoc iterũ dicebat qui nos misit: Non ueni pacem mittere in terrã, sed gladiũ. Quod si dicit aliquis, & quomodo iustũ uidetur separari à parentibus? Audi quomodo, quia si cum ipsis in errore permaneant, neque illis proderunt, & ipsi cũ illis pariter interibũt. Iustum igitur & ualde iustum est, separari eum qui saluari uult, ab eo qui non uult. Sed & illud aduerte, quia nõ ex illis qui rectius intelligunt, uenit ista separatio, illi eñ uolũt esse, pariter & prodesse eis, & docere meliora. Sed est istud proprium ignorantiæ uicium, ut confutantem se ueritatis lucem non ferat habere de proximo, & ideo ex illis ista nascitur separatio. Nã qui scientiã ueritatis accipiunt, quia bonitatis plena est, tanquã à bono deo datam, cupiũt eam, si fieri potest, cum omnibus habere cõmunem, etiam cũ his qui oderũt eos & persequuntur, sciunt enim, quia peccati ipsorum caussa ignorantia est. Propterea denicq; ipse magister cum ab his qui ignorabant eum, duceretur ad crucem, orabat patrẽ pro interfectoribus suis, & dicebat: Pater remitte eis peccatum, nesciunt enim quid faciunt. Imitantes quocq; discipuli magistrum, etiam ipsi cum paterentur, similiter pro interfectoribus suis orabãt. Quod si disciplina nobis est, orare etiã pro interfectoribus, & persequutoribus nostris, quomodo

Ignẽ intra nos accẽdi est odiũ peccati subnasci.

Vita militia est

Matth. 10.

GLADIVS *euangelij.*

Lucæ 23.

Disciplina Christianorũ est orare etiam pro persequutoribus.

A modo non etiam parentũ & propinquorũ persequutiones ferre, & pro conuersione eorũ orare debemus? Tum deinde etiam illud diligentius consideremus, quæ sit nobis caussa parentes diligendi. Pro eo, inquit, quod uitæ nostræ uidentur autores. Autores quidem uitæ nostræ parentes nõ sunt, sed ministri: non enim uitam præbent, sed ingrediendi nobis ad hanc uitam exhibent ministerium: autor autem uitæ, unus & solus est deus. Si ergo autorẽ uitæ diligere uoluerimus, illum nobis sciamus esse diligendũ. Sed illum, inquit, cognoscere non potuimus, istos autẽ & nouimus, & in affectu habemus. Esto, non potueris cognoscere quid sit deus, quid tamen nõ sit deus, perfacile scire potuisti. Nam quomodo latere potuit hominem quod lignũ, aut lapis, aut æs, uel alia huiusmodi materia, deus non sit? Quod si in his quæ facile deprehendere potuistis, animũ ad discutiendũ noluistis intendere, certũ est quia in agnitione dei impediti estis, nõ impossibilitatis, sed ignauiæ uicio, nam si uoluissetis, ex his ipsis inutilibus simulacris, profecto accepissetis intelligentiæ uiam. Certum est enim quia per ferrum facta sunt simulacra, ferrum uero per ignẽ confectum est, qui ignis aqua extinguitur, aqua autem per spiritũ mouetur, spiritus autẽ à deo initium habet. Sic enim dicit MOYSES propheta: In principio fecit deus cœlum & terram, terra autẽ erat inuisibilis & incõposita, & tenebræ erant super abyssum, & spiritus dei erat super aquas, qui spiritus iussu dei, quasi ipsa conditoris manu, lucem separauit à tenebris, & post illud inuisibile cœlum, istud uisibile produxit, ut superiora quidem habitaculũ faceret angelis, inferiora uero hominibus. Propter te ergo dei iussu, aqua quæ erat super faciem terræ secessit, ut terra tibi produceret fructus, cui etiam humorũ uenas latenter inseruit, ut tibi ex ea profluerent fontes, & flumina. Propter te produ cere iussa est animantia, & omnia quæ tuo usui uoluntatiq; seruirent. Aut non propter te uenti spirant, ut ex ipsis concipiens fructus tibi terra parturiat? Nõ propter te imbres profluunt, & tempora uicissitudines mutant? Non propter te sol oritur, & occidit, & mutationes luna perpetitur? Propter te mare exhibet famulatum suum, ut tibi ingrato cuncta subiaceant. Nónne pro his omnibus ista erit ultionis pœna, quia horum omniũ largitorem, quem ante omnia & agnoscere & uenerari debuistis, solum præ cæteris ignorastis? Sed & nũc eisdem uos ad intelligentiam uijs duco: uidetis etenim quod omnia gignuntur ex aquis, aqua uero per unigenitum ex initio facta est, unigeniti uero omnipotens deus caput est, per quem tali ordine, quo supra diximus, peruenitur ad patrem, cũ autẽ perueneris ad patrem, agnosces hanc esse uoluntatem eius, ut per aquas quæ primæ creatæ sunt, denuo renascaris. Qui enim regeneratus fuerit per aquã, bonis operibus adimpletis, hæres efficitur eius à quo in incorruptione regeneratus est. Propter quod paratis animis accedite, quasi filij ad patrem, ut peccata uestra diluantur, & caussa eorũ sola ignorantia fuisse probetur apud deum. Nam si post agnitionem horũ permanetis in incredulitate, uobis iam perditionis uestræ caussa, & nõ ignorantiæ reputabitur. Nec putes quod etiamsi omnem pietatem colas, omnemq; iustitiam, baptismũ uero non

Parentes ministri sunt nobis ad uitam.

Hoc est quod opinor impulit Dionysiũ scribere de Theologia negatiua

Gene. 1.

Propter hominẽ omnia creata sunt.

Baptismus necessarius.

C

accipias, spem possis habere apud deũ, imò potius maiore pœna dignus erit, qui bona opera non bene operatur, confertur enim meritum homini ex bonis gestis, sed si ita gerantur sicut deus iubet. Deus autem iussit omnem colentem se baptismo consignari, quod si tu reniteris, & tuæ uoluntati magis quàm dei obtemperas, contrarius sine dubio & inimicus es uoluntati eius. Sed dices fortasse, quid confert aquæ baptismus ad dei cultũ? Primo quidem, quia quod deo placuit impletur, secũdo quia regenerato ex aquis, & deo renato, fragilitas prioris natiuitatis, quæ tibi per hominem facta est, amputatur, & ita demum peruenire poteris ad salutem, aliter uero impossibile est. Sic enim nobis cũ sacramẽto uerus propheta testatus est, dicẽs: Amen dico uobis, nisi quis denuo renatus fuerit ex aqua, non introibit in regna cœlorũ. Et ideo adcelerate, est enim in aquis istis misericordiæ uis quædã, quæ ex initio ferebatur super eas, & agnoscit eos qui baptizantur sub appellatione triplicis sacramenti, & eripit eos de suppliciis futuris, quasi donũ quoddã offerẽs deo, animas per baptismũ cõsecratas. Confugite ergo ad aquas istas, solæ sunt ẽm quæ possint uim futuri ignis extinguere, ad quas qui moratur accedere, constat in eo infidelitatis adhuc idolum permanere, & ab ipso prohiberi ad aquas quæ salutem conferũt, properare. Siue enim iustus sis, siue iniustus, baptismus tibi per omnia necessarius est. Iusto quidem, ut adimpleatur in eo perfectio, & regeneratur deo: Iniusto uero, ut peccatorũ quæ gessit in ignorantia remissio concedatur. Omnibus ergo festinandum est sine mora renasci deo, quia incertus est uniuscuiusque exitus uitæ. Cũ aũt regeneratus fueris per aquã ex operibus bonis, ostẽde in te similitudinẽ eius, qui te genuit patris. Agnouisti enim deũ, honora patrem, honor autem eius est, ut ita uiuas sicut ipse uult. Vult autẽ ita uiuere, ut homicidium, adulterium nescias, odium, auaritiã fugias, iram, superbiam, iactantiã respuas, & execreris inuidiam, cæteraque his similia penitus à te ducas aliena. Est sanè propria quædam nostræ religionis obseruantia, quæ nõ tam imponitur hominibus, quàm proprie ab unoquoque deum colente caussa puritatis expetitur. Castimoniæ dico caussa, cuius species multæ sunt, sed primo ut obseruet unusquisque, ne menstruatæ mulieri misceatur, hoc enim execrabile ducit lex dei. Quod etsi lex de his nõ admonuisset, nos ut cantari libenter uoluere mur in stercore? Debemus amplius aliquid habere animalibus, utpote rationabiles homines, & cœlestium sensuum capaces, quibus summi studij esse debet, ab omni inquinamento cordis conscientiam custodire. Bonũ est autem & puritati conueniens, etiam corpus aqua diluere. Bonũ uero dico, non quasi principale illud in quo mens purificatur, sed quod sequela sit illius boni hoc in quo caro diluitur. Sic enim & magister noster quosdam pharisæorum & scribarum, qui uidebantur esse cæteris meliores, & à uulgo separati, increpabat: dicens eos hypocritas, quia ea solum quæ hominibus uidebantur purificabãt, corda uero quæ solus deus aspicit, inquinata relinquebãt & sordida. Ad quosdam ergo ex ipsis non ad omnes dicebat: Væ uobis scribæ & pharisæi hypocritæ, quia mundatis calicis & paropsidis quod deforis est, intus autem plena sunt

Opera tũ sunt bona si fiũt ita ut deus præcepit.

Ioann. 3.

D

Castimoniæ multæ species.
Leuitici 18.
Vetus exẽplar cantari habebat, in alio non erat omnino, suspicor autem legendum canterij.

Matth. 23.

A sunt sordibus. Pharisæe cœce, emūda prius quod intus est, & quod deforis est, erit mundum. Vere enim si mens mundetur luce scientiæ, cum ipsa fuerit munda ac splendida, tunc etiam eius qui deforis est hominis, ipsa necessario curam gerit; id est carnis suæ, ut & ipsa purificetur. Vbi autem ista quæ deforis est purificatio carnis negligitur, certum est ibi neque de puritate mentis, ac munditia cordis curam geri: ita ergo fit ut is quidem qui intrinsecus mundus est, mundetur sine dubio & extrinsecus. Non semper autem is qui mundatur extrinsecus, etiam intrinsecus mundus est, uidelicet cum agit hæc ut hominibus placeat. Sed & illa species castimoniæ obseruanda est, ut ne passim, & libidinis solius caussa feminis coëat, sed posteritatis reparādæ gratia. Quæ obseruātia cum in nōnullis etiam pecudibus inueniatur, pudoris est si non ab hominibus rationabilibus, & deum colentibus obseruetur, in tantū autem castimonia, uerum dei cultum tenentibus, per has quas supra diximus, aliasq; horum similes species, cōseruanda est, ut etiam apud eos qui à diabolo adhuc in erroribus detinentur, adtentius obseruetur: est eñ & apud illos nōnulla obseruantia castimoniæ. Quid ergo quod errātes custodiebatis, hoc nō obseruabitis emendati? Sed fortasse dicet aliquis uestrum: Oportet ergo nos omnia quæ fecimus dū coleremus idola custodire? Non omnia, sed quæcūq; bene fiebant, hæc etiam nunc conuenit obseruari, quia si quid recte fit ab his, qui in errore sunt, certum est id à ueritate sumptū. Quia & si quid in uera religione nō recte fit, non est dubium quin ab errore mutuatum sit, bonū nanq;

Studēdum est, ut simus intus mundi.

B etiamsi ab errantibus gestum fuerit, bonū est. Et malum, etiamsi ab his, qui ueritatem sequūtur gestum fuerit, malū est. Aut nunquid ita desipiemus, ut si uideamus eum qui idola colit, esse sobrium, nos qui deū colimus, sobrij esse recusemus, ne eadem facere quæ ille qui colit idola uideamur? Non ita est, sed sit nobis studiū, ut si illi qui errant, homicidiū non faciunt, nos ne irascamur quidem, & si illi adulterium nō admittunt, nos ne concupiscamus quidem alienā mulierem, si illi amant proximos suos, nos diligamus etiam inimicos nostros, si illi mutuo dant his qui habēt unde reddant, nos etiam his demus à quibus recipere non speramus. Et per omnia nos qui æterni seculi hæreditatem speramus, debemus præcellere eos qui præsens tantū seculum norūt, scientes quia si opera illorum nostris operibus conlata, in die iudicij similia inueniantur ac paria, confusio nobis erit, quod æquales inuenimur in operibus, his qui propter ignorantiam condemnantur, & nullam spem futuri seculi habuerunt. Et uere digna confusio est, ubi nihil amplius gessimus ab his quibus amplius intelleximus. Qđ si confusio nobis erit, æquales eis inueniri in operibus bonis, quid erit nobis si inferiores nos, ac deteriores examinatio futura reperiat? Audite ergo quomodo de his nos ipse uerus propheta docuerit, ad eos enim qui negligunt audire uerba sapientiæ, ita ait: Regina austri surget in iudicio cū generatione hac, & condemnabit eam, quia uenit à finibus terræ, audire sapientiam SALOMONIS, & ecce plusquàm Salomon hic, & non audiunt. Ad eos uero qui de malis actibus gerere pœnitentiam detrectabāt, ita ait; Viri Nini-

Christiani quibus modis ethnicos uincere debeant.

Lucæ 11.

C

uitæ surgent in iudicio cũ generatione hac, & condemnabunt eam, quia pœnitentiam egerunt in prædicatione IONAE, & ecce plus quàm Iona hic. Vides ergo quomodo eos qui erudiebantur ex lege, adductis ad exemplum illis qui ex gentili ignorantia ueniebant, & ostendens eos nec illis æquales esse, qui in errore positi uidebantur, ex ipsa tantum comparatione cõdemnat. Ex quibus omnibus sermo quem proposuimus adprobatur, ut castimonia, quæ aliquatenus etiã ab his, qui in errore sunt positi, custoditur, multo purius & adtentius per singulas quasque, sicut supra ostendimus, species à nobis, qui ueritatem sequimur teneatur, eò magis quô apud nos obseruãtiæ eius præmia æterna posita sunt. Hæc & his similia cum dixisset, turbas dimisit, & ex more cum familiaribus suis cibo sumpto, quieuit. Hoc autẽ modo per tres cõtinuos mẽses, cum uerbum dei doceret, & plurimos conuerteret ad fidem, ad ultimum ieiunare me iussit, & post ieiunium in fontibus, qui contigui habentur mari, perennis aquæ mihi baptismum dedit. Cumque pro regenerationis gratia diuinitus mihi conlata, feriati cum fratribus & laycis læti egissemus. PETRVS eos qui ad præcedendum fuerant ordinati, proficisci Antiochiam iubet, atque ibi tres alios expectare menses, quibus profectis, ipse eos qui fidem domini plene receperant, deducẽs ad fontes, quos mari contiguos supra diximus, baptizauit, & eucharistiam frangens cum eis: MARONEM qui eum hospitio receperat, perfectũ iam in omnibus, constituit eis episcopũ, & duodecim cum eo presbyteros, simulque diaconos ordinat. Instituit etiam ordinem uiduarum, atque omni ecclesiæ ministeria disponit. Vniuersosque admonet MARONI episcopo, in omnibus quæ præciperet obedire, & ita cunctis competenter dispositis, cũ trium mensiũ tempus fuisset expletũ, ualedicentes his qui erant apud Tripolim, Antiochiam proficiscimur.

Clemens baptizatur à Petro.

D

Maro ordinatus est episcopus.

Ministeria ecclesiæ disposita à Petro.

LIBRI SEXTI FINIS.

RECOGNITIONVM

DIVI CLEMENTIS AD IACOBVM FRAtrem Domini, LIBER SEPTIMVS, Rufino Torano Aquileiense interprete.

A EGRESSI tandem etiã Tripolim Phœnicis urbem, primã in Hortosiade haud ꝓcul à Tripoli, facimus mansionem, ubi sequenti quoq; die remorati, quia omnes penè qui domino crediderant, dum diuelli à PETRO nequeũt, illò usq; sequuti sunt, inde Antharadũ uenimus. Sed quod multi nos comitarentur, ait PETRVS ad Nicetam simul atq; Aquilam: Quoniamquidẽ plurimæ fratrum turbæ nobiscũ sunt, & ingredientes singulas quasq; urbes, nõ parum inuidiæ contrahimus, uidetur mihi prouidendum, ut neq; ipsis ingratũ sit, si prohibeantur sequi, neq; nobis pompæ alicuius excitet malignus inuidiã. Censeo itaq; te Nicetam atq; Aquilam præcedere nos cũ ipsis: ita, ut etiã uos in duas partes diuisam multitudinem ducatis, ut sparsim magis quàm sub una cõgregatione iter agentes, singulas quasq; introẽamus gentium ciuitates. Scio aũt quia triste uobis uidetur, quod uidemini à me, duorum saltem dierum spatio separari: credite mihi, quia qua mẽsura diligitis me, decuplo amplior mihi quoque erga uos affectus est, sed si pro affectu, quem ad inuicem gerimus, non B faciamus quæ conuenientia & honesta sunt, inrationabilis huiusmodi amor uidebitur. Et ideo nequaquam titulo charitatis imminuto, quæ utilia uidẽtur ac necessaria procuremus, maxime cũ nullus dies possit intercedere, quo nõ disputationibus meis interesse possitis. Per singulas enim quasq; nobiliores ꝓuinciarum ciuitates, proposui, sicut etiam uos scitis, ter nos docendi gratia residere menses. Nunc ergo Laodiciam, quæ est urbs proxima, præcedite me, & ego post biduum aut triduũ, quantum ad propositum meum spectat, insequar uos. Opperimini autem me ad proximum portæ ciuitatis stabulum, & inde iterũ similiter, cum dies ibi aliquot transegerimus, præcedetis me ad ulteriores ciuitates, & hoc uos facere per singulas cupio, declinandæ quantum in uobis est, inuidiæ gratia. Et ut fratres qui nobiscum sunt, uestri prouidentia, per singulas ciuitates parata inueniẽtes hospitia, minus uagari uideãtur. Hæc dicente PETRO, necessario adquiescunt, dicentes: Nõ ualde nos contristat hoc agere quæ à te iubemur, quia omnia & bene agere, & bene consulere, per CHRISTI prouidentiam electus es, sed & una die, aut si multum biduo, quãuis grande sit, in hoc omni spatio non uidere dominũ nostrũ PETRVM, tamen tolerabile est. Consideramus enim quid patiantur illi duodecim fratres

C

nostri, qui præcedunt nos, & mensem penè integrum ex tribus mēsibus, quibus per unamquamq; urbem resides, tanto bono auditus tui, uisionisq; fraudantur, ut ergo iubes, quia rectè omnia iubes, agere non morabimur. Et his dictis, præcessere, acceptis mandatis, ut extra urbem adloquerētur fratres qui secum iter agebant, ne constipati & quasi cū tumultu, sed sparsim & in binos diuisi, ingrediātur ciuitates. Verum ubi illi profecti sunt, ego CLEMENS ualde gauisus sum, quod me secum esse fecit, & aio ad eum: Deo gratias ago, quod me nō præmisisti cum alijs, nam tristitia interissem. Tum PETRVS: Et quid fiet, inquit, si necessitas exegerit mittere aliquò doctrinæ gratia, separatus à me pro utilitate morieris? nec tibimetipsi imperabis ferre patienter quæ necessitas imposuerit? Aut ignoras, quia amici semper simul sunt, & licet corporibus separentur, memoria tamen iunguntur? sicut è contrario nōnulli corporibus unà positi, animis diuiduntur. Et ego respondi: non putes mi domine, hæc me inrationabiliter pati, sed certa & caussa & ratio est, huius erga te affectus mei. Te eñ solum pro omnibus meis affectibus habeo, pro patre, pro matre, pro fratribus: super hæc aūt omnia est, qđ mihi salutis caussa, & agnoscendæ ueritatis tu solus existis. Sed & illud non mihi in postremo habetur loco, quod iuuenilis ætas quæ in me est, concupiscentiarū insidijs subiacet, & uereor esse sine te, cuius solam præsentiam omnis luxuria, quamuis ratione careat, erubescit. Licet confidam de misericordia dei, quod etiam sensus meus, ex his quæ per doctrinam tuam concepit, aliud iam aliquid ad cogitationem recipere nō possit. Præterea memini te apud Cæsaream dixisse, ut si quis uult me salua pietate comitari, comitetur. Salua autem pietate dicebas, ut neminem contristaret, cui secundū deū deberet adhærere, uerbi gratia, ne uxorem fidelem relinqueret, uel parentes, uel alias huiuscemodi personas, à quibus ego ualde liber sum, & ideo aptus ad sequendū te, atque utinā mihi concedas, ut tibi etiam serui ministeriū exhibeam. Tum PETRVS ad hæc ridens, ait: Et quid putas CLEMENS, quod nō te ipsa necessitas mihi faciat seruum? Nam quis mihi poterit alius sternere sindones, & stragula pulchra componere? Quis seruare anulos, & indumenta, quæ assidue mutare debeā præparabit? Quis etiam cocis imperabit, & diuersa atque electa pulmenta prouidebit, quæ arte scitissima & uaria præparētur? & omnia illa quæ hominibus molliter institutis, imò potius cupiditati eorū uelut immanissimæ cuidam bestiæ iniustis quæsita sumptibus conuectantur. Sed fortasse quamuis mecum positus uidearis, nō agnoueris uitam meam, panis mihi solus cum oliuis, & raro etiam cum oleribus, in usu est. Indumentū autem hoc est mihi quod uides, tunica cum pallio, et hæc habens, aliud nihil requiro, hoc mihi sufficit, quia mens mea non ad hæc præsentia, sed ad illa quæ æterna sunt aspicit, & ideo nihil me rerū præsentiū, uisibiliumq; delectat. Vnde tuū quidem erga me bonū animū amplector & miror, ac te magis laudo, quomodo cum sis uir, ex consuetudine multæ abundantiæ ueniens, tam cito transferre & aptare te potueris, ad hanc uitam nostram, quæ solis necessarijs utitur? Nos eñ à puero, id est ego & frater germanus meus

Cauet Petrus ne peregrinatio sua speciem ullā tumultus, id quod facile poterat fieri præberet.

D

Tenuitas & parsimonia Petri.

A nus meus, ANDREAS nō solum orphani, sed & ualde pauperes creuimus, & necessitate operarij esse consueuimus. Vnde & nunc facile uexationes itinerū ferimus, sed potius si mihi adquiesceres & permitteres, ego magis homo operarius facilius tibi possem serui implere ministeriū. At ego hæc audiens, contremui, & lachrymæ mihi continuo proruperunt, quod talem mihi sermonē dixerit uir tantus, quo omnis mūdus habetur inferior. Tū ille lachrymantem me uidens, caussam percontatur. Cui ego respondi: Quid tantū in te peccaui, ut me tali sermone onerares? Et PETRVS: Si malū est, inquit, quod dixi ut seruiam tibi, tu prior peccasti hoc mihi dicendo. Et ego: Non est, inquam, simile, me enim decet hoc tibi facere, tu autem qui dei summi præco ad saluandas animas hominum missus es, graue est ut hoc mihi dicas. Et PETRVS: Adquiescerem tibi, inquit, nisi dominus noster, qui ad salutem totius mundi uenit, & qui erat omni creatura nobilior, seruire passus esset, ut nos suaderet, nō erubescere fratribus nostris seruorū exhibere ministeriū. Tum ego si puto quod possim te uincere, ualde stultus sum, uerūtamen ago gratias prouidentiæ dei, quod parentū loco habere te merui. Tum PETRVS: Nemo enim, inquit, uere ex genere tibi superest? Respondi, sunt quidem multi potentes uiri ex Cæsaris prosapia uenientes, nam patri utpote ꝓpinquo suo, & unà educato, nobilis adæque familiæ Cæsar ipse iunxit uxorem, ex qua duos geminos ante me filios suscepit, nō ualde, ut aiebat pater, sibi inuicem similes, ego enim eos nō adeo sciebam, sed ne matris quidem ualde memor sum, sed quasi per so-
B mnium, ita tenuiter uultus eius speciem recolo. Mater ergo mea Mattidia, pater Faustinianus uocitatus est: fratrū aūt meorū alter Faustinus, alter Faustus dicebatur. In terea cū ego quinqꝫ uixdū essem annorū, mater sicut à patre didici somniū uidit, quo moneretur, nisi cū duobus filijs suis geminis, confestim urbem fuisset egressa, & absfuisset annis decem, ipsam pariter cum liberis interitu exitiabili periturā. Tum pater, qui tenere diligeret filios, adiunctis seruis & ancillis, ac sumptibus sufficienter præbitis, naui impositos cum matre filios, Athenas mittit erudiendos, me sibi solū filiū ad solatiū retinens, & in hoc quidem gratias agens, quia nō etiam me imperauit somniū pariter cū matre discedere. Anno aūt cōpleto, pater misit ad eos Athenas homines & sumptus, scire simul cupiens quid agant, nec tamen redeunt qui missi sunt. Tertio rursus anno, mœstissimus pater mittit alios cū pecunijs, qui quarto anno regressi, nūciant neqꝫ matrem se, neqꝫ fratres uidisse, sed neqꝫ Athenas eos omnino peruenisse, neqꝫ usquam alicuius saltem qui cū ipsis fuerāt, uestigiū repertum. Pater hæc audiēs, & multa tristitia obstupefactus, nesciēs quo tenderet, aut ubi quæreret, unà mecū descendit ad portū, & requirere à nautis cœpit sic, ubi aliquis eorum uidisset aliquando ante quatuor annos corpus mulieris, cum duobus paruulis eiectum? Cum multi multa dicerent, nec aliquid nobis rati elucesceret, tam immensum pelagus perscrutantibus, pro multo tamen affectu pater quem erga suos gerebat, pascebatur uanis spebus, donec uisum est ei, ut me sub procuratoribus ordinatum Romæ relinqueret, annorū cum essem duo-

Petri & Andreæ paupertas.

Matth. 26.

Clementis prosapia.

Mattidia.
Faustinianus.
Faustinus.
Faustus.

C

decim, & ipse pergeret ad requirendum, flens itaque descendit ad portum, & nauem conscendens profectus est, ex eo usque in hodiernum, neque literas eius accepi, neque si uiuat, aut defunctus sit noui. Sed magis suspicor, quia & ipse obierit, aut tristitia uictus, aut naufragio, anni etenim uiginti elapsi sunt, quibus haec geruntur, & ne nuncius quidem de eo ad me aliquis uenit. PETRVS haec audiens, ex affectu lachrymas fudit, & ad eos qui aderant familiares ait: Haec si quis in dei cultu positus pertulisset, quae huius pertulit pater, statim homines religioni adscriberent erumnarũ caussam, quae cum accidũt miseris gentilibus, malorũ caussam fato adscribunt. Miseros aũt dico eos, quia & hic uexantur erroribus, & ab spe futura fraudãtur, dei enim cultores cum haec patiuntur, ad purgationem peccatorũ cedit eis, quod perferunt patienter.

Religioni olim sicut & hodie imputata sunt incommoda, si quae euenerãt.

Post haec dicta, unus ex adstantibus Petrum rogare coepit, ut die crastina matutinus ad insulam proximam, quae sex nõ amplius stadijs aberat, Aradum nomine pergeremus, uidendi in ea gratia mirũ aliquod opus, columnas uitreas magnitudinis immensae: cui PETRVS, ut erat clementissimus, adquiescit, sed monuit nos, ut cum nauem descendissemus, non unà omnes concurrere ad uidendum: nolo enim, inquit, notari uos à turba. Cum ergo die postera naui sub momento horae uenissemus ad insulam, continuo ad locũ in quo erant columnae mirabiles properamus. Erant autem in aede quadam positae, in qua Phidiae opera permagnifica habebantur, quibus intento unusquisq; nostrũ detinebatur aspectu. PETRVS uero ubi solas columnas miratus est uitreas, nequaquam raptus picturae gratia, egressus uidit pro foribus mulierculam quandam stipem ab introëuntibus deposcentem, quam attentius considerans ait: Dic mulier, quod tibi membrũ corporis deest, quod huic te iniuriae subiecisti, ut stipem petas, & non potius manibus tuis, quas à deo accepisti operãs, cibum quaeras? At illa suspirans ait: Vtinam mihi quidem essent manus quae moueri possent, nunc autem species tantũ seruata est manuum, nam ipsae sunt emortuae, & meis morsibus debiles & sine sensu redditae. Et PETRVS: Quae inquit, fuit caussa, ut hoc tibi tantũ mali ipsa cõferres? Ignauia, inquit, nec aliud quicquam: si enim fuisset in me aliquid uirtutis, potui uel praecipitio uti, uel profundo maris inijcere memetipsam, & finẽ dare doloribus meis. Tum PETRVS: Ecquid putas, ait, mulier, quod qui semetipsos perimunt, à supplicijs liberantur? nisi quia maioribus subiaceãt poenis animae eorũ, qui sibijpsis intulerint manus. At illa: Vtinam, inquit, istud mihi certũ fieret, quia uiuunt animae in inferno, libenter amplecterer etiam poenas ferre mortis inlatae, tantum ut dulces mihi natos horam saltem unam uiderem. Et PETRVS: Quid tantum istud est, quod te tam graui afficit tristitia scire uelim? Si enim doceres me caussam, possem tibi & ego euidenter ostendere ô mulier, quod in inferno uiuant animae, & pro praecipitio uel profundo, possem tibi dare medicamentum aliquod, ut sine cruciatu ualeas uitam finire. Tunc mulier promissione hac gratanter accepta, coepit dicere: Genus quidem mihi & patria quae sit, nec credi facile, nec dici necessariũ puto, sed caussam tantũ sufficit doloris exponere, cur

In uetustissimo codice legitur Aradum, quae lectio mihi probatur. Quãuis non ignorẽ, uel ex libro quinto Plinij posse & Antaradũ legi.

Opera Phidiae.

D

Iucunda egressio Clementis.

A re, cur morsibus meis meas ipsa debiles reddiderim manus. Ego generosis orta parentibus, & potentis adæque uiri sortita matrimoniũ, duos suscepi geminos liberos, & post hos unum alium. Sed frater uiri mei, inlicito in me amore uehementer exarsit: mihi autem cum super omnia chara esset pudicitia, & neque tanto sceleri adquiescere, neq; uiro uellem flagitiũ fratris aperire, cogitaui quatenus & ego impolluta euaderem, & fratrem inimicũ & hostem nõ facerem fratri, ne genus omne, quod erat nobilis familiæ, in obprobrium darem. Patria ergo & urbe, cũ duobus meis geminis discedere statui, donec incestus amor cõquiesceret, quem forte præsentiæ meæ palparet & inflammaret aspectus, alius sanè filius, quatenus patri maneret ad solatiũ cogitaui. Sed ut hæc ita fieri possent, somniũ finxi, quasi adsistente mihi per uisum quodam numine, & dicente, ut cõfestim cum geminis meis urbe discederem, & tam diu abessem, donec redire me ipse præciperet: quod si nõ facerem, cũ liberis omnibus me pariter perituram, & ita factũ est. Statim enim ut somniũ uiro enarraui, extimuit, & sociatis mihi duobus filijs, seruis quoq; & ancillis, pecunia etiã abundanti data, nauigare Athenas iubet, ubi simul & erudire liberos possem, mansura, inquit, ibi usquequo uisum fuerit ei qui præcepit exire, ut redeas ad nos. Interea nauigans unà cum meis natis, uentorum uiolentia ad hos infelix nocturno naufragio depulsa sum locos, & cum omnes interissent, adreptam me crudelem, supra saxum quoddam uehementior fluctus eiecit, ubi cum sederem ea sola spe, qua meos possem forte natos inuenire, in profundũ me non B præcipitaui, tunc cũ adhuc perturbata anima, & doloribus ebria facere hoc & audebat & poterat. Verum ubi dies exortus est, & ego cũ clamore & ululatu infelicium natorum circumspicerem, sicubi uel eiecta possim uidere cadauera, miseratione commoti quidam ex his qui me uiderant, primo per pelagus, tum etiam circa littora requirunt, si quem forte de meis infantibus inuenirent. Sed ubi nusquam ullus inuetus est, miserantes me mulieres loci, consolari cœperunt, enarrantes singulæ suas quæq; miserias, ut ex similitudine calamitatum solatium caperem, quod me magis cõtristabat, non enim tale mihi erat ingenium, ut aliorum mala, mea esse solatia ducerem. Et cum me multæ hospitio cuperent recipere, una quædã paupercula hic habitans, extorsit mihi tugurio eius succedere, dicens, fuisse sibi uirũ nautã, eumq; in mari adolescentem defunctũ, sibiq; ex eo die cũ multi eam accipere in coniugiũ cuperet, amore uiri uiduitatẽ fuisse chariorẽ. Erũt ergo, inqt, nobis cõmunia, quæcunq; manibus nostris operantes, quærere poterimus, & ne longa ac minus utili narratione utar, libenter habitaui cum ea, propter affectum fidei quam seruauerat uiro. Sed nõ multo post, mihi infelici laceratæ dudum morsibus, resolutæ sunt manus, & illa quæ me susceperat, incurrit paralysin, & domi in lecto iacet. Illarum autem mulierum quæ prius miserabãtur, refrixit affectus, nos ambæ debiles, ego, ut uides, sedeo stipem petens, & si quid forte quæsiero, sit unus duarum infeliciũ cibus. Ecce iam quæ mea sunt, sufficienter audisti, tu nunc, quid moraris implere quod promiseras, & dare medicamentum? quo possit absq;

Exemplũ pudicitiæ in matre Clementis.

Athenæ.

Naufragiũ muliercule.

C

cruciatu,ut ais,utraq; nostrum miserabilis uitæ sortem finire. Hæc dicēte muliere, multa PETRVS cogitatione distractus, uelut attonitus stabat, & ego CLEMENS superueniens, dudum inquam, per omnia discurrens, quærebā te, & nunc quid facimus? At ille præcepit mihi ut ad nauiculam præcederem; ibi me, inquit, operire: & quia contradici ei non poterat, quod iussit impleui. Ipse uero, ut mihi cuncta posterius enarrauit, suspicione quadam pulsatus, requirebat à muliere genus, & patriam simul, & nomina filiorum, quæ si mihi, inquit, dixeris, dabo continuo medicamentū. At illa, quasi uim sustinens, quia neq; fateri hæc uolebat, & medicamenti cupida erat, finxit aliā ex alijs, & ait se quidem esse Ephesiam, uirum aūt Siculū, sed & filiorum nomina, similiter immutauit. Tum PETRVS, putans eam uerū respondisse, ait: Heu mulier, putabam, inquit, grande aliquod gaudium hodierna nobis die oriturū, suspicabar enim te esse quandam mulierem, de qua similia quædā nuper ad fidem didici. At illa adiurabat eū, dicens: Rogo te, ut indices mihi quæ ista sit, ut sciā, si est ulla inter mulieres me infelicior. Tum PETRVS, fallere nesciens, & miseratione commotus, cœpit dicere: Est quidam adolescens inter eos, qui me sequuntur, religionis & sectæ gratia, Romanus ciuis, qui mihi enarrauit, quod patrē habuerit, & duos geminos fratres, ex quibus nullus ei superest. Mater, inquit, mea, sicut à patre didici, somniū uidit, ut Romana urbe ad tempus excederet cum duobus geminis natis, ne forte exitiali interitu deperirent, quæ cum discessisset, nusquā terrarum ultra comparuit. Pater uero suus, post hæc ad inquisitionem uxoris ac filiorū profectus, nec ipse inuenitur. Hæc cum dixisset PETRVS, mulier stupore percussa corruit. Tum PETRVS continere eam, & consolari cœpit, ac requirere quid esset caussæ, aut quid pateretur? At illa uix aliquando spiritū reuocans, ac semetipsam ad gaudij, quod sperabat magnitudinem reparans, simulq; adfricans uultum, hic, inquit, est quem dicis adolescens? At PETRVS, ubi rem intellexit: Dic, inquit, mihi tu prior, nam uidere eum non poteris. Tum illa: Ego, inquit, sum adolescentis mater. Et PETRVS: Quod ei nomen est? At illa: CLEMENS ait. PETRVS: Ipse est, & ipse erat, qui paulo ante mecum loquebatur, & quem iussi ad nauem præcedere. Tū illa, procidēs ad pedes Petri, rogare cœpit, ut festinaret ad nauem.

D

Et PETRVS: Si mihi, inquit, seruas fidem, ut facias qđ dico. At illa: Omnia, inquit, facio, tantū mihi, inquit, ostende unicum meum natum, puto enim me per ipsum, & geminos meos uidere. Et PETRVS: Cum uideris, inquit, eum, modo interim dissimula paululū, usquequo egrediamur ab insula. Ita, inquit, faciam. Et tenens manū eius PETRVS, adducebat eam ad nauem. Quē ego uidens manū dantem mulieri, ridere cœpi, accedens tamen honoris eius gratia, pro ipso cœpi uelle subijcere manū meā, & sustentare mulierem: simul autem, ut manum eius contigi, ululatu ingenti reddito, in amplexus meos inruit, & maternis me consectari osculis cœpit. At ego ignorans omne negocium, quasi insanientem mulierē repellebam, simul & cū uerecundia licet, indignabar tamen quodammodo aduersum Petrum. At ille: Desine, inquit, quid agis o fili

Mater Clementis post diutinā peregrinationē, filiū casu reperit.

A ô fili CLEMENS, noli repellere tuã matrẽ. Ego uero, ubi hæc audiui, cõtinuo lachrymis suffusus, concidi supra iacentem matrem, & osculari eam cœpi. Simul enim ut audiui, paulatim uultũ eius reuocabam ad memoriam, & notior mihi intuenti tanto magis fiebat. Multitudo interim cõueniebat plurima, audiens quod mulier quæ ad stipem petẽdam sedebat, recognita esset à filio suo, uiro quodam bono. Et cum uelimus confestim enauigare ex insula, mater ait ad me: Fili dulcissime, rectum est, ut ualedicam mulierculæ, quæ me suscepit, est enim egẽs, & paralytica, iacens in lectulo. Quibus auditis Petrus, & omnes qui aderant, admirati sunt bonitatem, ac prudentiam fœminæ, & cõtinuo iussit PETRVS abire quosdã, & deferre mulierem in lectulo, ubi iacebat. Cũq; fuisset adlata, & in medio turbæ adstantis posita, in conspectu omnium PETRVS ait: Si ueritatis ego sum præco, ad confirmandam fidem horũ omniũ qui adsistunt, ut sciant, & credant, quia unus est deus, qui cœlum fecit, ac terram, in nomine IESV CHRISTI filij eius, surgat hæc mulier. Et statim, ut hæc dixisset, surrexit sana, & procidit ad pedes Petri, atq; amicam suã, ac familiarem osculis petens, percontabatur ab ea, quid istud esset negocij? At illa breuiter omnem ei ordinem agnitionis exposuit, ita, ut etiam turbæ adstantes mirarentur. Tum PETRVS: De fide dei ac religionis institutis, quod ad se pertinebat, in quantũ tempus patiebatur, loquutus ad turbas, addit etiã hoc, ut si quis uellet de his diligentius noscere, Antiochiam ueniret, ubi tribus, inquit, mensibus statuimus residere, ut quæ ad salutem pertinẽt, discat. Si eñ, inquit, negociandi caussa, aut militandi patriam relinquunt homines, ac parentes, & B longas peregrinationes subire nõ metuũt, pro uita æterna tribus saltem mensibus peregrinari, cur onerosum uideatur ac difficile? Cumq; hæc & alia his similia dixisset, ego mulieri quæ susceperat matrẽ, & sanitatem receperat per Petrum, mille drachmas donaui, & præsentibus cunctis, cõmẽdaui eam cuidã uiro bono, primario illius oppidi, qui & libenter se facturũ, quod imperabamus spopondit. Sed & alijs quibusdam aliquantulũ pecuniæ distribui, & illis mulieribus, quæ aliquando solatæ dicebantur in miserijs matrem meam, quibus & gratias retuli, & post hæc unà cum matre enauigabamus Antharadũ. Cumq; uenissemus ad hospitium, mater requirere cœpit à me, quonam deuenisset pater? Cui ego: Ad te, inquam, requirendam profectus, ultra non redijt. At illa audiens, suspirauit tantũ, grande eñ pro me gaudium habens, reliquos solabatur mœrores. Die autem postera sedens unà cum uxore Petri, iter agebat nobiscum, & uenimus Balaneas, ubi triduo remorati, inde adcessimus Patho, & post hoc Gabala, & sic Laodiciam peruenimus, ubi ante portas occurrunt nobis Niceta & Aquila, & osculantes, nos abducunt in hospitium. PETRVS autem uidens amplam ciuitatem & splendidam: Dignum est, inquit, remorari nos in hac diebus decem, aut etiam amplius. Tum NICETA cum AQVILA requirebant à me, quæ esset mulier hæc ignota. Et ego respõdi: mater mea est, quam mihi redonauit deus per dominum meũ Petrũ. Hæc cum ego dixissem, cuncta eis PETRVS per ordinem cœpit exponere, & ait:

Petrus sanat paralyticam.

Quæ summa paulo plus cõficit q̃ XXXIII. aureos Rhenenses.

VXOR PETRI *unà erat in peregrinatione.*

C

Cum uenissemus Aradum, & ego uos praecedere iussissem, profectis uobis eadem die Clemens, cum incidisset sermonis occasio, genus suum mihi exposuit ac familiam, & quod parentibus esset orbatus, duosq; habuisset priores se geminos fratres: & sicut mihi, inquit, pater enarrauit, somniũ uidit aliquando mater, quo iussa est cũ geminis suis, ex urbe ROMA proficisci, ne subito & pariter interirent. Cumq; somnium patri indicasset, ille qui tenero filios diligeret affectu, nequid forte mali paterentur, uxorẽ pariter ac filios, naui cum omnibus necessarijs impositos, emittit Athenas erudiendos. Post haec misit semel & iterum qui requirerent, nusquam ullius ne uestigium quidem reperit. Ipse ad ultimum pater ad inquirendum proficiscitur, & usque ad praesens, ne ipse quidem usquam est. Haec cum mihi CLEMENS enarrasset, accessit ad nos quidam, rogans, ut ad insulam Aradum quae uicina erat, accederemus, uidendi gratia columnas uitreas mirae magnitudinis, adquieui, uentum est ad locũ, caeteri omnes interiora aedis ingressi, mihi animus, nescio ob quam caussam, ingrediundi ultra non dedit. Sed dũ illos foris opperior, mulierem hanc cõsiderare coepi, qua parte membrorũ esset debilis, ut nõ labore manuum uictum quaereret, sed mendicitatis pudorem subiret, requiro ergo ab ea caussas. Illa nobili se ortam genere, & nobili nihilominus uiro in matrimonio fuisse iunctã fatetur, cuius frater, inquit, in me inlicito amore inflammatus, fraternũ thorum polluere cupiebat. Quod ego abhorrens, & rursum, de tanto scelere uiro indicare non audens, & ne bellum fratribus, & obprobrium generi indicerem, magis ex patria discedere iudicaui, cum duobus geminis filijs meis, iuniore puero ad solatium patri relicto. Et ut haec, inquit, honesta specie fieret, cogitaui somnium fingere, & dicere uiro, adstitisse mihi numen quoddam per uisum, & dixisse ut cum duobus geminis meis cõfestim ex urbe proficiscerer, usquequo ab ipso audirem, quãdo redire deberem. Quibus auditis, credidisse aiebat uirum, & Athenas se geminis cum liberis emisisse inibi erudiendis. Sed tempestate graui ad hanc insulam fuisse depulsos, ubi confracta naui, se fluctu excussam supra saxum quoddam, ob hoc solum mortem distulisse, donec, inquit, infelicium natorum meorũ saltem emortua membra complecterer, ac sepulturae mandarem. Sed cum dies fuisset exortus, & turbae conuenissent, miseratione moti proiecerunt mihi indumentum. At ego infelix fletibus multis rogabam, ut requirerent, sicubi infeliciũ natorum possint inuenire corpuscula. Ego autem omne corpus meũ dẽtibus laniãs, planctibus & ululatibus nihil aliud clamabam, nisi ubi mihi infelici Faustus est, ubi Faustinus? Et cum haec diceret Petrus, NICETA & AQVILA subito adsurgunt, & stupefacti perturbari coeperunt, dicentes: Dominator domine & deus omnium, uerane haec sunt, an somnium est, quod agitur? Tum PETRVS: Nisi, inquit, nos insani sumus, haec uera sunt. At illi paulolum remorati, & confricantes faciem, aiunt: Nos sumus Faustinus & Faustus. Sed & ab initio, cum narrare coepisti, statim in suspicionem incidimus, ne forte ad nos pertinerent, quae dicebantur, rursus tamen considerantes, multa similia accidere in uita hominum, reticuimus, licet

D

Niceta & Aquila fratres Clementis, antea dicti sunt Faustinus & Faustus.

cor nos

A cor nostrũ spe aliqua pulsaret, aspiciebamus ergo ad finẽ sermonis, ut si ad integrũ de nobis esse cõstaret, tũ fateremur. Et cũ hæc dixissent, lachrymantes ingrediebant̃ ad matrẽ, cũ reperissent quiescentẽ, & cõplecti uellẽt, ꝓhibuit PETRVS, dicẽs: Sinite me prius præparare animos matris, & ita uos afferre ei, ne forte multo & subito gaudio mẽte excidat, & sensus eius turbet̃, maxime quia nũc etiã somno occupata stupet. Igitur ubi mater exurrexit è somno, adloqui eã PETRVS cœpit, dicẽs: Scire te uolo mulier religionis nostræ obseruantiã. Nos unũ colimus deũ, qui fecit mũdũ, huius & legẽ seruamus, qua mãdat in primis, ipsum colendũ, & nomẽ eius uenerandũ, parentes honorãdos, pudicitiã iustitiãq; seruandã. Sed & illud obseruamus, mẽsam cũ gẽtilibus nõ habere cõmunẽ, nisi cum crediderint, & recepta ueritate baptizati fuerint, ac trina quadã beati nominis inuocatione consecrati, & tũc cũ eis cibũ sumimus. Alioquin etiã si pater aut mater sint, aut uxor, aut filij, aut fratres, nõ possumus cũ eis mensam habere cõmunẽ. Quia ergo religionis caussa præcipua hoc facimus, non tibi iniuriosum uideat̃, qđ non potest filius tuus unà tecũ sumere cibũ, usquequo eadẽ tibi sit, quæ illi sentẽtia fidei. Quibus illa auditis, & quid, inquit, uetat hodie me baptizari? quæ etiã priusquàm te uiderẽ, illos quos dicũt deos, penitus auersata sum, quod mihi frequẽter & penè quotidie sacrificãti sibi, præstare potuerũt nihil. Nã de pudicitia quid dicã? cũ me neq; tũc deliciæ deceperint, neq; nũc egestas peccare cõpulerit. Satis aũt puto innotuisse tibi, quantus mihi exinde fuerit amor pudicitiæ, quæ ut euaderẽ inliciti amoris insidias, somniũ finxi, ut cũ duobus meis geminis peregrinarer, & hũc solũ filiũ meũ Clementẽ, ad solatiũ patri reliqui. Si eñ mihi duo uix sufficiebãt, quanto B magis cõtristasset patrẽ, si nullũ penitus habuisset? Erat eñ miser, grãdi affectu erga filios, ita, ut uix ei somni autoritas extorqueret, Faustinũ & Faustũ Clemẽtis huius fratres, mihi cõcedere, & ipse solus cõtentus esset Clemẽte. Hæc illa cũ diceret, ultra nõ ferẽtes fratres mei, inruũt in cõplexus matris, cũ multis lachrymis, & osculãtur eã. At illa, quid uult, inquit, hoc esse? Tũ PETRVS: Nolo turberis mulier, cõstans esto, isti sunt Faustinus & Faustus filij tui, quos in profundo perisse dicebas, quomodo autem uiuant, & quomodo in illa horribili nocte de profundo euaserint, & quemadmodũ alius ipsorũ Niceta, & alius Aquila dicatur, ipsi tibi exponere poterunt, & unà tecum etiam nos audiemus. Vbi hæc PETRVS dixit, mater nimio gaudio intercepta corruit, & tandẽ aliquando reparata, atque in semetipsam regressa, ait: Obsecro uos dulcissimi filij, dicite mihi, quæ acciderint uobis post illam feralem, & crudelissimã noctem. Tum NICETA cœpit dicere: In illa nocte ô mater, cũ nauis fuisset resoluta, & nos innitentes fragmento cuidam tabularum, per pelagus iactaremur, uiri quidam, quibus per profundũ latrocinari artificium est, repertos imposuerũt nos nauiculæ suæ, & remis undarũ uortices superãtes, diuersis itineribus Cæsareã Stratonis perduxerũt, ibiq; adfligẽtes nos fame, uerberibus, metu, utne qđ esset in uero proderemus, immutatis etiam nostris nominibus uendiderũt nos cuidam uiduæ, honestæ admodũ feminæ, Iustæ nomine, quæ cum emisset, habuit loco filiorum, ita, ut etiam græcis nos literis, & liberalibus

Mortuos enim legimus aliquot subito gaudio.

FIDEI *Christianæ compendium.*

C

Philosophiæ studia perdiscenda sunt ad refutãdos Hæreticos.

adtentissime erudiret. Vbi uero adoleuimus, etiã philosophorũ studijs operã dedimus, quo possimus religionis diuinæ dogmata, philosophicis disputationibus adserentes, confutare gentiles. Simoni autẽ cuidã mago, qui nobiscũ unà educatus est, pro amicitijs & puerili cõsuetudine adhæsimus, ita, ut penè ab eo decipi possemus. Fertur enĩ in religione nostra sermo de propheta quodam, cuius ab omnibus, qui religioni huic deseruiũt, speraretur aduentus, per quẽ immortalis & beata uita, credentibus danda ꝓmittitur. Hũc ergo nos putabamus Simonẽ, sed hæc tibi mater, opportunius exponent. Nos interim cũ penè iam deciperemur à Simone, quidã collega domini mei Petri, Zachæus nomine, monuit ne falleremur à mago, sed obtulit nos adueniẽti Petro, ut ab ipso quæ erãt sana & perfecta doceremur, qđ & tibi optamus euenire, sicut & nobis cõcessit deus, ut possimus etiã cibũ, & mensam habere cõmunẽ, hinc ergo fuit mater, qđ nos à piratis raptos, tu in mari defunctos esse credidisti. Cũ hæc dixisset Niceta, mater nostra ꝓcidit ad pedes Petri, rogãs & obsecrans, ut & seipsam & hospitã suã euocaret sine mora, ac baptizaret, utine una, inquit, die damnũ patiar cõsortij & societatis natorũ meorũ. Similiter aũt & nos filij eius rogabamus Petrũ. At ille quid putatis, inquit, quia ego immisericors sum solus, & nolo uos matris cõuiuio sociari? sed necesse est eam uel una die ieiunare prius, & ita baptizari, & hoc quia sermonẽ ab ea quendã audiui, per quem mihi fides eius claruit, & qui indiciũ dedit credulitatis eius, alioqui multis eam diebus oportebat ante instrui & doceri. Et ego quæso te, inquã, domine mi Petre, dic quis est iste sermo, quẽ dicis dedisse tibi indiciũ fidei eius? Et Petrus ille sermo est quo rogauit, ut & hospita sua, cuius beneficijs uicẽ reddere desiderat, simul baptizetũ cũ ipsa. Nõ aũt rogaret, ut illi quã diligit præstaretur hæc gratia, nisi credidisset qđ magnũ aliquod in baptismate munus esset. Vnde & ego reprehẽdo plurimos, q cũ ipsi baptizenĩ & credãt, nihil tamẽ dignũ fide agunt cũ his quos diligũt, id est uxoribus, uel filijs, uel amicis, quos nõ ad hoc hortanĩ, qđ ipsi adsequuti sunt, siquidẽ uere crediderint quod æterna uita per hoc donatur. Deniq; si eos ægrotare uideãt, aut periculo alicui carnaliter subiacere, dolẽt & lugent, quia in hoc certi sunt eis imminere perniciẽ. Ita ergo, si & de hoc certi essent, qđ qui deũ nõ colũt, manet eos pœna ignis æterni, quãdo cessarẽt monẽtes & cohortãtes? Aut si obsisterẽt, quomodo nõ lugerẽt eos & plangerẽt, certi æterna eis imminere supplicia? Nũc ergo illã quidẽ mulierẽ euocabimus, postmodũ & uidebimus, si amat fidem religionis nostræ, & prout cõsequẽs fuerit agemus. Hæc aũt quoniã fideliter sensit de baptismo, ieiunet uel una die ante baptismũ. At illa: Cũ iuramento satisfaciebat, præsente uxore dñi mei Petri, qa ex quo recognouerit filiũ, præ multo gaudio cibũ capere omnino nequerit, nisi hesterna die calicẽ aquæ solũ biberit. Testabat aũt & uxor Petri dicẽs ita esse. Et Aquila ait: Quid ergo obstat, cur nõ baptizet? Tũ PETRVS subridẽs: Sed nõ est, inquit, hoc ieiuniũ baptismi, qđ nõ ꝓpter baptismũ ieiunatũ est. Et NICETA: Sed forte, inquit, uolẽs deus matrẽ nostrã nec una die agnitis nobis separari à cõsortio mẽsæ nostræ, præordinauit hoc ut ante ieiunaret. Sicut enĩ pudicitiã seruauit in ignorãtia, ut ꝓficeret ei ad baptismi

D

Veram fidẽ Petrus in his qui in speciẽ credebant desiderat.

Vxor Petri.

ptismi

A ptismi gratiã, ita ieiunauit anteq̃ sciret ieiunij ratione, ut pficeret ei ad baptismũ, & statim ab initio agnitionis nostræ nobiscũ pariter mẽsæ cõsortio frueret. Tũ PETRVS: Nõ nos, inquit, uincat malignus, occasione accepta per affectũ matris, sed magis uos & ego uobiscũ, hodie ieiunemus cũ ipsa, & crastino baptizabitur, neq̃ em̃ iustũ est ad gratiam personæ alicuius & amicitiæ, resolui & extenuari præcepta ueritatis. Non ergo pigeat nos magis laborare cum illa, quia omne mandatum præterire peccatum est. Doceamus autem sensus nostros corporales, qui extrinsecus sunt, seruire interioribus sensibus, & non interiores sensus, qui quæ dei sunt sapiunt, cogamus sequi exteriores, qui quæ carnis sunt sapiũt. Propter hoc em̃ & dominus mandatũ dedit, dicẽs: Quicũq; uiderit mulierẽ ad cõcupiscendã eam, iam mœchatus est eã in corde suo. Et his addidit, si oculus tuus dexter scandalizat te, erue eũ, & abijce abs te, expedit em̃ tibi ut unũ mẽbrorũ tuorũ pereat, quàm totũ corpus tuum mittat̃ in gehennã ignis. Nõ dixit scãdalizauit te, ut posteaquàm peccaueris, tũc abijcias caussam peccati, sed si scandalizat te, hoc est, ut antequàm pecces, caussam peccati puocantis te, & inritãtis abscidas. Ne quis aũt uestrũ putet fratres, qđ mẽbrorũ amputationẽ mãdauerit dominus, propositũ in hoc uult resecari, nõ mẽbra, & caussas quæ ad peccandũ inliciũt, quo cogitatio nostra aspectus uehiculo subuecta, ad amorẽ dei sensibus corporeis inuisa cõtendat. Nec carnalibus oculis, uelut lasciuientibus equis, & extra mãdatorũ uiã currũ declinare cupiẽtibus, relaxet frena, & habenas indulgeat. Sed reuocet aspectũ corporis

B ad arbitriũ mẽtis, & oculos nostros, quos deus operis sui inspectores esse uoluit & testes, nõ patiat̃ fieri lenones mali desiderij. Et ideo cedãt legi dei, tã corporei sensus, quàm interna cogitatio, & illius uolũtati ministrẽt, cuius se opera esse intelligũt. Igit̃ ut ordo mysterij poscebat & ratio, die postera baptizat̃ in mari, & regressa ad hospitiũ, omnibus cõsequenter mysterijs religionis imbuit̃. Aderamus aũt & nos filij sui, Niceta & Aquila, & ego Clemẽs. Et post hæc simul cũ ea prandimus, & simul glorificauimus deũ, referẽtes gratias studijs, & doctrinæ Petri, qui nobis ostendit per occasionẽ matris, quomodo pudicitiæ bonũ nõ pereat apud deũ. Sicut ẽ cõtrario impudicitia, inquit, etiãsi nõ statim tamẽ licet tarde, nõ effugit pœnã. In tantũ aũt pudicitia, inquit, deo placita est, ut etiã his qui in errore sunt positi, nõnihil gratiæ in præsenti cõferat uita. Nã futura beatitudo illis solũ reposita est, qui per gratiã baptismi pudicitiã iustitiãq; seruauerint. Deniq; exẽplo est huic rei etiã hoc, qđ erga matrẽ uestrã gestũ est, cuius salus hæc omnis pro mercede pudicitiæ reparata est, ad quã custodiẽdã & cõseruandã, nõ sufficit sola cõtinentia, sed ubi senserit quis insidias, & deceptionẽ parari, cõtinuo sicut ab ignis impetu, aut incursu canis rabidi refugiat, nec cõfidat qđ huiusmodi insidias possit facile aliquis philosophando, aut palpãdo cohibere: sed, ut dixi, effugiẽdũ est, & longe abscẽdẽdũ, sicut fecit & uestra mater, uere & integre bonũ diligens pudicitiæ. Propter qđ & conseruata uobis est, ac uos illi, insuper autem & æternæ uitæ agnitione donata. Cum hæc & multa alia his similia dixisset, uespere facto, requieuimus.

Ieiunium ante baptismum.

Matth. 5.

Matth. 5.

Eruere oculũ quid sit.

Post baptismũ imbuitur Matidia religionis mysterijs.

Pudicitiæ laus.

LIBRI SEPTIMI FINIS.

RECOGNITIONVM

DIVI CLEMENTIS AD IACOBVM FRAtrem Domini, LIBER OCTAVVS, Rufino Torario Aquileiense interprete.

C

Lauāt in mari priusquàm orarent discipuli.

POSTERA autem die PETRVS mane adsumptis fratribus meis, & me, descendit ad portũ, ut in mari lauaremus, & post hoc ad locũ quendam secretiorem secessimus, orationis gratia. Senex aũt quidam pauper, & ut apparebat ex habitu, operarius, curiose ex occulto obseruare nos cœpit, ut uideret quid ageremus in secreto positi. Cumq; nos orantes uidisset, expectauit donec exiremus, & salutans nos, ait: Si nõ ægre accipitis, & quasi curiosum me, aut importunum notatis, uelim uobiscũ cõferre sermonem, quia habens miserationem uestri, sub specie ueritatis errare uos nollem, & habere metum de his, quæ non sunt, aut si putatis esse aliquid ueri, tradite etiam mihi. Si ergo patienter accipitis, possum uos paucis edocere, quæ recta sunt; si uero molestũ est, pergam, & meos actus agam. Cui PETRVS respondit: Dic age, quod tibi uidetur bonum, & libenter accipimus, siue id uerũ, siue etiam falsum sit: amplectendus enim es, quia quod tibi bonũ uidetur, tanquam pater pro filijs sollicitus, commonere uoluisti. Tum senior cœpit dicere: In mari uos lauisse uidi, & post hoc ad secretum secessisse locum, obseruans ergo de occulto, quid in secreto ageretis, orantes inspexi: miseratus igitur errorem uestrũ, operiri cœpi, usquequo egressos adloquerer, & docerem, ne erretis in huiusmodi obseruantia, quia neq; deus est, neq; cultus hic aliquis est, neq; prouidentia in mundo, sed fortuitus casus, & Genesis agũt omnia, sicut ego ex meipso manifestissime cõperi, in disciplina Matheseos præ cæteris eruditus. Nolite ergo errare, siue enim oretis, siue nõ oretis, quod Genesis uestra continet, hoc erit uobis. Et ego CLEMENS, nescio quid corde pulsabar, multa quasi nota mihi recolens in eo: bene enim ait quidam, quia quod ex aliquo natum est, etiam si multo tempore abfuerit, nunquam tamẽ scintilla propinquitatis extinguitur. Cœpi ergo interrogare ab eo, quis, & unde esset, uel quomodo ortus? At ille ad hæc respondere nolens: quid, ait, hoc pertinet ad ea quæ dixi uobis. Sed primo, si uidetur, sermo de his quæ proposuimus habeatur, & post hæc, si ita res poposcerit, nomen, & genus, ac patriam, & cætera quæ hæc sequũtur, inuicẽ nobis, ut amici amicis, poterimus aperire. Mirabamur tamẽ omnes eloquentiam uiri, & grauitatem morum, tranquillitatemq; sermonis. PETRVS aũt

D

GENESIS.

sensim

A sensim sermocinãdo incedens, opportunũ ad conloquendum prospicit locũ. Et cum peruidisset iuxta portum recessum quendam secretũ, residere nos fecit, & ita primus ipse incipit, nec contemptũ senis habuit, neq; despexit, quod uilis ei amictus esset & sordidus, ait ergo: Quoniamquidẽ uideris mihi uir erũditus esse, & misericors, ex eo quod adisti nos, & quod tibi bonum uidebatur, celatũ nobis esse noluisti. Volumus & nos tibi quæ nobis bona & recta creduntur exponere, quæ si tibi minus uera uidebuntur, etiã tu nostrũ erga te bonũ propositũ, libenter suscipe, sicut & nos tuum. Et cũ hæc diceret PETRVS, plurima multitudo conuenit. Tũ SENEX: Fortassis, inquit, cõtristat uos præsentia multitudinis. Et PETRVS: Nequaquam, inquit, nisi hoc solũ uereor, ne forte disputantibus nobis, cum palàm facta fuerit ueritas, tu uerecundiã patiaris, pro præsentia multitudinis cedere & adquiescere his, quæ uera dici intellexeris. Ad hæc SENEX ait: Ego nõ ita stultus consenui, ut intelligens qđ uerum est, abnuam id ad uulgi gratiã. Cœpit ergo PETRVS dicere: Videntur mihi hij qui loquuntur uerbum ueritatis, & qui inluminant animas hominum, similes esse radijs solis, qui ut processerint, & apparuerint mundo, cælari ultra aut occultari nullatenus possunt, dum non tam uidentur ab hominibus, quàm uidere omnibus præstant. Vnde & bene à quodam dictum est ad ueritatis præcones: Vos estis lux mundi, & non potest ciuitas abscondi supra montem posita, neq; accendunt lucernam, & ponunt eam sub modio, sed super cãdelabrũ, ut omnibus luceat qui in domo sunt. Et SENEX: Bene ualde dixit, quisquis ille est. Sed exponat aliquis uestrum, quod sibi sequendũ uidetur, ut ad certum prospectum emittamus sermones nostros. Nõ enim sufficit ad inueniendam ueritatem destruere ea, quæ è diuerso dicuntur, sed & ipsum proferre in medium, quod possit, qui è diuerso est, impugnare. Vt ergo partiũ sit æqua congressio, rectum mihi uidetur, ut prius, quid uterq; nostrum defendat, enunciet, & si placet, ipse primus incipiam. Ego dico, non secundum dei prouidentiam gubernari mundum, quia multa in eo iniuste & inordinate geri uidemus, sed Genesim dico esse, quæ omnia agit & continet. Ad hæc, cum PETRVS respondere uellet, NICETA præueniens, ait: Indulgeat mihi dominus meus Petrus ad hæc respondere, & non uideatur proteruũ, quod iuuenis cũ sene habeat, sed ut filius cũ patre conloquar. Et SENEX: Nõ solum tu, inquit, fili quod tibi uidetur ut prosequaris uolo, sed & si qui ex sodalibus tuis, si qui etiam de adstantibus uidetur scire aliquid, incunctanter proferat, libenter accipimus, conlatio enim plurimorum facilius ea quæ ignorantur inueniet. Tum ergo NICETA respondit: Nõ me æstimes pater temere fecisse, qđ inserui me sermonibus domini mei Petri, sed magis pro honore eius hoc mihi facere uisus sum. Homo enim dei est plenus totius scientiæ, quẽ ne Græca quidem latet eruditio, quia spiritu dei repletus est, quem nihil latet. Sed quia ipsi de cœlestibus loqui cõuenit, ego de his quæ ad Græcorum loquacitatem pertinent respondebo. Postea uero, quàm à nobis Græcorum more fuerit disputatum, atq; ad id uentum, ubi exitus nullus appareat, tunc ipse quasi scientia

Petrus non despexit eos qui uel parum idonea adferrent.

Hæc opinor fuit caussa cur uulgũ eruditi à disputationibus abesse uoluerint.

Matth. 5.

Epicureorum sunt hæc comẽta.

Petri eruditio.

C

Petrus arbiter inter cōgredientes.

repletus, aperte & dilucide rerum nobis omnium patefaciet ueritatem, ut nō solum nos, sed & omnes qui præsto sunt auditores, uiā ueritatis agnoscāt. Et ideo nunc ipse quasi arbiter sedeat, ut cum unus aliquis ex nobis cesserit, tunc ipse suscipiens, indubitatam sententiam ferat. Hæc cum dixisset Niceta, hi qui cōuenerant, inter semetipsos conloquebantur. Hic'ne est ille, quem audiebamus PETRVS, illius qui in Iudæa apparuit, & signa ac uirtutes plurimas fecit, discipulus probatissimus? Et intendentes in eum, cum timore ac ueneratione ingenti stabant, tanquam boni serui honorem domino deferentes. Quod ubi PETRVS sensit, ait ad eos. Attentius audiamus, rectū tenētes iudicium de his quæ dicentur ab utroq;, & post ipsorū cōflictū, quod necessariū uisum fuerit, addemus & nos. Et cū hæc dixisset PETRVS, gauisæ sunt turbæ, NICETA uero dicere hoc modo adgressus est. Definisti pater, qđ non per dei prudentiam mundus regatur, sed omnia Genesi subiaceant, uel quæ ad mores uniuscuiusq;, uel quæ ad gesta pertinent. Ad quæ statim quidē potui respondere, sed quia iustū est seruare ordinem, definimus & nos quid teneamus, sicut ipse fieri rogasti. Ego dico prouidentia dei gubernari mundum, his duntaxat quæ gubernatione eius indigent. Vnus est enim omnia tenens, qui & mundum fecit, iustus deus unicuiq; secundū gesta sua quandoq; redditurus. Ecce habes & nostram definitionē, nunc quod uis prosequere, uel mea destruens, uel tua adserens, ut & ego his quæ à te prosequētur, occurrā. Aut si me uis priorem dicere, nō morabor. Et SENEX respondit. Siue tibi placet fili prius dicere, siue hoc magis placet ut ego dicam, nihil interest, apud eos præcipue, qui bona uenia disputant. Dic tamen tu prior, libenter accipio, atque utinam possis etiā quæ à me dicenda sunt prosequi, atque his quæ contraria sunt, obijcere, & ex utrorumq; conlatione ostendere ueritatem. NICETA respondit: Si uis, inquit, possum etiā tuas partes dicere, & ad hæc respōdere. Et SENEX: Ostende mihi prius, quomodo potes scire ea quæ nondum loquutus sum? & ita tibi credam, quod partes meas prosequi possis. Et NICETA: Secta, inquit, tua & sententia quam definisti, manifesta est his qui eruditi sunt in huiusmodi disciplinis, certaq; est eius cōsequentia. Et quia ego nō sum ignarus quæ sint definitiones philosophorū, ex his quæ proposuisti, quid consequatur agnosco, maxime quia præ cæteris philosophis, Epicuri scholas frequētaui. Frater autē meus Aquila, magis Pyrrhonios sequutus est. Alius aūt frater noster Platonicos & Aristotelicos, itaq; cum eruditis tibi auditoribus sermo est. Tum SENEX: Bene, inquit, & consequenter docuisti, quomodo ex his quæ propositæ sunt definitionibus, etiam ea quæ cōsequūtur aduerteres. Sed ego amplius aliquid professus sum, quàm sentit Epicurus, quia introduxi Genesim, eamq; caussam omniū gestorum hominibus posui. Cumq; hæc senex dixisset, ego CLEMENS aio ad eum: Audi pater, si te frater meus Niceta obtinuerit, quia non sine dei prouidentia mundus agitur, in ista parte quæ superest de Genesi, ego tibi potero respondere, est enim mihi notitia huius scientiæ. Et cū hæc dixissem, frater meus Aquila: Quid necesse est, inquit, ut eum patrē uocemus,

Adsertiones Nicetæ contra Senem.

D

Niceta Epicureus olim. Pyrrhonius fuit Aquila, id est Pyrrhonis asseclas qui delectum rerū sustulerat.

cum

A cum in mandatis habeamus, neminem super terram patrem uocare? Et post hæc respiciens ad senem: Non iniuriose, inquit, accipias pater, quod fratrem meum culpaui, quia te patrem uocaret, habemus enim tale mandatum, ne aliquem nomine isto uocitemus. Cumque hæc dixisset Aquila, risit omniũ adstantium coetus unà cũ Sene, & Petro. Aquila aũt requirente caussam, cur omnes riserint, aio ad eum, quod tu in quo alios culpas, id ipse facis, qui senem appellaueris patrem. At ille negabat, dicens: Vere nescio si eũ patrem uocaui. Interea PETRVS mouebatur suspicionibus quibusdam, sicut ipse nobis enarrauit postmodum, & respiciens ad Nicetam, expedi, inquit, quod proposuisti. Tum NICETA hoc modo exorsus est: Omne quod est, aut simplex est, aut compositum: quod simplex est, caret numero, diuisione, colore, differentia, asperitate, lenitate, pondere, leuitate, qualitate, quantitate, & ob hoc etiam fine: Quod uero compositum est, aut ex duobus, aut ex tribus, aut etiam ex quatuor compositum est, aut certe ex pluribus: & quæ composita sunt, necessario etiam diuidi possunt. Et SENEX audiens hæc: Optime, inquit, & doctissime dicis fili. Et NICETA: Igitur illud quod simplex est, & his omnibus caret, quibus solui quod subsistit, potest, sine dubio incomprehensibile & immensum est, neque initium ullum, neque finem sciens, & ideo unum & solum est, & sine autore subsistens. Quod autem compositũ est, & numero, ac diuersitati diuisionique subiacet, necessario autore aliquo cõpositum est, atque in unam speciem diuersitas congregata. Quod ergo immensum est, bonitate pater est, B uirtute conditor. Neque ergo condendi uirtus in immenso cessare potuit, neque bonitas ociari, sed ad substituenda ea quæ sunt, bonitate, ad componenda & firmanda, uirtute prouocatur. Substituuntur ergo & cõponuntur quædam, ut diximus, ex duobus, uel ex tribus, quædam uero ex quatuor, alia ex pluribus. Sed quoniã nunc nobis de mũdi ratione quæritur, & de substantia eius, quam ex quatuor elementis esse compositã constat, cui omnes illæ decem differentiæ, quas supra comprehendimus accidunt, ab his inferioribus incipientes gradibus, ad superiora ueniemus. Via enim nobis ad intellectualia & inuisibilia, ab his quæ uidemus & cõtrectamus datur, sicut continetur in Arithmeticis disciplinis, ubi cum de diuinis quæritur, ab inferioribus ad superiores numeros ascenditur. Cum uero de præsentibus & uisibilibus ratio exponitur, de superioribus ad inferiores numeros ordo dirigitur: Aut nõ ita est? Et SENEX ait: Valde bene prosequeris. Et NICETA: De mundi nunc ergo ratione prosequendũ est, cuius prima quæstio in duas partes diuiditur. Quæritur enim utrum factus sit, an nõ? & siquidem nõ est factus, ipse erit illud ingenitum ex quo omnia: Si uero factus est, de hoc rursus quæstio in duas partes scinditur: Vtrum nam ex seipso factus est, an ab alio? & siquidem à semetipso est, excluditur sine dubio prouidentia, si prouidentia nõ recipitur, frustra animus ad uirtutem prouocatur, frustra iustitia custoditur, quippe si non est qui iusto pro meritis aliquando restituat. Sed ne anima quidem ipsa immortalis uidebitur, si eam post absolutionẽ corporis, nullius prouidentiæ excipiat di-

Matth. 23.

Simplex.

Compositum.

Immensum.

Per inferiora ad superiora peruenitur.

C spensatio. Nam si doceatur esse prouidentia, & per ipsam factus esse mũdus, alia rursus quæ discutiantur occurrunt: requiretur enim quomodo sit prouidentia, utrũ generaliter erga omnia, an specialiter erga partes, an & generaliter erga partes, an & generaliter erga omnia, & specialiter erga partes. Generalis autem intelligitur hoc modo, quasi ab initio deus faciens mundum, ordinem dederit rebus, & cursum statuerit, & ultra eorũ curam quæ geruntur, habere cessauerit. Specialis uero erga partes, hoc modo est, ut quorundã quidem uel hominum, uel locorum prouidentiam gerat, quorundam uero non gerat. Generalis autẽ omnium, & specialis partium simul, hoc modo est, quasi & ab initio omnia fecerit deus, & usq; ad finem per singulos quosq; prouidentiã gerat, & unicuiq; reddat pro actibus suis. Prima ergo illa propositio quæ dicit, quia ab initio deus fecerit omnia, & cursu atq; ordine rebus imposito, de reliquo nihil ad se reuocet, secundũ Genesim geri cũcta confirmat. Ad hoc ergo primo respõdebimus, & his præcipue, qui deos colunt, & Genesim defendunt, qui utiq; cum immolant dijs, & exorant eos, sine dubio contra Genesim se impetraturos aliquid sperant, & per hoc Genesim soluunt. Cum uero ridẽt qui ad uirtutẽ prouocant, & ad continentiam cohortantur & dicunt, quia nemo potest facere aliquid, aut pati, nisi quod ei fato decretum est, omnem profecto cultum diuinitatis abscidunt. Quid enim colas eos, à quibus promereri nihil possis? quod non patiatur ratio decreti. Hæc interim aduersus illos dicta sint. Ego uero mundum dico à deo factum, & ab ipso quandoq; esse soluendũ,

Contra Genesim ratio.

D ut ille appareat, qui æternus est, & ad hoc factus, ut semper sit, & dignos se, recipiat iudicio dei. Quod autem sit alius inuisibilis mũdus, qui hunc uisibilem intra semetipsum contineat, postea quàm de uisibili mundo discusserimus, tũc & ad illum ueniemus. Nunc interim, quia factus sit mundus iste uisibilis, testantur etiam philosophorũ plurimi sapiẽtes uiri. Sed ne uideamur quasi egentes adsertionibus, uti uoluisse testibus, de principijs eius si uidetur quæramus. Corporeum esse mundũ hunc uisibilem, eo ipso quod est uisibilis, satis cõstat, omne autem corpus duas recipit differentias, aut enim cõnexũ est & solidũ, aut diuisum & separatum. Et siquidem cõnexum fuit & solidũ corpus, ex quo mundus factus est, & per diuersas species partesq; secundum differentias sui, corpus illud partitum est & diuisum, necesse est intelligi, fuisse aliquem, qui corpus quod erat cõnexum & solidum dirimeret, atq; in partes multas duceret, formasq; diuersas. Aut si ex diuersis dispersisq; corporũ partibus, omnis mundi hæc moles composita est & compaginata, necesse est nihilominus intelligi, fuisse aliquem qui in unũ dispersas colligeret, & diuersas rebus species induceret. Equidẽ plures philosophorũ hoc magis sensisse scio, quod ex uno corpore, quam illi materiam uocant, diuisiones ac discretiones conditor fecerit deus, quod tamẽ ex quatuor simplicibus, & in unũ temperamento quodam diuinæ prouidentiæ, admixtis constaret elemẽtis. Nam illud superfluo à quibusdam dictum puto, quod simplex corpus, id est absq; ulla coniunctione, sit mundi, cum cõstet nec corpus posse esse quod simplex est, neq; misceri posse, aut

Philosophi etiam aliquot mũdum esse creatũ cõfitentur.

Atomos intelligit.

Materia.

A aut propagari, uel solui, quæ omnia utiq; mundi corporibus uidemus accidere. Quomodo enim solueret si esset simplex, nec haberet intra se aliud à quo resolui ac diuidi posset? quod si ex duobus aut tribus, uel etiã ex quatuor constare corpora uidentur, cui non etiam exiguum habenti sensum manifestũ sit, quod fuerit aliquis, qui in unum plura collegerit, & temperamẽti moderatione seruata, ex diuersis partibus solidum corpus effecerit? Hunc igitur nos conditorem mundi dicimus deum, hunc agnoscimus uniuersitatis autorem. Nam Græcorũ philosophi de principijs mũdi quærentes, alius alia incessit uia, deniq; Pythagoras elementa principiorũ, numeros esse dicit, Callistratus qualitates, Alcmeon contrarietates, Anaximandrus immensitatem, Anaxagoras æqualitates partium, Epicurus atomos, Diodorus amere, hoc est ex his in quibus partes non sunt, Asclepiades oncos, quod nos tumores uel elationes possumus dicere, Geometræ fines, Democritus ideas, Thales aquam, Parmenides terram, Zenon, Empedocles, Plato, ignem, aquam, aërem, terram, Aristoteles etiam quintum introducit elemẽtum, quod acato nomaston, id est, incompellabile nominauit, sine dubio illum indicans, qui in unum quatuor elementa cõiungens, mundum fecerit, siue igitur duo. Siue tria, siue quatuor, aut etiam plura sint, uel innumera, ex quibus mundus constat, omni ex parte, qui plura in unum collegerit, & rursus collecta in diuersas species duxerit, ostẽditur deus, & probatur per hæc, non potuisse machinam mundi sine opifice, & prouisore constare. Sed & hoc ipso qđ in coniunctione elementorũ deficiente altero, aut abundante, cætera resoluuntur & concidunt, ostenditur ex nihilo accepisse principium. B Nã uerbi gratia, si deficiat in aliquo humor, nec aridum stabit, humore enim pascitur aridum, sicut & frigus calido, in quibus, ut diximus, si alterũ deficiat, penitus cuncta soluũtur, & in hoc originis suæ, quæ ex nihilo facta sunt, produũtur indicia. Quod si materia ipsa probatur esse facta, quomodo partes eius & species, ex quibus mundus constat, uidebuntur infectæ? Sed de materia & qualitatibus, nõ est nunc dicendi locus, hoc solum docuisse sufficiat, deum esse omniũ conditorem, quia neq; si solidum & connexũ fuit corpus, ex quo mundus constat, dirimi & discerni sine conditore, neque si ex diuersis & discretis partibus in unum collectũ est, congregari & misceri sine artifice potuit. Igitur si mundi cõditor deus esse à me euidenter ostenditur, qui erit Epicuro locus introducẽdi atomos, & asserendi quod ex corpusculis insensibilibus, non solum sensibilia corpora, sed & mentes intellectuales ac rationales fiant? Sed dices, ut Epicuro uisum est, continuationes atomorũ indesinenti cursu uenientium per immensa & sine fine tempora miscentium se, atq; in unum conglobantium, corpora solida efficiũtur. Non uenio ad hæc ut rem fabulosam, & inepte cõpositam dicam, uideamus magis si qualecunq; istud est, potest stare quod dicitur. Aiunt enim corpuscula ipsa quæ atomos appellãt, diuersis esse qualitatibus, & alia quidẽ humida, & ob hoc grauia, ac deorsum tendentia, alia uero arida & terrena, atq; ob hoc nihilominus grauia, alia aũt ignea, & ob hoc rursum semper nitentia, alia uero frigida, & ob hoc pigra &

Pythagoras. Callistratus. Alcmeon. Anaximãdrus Anaxagoras. Epicurus. Diodorus. Asclepiades. Geometræ. Democritus. Thales. Parmenides. Zenon. Empedocles. Plato. Aristoteles.

C

semper media. Quomodo ergo cũ alia semper sursum tendant, utpote ignea, & alia semper deorsum, utpote humida & arida, alia uero media, & nõ æquali cursu incedãt, coire simul potuerũt, & unũ corpus efficere? Si quis enim de superioribus, uerbi gratia minutissimas paleas, & ad eandẽ magnitudinẽ minutissimi plũbi particulas deorsum iaciat, nunquid poterãt, quamuis æquales sint magnitudine, leues paleæ partes plumbi particulas cõsequi? longe enim uelocius ad imũ grauiora perueniunt. Ita ergo & atomi etiam, si magnitudine æquales sint, pondere tamen inæquales, nunquam poterunt, quæ leues sunt, consequi grauiores: quod si consequi nõ possunt, sine dubio nec misceri, nec corpus efficere. Tum deinde si indesinenter feruntur, & semper ueniunt, & rebus quarum iam mensura integra constat adduntur, quomodo stare uniuersitas potest, cum tam immensis ponderibus noua semper põdera cumulentur? Sed & illud requiro, si paulatim coëuntibus corpusculis extruebatur hic quẽ uidemus ambitus cœli, quomodo nõ in eo ilico cũ cõsurgeret conruit? siquidem hians machinæ ipsius summitas nullis suffulta repagulis stringeretur. Sicut enim hi qui ædificiorũ tholos in circulum instruunt, nisi conclusionẽ medij uerticis strinxerint, uniuersum pariter soluitur. Ita & mũdi circulus quem tam decora specie collectum uidemus, si non subito & sub uno diuinæ uirtutis rotatu, potentia conditoris effectus est, sed paulatim cõcurrentibus atomis & instruentibus, non ut ratio patebat, sed ut fortuitus incidisset euentus, quomodo non prius quàm colligi posset & concludi, dilapsus est & dissolutus? Ad

Rationes cõtra Atomos Epicuri.

D

hæc etiam illud requiro, quod sit munimen, super quod tam immensæ molis iacta sint fundamenta? Et rursus illud ipsum qđ dixeris munimen, super quid iaceat? Et itẽ illud aliud super quid? & eò usq; interrogãdo progrediar, donec respõsio ad nihil & inane perueniat. Qđ si dicat aliq̃s, quia atomi igneæ qualitatis cõiunctæ, sibi corpus unũ fecerunt, & quia ignis qualitas nõ deorsum, sed sursum tendit, impositã mundi molẽ, ad superiora semper nitens ignis natura subuectat. Ad hæc respõdebimus: Quomodo potuerũt atomi igneæ qualitatis, quæ semper ad superiora cõtendunt, in inferiora descendere, & in profundo, ac sub omnia demerso inueniri loco? Cũ itaq; grauiores quæq;, id est terrenæ uel humidæ qualitates præueniãt, ut diximus, leuiores, unde & cœlũ, uelut superiorẽ fabricã igneis atomis, quæ & leuiores sunt, & sursum semper fugiunt, adserũt structã: neq; ergo fundamẽta ignis, aut alia ulla habere mũdus potest, neq; atomis grauioribus cũ leuioribus, id est his quæ deorsum semper præcipitant, & his quæ semper sursum fugiũt, societas aut cõpaginatio ulla cõueniat. Igitur qđ impossibile sit ex atomorũ cõiunctione, corpora mundi solidari sufficiẽter dictũ, & qđ nõ potuerint insensibilia corpora, etiãsi ulla ratione coire & cõnecti potuissent, formas dare corporibus & mẽsuras, uel membra fingere, uel qualitates efficere, uel exprimere quantitates, quæ utiq; omnia modulatione sui manũ testantur artificis, & opus rationis ostendũt, quam rationem ego uerbum & deũ appello. Sed dicet aliquis hæc à natura fieri, iam in hoc de nomine controuersia est. Cum enim constet mentis esse, & rationis opus,

Naturam esse parentẽ rerũ, quomodo intelligendum.

A opus, hoc quod tu naturã uocas, ego deũ conditorẽ uoco, cõstat nec potuisse nec posse uel corporũ species tam necessarijs distinctiõibus institutas, uel animorum sensus inrationabili opere, & quod sensu careat effici. Quod si idonei tibi testes uidentur philosophi, Plato de his testatur in Timæo, ubi de mundi factura discutiens requirit, utrum nam semper fuerit, an initiũ sumpserit? & pronunciat quia factus sit: Visibilis enim, inquit, est & palpabilis atq; corporeus, omnia aũt quæ huiusmodi sunt, facta esse constat: Quod aũt factũ est, aliquem habet sine dubio autorẽ, à quo factum est: hunc ergo, inquit, factorem parentemq; omniũ, & inuenire difficile est, & inuentũ uulgo enarrare impossibile. Hæc quidem Plato dicit, sed & si ipse alijq; Græcorum philosophi, de factura mundi silere uoluissent, nónne omnibus intellectum habentibus, palàm esset? quis enim est exigui saltem sensus homo, qui cum cernat domũ, omnia quæ ad usus necessaria sunt habentem, cuius cameram in sphæræ gyrũ uideat collectam, eamq; uario splendore, & diuersis imaginibus depictam, luminaribus præcipuis & maximis adornatam: quis, inquam, est, qui huiusmodi fabricam uidens, nõ statim pronunciet, à sapientissimo & potentissimo artifice esse constructam? Et ita quis inuenietur insipiens, cũ cœli opus inspiciat, splendorem solis cernat, ac lunæ, astrorũ cursus, & species, & uias certis rationibus & temporibus uideat definitas, non tam à sapiente hæc artifice, & rationabili, quàm ab ipsa sapiẽtia & ratione clamet effecta? Quod & si secundũ alios Græcorum philosophos audire uis, & mechanicis imbutus es disciplinis, de ex-

B celsis quæ traduntur, non te sine dubio latent. Ponunt enim sphæram æqualiter ex omni parte collectam, & ad omnia similiter respicientem, atq; à centro terræ æquis spatijs distinctam, ipsaq; sui æqualitate ita stabilem, ut eam in nullam partem declinare undiq; æqualitas collecta permittat, & ita à nullo fulcimento subuecta sustentatur sphæra, quod si uere hanc habeat similitudinem mundi machina, euidens est opus in ea diuinum. Si uero, ut alijs uisum est, super aquas posita sphæra, uel super ipsas fertur, uel in ipsis uoluitur, etiã sic magni in ea artificis opus declaratur. Sed ne de his quæ nõ omnibus palàm sunt, incerta uideatur adsertio, ad ea ueniamus quæ neminem latent, quis astrorũ cursus tanta ratione disposuit, ortusq; eorũ & occasus instituit, certisq; & demensis temporibus unicuiq; tenere cœli ambitũ dedit? Quis ad occasum alijs etiam redire in ortum permisit? Quis imposuit modũ cursibus solis, ut horas, & dies, & menses, & temporũ uicissitudines, diuersis motibus signet? & nunc hyemem, inde uer, æstatem, post & autumnũ, certa cursus sui dimensione discernat, & semper eisdem uicibus anni orbem inconfusa uarietate constringat? Quis inquam tanti ordinis moderatricẽ, nõ ipsam dei pronunciet sapientiam? Et hæc quidẽ secundũ illa nobis dicta sint, quæ de excelsorũ disciplinis traduntur à Græcis. Quid aũt & de his quæ uel in terris uel in mari uidemus, nónne euidẽter edocemur, dei in his nõ solũ opus esse, sed & prouidentiam? Nã qđ in terra montes excelsi, certis quibusq; habentur in locis, ut ex his uelut cõpressus & coangustatus aër, ordinatione dei cogatur & exprimatur in uẽtos,

Plato in Timæo mundũ testatur creatũ.

A cursu astrorũ probat prouidentiam.

C

ex quibus & fructus germen concipiant, & æstiuus ardor temperiẽ sumat, cũ pliades ignitæ solis ardoribus incãduerint. Sed dices: Cur & ardor solis ut tẽperies requirat? & quomodo fruges humanis usibus necessariæ maturescerẽt? Sed & illud aduerte, quod ad axem meridianũ, ubi plus est caloris, nõ multa datur nubium constipatio, nec abundans copia imbrium funditur, ne morbus habitantibus generetur, humidæ enim nubes, si calore rapido coquantur, aërem corruptum, & pestiferum reddunt. Sed & terra calidũ imbrem suscipiẽs, nõ nutrimenta segetibus, sed perniciem præbet, in quo quis dubitat, opus esse diuinæ prouidẽtiæ? Denique Aegyptus, quia Aethiopicis è uicino flagrat ardoribus, ne insanabiles corruptelas aëris imbrium necessitate susciperet, campi eius non pluuiam nubibus ministratam, sed terrenum quodãmodo imbrem Nilo inundante suscipiunt. Quid de fontibus dicemus, & fluuijs? qui perenni in mare fluunt meatu, & per diuinam prouidentiam, nec illis abundans deficit cursus, nec mare tantas aquarum recipiens copias, ullum sentit augmentum, sed in eadem mensura, & ea quæ conferunt, & ea quæ ibi conferũtur elementa perdurant. Sed dicis mihi, salsa aqua naturaliter consumit fluentum dulce, quod ei fuerit infusum, & in hoc ergo manifestum est prouidentiæ opus, ut salsum faceret illud elementum, in quod cursus omniũ aquarũ, quas ad usum hominibus præstiterat, declinauit, uti ne per tanta seculi spatia, repletus maris alueus, inundationẽ perniciosam terris & hominibus redderet. Nec ita quisquam insipiens erit, ut hanc tantam rationem, tantamque prouidẽtiam ab inrationabili natura arbitretur esse dispositam. Quid autem de uirgultis? quid de animalibus dicam? nonne per prouidentiam factum est, ut cũ senecta temporis resoluerent, uirgulta quidem uel plantis, uel seminibus quæ ipsa dederint, animalia uero per progeniem reparentur, & mira quadã dispensatione prouidentiæ, nasciturо pecori lac præparatur in uberibus, ac statim ut natum fuerit, nullo docente, scit ubi alimoniæ suæ horrea requirat. Gignuntur autem non solum mares, sed & feminæ, ut ex utroque possit rursus constare posteritas. Sed ne, ut putant homines, uiderẽtur hæc naturæ quodam ordine, & nõ dispensatione fieri conditoris, pauca quædam ad indicium & documentum prouidentiæ suæ, mutato ordine genus seruare iussit in terris, uerbi gratia, ut per os conciperet Coruus, & per aurẽ Mustela generaret, ut aues nonnullæ sicut Gallinæ, interdum oua uel uento, uel puluere cõcepta parerẽt, alia quædam animalia marem uicibus alternis in feminam uerterẽt, & sexum per annos singulos cõmutarent, ut Lepores & Hienæ, quas Beluas uocant. Alia etiã ex terra orirentur, atque inde sumerent carnẽ, ut Talpæ, alia ex cinere, ut Viperæ, alia ex putrefactis carnibus, ut Vespæ quidẽ equinis, Apes autẽ bubulis, alia ex fimo boum, ut Scarabei, alia ex herbis ut de ocimo Scorpius, & rursus herbæ ex animalibus, ut ex cornu cerui uel capræ apij & asparagi. Et quid opus est plura enumerare, in quibus diuina prouidẽtia, mutato ordine eo, qui à natura datus putatur, multimodis differentijs natiuitatem animalium constare uoluit, ex quibus non inrationabilis rerum cursus, sed ipsius dispensatus

raticne

Raræ pluuiæ ad axem meridianum quare sint.

Calidi imbres pestilẽtes sunt.

Nilus Aegypto pro pluuia est.

Aqua marina ineffabili prouidentia salsa est.

D

Virgulta.

Quædam mutato naturæ ordine gignũtur

Corui. Mustelæ. Gallinæ. Lepores. Hienæ. Beluæ. Talpæ. Viperæ. Vespæ. Apes. Scorpij. Apium. Asparagus.

A ratione doceretur? aut non & in hoc plenissimum demonstratur opus diuinae prouidentiae, ubi ex terra & aqua, ad uitam hominũ semina iacta reparantur? Quae cum terrae fuerint mandata, uolũtate dei humorẽ quẽ susceperit gleba, uelut uberibus suis seminibus immulget: aquis enim inest quaedam uis spiritus à deo dati ex initio, cuius opere, habitus futuri corporis, in ipso statim semine formari incipit, & per culmum spicamq; restitui, turgefacto etenim ex humore seminum grano, per angustos quosdam uenarũ meatus uis illa spiritus, quae inesse aquis data est, utpote incorporea transcurrens, ad incrementũ semina suscitat: & crescentium species format. Ministerio igitur humidi elementi, cui uitalis ille spiritus insitus semper & ingenitus est, efficitur ut non solum reparetur, sed ut per omnia similis species, & forma his quae iacta fuerint seminibus redeat. Quae ratio, cui uel breuem sensum habenti, per inrationabilem naturam, & non per diuinam sapientiam constare uidebitur? Denique etiã haec ad similitudinem humanae natiuitatis formata sunt: uidetur enim terra uuluae locum tenere, cui semen iniectũ per aquae & spiritus uim, sicut supra diximus, & formatur, & alitur. Sed & in hoc admiranda est diuina prouidentia, quod uidere nos quidẽ & agnoscere fecit, quae fiunt, quomodo autem & qualiter fiant, in secreto posuit & in occulto, ut non indignis ad agnitionem subiaceant, sed dignis & fidelibus, cũ meruerint patefiant. Vt autem rebus ipsis & exemplis probemus, nihil omnino ex terrena substantia seminibus dari, sed totũ ex elemento aquae & spiritus qui inest ei, uirtute constare. Pone mihi uerbi gratia in cratere aliquo amplissimae magnitudinis, iniici terrae talẽta centũ, B & seminetur in eo diuersae species seminum, uel holerum, uel etiam uirgultorum, his praebeatur ad rigandum aqua sufficiẽs, & per annos plures habeatur ista diligentia, congregentur autem semina quae collecta fuerint, uerbi gratia frumenti, uel hordei, aliarumq; specierum per singulos annos seorsim, donec uniuscuiusq; seminis aceruus, ad centum talẽtorum pondus ascendat, tũ etiam arbores auulsae radicitus adpendantur, & his omnibus ex cratere sumptis, si adpendatur terra, centum sua nihilominus talenta salua restituet. Vnde ergo dicemus omne illud pondus, omnemq; quantitatem seminum diuersorum, atq; arborum surrexisse? nónne euidenter apparet quia ex aquis? Terra enim quod suũ est integrũ tenet, aqua uero quae per singula iniecta est, nusquam prorsus est, ob potentem diuinae conditionis uirtutẽ, quae per unã aquae speciem tantorum seminum, uirgultorumq; & substantias reparat, & species format, & genus foenore multiplicato custodit. Ex quibus omnibus satis abũdeq; patere puto, artifici sensu, & non inrationabili naturae opere cuncta effici, & uniuersa constare. Sed ueniamus adhuc si uidetur, etiam ad nostram, id est ad hominis substantiam, qui est paruus in alio mundus, & consideremus quanta sit ratione cõpositus, & ex hoc praecipue sapientiã cõditoris intelliges, qui cum ex diuersis substantijs constet, id est mortali & immortali, per artificẽ prouidentiam conditoris, societatem diuersitas non refugit, & quidem longe à se substantijs. Alia nanq; de terra adsumitur, & à conditore formatur, alia

Terra humorem tanquãm uberibus concipit.

Terra uuluae habet speciem.

Experimentũ aqua & spiritu omnia constare.

C uero ex immortalibus substantijs datur, nec tamen ei per huiuscemodi coniunctionem honor immortalitatis infringitur, nec ut quibusdam uidetur affectus quibus ad hæc singula moueri possit. Nã corpus quod ex ossibus & carnibus constat, initium sumit ex semine uiri, quod è medullis calor eliciens, uuluæ quasi terræ consignat, cui inhærens ex fonte sanguinis, paulatim rigatũ in carnem & ossa producitur, atq; in speciem autoris iacti seminis reformatur. Et uide in hoc artificis opus, quomodo ossa uelut columnas quasdam, quibus caro sustentetur ac portetur, inseruit. Tum deinde æqualis ex utraq; parte, id est dextera ac læua, mensura seruetur, ut congruat pes pedi, & manus manui, digiti quoq; digitis, ut singuli ad singulos tota æqualitate concordent, sed & oculus oculo, & auris auri, quæ non solũ consona sibi & concordantia, sed & usibus necessarijs apta formãtur. Manus quidem ut operi commodæ sint, pedes ut gressibus, oculi ut uisibus seruiant, superciliorum excubijs custoditi, aures ad audiẽdum ita formatæ, ut cimbalo similes, suscepti uerbi repercussum sonitũ altius reddãt, & usq; ad sensum cordis emittant. Lingua aũt ad loquendum inlisa dentibus, plectri reddat officium, ipsi uero dentes alij ut incidant & diuidant cibos, & interioribus tradant, interiores uero ut in modũ molæ conficiant & comminuant, quo oportunius stomacho traditi coquantur, unde & molares appellati sunt. Sed & nares cõmeandi flatus, & reddẽdi ac recipiendi gratia factæ sunt, ut innouatione spiritus, calor naturalis qui ex corde est, uel

D accendi uel refrigerari, cum res poposcerit queat pulmonis officio, qui pectori inhærere datus est, ut mollicie sui palpet & foueat cordis uigorẽ, in quo uidetur uita consistere, uita dico, non anima. Nam quid dicam de substantia sanguinis, quam uelut fluuius ex fonte procedens, & uno prius alueo inuectus, tũ deinde per innumeras uenas, quasi per arẽas deriuatus, totam humani corporis terram, uitalibus rigat fluentis, iecoris opere ministratus, quod ad efficaciã digestionis ciborum, atq; in sanguinem mutandorũ in dextro latere iacet. In sinistro uero splenis est locus, qui trahere ad se & purgare quodammodo sordes sanguinis possit. Intestinorum quoq; ratio quanta est? quæ idcirco longis nexibus in circulorum ordinata sunt modum, ut susceptas digestiones ciborũ paulatim egerant, quo neq; ad subitum inanes efficiant locos, & his qui superadditi fuerint nõ impediantur cibis. Membranæ aũt in modum idcirco facta sunt, ut ex ipsis ea quæ intrinsecus sunt, humorem sensim suscipiant, quo neq; subito effusus exinanisset interna, neq; densiore cute prohibitus, arida quæ extrinsecus habẽtur efficeret, & totam hominis fabricam sitis necessitate turbaret. Porrò uero feminea positio, & uuluæ sinus ad recipiendũ germen, & confouendum, uiuificandũq; commodissimus, quem non ratione & prudentia effecta esse, quæ facta sunt suadeat, quod in ea solum parte membrorũ, à uirili specie femina discrepat, qua posteritas sata suscipitur, & fouetur? Et rursus uirilis habitus ea tantummodo membrorũ parte immutetur, qua ei uis serendi & generandi hominis inest, & in hoc magnum quidem testimoniũ prouidentiæ datur, ex necessaria diuersitate membrorũ, sed ibi maius ubi in habitus similitudine,

Semen ex medullis.

Ossa in corpore humano sũt pro columnis.

Proportio corporis humani.

Ideo præcisores dicti.

Molares.

Iecur.

Splen.

Intestina quare humida.

Vulua.

A tudine, usus diuersitas, & officij uarietas inuenitur. Nam mamillæ uiris æque sunt ac feminis, sed feminarum solæ sunt, quæ lactis munere replentur, ut statim ubi genuerint, apta sibi paruulus inueniat nutrimēta. Quod si tanta ratione uidemus in homine membra disposita, ut cum in cæteris omnibus similis habitus uideatur, in his tantummodo discrepent, in quibus usus diuersitatem requirit, & neq; in uiro aliquid superfluum aut egens, neq; in femina quod desit uideamus, uel quod abundet; quis ex his omnibus non euidenter agnoscat rationis opus, & sapientiam conditoris? His adstipulatur etiam cæterorū animalium rationabilis diuersitas, & suo quodq; usui ministerioq; conueniens. Hæc testatur & arborum uarietas, herbarumq; diuersitas, tam specie uariata, quàm succis. Hæc adserit & permutatio temporum, in quatuor distincta uicissitudines, & certis horis, diebus, mensibus, annum circulus claudens, & ne unam quidem horā statutæ rationis excedens: hinc deniq; etiā mundi ipsius ætas certa & stabili ratione, concepto annorum numero censetur. Sed dices, quando mundus factus est, & quare tam tarde? Hoc possis obtendere etiamsi ante factus fuisset, diceres em̄, cur non & ante hoc, & ita immensa secula transcendens, semper possis requirere cur non & ante hoc? sed nobis nunc sermo non de eo est, sed si omnino factus est. Si enim factū constat, necessario potentis & summi artificis opus est, quod si constat, quando eum facere uoluerit, sapientis artificis arbitrio iudicioq; relinquendum est. Nisi uideatur tibi omnis hæc sapientia, quæ tam immanem mūdi machinā struxit, & singulis quibusq; rebus, formas & species dedit, quarum habitum non decori solum conuenientem, sed & futuris usibus aptissimum & necessarium poneret, hoc eam solū fu-

Quæstiones inutiles & curiosæ omittantur.

B gerit, quo tam magnificæ cōditionis opportunū tempus adsumeret. Est apud illum profecto certa ratio, sunt euidētes caussæ, cur, & quando, & qualiter fecerit mundū, quas hominibus, quibus hæc quæ ante oculos posita sunt, & de eius prouidentia contestantur, inquirere & intelligere pigrū fuit, aperiri utiq; non oportuit: quæ enim in occulto habentur, & intra sapientiæ sensus, uelut intra regios thesauros recondita sunt, nemini patent, nisi his qui ab illo didicerint, apud quem signata sunt hæc & reposita. Deus ergo est qui fecit omnia, & ipse à nemine factus est, qui autem Naturā pro deo nominant, & per naturā facta esse cūcta testantur, latet eos appellationis suæ error. Si enim naturā inrationabilem putāt, stultissimum est, rationabilem facturam ab inrationabili factore progredi. Si uero ratio est, id est logos, per quam facta cōstat uniuersa, superfluo nomen immutant, ubi de conditoris ratione profitentur. Ad hæc si quid habes pater, prosequere. Hæc cū Niceta dixisset, SENEX ita respōdit: Tu quidem fili prudenter, & fortiter prosequutus es, in tantum ut melius dici posse de prouidentia non putem. Sed quoniam hora iam multa est, crastino ad hæc quæ persequutus es, respondere aliqua uolo, de quibus si mihi satisfeceris, gratiæ me fateor debitorē. Et his à sene dictis, surrexit PETRVS: Quidam uero ex adstantiū Laodicensium primas, rogabat Petrum & nos, ut Senis indumenta quæ habebat sordida & scissa mutaret, quē Petrus & nos am-

Ignorātur quædam ab hominibus cum laude.

C plexi,& conlaudantes pro honesta & optima uoluntate sua, dicebamus: quia nec nos ita insipientes sumus & impij, ut cui tam preciosa uerba concredimus, non multo magis etiam hæc quæ ad usus corporeos sunt necessaria præbeamus, quæ eum & libenter suscepturum credimus, tanquam à filijs patrem, sed & tectum nobis & uitam communẽ fore credimus. Hæc cũ nos diceremus, & ille primarius ciuitatis, summa ui, & blandimentis plurimis auellere à nobis cuperet Senem, nos uero eò uehemẽtius retineremus, omnis populus adclamauit ut illud magis fiat, quod ipsi placet Seni, & cũ silentium factũ fuisset, SENEX iuramento præuenit, dicens: Hodie apud nullum manebo, neq; ab aliquo quicquam suscipiã, uti ne alterius delectio alterius tristitia fiat, hæc enĩ postmodum si uisum fuerit, fieri possunt. Et cũ hæc dixisset Senex, PETRVS ait ad primarium ciuitatis: Quoniã nostri præsentia, bonam uoluntatem tuam ostendisti, tristem te non oportet abscedere, sed accipiemus abs te gratiã pro gratia, domum tuã nobis ostẽde, & præpara eam ut crastino disputatio, quæ futura est habeatur, & si qui uolunt adesse ad audiendum permittantur. Quæ cum audisset primas ciuitatis, ualde gauisus est, sed & omnis populus libenter audiuit. Cumq; discessissent turbæ, domum suam ostẽdit, discedere autem & SENEX cœpit: Ego tamẽ uni ex pedisequis meis imperaui clam subsequi uestigium Senis, & discere ubi maneret. Nos aũt cum redissemus ad hospitium, enarrauimus omnia fratribus, quæ nobis cum Sene habita sunt, & ita ex more cibo sumpto requieuimus. Die autem postera PETRVS mature surgens, suscitauit nos, & perreximus pariter ad locum secretum, in quo & pridie orationis caussa fueramus, atq; inde post orationẽ dũ ueniremus ad constitutã domum, in itinere monebat nos, dicens: Audite me conserui dilectissimi, bonũ est ut unusquisq; uestrum secundum quod potest, prosit accedentibus ad fidẽ religionis nostræ, & ideo non uos pigeat secundũ sapientiam, quæ uobis per dei prouidentiam conlata est, disserentes instruere ignaros & docere, ita tamẽ ut his quæ à me audistis & tradita sunt uobis, uestri tantum sermonis eloquentiam societis. Nec aliquid proprium, & quod uobis non est traditum proloquamini, etiamsi uobis uerisimile uideatur. Sed ea, ut dixi, quæ ipse à uero propheta suscepta uobis tradidi, prosequamini, etiamsi minus plenæ adsertionis esse uidebuntur. Hinc enim sæpe contingit declinare quosdam à ueritate, dũ speciẽ sibi uerioris & ualidioris ueritatis, proprijs cogitationibus reperisse se credunt. His à PETRO dictis, libenter annuimus, dicentes ei: Nihil nos acturos, nisi quod ipsi uideretur. Tum ille: Vt ergo, inquit, sine periculo exerceamini, me coràm disputate singuli, ita ut unus alij succedat, ac suas unusquisque explicet quæstiones. Nunc ergo, quoniam hesterno die Niceta sufficiẽter disseruit, hodie sermonem faciat Aquila, & post Aquilam, Clemens, inde ego, si tamen etiam me res poposcerit aliquid addere. Interea dum huiuscemodi sermones cedimus, ad domum uentũ est, in qua suscipiens nos paterfamilias, introducit ad locum quendam, in similitudinem theatri collectum, & pulchre exædificatum, in quo turbas plurimas ex tempore noctis operiẽtes nos reperimus,

Pedisequi Clementis.

D

Petrus sermoni ueritatis nihil uult addi nisi eloquentiã.

A rimus, inter quos & Senex qui pridie nobiscum disputauerat. Itaque medium habentes Petrum, ingredimur etiam nos, circumspicientes sicubi cerneremus Senem, quem prior Petrus uidens in medio turbæ latitantẽ, euocauit ad se, dicens: Clariorem multis animam possidens, cur in occulto lates, & uerecundia contegeris? accede huc magis, & quæ tibi uidenť exequere. Vbi hæc dixit PETRVS, statim turbæ locum dare cœperunt Seni. Cumq; accessisset, ita cœpit: Eorum quæ die hesterno prosequutus est iuuenis, etiamsi uerba non memini, sensum tamen, & ordinem teneo, & ideo necessarium puto propter eos qui hesterno non adfuerũt, Anacephaleosin facere eorum quæ dicta sunt, & breuiter cuncta repetere, ut etiãsi me aliquid effugerit, ab eo qui prosequutus est præsente, commonear. Hic ergo fuit hesternæ disputationis sensus, quod omnia quæ uidentur, quoniam certa mensura & arte, formaq; ac specie constant, sine dubio à sapiente uirtute facta esse, ut rationis ipsius prouidentia mundus regatur, etiamsi nobis ea quæ geruntur in mũdo, minus recte geri uideantur. Consequitur aũt, ut si creator omnium deus est ac mens, sit etiã iustus: quod si iustus est, necessario iudicat: si iudicat, necesse est, ut homines de suis actibus iudicentur: & si de actibus suis unusquisq; iudicatur, erit ergo inter iustos, & peccatores iustũ quandoq; discrimen. Hæc fuit, ut opinor, totius uerbi continentia. Si ergo ostendi potest, quod mens ac ratio cuncta condiderit, consequens est & ea quæ sequũtur, ratione & prouidentia geri. Si uero natura imprudens & cæca gignit uniuersa, perimitur sine dubio iudicij ratio, nec B discussio peccatorum, ac benefactorũ remuneratio sperabitur, ubi iudex non est. Quia ergo omnia in hoc pendent, & huic capiti adhærent, non indignemini, si forte paulo latius discuti hæc & pertractari uoluero. In hoc enim mihi ad omnia quæ proponuntur, uelut prima ianua clauditur, & ideo hanc mihi ante omnia aperiri uolo. Nunc ergo audite quæ dico, & respondeat mihi si quis uestrum uolet: non enim erubescam discere, si audiero quod uerũ est, & recte dicenti adquiescere. Igitur hesterno à te habitus sermo, qui adserebat qđ arte, & mensura, & ratione cuncta constarent, non ualde me suadet, mentem rationemq; esse quæ fecerit mundum, multa enim habeo, quæ ostendam cõpetenti mensura, ac forma, & specie constare, nec tamen per mentem condita ac rationem. Tum præterea uideo multa incondite, inconsequenter, iniuste geri in mũdo, & sine Genesis cursu nihil fieri posse, quod post omnia etiam ex meipso manifestissime adprobabo. Hæc cum SENEX diceret, AQVILA respõdit. Quoniam ipse proposuisti, ut ad ea quæ diceres haberet copiã respõdendi qui uelit, concedit mihi frater meus Niceta hodie facere sermonem. Et SENEX: Prosequere, ait, fili, ut uis. Et AQVILA respondit: Promisisti quod ostenderes multa esse in mundo quæ formam ac speciem æquali ratione collectam gerant, quæ tamen constet non effici per conditorem deũ. Nũc ergo quod promisisti ostende. Et SENEX: Ecce arcum uidemus in cœlo, circulum tenere omni mensura collectum, & habere speciem ueri, quam fortassis nec mens condere, nec describere ratio potuisset, nec tamẽ hic ab aliqua mente fit.

Prima ianua ad agnitionẽ dei.

C Ecce in breui totũ proposui, responde ad hæc. Tũ AQVILA: Nõ continuo, inqt, si quid ex typo & forma exprimiť, id intelligiť à ratione esse, ac sine mẽte nõ fieri posse, quoniã typus ipse qui exprimit figuras ac formas, nõ sine mente factus est. Verbi caussa, cera si adfigať sculpto anulo, imaginẽ quidẽ & figurã sumit ex anulo, qui sine dubio sensu caret, sed anulus qui exprimit effigiẽ, manu artificis sculptus est, & mẽs fuit ac ratio, quæ typũ anulo dedit. Ita ergo & arcus exprimiť in aëre, sol eñ nubibus rarescentibus radios suos imprimẽs, & humori nubilo uelut ceræ molli adfigens orbis sui typũ, arcus speciẽ reddit, & efficit hoc ipsa, ut dixi, repercussio splendoris solis in nubibus, atque ex illis fulgorẽ circuli eius reddẽs: fit aũt hoc nõ semper, sed cũ opportunitatẽ sui, humectæ nubes rarescẽdo præstiterint. Vnde & rursus cũ densantur nubes & coëunt, arcus formã resoluiť, & exolescit, deniq; nunquã sine sole & nubibus arcus apparet, sicut nec sine typo & cera, & alia huiusmodi materia exprimitur imago. Non ergo mirũ est, si conditor deus ex initio fecit typos, ex quibus nũc formæ exprimanť ac species. Simile aũt hoc & illi, quod ab initio deus elementa insensibilia creauit, quibus ad reliqua omnia formanda, & explicãda uteretur. Sed & qui statuas formãt, typũ prius luci uel ceræ fingunt, & ex ipso redditur statuæ effigies: tum deinde & umbra redditur ex statua, quæ umbra per omnia formã ac similitudinẽ statuæ gerit. Quid ergo, dicemus insensibilẽ statuã formare umbrã, tam diligenti, quàm ipsa statua est, ratione collectã, an illi sine dubio adscribetur umbræ collectio, qui & statuã finxit? Si ergo tibi uideť hoc ita se habere, & sufficit quod de hoc dictũ est, ad alia inquirẽda ueniamus, aut si aliquid adhuc deesse putas, repetamus.

Arcus in cœlo ex repercussione solis.

D Et SENEX ait: Volo ut repetas de hoc, sunt eñ & alia multa quæ similiter fieri uideo, nam & fructus arborũ simili modo pulchre formati, & in rotundũ mire collecti nascũtur, & foliorũ species ingenti decore formatur, atq; exquisita arte uiridis mẽbrana contexitur. Tũ præterea pulices, mures, lacertas, & his similia, nunquid & hæc dicemus à deo fieri? Vnde ex his uilioribus, cõiectura capitur meliorũ, quod nequaquam mentis arte formentur. Bene, inquit AQVILA, de foliorum textura, & de paruis animalibus colligis, qď ex his fides etiam melioribus derogan-[illegible]a sit, sed non te ista decipiant, ut pútes quasi duabus solis manibus operantẽ dẽũ, non posse uniuersa complere quæ fiũt, sed memẽto quomodo hesterno tibi frater meus Niceta respõdit, & mysteriũ ante tempus aperuit, uere quasi cũ patre loquẽs, & cur & quomodo fiant hæc, quæ inutilia uidenť, exposuit. Et SENEX: Cũ ista inutilia, uoluntate illius summæ mentis fiant, uelim à te audire. Si, inquit, liquido apud te cõstat, qď mentis & rationis opus in ipsis est, tũ demũ tibi etiã cur facta sunt, dicere nõ pigebit, & qď iuste facta sint edocere. Ad hæc SENEX respõdit: Nõ possum fili, ea quæ uidenť ex arte formata, dicere per mentẽ fieri, propter cætera quæ iniuste & inordinate fieri uidemus in mũdo. Si te, inquit AQVILA, ea quæ inordinate fiunt, dicere qď per prouidentiã dei facta sint nõ sinunt, cur non ea quæ ordinate fiũt, dicere te qď à deo facta sint cogunt? & quia inrationabilis natura, opus rationabile proferre non

Contemptissima queq; animalia à deo creantur.

A re non possit? Certũ est enim, nec omnino negamus, quia in hoc mundo quædã ordinate, quædã inordinate fiant, ea ergo quæ rationabiliter fiunt, crede qđ per prouidentiã fiant, quæ uero irrationabiliter & inordinate, quia naturaliter eueniant & fortuito accidant. Miror autẽ nõ aduertere homines, quia ubi sensus est, possunt res ordinate fieri & inordinate, ubi autem nullus est sensus, neutrum omnino effici: nam ratio ordinem facit, ordinis autẽ cursus si contrarium quid acciderit, quod ordinem turbet necessario inordinatum aliquid profert. Et SENEX: Hoc ipsum mihi à te ostendi uolo. Nõ, inquit, morabor AQVILA. Duo uisibilia signa monstrãtur in cœlo, unũ solis, aliud lunæ, hæc sequuntur & aliæ quinq; stellæ, diuersos & proprios singulæ explicãtes cursus. Hæc ergo deus posuit in cœlo, quibus aëris temperies pro ratione temporum dispensetur, & ordo uicissitudinũ permutationumq; seruetur. Horũ autem ipsorũ ministerio, & siquando pro peccatis hominum plaga & correptio terris iniicitur, perturbatur aër, lues animantibus, corruptio frugibus, pestilens per omnia mortalibus annus inducitur: & ita fit, ut uno eodemq; ministerio, & seruetur ordo & corrumpatur. Etenim palàm est incredulis & imperitis, quod cursus solis utilis & necessarius mundo, per prouidentiã datus semper ordinatus habeatur. Lunæ uero ad cõparationẽ cursus solis, in augmentis & detrimentis suis apud imperitos inordinati cursus uidentur & incõpositi. Nam sol certis distinctionibus & ordinatis mouetur: ex ipso enim sunt horæ, ex ipso dies cum ascenderit, ex ipso etiam nox cũ occiderit, ex ipso menses & anni numerantur, ex ipso uicissitudines temporũ fiunt, dũ ad superiora conscendens uer temperat: ubi aũt ad summũ cœli uenerit, æstiuos accendit calo B res, decidens rursus autumni temperiem reddit, ubi uero ad inferiorem redierit circulum, ex glaciali compage cœli, rigorem nobis hiberni frigoris derelinquit. Sed de his aliàs latius disseremus. Nũc interim, cum sit iste minister bonus, ad uicissitudines temporum moderandas, tamen ubi secũdum uoluntatem dei correptio mortalibus datur, incandescit acrius, & urit mundum uehemẽtioribus flammis. Similiter autem & lunæ cursus, atque hæc quæ imperitis uidetur inordinata permutatio, incremẽtis frugum, & pecudum, omniũq; animantium commoda est: augmentis enim eius detrimentisq; mira quadã prouidentiæ arte, omne quod gignitur, alitur & crescit, de quibus latius prosequi possemus, & aperire de singulis rationem, nisi nos propositæ quæstionis ordo reuocaret. His tamen ipsis eisdemq; ministeriis, quibus gignũtur, aluntur, augentur uniuersa, cum fuerit iusta aliqua ex caussa ordinis instituti mutata temperies, corruptio oritur & intemperantia, ut in homines, sicut supra diximus, castigatio dei uolũtate procedat. Sed fortasse dices: quid, qđ in ista cõmuni castigatione similia impii patiũtur & pii? Verũ est, etiam nos fatemur, sed piis castigatio ad profectum cedit, ut in præsenti uita adflicti, purgatiores ueniant ad futuram, in qua perpetua eis requies præparata est. Simul autem ut & impii aliquantulum ex ipsorum castigatione proficiant, aut iusta in eos feratur iudicii futuri sententia, cum in eisdem castigationibus, iusti qui-

Quamobrẽ pii cum impiis aliquando adfligantur.

C

dem gratias egerint deo, iniusti aūt blasphemauerint. Igitur cum in duas partes rerum diuidatur opinio, quod alia per ordinem, alia cōtra ordinem fiant. Ex his quidem quæ secūdum ordinem fiunt, oportuit credi esse prouidentiā: de his uero quæ contra ordinem geruntur, caussas require ab his qui eas per doctrinā propheticā didicere: quibus em̄ innotescere potuit sermo propheticus sciunt quando & ob quam caussam erugo, grando, pestilentia, & horū similia per singulas quasq; generationes exorta sint, & ex quibus peccatis hæc ad uindictam data sint, unde humano generi caussa tristitiæ, unde gemitus ac dolores acciderint, unde etiā tremoris languor aduenerit, & quod hæc ab initio fuerit uindicta paricidij. Nam ab origine mundi nihil horum fuit, sed ex impietate hominum initium mala ista sumpsere, & inde semper crescentibus iniquitatibus, & malorum numerus creuit. Sed idcirco diuina prouidentia iudicium erga omnes statuit, quia præsens seculū nō erat tale, in quo unusquisq; possit pro meritis dispensari. Non ergo ex his, quæ pro peccatis hominū mundo acciderunt, malis, illa contēplanda sunt, quæ ab initio cū nullæ malæ caussæ existerēt, bene & ordinate instituta sunt: deniq; ad indiciū eorū quæ ab initio fuere inueniūtur nonnullæ gentes, alienæ ab huiusmodi malis. Nā Seres quia caste uiuunt, expertes habentur horum omnium, quia neq; post conceptum adiri ultra apud eos feminam fas est, neq; cum purgatur, carnibus ibi immundis nemo uescitur, sacrificia nemo nouit, secundū iustitiā omnes sibi ipsis iudices fiunt. Idcirco igitur neq; castigātur istis plagis quas supra diximus, & plurimum temporis in uita durantes, absq; ægritudine finiunt uitā. Nos autē miseri uelut cum serpentibus pessimis habitantes, cum hominibus dico iniquis, perferimus necessario cū ipsis adflictionum plagas in hoc mūdo, sed spem gerimus, ex consolatione futurorum bonorū. Si propter iniquitates, inquit SENEX, aliorū crucianē etiā iusti, oportuit deū tanquam prouisorem iubere hominibus, ut non facerent ea, ex quibus necesse esset cum iniustis adfligi etiam iustos, aut facerent emendationem aliquam, aut purificationem mundo adhiberēt. Iussit, inquit AQVILA, deus hæc, & dedit præcepta per ꝓphetas, quomodo homines uiuere deberent, sed & hæc contempserunt, imò uero & eos si qui forte obseruare cupiebant, diuersis iniurijs adflixerūt, donec etiam ipsos à proposita obseruatione deijcerent, & ad incredulitatis nihilominus uerterent turbam, sibiq; similes efficerent. Propterea deniq; ab initio cum fuisset omnis terra maculata peccatis, deus diluuiū mundo induxit, qđ uos sub Deucalione factum dicitis, & tunc unum quendam iustū cum filijs suis in arca reseruauit, & cum eo omnium seminum, omniūq; animantium genus. Et tamē etiam qui ex ipsis nati sunt, tempore intercedente, rursus similia prioribus agunt: obliuioni em̄ quæ acciderant data sunt, ita, ut posteri ne hoc ipsum quidem crederent, quod diluuiū factū est. Vnde & statuit deus in præsenti seculo ultra nō fieri diluuiū, alioqui secūdum rationem peccatorum, necesse erat etiam per singulas generationes hoc fieri infidelitatis gratia, sed magis indulsit per singulas gentes, angelos quosdam agere principatum, qui malis gaudent, quibus

Calamitates nobis in uindictā datæ sunt.

Morbi crescūt perinde ut peccata hominū.

Seres innocentes.

D

Peccatum diluuio ultus est deus.

A quibus tamen ea conditione potestas aduersum unūquemq; mortalium data est, si prius se ipse quis peccando eis fecisset obnoxium, donec adueniret ille qui bonis gaudet, & compleretur per ipsum numerus iustorum, & per omnē mundum crescente multitudine piorum, aliqua ex parte reprimeretur impietas, & innotesceret omnibus, quia omne quod bonum est, à deo fit. Ex arbitrij aūt libertate unusquisq; hominū dū incredulus est de futuris, per malos actus incurrit mala. Et hæc sunt quæ uidentur in mundo contra ordinem geri, quibus caussas, ut essent, infidelitas dedit. Miranda igitur per omnia est diuinæ prouidentiæ dispensatio, quæ his qui initio fuerint, bonam quidem uiam uitæ incedentibus, bonis incorruptibilibus dedit perfrui: ubi uero peccauerūt, mali originē peccato pariente sumpserunt. Et unicuiq; bono quasi quodam coniugij fœdere, ex parte peccati sociatum est malū, quoniamquidē humano sanguine terra polluta est, & aræ dæmonibus succensæ, aërem quoq; ipsum incesto sacrificiorum fumo temerarunt; & ita demum corrupta prius elemēta, hominibus corruptelæ uicium, uelut radices ramis ac fructibus tradiderūt. Vide ergo in hoc, ut dixi, quàm iuste uiciatis rebus prouidentia diuina succurrit, ut quoniam bonis dei, mala quæ ex peccato originē sumpserant, sociata sunt, duabus his partibus, duos principes poneret, & ei qui bonis gaudet, bonorū ordinem, qui ad fidem prouidentiæ suæ, credētes adducere statuit: ei uero qui malis gaudet, ea quæ contra ordinē & inutiliter geruntur, ex quibus sine dubio etiam prouidentiæ fides in dubiū ueniat, & habita est per hoc à iusto deo B iusta diuisio. Hinc ergo est quod cum ordinatus astrorum cursus, fidem faciat manu artificis conditum mundum, rursum conturbatio aëris, aura pestilens, fulminum uagi ignes, prouidentiæ opus refellant. Habent enim, ut diximus, singula quæque bona, cōtraria & coniuncta sibi mala, ut fœcundis imbribus, grando inimica est, ut rori placido, rubiginis est sociata corruptio, ut uentis lenibus, procellarū turbines iūcti sunt, fructuosis arboribus, infructuosæ, herbis utilibus, noxiæ, animalibus mitibus, fera & perniciosa cōnexa sunt. Hæc aūt omnia posita sunt à deo, pro eo quod hominibus uoluntas arbitrij à bonorum proposito discessit, & declinauit ad mala, igitur in omnibus mundi rebus habetur ista diuisio: & sicut sunt pij, ita & impij, ut sunt prophetæ, ita & falsi prophetæ. Sed & apud gētiles sunt philosophi, sunt & falsi philosophi, Iudæorum quoq; circūcisionem Arabicæ gentes, aliæq; plurimæ ad ministeriū suæ impietatis imitati sunt. Sic & diuino cultui est contrarius dæmonum cultus, & baptismo, baptismus, & legi, leges, & apostolis, pseudapostoli, & doctoribus, falsi doctores. Et inde est unde apud philosophos, alij adserāt ꝓuidentiā, alij negant, alij unum deum, alij plures defendunt. Vsq; ad hoc res deniq; accessit, ut cum uerbo dei fugentur dæmones, per quod esse prouidentia declaratur, inueneri ars magica ad infidelitatem confirmandā, quomodo etiā hoc ex contrarijs imitetur. Sic serpentum uenena mitigare carminibus inuentum, & uerbo ac potestati dei contrarias inducere sanitates. Angelis quoq; dei contraria reperit ars magica ministeria, animarum suscitationes contra hæc, & fi-

Omne bonū à deo.

Malum bono tanquam ex fœdere adhæret.

Arabes circumcisionē Iudæorū sunt imitati

ABVSVS multarū rerū.

C

gmenta dæmonum ponens. Et ne multa enumerando, sermonem longius traham, nihil omnino est quod fidem prouidentiæ faciat, & non habeat è contrario aliud ad infidelitatem paratum, & ideo qui ignorant istam diuisionem rerũ, pro his quæ à semetipsis discordant in mũdo, non putant esse prouidentiam. Sed tu pater, quasi uir sapiens, ex ista diuisione elige partem quæ ordinẽ seruat, & fidem prouidentiæ facit, & non solum sequaris illã partem quæ contra ordinem currit, & prouidentiæ derogat fidem. Ad hæc SENEX respondit: Da mihi uiam fili qua possim ex duobus istis ordinibus, quorum alter adserit, alter refutat prouidentiam, unum aliquem in meis sensibus confirmare. Rectum, inquit AQVILA, habenti iudicium facile discrimen est, nam & hoc ipsum, quod ais, ordo & inordinatio, ab artifice fieri potest, nam uerbi gratia ponamus de excelsa rupe abruptum saxum in præceps ferri, idq; inlisum solo in multa fragmenta cõminui, nunquid euenire ullo modo potest, ut in illa multitudine fragmentorum, inueniatur unum saltem fragmentũ, in quo perfecta aliqua species per omnia habeatur ac forma? Et SENEX respondit: Non potest. Qđ si adsit, inquit AQVILA, signorũ artifex, excisum de monte saxũ manu artifici & sensu rationabili formare in quam uelit speciem potest. Et SENEX: Verũ, inquit, istud est. Ergo, ait AQVILA, ubi sensus nõ est rationabilis, nulla species ex integro formari potest, ubi aũt sensus est artifex, ibi & forma, & informitas esse potest. Vbi gratia, si excidat è monte saxum artifex cui formam uelit imponere, necesse est, ut id primo informe cedat & barbarum, tũ deinde paulatim excudens, & ad libram suæ artis exculpẽs, exprimat formam quam mente cõceperit. Ita ergo ex informitate uel deformitate, artificis manu peruenitur ad formam, & utrumq; ab artifice procedit, simili igitur modo, & ea quæ in mundo geruntur, per artificis prouidentiam fiunt, etiamsi minus ordinata uideantur. Et ideo, quia tibi duæ istæ innotuerunt uiæ, earumq; accepisti diuisiones, fuge infidelitatis uiam, ne forte perducat te ad illum principem, qui malis gaudet, sequere fidei uiam, ut peruenire possis ad regem illũ qui bonis hominibus gaudet. Ad hæc SENEX respondit: Cur autem & princeps ille qui malis gaudet factus est, & unde factus est, aut nõ est factus? AQVILA ait: Alterius temporis est iste tractatus, uerũ ne expers abeas etiã huius responsionis, pauca tibi de hoc quoq; insinuabo. Præscius omnium deus ante constitutionem mundi, sciens quia futuri homines alij quidem ad bona, alij uero ad contraria declinabunt, eos qui bona eligerint suo principatui, & suæ curæ sociauit, atq; hæreditatem sibi eos propriam nominauit, eos uero qui ad mala declinarent, angelis regendos permisit, his qui non per substantiam, sed per propositum cũ deo permanere noluerunt, inuidiæ & superbiæ uicio corrupti, dignos ergo dignorum principes fecit. Ita tamen eos tradidit, ut non habeant potestatem in eos faciendi quod uolũt, nisi statutum sibi ab initio terminum transeant. Hic est autem statutus terminus, ut nisi quis prius fecerit dæmonum uoluntatem, dæmones in eo nõ habeant potestatem. Et SENEX ait: Magnifice prosequutus es fili, superest nũc ut dicas unde est substantia mali:

Quædam inordinate fiunt.

D

Dæmonibus fit in nobis locus per præceptorum dei transgressionem.

si enim

A si enim à deo facta est, fructus malus radicem culpabilem docet, uidetur enim & ipsa malæ naturæ, si uero coæterna fuit hæc substantia deo, quomodo potest quod æqualiter ingenitum & coæternum est, alteri esse subiectũ? Nõ semper fuit, inquit AQVILA, sed neq; si ex deo facta est, continuo necesse est, etiã conditorem eius talem uideri, quale est illud, quod ab eo factum est, nam substãtias quidem deus fecit omniũ. Sed si rationabilis mens quæ à deo facta est, nequaquam conditoris sui legibus adquiescit, & modum statutæ sibi temperantiæ excedit, quid hoc ad conditorem spectat? uel si aliqua est ratio hac superior, ignoramus: neq; enim de singulis ad perfectum scire possumus, & de his præcipue pro quibus non sumus iudicandi cur ignoremus. Ea uero pro quibus iudicandi sumus, facilima sunt ad intelligendum, & penè uno sermone absoluuntur. Omnis eñ propemodum actuũ nostrorum in eo colligitur obseruantia, ut quod ipsi pati nolumus, ne hoc alijs inferamus: sicut enim ipse occidi non uis, caueas oportet, ne alium occidas. Et sicut tuum nõ uis uiolari matrimonium, nec tu alterius macules thorum: furtum pati non uis, nec ipse facias, & intra hanc regulam humanorum gestorum singula quæq; concurrunt. Tum SENEX. Ne ægre, inquit, accipias fili, quod dicturus sum, sermones tui quamuis ualidi sint, non possunt tamen flectere me ut credã, fieri aliquid posse, extra Genesim. Scio enim omnia mihi necessitate Genesis accidisse, & ideo suaderi mihi nõ potest, quia uel bene, uel male agere in nostra potestate sit: & si actus nostros in potestate non habemus, non potest credi futurum esse iudicium, per quod uel malis pœnæ, uel bonis præmia tribuãtur. Deniq; quoniã

CHRISTIANI quædam tutius ignorant, quàm inuestigant.

B te imbutum uideo in huiuscemodi disciplinis, pauca tibi ex ipsa arte proferã. Si, inquit AQVILA, ex ipsa disciplina adstruere aliquid cupis, frater meus Clemens tibi diligentius respondebit, qui plenius scientiam mathesis adtigit, ego enim alijs uijs adserere possum, quod actus nostri in nostra sint positi potestate, ista aũt quæ non didici, præsumere nõ debeo. Cũ hæc Aquila dixisset, ego CLEMENS, crastino, inquam, dices pater ut uoles, & audiemus libẽter, nam & te puto grate habiturum, quod cum his tibi erit sermo, qui expertes non sunt eius quam protuleris disciplinæ. Cum ergo placuisset inter me & Senem, ut sequenti die disputatio nobis de ratione Genesis haberetur, utrum omnia ex ea fierent, an esset aliquid in nobis, quod non Genesis, sed animi iudicium gereret, PETRVS surrexit, & sermonem facere hoc modo cœpit: Mirum mihi admodũ est, quod res quæ facile inueniri possunt, homines exquisitis cogitationibus ac uerbis difficiles faciunt, & hi maxime qui uidentur sibi sapientes, quiq; uolentes dei uoluntatem comprehendere, quasi homine utunt deo, imò & si quid minus, nam hominis consilium uel sensum scire nemo potest, nisi ipse prodat quid cogitauerit, sed neq; artẽ quis discere potest, nisi multo tempore à magistro fuerit imbutus, quanto magis inuisibilis & incomprehensibilis dei, neq; sensum, neq; opus scire quis potest, nisi ipse mittat prophetam, qui enarret cõsilium suũ, & uiam conditionis exponat, in quantum discere hominibus fas est. Vnde ridiculum puto, cũ naturalibus uijs de uirtute dei

Clemens Matheseos fuit doctus.

Obscurãt quædam homines ex industria.

Ridiculum est loqui humano more de rebus diuinis.

C

homines iudicant, & putant hoc quidẽ ei esse possibile, illud uero impossibile, aut hoc maius, illud minus, ignari omnium, qui cum sint homines iniusti, iudicant deum iustum, artificem imperiti, incorruptibilem corrupti, facturafactorem. Et nolo putetis, quia hæc dicens iudicandi de rebus perimo facultatẽ, sed consilium do ne per diuina quis incedẽs, sine fine incurrat errores. Et ideo non solum sapientibus, sed & omnibus hominibus, qui desideriũ gerũt agnoscendi quod sibi expedit, suadeo, ut requirant uerum prophetam, quia ipse solus est, qui nouit omnia, & scit quid, & quomodo unusquisq; quærat. Inest enĩ intra uniuscuiusq; nostrum mẽtem, sed in illis quidem, qui desideriũ dei agnitionis, & iustitiæ eius nullum gerunt, ociatur. In his uero qui quod animæ suæ expedit quærunt, operatur & scientiæ lumen accendit. Propter quod primo omnium hunc requirite, quẽ si non inueneritis, ab alio uos agnituros aliquid non speretis. Inuenitur autẽ cito ab his qui ueritatis amore perquirũt, & quorum anima præoccupata nõ tenetur in malitia: adest enim his qui eũ in innocentia spiritus sui desiderant, qui per patientiam sustinent, & suspiria de profundo cordis, ueritatis amore producunt, fugit autem maleuolas mẽtes, quia ut propheta, cognoscit cogitationes uniuscuiusq;. Et ideo nemo putet eũ per prudentiam suam inuenire posse, nisi, ut supra diximus, mentem suã omni nequitia uacuam effecerit, atq; agnitionis eius desiderium purum & fidele conceperit. Vbi enim talem se quis præparauerit, ipse, ut propheta, uidens præparatam mentem, sponte se adhibet ad agnoscendum. Si quis igitur uult omnia discere, non per singula discutiens, neq; enim poterit, cum sit mortalis, dei inuestigare consilium, & ipsam immensitatẽ perscrutari, sed si discere, ut diximus, omnia desiderat, uerum prophetam requirat. Quem cum inuenerit, nõ quæstionibus & disputationibus, neq; argumentis cũ eo agat, sed si quid responderit, si quid pronunciauerit, hoc certum esse, nõ potest dubitari. Et ideo quæratur uerus propheta ante omnia, & eius uerba teneantur, in quibus illud tantummodo discutiendum unicuiq; est, ut satisfaciat sibi, si uere prophetica eius uerba sunt, id est, si indubitatam fidem continent futurorum, si tempora definita consignant, si rerum ordinem seruant, si non quæ prima sunt, nouissima, & quæ in nouissimis gesta sunt, prima narrarunt, si nihil uersutum, nihil magica arte ad decipiendum compositum continent, aut si non quæ alijs reuelata sunt, ad se transtulerit, admixtis mendacijs. Et cum his omnibus recto iudicio discussis, uerba cõstiterit esse prophetica, ita demum credi eis de omnibus quibus dixerint, & responderint debet. Etenim consideremus diligẽtius opus diuinæ prouidentiæ, nam qđ philosophi introduxerũt uerba subtilia quædam & difficilia, ita ut ne ipsa quidem uocabula sermonũ, nota esse omnibus possent & intelligibilia, deus eos qui sibi artifices uerborum uidebantur, per omnia imperitos esse erga agnitionem ueritatis ostendit: simplex enim est, & manifesta, ac breuis rerum scientia, quæ per uerum prophetã traditur, quã isti per deuia incedentes, & scrupeas uerborum difficultates, tota ignorauerunt uia. Igitur uerecundis & simplicibus mentibus, cũ uiderint fieri quæ prædicta

Non ideo iudicia hominũ tollẽda sunt, quod illis diuina non possumus assequi.

Christus in nõnullis hominibus ociosus est.

Prudentia humana cæcutit in rebus diuinis.

D

Habes albã, ut ita dixerim, lineam ad quam exigas prophetias.

Logodædalos & architectos uerborum appellat Cicero.

A dicta sunt, satis abundeq; sufficit, ut de certissima præscientia, certissimã scientiam capiãt, & de cætero requiescant, euidenti agnitione ueritatis adsumpta, cætera omnia æstimatione tractãtur, in quibus firmum esse nihil potest. Quis enim sermo est, qui non recipiat contradictionem? & quæ argumentatio est, quæ non possit alia argumentatione subuerti? & inde est quod ad nullum finẽ scientiæ & agnitionis per huiusmodi disputationem peruenire homines possunt, priusq; finem uitæ inueniũt, quàm quæstionum. Et ideo cũ in his omnia habeantur incerta, ad uerum prophetam ueniendum est, quem deus pater uolens ab omnibus diligi, hæc quæ homines induxerunt, in quibus nihil potest adprehendi, uoluit penitus extinguere, ut eò magis iste quæreretur, & quam illi obcluserant, hic hominibus uiam ueritatis aperiret. Propter hunc enim deus etiam mundum fecit, & ab ipso mundus repletur, unde & quærentibus se adest ubiq;, etiamsi in ultimis terræ finibus quæratur. Si uero nõ pure eũ quis, nec sancte, neq; fideliter quærat, intra ipsum quidem est, quia ubiq; est, & intra sensus omnium inuenitur: sed, ut supra diximus, infidelibus dormit, & absens habetur his, à quibus esse non creditur. Cũq; hæc & alia huiusmodi PETRVS de uero ꝓpheta prosequutus esset, turbas dimisit. Senem uero, cum rogasset plurimum permanere nobiscũ, obtinere nõ potuit, sed & ipse discessit, alia die, sicut placuerat rediturus. Et post hæc nos unà cũ Petro ingressi hospitium cibo & quiete solito utimur.

Multis prius uitæ finis est quàm quæstionum.

B

LIBRI OCTAVI FINIS.

RECOGNITIONVM

DIVI CLEMENTIS AD IACOBVM FRA-
trem Domini, LIBER NONVS, Rufino To-
rano Aquileiense interprete.

A

SEQVENTI die PETRVS unà nobiscum mature ad locũ, in quo pridie habita fuerat disputatio, properauit, atq; ibi cum plurimas iam ad audiendum cõuenisse turbas, & Senem cum eis uideret, ait ad eum: Hesterno die ô Senex, cum Clementi placuerat ut hodie sermo fieret, & aut tu ostenderes nihil extra Genesim fieri, aut Clemẽs doceret Genesim non esse. Ad hæc SENEX respondit: & quid placuerit memini, & tua uerba teneo, quæ post pactiones loquutus es, quibus docuisti impossibile esse homini scire aliqd, nisi à uero ꝓpheta didicerit. Et PETRVS: Nescis, inquit, quomodo dixerim, sed nunc te ego commonebo: de uoluntate dixi, & consilio dei, quam habuit priusquàm mundus esset, & quo consilio fecerit mundum, tempora statuerit, legem dederit, iustis ad bonorum remunerationem futurum seculum promiserit, iniustis pœnas ex iudicij sententia statuerit, hoc ego dixi consiliũ, & hanc uoluntatem dei, ab hominibus inueniri non posse, quia nemo hominũ potest sensum dei cõiecturis & æstimatione colligere, nisi propheta ab eo missus enunciet. Non ergo de quibuscunq; disciplinis, aut studijs dixi, quia inueniri sine propheta, aut sciri non possint: quippe qui sciam & artificia, & disciplinas sciri, & exerceri ab hominibus, quas non à uero propheta, sed à magistris hominibus didicerint. Quoniam ergo te professus es gnarum esse positionis syderum, & stellarũ cursus, ex quibus conuinceres Clementem, quod Genesi omnia subiaceant, aut ab ipso disceres, quod per prouidentiam reguntur uniuersa, & est etiã aliquid in nobis, hoc expedire uos cõuenit. Ad hæc SENEX respondit: Iam quidem necessarium nõ erat huiusmodi mouere quæstiones, si possibile esset nobis à uero propheta discere, & audire definita sentẽtia, quia sit aliquid in nobis, & in arbitrij positum libertate, ualde enim me sermo tuus mouit hesternus, in quo de uirtute prophetica disputasti, unde & ego assentio, & confirmo sententiam tuam, quia nihil potest ab homine certum indubitatumq; cognosci, cui & exiguum uitæ tempus est, & breue ac tenue spiramen, quo retineri uidetur in uita. Veruntamen quoniam priusquàm de prophetica uirtute aliquid audirem, pollicitus uideor Clementi, ut ostenderẽ, quia omnia subiecta sunt Genesi, aut ab ipso discerem, quia est aliquid & in nobis, præstet

Sensum domini nemo nouit.

B

Quædam possunt sciri ab hominibus absq; propheta.

Tempus uitæ breue.

A mihi ipse in hoc gratiam, ut primus incipiat, & quæ obijci possunt, proponat & absoluat, ego enim, ex quo paucis à te audiui de uirtute prophetiæ, magnitudinem præscientiæ considerans, obstupui fateor, nec omnino recipiendum quicquam censeo, quod coniecturis & æstimatione colligitur. Et cum hæc Senex dixisset, ego CLEMENS dicere ita cœpi: Deus per filium suum creauit mundum, tanquam duplicem domum, interiectu firmamenti huius, quod cœlum appellatur, distinctam, & in superiori quidem angelicas habitare uirtutes, in isto autem uisibili mundo, nasci hominum multitudinem dedit, ex quibus eligeret amicos filio suo, cum quibus lætaretur, & qui ei tanquam sponso, dilecta sponsa pararentur. Verum usque ad nuptiarum tempus, quod est præsentia seculi uenturi, statuit uirtutem quandam, quæ ex his quæ in hoc mundo nascuntur, eligat & custodiat meliores, ac seruet filio suo, sequestratos in loco quodam mundi, qui extra peccatum est, in quo iam sunt aliquanti, qui ibi uelut sponsa, ut dixi, decora, ad sponsi præsentiam præparantur. Nam mundi huius, & præsentis temporis princeps, adultero similis est, qui mentes hominum corrumpit, ac uiolat, & à desiderio ueri sponsi seducens, inlicit ad aliena desideria. Sed dicit aliquis: quid ergo necesse erat istum principem fieri, qui à uero principe mentes hominum declinaret? Quoniam deus qui, ut dixi, filio suo amicos uoluit præparare, non eos tales esse uoluit, qui necessitate naturæ, aliud quid esse non possent, sed qui arbitrio suo, & uoluntate boni esse desiderarent, quia nec laudabile est, quod non est desiderabile, nec bonum iudicatur, quod non proposito expetitur, nihil enim laudis est id esse, à quo te mutari naturæ necessitas non sinat.

Coniecturis non relinquitur locus in rebus diuinis.

N O T A

Diabolus tanquam adulter sponsas Christi uiolat.

B Prouidentia ergo dei, hominum multitudinem nasci in hoc mundo uoluit, ut ex pluribus, eligerentur qui iustam diligerent uitam. Et quia præsentem mundum præuidit, non aliter posse, nisi diuersitate & inæqualitate constare, secundum præsentium rerum diuersitates, unicuique menti libertatem motuum dedit, & hunc principem posuit, quo ea quæ contraria uidentur agitante, electio meliorum uirtutis opere constaret. Sed ut planius fiat quod dicimus, per singula exponemus: Nunquid omnes, uerbi gratia, oportebat esse in hoc mundo reges, aut principes, aut dominos, aut pædagogos, aut legisperitos, aut geometras, aut aurifices, aut pistores, aut fabros, aut grammaticos, aut diuites, aut agricolas, aut holitores, aut piscatores, aut pauperes? hæc certum est, quia omnes esse non poterant. Omnia tamen hæc officia, & multo plura, præsens uita hominum requirit, & sine his transigi non potest, est ergo necessaria in hoc mundo inæqualitas. Non enim potest esse rex, nisi habeat quos regat, & quibus imperet: neque potest esse dominus nisi habeat cui dominetur, & cætera similiter. Sciens ergo conditor à nullo sponte ueniri ad agonem, dum refugitur labor, hoc est, ad exercendas artes istas quas supra diximus, per quas uel iustitia uniuscuiusque, uel misericordia manifestari potest, corpus homini fecit, quod famem, & sitim, & frigus reciperet, ut reficiendi corporis caussa compulsi homines, ad omnes, quas supra exposuimus, artes, uictus necessitate descenderent. Cibi enim & potus atque indumenti gratia, singulas quasque artes expetere edocemur. Et hic iam uniuscuiusque mentis propositum

Non omnes omnia esse possumus.

Venter artis magister est.

C

declaratur, utrum necessitatẽ famis & frigoris, per furta & homicidiã, ac periuria sartiat, perq; alia huiusmodi scelera: an iustitiam, misericordiã, continentiamq; custodiens, artis studio & manuum labore, imminentis necessitatis expleat ministerium. Si enim cum iustitia & pietate, ac misericordia, necessitatẽ corporis trãsigat, uelut propositi agonis uictor, amicus filij dei, & electus abscedit. Si uero per fraudes, per iniquitates, & scelera, concupiscentijs deseruit corporalibus, principibus mũdi, atq; omnium dæmonum amicus efficitur, à quibus etiam hoc edocetur, ut stellarũ cursibus, malorum suorũ adscribat errores, quod non nisi proposito ac uoluntate delegit. Etenim artes cogente, ut diximus, cibi ac potus uoluptate, discuntur & exercentur, quæ uoluptas, cum accesserit unicuiq; ueritatis agnitio, infirmior efficitur, succedẽte parsimonia: quantus enim sumptus est, aqua & pane utentibus, & hunc à deo sperantibus? Est ergo, ut diximus, necessaria quædam in dispensatione mundi inæqualitas, dum omnes quidem homines, non omnia possunt scire, uel implere artificia, usu tamen & ministerio omnium, penè omnes indigent, & ob hoc necesse est alium operari, alium operanti præbere mercedem, aliũ seruire, alium dominari, alium regi, aliũ regere, sed hanc inæqualitatem quæ mortalium uitã necessario subsequuta est, diuina prouidentia in occasionẽ iustitiæ, misericordie, humanitatisq; conuertit, ut dum hæc inter homines aguntur, sit unicuiq; caussa iuste agendi cum eo, cui merces operis exoluenda est, & faciendi misericordiã cum eo, qui debilitate fortassis, aut penuria intercedente, debitum soluere non potest. Sed & humane agendi cum his qui conditione uidẽtur obnoxij, mansuetudinem quoque conseruandi erga subiectos, & omnia prorsus gerendi secundum legem dei: dedit enim legem, iuuans per hoc humanas mentes, ut facilius erga unumquodq; qualiter agi deberet, aduerterent, qua uia effugerent malũ, & qua ad futura tenderent bona, & ut in aqua regenerati per opera bona, ignem uetustæ natiuitatis extinguerent. Prima enim nostra natiuitas, per ignem concupiscentiæ descendit, & ideo dispensatione diuina. Secunda hæc per aquam introducitur, quæ restinguat ignis naturam, & cœlesti spiritu anima inluminata, metũ primæ natiuitatis abijciat, si tamen ita de reliquo uiuat, ut nullas omnino mũdi huius uoluptates requirat, sed sit tanquam peregrinus & aduena, atq; alterius ciuitatis ciuis. Sed fortasse dicas, quia in his quidem, in quibus naturalis necessitas, exigit artium operumq; ministerium, potest unusquisq; habere in potestate, seruare iustitiam, & modum, uel desiderijs, uel actibus quẽ uelit imponere. Quid de ægritudinibus dicemus, & infirmitatibus, quæ accidunt hominibus, & quod dæmonibus nonnulli urgentur, & febribus, & frigoribus, nonnulli etiã furore aguntur, & mente excidunt, & omnia illa, quæ innumeris casibus premunt mortalium genus? Ad hæc dicemus, si consideret quis totius ministerij rationẽ, hæc illis, quæ supra exposuimus, iustiora esse pronũciabit: Deus enim hominibus naturã dedit, per quam & doceri possint de bono, & obsistere malo, id est, ut & artes possint discere, & obsistere uoluptatibus, ac præferre in omnibus legẽ dei, & ob hoc uirtutes quasdam

Necessitati corporis ita inseruiendum est, ne interim designemus quicq;, quod proximo obsit.

Parsimonia Christianis magnum uectigal est.

Inæqualitas illa in mũdo, pro occasione est, nobis misericordiæ.

D

Duæ natiuitates hominũ.

Mundus nobis pro hospitio est, nõ domo.

Natura hominũ capax boni.

A dam contrarias, oberrare mundum hunc, & obluctari nobiscũ permisit, propter caussas quæ iam superius dictæ sunt, ut ex earum certamine, oriatur iustis palma uictoriæ, & meritum præmiorum. Ex istis ergo accidit interdum, ut si qui incontinenter egerint, & nõ tantũ obsistere, quàm cedere atq; in semetipsis dare eis uoluerint locũ, noxia earum adspiratione generetur intemperata, & uiciosa progenies. Dum eñ totũ libidini indulgetur, & obseruatio nulla coëundi est, illorum sine dubio dæmonum, quibus hæc perurgentibus fiunt, uicia & fragilitates suscipit importuna generatio. Et ideo pro huiusmodi uicijs natorum, obnoxij erunt parentes, qui legem seruare concubitus noluerunt, licet sint & aliæ caussæ secretiores, quibus his malis obnoxiæ efficiũtur animæ, quas nunc proferre temporis nõ est. Tamen oportet unumquemq; agnoscere legem dei, ut ex ea generandi obseruantiã sumat, & immunditiæ caussas declinet, ut possit mundum esse quod gignitur. Neq; enim fas est, ut nõ in plantandis quidem uirgultis, uel in seminandis frugibus, opportunũ tempus quæratur, terra purgetur, atq; omnia quæ conuenit præparentur, ne forte semen iactum lædatur & pereat, & in solo homine, qui est super hæc omnia, serendi obseruatio nulla habeatur, nulla cautela. Sed quid, quod nõnulli, inquit, cũ in prima ætate absq; uicio fuerint corporali, processu temporis incurrunt hæc mala, ita ut aliquanti etiam uiolenter præcipitentur in mortem? Etiam de his uicina, & penè eadem ratio est, illæ enim, quas diximus cõtrarias humano generi potestates, ad uniuscuiusq; cor, per multas & diuersas concupiscentias inuitantur quodammodo, & ingrediẽdi accipiunt locum, estq; hæc in illis uis & potestas, quæ hortetur & incitet tantum, non quæ cogat, & perficiat. Si ergo B quis adquiescat eis, ut etiam agat ea quæ male desiderat, consensus sui & actus, mercedem perditionis & pessimæ mortis inueniet. Si uero futurum iudicium cogitans, metu ipso fuerit repressus, & reuocauerit se, ne actu impleat, qđ mala cogitatione concepit, effugiet non solum perniciem præsentem, sed & futura supplicia. Omnis enim caussa peccati, similis uidetur esse stuppæ pice oblitæ, quæ ubi calorem ignis acceperit, statim inflammatur, huius uero ignis incendium opera esse dæmonum intelligantur. Si ergo inueniatur quis peccatis & concupiscentijs tanquam pice oblitus, ignis ei facillime dominatur. Si uero non peccati pice, sed aqua purificationis & regenerationis infusa sit stuppa, ignis in ea dæmonum nõ ualebit accendi. Sed dicet aliquis: & quid faciemus iam nos, quos cõtigit peccatis sicut pice oblitos? respondebo, nihil aliud nisi ut festinetis ablui, quo expurgetur à uobis ignis materia, per inuocationem sancti nominis, & de reliquo futuri iudicij metu, concupiscentias refrenetis, atq; aduersarias potestates, cum forte ad sensus uestros accesserint, tota obstinatione pellatis. Sed dicis: si in amorem quis inciderit, quomodo se poterit continere, etiamsi ante oculos suos, ipsum ignis fluuium, quem pyriphlegetonta nominãt uideat? Hæc excusatio est eorũ qui conuerti ad pœnitentiam nolunt. Deniq; nũc nolo pyriphlegetonta adducas in mediũ, hominum tibi propone pœnas, & uide quantum ualeat metus, potest'ne quisquam, cum pro amoris crimine

Christiano perpetuũ est certamen contra uicia.

Hæreditaria sũt liberis multa uicia corporis à parẽtibus

Caussa peccati similis est stuppæ oblitæ pice.

C ad supplicium ducitur, & ad stipitem conligatur urendus, in illo tempore eius quam amauit, uel desideriũ capere, uel speciem ante oculos proponere? Nequaquã, inquies, uides ergo, quia præsens metus, resecat iniqua desideria. Qd' si credentes deo, & futurum iudicium, pœnamq; ignis æterni confitentes, non se continent à peccato, certum est quod non plena fide credunt: si enim certa sit fides, certus fit & timor: si uero minus aliquid est in fide, relaxatur & metus, & tunc locum inueniunt introeundi contrariæ potestates, quarum persuasionibus cum adquieuerint, necesse est, ut & potestati earum obnoxij fiant, & ipsis persuadentibus agantur ad præcipitia peccati. Igitur Astrologi ignorantes huiusmodi mysteria, putant stellarum cursibus ista contingere, unde & his qui accedunt ad eos, ut de futuris aliquid consulant, respondentes falluntur in plurimis, nec mirum, nõ enim sunt prophetæ, sed usu multi temporis autores eorum perfugium quoddam, in his quibus decipiebantur, inueniũt, & climateras quasdam introducunt, ut de rebus incertis, scientiam fingant. Climateras enim dicunt, quasi periculi tempus, in quo interdum perimatur quis, interdum non perimatur, ignorantes quod non stellarũ cursus hæc, sed dæmonum gerit operatio, qui ad astrologiæ errorem confirmandũ, deseruientes, calculis mathesis decipiunt homines ad peccandum, ut cum uel deo permittẽte, uel legibus exigentibus, peccati dederint pœnas, uerum dixisse uideatur astrologus, & tamen falluntur etiam in hoc: si enim cito conuersi fuerint ad pœnitentiam, & futuræ pœnæ recordationem conceperint ac metum, cõuersis ad

Metus fidei cõiunctus.

Climacterici anni Astrologorum.

D deum per gratiam baptismi, resoluitur pœna mortis. Sed dicet quis, multi & homicidium, & adulterium, & alia scelera cõmiserunt, & nihil mali passi sunt. Hoc quidem raro accidit hominibus, tamẽ nescientibus consiliũ dei, frequenter uidetur accidere, deus autem qui nouit uniuersa, scit quomodo, & quare peccet, qui peccat, & quæ unumquemq; caussa ducat ad peccatum. Hoc tamẽ generaliter agnoscendum est, quod si qui non ita mente, ut actibus mali sunt, proposito incitato ad peccandum deuoluuntur, his uelocior & magis in præsenti uita redditur pœna, ubiq; enim & semper deus prout competere iudicat, unicuiq; pro actibus suis reddit. Eorum uero, qui proposito exercent malitiam, ita ut interdum etiam in eos sæuiant, à quibus bona cõsequuti sunt, & nullam recordationem capiunt ad pœnitentiam, differt pœnas in futurũ, nõ enim merentur isti, sicut illi, de quibus supra diximus, in præsenti uita scelerum suorũ finire uindictam, sed permittitur eis præsens tempus implere, ut uolunt, quia emendatio eorum non est iam talis, quæ temperalibus indigeat castigationibus, sed quæ æterni ignis in inferno exigat pœnas, quorũ animæ ibi pœnitentiam quærent, ubi inuenire non poterunt. Quod si in hac uita positi, illas quas ibi patietur pœnas, ante oculos posuissent, refrenassent utiq; desideria, & nullo pacto decidissent in peccatum. Multum enim potest sensus in anima, ad resecandas omnes eius cupiditates, maxime cum cœlestiũ scientiam cœperit, per quam lumine ueritatis accepto, ab omni obscuritate malorum actuum declinauit. Sicut enim sol omnes stellas splendore sui fulgoris obtundit &

Deus solus nouit quemadmodum fiant peccata, non ergo in his quicquã temere ab homine definiendum est.

A dit, & contegit, ita & mens per scientiæ lucem, omnes concupiscentias animæ inefficaces reddit & ociosas, futuri iudicij memoriam super eas tanquam radios suos emittens, ita ut ne apparere quidē ultra in anima queant. Quod autem timor dei multum ualeat ad deprimendas concupiscentias, cape humani timoris exemplum: Quotus quisq; est, qui non inter homines cōcupiscat aliena, & tamen metu pœnæ quæ legibus statuta est, refrenatur, & continentius agit? Regi propter metum gentes subiacent, & armatus paret exercitus. Serui cum sint ualidiores dominis suis, propter metum tamen imperia perferūt dominorū. Bestiæ ipsæ feræ metu mitescunt. Tauri ualidissimi, iugo colla submittunt, & immanes elephanti magistris obtemperant per timorem. Sed cur humanis utamur exemplis, cum etiam diuina non desint? nonne terra ipsa sub præcepti metu permanet, quod etiam motu sui & tremore testatur? Mare statutum terminum seruat, angeli pacem custodiunt; stellæ ordinem tenent; & fluuij meatus, dæmones quoq; certum est timore in fugam uerti. Et ne per singula sermonem longius producamus, intuere quomodo unumquodq; timor dei continens, cuncta in harmonia propria, & ordinis sui cōpage custodiat. Quanto magis ergo certi esse debetis, quia & dæmonum cōcupiscentiæ, quæ in cordibus uestris oriuntur, admonitione timoris dei extingui possunt, & penitus aboleri, cum etiam ipsi incentores concupiscentiæ, metu sibi dominante diffugiant. Hæc ita se habere sciens, si quid tibi respōdendum uidetur, incipe. Tum SENEX: Sapienter, inquit, filius meus Clemens aptauit prosequutionem suam, ita ut nihil nobis ad hæc dicendū reliquerit, uerum omnis eius B sermo, quem de natura hominis disseruit, hanc habet continentiam, quia cum eo quod inest libertas arbitrij, est extrinsecus & aliqua caussa mali, ex qua per diuersas concupiscentias incitantur quidem homines, non tamen cogūtur ad peccatū, pro eo, inquit, quod multo his ualidior est timor qui obsistat, & impetus desideriorum refrenet, ut cum naturales motus deciderint, effugatis his, qui eos incitant & inflammant dæmonibus, peccatum non possit admitti. Sed me hæc non adducūt ad fidem, conscius enim mihi sum quorundam, ex quibus bene noui, quia compaginatione stellarum, homines aut homicidæ, aut adulteri fiunt, cæteraq; perpetrāt mala. Similiter autem & honestæ ac pudicæ feminæ, ut bene agant inde coguntur, deniq; cum Mars centrū tenens, in domo sua ex tetragono respexerit Saturnum cum Mercurio ad centrum, Luna ueniente super eum plena, in Genesi diurna, efficit homicidas, & gladio casuros, sanguinarios, ebriosos, libidinosos, dæmoniosos, secretorum perscrutatores, maleficos, sacrilegos, & si qua sunt his similia, præcipue cum bonarum stellarum nulla respexerit. Sed & ipse rursus Mars ad Venerem schæma tetragonum habens, ex parte ad centrum non respiciente aliquo bonorum, adulteros efficit, & sorores & filias & matres in coniugium adducit. Venus cū Luna in finibus & domibus Saturni cum Saturno, si fuerit adtestante Marte, efficit mulieres quidem uiragines, ad agriculturā, ad structurā, & ad omne opus uirile promptas, misceri quibuscunq; uoluerint, & nō argui à uiris pro adul-

Cognitio ueritatis ut sol, mētem inluminat

Genethliacorū de aspectibus uanitas.

C terio, nulla uti mollitie, non unguentis, non uestibus, non calciamentis mulie= bribus, sed uirorum sorte agentes, uiros autem esse ut feminas, nec quicquam uirile gerere, cacodæmon Venus cum Marte si sit in ariete, efficit è contrario mulieres, si sit in capræcornu aut aquario. Cúq; multa de his Senex prosequu tus esset, & unumquodq; schema mathesis, stellarum quoq; positiones enume rasset, uolens per hæc ostendere, quia timor non sufficiat refrenare concupi= scentias, ego rursus respondi, uere pater doctissime & eruditissime prosequu= tus es, & ipsa me ratio inuitat, aliquid ad ea quæ à te disserta sunt, respondere, quoniamquidem scientia mihi mathesis nota est, & libenter cum erudito uiro habeo sermonem. Accipe ergo ad ea quæ dixisti, ut euidenter agnoscas Gene sim ex stellis omnino non esse, & quia possibile sit obsisti aduersum impugna= tionem dæmonum, ab his qui confugiunt ad deum, ac sicut prædixi, non solũ per timorem dei naturales cohiberi concupiscentias posse, sed & per timorem hominum, sicut iam nunc edocebimus, leges sunt in unaquaq; regione uel re= gno ab hominibus positæ, siue scriptura, siue etiam usu durantes, quas nemo facile transgreditur. Deniq; primi Seres qui initio orbis terræ habitant, neque homicidium, neq; adulterium, neq; scortũ nosse, neq; furtum cõmittere, neq; idola uenerari, & in illa omni regione quæ est maxima, neq; templum inueni= tur, neq; simulacrum, neque meretrix, neq; adultera, neq; fur ad iudicium de= ducitur, sed neque occisus ibi homo fertur aliquando, & tamen nullius liber= tas arbitrij secundum uos à stella Martis ignita, ut ferro uteretur ad hominis

Timent peccare mali formidine pœnæ.

D necem, nec Venus cum Marte posita, alienum matrimonium compulit uicia= ri, cum utiq; apud eos, per singulos dies Mars medium cœli circulum teneat. Sed est apud Seres legum metus uehemẽtior, quàm Genesis constellatio. Sunt similiter & apud Bactras in regionibus Indorum immẽsæ multitudines Bra= gmanorum, qui & ipsi ex traditione maiorum moribus, legibusq; concordi= bus, neq; homicidium, neq; adulterium committunt, neque simulacra colũt, neque animantia edere in usu habent, nunquam inebriantur, nunquam mali= tiose aliquid gerunt, sed deum semper timent: & quidem cũ cæteri Indorũ & homicidia, & adulteria committant, & simulacra colant, & inebrientur, atque alia huiusmodi flagitia exerceant. Sed & in ipsius Indiæ nihilominus occiduis partibus, regio quædam est, ubi hospites cum inciderint, capti immolantur & comeduntur, & neq; bonæ stellæ uetuerunt eos ab huiusmodi flagitijs, & ab execrandis cibis, neque malignæ stellæ compulerunt Bragmanas, ut aliquid agerent mali. Et rursus mos apud Persas, matres accipere in coniugium, & so= rores & filias, & sub illo omni axe incesta Persæ ineunt matrimonia. Ac ne for te liceat his qui mathesim sequuntur, uti illo perfugio quo dicũt, certas quasdã esse plagas cœli, quibus propria quædam habere conceditur, ex ipsa Persarũ gente aliquanti ad peregrina profecti sunt, qui Magusæi appellantur, ex qui= bus usque in hodiernum sunt alij in Media, alij in Parthia, sed & in Aegypto nonnulli, plures autem in Galatia, & Phrygia, qui omnes incestæ huius tradi= tionis formam indeclinabilem seruant, ac posteris custodiendam transmittũt.

Seres. *Bactræ.* *Bragmani.*

Scythauros eos esse ex libro quinto Plinij adparet. *Persæ.* *Magusæi.*

etiam

A etiam cum plagam cœli mutauerint, nec tamen eos Venus cũ Luna in finibus & domibus Saturni, cum Saturno adtestante etiam Marte, compulit habere inter cæteros Genesim. Apud Gelos quoq; mos est, ut mulieres agricolẽtur, ædificent, & omne opus uirile perficiant, sed & misceri quibus uolunt licet, nec incusantur à uiris, aut adulteræ appellantur, passim enim concubitus miscent, & præcipue cum hospitibus, unguenta nesciunt, non induuntur ueste fucata, nõ calceis, è contra uiri Gelonũ ornantur, pectuntur, indumentis mollibus & uarijs induuntur, auro compositi, unguentisq; delibuti, & hæc non pro dissolutione uirium, sunt enim bellicosissimi, & uenatores acerrimi, nec tamen uniuersæ Gelonũ mulieres, in capræcornu aut aquario cacodæmonem Venerem nascentes habuere, neq; uiri eorum in ariete cum Marte Venerem positã, per quod schema, effeminatos & dissolutos nasci adserit uiros Chaldaica disciplina. Porrò uero in Susis, mulieres unguẽtis, & quidem optimis utuntur ornamentis, comptæ ex lapidibus preciosis, ministerijs quoq; ancillarum fultæ procedunt, multo maiore ambitione quàm uiri, nec tamen pudicitiã colunt, sed indifferens eis cum quibuscunq; uoluerint usus est, & seruis & hospitibus, tali licentia à uiris permissa, & non solum non culpantur pro hoc, sed & dominantur in uiros. Nec tamen omniũ Genesis mulierum Susidarũ in medietate cœli, cum Ioue & Marte Venerem in Iouis domibus habent. In ulterioribus oriente partibus, si puer muliebri se substernat iniuriæ, cum agnitum fuerit, à fratribus, aut parentibus, uel quibuslibet proximis interficitur, nec sepultura donatur. Et rursus apud Gallos lex prisca constituit, nuptum tradi publice pueros, nec obprobrium ex hoc aliquod duci, & nunquid possibile est, ut

Gelonum gens talis qualis est apud Soli. Pandea.

Susidæ mulieres.

Gallorũ lege pueri nuptum tradebantur.

B omnes qui tam turpiter succumbunt apud Gallos, Luciferũ cum Mercurio in domibus Saturni & finibus Martis habuerint. In Britanniæ partibus, plures uiri unam habẽt uxorem, in Parthia multæ mulieres unum habent uirum, & utraq; orbis pars, moribus suis atque institutis obsequitur. Amazones omnes non habent uiros, sed sicut animalia, semel in anno circa uernale æquinoctiũ proprios egressæ terminos, finitimæ gentis uiris miscẽtur, solennitatem quandam per hoc obseruantes, ex quibus cum conceperint, redeunt, & si marem pepererint, abijciũt, feminas nutriũt. Cumq; unius temporis sit omniũ partus, absurdum est, ut in maribus quidem putetur Mars cum Saturno in tempore æquis esse portionibus, in feminarum uero Genesi nunquam. Sed neq; Mercuriũ cũ Venere habuisse in domibus proprijs positũ, ut uel pictores sibi, uel sculptores, uel trapezitas efficiat, aut in domibus Veneris, ut unguentarios, uel uocales, uel poëtas ꝓducat. Apud Sarracenos & superiores Libes & Mauros, & circa ora maris Oceani habitantes, sed & in extremis Germaniæ partibus, & apud Sarmatas, & Scythas, atq; oẽs quæ sub axe Septentrionis iacent, pontici littoris gentes, & in Chrysea insula, nunquam inuenitur trapezita, nec sculptor, aut pictor, aut architectus, aut geometres, aut tragœdus, aut poëta, ergo deficit apud eos Mercurij, Venerisq; constellatio. Ex omni orbe terrarũ Medi tantummodo summa obseruantia, adhuc spirãtes homines, canibus de-

Britãni multi unam uxorem habent.

Parthi singuli multas habent uxores.

Amazones semel in anno miscentur uiris.

Mauri.

Germani.

Sarmatæ.

Canes Medis sunt pro sepultura.

t

C uorandos abijciunt, & non ob hoc Martem cum Luna per diurnã Genesim in cancro positos habent. Indi mortuos suos incendunt, cum quibus & uxores defunctorum, sponte se offerentes exuruntur. Sed nõ ideo omnes quæ uiuæ incenduntur Indorum mulieres, in nocturna Genesi sub terra habent solẽ cum Marte in partibus Martis. Germanorum plurimi laqueo uitam finiunt, nec idcirco omnes Lunam cum hora, Saturno & Marte circũcinctas habent, sed non in omni gente, & in omni die per omnem diuersitatẽ Genesis nascuntur homines. Ex quibus omnibus apparet, quia metus legum in unaquaq; regione dominatur, & arbitrij libertas, quæ est hominibus insita per spiritum, obtemperat legibus, nec cogere potest Genesis aut Seres homicidium cõmittere, aut Bragmanos carnibus uesci, aut Persas incesta uitare, uel Indos nõ exuri, aut Medos nõ à canibus deuorari, Parthos nõ habere plures uxores, aut mulieres Mesopotamiæ nõ seruare pudicitiã, Græcos non exerceri palestris, Gallorum pueros nõ pati muliebria, uel gentes barbaras Græcorum studijs institui, sed, ut diximus, unaquæq; gens suis legibus utitur pro libertatis arbitrio, & decreta Genesis, legum seueritate depellit. Sed dicet aliquis eorum qui in disciplina mathesis eruditi sunt, Genesim in septem partes dirimi, quæ illi climata appellant, dominari uero unicuiq; climati, unam ex septẽ stellis, & istas quas exposuimus diuersas leges, non ab hominibus positas, sed ab istis principibus secundum uniuscuiusq; uoluntatem, & hoc quod stellæ uisum est, legem ab hominibus obseruatã. Ad hæc ergo respõdebimus quod primo quidem non est in septem partes orbis terræ diuisus: tum deinde, & si ita esset, in

D una parte & in una regione inuenimus multas differentias legũ, & ideo neq; septẽ sunt secundũ numerum stellarum, neque duodecim secundum numerũ signorum, neq; XXX. & VI. secundũ numerũ decanorum, sed sunt innumeræ. Meminisse aũt debemus eorũ quæ supra enumerata sunt, quod in una Indiæ regione sunt, & qui hominum carnibus uescantur, *& sunt qui etiam à pecudibus uel auibus, omnibusq; animantibus abstineant. Et quia Magusæi nõ solum in Perside matres ac filias accipiunt in matrimoniũ, sed & in omni gente ubicunq; habitauerint, malorũ suorũ incesta instituta custodiunt. Tũ præterea & innumeras gẽtes memorauimus, quæ penitus studia nesciũt literarũ, sed & aliquãti sapiẽtes uiri, ipsas leges in nõnullis cõmutauerũt locis, aliæ uero etiã sponte pro sui uel impossibilitate, uel inhonestate derelictæ sunt, certe qđ in promptu est noscere, quanti imperatores gentiũ quas uicerant leges, & instituta mutarunt, & suis eas legibus subiecerũt, quod euidenter à Romanis factum docetur, qui omnem penè orbem, omnesq; nationes proprijs primo & uarijs legibus institutisq; uiuentes, in Romanorũ ius & ciuilia scita uerterunt. Superest ergo ut & stellæ gentiũ, quæ à Romanis uictæ sunt, climata sua partesq; perdiderint. Addã adhuc rem, quæ possit etiã ualde incredulis satisfacere. Iudæi omnes qui sub lege Moysi uiuunt, filios suos octaua die absq; ulla dilatione circumcidunt, & infantis teneri sanguinem fundunt, à seculo autẽ nullus ex gentibus hoc die octaua perpessus est, & è contra Iudæorũ nullus omisit.

Indi exurunt mortuos.

GERMANI *laqueo uitam solent finire.*

Septem climata.

Scytothauri.

**Bragmanes eos esse constat ex Euseb. Præ. euange. lib. 6. in quẽ ex Clemente ad uerbũ multa trãstulit.*

Fundos populos intellige.

Circũcisio Iudæorum.

A sit. Quomodo ergo in hoc ratio Genesis stabit, cũ per cunctas orbis terræ partes, omnes Iudæi admixti gentibus uiuant, & octaua ferrũ perferãt die, unius in membri loco, & nemo gentiliũ, sed ipsi soli, ut dixi, hoc faciunt, nõ stella cogente, nec perfusione sanguinis perurgente, sed lege religionis adducti, & in quocunq; orbis loco fuerint, hoc est eis insigne uernaculũ? Sed & quod unũ nomen omnibus inest ubicunq; fuerint, nunquid & hoc per Genesim uenit? & quod nunquam apud eos infans natus exponitur, & quod septimo quoq; die omnes ubicunq; fuerint, ociũ gerunt, nec iter incedunt, nec igni utuntur. Quid est ergo, quod nullũ Iudæorũ in illa die cogit Genesis, aut iter agere, aut ædificare, aut uendere aliquid, aut emere? Quinimò & maiorem fidem rerum præsentiũ dabo, ecce enim ex aduentu iusti & ueri prophetæ, uixdũ septem anni sunt, in quibus ex omnibus gentibus cõuenientes homines ad Iudæam, & signis ac uirtutibus quæ uiderãt, sed & doctrinæ maiestate permoti, ubi receperunt fidẽ eius, abeuntes ad regiones suas, inlicitos quosq; gentiliũ ritus, & incesta spreuere cõiugia. Deniq; apud Parthos, sicut nobis THOMAS, qui apud illos euangeliũ prædicat scripsit, nõ multi iam erga plurima matrimonia diffunduntur, nec multi apud Medos canibus obijciũt mortuos suos, neq; Persæ matrũ cõiugijs, aut filiarũ incestis matrimonijs delectãtur, nec mulieres Susides licita ducũt adulteria, nec potuit ad crimina Genesis cõpellere, quos religionis doctrina prohibebat. Ecce ex hoc ipso conijce, & de his de quibus sumus locis, coniecturam cape, quomodo fama tantũ perferente ad aures hominum, quod propheta in Iudæa apparuit, qui signis & uirtutibus doceret homines unũ colere deum, omnes paratis, intentisq; animis expectabant, etiam ante aduentũ domini mei Petri, ut sibi aliquis quæ docuisset ille qui apparuit, nunciaret. Sed ne multa enumerare uideamur, dicam quò debeant cuncta cõcludi, cum deus iustus sit, & ipse fecerit hominũ naturã, quomodo poterat fieri, ut ipse poneret Genesim contrariam nobis, quæ nos cogeret ad peccatũ, & rursus ulcisceretur ipse peccantes? Vnde certũ est, quod nõ aliam ob caussam deus siue in præsenti, siue in futuro seculo peccatorem punit, nisi quia scit eum potuisse uincere, sed neglexisse uictoriã: infert enim & in præsenti seculo uindictam in homines, sicut in eos fecit, qui diluuio perierũt, qui utiq; omnes una die, imò una hora extincti sunt, cum certum sit non eos esse secundum Genesis ordinẽ, una hora natos, absurdissimũ est aũt dicere, quia ex natura nobis accidat pati mala, si nõ prius peccata præcesserint. Et ideo si salutis curã gerimus, ante omnia scientiæ debemus operã dare: certi qd' si mens nostra in ignorantia perseueret, nõ solũ Genesis mala, sed & alia extrinsecus quæcunq; dæmonibus uisa fuerint, perferemus, nisi metus legũ & futuri iudicij, obsistat omnibus desiderijs, & impetũ peccãdi refrenet. Nam & humanus timor multa bona, multa etiã mala agit, quæ Genesis nescit, sicut supra ostẽdimus. Triplici igitur modo mens nostra erroribus subiacet, ex his quæ per malã consuetudinẽ ueniũt, uel ex his quæ corpus naturaliter suggerit desiderijs, uel ex his quæ cõtrariæ potestates perurgẽt, sed his singulis obsistere & repugnare habet in na

Vernaculũ insigne Iudæis est circũcisio.

Sabbatum Iudæorum.

Thomas apud Parthos euangelizabat.

Quare deus puniat.

Tres errorum fontes sunt.

C tura sua mens, cū ei obfulserit ueritatis agnitio, per quā scientiā timor futuri iudicij datur, qui sit idoneus animæ gubernator, & qui eam possit à cōcupiscentiarū præcipitijs reuocare. Quia ergo sint hæc in nostra potestate, sufficienter dictū est: Nūc & tu Senex, si quid habes qđ ad hæc respōdeas, incipe. Plenissime, ait, ostendisti fili, sed ego, sicut dixi ex initio, omni huic incōparabili adsertioni tuæ, à ꝓpria cōsciētia ꝓhibeor accōmodare cōsensum. Noui eñ & meā Genesim, & cōiugis meæ, & scio ea quæ unicuiq; nostrū dictabat Genesis accidisse, & ab his quæ rebus & operibus cōperta sunt mihi, nūc uerbis transferri non possum. Denique quoniam te adprime imbutū uideo in huiuscemodi disciplinis, audi coniugis meæ thema, & inuenies schema, cuius exitus accidit, habuit enim Martem cum Venere super centrum, Lunā uero in occasum in domibus Martis, & finibus Saturni, quod schema adulteras facit, & seruos proprios amare, in peregrinatione, & in aquis defungi, quod & ita factū est, incidit nanq; in amorem serui, & periculum simul atque obproprium metuens, fugit cum ipso, & peregre profecta, ubi amori suo satisfecit, perijt in mari. Et ego respondi: Vnde scis quia peregre seruo suo sociata est, & in eius cōsortio posita defungitur? Et SENEX: Certissime, inquit, scio reuera non quia nupserit seruo, quippe qui neq; hoc quidem quod eū amaret agnouerā, sed postquam profecta est, frater meus mihi enarrauit, dicens, quod primo quidem ipsum adamasset, sed ille quia erat honestus utpote frater, noluit thorum fratris incesti macula polluere. Sed illa me uerens, & obprobrium nō ferens infe-

D lix: neq; enim imputādum ei est, quod eam Genesis facere compulit, finxit somnium, & ait ad me: Adstitit mihi quidam per uisum, qui iussit me cum duobus geminis meis sine mora ex urbe proficisci. Hæc ergo cum audissem pro salute eius filiorumq; solicitus, confestim ipsam & liberos exire feci, unum qui erat iunior, mihi retinui, hoc enim qui responsa in somnis dederat, permisisse dicebat. Tū ego CLEMENS intelligens quod ipse fortassis est & pater meus, lachrymis oppletus sum, fratres quoq; meos uolentes ꝓsilire & aperire rem, prohibuit PETRVS, dicens: Quiescite quoadusq; mihi placuerit, respondēs ergo PETRVS, ait ad Senem: Quod nomen erat iuniori filio tuo? At ille ait: Clemens. Et PETRVS: Si tibi, inquit, hodie coniugem tuam castissimā consignauero, cum tribus filijs tuis, credis quia potest pudica mēs motus irrationabiles superare, & quod omnia quæ à nobis dicta sunt uera sint, & Genesis nihil sit? Et SENEX: Sicut impossibile est, inquit, te exhibere quod promisisti, ita impossibile est extra Genesim fieri aliquid. Tum PETRVS: Testes, inquit, habere uolo omnes hos, qui præsentes sunt, me tibi hodie coniugem tuā, cum tribus uestris liberis uiuentem pudicissime traditurum, & iam nunc accipe fidem rerū ex eo, quod omnē caussam multo diligentius scio, quàm tu cuncta, quæ tibi per ordinem quæ gesta sunt enarrabo, ut & tu cognoscas, & qui præsentes sunt discant. Et cum hæc dixisset, cōuersus ad turbas, ita cœpit: Hic quem uidetis ô uiri in hac ueste pauperrima, Romanæ urbis est ciuis, ex genere ipsius Cæsaris descendens, nomen ei Faustinianus, uxorem quoq; nobilissimam

Senex ille qui Faustinianus dicebatur, inuenitur pater Clementis.

A mam Mathidiam nomine sortitus est, ex qua tres filios suscepit, quorũ duo gemini, unus autẽ qui erat iunior, cui nomen Clemens, hic est. Et cũ hoc dixisset, digito me ostendit, gemini autem filij eius, sunt isti, Niceta & Aquila, quorum alius Faustinus uocabatur prius, & alius Faustus. Simul autem ut nomina nostra enunciauit Petrus, Senex resolutis membris omnibus, quasi interceptus concidit. Nos autem filij inruentes super eum, complectebamur & osculabamur, uerentes simul ne spiritum reuocare nõ posset. Et cũ hæc fierent, populus quidem admiratione ipsa obstupefactus est. PETRVS aũt surgere nos à cõplexibus patris, ne eum necaremus iubet, & ipse adprehensa manu eius, quasi de somno quodam profundo eleuans eum, & paululum recreans, omnia quæ gesta fuerant secundũ ueritatem cœpit exponere, quomodo frater eius in amorem inciderit Mathidiæ, & illa cum esset pudicissima, inlicitum fratris amorẽ uiro indicare noluerit, ne uel bellũ fratribus, uel obprobriũ generi indiceret, sed sapienter somniũ finxerit, quo ex urbe iubetur excedere cum geminis filijs, iuniore apud patrẽ relicto. Vtq; nauigantes naufragiũ ui tempestatis incurrerint, & ad insulam Antharadũ nomine expulsi, Mathidia quidem supra saxum quoddã fluctu iactante proiecta sit, gemini uero liberi rapti à piratis & Cæsaream perducti, religiosæ cuidam feminæ uenundati sunt, quæ eos in filiorũ loco habens, liberaliter edocuerit & erudiri fecerit, eorumq; nomina piratæ immutauerint, & Nicetam alium, aliũ Aquilam uocitauerint. Vtq; post hæc studiorũ & consuetudinis caussa Simoni adhæserint, atq; ab eo ubi magum & deceptorem uiderunt, auersi accesserint ad Zachæũ, & ut post hæc B sociati sunt sibi. Sed & Clemens quomodo ex urbe agnoscẽdæ ueritatis caussa profectus, per Barnabæ notitiã Cæsaream uenerit, sibiq; innotuerit & adhæserit, utq; ab eo sit de fide religionis edoctus. Sed & qualiter apud Antharadum mendicantem repererit & recognouerit matrem, utq; omnis insula in eius recognitione gauisa sit, & de pudicissimæ hospitæ contubernio, atq; eius per semetipsum cõlata sanitate, & de liberalitate Clementis in eos qui erga matrem benefici extiterant. Vtq; post hæc Niceta & Aquila requirentes quænã esset peregrina mulier, cum audissent à Clemente omne negociũ, se esse geminos eius filios Faustinũ exclamauerunt, & Faustum, omnemq; historiã quæ eos egerit, patefecerint, utq; post hæc matri cautius ne subito gaudio interciperetur, ipso insinuante oblatisint Petro. Sed cum hæc in auditu Senis, narratione gratissima turbis exponeret Petrus, ita ut audientes gestorũ miraculis, & humanitatis miseratione lachrymarent, nescio unde audiens mater de recognitione patris, cursu concito inruit in mediũ nostri cum clamore, dicẽs: Vbi est meus uir, meus dominus Faustinianus, qui tam multis temporibus adfligitur, ambulans per urbes singulas, & me quærens. Hæc cum illa quasi amens clamaret, & circumspiceret, Senex accurrẽs cum multis lachrymis, amplecti & constringere eam cœpit. Et cum hæc gererentur, Petrus rogauit turbas ut discederent, dicens inuerecundũ esse ultra persistere, sed dandũ eis locũ familiarius inuicem se uidendi, crastino autem hic, inquit, si qui uestrũ uolunt, con

Quedã enim in matrimonio licet recte, parum tamen uerecunde, & decore in publico fiunt.

G uenient ad audiendum uerbū. His à Petro dictis, secesserunt turbæ, & cū uellemus nos quoq; ire ad hospitiū, dominus domus ait ad nos; Turpe est & impium tales ac tantos uiros manere in stabulo, cum ego omnem penè domum uacantem habeā, lectosq; stratos quamplurimos, & quæ necessaria sunt parata. Sed Petro cōtradicente, uxor patrisfamilias unà cum liberis suis prostrabat se ante eū, & exorabat dicens, Obsecro te, mane apud nos. Sed ne sic quidem adquiescebat Petrus, donec filia eorum qui rogabant ab immundo spiritu temporibus multis uexata, & cathenis uincta quæ fuerat intra cōclaue clausa, effugato à se dæmone, & ostijs patefactis cum cathenis suis ueniens, procidit ad pedes Petri, dicens: Rectum est mi domine, ut agas hodie hic salutaria mea, & non contristes neque me, neque parentes meos. PETRO autē requirente cathenarū sermonumq; eius caussam, parentes præter spem læti effecti de filiæ sanitate, & uelut stupore quodam adtoniti, ipsi quidem dicere nequeunt, adstantes autem famuli aiunt: Hæc à septimo ætatis anno, dæmone occupata, omnes qui accedere tentassent ad eam scindere, dilaniare morsibus, etiā disrumpere, & hoc per uiginti annos usque ad præsens facere nunquam destitit, nec ab aliquo potuit curari, sed ne accedere ad eam quisquam ualebat, multos enim inutiles reddidit, alios & peremit, omnibus enim uiris ualidior erat, sine dubio uiribus dæmonis nisa. Nunc autem ut uides, ex præsentia tui dæmon quidem fugit, ostia

Puella à dæmonio liberatur ex Petri ingressu.

D uero quæ summo cum munimento clausa fuerant, aperta sunt, & ipsa sana stat ante te rogans, ut diem salutarium suorū lætum & ipsi, & parentibus facias, & maneas apud eos. Hæc cum ita unus ex famulis enarrasset, & ipsæ cathenæ de manibus eius ac pedibus fuissent sponte resolutæ, PETRVS certus quod per ipsum sanitas hæc reddita sit puellæ, adquieuit manere apud eos. Sed & illos qui remanserant in hospitio, unà cum uxore sua transire iussit, & unusquisq; acceptis seorsum cubiculis mansimus, atq; ex more cibo sumpto, redditisq; laudibus deo, suis singuli requieuimus locis.

LIBRI NONI FINIS.

RECOGNITIONVM

DIVI CLEMENTIS AD IACOBVM FRAtrem Domini, LIBER DECIMVS, Rufino Torrano Aquileiense interprete.

MANE autem exorto sole, ego CLEMENS & NICETA atque AQVILA unà cum PETRO, uenimus ad locum in quo Pater simul cũ matre requiescebat: & cũ adhuc eos dormientes reperissemus, pro foribus cõsedimus, ubi PETRVS talibus apud nos sermonibus utitur: Audite me dilectissimi cõserui, scio quia grandem habetis affectũ erga patrẽ uestrũ, uereor ergo ne ante tempus eũ perurgeatis iugum religionis suscipere, nondum ad id paratum, ad quod forte pro uestri gratia uideatur adquiescere, sed hoc non est firmum, quod enim propter homines fit, probabile non est, & cito dilabitur. Ideoq; uidetur mihi, ut cõcedatis ei anno uno uiuere pro arbitrio, in quo potest iter agens nobiscũ, dum nos alios docemus, etiam ipse simpliciter audire, & audiens, siquidem agnoscendæ ueritatis rectũ propositũ gerit, ipse rogabit ut suscipiat religionis iugũ, aut si non placet ei recipere, permaneat amicus. Hi enim qui non id ex corde suscipiunt, cum cœperint ferre nõ posse, non solum abijciunt quod susceperant, sed quasi pro excusatione infirmitatis suæ, incipiunt uiam religionis blasphemare, & male loqui de his quos nequaquam sequi aut imitari potuerunt. Ad hæc NICETA respondit: Non contradico domine mi Petre rectis & bonis consilijs tuis, sed dicere aliquid uolo, ut per hoc discam quod nescio. Quid si intra annũ hunc, quo differri eum iubes, moriatur pater noster? descendet in infernũ uacuus, & cruciandus in æternũ. Tum PETRVS: Amplector, inquit, benignũ erga patrem propositũ tuum, & ignosco tibi de his quæ ignoras. Quid enim censes quia si quis putatur iuste uixisse, iste cõtinuo saluabitur? Nõ putas eum discutiendũ ab eo qui occulta hominũ nouit, quomodo iuste uixerit, ne forte ritu gentiliũ institutis eorũ & legibus parens, uel pro amicitijs hominũ, aut pro sola consuetudine, aut qualibet alia ex caussa, uel necessitate, & non propter ipsam iustitiam, neq; propter deũ? Qui enim propter solũ deum, & iustitiã eius iuste uixerint, ipsi ad æternã requiem uenient, & perpetuitatem regni cœlestis accipient. Salus enim non ui adquiritur, sed libertate, nec per hominũ gratiã, sed per dei fidem. Tum præterea cogitare debet, quia deus præscius est, & nouit si hic suus est: quod si nouit eum non esse, quid faciemus ad ea quæ ex initio statuta sunt ab eo? In quo autem

Homines non sunt urgẽdi ad fidem.

Quod in speciem fit & nõ ex animo, non est diuturnum.

Qui propter solũ deũ iuste uixerint, saluabuntur.

PRAEDEstinatio.

C

possum, consilium do, cum euigilauerit, & sederimus nos quasi aliquid discere uolentes, ꝓponite ex his dũtaxat quæ illi expedit discere, & dum nos loquimur inter nos, ille instruitur. Sed tamen primo quiescite, ut si forte ipse uideatur aliquid interrogare, quod si fecerit, aptior erit sermonis occasio, si uero ipse nihil quærit, nos ab alterutro, sicut dixi, discere aliquid uolentes, rogemus uicissim, mihi ita uidetur, etiã uobis quid placeat dicite. Cumq́ꝫ conlaudassemus eius rectũ consilium, ego CLEMENS aio, in omnibus rebus plurima ex parte ad initiũ respicit finis, similisq́ꝫ principijs rerum exitus datur, spero ergo etiã circa patrem nostrũ, quoniam per te deus bona initia dedit, his congruũ seq́ꝫ dignũ largiatur & finem. Veruntamen etiam illud suggero, si ut dixisti, cœperimus præsente patre, quasi inter nos aliquid tractandi, uel discendi gratia loqui, tu mi domine Petre nõ debes eum locum agere, quasi qui discere aliquid debeas, hoc enim si uideat, fortasse magis offendetur, certus est enim, te omnia scire diligenter, sicut & uere est: quale ergo erit, si te uideat ignorantiam simulantem? hoc eum, ut dixi, magis lædere poterit, nescientem consiliũ tuũ. Sed nos quidem fratres inter nos habẽtes, si in aliquo dubitemus, à te quæstioni nostræ finis congruus detur, nam & si te cunctantem uideat, aut dubitantem, tũc uere putabit, quod apud nullũ erit scientia ueritatis. Et PETRVS ad hæc respondit: Omittamus hæc, & siquidem dignũ est, ut ingrediatur ianuam uitæ, deus occasionem competentem dabit, eritq́ꝫ initium ex deo, & nõ ex homine. Et ideo sicut prius dixi, permittite eum iter agentem nobiscum, audire nos aliquid disputantes, sed quoniam festinantes uos uidi, idcirco dixi opportunitatem quærendam, quam cũ dederit deus, uos quoq́ꝫ ad ea quæ dixero obtemperate mihi. Hæc nobis sermocinantibus, uenit puer dicens, uigilare iam patrem, & cũ uellemus ingredi ad eum, ipse uenit ad nos, & osculo nos salutans, cum resedissemus, ait: Licet'ne percunctari, si quid uolet quis, an secundũ Pythagoricos tacendum semper est? Et PETRVS: Nos ne silere semper, neq́ꝫ percunctari cogimus accedentes ad nos, sed relinquimus ipsorũ libertati, facere ut uolunt, scientes quod qui curam gerit salutis suæ, si in parte aliqua sentit animæ suæ dolorem, tacere nõ patitur. Qui uero negligit salutem suam, si interrogare cogatur, nihil ex hoc utilitati eius confertur, nisi hoc solũ, ut studiosus esse uideatur & diligẽs. Quamobrem tu si quid discere uis, require. Et SENEX ait: Est quidam sermo apud Græcorum philosophos uehemens ualde, qui dicit in uita hominũ, re ipsa neq́ꝫ bonũ esse aliquid, neq́ꝫ malũ, sed quæ uidentur hominibus, usu & consuetudine præsentis uitæ, hæc aut mala dicunt, aut bona. Nã neq́ꝫ homicidiũ reuera malũ est, quia animã uinculis carnis absoluit, deniq́ꝫ aiunt, & iusti quiq́ꝫ iudices, peccantes perimunt. Quod si homicidium scirent malum esse, nõ utiq́ꝫ id iusti homines facerent. Neq́ꝫ adulteriũ malum esse dicunt, si enim ignoret uir, aut non curet, nihil aiunt mali est. Sed neque furtum malum esse, quod enim deest alicui, aufert ab alio qui habet, quod quidẽ oportebat libere sumi & publice, sed quia occulte fit, in hoc magis illius à quo clam aufertur inhumanitas redarguitur. Cõmunis enim usus omnium

Finis plerumq́ꝫ cum principio conuenit.

Aduertãt theologi.

D

Hi erãt qui indifferentiã inuexerunt, quorum præter alios Cic. sæpe meminit.

Homicidiũ.

Adulteriũ.

Furtum inter Christianos appellari nõ decebat.

A omnium quæ sunt in hoc mundo, omnibus esse hominibus debuit, sed per iniquitatem alius hoc suum dicit esse, & alius illud, & sic inter mortales diuisio facta est. Denicȝ Græcorũ quidam sapientissimus hæc ita sciens esse, ait: Cõmunia debere esse amicorũ omnia, in omnibus autem sunt sine dubio & coniuges, & sicut nõ potest, inquit, diuidi aër, necȝ splẽdor solis, ita nec reliqua quæ cõmuniter in hoc mundo data sunt, omnibus ad habendũ diuidi debere, sed habẽda esse cõmunia. Hæc aũt dicere uolui, quoniãquidẽ cupio me inclinare ad bene agendũ, & nõ possum bene agere, nisi prius didicero quid sit bonũ, quod si intelligere potuero, ex ipso etiam quid sit malũ, hoc est, huic contrariũ aduertam. Verum ad hæc quæ dixi, unũ è uobis respondere uolo, non Petrũ, nõ enim dignũ est, ab illo uerba & doctrinam cum quæstionibus capere, sed ille si quid pronunciauerit, hoc absqȝ aliqua retractatione teneatur. Et ideo ipse nobis seruetur quasi arbiter, ut sicubi disputatio nostra exitum non inuenerit, ipse quod sibi uisum fuerit pronunciãs, indubitatũ finem rebus dubijs imponat. Et nunc ergo possem sola eius sententia contentus credere, si quid ei uidetur, quod & ad ultimũ faciam, uolo tamen prius uidere, si est possibile disputando inuenire quod quæritur. Placet ergo ut CLEMENS primus incipiat, & ostendat si est aliquid in substantia & actibus bonũ uel malũ. Ad hæc ego respondi, quoniamquidẽ à me uis discere, si est aliquid natura, aut actu bonum uel malum, an potius usu præuentis hominibus, bona quædam & alia uidentur mala, pro eo quod diuisionẽ inter se rerũ fecere cõmunium, quæ deberẽt, ut ais, ita esse cõmunia, ut aër & splendor solis, puto quod nõ debeam tibi aliunde

AMICORUM omnia communia, Platonis uox est.

B unde assertiones adhibere, nisi ex his disciplinis quibus ipse uteris, & quas ipse confirmas, ut indubitata tibi sint quæ dicuntur. Omniũ elementorũ & stellarum certos ponitis fines, quascȝ stellas dicitis in quibusdam absqȝ noxia coire, sicut in coniugijs, in alijs uero noxie misceri, sicut in adulterijs. Et dicitis quædam generalia esse omniũ, quædam uero nõ omniũ, necȝ generalia. Sed ne plixa disputatio fiat, breuiter & de re dicã: Terra quæ arida est, cõiugio & admixtione indiget aquæ, ut possit generare fructus, qui sine uita hominibus non est, est ergo hæc legitima coniunctio, è contra si aut pruinæ frigus terræ misceatur, aut calor aquis, huiusmodi coniunctio corruptelam facit, & hoc in talibus adulteriũ est. Et PATER respondit: Sed sicut elementorũ uel stellarũ inconsonæ coniunctionis statim proditur noxa, ita deberet & adulterium statim ostendi quàm malũ est. Et ego aio, hoc mihi primo confirma, si ut etiam ipse cõfessus es, ex incongrua & incõsona admixtione efficiũtur mala, & istud in consequentibus requiret. Et PATER ait, ut se habet rei natura ita ais fili. Tũ ego respõdi, quia ergo discere cupis de his, uide quãta sint quæ mala esse apud neminem dubitãtur. Nõ tibi uidetur malũ esse febris, incendiũ, seditio, ruina cædes, uincula, supplicia, dolores, luctus, & his similia? Et PATER: uerũ est, inquit, fili hæc mala esse, & ualde mala, aut certe qui negat hæc esse mala, patiatur ea. Et ego respondi, quia ergo cum eo mihi sermo est, qui in astrologica disciplina eruditus est, secundũ ipsam tecũ agam, ut de his quæ tibi in usu sunt,

Conuincendus quisqȝ est ex ea ipsa arte cui peculiariter deditus est.

Inter aquã & terram coniugium est.

Adulteria in elementis.

C

accipiens rationem, citius adquiescas. Audi nunc ergo, confessus es mala esse ea quæ supra diximus, id est, febres, incendia, & his similia, hæc secundũ uos à malitiosis stellis fieri dicunt, id est ab humido Saturno, & calido Marte, horũ uero contraria, à benignis fieri stellis, id est, à temperato Ioue & humida Venere, aut non ita est? Et Pater respondit: Ita est fili, nec aliter fieri potest. Tum ego, quia ergo à bonis stellis Ioue dico & Venere, bona fieri dicitis, uideamus unaquæq; malarum stellarũ cum admixta fuerit bonis, quid est quod efficit, & illud esse intelligamus malũ. Etenim nuptias facere Venerem ponitis, quæ si Iouem habeat in schemate suo, pudicas efficiat, Ioue autem non respiciente, si adfuerit Mars, corrumpi nuptias per adulterium pronunciatis. Et Pater: Ita se, inquit, habet. Ego respondi: Ergo malum est adulteriũ, quandoquidem ex malarum stellarum admixtione cõmittitur, & ut compendiosius explicemus omnia, quæ dicitis ex malarũ admixtione stellarum bonas perpeti stellas, mala esse sine dubio pronuncianda sunt. Istæ ergo stellæ quarum admixtione diximus febres, incẽdia, & cætera his similia effici mala, ipsæ secundum uos etiam homicidia, adulteria, & furta operantur, propter uos etiã & stolidos ipsæ efficiunt. Et Pater: Vere, inquit, breuiter & incomparabiliter ostendisti, quia sint mala in actibus, sed hoc adhuc uelim, quomodo iuste iudicat deus eos qui peccant, sicut uos dicitis, si peccare eos Genesis cogit? Tum ego respondi: Vereor dicere tibi aliquid pater, quia in omni te honore haberi à me decet, alioquin erat quod possim dicere si deceret. Et PATER ait: Dic quod tibi occurrit fili, etiamsi iniuriosum uidetur: nõ enĩ tu, sed quæstionis ratio iniuriam facit, sicut pudica mulier intemperanti uiro, si pro salute indignetur & honestate. Et ego respondi: Si prima quæq; inter nos cõfirmata & cõfessa nõ bene retineamus, sed semper quæ definita sunt resoluantur, per obliuionem uidebimur telam texere Penelopes, ea quæ texuimus resoluentes, & ideo debemus aut nõ facile adquiescere, prius quàm diligẽter examinetur sermo propositus, aut si iam adquieuimus, & confirmata sentẽtia est, seruare semper quod semel diffinitũ est, ut possimus & de alijs quærere. Et PATER ait: Bene dicis fili, & scio quã ob caussam dicis, quia hesterno die de naturalibus disputans caussis, ostendisti quia uirtus quædam maligna, transformans se in ordinem stellarũ, humanas concupiscentias exagitat, diuersis modis prouocans ad peccatum, non tamen cogẽs, aut efficiens peccatum. Cui ego respõdi: Bene: quia & meministi, & cũ memineris errasti. Et PATER: Ignosce, inquit, fili, nondum enim usum multum in his habeo, nam & hesterni sermones tui ueritate ipsa concluserunt me, ut tibi adquiescerem, in cõscientia tamen mea sunt, quasi quædam reliquiæ febrium, quæ paululum me à fide quasi à sanitate retrahunt, discrutior enĩ quia scio multa mihi, imò penè omnia accidisse secundũ Genesim. Et ego respondi: Audi ergo pater quæ sit mathesis natura, & facito secundum ea quæ dico tibi. Vide mathematicum & dic ei primo, quia talia quædam mihi acciderũt mala in illo tempore, unde ergo aut quomodo, aut per quas mihi acciderint stellas discere uolo: Respõdebit tibi sine dubio, quia tempora tua malitiosus suscepit Mars,

Saturnus qui hic humidus dicitur, uno omniũ & astrologorũ & medicorũ nostratium ore, siccus putatur.

D

Præfatione honoris utitur Clemẽs, eò qđ docenti quædã sint asperius dicenda, quàm ut possit boni consuli sine eiusmodi lenocinio.

Prouerbium.

A Mars, aut Saturnus, aut aliquis eorum apostaticus fuit, aut aliquis annũ tuum aspexit ex diametro, aut cõiunctus, aut in centro, uel alia his similia responde- bit: addens, quia in his omnibus aliquis aut asyndetus fuit cum malo, aut inui- sibilis, aut in schemate, aut extra hæresim, aut deficiens, aut nõ contingens, aut in obscuris stellis, & multa alia his similia, secundũ rationes proprias respõde- bit, & de singulis adsignabit. Post hunc alium adito mathematicum, & dicito contraria, quia illud mihi boni cõtigit in illo tempore, tempus autem hoc idẽ dicito, & require ex quibus partibus Genesis hoc tibi euenerit boni, & tem- pora, ut dixi, eadem quæ de malis interrogaueras, custodito. Cumq; tu fefelle ris de temporibus, uide quanta tibi inueniet schemata, per quæ ostendat quod tibi in illis ipsis tẽporibus euenire debuerint bona, impossibile eñ est hominũ Genesim tractantibus, non in omni quam dicũt regione stellarũ semper inue- nire quasdam bene positas stellas, & quasdã male: circulus eñ est æqualiter ex omni parte collectus secundũ mathesim, diuersas & uarias accipiẽs caussas, ex quibus occasionem capiant dicendi quod uolunt. Sicut enim fieri solet ubi so mnia aliqua uiderint homines, & nihil certi intelligunt, cum aliquis occurrerit exitus rerum, tunc ad ea quæ acciderint, aptant etiam somnij uisum, ita est & mathesis, antequàm aliquid fiat, certi nihil pronũciatur, postea uerò quàm ali quid acciderit, rei iam gestæ colligunt caussas. Deniq; frequenter cum enarra- uerint, & aliter res acciderit, semetipsos increpant dicentes, quia illa fuit stella quæ impediuit quæ occurrit, & nõ uidemus ignorantes, quia error eorũ nõ

B ex artis imprudentia, sed ex totius caussæ inconuenientia descendit, ignorant enim quæ sint, quæ facere quidem concupiscamus, non tamen indulgeamus concupiscentijs. Nos autem qui mysterij huius didicimus rationẽ, scimus & caussam, quia libertatem habentes arbitrij, interdũ cõcupiscentijs obsistimus, interdũ cedimus, & ideo humanorũ gestorũ incertus est exitus, quia in liber- tate pendet arbitrij. Nam concupiscentiã quidẽ, quam operatur maligna uir- tus, potest indicare mathematicus, sed si cõcupiscẽtiæ huius actus uel exitus im pleri possit, nec ne, quia in arbitrij libertate est, sciri ante effectũ rei à nullo po- test. & hoc est quod ignorantes astrologi inuenerunt sibi ut climacteras dice rent, rei scilicet incertæ perfugia, sicut hesterno plenissime ostẽdimus. Ad hæc si quid tibi dicendũ uidet, dicito. Et PATER: Nihil uerius, inquit, fili his quæ prosequutus es. Cumq; hæc loqueremur inter nos, nunciauit quidã plurimũ stare populũ foris, qui audiendi gratia cõuenerint. & Petrus iussit his ingredi- endi copiam dari, erat enim locus opportunus & amplus. Cũq; ingressi fuis- sent, ait ad nos Petrus: Si quis uult uestrũ, faciat ad populũ sermonem, & de idololatria disserat, cui ego CLEMENS respondi, multa benignitas tua, & er ga oẽs lenitas, ac patiẽtia indulget nobis, ut audeamus loq; coràm te, & rogare quæ uolumus, & ideo, ut dixi, morũ tuorũ mansuetudo inuitat oẽs, & adhor tatur salutaris doctrinæ præcepta suscipere, hoc ego usque ad præsens apud nullũ aliũ uidi, nisi apud te solũ, apud quem inuidia nulla est, neq; indignatio, aut quid tibi uidetur? Et PETRVS nõ solum hæc ex inuidia aut indignatio-

C

ne ueniunt, sed interdum inest aliquibus uerecũdia, ne forte de his quæ pro-ponũtur, plene respondere nõ possint, & refugiunt imperitiæ notam. Sed nõ debet pro hoc quis uerecundiam pati, quia nec est aliquis hominũ, qui profite-ri debeat omnia se scire, unus enim est qui scit omnia, ipse qui & fecit omnia. Si enim magister noster diem & horam, cuius etiã signa prædixit, nescire se pro-fessus est, ut totum reuocaret ad patrem, quomodo nos turpe ducemus, si ali-qua nos ignorare fateamur? cum magistri in hoc habeamus exemplũ. Hoc ta-men unum profitemur scire, quæ à uero propheta didicimus, ea autem à uero propheta nobis esse tradita, quæ sufficere humanæ scientiæ iudicauit. Tum ego CLEMENS dicere ita cœpi: Apud Tripolim cum contra gentiles dispu-tares, domine mi Petre, ualde miratus sum te, qui à patribus Hebræo ritu, & obseruantijs propriæ legis imbutus, græcæ eruditionis studijs in nullo inqui-natus es, quomodo tam magnifice, & tam incomparabiliter prosequutus sis, ita ut etiam quædam de historijs deorũ quæ in theatris decantari solent, con-tingeres, uerũ quoniam sensi tibi ipsas fabulas, & blasphemias eorum minus esse notas, de his si placet, aliqua in auditu tuo repetẽs, ab ipsa origine disserã. Et PETRVS: Dic, inquit, bene facis iuuare prædicationẽ nostrã. Tum ego, dicam igitur quia iubes, nõ ut docens, sed quàm stultas de dijs suis opiniones habeant gentiles, in mediũ proferẽs. Cumq; uellem dicere, Niceta labrũ mor-dicus stringens, innuebat mihi ut tacerẽ; quem cũ uidisset PETRVS, ait, Cur

Solus deus qui creauit omnia, scit omnia.

Lucæ 21.

Quæ sunt tradita à Christo sufficiunt ad uitam æternam.

D

ingenium liberale, & generosam lædere uis naturam, ut in honorem mei, qui nullus est, tacere eum uelis? Aut nescis quia si omnes gentes postquam audie-rint à me prædicationem ueritatis, & crediderint, uelint se ad docendum con-ferre, mihi maiorem pariũt gloriam, siquidẽ gloriæ me cupidũ putas? Quid enim tam gloriosum, quàm CHRISTO discipulos præparasse, nõ qui tace-ant & soli salui fiant, sed qui loquantur quæ didicerunt, & multis prosint, uti-nam quidem & tu Niceta, sed & tu dulcissime Aquila iuuaretis me ad prædi-candum uerbũ dei, eò magis quo ea in quibus errant gentiles, bene uobis com-perta sunt, & nõ solum uos, sed & omnes qui audiũt me, opto, ut dixi, ita audi-re & discere, ut & docere possint, multis nanq; adiutoribus indiget mundus, quibus homines ab errore reuocentur. Cumq; hæc dixisset, ait ad me: Tu er-go Clemens exequere quæ cœpisti. Et ego continuo subiunxi, quoniam, ut dixi, apud Tripolim disputans, multa de dijs gentiũ utiliter, & necessario dis-seruisti, cupio de origine eorum ridicula te coràm exponere, ut neque te lateat uanæ huius superstitionis cõmentũ, & auditores qui adsistũt erroris sui pro-bra cognoscant. Aiunt ergo qui sapientiores sunt inter gentiles, primo omniũ Chaös fuisse, hoc per multũ tempus exteriores sui solidans partes, fines sibi & fundum quendã fecisse, tanquam in oui immanis modũ formamq; collectũ, intra quod multo nihilominus tempore, quasi intra oui testam, fotum uiuifica-tumq; esse animal quoddam, disruptoq; post hæc immani illo globo, pro-cessisse speciem quandam hominis duplicis formæ, quam illi Masculofeminã uocant, hunc etiam Phanetam nominarunt, ab apparendo, quia cum appar-

Clementis oratio de genealogia deorũ gentilium.

Chaös poeticũ oui speciem habuit.

Masculofemina

illet

A issent, inquiunt, tunc etiam lux effulsit, & ex hoc dicunt progenitã esse Substantiam, Prudentiã, Motum, Coitum, ex his factũ Cœlũ & Terram. Ex Cœlo sex progenitos mares, quos & Titanas appellant, similiter & de Terra sex feminas, quas Titanidas uocitarunt, & sunt nomina eorum quidem, qui ex Cœlo orti sunt hæc, Oceanus, Coeus, Crios, Hyperion, Iapetos, Chronos, qui apud nos Saturnus nominat. Similiter & earũ quæ è Terra ortæ sunt, nomina sunt hæc, Thya, Rhea, Themis, Mnemosine, Thetis, Hebe, Ex his omnibus qui primus fuerat è Cœlo natus, primã Terræ filiã accepit uxorẽ, secũdus secundã, & cæteri similiter per ordinem. Primus ergo primã duxerat, propter eam deductus est deorsum, secunda uero propter eum cui nupserat, ascendit sursum, & ita singuli per ordinem facientes, manserunt in his qui eis nuptiali sorte obuenerant locis. Ex istorũ cõiunctionibus, alios quoq; innumeros adserunt progenitos, sed de illis sex maribus, unus qui dicitur Saturnus, qui in coniugium acceperat Rheam, & cũ responso quodam cõmonitus esset, quod qui ex eo nasceretur fortior ipso futurus esset, regnoq; eum depelleret, omnes qui ei nascerentur filios, deuorare instituit. Huic ergo primus nascitur filius, quẽ Aiden appellarunt, qui apud nos Orcus nominatur, quẽ pro caussis, quibus supra diximus, adsumptũ deuorat pater. Post hunc secundũ genuit, quem Neptunũ dicunt, quemq; simili modo deuorauit. Nouissimum genuit eum, quem Iouem appellant, sed hunc mater miserans Rhea, per artem deuoratori subtrahit patri, & primo quidem ne uagitus pueri innotesceret, Corybanthas quosdã, cymbala

B fecit ac tympana percutere, ut obstrepente sonitu, uagitus nõ audiretur infantis. Sed cum ex uteri imminutione intellexisset pater editũ partum, expetebat ad deuorandũ, tunc Rhea lapidem ei offerens magnũ. Hunc genui inquit. At ille accipiens absorbuit, & lapis deuoratus eos quos primo absorbuerat filios, trusit & coëgit exire: primus ergo procedens descendit Orcus, & inferiora, hoc est inferna occupat loca. Secũdus utpote illo superior, super aquas detruditur, is quem Neptunũ uocant. Tertius qui arte matris Rheæ superfuit, ab ipsa, capræ superpositus, in cœlũ emissus est. Hactenus anilis gentiliũ fabula & genealogia processerit, sine fine enim est, si uelim omnes generationes eorum quos deos appellant, & impia gesta proferre. Sed exempli gratia omissis cæteris, unius quem maximũ & præcipuũ habent, quemq; Iouem nominãt, flagitiosa gesta replicabo. Hunc enim cœlũ dicunt tenere, tanquã cæteris meliorem, qui statim ut adoleuit, sororem propriam, quam Iunonẽ dicunt, duxit uxorem, in quo utiq; statim fit similis pecude, Iuno Vulcanũ parit, sed, ut tradunt, nõ ex Ioue conceptũ. Ex ipso autem Ioue Medeam genuit, quam responso accepto, quod qui ex ea nasceretur fortior ipso esset, & regno eum depelleret, assumens etiam ipse deuorat, & rursum genuit de cerebro quidẽ Mineruam, de femore uero Liberũ. Post hæc Thetidem cum adamasset, aiunt Prometheũ pronunciasse ei, quod si cõcubuisset cum ea, qui ex ea nasceretur, fortior esset patre, & ob hoc ueritus, Peleo cuidam dat eam in matrimoniũ, dehinc Persephone, quæ ei ex Cerere fuerat suscepta miscetur, ex qua Diony

φαίνω enī appareo est. *Titanes.* *Saturnus.* *Rhea.* *Orcus.* *Neptunus.* *Iupiter.* *Flagitia Iouis.* *Iuno.* *Minerua.*

C

ſium genuit, qui à Titanis diſcerptus eſt, ſed recordatus, inquit, ne forte pater ſuus Saturnus alium filium generaret, qui etiam ſe fortior naſceretur, regnoq́ depelleret, obpugnare adgreditur patrẽ unà cũ fratribus eius Titanis, quibus obpreſſis, ad ultimum etiam patrem in uincula cõiecit, deſectaq́ eius genitalia in mare proiecit, ſed cruor qui defluxit ex uulnere ſuſceptus, fluctibus & frequenti conliſione in ſpumã uerſus, procreauit eam quam dicunt Aphroditen, quamq́ apud nos Venerem appellant, ex huius concubitu quæ erat utiq́ ſoror, hunc ipſum Iouem ferunt genuiſſe Cyprin, ex qua aiunt & Cupidinẽ natum. Hæc quidem de inceſtis eius, audi nunc & de adulterijs, Europã Oceani coniugem uitiat, ex qua naſcitur Dodonæus. Helenã Pandionis, ex qua naſcit̃ Muſæus. Eurynomen Aſopi, ex qua naſcit̃ Ogygias. Hermionen Oceani, ex qua naſcunt̃ Charites, Thalia, Euphroſine, Aglaia. Themin ſororẽ ſuã, ex qua naſcũtur Horæ, Eurinomia, Dice, Irene. Themiſto Inaci, ex qua naſcitur Archas. Idean Minois, ex qua naſcit̃ Aſterion. Phæniſſam Alphionis, ex qua naſcit̃ Endymion. Io Inachi, ex qua naſcitur Epaphus. Hippodamiã, & Iſionen Danai filias, quarum unam Hippodamiam Olenus, Iſionen uero Orchomenus ſiue Chryſes habuit. Carinean Phœnicis, ex qua naſcitur Critomaris, quæ fuit ſodalis Dianæ. Calliſto Lycaonis, ex qua naſcitur Orcas. Lybeen Munanti, ex qua naſcitur Belus. Latonam, ex qua naſcitur Apollo, & Diana. Leanidã Eurymedontis, ex qua naſcitur Coron. Lyſithean Euueni, ex qua naſcitur Helenus. Hippodamiam Bellorophontis, ex qua naſcitur Sarpedon. Megaditen Macarei, ex qua naſcitur Thebe, & Locrus. Nioben Phoronei, ex qua naſcitur Argus, & Pelaſgus. Olympiadam Neoptolemi, ex qua naſcitur Alexander. Pyrrham Promethei, ex qua naſcitur Helmetheus. Protogeniam & Pandoram Deucalionis filias, ex quibus genuit Aethelium, & Dorum, & Meleã, & Pandorum. Thaicruciam Prothei, ex qua naſcitur Nympheus. Salaminam Aſopi, ex qua naſcitur Saracon. Taygeten, Electran, Maian, Plutiden Athlantis filias, ex quibus genuit ex Taygete quidem Lacedæmonem, ex Electra Dardanum, ex Maia Mercuriũ, ex Plutide Tantalum. Pthian Phoronæi, ex qua genuit Achæum. Chalceam nympham, ex qua naſcitur Olympus. Charidiam nympham, ex qua naſcitur Alchanus. Cloridam, quæ fuit Ampegi, ex qua naſcitur Mopſus. Cotonian Lesbi, ex qua naſcitur Polimedes. Hippodamian Aniceti, Chryſogeniã Penei, ex qua naſcitur Thiſſæus. Sed & alia ſunt plurima eius adulteria, ex quibus nec progeniem ſuſcepit, quæ enumerare ſatis longum eſt. Verũ ex his omnibus quas enumerauimus, nonnullas transformatus, utpote magus, uitiauit. Deniq́ Antiopem Myctei uerſus in Satyrũ corrupit, ex qua naſcũtur Amphyon & Zethus. Alcmenam mutatus in uirũ eius Anphitrionẽ, ex qua naſcitur Hercules. Eginam Aſopi mutatus in aquilam, ex qua naſcit̃ Eacus. Sed & Ganimeden Dardani, mutatus nihilominus in aquilam ſtuprat. Manthean Phoci, mutatus in urſum, ex qua naſcit̃ Arctos. Danaen Achryſij, mutatus in aurũ, ex qua naſcit̃ Perſeus. Europen Phœnicis, mutatus in taurum, ex qua naſcitur Minos & Rhadamantus, Sarpedonq́. Eury-

IOVIS ADVLTERIA

D

medusam

A meduſam Achelai, mutatus in formicã, ex qua naſcitur Myrmidon. Thalian Aetnan nympham mutatus in uulturem, ex qua naſcuntur apud Siliciam Paliſci. Imandram Geneani apud Rhodũ, mutatus in imbrẽ. Caſſiepiam, ex qua naſcitur Anchinos. Laedam Theſi, mutatus in Cycnũ, ex qua naſcit̃ Helena. & iterum eandem mutatus in ſtellam, ex qua naſcuntur Caſtor & Pollux. Lamiam mutatus in upupam. Mnemoſynen mutatus in paſtorem, ex qua naſcuntur Muſæ nouem. Nemeſin mutatus in anſerem. Semelen Cadmian mutatus in ignem, ex qua naſcitur Dionyſius. Ex filia autem ſua Cerere, genuit Perſephonen, quam & ipſam corrupit mutatus in draconem, ſed & Europam patrui ſui Oceani uxorem, & ſororem eius, Eurynomen adulterat, & patrem punit, & Pluten Athlantis filij ſui adulterat filiam, ex qua natũ ſibi filium Tantalum damnat. Ex Lariſſe etiam Orchomenij genuit Tityonem, quẽ & ipſum ſupplicijs tradidit. Dianam Ixionis filij ſui diripiẽs uxorẽ, ipſum perennibus ſubijcit pœnis, & penè omnes quos ex adulterijs genuit filios, uiolentæ mortis conditione damnauit, quorum & ſepulchra penè omnium manifeſta ſunt. Ipſius deniq; paricidæ, qui & patruos peremit, & uxores eorũ uiciauit, ſororibus ſtuprũ intulit, multiformis magi ſepulchrũ euidens eſt apud Cretenſes, qui tamen ſciẽtes & cõfitentes infanda eius atq; inceſta opera, & omnibus enarrantes, ipſi eũ confiteri deum non erubeſcunt, unde mirum mihi & ualde mirum uidet̃, quomodo is qui ſuper omnes mortales ſcelere & flagitijs eminet, ſanctũ, & quod eſt ſuper omne bonũ, nomen acceperit, ut pater deorum atq; hominum uocaretur, niſi forte ille qui malis hominũ gaudet, eũ quem ſceleribus eminere ſupra cæteros uidit, ſupra cæteros ei honorem cõferre infelices animas ſuaſit, ut ad imitationẽ malorũ *inuitaret* uniuerſos. Sed & filiorum eius, qui apud eos dij putantur, ſepulchra ſingulis quibuſq; in locis maniB feſtiſſime demonſtrantur, Mercurij apud Hermopolim, Cypriæ Veneris apud Cyprum, Martis in Thracia, Liberi apud Thebas, ubi diſcerptus tradit̃, Herculis apud Tyrum, ubi *igni* crematus eſt. In Epidauro Aeſculapij, quicq; omnes non ſolum ut homines defuncti, ſed ut nequã homines puniti pro ſceleribus docentur, & tamen ab ſtultis hominibus, ut dij adorãtur. Quod ſi argumentari uolunt, & magis hæc loca ortus eorũ quàm ſepulturæ uel mortis adfirmant, ex uicinis & adhuc recentibus geſtis, priora & uetera conuincentur, cum docuerimus adorari ab eis eos, quos etiam ipſi homines & defunctos, uel potius punitos eſſe profitentur, uerbi gratia ut Syri Adonem, Agyptij Oſirin, Ilienſes Hectorem, apud Leuconeſſum Achillem, apud Pontum Patroclum, apud Rhodum Alexandrum Macedonẽ, multoſq; alios per diuerſa loca, ſinguli ut deos colunt & adorant, quos homines mortuos fuiſſe nõ dubitant. Vnde conſequens eſt etiam priores ſimili errore prolapſos, mortuis hominibus, qui forte uel potentiæ aliquid, uel artis habuerunt, maximecq; ſi phantaſijs magicis in ſtuporem ſtolidos homines adduxerant, honorẽ contuliſſe diuinum. Iam hinc additum eſt, ut & poëtæ elegantia uerborum, commenta erroris ornarent, & ſuauitate dicendi immortales effectos eſſe ex mor-

Ex Mnemoſyne, Muſæ.

Habet hoc idẽ Lactantius, ex hoc opinor quædã mutatus, nam ſeries argumẽtiq; ratio hoc omnino clamat.

Ita factũ eſt, ut deorum numerus fermè ultrà hominũ increuerit. Plin.

C

Trãsformationes hominum.

talibus persuaderent, imò & amplius aliquid, ex hominibus aiunt stellas fieri, & arbores, & animalia, & flores, & aues, fontesq́, ac fluuios, & ni uerbositas uideretur, omnes penè stellas, quas ex hominibus effectas adserũt enumerare, uel arbores, uel fontes, ac fluuios possem, exempli tamen caussa singula saltem ex singulis memorabo. Andromedam Cephæi, in stellam dicunt esse conuersam, Danaen Ladonis fluuij filiã, in arborem commutatã, Hiacynthum Apollonis dilectũ in florem, Callisto in sydus quod Arcton uocant, Prognen & Philomelã cum Tereo in aues, Thysben apud Ciliciam in fontẽ, & Piramũ inibi in fluuiũ resolutos, omnesq́ penè, ut dixi, uel stellas uel arbores, fontesq́ ac fluuios, floresq́ & animalia, uel aues, aliquando homines fuisse cõfirmant. At PETRVS hæc audiens, ait: Ergo secũdum ipsos antequàm homines mutarentur in stellas, uel cætera quæ enumeras, & cœlum sine stellis erat, & terra sine arboribus & animalibus, nec fontes, nec flumina, nec aues erãt, & quomodo ipsi homines uixerunt sine his, qui in hæc postmodũ mutati sunt, cum constet nec potuisse prorsus sine his uitam ducere homines in terris? Et ego respondi: Sed ne ipsum quidem cultum deorum suorum obseruare consequenter norunt, unusquisq́ enim eorum quos colunt, habet aliquid sibi dicatum, à quo debent se continere cultores, utputa Mineruæ oliuam, Ioui caprã ferunt dicatam, Cereri semina, Libero uinum, Osyri aquam, Hammoni arietem, Dianæ ceruum, Syrorũ demoni piscem & columbã, Vulcano ignẽ, & unicuiq́, ut dixi, est aliquid proprie dicatum, à quo oportebat abstinere se cultores, ad honorem eorum quibus dicati sunt. Nunc autem singuli ab uno aliquo se obseruantes, pro unius honore cæteros omnes iratos habent, quos utique si placare uelint, pro honore omnium, abstinere se ab omnibus oportebat, ut ante diem iudicij iusta à semetipsis sentẽtia cõdemnati, morte miserrima per inediã deperirent. Verum ad propositum reuertamur, quæ, malũ, ratio est, imò quæ amentia mortaliũ possidet mentes, ut hominem quem impium, scelestũ, profanum, Iouem dico incestum, patricidam, paricidam, non solum sciunt esse, sed & publice in theatris cantant, hunc ut deum colant & adorẽt? Aut si pro his gestis deus esse meruit, ergo & si quos audiunt homicidas, adulteros, paricidas, incestos, etiam nũc debent ut deos adorare. Sed quod in alijs execrant, scire omnino nõ possum, cur in illo uenerẽtur. Et PETRVS respondit: Quoniam te nescire dicis, disce à me cur in illo facinorosa gesta uenerentur, primo quidem, ut cum ipsi similia egerint, acceptos se ei futuros sciãt, utpote quẽ imitantur in flagitijs. Secundo quod hæc literis scite recondita, & uersibus elegãtur inserta ueteres reliquerunt. Et nunc puerilis eruditionis obtentu, cũ eorum notitia teneris & simplicibus adhæserit mentibus, reuelli ex eis atq́ abijci difficulter potest. Hæc cũ dixisset Petrus, NICETA respondit: Nõ putes domine mi Petre, non habere eruditos quosq́ gentilium uerisimilitudines quasdã, quibus adstruant hæc quæ culpabilia uidẽtur, & probrosa, quæ quidem ego non ut confirmans errores eorum dico: absit enim à me, ut hoc uel ad cogitationem meã ueniat, sed tamen scio esse apud prudentiores ipsorum defensiones quas-

Singuli dij quædã habent proprie sibi dicata.

D

Vel unus Terentianus Cherea satis locuples erit testis hoc ita esse, is enim quod in uirginem sibi permisit, Iouis se exemplo fecisse excusat.

A nes quasdam, quibus adstruere & colorare solent hæc, quæ uidetur absurda. Et si tibi placet, ut aliqua ex his proferam, quæ ex parte aliqua retineo, ut iubes faciam. Cumq; PETRVS permisisset, NICETA hoc modo cœpit: Omnis sermo apud Græcos, qui de antiquitatis origine conscribitur, cum alios multos, tum duos præcipuos autores habet, Orpheum & Hesiodũ. Horum ergo scripta in duas partes intelligentiæ diuiduntur, id est secundum literam, & secundum allegoriam, & ad ea quidem quæ secundũ literam sunt, ignobilis uulgi turba confluxit. Ea uero quæ secundũ allegoriam constant, omnis philosophorum & eruditorũ loquacitas admirata est. Orpheus igitur est, qui dicit primo fuisse Chaos sempiternũ, immẽsum, ingenitũ, ex quo omnia facta sunt, hoc sanè ipsum Chaos nõ tenebras dixit esse, nõ lucem, nõ humidum, nõ aridum, nõ calidum, nõ frigidũ, sed omnia simul mixta, & semper unũ fuisse, informe aliquando, tamen quasi ad oui immanis modum, per immensa tempora effectũ peperisse, ac protulisse ex se duplicem quandam speciem, quam illi Masculofeminam uocant, ex contraria admixtione huiusmodi diuersitatis speciem concretam, & hoc esse principiũ omniũ, quod primum ex materia puriore processerit, quodq; procedens discretionem quatuor elementorũ dederit, & ex duobus quæ prima sunt elementis, fecerit cœlũ, ex alijs autem terram, ex quibus iam omnia participatione sui inuicem nasci dicit & gigni. Hæc quidẽ

Orpheus. Hesiodus.

B Orpheus. Subiungit autem his & Hesiodus, post Chaos statim Cœlũ dicens factum esse, & Terram, ex quibus ait progenitos illos undecim, quos interdũ & duodecim dicit: ex quibus sex mares, quinq; feminas ponit, nomina autem dat maribus, Oceanus, Cœus, Chrius, Hyperion, Iapetus, Chronus, qui & Saturnus. Item feminas, Thya, Rhea, Themis, Mnemosine, Thetis, quæ nomina per allegoriam hoc modo interpretantur: Numerum quidem undecim uel duodecim, ipsam dicunt primam naturã, quam & Rheam à fluendo dictã uolunt, reliquos autem decem accidentia eius dicunt, quas & qualitates appellant: duodecimũ tamen addunt & Chronum, quem apud nos Saturnũ dicũt, hunc pro tempore accipiunt. Saturnũ ergo & Rheam tempus ponunt, & materiam, quæ ubi cũ humido, & arido, & calido, & frigido tempore fuerint admixta, omnia generat. Hæc ergo, inquit, primo omniũ tempore multo cõcretam genuit quandam quasi bullã, quæ ex spiritu qui in aquis erat, paulatim collecta intumuit, & aliquanto tempore circumacta per superficiem materiæ, ex qua quasi ex uulua ꝓcesserat, rigore frigoris obdurata, & glacialibus augmentis semper increscens, abrupta tandem demergitur in profundũ, ac pondere ipso pertracta, in infernũ descendit. Et quia inuisibilis facta est, Aides appellata est, qui & Orcus, uel Pluto nominatur. Cumq; de superioribus mergeretur in inferna, locum confluendi humido præbuit elemento, & pars crassior, quæ est terra, aquis cedentibus patefacta est. Hanc ergo aquarum libertatem, quæ prius bulla obtegente premebatur, postquam illa inferni sortita est locum, Neptunũ esse appellatũ. Post hoc cum elementũ frigidum per concretionem glacialis bullæ, ad inferiora fuisset absorptum, & aridum fuisset, humi

Cœli & Terræ filij.

C dumq; discretum, nullo iam impediente elementum calidum ignis, utpote rigore & leuitate ad superiora conuolauit aëris, spiritu & procella subuectum. Hanc ergo procellam quæ καταιγίς græce appellatur, ægam, id est capram dixerunt, & ignem qui ad superna cõscendit, Iouem: & ideo eum capra subuectum conscẽdisse Olympum dicunt. Ipsum uero Iouem Græci quidem à uiuendo, uel uitam dando, nostri à iuuãdo nominatũ uolunt. Hanc ergo esse uiuentem substantiam ferũt, quæ in superioribus posita, ui caloris uelut cerebri ambitu, ad se trahens cuncta, & cuiusdam temperamenti moderatione cõponens, de capite dicitur genuisse sapientiã, quam Mineruã uocant, quæ à Græcis ἀθήνη, propter immortalitatem nominata est, quæ quia pater omniũ per sapientiam suam cuncta condidit, & ex ipso capite eius, & principali omnium genita dicitur loco, & temperata admixtione elemẽtorum, uniuersum formasse mundũ, & adornasse perhibẽt. Igitur species quæ materiæ inditæ sunt, ut fieret mundus, quia ui caloris constringuntur, Iouis uiribus contineri dicuntur. Quæ quoniam sufficiẽter se habent, nec ultra addi sibi indigẽt aliquid noui, sed unumquodq; seminis sui posteritate reparatur, uinctæ esse à Ioue Saturni manus dicuntur, quia nihil noui iam, ut dixi, ex materia tempus producit, sed calor seminum, secundũ sui speciem cuncta restituit, nec ultra Rheæ partus, hoc est ꝓpago materiæ fluentis ascendit, & ideo ipsam primã elementorũ diuisionẽ, abscisionẽ Saturni nominant, quasi qui ultra mundũ generare non possit. Nam de Venere hoc modo allegoriam tradunt, ubi aiuntætheri subiectum est pelagus, cum repercussus aquis splendor, cœli gratior refulsisset, uenustas rerũ quæ ex aquis pulchrior apparuerat, Venus nominata est, quæ Aetheri tanquam fratri suo sociata, quod concupiscibile decus effecerit, Cupidinem genuisse memorata est. Hoc ergo modo per allegoriam Chronũ quidem, qui est Saturnus, tẽpus esse, ut diximus, tradunt, Rheam materiã, Aiden id est Orcum, inferni profundum. Neptunũ aquam. Iouem ætherem, id est caloris elementum. Venerem uenustatem rerum. Cupidinem cõcupiscentiã, quæ inest rebus omnibus, per quam posteritas reparatur, uel etiam rerum ratio, quæ sapiẽter inspecta delectat. Hera, id est Iuno, aër iste medius qui de cœlo usq; ad terram descendit, ponitur. Diana, quam ipsam Proserpinam dicũt, aërem inferne tradunt. Apollinem ipsum etiam Solem dicunt, circumeuntem polum. Mercurium uerbũ, quo ratio de singulis quibusq; reddatur. Martem intemperatum ignem, qui cuncta consumat. Sed ne singula enumerando immoremur, ad hanc allegoriæ speciem, de unoquoq; eorum quos colunt, in quibus secretior de talibus inest peritia, honestas sibi uidentur, & iustas reddere rationes. Hæc cum Niceta dixisset, AQVILA respondit: Valde mihi uidetur quisquis ille est autor & inuẽtor horũ, impius extitisse, si hæc quæ grata & honesta uidentur abscondit, & superstitionis suæ ritum, in dedecorosis & turpibus obseruantijs conlocauit, cum ea quæ secundum literam scripta sunt, manifeste inhonesta sint, & turpia, & tota religionis eorum obseruantia, in ipsis constet, ut per huiusmodi scelera & impietates, deos suos quos colunt, doceant

Iupiter unde dictus sit.

Minerua ἀθήνη propter immortalitatem dicta est.

Saturni manus à Ioue uinctæ.

D

Venus. *Cupido.* *Saturnus.* *Neptunus.* *Iuno.* *Diana.* *Mercurius.*

ant imitari. Nam in istis allegorijs quae eis utilitas erit? quae quamuis honesta finguntur, nullus tamen ex eis aut usus ad cultũ peruenit, aut ad mores emendatio. Vnde magis constat, quod prudentes uiri cum uiderent communẽ superstitionem tam probrosam esse, tam turpem, nec tamen corrigendi modũ aliquem, uel scientiam didicissent, quibus potuerunt argumentis, & interpretationibus conati sunt res inhonestas honesto sermone uelare, & nõ, ut dicũt, honestas rationes, inhonestis fabulis occultare: quod si esset, nunquam utique ipsa eorum simulacra, atq; ipsae de eis picturae, cum suis uicijs & criminibus formarentur. Nõ cycnus adulter Ledae, nec taurus formaretur Europae, & in mille monstra eum, quem putant meliorem omnibus, uerterẽt. Quod utiq; si magni & sapientes, qui sunt apud eos uiri, fictum scirent esse, nõ uerum, nónne impietatis arguerent & sacrilegij, eos qui ad iniuriam deorum huiusmodi aut picturam ponerent, aut sculperẽt simulacra? denicp regem temporis sui, depingant in bouis forma, uel anseris, uel formicae, uel uulturis, & scribant super, regis sui nomen, atque huiusmodi uel statuam, uel imaginem conlocent, & iniuriam facti sentiẽt, & uindictae magnitudinem. Sed quoniam uera haec magis sunt, quae publica turpitudo testatur, & ad excusationẽ à uiris prudentibus, sermonibus honestis quaesita sunt, & concinnata uelamina, idcirco nõ solum nõ prohibentur, sed & ipsis mysterijs Saturni filios deuorantis, & occultati pueri, per Corybantũ & cymbala, & tympanorũ sonitus, exprimũtur imagines. De abscisione uero Saturni, quae maior erit probatio ueritatis, quàm ut in honorem dei sui, simili infelicitatis sorte abscidantur etiam cultores? Cum ergo haec manifeste cernantur, quis tam exigui sensus, imò tam stolidi inuenietur, cui non palàm sit, haec magis uera esse de infelicibus dijs, quae infeliciores cultores etiam corporum suorũ uulneribus, & abscisione testantur? Quod si, ut dicunt, haec ita honeste & pie gesta, tam inhonesto ritu ministrant & impio, sacrilegus ꝓfecto est, quisquis ille, uel ex initio haec tradidit, uel nunc male tradita persistit implere. Quid autẽ & de libris dicimus poëtarũ, nónne oportuerat eos, si honesta & pia deorum gesta, turpibus fabulis infamarunt, abijci protinus, atq; in ignem dari, ne persuaderent tenerae adhuc aetati puerorum, Iouem ipsum deorum principem, paricidam erga parentes, incestum erga sorores & filias, impurum etiam in pueros extitisse? Venerem cum Marte, adulteros, & omnia illa quae iam superius dicta sunt. Aut quid tibi uidetur domine mi Petre? Tunc ille respondit: Certus esto dulcissime Aquila, quia omnia per bonam dei prouidentiam gesta sunt, ut non solum infirma, & fragilis, uerum & turpis esset caussa quae futura erat contraria ueritati. Si enim ualidior & uerisimilior fuisset erroris adsertio, haud facile quisquam qui in eo deceptus esset, ad iter ueritatis rediret: si enim nunc cum tam multa probra & dedecora de dijs gentium proferuntur, uix aliquis turpem derelinquit errorem, quanto magis si esset ibi aliquid honestum & uerisimile? Difficulter nanque transfertur anima ab his, in quibus à prima aetate praeuentus est, & ob hoc, ut dixi, diuina prouidentia factum est, ut erroris substantia, & infirma

Allegoriae de dijs gẽtiliũ, ad uelãda dedecora eorũ inuentae sunt.

Prouidẽtia dei omnia sunt infirma et palàm inhonesta, quae ueritati repugnant.

C

esset ut turpis, sed & cætera omnia simili modo, competenter & commode dispensat diuina prouidẽtia, licet nobis ignorantibus rerum caussas, bonæ & optimæ dispensationis diuinæ non liqueat ratio. Cum hæc Petrus dixisset, ego CLEMENS Nicetam rogabam, ut aliqua de allegorijs gentilium, quas diligenter adtigerat, agnoscendi gratia exponeret, utile enim est, ut cum gentilibus disputamus, etiam ista nos minime lateant. Et NICETA: Si, inquit, permittit dominus meus Petrus, possum dicere. Tum PETRVS: Hodie, inquit, permisi uobis dicere aduersum gentiles ut nostis. Et NICETA ait: Dic ergo Clemens, de quibus audire uelis. Cui ego aio: Quomodo tradunt de deorum cœna gẽtiles, quam in Pelei nuptijs habuerunt, & Thetidis: quẽ dicunt esse Paridẽ pastorem, & quas ponũt in Iunone, Minerua & Venere, quæ apud eum iudicantur, quem'ue Mercurium, uel quod malum, & cætera quæ per ordinem consequuntur: enarra nobis. Tum NICETA: Cœnæ deorũ caussa hoc modo se habet. Conuiuiũ mundum tradunt, discumbendi ordinem deorum, stellarum positionem, quos Hesiodus cœli & terræ primos filios nominat, in quibus sex mares, & sex feminas, ad duodecim signorum numerum referunt, quæ uniuersum circũeunt mundum, dapes autem conuiuij, rationes esse & caussas rerum tradunt, dulces & concupiscibiles, quæ qualiter regatur & gubernetur hic mundus, ex signorum positione, & astrorum cursibus colligun tur. Ad libertatis tamẽ conuiuij modum, dicunt ista constare, pro eo quod potestatem habeat uniuscuiusq; sensus, si uelit degustare aliquid ex huiusmodi scientia, aut si nolit, & sicut in conuiuio nemo cogitur, sed uescẽdi libertas penes unumquenq; est, ita & philosophandi ratio, pendet in uoluntatis arbitrio. Discordiam, concupiscentiam carnis dicunt, quæ insurgit aduersum propositũ mentis, & philosophandi impedit studium, ideo denique & tempus illud esse aiunt, in quo de nuptijs agitur. Peleum uero & Thetydem nympham, aridum & humidum ponunt elementum, ex quorum admixione substantia corporũ constat. Mercurium uerbum esse tradunt, per quod sensui doctrina cõfertur. Iunonem pudicitiam. Mineruã fortitudinem. Venerem libidinẽ dicunt. Paridem sensum. Si ergo aiunt, accidat in homine barbarum esse, & imperitum sensum, & rectum iudicium nescientem; spreta pudicitia, & uirtute, libidini palmam, quod est malum, dabit, per quod non solũ sibi, sed & ciuibus & uniuersæ genti subuersio & pernicies aderit. Hæc ergo licet illis componere ex qualibet materia uisum sit, tamen aptari ad omnem hominem possunt, quia si quis pastoralem & rusticũ atq; imperitũ habeat sensum, nec uelit erudiri, ubi corporis calor de libidinis suauitate suggesserit, continuo spretis studiorũ uirtutibus, & scientiæ bonis, ad uoluptates corporum animum confert. Et hinc est unde impacata bella consurgunt, urbes ruunt, patriæ concidunt, sicut & Paris, rapta Helena, ad mutuum Græcos & Barbaros armauit exitium. Et PETRVS conlaudans prosequutionem eius, ait: Multas ut uideo, ingeniosi homines, ex his quæ legunt, uerisimilitudines capiunt, & ideo diligenter obseruandum est, ut lex dei cum legitur, non secundum proprij ingenij intelligentiam

Niceta disciplinarũ gẽtilium doctißimus erat.

Allegoria elegantissima cœnæ deorũ quæ apud poëtas describitur.

Selecti sunt hij teste August. de ciui. dei.

D

Inde etiã nomẽ quidam Mercuriũ inuenisse testantur.

A tiam legatur. Sunt enim multa uerba in scripturis diuinis, quæ possunt trahi ad eum sensum, quem sibi unusquisq; sponte præsumpsit, quod fieri nõ oportet. Non enim sensum quem extrinsecus attuleris alienum, & extraneum debes quærere, quem ex scripturarum autoritate confirmes, sed ex ipsis scripturis sensum capere ueritatis, & ideo oportet ab eo intelligẽtiam discere scripturarum, qui eam à maioribus, secundum ueritatem sibi traditam, seruat, ut & ipse possit ea quæ recte suscepit, competenter adserere. Cum enim ex diuinis scripturis integram quis susceperit, & firmam regulam ueritatis, absurdum nõ erit, si aliquid etiã ex eruditione cõmuni ac de liberalibus studijs, quæ forte in pueritia adtigit, ad adsertionem ueri dogmatis conferat, ita tamen ut ubi uera didicit, falsa & simulata declinet. Et cum hæc dixisset, ad patrem nostrũ respiciens ait: Tu ergo senex siquidem saluti animæ tuæ consulis, ut cum corpore fuerit resoluta, pro breui hac conuersione, requiem inueniat sempiternã, require de quibus uis, & consule ut possis si quid in te est dubitationis abijcere, incertum enim est etiam iuuenibus uitæ tempus, senibus autẽ iam nec incertũ est, nõ enim dubitatur, quin quantumcunq; est quod putatur superesse, breue sit. Et ideo tam iuuenes quàm senes oportet de conuersione, & pœnitentia ualde esse solicitos, & satagere ut de reliquo ornent animam suam ornamentis dignissimis, id est dogmatibus ueritatis, decore pudicitiæ, splendore iustitiæ, candore pietatis, alijsq; omnibus quibus comptam decet esse rationabilem mentem. Tum præterea declinare à consortijs inhonestis & infidelibus,
B & societates habere fidelium, atq; illos frequentare cõuentus, in quibus de pudicitia, de iustitia, de pietate tractatur. Orare semper deũ ex corde, & ab ipso petere quæ decet à deo posci, ipsi gratias agere, ueram pœnitudinem gerere præteritorum gestorum. Aliquantulum etiam, si possibile est, per misericordias pauperum iuuare pœnitentiã, per hæc enim facilior uenia dabitur, & indulgenti citius indulgebitur. Quod si prouectioris ætatis sit is, qui ad pœnitentiam uenit, eò magis gratias agere debet deo, quod postquã fractus est omnis impetus cõcupiscentiæ carnalis, scientia ueritatis accepta, nulla ei imminet pugna certaminis, per quam insurgentes aduersum animam, reprimat corporis uoluptates. Superest ergo in agnitione ueritatis, & misericordiæ operibus exerceri, ut adferat fructus dignos pœnitentiæ, nec putet quia in tẽporis longitudine documentum conuersionis ostenditur, & non in deuotionis ac propositi firmitate, deo enim manifestæ sunt mentes, qui non temporum rationẽ colligit, sed animorum, ipse enim probat si quis agnita ueritatis prædicatione non distulit, neq; tempus negligendo consumpsit, sed statim, & si dici potest eodem momento, præterita perhorrescens, futurorum desiderium cœpit, & in amorẽ regni cœlestis exarsit. Propter quod nemo uestrũ ultra dissimulet, nec retro respiciat, sed ad euangeliũ regni dei libenter accedat. Nõ dicat pauper, quia cum diues factus fuero, tunc conuertar, non requirit à te deus pecuniam, sed animũ misericordem, & piam mentem. Neq; diues conuersionem suam differat, pro solicitudine seculari, dum cogitat quomodo dispẽset abun-

Petrus ne quidẽ cognitionem fabularũ dãnat, sed uetat id fieri in scripturis quod indulgemus nobis etiã cũ gratia in fabulis.

Dies mortis incertus.

Matth. 6.

Retro respicere, est moras texere, aut caussari aliquid quod prius te agere expediat.

C

dantiã frugũ, neq; dicat intra semetipsum, quid faciam, ubi recondam fructus meos? neq; dicat animæ suæ, habes multa bona reposita in annos multos, epulare, lætare: nã diceret ei, Stulte, hac nocte auferetur abs te anima tua, & quæ præparasti cuius erunt? Itaq; festinet ad pœnitentiã omnis ætas, omnis sexus, omnisq; conditio, ut uitam consequatur æternam. Iuuenes quidem in eo grati sint, quod in ipso impetu desideriorum, ceruices suas iugo subijciunt disciplinæ. Senes & ipsi laudabiles, quia multi temporis consuetudinem, in qua male præuenti sunt, pro dei timore commutant. Nemo ergo differat, nemo cũctetur: quæ enim caussa cunctandi est ad bene agẽdum? aut times, ne cum benefeceris, ibi remunerationem non inuenias ut putasti? & quid senties detrimenti, si benefeceris gratis, nõne etiam sola in his sufficeret cõscientia? Quod si inueneris, ut præsumis, nónne pro paruis, magna, & pro temporalibus, æterna recipies? uerum ego hæc propter incredulos dixi. Nos autem quæ prædicamus, ita se habent, quia nec aliter esse possunt, quæ prophetica uoce promissa sunt. Si quis uero cupit examussim ueritatem nostræ prædicationis agnoscere, conueniat ad audiendum, & quid sit uerus propheta cognoscat, & tunc demum omnis in eo cessabit ambiguitas, si tamen non obstinatis animis resistat his, quæ uera esse compererit. Sunt enim quidam qui quolibet modo, ad hoc tantum respiciunt, ut uincant, & laudem pro hoc magis quàm salutem quærãt, quibus non eueniat uel dici aliquid, ne & sermo nobilis patiatur iniuriam, & iniuriæ suæ reum æterna morte condemnet. Quid enim est in quo aduersari prædicationi nostræ quis debeat? aut in quo contra ueri honestiq; fidem sermo prædicationis nostræ deprehenditur? qui dicit honorandũ esse deum, & patrem omniũ conditorem, eiusq; filiũ, qui solus eum & uoluntatem eius nouit, cuiq; soli de omnibus credendũ est, quæ præcepit: solus enim est lex, & legislator, & iudex iustus, cuius lex decernit, honorandũ esse deum, dominum omnium, per uitam sobriam, castam, iustam, misericordem, & in ipso solo omnem conlocandam spem. Sed dicet aliquis etiam à philosophis huiusmodi præcepta dari: Nihil est simile, nã de iustitia quidẽ ab eis, & sobrietate mandatur, sed remuneratorem deum, gestorũ bonorũ malorumq; nõ norunt, & eò leges & præcepta eorũ, accusatorem tantummodo publicum uitant, conscientiam uero purificare nõ possunt: quid enim timeat in occulto peccare, qui occultorũ esse arbitrũ & iudicẽ nescit? Addunt præterea philosophi in præceptis suis, etiam deos, qui sunt dæmones, honorandos, quod solum, etiamsi in alijs probabiles uiderentur, grauissime eos potest impietatis arguere, & proprijs condemnare sententijs, qui unũ quidem esse pronũciant deum, pro adsentatione tamen erroris humani, plures mandent colendos. Aiunt autem & illud philosophi, deum nõ irasci, nescientes quid dicant. Ira enim mala est, ubi mentem turbat, ut rectũ consiliũ perdat, illa uero quæ malos punit, perturbationem menti nõ infert, sed unus, ut ita dixerim, idemq; affectus est, qui & bonis præmia, & malis retribuit pœnam: nam si bonis & malis bona restituat, & simili remuneratione erga pios utatur, & impios, iniustus potius quàm bonus ui-

Cõsciẽtia bene actæ uitæ per se satis est, etiã si nulla sit post mortem remuneratio.

Nõnullis non sunt cõmittenda uerba uitæ, ne iniuriam patiatur prophetia.

D

Inter salubria philosophorũ, & Christi præcepta quid intersit.

Deũ non irasci quorsum pertineat.

Ira nõ semper mala ea præsertim quam Academici bene à natura datam esse dicebant.

nus uidebitur, sed ais, nec deus debuit facere malũ. Verum dicis, neq; facit, sed qui ab eo creati sunt, dum iudicandos se esse non credũt, indulgentes uoluptatibus suis, à pietate & iustitia deuoluti sunt. Sed dices, si iustũ est punire malos, statim ut male agunt, puniri debent. Tu quidẽ bene festinas, sed ille quia aeternus est, & quem nihil latet, & quanto nullus ei finis, tanto & prolixa patientia est, & non ad uelocitatem uindictae, sed ad salutis respicit caussas, delectatur enim non tam morte, quàm cõuersione peccantis. Ideo deniq; & sanctũ baptisma largitus est hominibus ad qđ si quis uenire festinet, & de reliquo maneat emendatus, delentur ex eo omnia peccata, quae per ignorantiam cõmissa sunt. Nam philosophi quid contulerunt uitae mortaliũ, dicendo hominibus nõ irasci deũ? nempe ut docerent eos nullũ habere uindictae alicuius, uel iudicij metum, & per hoc tota peccantibus frena laxarent. Aut quid illi humanũ genus iuuarunt, qui dixerunt nõ esse deum, sed casu omnia, & fortuito agi? nónne ut haec audientes homines, & arbitrantes nullũ esse iudicem, nullũ prouisorẽ rerum, ad omne facinus, quod uel furor, uel auaritia, uel libido dictasset, neminem uerendo praecipites agerentur? Nam illi multũ reuera iuuerunt mortalium uitam, qui dixerunt nihil posse sine Genesi fieri, scilicet ut unusquisq; peccati sui caussam, Genesi adscribens, semetipsum in sceleribus suis ꝓnunciaret innoxium, dum crimen suũ nõ poenitendo diluit, sed factum culpando congeminat. Nam de illis quid dicam philosophis, qui deos colendos esse introduxerunt, & tales deos, quales paulo ante audistis? quid fuit aliud decernere, nisi ut uicia, nisi ut crimina, nisi ut flagitia colerentur? Pudet, miseretq; me uestri, si creditis quod indigna haec esse & impia, atq; execrabilia, aut nõ deprehendistis hactenus, aut deprehensa & intellecta, mala ꝓ bonis & optimis coluistis. Tum praeterea & illud quale est, quod praesumpserunt nonnulli philosophorum, uel de deo loqui, cũ sint mortales, & opinione sola de inuisibilibus dicere, uel de mundi origine, ubi nõ aderant cum fieret, uel de fine eius, uel de animarum in infernis dispensatione & iudicio, nescientes quia praesentia quidem & uisibilia nosse, hominis est rationabilis? Praeterea uero, & futura, & inuisibilia scire, solius propheticae praescientiae est. Non ergo haec cõiecturis & opinionibus colligenda sunt, in quibus ualde falluntur homines, sed fide propheticae ueritatis, sicut se habet haec nostra doctrina. Nos enim nihil ex nobis loquimur, nec humana aestimatione collecta adnunciamus, hoc enim decipere est auditores. Sed ueri prophetae autoritate nobis tradita, & manifesta praedicamus. De cuius praescientia & uirtute prophetica, si quis, ut dixi, ad liquidum uult documenta suscipere, solicitus conueniat, & impiger sit ad audiendum, & euidentes dabimus probationes, quibus uim propheticae praesciẽtiae, nõ solum auribus audire, sed & oculis etiam uidere, ac manu cõtrectare se credat. De quo cũ certã fidem conceperit, iugum iustitiae & pietatis absq; ullo labore suscipiet, tantamq; in eo sentiet suauitatem, ut non solum nihil ei laboris inesse caussetur, uerũ & amplius aliquid addi sibi desideret, & imponi. Cũq; haec & alia his similia dixisset, & nõnullos ex his qui aderant infirmos, & dae-

Prolixa patientia dei.

Ioan. 3.

Vicia culta pro dijs.

De rebus diuinis loqui, humanis cõiecturis q̃ friuolũ.

C

morbibus obsessos curasset, gratulantes, & deum conlaudantes turbas dimisit, præcipiens eis ut ad eundem locū, etiam consequentibus diebus audiendi gratia conuenirent. Cumq; domi iam inter nos essemus, ac pararemus ad edendū, ingressus quidā nunciat Appionem Plistonicensem, cum Anubione nuper uenisse ab Antiochia, & hospitari cū Simone. Tum PATER audiens, gauisus est, & ait Petro: Si permittis, uolo ire & salutare Appionem, & Anubionem, quia ualde amici mihi sunt. Fortassis autem Anubionem etiā suadere potero disputare cum Clemente de Genesi. Et PETRVS: Permitto, inquit, & laudo quod amicos colis; ueruntamen considera, quomodo per prouidentiā dei omnia tibi ex sententia concurrunt, ecce enim nō solū affectio tibi propria deo præstante reparata est, sed & amicorum præsentia procuratur. Et PATER: Vere, inquit, aduerto ita esse, ut dicis. Et cū hæc dixisset, abijt ad Anubionem. Nos autem cū Petro positi per totam noctem interrogādo de diuersis, & discendo ab eo, delectatione ipsa doctrinæ, & suauitate uerborum peruigiles mansimus. Et cum iam aurorescceret, Petrus intuens me ac fratres meos, ait: Miror quid uisum sit patri uestro. Cumq; hæc diceret superuenit Pater, & inuenit Petrum nobis de se loquentem. Cumq; salutasset, satisfacere cœpit, & caussam exponere, ob quam foris mansisset. Nos autem respicientes ad eum, expauimus, uultum in eo Simonis uidētes, uocem tamen Patris nostri audiebamus. Cumq; refugeremus eum, & execraremur, stupebat pater quod tam austere cum eo ageremus & barbare. Solus tamen PETRVS erat, qui uultum eius naturalem uidebat, qui & ait ad nos: Cur execramini patrem uestrū? Cui nos unà cum matre respondimus: Hic nobis Simon uidetur, uocē habens patris nostri. Et PETRVS: Vobis quidē uox eius quæ maleficijs mutata nō est, sola nota est, mihi autem etiā uultus eius, qui alijs arte Simonis mutatus apparet, Faustiniani patris uestri notus est, & intuens patrem ait: Caussa quæ coniugem tuā conturbat, ac filios hæc est, species uultus in te nō uidetur illa quæ fuit, sed facies execrandi Simonis in te apparet. Et cum hæc diceret, ingressus quidam ex his qui Antiochiam precesserunt, dicebat ad Petrū: Scire te uolo domine mi Petre, quia Simon apud Antiochiam publice multa faciens signa, & prodigia, nihil aliud populo persuasit, nisi quæ ad tui odium pertinēt, magū te nominans, maleficum, homicidam, & in tantum eos aduersum te odium concitauit, ut magnopere desiderent, si te usquam inuenire queant, etiam carnes tuas deuorare, & ob hoc nos qui præmissi sumus, uidentes ualde commotam contra te ciuitatem, occulte in unum conuenientes, considerabamus quid fieri oporteret. Cumq; nullū uideremus exitum rei, superuenit Cornelius centurio, missus à Cæsare ad præsidem Cæsareæ, publici negotij gratia, hunc adscersimus ad nos solum, caussamq; ei qua mœsti essemus exponimus, ac si quid posset, ut iuuaret, hortamur. Tum ille promptissime repromittit, se eum protinus fugaturum, si tamen consilio eius etiam nos adniteremur, cumq; nos polliceremur impigre cuncta gesturos, ait: Cæsar in urbe Roma, & per prouincias maleficos inquiri iussit ac perimi, ex quibus plurimi iā perempti sunt. Ego igitur

Appion. Anubion.

D

Transformatione Simonis in Faustinianum in altera editione quam Rufinus ut meliorē sequutus est, non continetur, & quae nec mihi satis probetur. Sed quia uetustissimus codex qui Basileæ est in bibliotheca Canonicorum id habebat, libuit præmonere lectorem.

Cornelius cēturio is qui actorum X. iustus & timens deū dicitur.

A igitur diuulgabo per amicos, me ut istum magũ caperem, uenisse, & ob hoc missum à Cæsare, quo etiam hic cum cæteris suis socijs puniatur. Vestri ergo qui cum ipso sunt, occulte quasi undecumq; audierint, dicent ei quod ego ad ipsum capiendum missus sim, & certum est, quod cũ audierit, fugiat, aut si uos aliquid melius uidetis, dicite. Quid plura, ita factum est à nostris, qui cum ipso erant, explorandi gratia simulati. Vbi didicit Simon uentũ esse ad se, tanquam ingens sibi beneficium conlatum ab eis accipiens, in fugam uersus est. Discedens igitur ex Antiochia, cum Athenodoro huc uenit, sicut audiuimus, hoc ergo uisum est nobis omnibus qui præcessimus, ut interim nunc ascendas Antiochiam, usquequo uideamus si illo discedente, odiũ quod de te populo seminauit, aliqua ex parte uacuetur. cum hæc insinuasset is qui de Antiochia uenerat, PETRVS respiciens ad patrem nostrũ ait, Faustiniane, à Simone mago transformatus est uultus tuus, sicut apparet, putãs enim quod à Cæsare quæreretur ad poenam, tertius fugit, & suũ uultum tibi imposuit, si forte tu pro ipso capereris, & ad mortẽ duci possis, ut filijs tuis tristitiã moueret. PATER uero ubi hæc audiuit, cum lachrymis exclamans: Recte, inquit, æstimasti Petre, nam & Anubion, quia mihi ualde amicus erat, sub mysterio quodam mihi indicare coeperat de insidijs eius, sed infelix nõ credebam, quia nihil in eum cõmiseram mali. Cumq; omnes unà cum patre tristitia & lachrymis ageremur, interea & Anubion uenit ad nos, indicans nobis Simonẽ fugisse, per noctem Iudæam petentem. Videns autem patrem nostrũ plangentem & lamentantẽ

Simõ in Iudeã fugit.

B se, ac dicentem infelicem me, qui eum magum audiens nõ credebam, quid mihi misero accidit, ut una die recognitus ab uxore, & filijs, lætari nõ potuerim cũ eis, sed ad priores miserias quas in errore pertuli, reuolutus sum? Mater autem multo grauius sparsis & laceratis crinibus plangebat, nos quoq; in permutatione uultus patris stupentes, nec quid rei esset intelligere poteramus. Sed & Anubion omnes nos ita uidens adfligi, uelut mutus stabat. Tunc PETRVS nos intuẽs filios eius, ait: mihi credite, quod hic ipse est pater uester, propter quod & moneo uos, ut quasi patrem seruetis eum. Dabit enim deus occasionem aliquam qua deposito Simonis uultu euidentem patris uestri, id est suã recuperare possit effigiem. Et ad patrem conuersus ait: Ego tibi permiseram salutare Appionem, & Anubionem, quos tibi amicos à puero fuisse dixeras, non tamen ut cum Simone loquereris. Et PATER: Peccaui, inquit, fateor, Tum Anubion: Et ego, inquit, cũ ipso rogo & deprecor te, ut ignoscas seni, uiro bono, & generoso, seductus est infelix, & ludibrio factus, à nominato mago: dicam enim quomodo res gesta est: Vbi uenit ad salutandos nos, cõtigit ut in ipsa hora circumstaremus Simonem, audientes eum dicentem quod fugere uelit, in ipsa nocte: audisse enim se, quod uenerint quidam etiam ad hanc Laodiciæ ciuitatem, qui eum ex præcepto imperatoris comprehenderent: uelle autem se in hunc qui nuper ingressus est Faustinianũ, omnem conuertere furorem. Et ait ad nos, tantũ, inquit, uos facite eum coenare nobiscũ, & ego

C ungentum quoddam componam, quo coenatus perungat faciem suam, ut ex eo meum uultum omnibus habere uideatur, uos autem herbae cuiusdam succo facies perungemini prius, ut non fallimini de immutatione uultus eius, ita ut exceptis uobis, alijs omnibus Simon esse uideatur. Et cum ille haec diceret, aio ad eum: Et quid tibi ex hoc facto confertur lucri? Tum SIMON primo, inquit, ut ipsum comprehendant qui me quaerunt, & me desinant quaerere. Si uero punitus fuerit à Caesare, ut luctum maximũ habeant filij sui, qui me derelicto, confugerunt ad Petrum, & sunt modo adiutores ipsius. Ego autem confiteor tibi Petre quod uerum est, timui tũc Faustiniano indicare haec: sed neq; spatium nobis ipse Simon dedit, ut possemus secretius loqui, & plenius ei consilium Simonis aperire. Interea circa mediam noctem, SIMON in Iudaeam petens aufugere, deduxit autẽ eum Athenodorus & Appion, ego autem simulaui inaequalitatem corporis, ut dormire manens, facerem hũc uelocius ad uos redire, si forte possit aliquo modo occultari apud uos, ne ab his D qui Simonem quaerunt comprehensus, ad Caesarẽ perducatur, & pereat gratis, & nunc solicitus pro ipso, ueni uidere eum, & redire antequam superueniant illi qui deduxerunt Simonem. Et cõuersus ad nos ANVBION ait: Ego Anubion patris uestri uerum uultum uideo reuera, quia perũctus sum prius ab ipso Simone, sicut narrauit nobis, ut oculis meis uera Faustiniani facies appareret, unde satis stupeo & admiror artem Simonis magi, quod uos stantes modo non agnoscitis patrem uestrum. Flentibus autem patre & matre, ac nobis omnibus pro his quae acciderant, motus miseratione etiam Anubion flebat. Tum PETRVS misericordia permotus, restituturũ se promittit faciem patris nostri, dicens ad eum: Audi Faustiniane, cum nobis prius utilitatis aliquid contulerit error iste transformati uultus tui, & ministrauerit ad ea quae uolumus, tunc ego ueram tibi uultus tui imaginem reddam, si tamen prius quae à me tibi fuerint imperata, profligaueris. Cumq; pater meus impleturum se cuncta quae iuberet, omni promitteret pacto, tantum ut propriã recuperaret effigiem. PETRVS ita coepit: Ipse auribus tuis audisti quod unus ex his qui praemissi fuerant, regressus ex Antiochia, nunciauerit quomodo Simon ibi positus, turbas aduersum me concitauerit, atque in odium mei totam inflammauerit ciuitatem, magum me & homicidam, ac deceptorem confirmans, in tantũ ut desiderent, si me uideant, etiam carnes meas deuorare. Fac ergo quod ego dico tibi relinquens apud me Clemẽtem, praecede nos Antiochiam cum cõiuge tua, & Fausto ac Faustino filijs tuis. Sed & alios mittam tecum, quos mihi uidebitur, qui obtemperẽt his quae praecepero. Cũ ergo unà cum ipsis Antiochiam ueneris, quandoquidem Simon uideris, publice stans praedica poenitentiã tuam, & dic, Ego SIMON denuncio uobis & confiteor me omnia fefellisse de Petro: ille enim neque seductor est, neque magus, neque homicida, neque horũ aliquid quaecunq; contra eum loquutus sum, sed dixi illa omnia furore cõmotus. Obsecro ergo uos ipse ego qui dudum caussas odij

Nec illa habentur in nõnullis codicibus, nec mihi arrident.

A odij uobis contra eũ dederam, ut nihil tale de eo sentiatis, sed deponite odiũ, cessate ab indignatione, quia uere à deo ad salutem mundi, missus est discipulus ueri prophetæ, & apostolus. Propter quod suadeo, hortor, & moneo, ut ipsum audiatis, ipsi credatis prædicanti uobis ueritatem, ne forte si spreueritis eum, ipsa etiam subito ciuitas uestra pereat. Quam uero ob caussam hæc nũc uobis confitear, indicabo, hac nocte angelus dei corripuit me impium, & cur inimicus essem ueritatis præconi, uehementissime flagellauit. Deprecor ergo uos, ut etiamsi ego ipse post hæc ueniens ad uos, aliquid tentauero aduersum Petrũ dicere, ne suscipiatis nec credatis. Cõfiteor enim uobis, ego magus, ego seductor, ego deceptor fui, sed pœnitentiã ago, licet enim per pœnitentiã priora male gesta delere. Cum hæc PETRVS intimaret patri, ille respõdit: Scio quid uelis, ne labores ultra, intellexi enim & noui, quid oporteat, cũ ad locum uenero prosequi. Et PETRVS iterũ suggerebat ei, dicens: Cum ergo ueneris ad locũ, & uideris populũ ex sermone tuo conuerti, & depositis odijs recipere desideriũ nostri, mitte & manda mihi, & statim ueniam. Cũ autem uenero, sine mora alienũ hunc à te uultũ effugabo, & tuum propriũ qui tuis omnibus notus est reddam. Et his dictis fratres meos proficisci cum ipso iubet, ac Matidiam matrem nostrã, & quosdã ex familiaribus simul. Sed mater recusabat proficisci simul, & aiebat: Quasi adultera mihi futura uideor, si uultui Simonis cõiuncta sim, qđ etsi cogar simul ire, impossibile tamẽ est ut in eodẽ lectulo cum ipso iaceam, sed nescio si proficisci simul adquiescam. Et cum ualde B renueret, Anubion hortari eam cœpit, dicens, crede mihi & Petro, sed & ipsa uox non tibi Faustinianũ esse persuadet coniugem tuũ, quem uere non minus ego diligo quàm tu? Denique etiam ego ipse uobiscũ ueniam. Et cũ hæc dixisset Anubion, promisit mater simul se profecturam. Tum ego, competenter, aio, deus negocia nostra componit, habentes enim nobiscũ & Anubionẽ astrologũ, cum quo si Antiochiam uenerimus, de Genesi adtentius disputabimus. Cumq; post medium noctis pater noster, cũ his quos iusserat Petrus, & Anubione profectus esset, mane priusquàm procederet ad disputandum Petrus, regressi sunt illi qui deduxerunt Simonem, id est Appion & Athenodorus, & uenerunt ad nos requirentes patrem meum. PETRVS uero ubi cognouit, iussit eos introire. Et cũ consedissent: ubi est, aiunt, Faustinianus? PETRVS respondit, nescimus: Vespere enim postquàm ad uos uenit, ultra nulli suorũ usus est, hesterno tamen die mane Simon uenit, quærens eum, & quia nihil illi respondimus, nescio quid ei uisum sit, Faustinianum se esse dicebat, quod cum ei nemo crederet, flens & dolens comminabatur peremptururm semetipsum, & post hæc abijt ad mare uersus. Hæc cum audisset Appion & qui cum ipso erant, ululatum dederunt grandem, dicentes: Quid hoc fecistis, cur non recepistis eum? Et cum uelit Athenodorus dicere mihi, quia ipse erat Faustinianus pater tuus, Appion præueniens eum: Cõperimus, inquit, à quodam qui cum Simone profectus est, ipso Faustiniano deprecante eum, pro eo

C quod nollet filios suos uidere, quia Iudaei erãt. Nos ergo cũ audissemus haec, uenimus eum hic requirere, sed quia hic non est, apparet quia uere dixit, qui nunciauit eum cũ Simone profectum, hoc ergo nunciamus uobis. Ego autem CLEMENS ubi intellexi consiliũ Petri, quia uoluerit eis suspicionem dare, quod ab ipsis quaerendus esset senex, ut timerent & fugerent, coepi iuuare consiliũ eius, & aio ad Appionem: Audi charissime Appion, nos quod bonũ credimus, etiam patri tradere uolumus, quod si noluerit recipere, sed magis, ut dicis, exhorrescẽs nos fugit, asperũ sit fortasse quod dico, nec nos de eo curamus. Et cum haec dixissem, quasi execrantes crudelitatem meam discedunt, uestigia Simonis, ut sequenti die comperimus, insequentes. Interea cum Petrus ex more quotidie populum doceret, & uirtutes multas ac sanitates efficeret, post dies decem, uenit quidam nostrorum ab Antiochia, missus à patre, adnũcians nobis quomodo publice staret pater, Simonem quidem qui in uultu uidebatur accusans, Petrum uero immensis laudibus praeferens, & omni populo commendans, ac desiderabilem faciens, ita ut omnes ex eius sermone mutati, desiderarent eum uidere, multos autem tantũ in Petri amorem uenisse, ut saeuirent in patrem, quasi in Simonem, & manus ei uelint inijcere, uelut qui tantũ mali cõmisisset in Petrũ: propter quod, aiebat, adpropera, ne forte perimatur, in timore enim magno positus, uelociter misit me, ut sine mora uenias, quo uiuẽtem eum occupes, simul & crescenti erga tui desideriũ ciuitati, opportunus appareas.

Faustinianus subditicius Simõ Antiochiae plebem Petro reconciliat.

D Aiebat etiã quomodo mox ut urbẽ Antiochiam pater ingressus esset, quasi ad Simonem, omnis populus ad eum collectus est, & coepit omnibus cõfiteri publice secundũ ea quae populi restauratio flagitabat, nam quaecunque omnes simul nobiles, & diuersi simul diuites ac pauperes conuenissent, sperantes aliqua ab eo more solito prodigia posse fieri, omnes hac uoce adloquitur: Diu est quod me Simonem infelicissimũ hominum patientia diuina sustinet: nam quicquid in me mirati estis, non ueritatis mysterio, sed daemonum mendacijs & artibus gestum est, ut uestram fidem euerterem, & meam animã condemnarem. Confiteor me omnia de Petro fuisse mentitũ, ille enim neque magus, neque homicida unquam fuit, sed à deo ad salutem uestram omnium missus est, quem si ex hac hora contemnendũ putaueritis, certũ sit apud uos, quod possit ipsa ciuitas uestra repente deperire. Quae autẽ caussa sit, ut haec uobis ultro confitear, ab angelo dei hac nocte uehemẽter correptus sum, & cur ei inimicus extiterim, uehementissime flagellatus. Deprecor ergo uos, ut si ego ipse ex hac hora aperuero os meum contra eum, proijciatis me ab aspectu uestro, ille enim immundus daemon, saluti hominum inimicus, per os meum contra ipsum loquitur, ne per eum uos pertingatis ad uitam. Quid enim ars magica per me uobis potuit uirtutis ostendere? Canes feci aereos latrare, & statuas mouere, figuras mutare hominum, & subito ab aspectibus hominũ absentari, & per haec debuistis artem magicam execrari, quae ut uobis miraculum inane praetenderem, animas uestras diabolicis laqueis innodabat, ne crederetis

Petro,

A Petro, qui & languentes in nomine eius, à quo missus est curat, & dæmonas fugat, ac cæcos inluminat, & paralyticis salutem reddit, & mortuos suscitat. Hæc & his similia multa prosequente, execrari cœpit populus, & dabant fletum & gemitum, quia peccassent in Petrum, credentes eum esse magum, & impium. Eodem uero die ad uesperam restituta est in Faustiniano facies propria, & accessit ab eo aspectus Simonis magi. Audiens autem Simon uultum suum in eo ad Petri gloriam profecisse, festinus præuenit Petrũ, & agere cupiens arte sua, ut Faustiniano eius similitudo recederet, cum iam hoc iuxta uerbum apostoli sui CHRISTVS implesset. Videntes autem Niceta & Aquila post prædicationem necessariam, paternam faciem restitutam, gratias agentes deo, non eum permiserunt ulterius adloqui populũ. Simon autem cœpit, licet occulte, per amicos suos & familiares ambulare, & amplius Petro derogare quàm antea. Tunc omnes expuentes in faciem eius, expulerunt eum de ciuitate, dicentes. Tu eris reus mortis tuæ, si ulterius loquutus contra Petrũ, huc tibi crediderīs esse ueniendũ. Quibus cognitis, Petrus postera die conuenire populo iubet, & uno ex his qui sequebantur eum, ordinato eis episcopo, alijs etiam presbyteris, baptizatis quoque plurimis, & omnibus qui erant uexati languoribus, uel dæmonibus sanitati redditis, demoratus ibi aliud triduũ, cunctis rite compositis, ualedicens eis, proficiscitur à Laodicia multum desiderabilis Antiochensiũ plebi, & cœpit per Nicetam & Aquilam tota ciuitas audire, quia PETRVS aduentaret. Omnis autem populus Antiochiæ ciuitatis,

Faustiniano natiua facies restituitur.

Simon eiectus Antiochia.

B audiens Petrum uenire, occurrerunt ei, & penè omnes maiores natu, & nobiles cinere aspersi in capite, pœnitentiam agentes, qui cõtra prædicationẽ eius, magũ Simonem suscepissent. Hæc & his similia prosequentes, offerũt ei uexatos languoribus, & dæmonijs fatigatos, paralyticos quoque, & diuersa pericula patiẽtes, & erat infinita multitudo simul languentiũ. Quos uidẽs Petrus, non solum pœnitudinem agere, quod de eo male sensissent per Simonem, uerumetiã &iam integrã fidem exhibere iubebat deo, ut etiam omnes, diuersas ægritudines patientes, crederent per eum posse saluari. Expandit ad cœlum manus suas, & cum lachrymis orationem effundens, gratias referens deo dicebat: Benedicte pater prædicande, qui omne uerbũ & promissum filij tui adimplere dignaris, ut cognoscat omnis creatura, quia tu solus deus in cœlo & in terra. Hæc & his similia dicens, ascendit in eminentiori loco, & iussit ante se poni omnẽ multitudinẽ ægrotantiũ, quos omnes hac uoce adloquutus est. Similem uobis hominem me esse uidentes, nolite putare quod à me possitis recuperare salutem uestrã: sed per eum qui de cœlo descendens, ostendit credentibus sibi, integram animæ & corporis medicinã, unde uox uestra testem habeat hunc omnem populum, quia ex toto corde creditis in domino IESV CHRISTO, ut sciant etiam seipsos ab ipso posse saluari. Cumq; omnis multitudo infirmantiũ una uoce clamaret, hũc esse uerum deum, quem Petrus adnunciat, subito immensum lumẽ gratiæ dei in medio plebis apparuit, & cœ-

Deo est referẽdum acceptũ, si quid gestum fuerit ab hominibus paulò diuinius.

C

perunt paralytici currere ad pedes Petri sani, cæci recuperato uisu clamare, claudi restaurato gressu gratias agere, languentes recepta sanitate gaudere: nonnulli etiam solo flatu uiuentes, iam sine sensu & sine uoce recuperati sunt, omnes quoque lunatici, & pleni dæmonijs liberati sunt. Tantam itaque spiritus sanctus in illa die gratiam suæ uirtutis ostēdit, ut omnes à minimo usque ad maximum, una uoce confiterentur dominum, & ne multis immorer. Intra septem dies, plusquàm decem milia hominum credentes deo, baptizati sunt, & sanctificatione consecrati, ita, ut omni auiditatis desiderio, Theophilus qui erat cunctis potentibus in ciuitate sublimior, domus suæ ingentem basilicam, ecclesiæ nomine consecraret, in qua Petro apostolo constituta est ab omni populo cathedra, & omnis multitudo cotidie ad audiendum uerbum conueniēs, credebat sanæ doctrinæ, quam sanitatū efficacitas adfirmabat. Tū ego CLEMENS cum fratribus meis, & matre patrem adloquimur, utrum aliquæ infidelitatis in eo reliquiæ remansissent? At ille: Venite, ait, & uidebitis coràm Petro, quantum in me fidei creuerit incrementum. Tunc adcedens FAVSTINIANVS, procidit ad pedes Petri dicens: Semina uerbi tui quæ ager meæ mentis accepit, iam nata sunt, atque ita ad fœcundam maturitatē prouecta sunt, ut nihil desit, nisi ut à paleis me spiritali illa tua deseces falce, & reponas me in horreo dominico, facies me mensæ diuinæ participem. Tum PETRVS cum omni alacritate adprehendens manum eius, tradidit eum mihi Clementi, & fratribus meis, dicens: Sicut tibi patri filios restituit deus, ita & patrem filij restituunt deo. Indixit autem ieiunium omni plebi, & ueniente die dominica, baptizauit eū, atque in medio populo, ex conuersione eius materiā sumens, omnes casus eius exposuit, ita, ut omnis ciuitas quasi angelum eum suspiceret, & nō minorē ei gratiam quàm apostolo exhiberet.

VII. M. baptizantur.

Cathedra Petri.

D

Faustinianus. quantum promouerit in fide

RECOGNITIONVM DIVI CLEMENTIS LIBRI DECIMI ET VLTIMI FINIS.

IN ERVDITAS SIMVL ET CHRISTIANAS ALIQVOT EPISTOLAS VEterum pontificũ, qui à Christo nato annis CCC. Romanæ ecclesiæ præfuerunt, IO. Sichardi præfatio.

INTER eos quorũ egregia sunt in nostra secula merita, humanissime lector, hi mihi potissimũ uidentur bene nobis consulere, qui huc operam suã cõdicunt, ut pietas, cuius iam diu ne nomen quidem satis tenuimus, quàm proxime hominibus cõmendetur, & inde hauriatur maxime, ubi de impostura ne quidem tantula possit in mentẽ uenire suspicio. Eiusmodi uero sunt libri quos nunc bibliacos uocamus, & ut quisq; his propius accesserit, quales fuisse in animum nobis inducimus eos, qui ipsis partim apostolorum temporibus uixere, partim tam fuere uicini, ut id quod ad CHRISTI ecclesiã, moresq; pie formãdos pertineret, ab ipsis apostolis, tanquam per manus acceperint. In quorũ numero haud dubie antiquissimi quiq; pontifices Ro. fuere, eos dico qui à CHRISTO nato annis plus minus CCC. sedi præfuerunt, uiri cum uitæ sanctimonia insignes, tum singulari eruditione præditi. In quorũ uita, doctrina, moribus, ut nõ sit cuiquam procliue quicquam arrodere, ita uidentur me hercle digni, quorũ scripta in hunc usq; diem, quod ego saltem sciam, orbi incognita, in manibus habeantur: præsertim cũ pleraq; hodie ecclesiæ eiusmodi uideantur, quæ cum ferri diutius non possint, uix tamen appareat, ita rebus passim exulceratis, ratio qua possint corrigi. Et qui id agere ingrediantur, non paulo sint & impudẽtiores & stolidiores, quàm illi ipsi qui uulgo creduntur, legibus in nos suis plus sibi satis indulsisse, atq; in his omnibus & ferendis & antiquandis, magis in cõsilio ambitionẽ, auaritiam, tyrãnidisq; affectationẽ habuisse, quàm rei Christianæ bene administrãdæ studiũ. Qd' ut donem de nõnullis, nec enim obscurũ id est, nec tale quod à quouis negari possit, non tamen largiar, omnibus fuisse eandem mentẽ, ijsq; præcipue qui diuum Petrum secuti, in extrema rerũ omniũ inopia, cũ desperatissimis hominũ moribus confligentes, cõtra insidias, insultus improborũ, atq; exquisita tormentorũ genera, in quæ pro CHRISTI gloria uolentes inciderunt, nihil animi habuisse mihi persuadeo, quàm ut officiũ, quod tot nominibus uiderant CHRISTVM Petro cõmendasse, pro dignitate administrarẽt. Quos epistolæ illæ, locupletissimi animorũ testes, satis uindicant ab hijs uicijs, à quibus, fateor, nõ ita multũ abhorruerunt ij, qui an-

nis ab hinc aliquot, Vicarios se Christi ꝓfessi sunt. Eos uero nostra ætate cũ quidam in ordinem cogere instituunt, à ceremonijs tanq̃ auspicato exordiuntur. & qđ minime oportebat, malarũ caussam cũ optimis quibusq; cõiungũt, ut uideantur frustra laboraturi, q cunq; iã populo persuadere cõtendãt, fuisse unq̃ boni pontificẽ, eò qđ quædã cũ essent antiquitus honestis de caussis recepta, & libere, ea cœperint durius exigere, tanq̃ pẽsum nouitij põtifices. Nec interim cõsiderãt, quod ea quæ tum sunt à Christianæ religionis proceribus cõstituta, ad istius ætatis geniũ ita fuerũt attẽperata, ut uel ceremonijs, uel affectata etiã pietatis specie, paucitati Christianorũ duxerint succurrendũ. Nũc uero cũ huc uentũ est dei benignitate, ut lenocinijs eiusmodi amplius non debeat esse locus, quis neget, posse quædã iure optimo, adeoq; bono nostro mutari? Nec eñ hac una in re tam stulte ueterũ debemus esse tenaces, ut præ his, quæ humanitus ad hoc poterant seculi magis è re nostra accõmodari, fastidiamus. Imò hoc uel unicũ debebat esse ecclesiæ antistitibus studiũ, ne quid hic inolescere per neglígentiã sinerent, quod fidei nostræ remorã adferret. Et inolita per occasionem abrogarent, si qua modo eius essent generis, quibus iam cũ usus nullus esset, superuacaneũ nihilo tamen minus locũ usucepissent, ne cum fœdis nõnullis abusibus patrocinamur, de his etiam in dubiũ ueniamus, sine quibus ne quidem ullo pacto id quod CHRISTIANI dicimur, tueri poterimus. Nam abrogandarũ ceremoniarũ, tanta nõnullos libido incessit, ut in uniuersum citraq; delectũ omnes pessundare gestiant. Quod ut cõsequantur, nunq̃ tamen defuturi sunt, qui tanq̃ loco motis, alias succenturiãt, easq;, ut ferè fit, deteriores. Etenim inter multos hodie sacra tractantes, quotus quæso quisq; est, qui nõ angue peius oderit id omne, quod uel ceremoniæ speciẽ habet? eò qđ aliò sunt forte detortæ, quàm essent ab initio institutæ. At quid non potius rem ad fontes reuocant, & in uiam redigũt, qđ suapte natura frugi erat, at seculi uitio fermentatũ est? Mea ergo in his, alijsq; id genus rebus hæc est sententia, ut principio spectandũ putem, sit'ne uel mica honestæ frugis in his, qđ si uel tantulũ deprehenderis, nõ id tolli è medio, quemadmodũ ingressi sunt nõnulli facere, sed quoad fieri potest, quamemendatissimũ prorogari cupiã. Ad hoc uero utamur, si quibus alijs, certe Epistolis illis tanq̃ amussi, quæ, ut alia taceã sanè plurima, tanta sunt scriptæ eruditione ac prudentia, ut plane magnã me à bonis omnibus gratiã initurũ confidã, nimirũ ea ꝓferens, quæ citra inuidiã, id qđ fuit mihi magnopere optandũ, poterãt põtifices, episcopos, presbyteros, demũ omnes sui officij admonere. Et simul ueluti digito uiam ostendere, qua possint, ipsis etiã pontificibus autoribus, nõnulla tollere, in quæ tãto uidemus quosdã stomacho uociferari. Et desinant tandẽ rerũ imperiti impetũ facere in ea, quæ sunt tanto non modo seculorũ, sed & ecclesiarũ inter se cõsensu asserta. Nec interim puto quenq̃ esse paulo cordatiorem, qui neget per ceremonias quasdã ueluti nebulas stare, ne clare agnoscatur CHRISTVS, ita ut maxime expediebat. Eas tamen si tollas, cogas plebẽ per se animi, iudicijq; expertẽ, plane obbrutescere, dũ altissimarũ rerũ, ut quas assequi nequeat, cogitationẽ abijcit, & illis quæ utcunq; CHRISTVM eis adumbrant, interdicitur. Sed iam qđ felix, faustũq; sit isto nostro labore fruere, & Vale.

ARGVMEMTVM PRIMAE EPISTOLAE CLEMENTIS, PER IO. SICHARDVM.

NOn admodū his repugnauerim qui epistolam istam Clementis, Recognitionibus præfigendā censuerūt, ut quæ à Rufino latinitate donata sit ante Recognitiones. Attamen cum in præfatione ad Gaudentiū episcopū, Rufinus eius rei ipse meminerit, nolitꝗ uersionis tempus obseruari, uisum fuit subiniquū, autori iniuriam facere, præsertim huc nos serie historiæ inuitāte. Nam quid est uerisimilius, quàm tum demum ad constituendum ecclesiæ statum Petrum animum adiecisse, cum iam uideret mortis diem adpetere. Quod uero Clemens hic se primū à Petro episcopū Romæ ordinatum asserit, à Rufino est satis superꝗ excusatū, dum Apostoli & Episcopi peculiaria munera, inter se differre dicit.

DIVI CLEMENTIS AD IACOBVM FRATREM DOMINI EPISTOLA PRIMA, RVFINO TORANO AQVILEIENSE INTERPRETE.

A CLEMENS Iacobo fratri domini, & episcopo episcoporū, regenti Hebræorum sanctā ecclesiā in Hierosolymis. Sed & omnibus ecclesijs quæ ubiꝗ dei ꝓuidētia fundatæ sunt, cum præsbyteris & diaconibus, & cæteris omnibus fratribus, pax sit semper. Notū tibi facio domine, quia SIMON PETRVS qui ueræ fidei merito, & integræ prædicationis obtentu, fundamentū esse ecclesiæ definitus est, qua de caussa, etiā domini ore diuino cognominatus est Petrus, qui fuit primitiæ electionis domini, apostolorū primus, cui & primo deus pater filiū reuelauit, cui & CHRISTVS competenter beatitudinem contulit, qui & uocatus est, & electus conuiua domini, & comes electus, tanquam bonus & probatissimus discipulus, qui occidentem obscuriorem mundi plagam, uelut omnium potētior, inluminare præceptus est, quiꝗ integre potuit implere præceptum. Sed quousꝗ sermonem protraho, fugiens indicare quod triste est, quod quidem necesse est, licet tarde ꝓferre. Hic deniꝗ ipse Petrus qui pro immēsa charitate, quā erga omnes homines gerebat, palàm cum omni fiducia, aduersante etiam tyranno totius mundi, bonum prædicare nō destitit, & regē omnium seculorum per orbem terræ, & usꝗ ad ipsius Romanæ huius urbis notitiam, ut etiā ipsa saluaretur, inuexit: hic inquam, pro pietate patiendo præsentē uitam finiuit. In ipsis autē diebus, quibus uitæ finem sibi imminere præsensit, in conuentu fratrum positus, adprehensa manu mea, repente cōsurgens in auribus totius ecclesiæ, hæc protulit uerba. Audite me fratres & conserui mei, quoniā sicut edoctus sum

Petri nomen unde.

Neronē intelligit sub quo etiam passus est.

B

C ab eo qui misit me domino & magistro IESV CHRISTO, dies mortis meæ instat: CLEMENTEM hunc episcopum uobis ordino, cui soli meæ prædicationis & doctrinæ cathedram credo, qui mihi ab initio usq; ad finem comes in omnibus fuit, & per hoc ueritatem totius meæ prædicationis agnouit, qui in omnibus tentationibus meis socius extitit, fideliter perseuerans, quē ex præteritis expertus sum deū colentem, & homines diligentem, castū, discendi studijs deditum, sobrium, benignum, iustū, patientem, scientem ferre nōnullorum etiam ex his qui in uerbo dei instruuntur iniurias. Propter quod ipsi trado à domino mihi datam potestatem ligandi & soluendi, ut de omnibus quibuscunq; decreuerit in terris, hoc decretum sit & in coelis. Ligabit enim quod oportet ligari, & soluet quod expedit solui, tanquam qui ad liquidum ecclesiæ regulam nouerit. Ipsum ergo audite, scientes quia quicunq; contristauerit doctorem ueritatis, peccat in CHRISTVM, & patrem omniū exacerbat dei, propter quod & uita carebit. Ipsum autem qui præest cæteris, oportet medici uicem agere, & nō feræ bestiæ furore cōmoueri. Hæc eo dicente, ego procidens ad pedes eius rogabā, excusans me, & declinans honorem cathedræ, simul & potestatem. At ille respondens: Pro hoc, inquit, ne me rogaueris, hoc enim fieri statutū est mihi, & eò magis quo excusas, quia hæc cathedra eū qui cupit eam & audaciter expetit, nō requirit, sed ornatum moribus, & in uerbo dei eruditum. Quod si esset alius melior, qui mihi adiutor tam sedulus adstitisset, aut tam plenæ doctrinæ meæ rationē cœpisset, sed & ecclesiasticas dispositiones à me tam plene didicisset, habens aliū talem, nō te cogerem bonū opus

> EPISCOPORVM DOTES.

> *Qui uerbo præsunt peritos medicos debent imitari id qđ & 1. Corin. 2. Paulus scriptum reliquit.*

> *Vocationē enī quisq; suā operatur.*

D suscipere nolentem. Superfluū ergo est alium quærere, cum primitias eorum qui ex gentibus per me saluantur, & præcipue huius urbis, te primū obtulerim deo. Sed & aliud intuere, quia si periculū peccati timēs, suscipere refugis ecclesiæ gubernacula, certus esto quia amplius peccas, qui populum dei, uelut in fluctibus positū & periclitantem, cū possis iuuare subterfugis, tui tantūmodo habens considerationem, & non quod in commune, & omnibus expedit ꝓuidens. Sed certus esto, quod necesse est te suscipere omne periculum, quia nec ego pro salute omnium, ab obsecrando cessabo. Quanto ergo citius mihi adquieueris, tanto me citius mœroris & tristitiæ labore releuabis. Noui etiam hoc ô Clemens, qđ tibi tædia & molestias, pericula etiam & obprobria ineruditi uulgi, indocilisq; conciliem, quæ tu tamen scio quod fortiter & cōstanter feras, respiciens ad illam spem, quæ tibi apud deum patientiæ præparat coronam. Sed & illud te cupio mecum iusta ratione perspicere, quando maxime opera tua indiget CHRISTVS, nūc cū inimicus aduersum spōsam eius commouet bellū, nam in futuro tempore, quando iam CHRISTVS post uictoriā triumphabit, nec ultra ullius ope indigebit. Quis non etiam parui sensus intelligat, quod istud est temporis, in quo operam tuā CHRISTVS requirit? Tota igitur mente in præsente necessitate præbe operam tuā, & auxiliū in prælijs exhibere regi optimo, remunerationes magnificas post uictoriam redditturo. Libēter ergo suscipe episcopatus officiū, eò maxime quod ecclesiasticas

dispen-

A dispensationes à me probabiliter didicisti, ut salus eorum, qui per nos confugerunt ad deum, nequaquam uacillet. Veruntamen & breuiter te de ipsius dispensationis ordine coràm omnibus cõmonere necessarium duco. Te quidẽ oportet inreprehẽsibiliter uiuere, & summò studio niti, ut omnes uitæ huius occupationes abijcias, ne fideiussor existas, ne aduocatus litiũ fias, ne'ue in ulla aliqua occupatione prorsus inueniaris mundialis negocij cuiuscunq; occasione perplexus: neq; enim iudicem aut cognitorem secularium negociorũ hodie te ordinare uult CHRISTVS, uti ne præfocatus præsentibus hominũ curis, non possis uerbo dei uacare, & secundum ueritatis regulam, secernere bonos à malis. Ista nanq; opera, quæ tibi minus cõgruere superius exposuimus, exhibeant sibi inuicem discentes, id est laici, & te nemo occupet ab his studijs, per quæ salus omnibus datur. Sicut enim tibi impietatis crimen est, neglectis uerbi dei studijs, solicitudines suscipere seculares, ita unicuiq; laicorum peccatum est, nisi inuicẽ sibi etiam in his, quæ ad cõmunis uitæ usum pertinent, operam fideliter dederint. Te uero securũ facere ex his, quibus nõ debes uacare, omnes communiter elaborent, quod si forte à semetipsis hoc laici non intelligunt, per diaconos edocendi sunt, ut tibi solius ecclesiæ solicitudinem derelinquant, quo ipsam, ut dignum est, dispensare sufficias, & ueritatis uerbo abundantius possis & studiosius deseruire. Si enim mundialibus curis fueris occupatus, & teipsum decipies, & eos qui te audiunt, non enim poteris quæ ad salutem pertinent, plenius singulis quibusq; distinguere. Et ex eo fit, ut & tu tan B quam qui non docueris quæ ad salutem hominum pertinent puniaris, & discipuli per ignorantiam pereãt. Idcirco ergo tu quidem ad hoc solum uacato, uti opportune, & sine intermissione, doceas uerbum dei, per quod salutẽ consequi possint. Illi uero cum tanta reuerentia tua uerba suscipiant, ut qui sciant legatum te & præconem esse ueritatis, & quodcũq; ligaueris super terram, esse ligatum in cœlo, & quæcũq; solueris, etiam & ibi esse soluta, quandoquidem & tu, ut dixi, quæ oportet ligabis, & quæ expedit solues. Ad te quidẽ qui præes ista sint monita, & his similia. Ad præsbyteros uero sint ista, ante omnia ut pudicitiæ studentes, adolescentes nuptijs iungant, quo calorẽ feruentis ætatis coniugali lege præueniant, sed ne in prouectioribus quidem curam habere huiusmodi negligant, quia in multis, etiam cũ senuerit corpus, concupiscentia uiget. Ne forte ergo fornicationis labes occasione accepta, tanq; uenenũ pessimum serpat in uobis, cauere & anteuenire necessarium est, ne quod in uobis adulterij occultum coalescat incendium, & quod in omnibus peccatis adulterio grauius: secundum nanque in pœnis obtinet locum, quoniamquidem primum illi habent, qui aberrant à deo, etiamsi sobriæ uixerint. Propter quod uos ô presbyteri ecclesiam excolite, & adornate sponsam CHRISTI ad pudicitiam. Sponsam autem dico omnem ecclesiam, id est, congregationẽ credentium, quæ si pudica fuerit inuenta ab sponso suo, ingentibus ab eo donis & muneribus honorabitur, & uos uelut ministri sponsæ, & amici sponsi, ingenti gaudio ac lætitia perfruemini. Si uero sponsa hæc reperta fuerit cõmaculata

Oportet episcopum esse irreprehensibilem 1. Timo. 3.

Episcopus renunciet omnibus huius mundi negocijs, ut soli uerbo dei uacare poßit.

Diaconorum officium.

Episcopis ecclesiarum tantummodo cura demandatur.

Ligandi potestas data est episcopis, cum ligant quod ligare decet.

Presbyterorũ in ecclesia functio.

Incredulitas maximum peccatum est, secũdum uero est Adulterium.

Sponsa Christi ecclesia est.

C

peccatis, ipsa quidē tanquam indigna trudetur à regalibus thoris. Vos autem pœnas dabitis, si forte per uestram negligētiam, uel desidiam obrepserit contagio sæua peccati. Idcirco igitur ante omnia sobrietatis & pudicitiæ solicitudinem gerite: ualde enim apud deum graue crimē ducitur fornicatio, cuius species quidē sunt plures, sicut & ipse uobis Clemens diligenter exponet. Veruntamen prima species adulterij est, uirum propria solummodo uxore non esse contentum, & mulierem non proprio tantū seruare se uiro. Si ergo castus fuerit quispiam, potest & humanus & misericors fieri, per quod & ipse æternam à deo misericordiam consequatur. Sanè sicut adulterium uenenū cunctis malis perniciosius est, ita amor fraternus, & charitas totius boni fastigiū tenet. Et ideo diligite omnes fratres uestros, & cū religione ac misericordia respicite ad omnes. Orphanis exhibite uosmetipsos parentes: Viduis uirorum curam impendite, cū omni castitate quæ necessaria sunt præbentes: Iuniores tamen uiduas nuptijs copulate, his qui ignorāt artificia, exquirite honestas aliquas occasiones, quibus uictū necessariū quærant, artificibus uero opera prouidete, debilibus misericordiam facite. Scio autem hæc omnia facturos uos, si charitatē præ cæteris ante omnia in uestro corde defigatis, cuius charitatis recipiēdæ & habendæ maximū erit fomentū, si frequenter inter uosmetipsos commu

Fornicationis multæ species.

D

nem cibum uestrū mensamq; faciatis, & in quantū unusquisq; præualet, crebrius panes ac sales suos cū suis fratribus sumat. Per hæc enim præcipue charitas cōparatur, & caussa totius boni in huiusmodi cōmunione consistit. Vbi autē pax & bonitas, ibi & salus. Propter quod cōmunes facite cibos uestros, cum his qui secundū deum fratres sunt, quia per hæc temporalia officia, pacis & charitatis fructibus, gaudia æterna mercamini. Multo autem solicitius esurientes reficite, & sitientibus potum date, nudis uestimentū, ægrotos uisitate, & eos qui in carcere sunt, prout possibile est iuuate, peregrinos satis prompte in domibus uestris suscipite. Et ne omnia nunc singillatim dicā, omne bonū ipsa per se si in uobis fuerit charitas, facere uos docebit. Sicut è contrario eos qui à salute alieni sunt, omne malū facere, odiū docet. Si qui ex fratribus negocia habent, inter se apud cognitores seculi non iudicent, sed apud presbyteros ecclesiæ, quicquid illud est dirimatur, & omnimodo obediant statutis eorum. Super omnia autē auaritiam fugite, quæ homines, occasione præsentis lucri, ab æternis separat bonis. Pōdera, mensuras, stateras ꝓ locis quibusq; æquissima custodite, deposita fideliter restituite, quæ omnia & si qua sunt his similia, ita demum solicite & diligenter implebitis, si futurū dei iudiciū sine intermissione in uestro corde uoluatis. Quis enim peccare poterit, si semper ante oculos suos dei iudiciū ponat? qđ in fine mundi certū est agitandū, ut tandem qui in hac uita bene egere, consequantur reposita bona, peccatores autem ut consequantur præparatas & reconditas pœnas, de quibus ita futuris dubitare omnino nō possumus: siquidem hæc omnia ita esse uentura, uerus nobis propheta prædixerit. Vnde & uos qui estis ueri prophetæ discipuli, abijcite à cordibus uestris ante omnia, discordias & animorū dissensiones, ex quibus omne

Istam cōmunē mensam Christianorū, Agapam dictā fuisse, à dilectione testatur Tertull. in apolog.

Factum id est procul dubio quo maior inesset ordini sacerdotū autoritas, dum scilicet inter se mallent sua cū quiete componere, quàm traduci apud iudices seculi, quod successu tēporis in abusum etiā, ut multa alia bene instituta, delapsum est.

opus malum procedit, & benignitatem ac simplicitatem tota mente seruate. A Quod si forte alicuius cor, uel liuor, uel infidelitas, uel aliquod malum ex his quæ superius memorauimus, latēter inrepserit, nō erubescat qui animæ suæ curam gerit, confiteri hæc huic qui præest, ut ab ipso per uerbum dei, & con silium salubre curetur, quo possit fide integra, & operibus bonis pœnas æterni ignis effugere, & ad perpetuæ uitæ præmia peruenire. Diacones uero ecclesiæ, tanquam oculi sint episcopi, oberrantes & circumlustrantes cum uerecundia, actus totius ecclesiæ perscrutantes diligentius, si quem uideant uicinū fieri præcipitio, & proximū esse peccato, ut referāt hæc ad episcopū, ut commoneri ab eo possit is qui in præcipitium lapsurus est, uti reuocet & nō corruat in peccatū. Neglentiores quoq;, & eos qui rarius ad audiendū uerbū dei accedunt, nec solicite ad episcopi tractatū ueniunt, ipsi cōmoneant & hortentur. Si enim adsidui sint ad audiendū, nō solū uitæ æternæ ex salubri cōmonitione capient lucra, uerū & quæcūq; illæ sunt tristitiæ uel mœrores, qui ex præsentis uitæ necessitatibus, & cladibus temporū ueniunt, quæq; malorum sermonibus, in corde suo ueluti iacula defixa circumferūt, abijcientur omnia prædicatione ueritatis, & uitæ æternæ doctrina & eruditione purgata. Alioquin si multo tempore auditū subtrahant à uerbo dei, ut remaneant in cultu uitiorū, sine dubio deū dimisere, ac sentibus occupati, & qd aliud nisi ad ignē talis hæc terra præparabitur? De his ergo, ut diximus, diaconibus cura sit. Sed & eos qui secundū carnem ægrotant, solicite perquirant, & plebi, si forte B ignorat, indicent de his, ut & ipsi uisitent eos, & quæ necessaria sunt præbeant eis, cum conscientia eius qui præest, quod tamen etiamsi clam fecerint, nō peccabunt. Sed & de peregrinis similiter episcopo suggerant refouendis, & cætera his similia, quæ ad cultum ecclesiæ, & disciplinam eius pertinent, diaconis curæ sint. Qui catechizant, hoc est, qui uerbo instruunt incipientes, hi primo oportet instructi sint, de anima enim agitur hominū, & oportet eū qui docet, & instruit animas rudes, esse talem, ut pro ingenio discentiū semetipsum possit aptare, & uerbi ordinē pro audientis capacitate dirigere. Debet ergo ipse adprime esse eruditus & doctus, inreprehēsibilis, maturus, impauidus, sicut ipsi probabitis fore Clementem hunc post me. Multū est aūt, si ego nūc de singulis, quæ unusquisq; habere debeat, prosequar. Veruntamē illud est quod præ cæteris ab omnibus uobis cupio in commune seruari, ut concordiam teneatis, per quam solam potestis portum quietis intrare, & ciuitatē regis summi, quæ pax nominatur, habitare. Similis nanq; est omnis ecclesiæ status naui magnæ, quæ per undosum pelagus, de diuersis locis & regionibus uiros portat, ad unam potentis regis urbem properare cupientes, sit ergo nauis huius portus dominus ipse omnipotēs deus, gubernator uero sit CHRISTVS. Tū deinde pro reti, officiū episcopus impleat, presbyteri nautarū, diacones dispensatorum teneant locum. Hi qui catechizant nautologis conferantur, epibatis aūt totius fraternitatis multitudo sit similis, ipsum quoq; mare hic mundus habeatur, uentorum uero uarietates & turbinum, diuersis tentationibus confe-

Cōfiteri est cōsilium petere.

Diacones episcoporum sunt oculi.

Episcopus eruditus.

Nam & pacis urbs Hierusalē aliquoties in sacris libris dicitur.

Status ecclesiæ comparatur naui.

C rantur, persequutiones ac tribulationes & pericula fluctibus exequātur. Terreni uero spiritus, qui uel de torrētibus, uel de conuallibus spirāt, pseudoprophetarum & pseudodoctorum improbæ doctrinæ uerba ducātur. Promontoria uero & loca confragosa, hi qui in potestatibus seculi sunt iudices, & pericula minātur ac mortes. Bithalassa uero loca, quæ duplicibus undæ fallacis æstibus uerberantur, dubijs mente & de promissionum ueritate nutantibus conferantur, atque his qui inrationabili fidem nostram ratione discutiunt. Hypocritæ uero & dolosi, pyratis simles habeant. Iam uero rapidus uortex & tartarea Charybdis, & saxis inlisa naufragia, ac mortiferæ submersiones, qd aliud æstimanda sunt? Restat igitur quo hæc nauis cursu prospero, tuta possit portum desideratæ urbis intrare, ita deo precem fundere nauigantes, ut mereantur audiri. Audiri autem à deo ita demum merebitur, si operationes ipsæ bonis moribus, & bonis operibus adiuuētur. Sed ante omnia, cum quiete & silentio epibatæ, id est, laici in suis unusquisq; resideant locis, ne forte per inquietudinem & inconditos inutilesq; discursus, si passim uagari cœperint, uel ab officio suo nautas impediant, uel in alterum latus per inquietudinem eorū nauis pressa demergat. Nautologi de mercedibus cōmoneāt, & nihil omnino quod ad diligentiam, uel disciplinam pertinet, diacones negligant. Præsbyteri uelut nautæ, aptent singula ad instructionē nauis diligēter, & instruant quæ in suo tempore requirenda sunt. Episcopus tanquam per retia uigilanter & solicite gubernatores uerbo custodiat CHRISTI. Saluator dominus, gubernator ecclesiæ suæ, diligatur ab omnibus; & ipsius solius præceptis ac iussis credat & obediat omnis ecclesia, deo quoq; indesinenter supplicetur à cunctis de

D prosperitate uentorū: Nauigantes omnem tribulationem, & omne periculū sperent, tanquam immane profundum mūdi istius, & uitæ humanæ pelagus nauigantes, in quo & esuriendum sit & sitiendum, nuditatem quoq; ferendā, morbos etiam corporis, & ægritudines tolerandas. Insuper & hominum insidijs ac dolis sæpe laborandum, quippe qui & dispergendos se non nunquam nouerint, sed aliquando etiam congregandos. Vomitus quoq; & suggillationes ferendas, cum ex confessione peccatorum, & reiectione criminū, uelut male congregati in uisceribus fellis, iactura facienda est, & abijcienda prorsus è corde, omnis intrinsecus latēs amaritudo peccati, si qua forte ex desiderijs iniquis, uelut ex cibis noxijs cōgregata est. Quā utiq; cū euomuerit quis & abiecerit, ingentis ægritudinis liberabitur morbo, si tamen post uomitum, quæ ad sanitatem pertinent sumat. Veruntamen scitote cuncti, quod supra omnes uos laboret episcopus, quia unusquisq; uestrum suum proprium fert laborē, ille uero & suum & singulorum. Propter quod Clemēs, tanquam qui omnibus præesse te noueris, singulos prout potueris iuua, & singulos releua, quia & singulorū onus ac solicitudinem portas. Vnde & ego nunc tibi iniungens dispensationem, scio quod accipiam gratiā magis quàm præsto. Sed esto confidens, & fortiter ferens, certus quia laboris tui meritū recipies, cum ad portū quietis incolumem hāc perduxeris nauē, ibi mercedes & præmia pro omniū salute

Pricipes huius mūdi cōparantur promontorijs.

Aliâs bimaria

Epibatæ.

Episcopus pro omnibus solicitus sit.

A salute suscipies, si hic pro omnium incolumitate uigilauerit, itaq; si te multi ex fratribus, propter rigorem iustitiæ odio habuerint, ex eo quidem non læderis, sed ex huiuscemodi odijs amor tibi conciliabitur dei. Et ideo satage, & refuge lauderis ab iniquis, & ne à pessime agentibus diligaris, sed potius ut propter iustam dispensationẽ & æquissimam regulam disciplinæ, à CHRISTO conlaudari merearis. Hæc cũ dixisset, & his similia quamplurima, rursum respiciens ad populũ, dixit: Sed & uos charissimi fratres & conserui mei, huic qui præsidet uobis ad ueritatem docẽdam, in omnibus obedite, scientes quod si quis hunc contristauerit, CHRISTVM, qui ei docẽdi credidit cathedram, non recipit, & tanquam qui CHRISTVM non susceperit, nec deũ patrem suscepisse iudicabitur, & ideo nec ipse suscipietur in regno cœlorũ, propter quod satagite, ad omnem collectam & congregationem semper conuenire, uti non uelut negligentes & desides, à CHRISTO iudice cõdemnemini. Conuenientes uero semper ad Clementem, omnes date operam pro ipso sentire, & summo studio fauorem uestrum erga ipsum depẽdere, scientes quod ꝓpter singulos uos ipsum magis solũ infestat inimicus, & in ipsum maiora suscitat bella. Oportet ergo uos summo studio niti, ut omnes erga illum uinculo amoris innexi, plenissimo erga eum inhæreatis affectu. Sed & uos quoq; ipsi, unanimes in omni cõcordia perdurate, quo facilius etiam illi obedire omnes pariter inconcussa unanimitate possitis, per quod & uos salutem consequi, & ille obtemperantibus sibi, promptius impositi oneris pondus uehere queat.

Inuidiam ex iustitia cõflatam non magnifaciant uerbi dei præcones.

B Etiam ex uobisipsis intelligere debetis, si qua sint quæ ipse propter insidias hominum malorum, non potest euidentius & manifestius proloqui, uerbi gratia, si inimicus est alicui pro actibus suis, uos nolite expectare, ut ipse uobis dicat, cum illo nolite amici esse, sed prudẽter obseruare debetis, & uoluntati eius absq; cõmonitione obsecũdare, & auertere uos ab eo, cui ipsum sensistis auersum. Sed nec loqui his, quibus ipse nõ loquit̃, ut unusquisq; qui in culpa est, dum cupit omnium uestrũ amicitias reparare, festinet citius recõciliari ei, qui omnibus præest, & per hoc redeat ad salutem, cũ obedire cœperit præsidenti. Si uero quis amicus fuerit his, quibus ipse amicus nõ est, & loquutus fuerit his, quibus ipse nõ loquitur, unus est & ipse ex illis, qui exterminare dei ecclesiam uolunt, & cũ corpore uobiscũ esse uideatur, mente & animo contra uos est, & est multo nequior hostis hic, quàm illi qui foris sunt, & euidenter inimici sunt. Hic enim per amicitiarũ speciem, quæ inimici sunt gerit, & ecclesiam dispergit ac uastat. Et cum hæc dixisset in medio coram omnibus, manũ mihi imposuit, & in cathedra sua, ingẽti uerecũdia fatigatũ me cõpulit. Cũq; sedissem, hæc ad me rursum loquutus est: Deprecor te CLEMENS corã omnibus qui præsentes sunt, ut postea quàm, sicut naturæ debitum est, uitæ præsentis finẽ fecero, Iacobo fratri domini descripta breuiter, uel quæ ad initiũ fidei tuæ expectant, uel etiã quæ ante fidẽ omnino gesseris mittas. Sed & qualiter mihi ab initio usque ad finem, comes itineris & actuum fueris, quæq; per singulas ciuitates me disputante solicitus auditor exceperis, quippe in prædi-

Caussa cur cũ excõmunicatis non loquantur ij qui Christiani uolunt censeri.

C cationibus meis uerborũ fuerit ordo & actuũ, sed & qui me finis in hac urbe reppererit, sicut dixi, omnia q̃ potes breuissime cõprehensa, ad ipsum te destinare nõ pigeat. Nec uerearis ne forte multũ de meo exitu cõtristandus sit, cũ me id pro pietate sustinere nõ ambigat. Erit autem ei grande solatiũ, cum didicerit, quod post me nõ imperitus uir aliquis, aut indoctus, aut ignorans diuini uerbi mysteriũ, ecclesiastici ordinis disciplinã, uel doctrinæ regulam nesciens, susceperit cathedram meam. Scit enim quia si indoctus & inscius, officiũ doctoris accipiat, sine dubio discipuli & auditores ignorantiæ tenebris obuoluti, in interitũ demergentur. Vnde & ego domine mi IACOBE, cum hæc ab eo præcepta susceperim, necesse habui implere quod iusserat, indicans tibi, & de his ipsis simul, & de illis breuiter cõprehendẽs, q̃d per singulas quasq; urbes digrediens, aut in prædicationis sermone ꝓtulerit, aut in gestorũ uirtute perfecerit, quamuis tibi de his plurima iam, & plenius ante descripta, ipso iubente trãsmiserim, sub eo titulo quem ipse præcepit adfigi. Id est Clemẽtis itinerarium prædicationis Petri, sed & nũc iam exponere quæ præcepit incipiam.

Peroratio.

D

EPISTOLAE PRIMAE FINIS.

ARGVMENTVM SECVNDAE EPISTOLAE CLEMENTIS, PER IO. SICHARDVM.

POstq; ordines ministeriorum in Ecclesia, quos per capita, ut uisum fuit nascenti Christianismo cõuenire, Clemẽs digesserat, propius aliquãto nũc officia docet, & summam Christianæ uitæ totam compendio complectitur. Præter alia tamen eorũ officiũ quale esse debeat ostendit erga Episcopos, qui uitæ ab hijs præcepta capiũt. Per occasionem hic principes, magistratus, plebem, ipsosq; adeo episcopos obtestans, ne scripturæ diuinæ ita se adcõmodent, ut alienũ aliquem sensum, & Christo indignum aliunde afferant, sed ex ipsa scriptura, autore uero Propheta, exculpant. Vnde uidetur plane epistola illa, præter alias faciem habere synceræ illius doctrinæ primitiuæ ecclesiæ, quã tamẽ hac tempestate, tantis errorũ & dissidiorũ fluctibus iactati, uix per transennam agnoscimus amplius. Porrò admonendus est lector, ea quæ hic legũtur pulcherrime cõmixta, tanquam cumulo, hæc eadem in Recognitionũ libris sparsim legi, ut uerisimile uideatur mihi, hanc à studioso aliquo Clemẽtis conscriptã potius, quàm ab ipso Clemẽte, quod tamen nec urgere nos magnopere debet, magis de re solicitos, quàm autore, cũ extra controuersiam sit, eiusmodi hanc esse epistolã, quæ uel publice in ecclesijs legi possit.

DIVI CLEMENTIS

AD IACOBVM FRATREM DOMINI EPISTOLA SECVNDA, RVFINO TORANO AQVILEIENSE INTERPRETE.

A CLEMENS urbis Romæ episcopus, omnibus coepiscopis, presbyteris, diaconibus, ac reliquis clericis, & cũctis principibus, omnibusq́ generaliter fidelibus, benedictio charitatis & gloria, in gratia dei quæ data est nobis in CHRISTO IESV domino nostro. Vrget nos fratres multus amor uester, & religiosa inuitat deuotio, quia debitores sumus, ut quædam uobis scribamus. Vobis ergo qui sacerdotio domini fruimini, & in specula estis positi, plus scire oportet, ut subditos uobis populos pleniter docere possitis, eisq́ ad regna cœlorũ ducatũ præbere domino annuente ualeatis. Vnde & ipsa per se ueritas ait: Vobis datũ est nosse mysteriũ regni dei, cæteris autem in parabolis. Propter quod consiliũ do unicuiq́ uestrũ cõstanter docere uerba diuina, & discentibus libenter accõmodare auram uerbi dei. Vestrũ eñ qui legatione CHRISTI fungimini, est docere populos, eorũ uero est uobis obedire ut deo. Si autem uobis episcopis nõ obediere omnes presbyteri, diaconi, ac subdiaconi, & reliqui clerici, omnesq́ principes tam maioris ordinis, quàm & inferioris, atq́ reliquæ populi tribus, & linguæ nõ obtemperauerint, nõ solum infames, sed extorres à regno dei & consortio fideliũ, à liminibus sanctæ dei ecclesiæ alieni erũt. Nam uestrũ est eos instruere, eorũ uero est uobis obedire, ut deo, cuius legatione fungimini, dicente domino. Qui uos audit, me audit: & qui uos spernit, me spernit: & qui uos recipit, me recipit: & qui me recipit, recipit eũ qui me misit. Nihil enim iniustius uel inhonestius est, quàm filios patribus rebelles, aut clericos uel laicos, doctoribus, seu discipulos magistris inobediẽtes uel proteruos existere. Nouimus enim primũ hominem per inobedientiã cecidisse. Idcirco omnes hoc uitium summopere cauere monemus: Et quia dominus superbis resistit, humilibus autem dat gratiem, dominus noster mittens nos uice sua loco apostolorũ ad prædicandũ, præcepit nobis docere omnes, omnesq́ nobis fideliter obedientes, ut ipsi, existerẽt, quoniã nec aliter terra pariet fructus suos, nisi culta receperit semẽ, & inrigata germinauerit, & pariet quæ est paritura. Sic & omnis homo, qui libenter nõ receperit uerbũ dei, illudq́ in corde suo germinare nõ siuerit, ac minime crediderit doctoribus & episcopis suis, nõ beneuolus, sed rebellis, atque inobediens extiterit, fructũ nõ germinabit, nec pariet, sed similis arbori illi erit, de qua dominus ait: Omnis arbor quæ nõ facit fructũ bonum excidetur, & in ignem mittetur. Primus enim pontifex AARON chrismate cõpositionis perunctus, princeps populi fuit, & tanquam rex, primitias & tributum per capita accepit à populo, & iudicandi plebem sortẽ suscepit, de mũdis, immundisq́ iudicabat. Sed & si alius ex ipso ungento perunctus est uir-

Rom. 1.
Matth. 4.
Luce 10.
1. Petri 5.
Matth. 3.

B

C tute inde concepta, etiã ipse rex, aut propheta, aut põtifex fiebat. Quod si temporalis gratia. & ab hominibus composita, tantũ potuit, intellige iam quantum sit illud ungentum, quod à deo de uirgulto uitæ prolatum est, cum hoc quod ab hominibus factũ est, tam eximias inter homines conferat dignitates. Quid enim in præsenti seculo propheta gloriosius, põtifice clarius, rege sublimius? Omnis enim pontifex sacro chrismate perunctus, & in ciuitate constitutus, scripturis sacris eruditus, charus & preciosus hominibus oppido esse debet, quem quasi CHRISTI locum tenentem, honorare omnes debent, eiq́ue seruire, & obedientes ad salutem suam fideliter existere, sciẽtes quod siue honor, siue iniuria quæ ei defertur, in CHRISTVM redũdat, & à CHRISTO in deum. Audire ergo eum attentius oportet, & ab ipso suscipere doctrinam fidei, monita autem uitæ à presbyteris inquirere, à diaconibus uero ordinem disciplinæ. Propter quod deprecor uos conseruos, & adiutores meos, ut discatis attentius animarũ curam quærere, & pro omnibus stare, maxime tamen pro his qui in cultu diuino laborant. Ecclesiarũ omnium curam habetote, singulisq́ue eorum adiutorium præbete, uiduarum religiosam curam gerite, pupillos enixius iuuate, pauperibus misericordiam facite, iuuenes pudicitiam docete: & ut breuiter totum dicam, alterutrũ uos, in quibus res poposcerit, sustentate. Deum colite, qui creauit cœlũ & terram, & CHRISTO credite, inuicem uos diligite, & misericordes estote in omnes, non uerbo solo, sed opere & rebus replete charitatem. Agitote pro uiribus conserui dilectissimi, quia bonum est, ut unusquisq́ue uestrum secundũ quod potest, prosit accedentibus ad fidem religionis uestræ. Et ideo non uos pigeat secundum sapientiam, quæ uobis per dei prouidentiam collata est, instruere ignaros & docere. Desiderium ergo habere omnes erga doctorem ueritatis, eumq́ue ut oculos suos amare oportet, quia ipsum & docere condecet: hoc enĩ à patre cœlesti ei donatum est. Sed & salus in eo est, ut uoluntatem eius, cuius amorem & desiderium, deo largiente, conceperint, faciant. Si quis ergo fidelis uoluerit existere, & desiderat baptizari, exutus prioribus malis, de reliquo ꝓ bonis actibus hæres cœlestium ex gestis proprijs fiat. Accedat autem qui uult ad sacerdotem suum, & ipsi det nomen suum, atque ab eo audiat mysteria regni cœlorũ, ieiunijs frequentibus operam impendat, ac semetipsum in omnibus probet, ut tribus mensibus iam consummando, in die festo possit baptizari. Baptizetur autem unusquisq́ue in aquis perennibus, nomine trinæ beatitudinis inuocato super se, perunctus primũ oleo per orationẽ sanctificato, ut ita demũ per hæc consecratus, possit percipere locum cum sanctis. Nullus enim propter opprobrium senectutis, uel nobilitatem generis, aut iuuẽtutis, à paruulis & minus eruditis (si quis forte est) utilitatis aut salutis inquirere aliquid negligat. Qui enĩ rebelliter uiuit, & discere atq́ue agere bona recusat, magis diaboli quàm CHRISTI membrum esse ostenditur, & potius infidelis quàm fidelis monstratur. Quomodo ergo nõ omnibus hoc amabile est, cunctisq́ue exoptatum, ut quæ ignorat discat, & quæ didicerit doceat? Charissimum nanq́ue est, quod neque ami-

Misericordes simus opere, non uerbis.

D

Baptizari uolentes quid facere debeant.

amicitia, neque regni sublimitas homini debet esse preciosior ueritate, quia nihil est preciosius anima. Dominus autem creator omnium, ex initio ad imaginem suam hominem fecit, eumque dominatorem terræ, marisque, & aëris ipsius dedit, ueritatemque inquirere præcepit, sicut uerus nobis propheta enarrauit, & ipsa rerum ratio docet. Solus enim homo est rationabilis, & consequens est, ut ratio irrationabilibus dominetur. Hinc enim ab initio, cum adhuc iustus esset, cunctis uiribus, & omni fragilitate superior erat: ubi autem peccauit, & factus est seruus peccati, simul & fragilitati efficitur obnoxius. Quod idcirco scriptum est, ut sciant homines, quia sicut ex impietate passibiles facti sunt, ita per pietatem possunt esse impassibiles, & nõ solũ impassibiles, uerum & parua in deum fide, aliorũ passiones curantes. Ita enim uerus ipse propheta promisit, dicens: Amen amen dico uobis, si habueritis fidem sicut granũ sinapis, dicetis monti huic transi hinc, & transiet. Huius uocis etiam uos ipsi documenta cœpistis, etiam facta quædã per magistros nostros, ipsos uidelicet apostolos non ignoratis, quia astantibus nobis, eorum meritis, dæmones cum passionibus quas hominibus inuexerant, transierũt & fugati sunt. Quia ergo alij quidẽ homines patiũtur, alij patientes curãt, caussa sine dubio uel patiendi uel curandi noscenda est, quæ non alia esse in patientibus, quàm quidẽ infidelitatis, curantibus uero fidei demonstratur. Infidelitas enim dũ non credit futurũ dei iudicium, peccandi licentiã præbet, peccatũ uero hominem passionibus obnoxium facit, fides autem, futurum esse dei iudicium credens, continet homines à peccato. Non peccantes uero, non solũ liberi sunt à dæmonibus & passionibus, uerũ & aliorũ dæmones & passiones fugare possunt. Ex his eñi omnibus colligiť, quod origo totius mali, ab ignorantia descẽdat, & ipsa sit malorũ omniũ mater, quæ incuria quidẽ & ignauia gigniť, negligẽtia uero alitur & augetur, atque in sensibus hominũ radicatur, dũ amatur. Quã si quis forte doceat effugandã, uelut antiquis & hæreditarijs sedibus, moleste & indignanter auelliť. Et ideo paululũ laborandũ nobis est, ut indignãtes, ignorantiæ præsumptionem scientiæ ratione resecemus. In his præcipue, qui in aliquibus minus rectis opinionibus præuenti sunt, per quas quasi sub specie alicuius scientiæ, ignorantia in his uehementius radicata est. Nihil enim grauius, quàm si id quod ignorat quis, scire se credat, & defendat uerũ esse, quod falsum est. Qđ tale est, quale si quis ebrius, sobrium se putet, & agat quidem cũcta ut ebrius, sobrium se tamen & ipse putet, & dici à cæteris uelit. Ita sunt ergo & hi qui ignorantes quod uerũ est, speciem tamen alicuius scientiæ tenẽt, & mala quasi bona gerant, atque ad perniciem, quasi ad salutem festinant. Propter quod ante omnia properandum est ad agnitionem ueritatis, ut possimus quasi lumine nobis inde succẽso, errorum tenebras depellere. Grande enim malum est, ut diximus, ignorantia, sed quia substantiã non habet, facile ab his qui studiosi sunt effugatur. Nõ eñi aliud est ignorantia, nisi nõ agnouisse qđ expedit, ubi aũt agnoueris ignorantiam, quæri magnopere debet ueritatis agnitio, quam nemo alius assignare potest, nisi uerus propheta. Hæc enim porta est uitæ, uo

Gene. 1.

Matt. 17.

Ignorantia maior est in his qui sciẽtiæ speciem præ se ferunt.

Ignorãtia qd. Episcopi omnibus inseuiant.

C lentibus ingredi, & uia operum bonorum pergentibus ad ciuitatem salutis. Si quis sane audiens sermonem ueri prophetæ, uelit recipere aut nolit, & amplecti onus eius, id est mandata uitæ, habet in sua potestate. Liberi enim sumus arbitrij, nam si hoc est, ut audientes, seu iam non haberent in potestate aliud facere, quàm audierant, uis erat quædam naturæ, per quam liberum non esset, ad aliam migrare sententiam. Aut si rursum ex audientibus nullus omnino reciperet, & hoc naturæ uis erat, quæ unum aliquid fieri cogeret, & alteri parti non daret locum. nunc autem quia liberum est animo, in quam uelit partē declinare iudicium suum, & quam probauerit eligere uiam, constat euidēter inesse hominibus arbitrij libertatem. Igitur priusquàm audiat quis, quod ei expedit, certum est, quia ignoret, & ignorans, uult & desiderat quod non expedit agere, propter quod pro hoc non iudicatur. Cum uero audierit caussas erroris sui, & rationem ueritatis acceperit, tunc si permanserit in his erroribus, quibus dudum fuerat præuentus, recte iam uocatur ad iudiciū, daturus pœnas, quia uitæ huius spacium, quod ad bene uiuendū accepit, in ludibrijs consumpsit errorum. Qui uero audiens hæc libenter accipit, & gratulatur bonorum sibi doctrinam fuisse delatam, requirat intentius, & discere non desinat, usquequo cognoscat, si est uere aliud seculum, in quo bonis præmia præparata sunt, & cum certus de hoc fuerit, gratias agat deo, quod sibi ueritatis lumē ostenderit, de cætero dirigat actus suos in omnibus operibus bonis, quorum sibi in futuro mercedem certus est præparatam. Admirans per omnia & stu-

D pens cæterorum hominum errores, & quod ante oculos positam ueritatē nemo uideat, ipse tamen gaudens super diuitijs sapientiæ quas inuenit, insaciabiliter his perfruatur, & exercitio bonorum operum delectetur, æstimās ad seculū futurum mundo corde, & pura conscientia peruenire, ubi etiam uidere deum regem omniū possit, his autem omnibus carere nos, & fraudare sola facit ignorantia. Dum enim ignorant homines, quantū boni habeat scientia, ignorantiæ malum de se non patiuntur excludi: nesciunt enim quanta sit in horū permutatione diuersitas, propter quod consilium do unicuiqꝫ discentium, libenter præbere aurem uerbo dei, & cum amore ueritatis audire quæ dicimus, ut mens optimo semine suscepto, per bonos actus lætos afferat fructus: Nam si me docente ea quæ ad salutem pertinēt recipere quis abnuit, & animo prauis opinionibus occupato, obsistere nititur, non ex nobis, sed ex semetipso habebit pereūdi caussam. Debet enim iusto iudicio examinare quæ dicimus, & intelligere, quia uerbo loqmur ueritatis, ut cognitis his quæ sunt, & in bonis actibus dirigens uiam suam, regni cœlorū possit particeps inueniri, subijciens sibi carnis desideria, & dominus eorū factus, ut ita demū etiam ipse fiat dominatoris omniū iucūda possessio. Nam qui permanet in malo, & seruus est mali, non potest esse portio boni, donec permanet in malo, quia ab initio, ut antea iam diximus, duo regna statuit deus, & potestatem dedit unicuiqꝫ hominū, ut illius regni fiat portio, cui se ad obediendū ipse subiecerit. Et quia definitum est apud deū, nō posse unum hominem utriusqꝫ regni esse seruum,

Duo regna.

uum, omni studio date operam, ut in boni regis aulam ualeatis iure concurrere. Propter hoc denique uerus propheta cum esset præsens nobiscū, & quosdā ex diuitibus negligentes erga dei cultum uideret, huius rei ita aperuit ueritatem: Nemo potest, inquit, duobus dominis seruire. Et nō potestis deo seruire & mammonæ, mammonā patria eorū uoce diuitias uocans. Hic ergo uerus propheta, qui in Iudæa nobis apparuit, ut audistis, qui stans publice, sola iussione faciebat cæcos uidere, surdos audire, fugabat dæmones, ægris sanitatem reddebat, & mortuis uitam, cumque nihil ei esset impossibile, etiam cogitationes hominū præuidebat, quod nulli est possibile, nisi soli deo. Hic annunciauit regnū dei, cui nos de omnibus quæ dicebat, tanquam uero prophetæ, credimus firmitate fidei nostræ. Nō solū enim ex uerbis eius, sed ex operibus assumentes, quia dicta legis quæ ante multas generationes de præsentia eius exposuerūt, in ipso cōsignantur, & imaginem gestorū Moyses, & ante ipsum patriarcha Iacob, ipsius per omnia typū gerebant. Tempus quoque aduentus eius, hoc est ipsum in quo uenerat, prædictum ab his constat, & super omnia quod esset à gētibus expectandus, sacris literis comprehensum est, quæ in eo pariter uniuersa completa sunt. Quod autem Iudæorū propheta prædixit eū à gentibus expectandū, supra modū in eo fidem firmat. Si enim dixisset à Iudæis expectandū, nō aliquid eximium prophetæ uideretur, quod à contribuli populo, & à propria gente speraretur, cuius aduentus ad salutem mundi fuerat repromissus, uideretur enim magis cōsequētiæ ratio esse, ut hoc fieret, quàm magnificentia prophetalis. Nunc autem cum prophetæ dicāt, omnem illam spem quæ de salute mundi repromittitur, & nouitatē regni quæ instruenda per CHRISTVM est, atque omnia quæ de eo indicāt, ad gētes esse transferenda, iam nō secundū consequentiam rerū, sed incredibili quodam uaticinatus euentu, magnificentia prophetica confirmatur. Iudæi nanque ex initio affore aliquando hunc uirū, per quem cuncta reparentur, uerissima traditione susceperant, & quotidie meditantes ac prospicientes, quando eius fieret aduentus, ubi adesse eum uiderunt, & signa ac prodigia, sicut de eo scriptū fuerat adimplentem, inuidia excæcati, agnoscere nequiuerunt præsentem, in cuius spem lætabantur absentis. Intellexerūt tamen sancti apostoli qui à deo electi sunt, & nos qui post ab eis electi sumus. Hoc autem prouidentia dei factū est, ut agnitio boni huius, etiam gentibus traderetur, & hi qui nunquam de eo audierant, nec à prophetis didicerant, agnoscerent eū, illi uero qui quotidianis meditationibus euanuerant, ignorarent. Ecce enim per uos nunc qui præsentes estis, & desideratis audire doctrinā fidei eius, & agnoscere quis, & quomodo, & qualis sit eius aduentus, prophetica ueritas adimpletur. Hoc enī est quod prædixerant prophetæ, quia à uobis quærendus esset, qui de eo nunquam audistis. Et ideo uidētes in uobis ipsis prophetica dicta compleri, huic uni recte credentes, hunc recte expectatis, de hoc recte inquiritis, ut nō solum expectetis eum, sed & hæreditatem regni eius credentes consequamini, secundū quod ipse dixit, quia unusquisque illius fit seruus, cui se ipse subiecerit. Prop

Matth. 6.

Patriarchæ Christi typū gesserunt.

Prophetiæ autoritas ex rebus non uerisimilibus probatur.

C terea ergo uigilate, & dominū deumq; nostrum uobis conscribite dominū, qui & coeli ac terræ dominus est, & ad ipsius uos imaginem, ac similitudinem reformate, sicut ipse uerus propheta docet dicens: Estote boni & misericordes, sicut & pater uester coelestis misericors est, qui oriri facit solem suum super malos & bonos, & pluit super iustos & iniustos. Hūc ergo imitamini, & hunc timete, & sicut mandatum datur hominibus, dominum deum tuum timebis, & illi soli seruies. Infidelibus quidem dormit dominus, & absens habet his, à quibus esse non creditur, & mandatis eius nō obediunt, atq; odibilis uidetur: quasi dormire dominus, quia pro peccatis suis non exaudiūtur. Porrò ipse à deo donū summi muneris cōsequūtur, qui per iustitiæ & præceptorū eius semitas incedētes, suis doctoribus, qui recte episcopi intelliguntur, libenter obediūt. De quibus & beatus Petrus, instructor & ordinator noster, princeps apostolorum, manifeste cunctos audientes instruebat dicens: Videntur mihi qui loquuntur uerbum ueritatis, & qui illuminant animas hominū, similes esse radijs solis, qui ut processerint & apparuerint mundo, cælari ultra aut occultari nullatenus possunt, dum nō tam uidētur ab hominibus, quàm uidere omnibus præstāt. Vnde & bene ipsa per se ueritas, ad ueritatis præcones ait: Vos estis lux mundi, & non potest ciuitas abscondi supra montē posita, neq; accendunt lucernam, & ponunt eam sub modio, sed super candelabrū, ut omnibus luceat qui in domo sunt. Si quis ergo his obedierit, deo, ut dictū est, magnum munus offert, qui autem his restiterit, aut inobediens extiterit, non his, sed domino saluatori nostro, cuius legatione funguntur, resistit.

Lucæ 6. — Matth. 4. — Hæc Petri uerba habētur in lib. recogn. — Matth. 5.

D Propter quod primum est omnium, iustitiam dei regnūq; eius inquirere, & suis iussionibus obtemperare, iustitiā quidem, ut recte agere doceamur, regnum uero, ut quæ sit merces posita laboris & patiētiæ, nouerimus, in quo est bonis quidem æternorum bonorū remuneratio, his autem, qui contra uoluntatem eius egerūt, pro uniuscuiusq; actis pœnarum digna restitutio. Hic ergo, hoc est in præsenti uita positis, oportet uos agnoscere uoluntatem dei, ubi & agendi & sacrificandi est locus. Vnaquæq; etenim res suum tempus habet & locū, operum hic locus est, tempus uero est meritorū seculū futurum. Ne ergo impediamur ordinem locorū ac temporū permutantes, primo quæ sit dei iustitia requiramus, uitam quā interim acturi abundātibus ac bonis operibus repleamus, quo possimus ad regnū dei, tanquam ad urbem maximam peruenire, deus em̄ his qui recte sentiunt, per ipsa opera mundi quæ fecit manifestus est, ipsius creaturæ suæ utens testimonio. Et ideo cū de deo dubitatio est, eū requirentes inuenire possimus, non uelocitate pedū, sed bonorū operum uelocitate currētes, ut ipso duce, nullū uitæ huius patiamur errorē. Si enim ipsum sequentes, ingredi merebimur illam quo peruenire cupimus ciuitatem, omnia iam de quibus quæritur, oculis uidebimus, tanquā hæredes omniū facti. Intelligite itaq; uiam esse hunc uitæ nostræ cursum, uiatores eos qui nos instruunt, uel qui bona opera gerunt, portam uero prophetam, de quo dicimus, urbem regnū esse, in quo residet omnipotens pater, quem soli uidere possunt, hi qui

Matth. 6. — Deus per creaturas cognoscitur, ad Rom. 1.

A qui mundo sunt corde. Nō ergo uobis difficilis uideatur huius itineris labor, quia in fine eius requies erit, nam & ipse uerus propheta ab initio mundi per seculum currens festinat ad requiem. Adest enim nobis omni die, & siquando necesse est, apparet, & corrigit nos, ut obtemperantes sibi ad uitam perducat æternam. De his autem qui negligunt uiam suæ salutis, & ob hoc nō bene fideles, & præceptis eius suorumq; pontificum iussionibus inobedientes uel contumaces eis existant, dominus noster IESVS CHRISTVS mittens discipulos suos, præcepit nobis, dicens: In quamcūq; ciuitatem aut domum introieritis, dicite: Pax huic domui: & siquidem fuerit, inquit, ibi filius pacis, ueniet super eum pax uestra: si uero nō fuerit, pax uestra ad uos reuertetur. Exeuntes aūt de domo uel de ciuitate illa, etiā puluerē qui adhæserit pedibus nostris excutiamus super eos, tolerabilius erit terræ Sodomorum & Gomorrhæorū in die iudicij, quàm illi ciuitati uel domui. Quod utiq; ita demum fieri præcepit, si prius in ciuitate uel domo ueritatis sermo prædicetur, ex quo uel recipientes ueritatis fidem filij pacis, & filij dei fiant, uel non recipientes, arguantur quasi inimici pacis & dei. Ita ergo & nos magistri instituta sectantes, pacem primo ꝓponimus auditoribus, ut absq; ulla perturbatione possit uia salutis agnosci. Qđ si quis pacis uerba nō suscipit, neq; adquiescit ueritati, sciimus aduersum eos pugnam uerbi mouere, & urgere acrius confutando ignorantiam, & redarguendo peccata: Necessario igitur pacem proponimus, ut

Matth. 10.

B si quis est filius pacis, pax nostra ueniat super eum, ab eo autem qui se alienū pacis effecerit, regredietur ad nos pax nostra. Et si iterū in mādatis habemus, ut uenientes ad ciuitatem, discamus prius quis in ea dignus sit, ut apud eum cibum sumamus: quanto magis cōuenit noscere, quis, qualisue sit is, cui immortalitatis uerba credenda sunt? Soliciti em̄ & ualde soliciti esse debemus, ne margaritas nostras mittamus ante porcos, sed & alias ob caussas utile est uitæ huius habere notitiam. Si enim sciam quia in his de quibus non potest dubitari, quod bona sint, emendatus est & inculpabilis, hoc est, si sobrius, si misericors, si iustus, si mitis & humanus est, quæ bona esse nullus ambigit, tunc consequens uidebitur, ut ei qui obtinet bona uirtutum, etiam quod deest fidei & sciëntiæ conferatur, & in quibus maculari uidetur eius uita, quæ est in reliquis probabilis emendetur. Si uero in his quæ palàm sunt, peccatis inuolutus permanet, & inquinatus, non me oportet aliquid de secretioribus, & remotis diuinæ scientiæ proloqui, sed magis obtestari, & cōuenire eum ut peccare desinat, & actus suos à uitijs emendet. Quod si ingesserit se & prouocauerit nos dicere, quæ eum minus recte agentē, nō oporteat audire, prudenter eum debemus eludere. Nam nihil omnino respondere, auditorū caussa utile non uidetur, ne forte æstimēt nos responsionis penuria declinare certamen, & fides eorum lædatur non intelligentia præpositi nostri. Magna contumelia & graue nobis erit peccatū, si ita desipiamus ut uideamus eū qui idola colit, esse sobriū, nos qui deum colimus sobrij esse recusemus, non hoc sit inter nos, sed magnū habeamus studiū, ut si illi qui errant, homicidiū nō faciunt, nos nec irascamur

Matth. 7.

C quidem. Et si illi adulterium non cōmittunt, nos nec concupiscamus quidem alienam mulierem. Si illi amant proximos suos, nos diligamus etiam inimicos nostros. Si illi mutuo dant his qui habent unde reddant, nos etiam his demus à quibus accipere non speramus. Et per omnia nos quia æterni seculi hæreditatē speramus, præcellamus eos qui præsens tantum seculum norunt: scientes quia si opera illorū nostris operibus conlata, in die iudicij similia inueniantur ac paria, cōfusio nobis erit, quod æquales inuenimur in operibus, his qui propter ignorantiam condemnantur, & nullam spem futuri seculi habuerunt. Et uere digna confusio est, ubi nihil amplius gessimus ab his quibus amplius intelleximus. Qđ si cōfusio nobis erit, æquales his inueniri in operibus bonis, quid erit nobis si inferiores nos ac deteriores examinatio futura reperiat? Audite ergo quomodo de his nos ipse uerus propheta docuerit, ad eos autē qui negligenter audiunt uerba sapientiæ ita ait: Regina austri surget in iudicio cū generatione hac, & condemnabit eam, quia uenit à finibus terræ audire sapientiam Salomonis, & ecce plus quàm Salomon hic, & nō audiunt. Ad eos uero qui de malis actibus gerere poenitentiam detrectabant, ita ait: Viri Niniuitæ surgent in iudicio cum generatione hac, & condemnabunt eam, quia poenitentiam egerunt in prædicatione Ionæ, & ecce plus quàm Iona hic. Videtis ergo quomodo eos qui erudiebātur ex lege, adductis ad exemplū illis qui ex gentili ignorantia ueniebant, & ostendens eos nec illis æquales esse qui in

Matth.12.

D errore positi uidebantur, ex ipsa tantū comparatione condemnat. Ex quibus omnibus, sermo quem proposuimus approbatur, ut castimonia quæ aliquatenus etiam ab his qui in errore sunt positi, custoditur, multo purius & attentius, & per singulas quasq;, sicut supra ostendimus, species à nobis qui ueritatem sequimur teneatˀ, eò magis quò apud nos obseruantiæ eius præmia æterna sunt posita. Aliter enim nemo saluus esse poterit, nisi obseruationibus pro uiribus operā dederit. Deus uos in sua uoluntate, unūquemq; in suo ordine semper custodiat fratres, & sibi placere in omnibus concedat, Amen.

IN TERTIAM EPIST. DIVI CLEM. ARG. PER IO. SICHARDVM.

CONtra insidias hæreticorū, quibus iam tū cœperāt omnia esse infesta, attentos iubet Clemēs esse episcopos, ut doctrina ueritatis obstruatˀ aditus lupis, qui poterāt per occasiones in gregē domini grassari. Eos uero qui aliò iam fuerāt quorundā persuasionibus traducti, quàm Christianæ regulæ præscriptū ferret, & palàm quorundam pseudoprophetarū decretis subscripserāt, obtestatur, ne tanq̄ trāsfugæ, ab eorū stent partibus, quorū tota ꝓfessio, ignorātiæ nebulis adumbrata, nullò pertineat, nisi ut subuertantˀ qui iam pulchre uidebantˀ sibi in cognitione ueri prophetæ ꝓmouisse. Atq; hic in ignorantiam, ut qua uix sit pestis ulla capitalior, totis uiribus inuehitˀ, ei'q; deberi dicit, qđ à uero, erga quod nostropte sumus ingenio melius affecti, abhorreamus, & nostra culpa æternis nos supplicijs obnoxios faciamus. Per contentionē uero cognitionē ueritatis nobis ita cōmēdat, ut putet parentū, quibus alioqui uita debeatˀ, respectū nō tanti esse oportere, ut in eorū gratiā diutius q̄ sit nostræ saluti integrum in ignorātia permaneamus. Ne uero habeant contentionū studiosi, quod morbo suo prætexāt, addit, eā dissidij ansam nō eos, q̄ iam uero prophetæ nomen dederint, quæsituros, sed qui ignorantiā præoptantes, alijs hoc ipsum inuident, unde inuiti licet, coguntur tamen profiteri salutem pendere.

DIVI CLEMENTIS
AD IVLIVM ET IVLIANVM EPISCOPOS EPISTOLA TERTIA.

A

CLEMENS Romanæ urbis epiſcopus, chariſſimis fratribus IVLIO & IVLIANO, ac reliquis cõſodalibus noſtris gentibusq́ quæ circa uos ſunt. Oportet fratres omnes doctores, qui ad ſalutem animarum inſtituti ſunt, & ad lucrandas animas epiſcopi ſunt conſecrati, pro cunctis ſolicitudinem gerere, & errantes ad uiam ueritatis, & ad portũ ſalutis reducere. Et licet propter gentes quæ circa uos ſunt, in modico uos erraſſe contigerit, melius tamen eſt redire ad ueritatis uiam, quàm diutius in ipſo errore perdurare. Quoſcũq; enim de his, qui uos errare fecerunt, uel de his, qui adhuc uerbum præuaricationis non audierunt, poteſtis, uobiſcum adſumite, & ad uiam ueritatis reducite, ne infructuoſi, ſed fructuoſi domino inueniamini. Quoniamquidem ſicut terra cultore neglecta, ſpinas & tribulos neceſſario producit, ita ſenſus ueſter longi temporis incuria, multas & noxias opiniones rerum, & intelligentias falſæ ſcientiæ germinauit. Opus eſt nunc multa diligẽtia, ad excolendum rus mentis ueſtræ, ut hunc ſermo ueritatis, qui eſt uerus & diligens cordis colonus, aſſiduis excolat diſciplinis. Veſtrũ ergo eſt præbere obedientiam, & occupationes, ac ſolicitudines ſuperfluas amputare, ne bonũ uerbi ſemen, enecet noxium germen. Poteſt enim fieri, ut multi temporis negligentiam, breuis & aſſidua reparet diligentia. Incertũ nanq; eſt uniuſcuiuſq; uitæ tempus, & ideo feſtinandum eſt ad ſalutem, ne forte cunctantes mors repentina præueniat, & hoc acrius adnitendũ eſt temporis ſpatio, ut dũ eſt tempus, collecta malæ cõſuetudinis dediſcamus, qđ nõ aliter facere poteritis, niſi ut iraſcamini quodãmodo aduerſum uoſmetipſos, pro his quæ inutiliter geſſiſtis ac turpiter. Hæc enim eſt iuſta & neceſſaria iracũdia, ut unuſquiſq; in his quibus errauit & perperã geſſit indignetur, & ſemetipſum accuſet, ex qua indignatione accenditur in nobis ignis quidam, qui uelut agro ſterili immiſſus, cõſumptis & excoctis radicibus peſſimæ uoluntatis, bono ſemini uerbi dei fœcundiorem cordis præparet glebam. Puto autem quod ſatis dignas habeatis cauſſas iracundiæ, ex quibus iuſtiſſimus ignis cõcaleſcat, ſi cõſideretis in quantos uos errores deduxerit ignorantiæ malũ, quantosq; lapſus, & quanta præcipitia ad peccandũ dederit, à quantis uos bonis abſtraxit, & in quæ præcipitauit mala, & quod eſt ſuper omnia grauius, quod uos in futuro ſeculo æternis pœnis obnoxios fecit. Nónne pro his omnibus ubi uobis ueritatis lumen effulſit, ignis iuſtiſſimæ indignationis accenditur? & iracundiæ deo placitæ intra uos conſurgit incendium, quo conſummatur & radicitus intereat omne germen, ſi quod forte intra uos malæ cõcupiſcentiæ pullulauit. Vnde & ipſe qui miſit nos, cũ ueniſſet, & omnẽ mundũ uidiſſet ad malitiam declinaſſe, nõ continuo ei pacem in erroribus poſito dedit, ne eum cõfirmaret in malis, ſed

Animus humanus conſertur agro, qui incuria ſordeſcit.

B

C

ignorantiæ eius ruinis, scientiam ueritatis opposuit, ut si qui forte resipisceret, deceptos se & in præcipitia erroris abstractos merito dolerent, & iracūdiæ salutaris ignem aduersum deceptricem suam conciperēt ignorātiam. Ob hoc itaq; dicebat: Ignem ueni mittere in terram, quem uolo ut accendatur. Est ergo pugna quædam quæ gerēda nobis est in hac uita, sermo enim ueritatis & scientiæ, necessario separat homines ab errore & ignorantia. Sicut sæpe uidemus putrefactas & mortuas corporis carnes, à connexione uiuentium membrorum ferro secante separari, tale ergo aliquid est, quod agit ueritatis ignoratio. Necesse est enim ut salutis caussa filius, uerbi gratia, qui sermonē receperit ueritatis, à parentibus separetur incredulis, aut rursum pater separetur à filio, aut filia à matre. Et hoc modo inter propinquos & consanguineos credentes atq; incredulos, scientiæ atq; ignorantiæ, ueritatisq; & erroris pugna consurgit. Et ob hoc iterum dicebat qui nos misit: Non ueni pacem mittere in terram, sed gladium. Quod si dicit aliquis, & quomodo iustum uidetur separari filios à parentibus? Audi quomodo, quia si cum ipsis in errore permaneant, neq; illis proderunt, & ipsi cum illis pariter interibunt. Iustum igitur & ualde iustum est, separari eum qui fœda uult, ab eo qui nō uult. Sed & illud aduerte, quia non ex illis qui rectius intelligunt, uenit ista separatio, ille enim uult inter esse pariter & prodesse his, & docere meliora, sed est istud proprium ignorantiæ uicium, ut confutantem se ueritatis lucem, nō ferat habere de proximo, & ideo illis ista nascitur separatio. Nam qui scientiam ueritatis accipiūt, quia bonitatis plena est, tanquam à bono deo datam, cupiunt eam, si fieri potest, cum omnibus habere communem, etiam cum his qui oderunt eos, & persequūtur. Sciunt enim peccatū ipsorum caussam ignorantiæ esse. Propterea idem ipse magister, cum ab his qui ignorabant eum duceretur ad crucē, orabat patrē pro interfectoribus suis, & dicebat: Pater, dimitte his peccatum, nesciūt enim quid faciunt. Imitantes quoque discipuli magistrum, etiam ipsi cum paterentur, similiter pro interfectoribus suis orabāt. Quod si disciplina nobis est orare etiam pro interfectoribus & persecutoribus nostris, quomodo nō etiam parentum, & propinquorū persecutiones ferre, & pro cōuersione eorū orare debemus? Tum deinde etiam illud diligentius consideremus, quæ sit nobis caussa parentis diligendi: Pro eo, inquiūt, quod uitæ nostræ uidētur autores. Autores quidem uitæ nostræ parentes non sunt, sed ministri, non enim uitam præbent, sed ingrediendi nobis ad hanc uitam exhibent ministerium, autor autem uitæ unus & solus est deus. Si autem autorē uitæ diligere uolumus, illū nobis esse diligendum sciamus. Sed illum, inquiunt, cognoscere nō potuimus, istos autem & nouimus, & in affectu habemus. Esto nō potuerit cognoscere quid sit deus, quid tamen nō sit deus perfacile scire potuistis, nā quomodo latere potuit hominem quod lignū, aut lapis, aut æs, uel alia huiusmodi materia non sit? Quod si in his quæ facile deprehendere potuistis, animum ad discutiendum noluistis intendere, certū est quia in agnitione dei impediti estis, nō impossibilitatis, sed ignauiæ uitio. Nam si uoluissetis, ex ipsis inutilibus simulachris

Matth. 12.

Pugna quedā est in hac uita ignorantiæ & scientiæ ueritatis.

N O T A

D

Luce 23.

Parentes ministri sunt ad uitam.

A lachris profecto accepissetis intelligētiæ uiā. Certum est quia per ferrū facta sunt simulachra, ferrum uero per ignem confectum est, qui ignis aqua extinguitur, aqua autem per spiritum mouetur, spiritus autem à deo initium habet. Sic enim dicit Moyses propheta: In principio fecit deus cœlum & terram, terra autem erat inuisibilis, & incomposita, & tenebræ erant super faciem abyssi, & spiritus dei erat super eam. Spiritus iussu dei quasi in ipsa cōditoris manu lucem separauit à tenebris, & post illud inuisibile cœlū, istud uisibile produxit, ut superiora quidem habitaculum faceret angelis, inferiora uero hominibus. Propter uos ergo iussu dei aqua quæ erat super faciem terræ secessit, ut terra uobis produceret fructus, cui etiam humorum uenas latenter inseruit, ut uobis ex ea profluerent fontes, & flumina. Propter uos producere iussa est animantia, & omnia quæ uestro usui, uoluntatiq; seruirent. Aut nō propter uos uenti spirant, ut ex ipsis concipiens fructus uobis terra parturiat? Nō propter uos imbres perfluunt, & tempora uicissitudines mutant? Nō propter uos sol orit̄ & occidit, & mutationes luna perpetitur? Nō propter uos mare exhibet famulatum suum, ut uobis ingratis cūcta subiaceant? Nōne pro his omnibus iusta erit ultionis pœna, quia horum omnium largitorē, quem ante omnia & agnoscere, & uenerari debuistis, solum præ cæteris ignoratis? Sed & nūc uos ad hāc intelligentiā eius duco, uidetis etenim quod omnia gignuntur ex aquis, aqua uero per unigenitū ex initio facta est, unigeniti uero omnipotens deus caput est, per quem tali ordine, ut supra diximus, peruenitur ad patrem. Cū B autem perueneritis, agnoscite hanc esse uoluntatem eius, ut per aquas quæ primæ creaturæ sunt, denuo renascamini. Qui eñ regeneratus fuerit per aquā, bonis operibus repletus, hæres efficitur eius à quo in incorruptionē generatus est. Propter quod paratis animis accedite quasi filij ad patrem, ut peccata uestra diluantur, & caussa eorum sola ignorantia fuisse probetur apud deum. Nam si post agnitionem horum permanetis in incredulitate, uobis iam perditionis uestræ caussa, & nō ignorantiæ reputabitur. Nec putetis quod etiamsi omnem pietatem colatis omnemq; iustitiam, baptismum uero non accipiatis, spem possitis habere apud deum, imò maiori pœna digni eritis, qui bona opera non bene operati estis, confertur enim meritum boni hominis, ex bonis gestis, sed si ita gerantur sicut deus iubet. Deus autem iussit omnem colentem se baptismo consignari, quod si renueritis, & uestræ uolūtati magis quàm dei obtemperetis, contrarij sine dubio & inimici estis uoluntati eius. Sed dicitis fortasse: Quid confert aquæ baptismus ad dei cultum? Primo quidem quia quod deo placuit impletur, secūdo, quia regenerati ex aquis & deo, renouata fragilitas prioris natiuitatis, quæ uobis per hominem facta est, amputatur, & ita demum peruenire poteritis ad salutem, aliter impossibile est, sic enim nobis cum sacramento uerus propheta testatus est dicens: Amen dico uobis, nisi quis denuo renatus fuerit ex aqua uiua, non introibit in regnum cœlorum. Et ideo accelerate, est eñ in aquis istis misericordia eius quædā, quæ ex initio ferebatur super eas, & agnoscit eos qui baptizantur sub appellatione triplicis

Gene. 1. *Baptismus qd prosit.* *Ioann. 3.*

C

Baptismus.

sacramēti, & eripit eos de supplicijs futuris, quasi donū quoddam offerēs deo: animas per baptismum consecratas. Confugite ergo ad aquas istas, solæ sunt enim quæ possunt uim futuri ignis extinguere, ad quas qui moratur accedere, constat in eo infidelitatis adhuc idolum permanere, & ab ipso prohiberi ad aquas, quæ salutem conferunt, properare. Siue enim iustus, siue sit iniustus, baptismum per omnia necessariū est: Iusto quidem, ut adimpleatur in eo perfectio, & regeneretur deo: Iniusto uero, ut peccatorū quæ gessit, remissio concedatur. Omnibus ergo festinandum est sine mora renasci deo, & demū consignari ab episcopo, id est septiformem gratiam spiritussancti percipere, quia incertus est uniuscuiusq; exitus uitæ. Cum aūt regeneratus fuerit per aquam, & postmodum septiformi spiritus gratia ab episcopo, ut memoratū est, confirmatus, quia aliter perfectus esse Christianus nequaquam poterit, nec sedē habere inter perfectos, si non necessitate, sed incuria aut uolūtate remanserit; ut habeat quod à Petro accepimus, & cæteri sancti apostoli præcipiente domino docuerunt, & demum ex operibus bonis ostendit in se similitudinē eius, qui eum genuit patris. Post hæc uero agnoscat deum honorare, honor autē eius est, ut ita uiuat, sicut ipse uult. Vult autem unumquemq; ita uiuere, ut homicidium & adulterium nesciat, odium & auaritiam fugiat, iram, superbiam, iactantiam respuat, & execretur, inuidiam quoq;, & cætera his similia penitus à se ducat aliena. Est sanè propria quedam nostræ religionis obseruātia, quæ non tam imponitur hominibus, quàm proprie ab unoquoq; deum colente caussa puritatis expetitū. De castimoniæ dico cautela cuius species multæ sunt, sed prima, ut obseruet unusquisq; ne menstruatæ mulieri misceatur, hoc enī execrabile dicit lex dei, quod etsi lex de his non admonuisset, nos ut canterij libenter uolueremur in stercore? Debemus aliquid amplius habere animalibus, utpote rationabiles homines, & cœlestiū capaces sensuum, quibus summū studiū esse debeat, ab omni inquinamēto cordis conscientiam custodire. Bonum est autem & puritati conueniens, etiam corpus aqua diluere. Bonū uero dico nō quasi principale illud in quo mens purificatur, sed quod sequela sit illius boni hoc in quo caro diluitur. Sic enim & magister noster quosdā pharisæorū & scribarū, qui uidebantur esse cæteris meliores, & à uulgo separati, increpat, dicēs eos hypocritas, quia ea solummodo quæ hominibus uidebantur purificabant: corda uero, quæ solus deus aspicit, inquinata relinquebant & sordida. Ad quosdam ergo ex ipsis non ad omnes dicebat: Væ uobis scribæ & pharisæi hypocritæ, quia mundatis calicis & paropsidis quod deforis est, intus aūt plena sunt sordibus: pharisæe cæce mūda prius qđ intus est, & qđ deforis est erit mundū. Vere enim si mens mundet luce sciētiæ, cū ipsa fuerit mūda ac splēdida, tunc etiā eius qui deforis est hominis, ipsa necessario curā gerit, id est carnis suæ, ut & ipsam purificet. Vbi autem ista quæ foris est purificatio carnis negligitur, certū est ibi neq; de puritate mentis ac munditia cordis curam geri. Ita ergo fit ut is qui intrinsecus mundus est, mundetur sine dubio & extrinsecus: nō semper is qui mundatur extrinsecus, etiam intrinsecus

Id uulgo hodie appellamus cōfirmationē.

D

Christiani quedā per se ipsi, nō admoniti legibus faciunt.

Matth. 23.

A ctus mundus est, uidelicet cũ agit hæc ut hominibus placeat. Sed & illa species castimoniæ obseruanda est, ut ne passim & libidinis solius caussa feminis coëat quis, sed posteritatis reparandæ gratia, quæ obseruantia cum etiam in nonnullis pecudibus inueniatur, pudori est si nõ ab hominibus rationabilibus, & deum colentibus obseruetur, ergo omnes peccauerunt, & egent auxilio dei. Propter quod charissimi sectamini semper charitatem, & emulamini meliora & spiritualia, & adiuuate uos inuicem, ut deo semper in omnibus placere ualeatis, Amen.

IN QVARTAM DIVI CLEMENTIS EPISTOLAM ARGV. PER IO. SICHARDVM.

MIremur uero, si libet, quædam tanto seculorum interuallo aliò decidisse, quàm sunt instituta, quædam uero penitus in desuetudinem abiisse, cum ex hac epistola nõ obscure liceat cognoscere, illam mensæ, totiusq; cultus rationẽ, quam inter se Christiani peculiarem habuere, paulatim senuisse, ipsis etiam Clementis temporibus, apparetq; eam obsoleuisse citius, quàm esset paulo propius cognita, magna enĩ epistolæ pars in eo cõsumitur, ut in memoriam redigat id uictitandi genus, quod nõ temere à dilectione apud Græcos nomen inuenit, qua refrigescente sensim precia uitæ pessumiere, & ut quidq; fuit honestius institutũ. At deum immortalem quantulo post apostolos tempore? Eiusmodi autem tum fuit Christianorũ uita, quemadmodũ in actis apostolicis describitur, ut sublata priuatarũ rerum nomenclatura, in publicũ quicquid uspiã esset abierit, indeq; ut uisa fuit cuiusq; necessitas postulare, expensum ab episcopo tanquã œconomo. Res fuit per se honesta, ut uix alia æq;, sed quæ lucri cupidioribus fenestrã quodammodo aperuerit, qua ad diuitias, quas pro ruderibus ducere debebant, per fas atque nefas aspirarent. Dispertiebant enim ueteres illi pontifices, ut de quorũ fide nemini esse dubiũ posset, prout omniũ ratio tulit, tantũq; abfuit, ut eorum quicquam abraderent, ut etiam uitam si quò opus fuisset, impendere nihil essent grauati. Vsi sunt re honestissima posteriores aliquot pontifices ad quæstus aucupiũ, & quod in hunc usum publico addiceretur, cœptũ est primo decimari, paulo post, ubi res successit, & uita illa lautior arrisit, & sordiũ eos piguit, abiecta fronte palàm pro suo omne id habuerũt, quod erat usibus omniũ destinatum. Nihil addam amplius, ne argumentũ scribens, imprudentius hic, quod nolim, Camarinam istam commoueam.

Mensa enim illa Christianorum ἀγάπη dicitur.

B

DIVI CLEMENTIS

EPISTOLA QVARTA AD ECCLESIAM HIEROSOLYMITANAM.

DILECTISSIMIS fratribus & cõdiscipulis, Hierosolymis cũ charissimo fratre Iacobo coëpiscopo habitãtibus, CLEMENS episcopus. Cõmunis uita fratres omibus est necessaria, & maxime his qui deo irreprehensibiliter militare cupiunt, & uitam apostolorũ, eorũq; discipulorũ imitari uolũt. Cõmunis enim usus omniũ, quæ sunt in hoc mundo, omnibus esse hominibus debuit, sed per iniquitatẽ, alius hoc suũ dicit esse, & alius

C illud,& sic inter mortales facta diuisio est. Denique Græcorum quidam sapientissimus, hæc ita sciens esse ait, Cõmunia debere esse amicorũ omnia, & sicut non potest, inquit, diuidi aër, neque splendor solis, ita nec reliqua quæ cõmuniter in hoc mundo omnibus data sunt ad habendũ, diuidi debere, sed habenda esse cõmunia. Vnde & dominus per prophetã loquitur, dicẽs: Ecce quàm bonum, & quàm iocundũ habitare fratres in unũ. Istius enim consuetudinis more retento, etiam apostoli, eorumque discipuli, ut prædictum est, unà nobiscũ & uobiscũ cõmunẽ uitã duxere. Vnde bene nostis, erat multitudinis eorũ cor unum, & anima una, nec quisquam eorũ aut nostrum, de his quæ possidebat, aliquid suũ esse dicebat, sed omnia illis & nobis erant cõmunia, nec quisquam egens erat inter nos. Omnes uero qui domos uel agros possidebãt, uendebant eos, & precia eorũ, & reliquas res quæ habebant, afferebant, ponentes ante pedes apostolorũ. Sicut nobiscũ quidam uestrũ cognouerunt, & uiderunt, & diuidebantur singulis prout cuique opus erat. Ananias autem uir austerus, & Zaphira uxor eius, qui mentiti sunt apostolis de precio agrorum suorũ quos uendiderant, nobis præsentibus in conspectu omniũ circumstantium, à conspectu apostolorũ, propter peccatũ eorũ & mendaciũ quod fecerunt, mortui delati sunt ambo. Cætera quæ de talibus cognouimus & uidimus, nec recordatione, nec demonstratione digna sunt, quapropter hæc nobis cauenda, sed & omnibus prædicanda sunt. Relatũ est etiam nobis, quod

Plato is est, qui & philosophorũ deus dictus est.

Psal. 132.

Actu. 4.

Actu. 5.

D quidam uestris in partibus cõmorantes, aduersantur sanis doctrinis, & prout eis uidetur, nõ secundũ traditionem patris, sed iuxta aliũ sensum docere uidentur. Multas enim quidam, ut audiuimus, uestrarũ partium, secundũ ingenium hominũ, ex his quæ legunt uerisimilitudines capiunt, & ideo diligenter obseruandum est, ut lex dei cum legitur, nõ secundũ propriam ingenij intelligentiã legatur uel doceat: sunt enim multa uerba in scripturis diuinis, quæ possunt trahi ad eũ sensum, quem sibi unusquisque sponte præsumpsit, sed fieri nõ oportet: nõ enim sensum extrinsecus ab alteris alienũ, & extraneum debetis quærere, aut quo modo ipsum scripturarũ autoritate confirmetis, sed ex scripturis sensum cauere ueritatis. Et ideo oportet ab eo intelligẽtiam discere scripturarum, qui eam à maioribus secundũ ueritatem sibi traditã seruauit, & ipse possit ea quæ recte suscepit cõpetenter asserere. Cum enim ex diuinis scripturis, integram quis & firmam regulam ueritatis susceperit, absurdũ nõ erit si aliquid ex eruditione cõmuni, ac liberalibus studijs, quæ forte in pueritia attigit, ad adsertionem ueri dogmatis cõferat, ita tamen ut ubi uera didicit, falsa & simulata declinet. Incertũ est enim, etiã iuuenibus uitæ tempus, senibus autem nec incertũ est: nõ enim dubitatur quin quantumcunque est quod putatur superesse, breue sit. Et ideo tam iuuenes, quàm senes oportet de conuersione & pœnitentia ualde esse solicitos, & satagere, ut de reliquo ornent animam suam ornamentis dignissimis, id est dogmatibus ueritatis, decore pudicitiæ, splendore iustitiæ, candore pietatis, alijsque omnibus quibus comptam decet esse rationabilem mentem. Vnde consiliũ dantes, uestram prudentiam hortamur,

Disciplinis prophanis nonnihil etiam loci erit in sacris.

ut ab

A ut ab apostolicis regulis non recedatis, sed cōmunem uitam ducentes, & scripturas sacras recte intelligentes, quæ domino sunt placita, uos ea salubre adimplere satagatis, ut oratione assidua, cum dei gratiam merueritis, tunc sine suspicione mali inter uos uota possint celebrari festiua. Deus autē pacis sit cū omnibus uobis, Amen.

ARGVMENTVM SEQVENTIS COMPENDIOLI DIVI CLEMENTIS, PER IO. SICHARDVM.

COmmodum cum iam Anacleti epistolas adornarem, bona fortuna in istud compendiolum Clementis, præter spem aliudq́ omnino agentes incidimus. Et licet dolerem tam sero eius factā copiam, nimirū cui fueram sine dubio delaturus primas, si in tempore contigisset, gratulabar tamen mihi hāc felicitatem, quæ etiam alieno tempore, & cum iam uix esset locus reliquus, casu esset obiecta, cum tale ego nihil cogitassem. Nam incunabula, ut ita dixerim, totius fidei tractat, atq; ab ipsa infantia Christianismo destinatum edocet, nec ferè quicq̄ est admonitione dignū, in quo nō tanquam in amœnisma diuerticula excurrat. Quamobrem cum ubiq; diuinā quandā cum summa pietate eruditionem coniunxisse uideatur, hic ita me deus bene amet seipsum uincit. Atq; utinam aliquando fiat, ut iussis quorundā nenijs, quibus nunc perstrepunt omnia, longum ualere, illa malint Christianæ fidei candidati admirari, unde & meliores, nec paulo uero doctiores euadere poterunt.

COMPENDIOLVM

FIDEI CHRISTIANAE QVAM POTVIT fieri breuissime descriptum à diuo CLEMENTE, RVFINO Aquileiense interprete.

B POENITEMINI, & ueram agite pœnitentiam. Omnes ergo homines qui Christiano censentur uocabulo, patrem & filium & spiritumsanctum, unum deum & dominū ueraciter credere & confiteri, eumq́ tota mente, & toto corde, & tota uirtute diligere, & proximos suos tanq̄ semetipsos, docibilesq́ usq; ad perfectam doctrinam, ad hæc perficienda summopere oportet. Fides enim & dilectio, totius bonitatis est fundamentum, sine fide autem placere deo nemo poterit. Christo itaque resurgente, & ascendente in cœlum, misso sancto spiritu, cōlata apostolis scientia linguarū, adhuc in uno positi, symbolum, quod fidelis nūc tenet ecclesia, unusquisq; qd' sensit dicendo, condiderunt, ut discedētes abinuicem, hanc regulā per omnes gentes prædicarent. Summam ergo totius fidei catholicæ recensentes, in qua & integritas credulitatis ostenditur, & unius dei omnipotētis, id est sanctæ trinitatis æqualitas declaratur, & mysterium incarnationis filij dei, qui pro salute humani generis à patre de cœlo descēdēs, de uirgine nasci dignatus est. Quoque ordine, uel quando mortem pertulerit, quomodo sepultus surrexerit, & in carne ipsa ad cœlos ascenderit, ad dexterāq; patris cōsederit, & iudex uenturus sit. Ac qualiter remissionem peccatorū, sacro baptismate renatis cōtule-

Fides fundamētum omniū uirtutum.

Summa Christianæ fidei.

C rit, & resurrectionem humani generis in eadem carne in uitam æternam futu ram, sic docuerunt: Symbolum enim græce, latine collatio dicitur, quod hoc prædicti sancti apostoli, inter se per spiritumsanctum salubriter, ut dictū est, condiderunt, dicitur & indicium, quod per illud is qui recte crediderit, indicatur. Ergo cunctis credentibus, quæ continentur in præfato symbolo, salus animarū, & uita perpetua bonis actibus præparatur. Et quod in primordio eiusdem symboli præponitur: Credo in deum patrē omnipotentem, præclarum fidei testimonium & fundamentem in prima fronte mōstratur, quia saluus esse poterit, qui recte crediderit. Credere enī oportet accedētem ad deū, quoniam corde creditur ad iustitiam, ore cōfessio fit ad salutē. Vnde ait propheta: Credidi, propter qd' loquutus sum. Et illud: Iustus ex fide uiuit. Et nisi credideritis non intelligetis. Ergo sanè in rebus humanis nullum opus incipitur, nisi labor omnis ad effectum uenire credatur, unde credendū est in deū, à quo tam præsens uita, quàm futura tribuatur. Deus autē appellatio est substātiæ sempiternæ, siue timoris diuini, igitur deus sine principio, sine fine, simplex, incorporeus, & incomprehensibilis. Patrem autem cum audis, agnosce quod habeat filium ueraciter genitum, sicut possessor dicitur, qui aliquid possidet, & dominus, qui habet cui dominetur. Deus ergo pater, secreti sacramēti uocabulum est, cuius uere filius est, uerbum, & speculū, & character, & imago uiuens patris uiuentis, in omnibus patri similis, eiusdem naturæ, & in diuinitate genitus, & genitori per omnia coæqualis. Nec quæratur quomodo genuit filium, quod & angeli nesciūt, prophetis incognitum est, unde illud dictū est. Generationem eius quis enarrabit? quam secretam originem, cū proprio filio nouit ipse solus, qui genuit. Nec à nobis deus discutiendus est, sed credendus, qui in nobisipsis nescimus quod sapimus, quomodo sapientia, ingenium, aut intellectus, consilium, aut mens nostra generat uerbum. Sed sufficit nosse, quia lux genuit splendorem, sicut ait propheta: In splēdoribus sanctorum, ex utero ante luciferum genui te. Et illud: Hic deus noster, & non reputabitur alter ad eum, & post in terra uisus est, & inter homines conuersatus est. Diligere ergo deum unumquenq; ex toto corde, & tota anima, ut præfixū est, & tota fortitudine oportet, & proximum tanq; semetipsum, respondente domino cuidam scribarum, ac dicēte: Primum omniū mandatum est: Audi Israël, dominus deus tuus, deus unus est. Et diliges dominum deum tuū ex toto corde tuo, & ex tota anima tua, & ex tota mēte tua, & ex tota uirtute tua. Hoc est primum mandatū. Secundum autem simile est illi: Diliges proximū tuū tanq; teipsum. Maius horum aliud mandatum nō est, quod maius est omnibus holocaustomatibus & sacrificijs. Vnde & in ueteri testamento scriptum habet: Quod tibi fieri nō uis, alteri ne feceris. Et dominus ait: Omnia quæcunq; uultis, ut faciant uobis homines, & uos facite illis similiter. Quibus utrisq; mandatis, per unū malitia compescitur, & per alterum benignitas propagatur, ut ne malum quis inferat, sed bonum impendat: primū ut caueat lædere, secundum ut norit bonum præstare. Si enim fratrem quem uides non diligis, deum quē non

Symbolū apostolorum. Rom. 10. Psal. 115. Dei nomen. Deus pater. D Esa. 53. Psal. 109. Baru. 3. Matth. 22. Matth. 7.

A non uides, quomodo potes diligere? Sic ergo docet nos exercere curã nostri, & sic diligere nos, ut non negligatur dilectio proximi, quia dei dilectio morti cõparatur, dicẽte Sapiẽtia. Valida est dilectio ut mors, idcirco quia sicut mors uiolenter separat animã à corpore, ita dilectio dei uehementia sui, debet separare animam à mundano & carnali amore: qui enim, inquit dominus, diligit me, mandata mea seruabit. Nam qui dei præcepta cõtemnit, deum nõ diligit. Vnde scriptum est: Nolite putare quod maneatis in dilectione mea, si nõ seruaueritis præcepta mea, neq; enim regem diligimus, si odio leges eius habuerimus. Neq; etiam ex toto corde poterit is deũ diligere, qui noscitur erga proximum carere dilectione, quia per dilectionem proximi, peruenitur ad charitatem CHRISTI, quoniam, ut præmissum est, his duobus præceptis, tota lex pendet & ꝓphetæ. Docibiles ergo, qui perfecti docti non sunt ad hæc peragenda, oportet omnes esse, ut & ipsi docti sint, & alios prudenter instruere, & perfecte possint docere, iuxta Danielem prophetam, qui ait: Populus autẽ sciens deum suum, obtinebit & faciet, & docti in populo docebunt plurimos. Omnes docere promptos, ut etiam iam dictũ est, qui docti sunt, esse oportet, sed sacerdotes doctiores cæteris in populo necesse esse dicebat, quia si cæcus cæco ducatum præstet, ambo in foueam cadũt. Sacerdotes uero sal terræ, & mundi lumen dicens, præcipiebat ipsis præ cæteris in splendore operum patrem glorificare deum, de quibus dominus ait: Beati estis cũ maledixerint uobis, & persequuti uos fuerint, & dixerint omne malum aduersum uos, mẽtientes propter me, gaudete & exultate, quoniam merces uestra copiosa est in cœlis, sic enim persequuti sunt prophetas, qui fuerunt ante uos. Vos estis sal terræ, quod si sal euanuerit, in quo salietur? id ad nihilum ualet ultra, nisi ut foras mittatur, & conculcetur ab hominibus. Non potest ciuitas abscõdi supra mõtem posita, neq; accendunt lucernam, & ponũt eam sub modio, sed supra candelabrum, ut luceat omnibus qui in domo sunt, ut qui ingrediuntur, lumen uideant. Sic luceat lux uestra coram hominibus, ut uideant bona opera uestra, & glorificent patrem uestrum, qui in cœlis est. Episcopos autem per singulas ciuitates, ad quas ille non miserat, & doctos, & prudentes sicut serpentes, simplicesq; sicut columbas, iuxta domini præceptũ nobis mittere præcepit, qđ etiam facere iam cœpimus, & domino opem ferente, facturi sumus. Vos autẽ per uestras dioceses episcopos sacrate, & mittite, quia nos ad alias regiones, quod ipse iussit agere, curabimus. Aliquos uero ad Gallias, Hispaniasq; mittimus, & quosdam ad Germaniam & Italiam, atq; ad reliquas gentes dirigere cupimus. Vbi autem ferociores & rebelliores gẽtes fore cognouerimus, illuc dirigere sapientiores & seueriores necesse duximus, qui quotidie nõ cessent diuina seminare semina, & multos CHRISTO domino lucrari, & ad rectam fidem, & uiam ueritatis perducere, ut plures manipulos domino ualeant præsentare. In illis uero ciuitatibus in quibus olim apud Ethnicos primi flamines eorum, atque primi legis doctores erant, episcoporum primates poni, uel patriarchas ordinauit, qui reliquorum episcoporum iudicia, & maiora, quo-

Cant. 8.

Ioan. 15.

Matth. 22.

Dan. 9.

Sacerdotes cæteris sint doctiores.

Matth. 5.

B

Ferociores prouinciæ doctiore indigẽt episcopo.

C ties necesse fuerit, negocia in fide agitarent secundũ dei uoluntatem, sicut constituerũt sancti apostoli, & ita, ut ne quis iniuste periclitetur, definirent. In illis autem ciuitatibus, in quibus dudũ apud prædictos erãt Archiflamines, quos tamen minoris ducebant quàm memoratos Primates, archiepiscopos institui præcepit, qui nõ tamen Primatum, sed Archiepiscoporum fruerentur nomine. Episcoporum quoq; iudicia, ut superius memoratum est, & maiora ecclesiarum negocia, si ipsi reclamauerint, aut fortassis aliquem timorẽ, aut hos, aut illos suspectos habuerint, ad iam dictos Primates seu Patriarchas, ne quis innocenter periret, trãsferri iussit. In singulis uero reliquarum ciuitatũ, singulos & non binos uel ternos, aut plures episcopos constitui præcepit, qui nõ Primatum, aut Archiepiscoporum, aut Metropolitanorũ nomine, quia matres ciuitatum non tenent, sed episcoporum tantum uocabulo insignirentur, quoniam nec inter ipsos apostolos par institutio fuit, sed unus omnibus præfuit. Hoc tamen præuidendum instituit, ne in uillis, aut castellis, aut modicis ciuitatibus instituerentur episcopi, ne uile nomen eorum fieret. Episcopos ergo uicem apostolorum gerere, dominum docuisse dicebat, & reliquorum discipulorum uicem tenere presbyteros debere. Et si quis aliquem ex his scandalizaret, grauissimam illi pœnam inferri deberi. Cũctos se inuicem diligere, & adiuuare debere, & neminem ab adiutorio fratris se subtrahere docebat. Homicidas uero & adulteros, & cũctos criminalibus nexibus implicitos, & eos qui ipsis forte æquales non essent, ab illorum uexatione & accusatione, iubẽte domino, prohibebat: & nõ nisi à coæqualibus aliquid eis inferri, quia discipulũ

Archiflamines

In singulis ciuitatibus maiusculis singuli episcopi sint.

D supra magistrum esse, aut ullam ei iniuriã irrogare, nullatenus decet. Infames quoq; oẽs, & quos administratores legũ seculi non recipiunt, & cunctos illis subditos esse præcipiebat, & cunctorũ etiã sacerdotũ uitã, superiorẽ, sanctioremq;, ac discretã à secularibus & laicis hominibus esse. Et spirituales quosq; atq; sacerdotes, super carnales ac laicos semper constituendos docebat, quoniã pro minimo nobis esse debet, ut à talibus arguamur & iudicemur, uel ab alio humano die. Maiores uero à minoribus, nec accusari, nec iudicari ullatenus posse dicebat, quoniam non solum diuinas, sed & leges seculi hoc inhibere constaret. Omnes ergo legum diuinarum sponte uiolatores, & sacrarũ institutionum perturbatores, ecclesiastica indignos regula, & sancta cõmunione iudicabat. Operatores uero earundem, eisq; obedientes, utrarumq; ac cæterorũ honore dignos esse dicebat, unde & prophetas in testimoniũ sumebat: Audite cœli & auribus percipe terra, quoniam dominus loquutus est: Filios enutriui & exaltaui, ipsi autem spreuerunt me. Cognouit bos possessorẽ suũ, & asinus præsepe domini sui, Israël autem nõ cognouit me, populus meus nõ intellexit. Væ genti peccatrici, populo graui iniquitate, semini nequam, filijs sceleratis, dereliquerunt dominum, blasphemauerunt sanctum Israël, abalienati sunt retrorsum, super quo percutiam uos ultra addentes præuaricationem, omne caput languidũ, & omne cor mœrens, à planta pedis usq; ad uerticem non est in eo sanitas. Vulnus & liuor, & plaga tumens non est circuligata,

1. Corin. 4.

Esa. 1.

A gata, nec curata medicamine, neq; fota oleo. Terra uestra deserta, ciuitates uestræ igne succensæ, regionem uestram coram uobis alieni deuorant, & desolabitur sicut in uastitate hostili, & derelinquetur. Væ, inquit, qui dicitis bonum malum, & malum bonum, ponentes tenebras lucem, & lucem tenebras, ponentes amarum in dulce, & dulce in amarum. Propterea captiuus ductus est populus meus, quia non habuit scientiam, & nobiles eius interierūt fame, & multitudo eius siti exaruit. Propterea dilatauit infernus animam suam, & aperuit os suum absq; ullo termino, & descendunt fortes eius & populus eius, & sublimes gloriosiq; eius ad eū, & incuruabitur homo, & humiliabitur uir, & oculi sublimium deprimētur, & exaltabitur dominus in iudicio, & dominus sanctus sanctificabitur in iustitia. Carnales spiritualibus resistere prohibebat, & de his qui ceruices suas contra magistros & seniores suos erigebant, in exemplū adducebat: Detracta est ad inferos superbia tua, cecidit cadauer tuū, subter te sternetur tinea, & operimentum tuū erunt uermes. Quomodo cecidisti de cœlo Lucifer, qui mane oriebaris? corruisti in terrā qui uulnerabas gentes? qui dicebas in corde tuo: in cœlum ascēdam, supra astra dei exaltabo solium meum, sedebo in monte testamenti in lateribus aquilonis: ascendam super altitudinem nubium, similis ero altissimo. Veruntamen ad infernū traheris, in profundum laci, qui te uiderint, ad te inclinabuntur, teq; prospiciēt: Nunquid iste est uir qui cōturbauit terram, qui concussit regna, qui posuit orbem desertum, & urbes eius destruxit, uinctis eius nō aperuit carcerē? Ebrie- B tatem oppido prohibebat, ebriosos corpore & animo mortuos esse dicēs, de quibus & in exemplum aiebat. Væ qui consurgitis mane ad ebrietatem sectādam, & potandū usq; ad uesperam, ut uino æstuetis. Cithara, & lyra, & tympanum, & tibia, & uinum in conuiuijs uestris, & opus domini non respicitis, & opera manuum eius non consideratis. Et iterum: Væ qui potentes estis ad bibendum uinum, & uiri fortes ad miscendam ebrietatem, qui iustificatis impium pro muneribus, & iustitiā iusti aufertis ab eo. Propter hoc sicut deuorat stipulam lingua ignis, & calor flammæ exurit, sic radix eorū quasi fauilla erit, & germen eorum ut puluis ascendet: abiecerunt enim legē domini exercituū, & eloquium sancti Israël blasphemauerunt. Ideo iratus est furor domini in populo suo, & extendit manum suam super eum, & percussit eum, & conturbati sunt mōtes, & facta sunt morticinia eorum quasi stercus in medio platearum. In omnibus his non est auersus furor eius, sed adhuc manus eius extenta. Nullum etiam presbyterum, in alicuius episcopi parrochia aliquid agere debere absq; eius permissu uolebat, sed & cunctos presbyteros proprijs episcopis in omnibus absq; mora, instituente domino, obedire. Nullum item aliena concupiscere aut præsumere eorum, sed unumquemq; suis sibiq; cōmissis contentum abire oportere. Neminem etiā quicquam alteri facere, nisi qđ sibi uellet fieri, instruebat. Sanctam quoq; ecclesiā immaculatam, omnes seruare debere euāgelizabat, cuius claues episcopos nominabat, ipsi em̄ habent potestatem claudere cœlū, & aperire portas eius, quia claues cœli facti sunt:

Esa.5. *Esa.14.* *Esa.5.* *4.Reg.9.* *Claues cœlorū sunt penes episcopos.*

C

& qui eos tangit, tangit pupillam oculi eius. Et quanta pœna dignus sit is qui eos scandalizat, ipsum dominũ docuisse dicebat, ubi ait: Qui scandalizat unũ de pusillis istis qui in me credunt, expedit ei ut suspendatur mola asinaria in collo eius, & demergatur in profundũ inferni. Væ mundo ab scandalis: necesse enim est ut ueniant scandala, ueruntamen uæ homini illi, per quem scandalũ uenit. Si autẽ manus tua uel pes tuus scandalizat te, abscide eum & proijce abs te: bonũ est tibi ad uitam ingredi debilem uel claudũ, quàm duas manus uel duos pedes habentem, mitti in ignem æternũ. Et si oculus tuus scandalizat te, erue eum & proijce abs te: bonũ est tibi unum oculũ habentem, in uitam intrare, quàm duos oculos habentem, mitti in gehennam ignis. Videte ne contemnatis unum ex his pusillis. Amẽ dico uobis, quæcunq; alligaueritis super terram, erunt alligata & in cœlo: & quæcunq; solueritis super terram, erunt soluta & in cœlo. Iterũ dico uobis, quia si duo ex uobis consenserint super terram, de omni re quacunq; petierint, fiet illis à patre meo, qui in cœlis est: ubi enim sunt duo uel tres congregati in nomine meo, ibi sum in medio eorũ. Et iterum per prophetam loquitur, dicens. Expauit, inquit, cœlum super hoc, & horruit amplius uehementer dicit dominus: O intolerabilem malignitatem, ò linguam iniquitatem loquentem cõtra deum, & mentem in altitudinem cornu extollentem. Et iterũ. Impone homo tuæ linguæ ostiũ & seram, cessa cornu in altitudinem extollens, & loquens iniquitatem aduersus deum & proximum tuum. Quousq; insultas patienti CHRISTO & fratribus? Sic autẽ peccantes in fratres, & percutientes eorum infirmã conscientiã, in CHRISTVM grauiter peccatis, & rei iudicio effecti, infames efficiemini, & iuste expellemini. Et iterũ per prophetam loquitur, dicens: Vos autẽ sacerdotes domini uocabimini ministri dei uestri, dicetur uobis: Fortitudinem gentiũ comedetis, & in gloria eorũ superbietis. Pro confusione uestra duplici & rubore, laudabũt patrem eorũ. Propter hoc in terra sua duplicia possidebunt, & lætitia sempiterna erit eis: quia ego dominus diligens iudiciũ, & odio habens rapinam in holocaustũ, & dabo opus eorũ in ueritate, & fœdus perpetuũ feriam eis, & scietur in gentibus semen eorũ, & germen eorũ in medio populorũ. Omnes qui uiderint eos cognoscent eos, quia isti sunt semen cui benedixit dominus. Gaudẽs gaudebo in domino, & exultabit anima mea in deo meo, quia induit me uestimento salutis, & indumento iustitiæ circumdedit me, quasi sponsum decoratũ corona, & quasi sponsam ornatum monilibus suis. Sicut enim terra profert germen suũ, & sicut hortus semẽ suũ germinat, sic dominus deus germinabit iustitiã, & laudem coram uniuersis gentibus. Eos autem à solo domino, aut iudicandos, aut remouendos, & nõ ab alijs, idcirco astruebat, quia sui sunt, & nõ alterius. Et quis est, qui alterius iudicet seruũ? nam si ista non patiuntur homines, nec deus deorũ, & dominus dominantiũ hæc ullatenus patitur. Vnde & prophetas eius rei testes ꝓferebat, per quos dominus loquitur, dicens: Ecce excoxi te, sed nõ quasi argentum, elegi te in camino paupertatis, propter me faciam, ut nõ blasphemer, & gloriam meam alteri nõ dabo. Audi

Matth. 18. — Matth. 5. — Matt. 16. — Marci 11. — Ecclesi. 28. — D — Rom. 14. — Esa. 48.

A me Iacob & Israël, quem ego uoco. Ego ipse, ego primus, & ego nouissimus. Manus quoque mea fundauit terram, & dextera mea mensa est coelos. Ego uocabo eos & stabunt simul. Me insulæ expectabunt, & brachium meum sustinebunt. Salus autem mea in sempiternũ erit, & iustitia mea nõ deficiet. Audite me qui scitis iustũ, populus meus, lex mea in corde eorũ. Nolite timere obprobria hominum, & blasphemias eorum ne metuatis. Sicut enim uestimentum, sic comedet eos uermis, & sicut lanam, sic deuorabit eos tinea. Salus autẽ mea in sempiternum erit, & iustitia mea in generatione generationum. Et iterum: Abscondita est uita mea à domino, & à deo meo iudiciũ trãsibit. Nunquid nescis aut non audisti? Deus sempiternus, deus qui creauit terminos terræ non deficiet, neque laborabit, nec est inuestigatio sapientiæ eius. Qui dat lasso uirtutem, & ijs qui non sunt, fortitudinem & robur multiplicat. Deficiẽt pueri & laborabunt, iuũenes in infirmitate cadent. Qui autẽ sperant in domino, mutabunt fortitudinem, & assument pennas sicut aquilæ. Current & nõ laborabunt, ambulabunt & non deficient. Transeãt ad me insulæ, & gentes mutent fortitudinem. Accedant, & tunc loquantur, simul ad iudiciũ propinquemus. Eos autem qui illos uexant, aut amouere, aut damnare nitũtur, dominus per prophetam damnat, & usque ad satisfactionẽ eorũ, etiam ecclesiæ damnatos esse declarat, ubi per prophetam ait: Talia elegerunt in uijs suis, & in abominationibus anima eorum delectata est. Vnde & ego eligã illusiones eorũ, & damnationem adducam eis, quia loquutus sum eis, & non audierunt, feceruntque malũ in oculis meis, & quæ nolui elegerunt. Audite uerbũ domini qui tremitis ad uerbũ eius, dixerunt fratres uestri odientes uos, & abijciẽtes propter nomen meũ, glorificetur dominus, & uidebimus in lætitia uestra, ipsi autem confundentur. Non enim laborabunt frustra in conturbatione præsules mei, quia semẽ benedictionum domini est. Antequam clament ego audiã, & adhuc illis loquentibus ego exaudiam. Ad glorificandũ se & diuina mandata seminanda & euangelizanda, eos dominus eligit, & nõ ut prohibeãtur aut perturbentur, quoniam qui eos lædit, eum lædit cuius legatione fungũtur. Prædicare suggerebat eos assidue, & mandata domini sine intermissione annunciare, opera eorum bona, coram hominibus monstrare, & conscientiam bonam corã deo habere, omnesque principes terræ & cunctos homines illis obedire, & capita sua submittere, eorumque adiutores existere, ut omnes pariter fideles & coöperatores legis dei monstrarentur, ne de eis dicatur: Confundentur & erubescent omnes, qui pugnant aduersum te, & erunt quasi non sint. Et peribunt uiri qui contradicunt tibi, quærens eos, & non inuenies uiros rebelles tuos, & erũt quasi nõ sint, & ueluti consumptio hominis, bellãtes aduersum te. Omnes ergo qui illis contraueniunt, ita damnatos & infames usque ad satisfactionem esse uoluit, & si non conuertantur, liminibus ecclesiæ extorres esse præcepit. Homicidiorum uero tria genera dicebat, & pœnam eorum parem esse. Nam sicut homicidæ interfectores fratrũ, ita & detractores fratrũ, eisque obedientes, homicidæ sunt, quia & qui occidit, & qui odit fratrem suum,

Esa. 51. *Esa. 40.* *Esa. 66.* (B) *Esa. 41.* *Homicidij tria genera sunt.*

C

& qui detrahit, pariter homicidã esse monstrat scriptura. Omnes etiam à carnalibus desiderijs, quæ militant aduersus animam abstinere, & bonam eorũ conuersationẽ ac innocentẽ, omnibus monstrare postulabat, & ex corde cunctos attentius se inuicem diligere, & uerã fraternitatẽ inter se habere. Quotidiana uero illius prædicatio, circa reliqua diuina mandata, hæc est, quam ad eius præceptum, etiam tibi frater charissime significare curaui. Bonorum, inquit, operum inter cætera semina ac negocia sunt; quantum unusquisq; sapit, & potest totius intimi cordis, ut prætactum est, uisceribus deum diligere, & proximum uelut seipsum, abnegare seipsum sibi, ut IESVM CHRISTVM dominum nostrum sequatur, & nihil eius amori præponere. Veritatem corde & ore profiteri, & totã spem suam deo semper cõmittere. Actus uitæ suæ omni hora custodire, & eum in omni loco deũ respicere, firmiter scire. Cogitationes malas cordi suo aduenientes, mox ad CHRISTVM allidere, & sacerdotibus domini manifestare. Os suũ à multo uel prauo colloquio custodire. Et uerba uana aut mendacia nõ dicere, quia os quod mentitur, occidit animã. Verba diuina libenter audire, & sacerdotibus suis obtemperare, obediẽtesq; esse. Prædicationi & orationi ac lectioni frequẽter incumbere, & eleemosynas ueras perficere. Desideria carnis nõ amare, nec propriã facere uoluntatẽ. Boni aliquid in se cum uiderit, deo, nõ sibi attribuere. At malum, à se factum cognoscere, sibiq; ipsi imputare. Multũ loqui nõ amare, sed custodire labia sua, ne dolum aut malum loquantur, diem iudicij timere, gehẽnam expauescere, uitãq; æternã omni cõcupiscentia desiderare. Non occidere, non adulterare, non furtum facere, non rem proximi cõcupiscere, non falsum testimoniũ dicere, sed omnes homines honorare. Corpus custodire, uanasq; & caducas nõ amplecti delicias. Ieiuniũ & uigilias sanctas amare, pauperes recreare, nudos uestire, infirmos uisitare, mortuos sepelire, & diligẽter eorum exequias peragere, ꝓ eisq; orare, & eleemosynas erogare, dolentes consolari, & suis bonis refouere, & à malis actibus se alienum efficere. Non esse superbũ, non uinolentũ nec multum edacem, non somnolentum, non pigrũ, non murmuratorem, nõ detractorem, quia qui detrahit, non solum se, sed & multos alios occidit. Iram non perficere, nec iracundiæ tempus reseruare, dolũ in corde non tenere, nec pacem falsam prætendere, charitatẽ non derelinquere, nec iurare, ne forte in periurium, quod absit, incurratur. Malum pro malo nõ reddere, nec iniuriã facere, sed factam patienter tolerare. Inimicos diligere, maledicentes se nõ rursus maledicere, sed magis benedicere, & persequutionẽ pro iustitia sustinere. Castitatem amare, & nullũ odio habere, quia qui odit fratrem suũ, ipse homicida est. Elationem fugere, zelum malũ non habere, inuidiam nõ exercere, nec contentionem diligere, cum discordantibus ante solis occasum in gratiam redire, & de dei misericordia nunquam desperare, seniores uenerari, & iuniores diligere. Episcopi, sacerdotes suos, ac cunctos reliquos ecclesiæ ministros, atque omnẽ plebem sibi cõmissam, uerbo diuino & mandato instruere, atq; dirigere, hosq; omnes suos episcopos, cũ omni uirtute, ut ꝓprios oculos amare,

Communia quædam Christianæ fidei.

D

quia

quia oculi sunt illorū, eorū præceptis in omnibus obedire, etiamsi ipsi aliter (quod absit) agant, memores sancti illius dominici præcepti: Quæ dicunt, facite, quæ autem faciunt, facere nolite. Ipsi autem episcopi si exorbitauerint, ab istis nō sunt reprehendendi uel arguendi, sed supportandi, nisi in fide errauerint. Illi ergo super istos sunt, nō autem isti super illos, quoniā maior à minore nec argui, nec iudicari potest. Nullus se extollat erga doctores, ac magistros suos, quia discipulus supra magistrū esse nō debet, neq; potest. Nullus uelit dici sanctus antequam sit, sed prius sit, quo uerius dicatur. Præcepta domini, doctorumq; ac magistrorū, factis quotidie adimplere, & in CHRISTI nomine pro inimicis orare oportet: obedientia enim & humiliatio quæ magistris exhibetur, domino exhibetur. Timor domini delectabit, & dabit lætitiam & gaudium in longitudinem dierū. Timenti deū bene erit in extremis, & in die defunctionis suæ benedicetur. Væ dissolutis corde, qui nō crediderūt deo, & resistunt mandatis eius, & inobedientes ac contumaces sunt ijs, qui eius legatione funguntur, & ideo nō proteguntur ab eo. Væ his qui perdiderunt sufferentiam, qui dereliquerunt uias rectas, & diuerterunt in uias prauas, & quid facient cum inspicere cœperit dominus? Qui timent dominū, non erunt increduli uerbo eius: & qui diligunt illum, obseruabunt uiam illius. Qui timēt dominū, inquirent quæ beneplacita sunt illi: & qui diligunt eum, replebuntur lege ipsius. Qui timent dominū, præparabunt corda sua, & in conspectu illius sanctificabunt animas suas. Qui timent dominum, custodient mandata ipsius, & patientiam habebunt usq; ad aduentū illius, dicentes: Si pœnitentiā non egerimus, incidemus in manus dei, & nō in manus hominū: secundum enim magnitudinem illius, sic & misericordia eius cū ipso est. Venite, inquit, filij audite me, timorem domini docebo uos. Currite dum uitæ lumen habetis, ne tenebræ mortis uos cōprehendant. Omnis qui uult uitam, & cupit dies uidere bonos, prohibeat linguam suam à malo, & labia sua ne loquantur dolum, diuertat à malo, & faciat bonum, inquirat pacē & persequatur eam, quia oculi domini super iustos, & aures eius ad preces eorum. Vultus autem domini super facientes mala, ut perdat de terra memoriam eorū. Propterea nolite fieri sicut equus & mulus, quibus non est intellectus, sed lætamini in domino & exultati iusti, & gloriamini omnes recti corde. Quia multi uenięt ab oriente & occidente, domino dicente, atq; à septentrione ac meridie, & recumbent cum Abraham & Isaac & Iacob. Propter quod pater charissime, promoue, ut doceant attentius hunc prædicationis ordinē, & absolutionis diem, ut saluentur animæ hominum, quæ occulta dei uirtute, quem debeant diligere, prius quàm doceātur, agnoscunt, operum uero ratio, potestati & arbitrio uniuscuiusq; permittitur, & hoc ipsorum est proprium: desiderium uero habere erga doctorem ueritatis, hoc à patre cœlesti donatum est. Sed salus in eo est, ut uoluntatem eius cuius amorem & desiderium, deo largitore, conceperis, efficias, ne dicatur ille sermo eius ad nos, quem ipse dixit: Quid autem dicitis me domine domine, & nō facitis ea quæ dico? Est ergo proprij muneris,

Episcopi si in fide errauerint, admonēdi sunt à quibuslibet.

Eccle. 1.

Eccl. 2.

Psalm. 33.

Psal. 31.

Matth. 8.

DE LIBERO ARBITRIO.

Luca 6.

C ut sit unusquisque prout dominus noster dederit, perfectus in ecclesia, mittensque semina diuina, ut de nobis nō praedictus sermo, sed ille dicatur quem alibi dixit dominus noster: Ideo, inquit, nobis doctus in regno coelorū, similis erit homini patrifamilias, qui profert de thesauro suo noua & uetera. Nullus ergo, inquit, impediat ordinem, aut locū occupet irrationabiliter, uel temporū permutet uices, sed primo quae sit iustitia eius, quae uoluntas, requiramus, ut bonis operibus, ac dei gratia repleamur. Deus enim ijs qui recte sentiunt, & bona agunt, praesto est, quoniam illis manifestat seipsum: nam si quis uelit antequàm actus suos emendet, de ijs requirere, quae non potest inuenire, stulta & inefficax erit huiusmodi inquisitio. Tempus enim breue est, & in iudicio dei gestorū caussa agitur, nō quaestionū: ideoque ante omnia hoc quaeramus, quid nos, aut qualiter oporteat agere, ut aeternā uitā consequi mereamur. Nā si exiguum hoc uitae tempus, per inanes occupemus & inutiles quaestiones, inanes sine dubio & uacui ab operibus bonis pergemus ad deum, ubi iudiciū operū nostrorū fiet. Vnaquaeque etenim res suum tempus habet, & locū, operum hic locus, hoc tempus est, meritorū seculū futurū. Currant igitur per uiam mandatorum dei, & ab eorū, & praeceptorū domini institutis, & à spiritus sancti doctrina non recedatur. Quapropter praeparanda sunt corda nostra ac corpora, sancte mandatorū eius, suorūque episcoporū ac praedicatorū obediētiae

Matth. 13.

D militatura, ut suae gratiae iubeat nobis auxiliū ministrare, & fugientes gehennae poenā, ad uitae ualeamus omnes peruenire aeternam. Haec itaque pater charissime Iacobe, ab ore beatissimi Petri iubentis excepi, tibique, ut optabas, insinuare studui, ut seruari omnia immaculata praecipias, quia ecclesiastica non oportet negligenter, sed diligenter expleri negocia. Haec ergo praecepta nemo credat absque sui periculo negligēda, aut dissimulāda, quia iudicio dei ignis aeterni tormēta sustinebit, qui ecclesiastica decreta neglexerit. Qui uero te audierit, ut iusserat minister CHRISTI IESV, gloriam accipiet. Qui autē te nō audierit, imò loquentem dominum per te, ipse sibi damnationem † accipiet. Curandum igitur & attendendū est nobis omnibus, ut quod perpetuum est expetet, & CHRISTI passionibus per patientiam participemus, atque regni eius mereamur esse consortes, Amen.

† malo hic accersit legere.

IN PRIMAM EPISTOLAM ANACLETI ARGVMENTVM, PER IO. SICHARDVM.

MAgni referre D. Paulus non ab re existimat, quam quisque suae doctrinae habeat autorem. Nec ita multo secus Tertullianus, de praescriptionibus contra haereticos, hoc plus esse cuique deferendum censet, quo saniore sit is, atque meliore nixus suae sententiae principe. Indeque esse quod Clementē pro se quisque pluris facere debeat, nā is ut doctrinae suae instituta è Petro hausit, ita praerogatiuam quodāmodo docendi ab eo tulerit. Atque ita demum cuiuslibet ecclesiae dignitatem esse colligendā, si quàmplurimos autorum habuerit similes. Ea in re quis non uidet, Anacletum esse, qui cū Clemente sit antiquior, quem hoc nomine uel maxime suspicere debeamus. Eius enim episcopatus, cui magna innocentia XII. annis praefuit, cum in Domiciani cruentissimi impera-

imperatoris tempora incidisset, qui hanc sibi operam popoſcerat, ut ferro igneq́;, quod in ſe erat, Chriſtianorum penuriam ad internitionem redigeret eſſentq́; nō pauci defectionem iam, ob diutinum periculorum metum, cogitantes. Eos ad patiētiam Anacletus animat, adfirmās eam eſſe, qua ueluti militari teſſera, eius nos imperatoris eſſe milites teſtemur, ad cuius ſumus imaginem creati. Vbi autem hoc ſe euiciſſe putat, dilectionem proximi, ut quæ patientiæ umbra ſit, illis commendat, exemplo Chriſti, qui cum fratrum nomen unice nobis conciliare ſtuderet, ex æquo uoluit & dici, & eſſe omnium parens.

PRIMA ANACLETI EPISTOLA, OMNIBVS ECCLESIIS SCRIPTA.

ANACLETVS ſeruus CHRISTI IESV, in ſede apoſtolica domino ſeruiens, epiſcopis omnibus & cæteris cunctis fidelibus, qui coæqualem nobiſcum ſortiti ſunt fidem. Gratia uobis, & pax, atque conſolatio multiplicentur à domino in eccleſia. Benedictus deus, & pater domini noſtri IESV CHRISTI, qui ſecūdum magnam miſericordiam ſuā, regenerauit nos in ſpem uiuam, per reſurrectionem CHRSTI IESV ex mortuis, in hæreditatem incorruptibilem, & incontaminatam, & inmarceſſibilē, conſeruatam in cœlis, in uobis qui in uirtute dei cuſtodimini per fidem & ſalutem, paratam reuelari in tempore nouiſſimo, in quo exultabitis, etſi modicū nunc oportet cōtriſtari in uarijs tentationibus, ut probatio ueſtræ fidei multo precioſior ſit auro, quod per ignem probatur, ſi tamen in tribulationibus experti, probati inueniamini. Patientes eſtote dilectiſſimi, quia patientia probationem operatur, probatio uero ſpem, ſpes autem nō confundit. Ecce agricola expectat precioſum fructū terræ, patienter ferens donec accipiat temporaneū & ſerotinū. Si agricolæ hæc patienter ferūt pro tēporalibus fructibus, quanto magis uos pro æternis patiētes eſſe debetis? Eſtote ergo patiētes & cōfirmate corda ueſtra, ut aduenīēte iudice CHRISTO, læti & ꝓbati eſſe ualeatis. Nolite ingemiſcere in alterutrū, ne iudicemini, ecce iudex ante ianuā aſſiſtit, exemplū capite huiuſmodi laboris & patiētiæ, ꝓphetas, qui loquuti ſunt in nomine domini, etenim beatificamus qui ſuſtinuerūt. Sufferentiā Iob audiſtis, & finē domini uidiſtis, quoniā miſericors & miſerator eſt deus. Tribulationes ueſtras audiuimus fratres tā per ueſtros, quàm & per aliorū apocriſiarios, ſuper quibus ualde dolemus, uobiſq́; cōpatimur, & auxiliū ferre, prout ipſe largitus fuerit, qui pro nobis non ſolum tribulatus, ſed etiam paſſus eſt, parati ſumus. Nolite mirari chariſſimi, qui perſequutiones patimini, quaſi noui uobis aliquid cōtingat, ſed cōmunicantes CHRISTI paſſionibus gaudete, ut & in reuelatione gloriæ eius, gaudeatis exultantes. Si exprobamini in nomine CHRISTI, beati eritis, quoniā qđ eſt honoris, gloriæ, & uirtutis dei *, & qui eſt ſpiritus, ſuper uos requieſcet. Nemo autem ueſtrum patiatur qualis homicida, aut fur, aut maledicus, aut alienorum appetitor, ſi autem ut Chri-

Rom. 5.

* Deeſt hic uerbū, quale eſt, uobis continget, aut ſimile.

C stianus, non erubescat, glorificet autem deum in isto nomine, quoniam tempus est ut incipiat iudicium de domo dei. Si autem primum à nobis, quis finis eorum qui nō credunt dei euangelio? & si iustus uix saluabitur, impius & peccator ubi apparebunt? Itaq; & ij qui patiuntur secundum uoluntatem dei, fideli creatori commendāt animas suas in benefactis. Nam & ait CLEMENS beatus antecessor noster, similis est ecclesiæ status naui magnæ, quæ per undosum pelagus, diuersis è locis & regionibus uiros portat, ad unam potentis regni urbem properare cupientes. Sit ergo nauis autor huius, dominus ipse omnipotens deus, gubernator uero sit CHRISTVS. Tamē deinde pro rete officium episcopus impleat, presbyteri nautarum, diaconi dispensatorum locum teneant, hi qui catechizant nautologis conferantur, epibatis autem totius fraternitatis multitudo sit similis. Ipsum quoq; mare hic mūdus habeatur, uentorum uero uarietates & turbinum, diuersis tentationibus cōferantur. Persequutiones, tribulationes, siue pericula, fluctibus exæquētur: Terreni uero spiritus, qui de torrētibus uel conuallibus spirant, pseudoprophetarum, & seductorum, seu prauæ doctrinæ uerba docentes. Promontoria uero & loca cōfragosa, hi qui in potestatibus sunt, seculi iudices, & pericula minantur ac mortes. Bithalassa uero quæ duplicibus undæ fallacis æstibus uerberātur, dubijs mente & repromissionum ueritate nutantibus conferantur, atq; his qui irrationabili fidem nostram ratione discutiunt. Hypocritæ uero & dolosi piratis similes habeantur, iam uero rapidus uortex, & tartarea carybdis, & saxis illisa naufragia, ac mortiferæ submersiones, quid aliud æstimanda sunt quàm peccata? Restat igitur ut hæc nauis cursu prospero tuta possit portum desideratæ urbis intrare, & ita deo precē fundere, ut nauigantes mereātur audiri. Audiuimus fratres quod quidam & detrahunt & accusant sacerdotes dei, cupientes eos damnari, non intelligentes forsitan, quod iniuria sacerdotum, ad CHRISTVM pertinet, cuius uice funguntur, nec hoc aspiciūt, quod beatus princeps apostolorum, instructor noster ait: Deponentes igitur omnem malitiam, & omnem dolum, & simulationes, & inuidias, & omnes detractiones, sicut modo geniti infantes rationabiles, sine dolo lac concupiscite, ut in eo crescatis in salutem. Et dominus per prophetam, inquit: Qui uult uitam diligere, & uidere dies bonos, coërceat linguam suam à malo, & labia eius ne loquanē dolum. Qui aūt ista transgrediuntur, profecto transgressores legis dei, & contemptores, atq; inobedientes eius præceptis existūt. Vnde & beatus Apostolus ait: Si diligitis proximos sicut uosmetipsos, benefacitis: si autem personas accipitis, peccatum operamini, redarguti à lege quasi transgressores. Et beatus apostolus ac præcessor noster CLEMENS, uir apostolicus, & spiritu dei plenus, cum reliquis sanctis collegis suis statuit dicēs: Accusandi uel testificādi licentia denegetur, qui Christianæ religionis & nominis dignitatē, & suæ legis, uel sui propositi normam, aut regulariter prohibita, neglexerint, transgressores enim sponte legis suæ, eiusq; uiolatores, apostatæ nominantur: omnis eñ apostata refutandus est, & ante reuersionē suam nō in accusatione recte agentium

Marginalia: 1. Petr. 4. — *Libro nono recognitionum.* — D — 1. Petr. 2. — Psal. 33. — Iaco. 2. — Apostatæ. — Prouerb. 6.

tium

A stium, aut testimonio suscipiendus, quia uir duplex animo inconstans est in omnibus uijs suis. Quicunq; autem, ut ait Iacobus apostolus, totam legem seruauerit, offendit autem in uno, factus est omniũ reus. Qui enim dixit, nõ mœchaberis, dixit & nõ occides: quod si nõ mœchaberis, occides autem, factus es transgressor legis. Sic loquimini, & sic facite sicut per legem libertatis incipientes iudicari, iudiciũ enim sine misericordia illi qui nõ fecit misericordiã, superexaltat autem misericordiæ iudiciũ. Et dominus ait: Nolo mortem peccatoris, sed ut conuertatur & uiuat, & multa alia horum similia: nemo enim, inquit Apostolus, nostrũ sibi uiuit, & nemo sibi moritur: siue ergo uiuimus, siue morimur, domini sumus. In hoc enim CHRISTVS mortuus est, & reuixit, ut & mortuorũ & uiuorũ dominetur: tu autẽ quid iudicas fratrem tuũ? aut tu quare spernis fratrẽ tuũ? omnes enim stabimus ante tribunal dei: Scriptum est enim, uiuo ego dicit dominus, quoniam in eo flectetur omne genu, & omnis lingua confitebitur deo. Nõ ergo amplius inuicem iudicemus, sed hoc iudicate magis, ne ponatis offendiculũ fratri uel scandalum. Scimus enim quia multũ derogatio præualet, quando derogator creditur fidedignus. Ideo fratres uarijs detractationibus nõ oportet labefactari iudices, & primates ecclesiæ, sed magis apostolorũ & doctorũ regulis informari & roborari. Vnde iustum est, omnes in uniuerso Romanorum orbe doctores legis, ea quæ legis sunt, recte sapere, & operari, & nõ regulas nascentis ecclesiæ confundere, aut fidem, ac doctrinam apostolorũ uarijs maculare doctrinis, nec fratres infestare. B Si autem omnia in hoc seculo uindicata essent, locum diuina iudicia nõ haberent: superuacuis enim ad beneficia laborat impendijs, qui solem certat facibus adiuuare. Ideo si aliquis putat deo in hoc placere, quod seruos suos accusat, & ut meliores fiant, dicit se hoc agere, in uanum laborat, & plus inuidiæ stimulis agitur, quàm charitatis, quoniam gratiæ plenitudo adiectione nõ indiget, nec ulla requirit cõmendationis augmenta. Erigit ergo doctores conscientia sua, & siquando, incertis temporũ flatibus opponuntur, sustinent mala, quæ scire magis sunt adscribenda quàm meritis. Datã enim scimus satanæ potestatem, ut seruos CHRISTI cribraret, ut qd' de tritico inueniri possit, horreis iungeretur, & quod de his ad ignium alimenta transirent. Ad uos specialiter dictũ est: Nolite timere pusillus grex, quia complacuit patri uestro, dare uobis regnum. Venit inter uos gladius perfidorum, ut marcida ecclesiæ membra resecaret, & ad cœlestem gloriam sana perduceret. Quos habeat CHRISTVS milites, certamen ostendit, qui triumphũ mereantur per bella. Scimus autem multos ob id infestare doctores, ut eos perdant, & propriæ uoluntatis placita adimpleant. Nõ propterea tamen doctores, inquantũ uires suppetũt, à recta æmulatione & bona intentione recedere debẽt, sciẽtes quia beati pauperes qui persequutionem patiuntur propter iustitiã. Nihil autẽ pastore miserius, qui luporũ laudibus gloriatur, quibus si placere uoluerit, atque ab his amari dilexerit, erit hinc ouibus magna pernicies. Nullus ergo pastor placere lupis & gregibus ouiũ potest, perdit enim laboris memoriam, mens terre-

Iac. 1.

Ezech. 33.

Rom. 14.

Luce 12.

Milites Christi certamẽ palàm faciet

C

Negligentia nouerca eruditionis.

nis obligata carceribus, sicut artiũ in suo quæq; opere inuenitur mater instantia, ita nouerca eruditionis est negligẽtia. Nullus ergo præiudiciũ alteri faciat, neq; quod sibi fieri non uult, exerceat. Nemo dictũ de aliquo inueniat, quod in eius actibus nõ agnoscat. Ego autem labefactatam nõ solũ quietem meã, sed & salutem iniquorum ualitudine, & rumorũ procellis agnosco, potens est diuinitas, immensæ tempestatis incerta, bono serenitatis amouere. Et quid aliud CHRISTVS passus est pro nobis, nobis relinquens exemplum, & reliqui patres, nisi ut sequamur tam doctrinam eorum, quàm & exemplũ? & patiamur aduersa pro CHRISTO, & cum patribus atq; cum fratribus crucem portemus, eorumq; tribulationibus compatiamur, ut CHRISTI ueri discipuli inueniamur, qui dicit: Qui uult uenire post me, abneget semetipsum, & tollat crucem suam, & sequatur me. Præsumptio est, si dominorum beneficia famuli non sequantur, obsequium ergo æstimãdum puto, quod pariturus impendo. Quid est hoc, quod plus creditur filij uocabulum ualere, quàm obsequiũ? & non quæritur quid in amoris lance promoueas, sed quale ad præiudicium æstimanti nomen opponas, cum apud prudentes frustra solem dicimus, nisi exhibeat quod uocatur. Ego uero uolo errore meo alienas culpas asserere, ut factũ qđ doleo, amisisse conuincar. Odisti, inquit, dominus per prophetam, omnes operantes iniquitatem, perdes loquentes mendacium. Virum sanguinum & dolosum abominabitur dominus, ego autem in multitudine misericordiæ tuæ: Introibo in domum tuam, adoraboq; in templo sancto tuo in timore tuo: Domine deduc me in iustitia tua, propter inimicos meos, dirige ante faciem meam uiam tuam. Nõ est in ore eorum rectum, interiora eorum insidiæ: Sepulchrum patens est guttur eorum, linguam suam lenificant, condemna eos deus: Decidant à consilijs suis iuxta multitudinem scelerũ eorum, & expelle eos, quoniam prouocauerunt te: Et lætentur omnes qui sperant in te, in seculum laudabunt te: Et proteges eos, & lætabuntur in te qui diligunt nomen tuum, quia tu benedicis iusto: Domine ut hasta placabilitatis coronabis eum. Deo eñ perfecte sacrificantes, nõ debent uexari, sed portari, consolari, atque ab omnibus uenerari. Ipsi aũt quando domino sacrificant, nõ solũ hoc agere debent, sed testes secũ adhibeant, ut domino perfecte, in sacratis deo sacrificare locis probent, ait nanq; autoritas legis diuinæ: Vide ne offeras holocausta tua in omni loco quẽ uideris, sed quẽ elegit dominus deus tuus. Episcopus deo sacrificãs, testes, ut præfixũ est, secũ habeat, & plures quàm alius sacerdos: sicut eñ maioribus honoris gradibus fungitur, sic maiori testimonij incremẽto indiget. In solennioribus quippe diebus, aut VII. aut V. aut III. diaconos, qui eius oculi dicuntur, & subdiaconos atq; reliquos ministros secũ habeat, qui sacris induti uestimentis, in fronte & à tergo, & presbyteri è regione dextra leuaq;, contrito corde & humiliato, ac prono stent uultu, custodientes eum à maliuolis hominibus, & consensum eius præbeant sacrificio. Peracta autem consecratione, omnes cõmunicent, qui noluerint ecclesiasticis carere liminibus, sic enim & apostoli statuerũt. Seruite, inquit dominus per prophetam,

1. Petr. 2. — *Luce 9.* — *Non sufficiet nos filiorũ nomine gloriari, nisi eramemus patrem.* — *Psal. 54.* — D — *Diaconi, ab oculis sunt episcoporum.* — OMNES COMMVNICENT.

A phetam Dauid, in amore & exultate ei cũ tremore. Adorate pure, ne forte irascatur & pereatis de uia, ille enim nõ perit de uia, qui recte graditur, & praecepta custodit maiorũ. Doceri ergo omnes oportet, qui domini sacerdotio funguntur, ut & caeteros instruant, & sibi proficiant. Scriptum est autẽ, qui docti fuerint, fulgebunt quasi splendor firmamenti, & qui ad iustitiam erudiunt multos, quasi stellae in perpetuas aeternitates, & alibi: Populus autem sciens deum suum, obtinebit & faciet, & docti in populo docebunt multos. Ipsa enim ueritas per se infert, & dicit: Beatus est qui non fuerit scandalizatus in me, ille procul dubio scandalizatur in deo, qui recte non docet, & qui eius scãdalizat episcopum, uel sacerdotem, impie nanque agentes sunt impij, neque intelligent omnes impij, porrò docti intelligent, omnes enim in inuicẽ humilitatem insinuate, quia deus superbis resistit, humilibus dat gratiam. Nolite, inquit Ioannes apostolus, omni spiritui credere, sed probate spiritus si ex deo est, quoniam pseudoprophetae exierunt in mundum. Et idem ipse alibi ait: Vos quod audistis ab initio, in uobis permaneat, si in uobis permãserit, quod ab initio audistis, & uos in filio & patre manebitis. & haec est repromissio, quam ipse pollicitus est nobis, uita aeterna. Haec scripsi uobis de his qui seducunt uos, & unctio quam accepistis ab eo, maneat in uobis. Et non necesse habetis ut aliquis doceat uos, sed sicut unctio eius docet uos de omnibus, & uerum est, & non est mendacium. & sicut docuit uos, manete in eo, ut cum apparuerit, habeamus fiduciam, & non confundamur ab eo in aduentu eius, scitis quoniam

B iustus est, scitote quoniã & omnis qui facit iustitiam, ex ipso natus est. Videte qualem charitatem dedit nobis pater, ut filij dei nominemur, & simus, propter hoc mundus non nouit nos, quia non nouit eũ, charissimi nunc filij dei sumus, & nondum apparuit, quid erimus? Scimus quoniã cum apparuerit, similes ei erimus, quoniam uidebimus eum sicuti est, & omnis qui habet spem hanc in eo, sanctificat se, sicut & ille sanctus est. Omnis qui facit peccatum, & iniquitatem facit, & peccatum est iniquitas, & scitis quia ille apparuit, ut peccata tolleret, & peccatum nõ est in eo. Omnis qui in eo manet, nõ peccat, & omnis qui peccat, non uidit eum, nec cognouit eum. Filioli, nemo uos seducat, qui facit iustitiam, iustus est, sicut & ille iustus est. Qui facit peccatum, ex diabolo est, quoniam ab initio diabolus peccat, in hoc apparuit filius dei, ut dissoluat opera diaboli. Omnis qui natus est ex deo, peccatum non facit, quoniam semen ipsius in eo manet, & non potest peccare, quoniã ex deo natus est. In hoc manifesti sunt filij dei, & filij diaboli, omnis qui non est iustus, non est ex deo, & qui nõ diligit fratrem suũ, quoniã haec est annũciatio quam audistis ab initio, ut diligamus alterutrum. Non sicut Chain, qui ex maligno erat, & occidit fratrem suum, & propter hoc occidit eũ, quoniã opera eius maligna erant, fratris autem eius iusta. Nolite mirari fratres, si odit uos mundus, nos scimus, quoniã translati sumus de morte in uitam, quoniam diligimus fratres, qui non diligit, manet in morte. Omnis qui odit fratrem suum, homicida est, & scitis, quoniã omnis homicida non habet uitam aeternam in se manentem. In hoc cognoui-

Psalm. 2.
Dan. 12.
Dan. 11.
Matth. 11.
1. Ioan. 4.
Ioan. 8.
1. Ioan. 3.

C

mus charitatem dei, quoniam ut ille pro nobis animã suã posuit, ita & nos pro fratribus animas ponere. Qui habuerit substantiã mundi, & uiderit fratrẽ suũ necessitatem habere, & clauserit uiscera sua ab eo, quomodo charitas dei manet in eo? Filioli mei, nõ diligamus uerbo neque lingua, sed opere & ueritate. In hoc cognoscimus quoniam ex ueritate sumus, & in conspectu eius suademus cordi nostro: quoniam si reprehenderit nos cor nostrũ, maior est deus corde nostro, & nouit omnia. Charissimi, si cor nostrũ nõ reprehẽderit nos, fiduciam habemus ad deum, & quicquid petierimus, accipiemus ab eo, quoniam mandata eius custodimus, & ea quae sunt placita coram eo, facimus. Et hoc est mandatũ, ut credamus in nomen filij eius IESV CHRISTI, & diligamus alterutrũ, sicut dedit mandatũ nobis, & qui seruat mandata eius, in illo manet, & ipse in eo, & in hoc scimus quoniã manet in nobis, de spiritu quem dedit nobis. Et sicut deus creator, qui hominem ad similitudinem suam creauit, charitas est, bonus, iustus, patiens, atque mitis, & misericors, & reliqua uirtutum sanctarum insignia, quæ de ipso leguntur, ita homo creatus est, ut charitatem haberet, ut bonus & iustus, ut patiens atq; mitis, mundus, & misericors foret. Quas uirtutes, quanto plus quisque in seipso habet, tanto propior est deo, & maior est, atque sui conditoris gerit similitudinem. Si uero, quod absit, aliquis per deuia uitiorum, & diuortia criminum, ab hac nobilissima sui conditoris similitudine deuius aberrat, tunc fiet de eo quod scriptum est, & homo cum in honore esset, non intellexit, & comparatus est iumentis insipientibus, & similis factus est illis. Quis maior honor potuit homini esse, quàm qđ ad similitudinẽ sui factoris conderetur? & eisdem uirtutum uestimentis ornaret, quibus & conditor, de quo legitur: Dominus regnauit, decore indutus est, id est omniũ uirtutum splendore, & totius bonitatis decore ornatus. Vel quod maius hominis potest esse dedecus, aut infelicior miseria, quàm ut hac similitudinis gloria sui conditoris amissa, ad informem & inrationabilem brutorũ iumentorũ delabatur similitudinẽ? Quapropter quisq; diligentius adtendat primæ conditionis suæ excellentiam, & uenerandã sanctæ trinitatis in seipso imaginẽ agnoscat, honoremq; similitudinis diuinæ, ad quẽ creatus est, nobilitatem morũ, & sacrationem uirtutũ, dignitatem meritorũ habere contendat, ut quando apparuerit qualis sit, tunc similis ei appareat, qui se mirabiliter ad similitudinem suam in primo Adam condidit, mirabiliusq; in secundo reformauit. Omnis igitur homo qui ad imaginem dei factus est, illũ debet imitari, cuius ad imaginem conditus est, illius debet sequi uestigia, qui eum ad imaginem suam condidit. Consiliariũ uero ac protectorem meliorem reperire nõ poterit, quàm illum qui eum ad imaginẽ suam condidit, qui eum precioso sanguine suo redemit, & propter eum homo fieri nõ est dedignatus. Quem procul dubio inueniet, si in eum totã spem suam, iuxta Psalmistæ uocem proiecerit, ait nanq;: Proijce super dominũ charitatem tuam, & ipse te enutriet, nec dabit in æternũ fluctuationẽ iusto. Omnis enim homo sua caussa deficiens, & in suis hæsitans consilijs, quærit sibi amicũ fidelem, in cuius cõsilijs

Conscientia nostra arguit nos delinquentes.

Imago dei multarum nos uirtutũ admonere debebat.

D

Psal. 92.

Psal. 54.

A filijs confidat, qui in sui diffidebat, & talem fiduciam habet in illo, ut omne secretum sui pectoris ei pandat & aperiat. Quid dulcius est, quàm habere illum cum quo omnia possis loqui ut tecum? Si ista cū omnibus fiunt, quanto magis cum deo hoc est agendū, qui omnes uult saluos fieri, & neminem perire? Nam si ueraciter deum credimus, eumq; diligimus ut debemus, & proximū sicut nosmetipsos, in eumq; totā spem proiecerimus nostrā, ipse nos eripiet, & consolabitur. Et sicut per angelū suum, Abacuc prophetā cum prandijs in lacum leonū ad Danielem uatem misit, & Philippū unum de septem diaconibus, ad eunuchum, ita dabit uobis liberationem & consolationem. Hæc sectamini charissimi, & nulli unquam nocete. Fratres estis, inuicem uos diligite, ut ueri domini dici & esse mereamini: nam qui rancida corda uiuorū inficit, malitiā inter homines spargit: & qui detrahit fratri suo, homicida est: & qui abstulerit aliquid patri uel matri, dicitq;, hoc peccatū non est, homicidæ particeps est. Pater noster sine dubio deus est, qui nos creauit: mater uero nostra ecclesia, quæ nos in baptismo spiritaliter regenerauit. Ergo qui CHRISTI pecunias, & ecclesiæ rapit, aufert, uel fraudat, homicida est, atq; homicida ante conspectū iudicis esse deputabitur. Qui rapit pecuniā proximi sui, iniquitatem operatur: qui autem pecuniā, uel res ecclesiæ abstulerit, sacrilegiū facit. Priuilegia enim ecclesiarū & sacerdotū, sancti apostoli, iussu saluatoris, intemerata & inuiolata omnibus decreuerūt manere tēporibus. Leges ecclesiæ apostolica firmamus autoritate, & peregrina iudicia summouemus: Vnde & mētionem faciens Loth, per Moysen loquitur, dicens: Ingressus est, inquiūt, ut aduena, nunquid ut iudices. Vnaquæq; enim prouincia tā iuxta ecclesiasticas quàm iuxta seculi leges, suos debet iustos, & nō iniquos habere iudices, & nō externos, nisi apostolicæ huius sedis decreuerit autoritas, quatenus quicunq; caussam habuerit, apud suos iudices iudicetur, & nō ad alienos caussa uagandi stimulante proteruia, suam despiciens patriā transeat, sed ad duodecim eiusdem prouinciæ iudices, ad quorū iudiciū omnes caussæ ciuitatū referuntur, deferatur negociū. Si autem fuerit ecclesiasticū, apud episcopos, interueniente primate, si maior caussa fuerit: Si uero minor, Metropolitano: Si uero fuerit seculare, apud eiusdē ordinis uiros, iudicio tamen episcoporū: cum apostolus priuatorū Christianorū caussas, magis ad ecclesias deferri, & ibidem sacerdotali iudicio terminari uoluit. Omnis enim oppressus, libere sacerdotū, si uoluerit, appellet iudicium, & à nullo prohibeatur, sed ab his fulciatur, & liberetur. Si autem difficiles caussæ, aut maiora negocia orta fuerint, ad maiorem sedem referantur. Et si illic facile discerni nō poterint, aut iuste terminari, ubi fuerit summorū congregatio cōgregata, quod per singulos annos bis aut ter fieri solet & debet, iuste & deo placite coram patriarcha, aut primate ecclesiastico, & coram patritio, secularia iudicētur negotia in cōmune. Quod si difficiliores forte fuerint quæstiones, aut temporū uel maiorū iudicia, aut maiores caussæ fuerint, ad sedem apostolicā, si appellatū fuerit, appelletur: quoniam hoc apostoli statuerunt, iussione saluatoris, ut maiores & difficiliores quæstiones sem

Cic. de amicitia

Dan. 14.
Actuū 8.

Pecunias ecclesiæ appellat, quæ essent collatæ uiritim ad publicū usum.

B

XII. iudices cuiusq; prouinciæ.

In honorē hoc est factum professionis, ne qui præ Christi amore omnia posthabere uideri uellent, iudicia publica nossent.

C per ad sedem referantur apostolicã, super quã CHRISTVS uniuersam construxit ecclesiam, dicente ipso ad beatũ principem apostolorũ Petrũ: Tu es, inquit, Petrus, & super hanc petram ædificabo ecclesiam meam. Sit ergo fratres constantia uestra aduersus contentiones eorũ, qui aduersa sapiunt, & nõ quæ dei sunt, & erit fortior petra, cõstantia uestra, sicut scriptũ est: Ne timueritis ab eis, & neq; terreamini à facie eorũ qui corpus occidunt, animã autem non possunt occidere. Quod autem in aure auditis, prædicate in lumine, illũ timentes qui potest animã & corpus occidere, & mittere in gehennã. Fratres mei in carne enim ambulantes, nõ secundũ carnem militamus, arma enim militiæ nostræ, nõ carnalia, sed potentia ad destructionẽ munitionũ, consilia destruentes, & omnem exaltationem extollentem se aduersum scientiam dei, & in captiuitatem redigentes, omnem cogitationem in obsequiũ CHRISTO perducentes. De cætero fratres cõfortamini in domino, ut in potentia fortitudinis eius, & pax uobis multa, & gratia à deo & dño nostro IESV CHRISTO ministretur. Amplectimur & osculamur, ac si præsentes, charitatẽ uestram, in unitate spiritus, & in uinculo pacis & charitatis CHRISTI: propter quod charissimi expectantes satagite immaculati, & inuiolati inueniri in pace, & domini nostri longanimitatẽ salutẽ arbitramini. Sicut & charissimus frater noster PAVLVS, secundũ datam sibi sapientiã scripsit uobis, sicut in omnibus epistolis loquens in eis de his, in quibus sunt quædam difficilia intel-

D lectu, quæ indocti & instabiles deprauãt, sicut & cæteras scripturas ad suam perditionem. Vos igitur fratres præscientes custodite, ne insipientiũ errore transducti, excidatis à propria firmitate: crescite uero in gratia & cognitione domini nostri IESV CHRISTI & saluatoris. Vos aũt charissimi, memores estote uerborũ quæ prædicta sunt ab apostolis dñi nostri IESV CHRISTI, qui dicebant uobis, quoniam in nouissimo tempore uenient illusores, secundũ sua desideria ambulantes in impietate, hi sunt qui segregant semetipsos, animales, spiritũ non habentes. Vos autem charissimi superædificantes uosmetipsos sanctissimæ uestræ fidei in spiritu sancto orantes ipsos uos in dilectione dei seruate, expectantes misericordiã domini nostri IESV CHRISTI, in uitam æternã. Et hos quidẽ arguite Iudaicos, illos uero saluate de igne rapientes, alijs autẽ miseremini in timore, odientes eam, quæ carnalis est, maculatã tunicã. Ei autem qui potens est uos cõseruare sine peccato, & cõstituere ante cõspectũ gloriæ suæ immaculatos, in exultatione soli deo saluatori nostro, per IESVM CHRISTVM dominũ nostrum, gloria, magnificentia, & imperiũ, & potestas ante omnia secula, & nunc & in omnia secula seculorum, Amen.

Matth. 16. *Matth. 5.* *2. Cor. 10.* *Epistolæ Pauli* *2. Timoth. 3.*

IN PRIMAM EVARISTI EPISTOLAM ARGVMENTVM PER IO. SICHARDVM.

Diu multumq; de receptis ecclesiæ institutis cogitantem, torsit me aliquandiu illa in speciem ambitiosa, de diaconis ceremonia, præsertim cui ne ullæ ueteris a-

liis

lius functionis reliquiæ apparerent. Eam tamen ut nō libuit indicta caussa cōdemnare, ita uisa est insolentior, quàm ut credi à quoquam facile possit apostolos habuisse autores. Reliqua enim ecclesiæ ex magna parte eius sunt loci, ut etiāsi ociosa plerisque uideantur, ipsæ tamen qualescunque ruinæ satis declarant, quàm ab honesto principio degenerauerint. Hæc autem sola, extra cæterarū propè omniū sortē, regium quendā imitata apparatū, in eo tantū occupata est, ut nō modo episcoporū, eos dico qui in ecclesijs hodie sacrificant, iussa capessant, uerū & ad nutū inseruiant. Deosculantur enī manus, mouent capita, deducunt, reducunt ad altaria, atque demū hic omnia licet cōspicere, quæ uel in potentissimi regis aula poterāt accidere. Anacleti autem epistolā cū legissem, & eam quæ nunc in manibus est Euaristi, statim animaduerti circa diaconos usu uenisse, quod nusquā nō, nimirū ab honestis partibus, rem in mollitiē quandam decidisse, & à loco quem poterat cū dignitate tueri, in nugas quasdā plus quàm pueriles uocatam. Præter alia enim, quæ essent diaconorū curæ credita, hoc erat non postremū, ut obseruarent tanquam excubitores, episcopos omnibus modis rebus sacris intētos, atque hac de caussa de se parum sollicitos, ne aduersariorū incursione, id quod factum fuisse uerisimile est, sacra turbarentur, aut aliquā ipsis rei sacræ operantibus noceretur. Proinde istiusmodi insidijs cum essent omnia suspecta, fuere aliquandiu ab oculis episcoporū. Nūc cum altissima sit, quod huc pertinet, securitas, poterāt illa pulchre abrogari, ne, quod solet fieri, dum illa paulo acutioribus risum mouent, dent etiam occasionē, qua de maximis quibusque nihilo melius sentiant. Hactenus de diaconis. Cæterū quod ad matrimoniū pertinet, docet Euaristus ea tantummodo rata esse debere, quæ teste populo, solenni ritu essent peracta, oblatiōe antea facta. Hic nō dubito exorituros, qui tanquam anile, hoc quicquid est rei, putēt abijciendū. His uelim in memoriā ueniat nostrorū seculorū sinisteritas, quo uix utcunque durāt nuptiæ his auspicijs, quæ ab Euaristo præscribūt exorsæ. Quid ergo futurū existimamus, si clandestino id fiat assensu, remotis arbitris: cū facile cuique esset, quod recepisset uxori inficiari, aut pro re nata excludere omnino quam habuisset usurariam. Oblationū uero eiusmodi quæ fiebant nuptiarū die, meminit etiam Tertullianus in eo libello cui titulū fecit De corona militis, cū scilicet quædam cōferrent in mensam, quæ in ecclesia tum publice pauperibus seruiebat, ut & ad illos tanquam partes celebritatis huius peruenirēt, unde reficerentur. Eius nimirum rei sunt in hunc usque diem, nisi fallor, in Germania, ex ipsa uetustate durantia uestigia. A sacro enim ut primū fuerint cū noua nupta reuersi domū, pro ipsis foribus, missilia quædam in cōfluentem turbā, quæ officij gratia comitāt, pro cuiusque facultatibus mittunt.

Leuitæ hodie uocantur.

PRIMA EVARISTI

EPISTOLA AD ECCLESIAM AFRICANAM.

DILECTISSIMIS fratribus, uniuersis Africæ regionis episcopis, EVARISTVS. Cōsulentibus uobis fratres charissimi, quid super his quæ in uestris continebantur scriptis, uisum nobis esset, uel quid docilis ratio persuaderet, aut quid à beatis apostolis nobis traditū, aut custoditum remaneret, optantes, ut retulistis, nostris instrui documētis. Siquidem dilectio uestra normam sequuta prudentiū, ad sedem apostolicam referre maluit, quasi ad caput, quid deberet de rebus dubijs custodire, potius quàm usurpatione præsumere. Diaconi, qui quasi oculi uidenē esse episcopi, in unaquaque

VII. diaconi in qualibet ciuitate.

C civitate, iuxta apostolorũ constituta, septem debent esse, qui custodiãt episcopum prædicantẽ, ne ipsi ab insidiatoribus quoquomodo infestentur suis, aut uerba diuina detrahendo, aut insidiando polluantur, uel despiciantur, sed ueritas spiritali redoleat feruore, pax prædicata labijs, cum uoluntate animi concordet. Similiter custoditũ & traditũ habemus, ut uxor legitime uiro iungatur, aliter enim legitimum, ut à patribus accepimus, & sanctis apostolis, eorumq; successoribus traditũ inuenimus, nõ fit coniugiũ, nisi ab his qui super ipsam feminã dominationem habere uidentur, & à quibus custoditur, uxor petatur, & à parentibus, ꝓpinquioribus, sponsetur, & legibus dotetur, & suo tempore sacerdotaliter, ut mos est, cum precibus & oblationibus à sacerdote benedicatur, & à paranymphis, ut cõsuetudo docet, custodita, & sociata à proximis, tempore congruo petita, legibus detur, & solenniter accipiatur, & biduo uel triduo orationibus uacent, & castitatem custodiant, ut bonæ soboles generentur, & domino suis in actibus placeãt. Taliter enim placebunt, & filios nõ spurios, sed legitimos atque hæreditabiles generabunt. Quapropter filij charissimi, & merito illustres fide catholica suffragante, ita peracta legitima scitote esse cõiugia, aliter uero præsumpta cõiugia, aut adulteria, aut contubernia, aut stupra, uel fornicationes, potius q̃ legitima cõiugia esse nõ dubitate. Si uoluntas ꝓpria suffragauerit, & uota succurrerint legitima: nã fructus diuinus est, præcepta diuina custodire, & à quoq; discedere præsumptionem fieri nulli dubiũ est. Cur ergo indignũ est unitate ecclesiæ custodiri statuta, eadem si omnes pariter & sentiamus & pronunciemus? Si aliter enim præsumpta fuerint, perdunt profecto ipsi transgressores seipsos, qui semetipsos decipiunt. Hæc cuncta, recitãda per omnes Africanas ecclesias, scripta dirigite, & istis connectite quas adiunximus literas prophetarũ. Vnde his qui inique laudantur, si quid tale probari poterit, iudiciũ fiat, & inhibita coërceãtur, & præterita mala, & illicita coniugia coërceantur, & admissa digna seueritate corripiantur. De cætero uero caueantur alia per omnes ecclesias, ne ecclesiæ sanctitas, per uestram fatigata negligentiam, perdat priuilegia, quæ est per uiros uenerabiles cõsequuta. De his uero quibus ab insidiatoribus fatigamini, unde & nos consulere inter cætera uoluistis, eò quod sint quidam qui arbitrantur de patre solo dictũ esse, quia ipse solus habet immortalitatem, & lucem habitat inaccessibilem, ita eos apostolicis repercutite ferulis, & diuinis redarguite præceptis. Non enim solus pater sine filio, lucem inaccessibilem habitat, quia ubi pater est, ibi etiam filiũ esse indubitabili fide credendũ est: nam si solus pater sine filio, quod dicere nefas est, lucem habitat inaccessibilem, necesse est ut sequestratam pater à filio habeat mansionem. Quod si ita est, quonam modo idem filius ad dexteram patris stans, à beato martyre Stephano dicitur conspici. Sed nec pater solus dicitur sedibus contineri, absit hoc à sensu fidelium, CHRISTO in unitate fidei adhærentiũ: quoniam sicut nõ obest filio, cũ solus pater dicitur lucem inaccessibilem habitare, ita nõ obest patri, cum sapientia, quæ est filius, gyrũ cœli sola dicitur circuire. Pater itaq; cum sit inuisibilis, & in-

Diaconi custodes episcoporũ

Coniugia quæ sint legitima.

D

Hæresis de luce inaccessibili

Actuum 7.

A & ingenitus, in filio uisus apostoli testimonio comprobatur, & in filio, à se inenarrabiliter genito, mansisse ac requieuisse monstratur. Ipso filio in propheta loquente: Qui genuit me, requieuit in tabernaculo meo. Et in euangelio: Pater in me manens facit opera haec. Et deum nemo uidit unquam, nisi unigenitus filius, qui est in sinu patris. Si in sinu patris erat filius ab initio, & ex corde patris uerbũ bonum eructatũ est, quomodo in corde paterno cõsistens, lucẽ cum eodem nõ inaccessibilem habitasse credendus est? Nũquid pater absq; ulla luce in filio potuit commanere, aut in tabernaculo filij sine eodem potuit requiescere? Cum idem filius candor sit aeternae lucis, & speculũ sine macula deitatis, quam Salomon super salutẽ suam dilexisse se dicit, in cuius specie semper delectari gestiuit: Super salutem & speciem, inquit, dilexi illam, & pro luce proposui habere eam, quoniã inextinguibile est lumen eius. Hanc igitur lucem Dauid propheta desiderans, anxius proclamabat dicens: Emitte lucem tuam & ueritatem tuam. & iterũ: In lumine tuo uidebimus lumen. Cuius igitur luminis claritate, filius seipsum in mõte tribus discipulis praeostendit, qui metu mortis perterriti, prostratiq; in faciem, finem sibi uitae adesse senserunt. Hanc, inquam, lucem in se fuisse demonstrans filius proclamabat, & ut in eadem incederent, discipulos praemonebat: Dum lucem habetis, inquit, ambulate in luce. Et iterũ: Ego sum lux huius mundi, qui sequitur me, nõ ambulat in tenebris, sed habebit lumen uitae aeternae. Et Euãgelista: Erat lux uera quae illuminat omnem hominẽ uenientẽ in hunc mundũ. Si haec lux quae credenB tibus permittitur, in filio esse probat, & cum aeterno aeterna esse dicitur, quomodo à uobis ab inaccessibili lucae patris separatur? Si enim filius deus uerus, & uita aeterna est, sine dubio in hac luce simul cũ patre habitare credendus est, quam nullus modo nostrũ, hoc mortali corpore cõstitutus, potis est aliquatenus contueri, sed cũ apparuerit, tunc uere illũ uidebit, sicuti est qui eius cõspectibus dignus fuerit coaptari. Et nõ sicut Moyses, caeteriq; prophetae per enigmata & figuram, sed ipsam ueraciter in filio, secundũ apostolum, cõtuebitur deitatis imaginem. Nam si hunc eundemq; prophetae testimonio subsequenter sereno mentis intutu inuestigare uolueris, inuenies filiũ non posse ab hac luce patris penitus separari: quoniã cum solũ filium dixerit in terra cum hominibus conuersatũ, patrem ab illo nõ fieri alienũ. Si testimoniũ enim hominum accipimus, testimoniũ dei maius est: quoniã hoc est testimoniũ dei qđ maius est, quia testificatus est de filio suo. Qui credit in filiũ dei, habet testimonium quod testificatus est de filio, & hoc est testimoniũ, & uitam aeternã dedit nobis deus, & haec uita in filio eius est. Qui habet filiũ, habet uitã: qui non habet filiũ dei, non habet uitã. Haec scribo uobis, ut sciatis, quoniã uitã aeternam habebitis, qui creditis in nomine filij dei, & haec est fiducia quã habemus ad eum, quia quodcunq; petierimus, secundũ uoluntatẽ eius, audit nos, & scimus quia audit nos quicquid petierimus. Scimus quoniam habemus petitiones quas postulemus ab eo: qui scit fratrem suũ peccare peccatũ non ad mortem, petat, & dabitur ei uita peccanti nõ ad mortem. Est peccatũ ad mortem,

Eccl. 24. Ioan. 14. Ioan. 1. Psal. 44. Sap. 17. Psal. 42. Ioan. 17. Ioan. 12. Ioan. 1.

Petentes secundum uoluntatem dei, exaudimur.

C

non pro illo dico ut roget quis: omnis iniquitas peccatũ est, & est peccatũ ad mortem. Scimus quia omnis qui natus est ex deo, nõ peccat, sed generatio dei conseruat eum, & malignus nõ tangit eum. Scimus quia ex deo sumus, & mũdus totus in maligno positus est. Et scimus quoniã filius dei uenit, & dedit nobis sensum, ut cognoscamus uerum deũ, & simus in uero filio eius, hic est uerus deus, & uita æterna. Hæc fratres prædicate, hæc omnibus nunciate, uos uero inuicem exhortamini, perfecti estote, semperq́ gaudete: pacem autem sectamini omnes, & deus pacis & dilectionis erit uobiscũ. Deo autem & patri nostro gloria in secula seculorũ, Amen. Data IX. Cal. Aprilis Valente & Vetere VV. CC. COSS.

Lego doctissimorum uirorũ iudicio, Viris Clarissimis cõsulibus.

IN ALTERAM EVARISTI EPISTOLAM ARGVMENTVM, PER IO. SICHARDVM.

Ecclesiæ, cuius sancti modulatissima inter se proportione membra sunt, Christũ constituit hæc epistola caput & sponsum, cuius dicto ita per omnia iubet sponsam esse audientẽ, ut in animũ nihil sibi facere inducat, nisi id ex summa mariti uoluntate fiat. Eius uero sponsæ paranymphos quodammodo, episcopos facit, quibus hoc datum est negocij, dent operam ne ullæ adulterij speciei obnoxia fiat. Adulterij autẽ tum de se præbet suspicionem, cũ præ nugis quibusdam hominũ, segnius obit quod à uero marito in mandatis habet, aut cum pastorũ partes his credas, quorum fidem in leuiusculis nõ sis ad plenum ante periclitatus. Qui cũ hoc maxime spectare debebãt, ut à procorum lenocinijs tuta esset sponsa, uolentes accersunt discrimina, ex pernicie ouium, Christiq́ coniuge cõstuprata precium, atq́, si dijs placet, popularẽ etiã plausum sperantes. Cæterũ accusationis episcoporũ, quoniam nulla epistola non meminit, & propediem aliàs erit opportunior locus, quo id tractem exquisitius, satis fuerit, si in præsentia rem ueluti suspensa manu attingam. Non quilibet temere est ad eorum insectationem admittendus, nisi illustria quædam bene actæ superioris uitæ extent exempla, ne litem aliqui maleuolentia non re ipsa adducti, intendere malint, quàm iusto sacramento contendere. Quod autẽ circa episcopos obseruari uult Euaristus, uelim posset eadem opera persuaderi omnibus iudicibus, quemadmodũ enim innocens esse nullus poterit, dicẽte Iuliano Cæsare, si accusasse sufficiet, ita tranquille uiuere nunquam satis licebit, si quibuslibet promiscue sit præbitum hoc accusationis tanquam telum, quod impune in optimos quosq́ pro libidine detorqueant.

D

ALTERA EVARISTI

EPISTOLA AD FRATRES AEGYPTI.

EVARISTVS urbis Romæ episcopus, omnibus per Aegyptum domino conglutinatis fratribus in domino salutẽ. Vnum nos fratres sentire oportet & agere, ut sicut legimus, in nobis unũ cor, & una anima esse ꝓbetur. Scimus nanq́ sicut & à patribus accepimus, CHRISTVM esse caput, cuius & membra sumus: ipse enim sponsus, & ecclesia sponsa, cuius filij nos sumus, & ideo unũ patrem habemus deum in cœlis. Sacerdotes uero uice CHRISTI legatione funguntur in ecclesia, & sicut ei sua est cõiuncta sponsa, id est ecclesia, sic episcopi iunguntur ecclesiæ unicuiq́ proportione

Christi sumus membra.

Ecclesiæ sponsus est Christus

tione sua: Et sicut uir nō debet negligere uxorem suam, sed diligere, & caste custodire, & amare, atq; prudenter regere, sic & episcopus debet ecclesiā suā. Et uelut uxor quæ sub manu est uiri, obedire debet uiro suo, eumq; amare, & diligere, ita debet etiam ecclesia episcopo suo in omnibus obedire, eumq; amare, & diligere ut animā suam debet, quia illud fit carnaliter, istud spiritualiter. Et sicut uir nō debet adulterare uxorem suam, ita nec episcopus ecclesiā suam, id est ut illam dimittat, ad quā sacratus est, absq; ineuitabili necessitate, aut apostolica uel regulari mutatione, & alteri se ambitu coniungat. Et sicut uxori nō licet dimittere uirū suum, ut alteri se, uiuente eo, matrimonio societ, ut eū adulteret, licet fornicatus sit uir eius, sed iuxta apostolū, aut uiro suo debet reconciliari, aut manere innupta, ita ecclesiæ non licet dimittere, aut ab ea segregare episcopū suum, ut alterū uiuente eo accipiat, ut fornicationis aut adulterij crimen incurrat. Nā si adulterata fuerit, id est si se alteri episcopo iunxerit, aut super se alterū episcopum adduxerit, aut esse fecerit, uel desiderauerit, per acerrimam pœnitentiā, aut suo reconcilietur episcopo, aut innupta permaneat. Vnde & dominus in euangelio loquitur, dicens: Si quis uiderit mulierem ad cōcupiscentiam, iam mœchatus est eam in corde suo. Episcopū uero oportet opportune & importune, atq; sine intermissione ecclesiā suam docere, eamq; prudenter regere, & amare, ut à uitijs se abstineat, & salutem consequi possit æternam. Et illa cum tanta reuerentia, eius doctrinā debet suscipere, eumq; amare & diligere, ut legatum dei & præconem ueritatis; quia attestante ueritate, quodcunq; ligauerit super terram, erit ligatū & in cœlo, & quodcunq; soluerit super terram, erit solutū & in cœlis. Nimis timenda est fratres hæc sententia, & præuidendū uobis, ne offendatis eos, qui tantā à domino habent potestatē. Et ideo potius obediendi, diligendi, & summopere sunt uenerandi, nō detrahendi, uel lacerandi, aut ejciendi, sed amandi, ipso dicente domino: Qui uos audit, me audit, & qui uos spernit; me spernit. Ideo & uobis omnibus fidelibus scribimus fratres, ut ab his uos caueatis, & posteris uestris non malū, sed bonū exemplū relinquatis, quoniā iniuria episcoporū ad CHRISTVM pertinet, cuius uice funguntur. Audiuimus enim quosdam à uobis infamatos, & dilaceratos episcopos, à ciuitatibus propulsos, quia alibi episcopi constitui nō possunt, nisi in ciuitatibus nō minimis, & alios in eis ipsis uiuentibus cōstitutos: Ideo hæc uobis scribimus, ut sciatis hoc fieri nō licere, sed proprios reuocari, & integerrime restitui debere: illos uero qui adulterina fœditate suas sponsas, quas & uxores eorū præfixo tenore esse intelligimus, tenent, ejci ut adulteros atq; infames fieri, eosq; ab ecclesiasticis honoribus arceri iubemus. Si autem aduersus eos aliquā quærelam habueritis, his peractis, inquirendū erit & autoritate huius sanctæ sedis terminandū. Et ne omnia nunc singillatim dicamus, omne bonū, si ipsa per se in uobis fuerit, charitas facere uos docebit, sicut è contrario eos qui à salute alieni sunt, omne malū facere odium docet. Vnde & uos qui ueri dei estis discipuli, abijcite à cordibus uestris ante omnia discordias, & animorū dissensiones, ex quibus omne opus malū procedit, &

Collatio episcopi & boni mariti.

Viris datū est aliquid etiā ad scelera ipsis mulieribus maius, atq; hoc ob dignitatē sexus, & creationis, ita in legibus xij. tab. mulier in adulterio si sit deprehensa, ius sit uiro occidendi eam, uirum aūt deprehensum, mulier ne quidē digito attingat. Nec multo aliter est in Deut.

Charitas optimus est bonorū præceptor.

C

non pro illo dico ut roget quis: omnis iniquitas peccatũ est, & est peccatũ ad mortem. Scimus quia omnis qui natus est ex deo, nõ peccat, sed generatio dei conseruat eum, & malignus nõ tangit eum. Scimus quia ex deo sumus, & mũdus totus in maligno positus est. Et scimus quoniã filius dei uenit, & dedit nobis sensum, ut cognoscamus uerum deũ, & simus in uero filio eius, hic est uerus deus, & uita æterna. Hæc fratres prædicate, hæc omnibus nunciate, uos uero inuicem exhortamini, perfecti estote, semperq; gaudete: pacem autem sectamini omnes, & deus pacis & dilectionis erit uobiscũ. Deo autem & patri nostro gloria in secula seculorũ, Amen. Data IX. Cal. Aprilis Valente & Vetere VV. CC. COSS.

Lego doctissimorum uirorũ iudicio, Viris Clarissimis cõsulibus.

IN ALTERAM EVARISTI EPISTOLAM ARGVMENTVM, PER IO. SICHARDVM.

ECclesiæ, cuius sancti modulatissima inter se proportione membra sunt, Christũ constituit hæc epistola caput & sponsum, cuius dicto ita per omnia iubet sponsam esse audientẽ, ut in animũ nihil sibi facere inducat, nisi id ex summa mariti uoluntate fiat. Eius uero sponsæ paranymphos quodammodo, episcopos facit, quibus hoc datum est negocij, dent operam ne ullæ adulterij speciei obnoxia fiat. Adulterij autẽ tum de se præbet suspicionem, cũ præ nugis quibusdam hominũ, segnius obit quod à uero marito in mandatis habet, aut cum pastorũ partes his credas, quorum fidem in leuiusculis nõ sis ad plenum ante periclitatus. Qui cũ hoc maxime spectare debebãt, ut à procorum lenocinijs tuta esset sponsa, uolentes accersunt discrimina, ex pernicie ouium, Christiq; coniuge cõstuprata precium, atq;, si dijs placet, populare etiã plausum sperantes. Cæterũ accusationis episcoporũ, quoniam nulla epistola non meminit, & propediem aliàs erit opportunior locus, quo id tractem exquisitius, satis fuerit, si in præsentia rem ueluti suspensa manu attingam. Non quilibet temere est ad eorum insectationem admittendus, nisi illustria quædam bene actæ superioris uitæ extent exempla, ne litem aliqui maleuolentia non re ipsa adducti, intendere malint, quàm iusto sacramento contendere. Quod autẽ circa episcopos obseruari uult Euaristus, uelim posset eadem opera persuaderi omnibus iudicibus, quemadmodũ enim innocens esse nullus poterit, dicẽte Iuliano Cæsare, si accusasse sufficiet, ita tranquille uiuere nunquam satis licebit, si quibuslibet promiscue sit præbitum hoc accusationis tanquam telum, quod impune in optimos quosq; pro libidine detorqueant.

D

ALTERA EVARISTI

EPISTOLA AD FRATRES AEGYPTI.

EVARISTVS urbis Romæ episcopus, omnibus per Aegyptum domino conglutinatis fratribus in domino salutẽ. Vnum nos fratres sentire oportet & agere, ut sicut legimus, in nobis unũ cor, & una anima esse ꝓbetur. Scimus nanq; sicut & à patribus accepimus, CHRISTVM esse caput, cuius & membra sumus: ipse enim sponsus, & ecclesia sponsa, cuius filij nos sumus, & ideo unũ patrem habemus deum in cœlis. Sacerdotes uero uice CHRISTI legatione funguntur in ecclesia, & sicut ei sua est cõiuncta sponsa, id est ecclesia, sic episcopi iunguntur ecclesiæ unicuiq; proportione

Christi sumus membra.

Ecclesiæ sponsus est Christus

tione sua: Et sicut uir nō debet negligere uxorem suam, sed diligere, & caste custodire, & amare, atq; prudenter regere, sic & episcopus debet ecclesiā suā. Et uelut uxor quae sub manu est uiri, obedire debet uiro suo, eumq; amare, & diligere, ita debet etiam ecclesia episcopo suo in omnibus obedire, eumq; amare, & diligere ut animā suam debet, quia illud fit carnaliter, istud spiritualiter. Et sicut uir nō debet adulterare uxorem suam, ita nec episcopus ecclesiā suam, id est ut illam dimittat, ad quā sacratus est, absq; ineuitabili necessitate, aut apostolica uel regulari mutatione, & alteri se ambitu coniungat. Et sicut uxori nō licet dimittere uirū suum, ut alteri se, uiuente eo, matrimonio societ, ut eū adulteret, licet fornicatus sit uir eius, sed iuxta apostolū, aut uiro suo debet reconciliari, aut manere innupta, ita ecclesiae non licet dimittere, aut ab ea segregare episcopū suum, ut alterū uiuente eo accipiat, ut fornicationis aut adulterij crimen incurrat. Nā si adulterata fuerit, id est si se alteri episcopo iunxerit, aut super se alterū episcopum adduxerit, aut esse fecerit, uel desiderauerit, per acerrimam poenitentiā, aut suo reconcilietur episcopo, aut innupta permaneat. Vnde & dominus in euangelio loquitur, dicens: Si quis uiderit mulierem ad cōcupiscentiam, iam moechatus est eam in corde suo. Episcopū uero oportet opportune & importune, atq; sine intermissione ecclesiā suam docere, eamq; prudenter regere, & amare, ut à uitijs se abstineat, & salutem consequi possit aeternam. Et illa cum tanta reuerentia, eius doctrinā debet suscipere, eumq; amare & diligere, ut legatum dei & praeconem ueritatis: quia attestante ueritate, quodcunq; ligauerit super terram, erit ligatū & in coelo, & quodcunq; soluerit super terram, erit solutū & in coelis. Nimis timenda est fratres haec sententia, & praeuidendū uobis, ne offendatis eos, qui tantā à domino habent potestatē. Et ideo potius obediendi, diligendi, & summopere sunt uenerandi, nō detrahendi, uel lacerandi, aut eijciendi, sed amandi, ipso dicente domino: Qui uos audit, me audit, & qui uos spernit, me spernit. Ideo & uobis omnibus fidelibus scribimus fratres, ut ab his uos caueatis, & posteris uestris non malū, sed bonū exemplū relinquatis, quoniā iniuria episcoporū ad CHRISTVM pertinet, cuius uice funguntur. Audiuimus enim quosdam à uobis infamatos, & dilaceratos episcopos, à ciuitatibus propulsos, quia alibi episcopi constitui nō possunt, nisi in ciuitatibus nō minimis, & alios in eis ipsis uiuentibus cōstitutos: Ideo haec uobis scribimus, ut sciatis hoc fieri nō licere, sed proprios reuocari, & integerrime restitui debere: illos uero qui adulterina foeditate suas sponsas, quas & uxores eorū praefixo tenore esse intelligimus, tenent, eijci ut adulteros atq; infames fieri, eosq; ab ecclesiasticis honoribus arceri iubemus. Si autem aduersus eos aliquā quaerelam habueritis, his peractis, inquirendū erit & autoritate huius sanctae sedis terminandū. Et ne omnia nunc singillatim dicamus, omne bonū, si ipsa per se in uobis fuerit, charitas facere uos docebit, sicut è contrario eos qui à salute alieni sunt, omne malū facere odium docet. Vnde & uos qui ueri dei estis discipuli, abijcite à cordibus uestris ante omnia discordias, & animorū dissensiones, ex quibus omne opus malū procedit, &

Collatio episcopi & boni mariti.

Viris datū est aliquid etiā ad sceleri ipsis mulieribus maius, atq; hoc ob dignitatē sexus, & creationis, ita in legibus xij. tab. mulier in adulterio si sit deprehensa, ius sit uiro occidendi eam, uirum aūt deprehensum, mulier ne quidē digito attingat. Nec multo aliter est in Deut.

Charitas optimus est bonorū praeceptor.

C

benignitatem ac simplicitatem tota mente seruate. Veruntamen scitote cuncti quia supra omnes uos laboret episcopus, quia unusquisq; uestrũ suum proprium fert laborem, ille uero & suũ, & singulorũ. Et ideo sicut ille pro uobis omnibus, ita & uos omnes pro eo summopere laborare debetis: in tantũ ut si etiam necesse fuerit, animas uestras pro eo ponatis, sicut & ipse animã suam pro uobis, si necesse fuerit, ponere debet, ipso dicente saluatore: Bonus pastor animã suam dat pro ouibus suis. Vos uero obedite eis, & uigilate pro eis, quia ipsi peruigilant, quasi rationem pro animabus uestris reddituri, ut cũ gaudio hoc faciant, nõ gementes. Non est itaq; à plebe, aut uulgaribus hominibus arguendus, uel accusandus episcopus, licet sit inordinatus, quia pro meritis subditorum, disponitur à deo uita doctorũ, exemplo Dauid peccantis, ad cõparationem principũ, qui ex merito plebis præuaricãtur. Sacerdotes enim exquirere debent peccata populorũ, & sagaci solicitudine unumquemq; probare, iuxta testimoniũ domini ad Hieremiã dicentis: Probatorem, inquit, dedi te populo meo robustũ, & scias & probabis uiam eorũ. Ideo ista dico, quia insidiator sæpissime solet conuertere in malũ, & in electis ponit maculã. Vnde si qui sunt uituperatores, aut accusatores episcoporũ, uel reliquorũ sacerdotum, nõ oportet eos à iudicibus ecclesiæ audiri, ante quàm eorũ discutiatur æstimationis suspicio, uel opinio, qua intentione, qua fide, qua temeritate, qua cõscientia, quóue merito, si pro deo, aut pro uana gloria, aut inimicitia, uel odio, aut cupiditate ista sumpserint nec ne. Hæc omnia fideliter sunt perscrutanda, & diligenter pertractanda: Nam sunt nõnulli qui præpositos suos peruerse reprehendũt, si uel parũ ipsis molesti extiterint, idcirco recto oculo primates ecclesiarum utiliter præuideant, ne quisquam eorũ innocens uexetur, aut scandalizetur, intendentes sententiæ domini, quæ ait: Si quis scandalizauerit unum de pusillis istis, melius est illi ut suspendat mola asinaria in collo eius, & demergatur in profundũ maris, & reliqua. Deus omnipotens ut nos à præcipitantis sententiæ prolatione compesceret, cum omnia nuda & aperta sint oculis eius, mala tamen Sodomæ noluit audita iudicare, prius quàm manifeste agnosceret, quæ dicebantur. Vnde ipse ait: Descendam & uidebo utrũ clamorem qui uenit ad me, cõpleuerint, an non est ita, ut sciam. Deus omnipotens cui nihil absconditũ est, sed omnia ei manifesta sunt, etiam ante quàm fiant, non ob aliud hæc & alia multa, quæ hic prolixitatem uitantes, non inseruimus, per se inquirere dignatus est, nisi ut nobis exemplũ daret, ne præcipites in discutiendis & iudicandis negocijs essemus, & ne mala quorundã prius præsumamus credere, quàm probare. Cuius exemplo monemur, ne ad proferendã sententiam unquam præcipites simus, aut temere, indiligenterq; indiscussa quæq; quoquomodo iudicemus, dicente ueritatis uoce: Nolite iudicare, ut nõ iudicemini, in quo enim iudicio iudicaueritis, iudicabimini. Nam mala audita, nullũ moueant, nec passim dicta absq; certa probatione quisquam unquã credat, sed ante audita, diligenter inquirat, ne præcipitando quiddã aliquis agat. Si enim dominus omniũ Sodomorũ mala, quorũ clamor ad cœlũ usq; peruenerat,

Ioan. 10.

Mali episcopi & pricipes ex peccatis nostris nobis contingunt.

Hiere. 6.

D

Hæc fuit caussa cur discreta etiam hodie habeant iudicia, quod nonnulli iam odio professionis, crimina episcopis impingerẽt, à quibus alieni erãt

Gen. 18.

Ne simus ad iudicandũ præcipites.

nerat, omnia sciens prius, nec credere, nec iudicare uoluit, quàm ipse ea cum fidelibus testibus diligenter inuestigans, quae audierat, opere ueraciter cognosceret. Multo magis nos humani & peccatores homines, quibus incognita sunt occulta iudicia dei, haec praecauere, & nullũ ante ueram iustamq; probationẽ iudicare, aut damnare debemus: manifeste apostolo dicẽte Paulo, qui ait: Tu quis es, qui iudicas alienũ seruum? suo enim domino stabit aut cadet. Vnde per prophetã Dauid, dominus loquitur, dicens: Nolite exaltare in excelsum cornu uestrũ, loquentes in ceruice ueteri: Quia neq; ab Oriente, neq; ab Occidente, neq; à solitudine montium: sed deus iudex hunc humiliabit, & hunc exaltabit, quia calix in manu domini, & uino meraco ad plenũ mixtus, & propinabit ex eo: Veruntamen feces eius potabunt uiuentes omnes impij terrae: Ego autẽ annũciabo in sempiternũ, psallam deo Iacob. Et alibi idem ait propheta: Ab increpatione tua deus Iacob, consopitus est & currus & equus, tu terribilis, & quis stabit aduersum te? ex tũc ira tua: De coelo auditũ fecisti iudicium, terra timuit & tacebit: Cum surrexerit ad iudicandũ deus, ut saluos faciat omnes mites terrae. Et Apostolus ait: Mihi uindictã, ego retribuã. Et alibi idem inquit Apostolus: Sufficit unicuiq; obiurgatio, quae fit à pluribus, ita ut magis donetis & consolemini, ne forte abundantiori tristitia absorbeatur qui in angustia est. Propter quod obsecro uos, ut confirmetis in illo charitatem. Et dominus in euangelio ait: Dilige dominũ deum tuũ ex toto corde tuo, & ex tota anima tua, & ex omnibus uiribus tuis, & proximũ tuum sicut teipsum: dilectio enim proximi malũ nõ operatur. Propter quod, iuxta Apostolum, inexcusabilis es homo omnis qui iudicas: in quo enim iudicas alterum, teipsum condemnas, eadem enim agens quae iudicas: scimus enim quoniam iudiciũ dei est secundum ueritatem in eos qui talia agunt. Existimas aũt hoc ô homo omnis qui iudicas eos qui talia agunt, & facis ea, quia tu effugies iudicium dei? an diuitias bonitatis eius, & patientiae, & longanimitatis contemnis? ignorans, quoniã benignitas dei ad poenitentiam te adducit: Secundum duritiam autem tuã, & impoenitens cor, thesaurizas tibi iram, in die irae & reuelationis iusti iudicij dei, qui reddet unicuiq; secundũ opera eius.

Rom. 14. Psal. 74. Psal. 75. Rom. 12. 2. Cor. 2. Rom. 2.

In uetustissimo codice, quo sumus usi, deerant aliquot paginae, quod effecit ut inchoatam haberemus istam Euaristi epistolam, & Alexandrum ἀκέφαλον.

IN FRAGMENTVM ALEXANDRI ARGVMENTVM, PER IO. SICHARDVM.

Diuinitus ferè ita est cõparatũ, ut quo quidq; est melius, hoc plures habeat pereundi caussas. Et quemadmodũ ueteri prouerbio dici consueuit, bonũ uirum solere uel murem mordere, ita in libros, ut quisq; est maioris precij, indulsit sibi pluscu lum tanquam iure suo, malus quidã genius. Pessimorũ enim librorũ uidemus ubiq; magnũ prouentũ, eorumq; miram impunitatem. Bonorũ autem inopiam maiorem quàm cuiq; sit facile creditu, atq; illa ipsa paucitas quibus iniurijs non est exposita? ut interim taceam blattas, tineas, puluerem, sitũ, fatalia librorũ incommoda, quibus nõ poenitenda librorũ pars interijt, quotam librorũ deniq; partem superesse huic publi

ex calamitati uidemus, quæ Germaniam nunc propemodũ exhauſit. Id uero quod ſupereſt, tanquam ſingulari ſe ſcelere obligarit, quàm miſeris modis diſcerpitur, torquetur, dum quiſq; ingenio ſuo fauens, audacia pro ſapientia uti mauult. Nondũ ergo conſtitui cui imputem epiſtolæ iacturam, quod unũ poſſumus, dolemus non licere integras exhibere his, quibus hanc qualemcunq; induſtriam uolebamus probari. Cogitent interim candidi lectores, nõ minus eſſe ingenuum bene uoluiſſe, q̃ præſtitiſſe, præſertim cum in manu non ſit ſarcire, quod uel temporũ iniuria intercidit, uel ex induſtria à quibuſdam noxæ deditũ eſt. Id uero quod extat, uerſatur in laude trinitatis, quam tamen inenarrabili uia unitatem eſſe contendit.

FRAGMENTVM EPISTOLAE ALEXANDRI PERQVAM ERVDITVM.

C

Eſaie 6.

FIDEM quoq; ſanctæ trinitatis ſic docendam à patribus accepimus, uobiſcq; tradendam ſubditis deſtinamus. Eſaias nanq; propheta ait: Vidi dominũ ſabaoth ſedentem ſuper thronum excelſum, & ſeraphim ſtabant in circuitu eius, ſex alas uni, & ſex alas alteri; Duabus uelabant faciem, duabus aũt uelabãt pedes, & duabus uolabãt, & clamabant ad alterutrũ, dicentes. Sanctus, ſanctus, ſanctus, dominus deus ſabaoth. Si trinitas non eſt, quare tertio ſanctus dixerunt? Aut ſi unitas nõ eſt, quare ſub trina repetitione unũ deum ac dominũ intimarunt? Si trinitas nõ eſt, cur in Geneſi dicitur, dixit deus, fecit deus, & benedixit deus? Si trinitas nõ eſt, quare tertio deus, & deos plurali numero non cõmendauit? Si trinitas nõ eſt, quare in Exodo dictũ eſt tertio: Domine, domine, domine miſerator & miſericors? ſi unitas non eſt, quare dum tertio domine diceret, poſtea miſerator, & miſericors, ſingulariter dicit, & nõ miſeratores, ut plures oſtenderet imitauit? Si trinitas nõ eſt, cur Abraham ad ilicem Mambræ ſedẽs, uelut occurrẽs uni, domine dixit, & nõ ut uiderat, tribus ſalutationis obſequiũ reddidit. Si trinitas nõ eſt, cum Moyſi deus Abraham, deus Iſaac, & deus Iacob diceretur, cur unitatem oſtendens hoc mihi nomen eſt dixit, non hæc ſunt noſtra nomina deſignauit? Si trinitas nõ eſt, quare Dauid tertio dixit: Benedicat nos deus deus noſter, benedicat nos deus? ſi unitas nõ eſt, quare cum deum tertio nominaſſet, benedicat dixit, & nõ benedicant adiunxit? Si trinitas non eſt, cur Eſaias denuo dicit, dominus deus ſabaoth, deus Iſraël, qui ſedes ſuper cherubim? ſi unitas nõ eſt, quare qui ſedes dixit, & nõ qui ſedetis aſtruxit? Si trinitas nõ eſt, quare in Regnorũ libro dicitur, dominus deus omnipotens, dñs deus Iſraël, ſermones tui fideles ſunt? ſi unitas nõ eſt, quare tui dicitur, & nõ ueſtri potius intimatur? Si trinitas non eſt, cur in pſalmo cantatur: Domine deus uirtutum deus Iſraël, intende ad uiſitandas omnes gentes? ſi unitas nõ eſt, quare intende poſuit, & nõ intendite intimauit? Si trinitas non eſt, quare in Apocalypſi tertio dicit, ſanctus dominus deus omnipotens, qui eſt, & qui erat? ſi unitas nõ eſt, quare non qui ſunt, & qui erant pluraliter deſignatur? Si trinitas nõ eſt, quare in Deuteronomio dictũ eſt: Dominus deus tuus miſericors eſt, & audiet uocem tuam? ſi unitas

Exodi 34. *Gen. 18.* D *Pſal. 66.* *Pſal. 59.* *Deut. 4.*

non

A nō eſt,quare audiet,& nō audient intimauit? Si trinitas nō eſt,quare in Hyeſu dicitur libro,deus deus eorum eſt? ſi unitas nō eſt,quare eſt dixit,& nō ſunt more loquutionis induxit? Si trinitas non eſt,quare Helias adorando,domine domine deus Iſraël,oſtēde quia tu es deus meus dixit? ſi unitas nō eſt,quare oſtende,& nō oſtendite poſuit? Si trinitas non eſt,cur Mardochæus orando,domine domine deus omnipotēs,omnia in poteſtate tua ſunt dixit? ſi unitas non eſt,quare in tua poſuit,& nō in ueſtra ſignificauit? Si trinitas nō eſt, cur etiam Iudith orando dixit,domine domine deus omnipotens omniū uirtutum,reſpice in orationem meam? ſi unitas non eſt,quare reſpice,& non reſpicite deſignauit? Si trinitas nō eſt,quare in Hieremia dicitur,dominus deus ueſter deus uerax eſt? ſi unitas nō eſt,quare uerax eſt dixit,& nō ueraces potius intimauit? Si trinitas nō eſt,cur in Apocalypſi ſcriptū eſt,dominus deus & ſpiritus prophetarū miſit angelum ſuum,oſtendere ſeruis ſuis quæ oportet fieri cito? ſi unitas nō eſt,quare cum patrem & filiū & ſpiritū ſanctum nominaſſet,miſit dixit,& nō miſerunt,ſub * prætaxato triū perſonarū & nominū introduxit? Si trinitas nō eſt,quare in Deuteronomio dicitur,dominus deus ueſter hic eſt deus? ſi unitas nō eſt,quare hic eſt,& non hi ſunt plurali numero deſignauit? Si trinitas nō eſt,quare in eodem dicitur libro,dominus deus tuus,deus magnus & potens eſt? ſi unitas nō eſt, quare magnus & potens ſingulariter nominantur? Si trinitas nō eſt,cur Tobias cum filium ſuū in Rages ciuitatem,cum Raphaëlo angelo mitteret,benedicens eos ita dixiſſe docetur.

3.Reg.18. *Iudith.6.* *Hiere.10.* *Apoc.1.* *Deuter.6.* *Tob.7.*

B Deus Abraham,deus Iſaac,deus Iacob,ipſe impleat benedictionem ſuam in uobis? ſi unitas nō eſt,quare ipſe impleat dixit,& nō ipſi impleāt intimauit? Poſtremo ſi trinitas nō eſt,quare dominus diſcipulos ſuos in nomine patris,& filij,& ſpiritus ſancti uniuerſas gentes diſpoſuit baptizare? ſi unitas nō eſt, quare in nomine dixit,& nō nominibus præcipiendo perdocuit? Si trinitas nō eſt,quare apoſtolus Paulus ait:Ex ipſo,& per ipſum,& in ipſo ſunt omnia? ſi unitas nō eſt,quare ex ipſo poſuit,& nō ex ipſis aſtruxit? Si enim certo certius uolueritis unitatem,trinitatemq; agnoſcere,à ſæpe dicto doctore gentiū apoſtolo,poteritis uniuerſa condiſcere,& ſequi catholicam fidem,& horū reſpuere prauitatem.Gratia domini noſtri IESV CHRISTI,inquit,& charitas dei,& cōmunicatio ſpiritus ſancti,ipſe eſt patris & filij,& ſpiritus ſancti gratia,& ſic fidem ſanctæ trinitatis,& intelligere,& diſcere,domino adiuuante, pleniter poteſtis.Idcirco ergo chariſſimi,fidei regulas iuxta huius epiſtolæ finem poſuimus,ut in eius confeſſione fideliter perſeueremus,& domino auxiliante bonū finem habere mereamur.Quicunq; ergo uoluerit amicus eſſe ſeculi huius,inimicus dei conſtituitur.Aut putatis,quia inaniter ſcriptura dicit? Ad inuidiā concupiſcit ſpiritus qui habitat in uobis,maiorem autem dat gratiam;propter quod dicit:Deus ſuperbis reſiſtit,humilibus autem dat gratiā. Subditi igitur eſtote deo,reſiſtite autem diabolo,& fugiet à uobis.Appropinquate domino,& appropinquabit uobis:& mundate uobis manus peccatores,& purificate corda uobis duplici animo;Miſeri eſtote,& lugete,& plora

Matth.ult. *Rom.11.* *2.ad Cor.ult.* *1.Pet.5.*

C te, risus uester in luctum conuertatur, & gaudiũ in mœrorem: Humiliamini in conspectu domini, & exaltabit uos. Nolite detrahere alterutrũ fratres mei, quia qui detrahit fratri, aut qui iudicat fratrem suum, detrahit legi, & iudicat legem: si autem iudicat legem, nõ est factor legis, sed iudex. Vnus est enim legislator & iudex, qui potest perdere & liberare: tu autem quis es qui iudicas proximũ? Agite nunc diuites, plorate ululantes in miserijs uestris, quæ aduenient uobis: diuitiæ uestræ putrefactæ sunt, & uestimenta uestra à tineis comesta sunt: Aurũ & argentũ uestrũ eruginauit, & erugo eorũ in testimoniũ uobis erit, & manducabit carnes uestras sicut ignis: Thesaurizastis uobis irã in nouissimis diebus. Ecce merces operariorum, qui messuerunt regiones uestras, qui fraudatus est à uobis clamat, & clamor eorũ in aures domini Sabaoth introibit. Aepulati estis super terrã, & in luxurijs enutristis corda uestra in die occisiõis cõdemnastis & occidistis iustũ & nõ resistit uobis. Væ fratres his per quos tribulant, uos uero quantũ amplius tribulamini, tantũ purgatiores atque beatiores efficiamini, si tamen ipsa tribulatio patienter fuerit supportata. Vnde & ipsa ueritas per se dicit: Beati qui persequutionẽ patiuntur propter iustitiam. Et alibi: Beati eritis cũ uos oderint homines, & persequuti fuerint, & eiecerint nomen uestrũ tanquam malũ: gaudete in illa die, quoniam merces uestra multa est in cœlo. DATA IX. CAL. AVGVSTI. Traiano & Eliano VV. CC. COSS.

Iacobi 4. *Iacobi 5.* *Math. 5.*

FRAGMENTI EPISTOLAE ALEXANDRI FINIS.

IN SECVNDAM ALEXANDRI EPISTOLAM ARGVMENTVM, PER IO. SICHARDVM.

ORationũ quanti sint fructus, declarat hæc epistola, ad quas magnopere nos inuitat, eam tamen magis celebrat, quæ cõmuni multorũ inter se adfectione fit. Si enim Christianis debent omnia esse cõmunia, uotis etiam cõmunibus, quibus impetremus quod uolumus, opus esse docet. Si qui uero, ut necesse est in ꝓmiscua multitudine aliquãdo accidere, episcopos in ministerio importunius interpellant, aut turbant, eos arcendos aliquandiu à Christianorũ cõmercio ducit, ut uel isthoc pacto, ad cor reuersi, Christo lucrifiant. Proinde ad dilectionem mutuam hortatur, cum alios, tum ipsos maxime episcopos, ut cõmunibus auxilijs, scuto fidei, & gladio uerbi hostes profligẽt, aut in ditionem redigãt. In eo certamine, ut humanitus fermè fit, si quẽ ex fratribus uiderint durius acceptũ, aut ab aduersarijs præualentibus proscriptũ, iubet eos qui integri etiam dum sunt condolere, ut ethnicos, si nullis alijs machinis debellare possint, patientiæ tamen & concordiæ inter se glutino labefactent. Non enim raro patientia plus proficitur, quàm si uel omnia omnium generum tormenta adhibeas, præsertim si animus nullius mali sibi conscius, innocentia pro muro uti poterit.

SECVNDA ALEXANDRI EPISTOLA OMNIBVS FRATRIBVS SCRIPTA.

A DILECTISSIMIS fratribus, omnibus episcopis, per diuersas constitutis regiones, ALEXANDER episcopus. Nulli fratres dubiū est, quia boni à malis semper persequutionem patiuntur & tribulantur, propter quod nos humiliari oportet sub potenti manu dei, ut liberet nos in tempore tribulationis: Nam sicut leo rugiens circuit, quærens quem deuoret, sic diabolus nō cessat circuire & quærere, quos ex fidelibus perdat, & maxime illos, quos ardētiores in seruitio saluatoris, eiq; familiariores inuenerit. Familiariores dico eos quos sibi sacrari, & in ordine apostolatus constitui uoluit. Ipsi enim pro populo interpellant, & peccata populi cōmendant, quia suis precibus & oblationibus ea delent atque consumunt: qui quanto digniores fuerint, tanto facilius pro necessitatibus quibus clamant exaudiūtur. Multum enim, ut ait beatus apostolus Iacobus, ualet deprecatio iusti assidua: qui enim uos persequitur, ipsum, cuius uice legatione fungimini, persequit̄. Quia sicut ipse filius dei mediator fuit dei & hominū, ita & uos eius uice, in ecclesia estis constituti, ut inter deū & homines legatione fungimini. Si quis autem legationem uestram impedit, nō unius, sed multorū profectum auertit. Et sicut multis nocet, ita à multis arguendus est, & bonorū societate arcēdus, & quia dei caussam impedit, & statū conturbat ecclesiæ, ideoq; ab eius liminibus arceatur ab omnibus, talis est cauendus, & nō in cōmunionē fideliū, usq; ad satisfactionem recipiendus. B Est enim statū olim, ut qui statū conturbat ecclesiæ, ab eius liminibus arceatur, nec cum fidelibus cōmunicet, qui eorū bona auertit. Vos ergo si dilectionem habueritis adinuicem, & unanimes fueritis, facile tales superare poteritis. Si uero, quod absit, discordes fueritis, & canino dente uos derodere cœperitis, non solum eos nō superabitis, sed & uobis ipsis nocebitis, atq; ab eis superabimini, & innocentes forte peribitis. Qui autē ex uestro collegio fuerit, & ab auxilio uestro se subtraxerit, magis schismaticus q̄ sacerdos esse probabitur. Ecce, inquit propheta, quàm bonū, & quàm iocundū habitare fratres in unum. Illi uero nō in unum habitant, quia fratrū se solatio subtrahunt, & quod deterius est, fratribus insidias præparant, aut laqueos ponunt. De his enim & eorū similibus dominus per Oseam prophetā loquitur dicens: Propter uos lugebit terra, & infirmabitur omnis qui habitat in ea: In ea bestiæ agri, & uolucres cœli, sed & pisces maris congregabuntur: Veruntamen unusquisq; nō iudicet, & nō arguatur uir: Populus enim tuus sicut ini qui contradicunt sacerdoti: Et corrues hodie, & corruet etiā propheta tecū: Nocte tacere feci matrem tuam, conticuit populus meus, eò quod nō habuerit scientiā: Quia tu scientiam repulisti, repellā te, ne sacerdotio fungaris mihi: Et quia oblita es legis dei tui, obliuiscar filiorū tuorū, qui peccauerunt mihi: Gloriam eorū & ignominiam cōmutabo, peccata populi comedent, & ad

1. Petri 5. — *Iacobi 5.* — *Excommunicatio.* — *Canino dente arrodere.* — *Oseæ 4.*

C

iniquitatem eorũ subleuabunt animas eorũ, & erit sicut populus, sic sacerdos, & uisitabo super eum uias eius, & cogitationes eius reddam ei, & comedent, & nõ saturabuntur, fornicati sunt, & nõ cessauere, quoniã dominũ derelique runt in non custodiendo. Hæc cauete fratres, & bona semper agere festina te, quia in hoc cognoscent omnes, dicit dominus, quoniã mei estis discipuli, si dilectionem habueritis adinuicem. Bonum est nanq; procul dubio, & omni bus timentibus deum desiderabile, cohibere dissensiones & altercationes, fra tribusq; subuenire, & inuicem nõ ridere, sed adiuuare. Nos ergo qui discipu li domini, & dici & esse cupimus, portare crucem CHRISTI, & compati fratribus debemus, & nõ quascũq; eis insidias aut foueas præparare quia tale nomen nõ meret, qui fratribus foueam parat. Nolite errare fratres, quia deus non irridetur. Huius rei gratia uobis dominus cõmisit ecclesiam suam, ut pro omnibus laboretis, & cunctis oppressis opem ferre non negligatis. Vnde & dominus per prophetam loquitur, dicens: Hæc dicit dominus, iudicate ma ne iudiciũ, & eruite ui oppressos de manu calumniantis, ne forte egrediatur quasi ignis indignatio mea, & succendatur, & nõ sit qui extinguat. Vos ergo qui in summa specula à domino constituti estis, attendere eos, & opprimere oportet, qui inter fratres seditiones & scãdala excitãt, ne simul cum eis perea tis. Salutate omnes qui recte laborãt in euangelio CHRISTI, & iuste guber nant nauẽ eius, ne cohabitantes in ea mergantur, aut suffocentur. Salutat uos omnis apostolica ecclesia in domino, Amen. DATA IX. CAL. NO VEMBR. Traiano & Eliano VV. CC. COSS.

Ioan. 13. — Ad Galat. 6. — Hiere. 22.

D

IN TERTIAM ALEXANDRI EPISTOLAM ARGVMENTVM, PER IO. SICHARDVM.

QVale debeat esse episcoporũ officium, docet hæc Alexandri epistola, nempe ut omne uitæ tempus in cognitione diuinarũ scripturarũ collocent. Atque ex ea leges uitæ hominibus præscribant. Sicuti enim ut credam facile adducor, ex inscitia scripturarũ quædam in ecclesiã redundasse, non ita ex præscripto Christi, ita in spem uenio rem christianam, & melius, & constantius habituram; si id studiũ quod in prophanis quibusdam rebus consenescit, incipiant episcopi atq; presbyteri legi diuinæ addicere, ut qui Christi legatione funguntur, eius etiam mandata in procinctu habeant, cuius titulo præ cæteris apud homines conspicui sunt.

TERTIA ALEXANDRI EPIST. OMNIBVS PRESBYTERIS SCRIPTA.

ALEXANDER episcopus omnibus diuino sacerdotio fungẽ tibus, pax & misericordia multiplicetur, & sapientia atq; bo na uoluntas in omnibus augeatur, & fructificetur à domino. Gratia dei sumus, fratres charissimi, id qđ sumus, idcirco no bis prouidendũ est, & oppido decertandũ, ne in ea uacui in uenıamur, sed eadem nobis cooperante gratia, fructũ domino plurimum re portemus,

1. Cor. 15.

A portemus, quod aliter fieri nō poteſt, niſi ſapientiam ſcrutando, eiusq; præcepta lectionibus & hymnis meditando, atque eo adminiculante implendo, orando, uigilando, & uoluntatem eius, in quantū ipſe largitus fuerit, perficere ſtudeamus. Nec enim negligendam gratiam nobis dominus dedit, ſed fideliter exercendam tribuit. Dilectio enim ſine ſimulatione in nobis eſſe & apparere debet: quia omnis qui odit fratrem ſuū, homicida eſt: qui uero diligit eū, in deo manet, & deus in eo. Vnde Apoſtolus ait: Nolite iudicare fratres inuicem, ſed hoc iudicate magis, ne ponatis offendiculū fratribus uel ſcandalum. Et dominus inquit: Quod tibi nō uis fieri, alteri ne facias. Et alibi: In hoc cognoſcent omnes, quia mei eſtis diſcipuli, ſi dilectionem habueritis ad inuicem. Et Salomon ait: Sacrificiū ſalutare eſt, attendere mandatis, & diſcedere ab omni iniquitate: Summa enim iniquitas eſt fratres, detrahere & accuſare. Vnde ſcriptū eſt: Omnis qui detrahit fratri ſuo, homicida eſt, & omnis homicida non habet partē, aut hæreditatē in regno dei. Et alibi: Cauete uos fratres chariſſimi, ne participes efficiamini, qđ abſit, malis eorū: & nō ſolū uos cauete à talibus, ſed & alios cauere ab eis, & auertere docete. De his eñ dñs ait per ꝓphetā Michæā: Væ qui cogitatis inutile, & operamini malū in cubilibus ueſtris, in luce matutina faciunt illud, quoniā contra deū eſt manus eorū. Et cōcupierūt agros, & uioleter tulerūt, & domos rapuerūt, & calumniabant uirū & domū eius, uirū & hæreditatē eius. Idcirco hæc dicit dñs: Ecce ego cogito ſuper familiam iſtam malū, unde nō auferetis colla ueſtra, & nō ambulabitis ſu-
B perbi, quoniam tempus peſſimū eſt. In die illa ſumetur ſuper uos parabola, & cantabitur canticū, cum ſuauitate dicentiū: Depopulatione uaſtati ſumus, pars populi mei cōmutata eſt. Quomodo recedis à me, cū reuertatur qui regiones noſtras diuidat. Propter hoc nō erit tibi mittens funiculū ſortis in cœtu domini. Ne loquamini loquentes: Non ſtillabit ſuper iſtos, non cōprehendet confuſio, dicit dominus Iacob: Nunquid abbreuiatus eſt ſpiritus domini, aut tales ſunt cogitationes eius? Nonne uerba mea bona ſunt cum eo qui recte graditur? Et è contrario populus meus in aduerſariū cōſurrexit: Deſuper tunicā palliū ſuſtuliſtis, eos qui tranſiebant ſimpliciter, conuertiſtis in bellum. Et contra de his qui accuſantur uel tribulantur, per Naum prophetam confortans eos, ſic loquitur dominus: Et confortans in die tribulationis, & ſciens ſperātes in ſe. Et diluuio prætereunte cōſummationem faciet loci eius, & inimicos eius perſequentur tenebræ. Quid cogitatis contra dominū, conſummationem ipſe faciet: Nō cōſurget duplex tribulatio, quia ſicut ſpinæ ſe inuicem cōplectuntur, ſic conuiuiū eorum pariter potantiū: Conſumentur quaſi ſtipula ariditate plena: Ex te exibit cogitans contra dominū malitiam, mente pertractans præuaricationē. Hæc dicit dominus. Si reperti fuerint ita plures, ſic quoq; adtondent & pertranſibit: Afflixi te, & non affligā te ultra. Facile eſt fratres uerbo fallere hominē, ſed nō deum, ſapiens non eſt qui nocet, nec uir linguoſus in malū ſe diriget in terra. Nihil uero mali uult qui fidelis eſt, malo enim & prauo ingenio fides aliena eſt, ait Apoſtolus, de infidelium ignoran-

Scrutari ſcripturas.

Rom. 14.

Ioan. 13.

1. Ioan. 3.

Ad Epheſ. 5.

Mich. 2.

Naum. 1.

C

tia. Si enim cognouissent, nunquam dominũ gloriæ crucifixissent: crucifigũt enim dominũ qui eum in sacerdotibus suis persequũtur, quia crux à cruciatu dicitur: magnũ uero cruciatũ sustinet qui uim patitur. Sed tamen qui persequutionem patiuntur propter iustitiam, ecce ait Iudas apostolus, ueniet dominus in nubibus suis facere iudiciũ, & perdere omnes impios, & arguere omnem carnẽ de omnibus operibus impietatis eorũ. Hæc fratres ualde timenda sunt, & perpendenda, ne ueniens unusquisq; ad iudiciũ, pœnã cũ impijs recipiat, sed cum iustis gloriã, quod pius dominus præstare dignetur, qui uiuit & regnat per secula cuncta. DATA CAL. MAI, Eliano & Vetere VV. CC. COSS.

IN XISTI EPISTOLAM ARGVMENTVM, PER IO. SICHARDVM.

Xistus ab apostolis sextus Rom. episcopus, trinitatis mysterium paucis attingit uerius quàm tractat, cui tanquam rei peruulgatæ, & quæ extra controuersiæ aleam esse debeat, ab omnibus, quotquot Christiano censemur uocabulo, assentiendum docet, aperte hoc præ se ferens, ut de rebus, quarũ agnitio nõ ad plenum nostræ imbecillitati constare possit, potius pie & liberaliter suspicemur, quàm ut curiosius & ob id incautius inuestigemus. Quod enim nostræ salutis interest, id fermè totũ situm est loco illustri, ut nec possit ignorari etiam ab his qui uel huius ꝓfessionis limen ingressi fuerint. Trinitati autem sacrosanctæ, indiuiduam coniungit unitatem, ita ut tantundem deferatur filio, quantũ patri, nec sit quicquam honorificũ patris, quod nõ idem filio cõpetat, quod usq; adeo uisum est indignũ Ebionitis, ut gradibus aliquot superiorem fecerint patrem, filium autem interuallo quodam sequentem. Porrò nec desunt alij qui dum anxie magis quàm pie huic rei insudant, in admirabilem illam trinitatem, tanquam in scopulos impegerunt. Iudiciorum uero quia huc usque ex industria nõ meminimus, & nulla est omnino epistola, quæ nõ obiter saltem eorum mentionem inijciat, dicam semel, sed prolixius paulo. A secularibus, ita enim loquuntur, nõ donant alicuius criminis insimulari episcopum, nisi de accusatoris iam antea fide, integritate, sit apud nos testatũ. Est hoc equidem uel maximũ ueteris innocentiæ argumentum, quod cũ à bonorũ essent criminationibus, suapte innocẽtia satis muniti, secularibus uero tantũ occurrendũ ducerent. Ne uero hic quenq; secularium nomen torqueat, uideo eos hoc uocabulo dicere uoluisse, quos ferè sycophãtas hodie appellant, qui cum à fide christiana essent remoti, magni quiddam se cõsequutos existimabant, si conficto pro tempore crimine, negociũ episcopis facesserent, & tanquam remoram inijcerent, quo minus possent ex animi sententia ministerio uerbi inseruire.

D

Ebionitarum hæresis.

Seculares qui appellentur.

XISTI EPISTOLA DE VNITATE DEI, OMNIBVS FRATRIBVS SCRIPTA.

OMNIBVS in deo patri & dño nostro IESV CHRISTO dilectis fratribus, in charitate domini nostri IESV CHRISTI, XISTVS Romanæ urbis archiepiscopus, salutem. Charissimi fideliter agite in omnibus, ut fideles & non infideles inueniamini. Nolite imitari malũ, sed quod bonũ est agite, quia qui bene agit, ex deo est, qui aũt male, nõ ex deo, sed ex diabolo est. Fidẽ enim

rectam

A rectã uos tenere oportet, ut dissentientes ab apostolica non sitis doctrina. Illũ enim uerũ deũ, patrẽ & filiũ, & ex pphetis, & ex apostolis prædicatũ, à quibus etiã spiritũ sanctũ credimus nõ esse discretũ, Esaia propheta dicente: Ego sum deus, & nõ est alius præter me. Et per meipsum iuro, qa exiuit ex ore meo ueritas, & sermo meus nõ reuertetur, quia mihi inclinabitur omne genu, & omnis lingua iurabit per dñm, dicens: Iustitia & gloria ad eũ ueniet. Et ut in hoc testimonio patrẽ simul & filiũ fuisse cognoscatis, Paulũ apostolũ audite, dicentẽ: Vt in nomine IESV omne, inquit, genu flectatur, cœlestium, terrestrium, & infernorũ, & omnis lingua cõfiteat, quia dominus IESVS CHRISTVS in gloria est dei patris omnipotentis. Quod si secundum aliquos filius minor est patre suo, ergo minorata est & gloria patris in filio. Et ubi est quod in Salomone scriptura loquitur, dicens: Sicut etiam in conspectu eorum, inquit, magnificatus es in nobis, ita in conspectu uestro magnificaberis in illis, & cognoscant te sicut & nos cognouimus, quoniã non est deus præter te domine. Diligenter attende, & agnosce filium esse, qui magnificabitur in iudicio, dum uenerit uiuos & mortuos iudicare. Item Esaias: Audite domus Iacob & residui domus Israël, qui egredimini ex utero, & erudimini à puero usq; ad senectutẽ, ab initio ego sum, & quousq; senescatis ego sum, ego uos feci, & ego sustineo, ego remittam, ego suscipiam dicit dominus. Et iterũ: Ego sum deus, præter me nõ est alius deus, annũcians nouissima priusquàm fiant. Audite me

B Iacob & Israël quem ego feci, ego sum dñs deus tuus, & non est alius præter me. Item alibi: Ego sum dominus primus, & ego nouissimus, & in ea quæ superuentura sunt in nouissimo ego sum. Item ibi: Ego sum deus qui te creaui, qui te audiui, & cõmuniui dextera mea. Et unitatem patris & filij assignãs, loquitur dicens: Ego testis uester, dicit dominus deus, & puer meus tu quem ego elegi, ut sciatis & credatis, quia ego sum, & ante me nõ fuit alius deus, & post me nõ erit. Vnũ hi, qui nõ sanè sapiũt, eligant è duobus, aut fateantur patrem & filiũ unum deũ, aut si solum patrem deum esse contendunt, ergo illi dominus IESVS CHRISTVS deus filius, non erit deus, quia scriptum est: Ante me nõ est alius deus, & post me nõ erit. Si secundũ tales ita est, cur Apostolus talia prædicat, & eundem filiũ deum super omnia benedictũ insinuat? quorũ patres, inquit, ex quibus CHRISTVS secundũ carnem, qui est super omnia benedictus in secula. Item Esaias dicit: Dominus deus Israël qui liberauit eum de Aegypto: ego sum primus, & ego post hæc, & præter me non est deus, sicut ego sum qui stet & uocet, & præparet mihi ex quo hominem feci in hoc seculo. Item alibi. In te est deus, & nesciebamus, & nõ est alius præter te. Tu eñ es deus, & nesciebamus, deus Israël saluator unus deus. Nõ sunt pater & filius: sed est deus in quo es dicitur. Deus pater quẽ aliũ deum nõ esse propheta sæpenumero protestatur & Hieremias: Hic deus noster, ait, & nõ adplicabitur alter ad eum, qui inuenit omnem uiam sciẽtiæ, & dedit eam Iacob puero suo, & Israël dilecto suo, post hæc in terris uisus est, & inter homines conuersatus est. Et in Salomone habetur: Miserere nobis deus omnium, &

Esaie 45. Ad Philipp. 2. Esaie 46. Esa. 45. Esa. 41. Esa. 43. Ad Rom. 9. Eccle. 36.

C ostende nobis lumen miserationis, & immitte timorem tuũ super gentes, quæ nõ exquisierunt te, ut cognoscãt quoniam nõ est alius deus, nisi tu. Item alibi. Domine deus Israël, nõ est tibi similis in cœlo sursum. Et in psalmo: Quoniã quis deus præter dominũ, aut quis deus præter deũ nostrũ? Et in Genesi: Et pluit dominus à domino ignem & sulphur super Sodomã & Gomorrhã, & euertit ciuitates illas. Si solus pater deus est, qui pluit ignẽ & sulphur à domino super prædictas ciuitates, uel eas auertit, quæso responde. Et in Deutero. Dominus solus deducebat eos, & non fuit cũ illis deus alienus. Et Paulus apostolus: Vnus deus qui iustificat circumcisionem ex fide, & præputium per fidem. Et ad Corinth. Deus erat in CHRISTO, mundũ reconcilians sibi. Et iterum: Non est deus nisi unus. Et ad Gal. Mediator aũt unius non est, deus autem unus est. Et unitatem patris & filij & spiritus sancti demonstrans, Ephesijs scribens, ita cõfirmat: Sufferentes inuicem in charitate, soliciti seruate unitatem spiritus in uinculo pacis, unũ corpus & unus spiritus, sicut uocati estis in una spe uocationis uestræ, unus dominus, una fides, unum baptisma, unus deus. Si enim non sanè sapientes, unitatem fidei uoluerint simpliciter desipere, ex hoc itaq; testimonio, in uno spiritu poterunt simul patris & filij unitatẽ cõdiscere. Patrem igitur, ut superius comprehensum est, in diuinis literis genitũ ꝓprie positũ, nec legere possunt penitus, nec probare, sed quia id ipsum fides exigit christiana, absq; ulla dubitatione ingenitus creditur, qui tamen secundum seriem scripturarũ, in filio à se genito, uisus esse monstrat. D Cæterum placuit propter malorũ hominum infestationem, ut in accusatione domini ministrorum, primo persona, fides, uita, & conuersatio blasphemantiũ enucleatim perscrutetur. Nã fides omnes actus præcedere debet, quia dubius in fide infidelis est, nec eis omnino est credendum, qui ueritatis fidem ignorant, nec rectæ conuersationis uitam ducunt, quoniam tales facile & indifferenter lacerãt, & criminantur recte & pie uiuentes. Ideo suspicio eorũ discutienda est primũ & corrigẽda, neq; accusatoribus suspectis, uel de inimicorũ domo ꝓdeũtibus est credendũ. Erant enim quidam qui prius uidebantur esse ex nobis, sed non erant: si uero essent ex nobis, mansissent utiq; nobiscũ, & non conturbassent fratres. Exacuerunt enim, ut ait propheta, linguas suas sicut serpentes, uenenũ aspidum sub labijs eorum. Quapropter hi respuendi sunt, si incorrigibiles apparuerint, & uitandi, ne domino decipiant famulantes. State ergo dilectissimi super uias, aspicientes & interrogantes de semitis domini antiquis, & uidete quæ est uia bona & recta, & ambulate in ea, & inuenietis requiem animabus uestris. DATA XVII. CAL. MAI. sub Adriano & Vero.

Marginalia: Deut. 4. — Psal. 17. — Gen. 19. — Deut. 32. — Ad Rom. 3. — 2. Cor. 5. — Ad Gal. 3. — Ad Ephe. 4. — In accusantibus quæ sint spectanda. — Psal. 31.

IN EPISTOLAM HYGINI ARGVMENTVM, PER IOANNEM SICHARDVM.

COmmendaturus nobis humilitatem, animiq; submissionem Hyginus, ut auspicatius id faciat, à capite Christo rem repetit, qui cum esset in forma dei, non rapinam arbitratus est, ut esset deo similis, sed semetipsum inaniuit, forma serui sumpta, in similitudine hominũ constitutus, & figura repertus ut homo, humiliauit seipsum, factus

factus obediens usque ad mortem, mortem autem crucis, dicente diuo Paulo ad Philippenses. Eius autem cum omnis uita, rerumque gestarũ series, sit nobis ad imitationem proposita, tamen ægre reperies aliud, in quo propius erga nos diuinæ uoluntatis affectum agnoscas, quàm quod extra omnẽ huius mundi iniuriam positus, uolens tamen pro hominum salute, omnes calamitates subierit, suo nos exemplo inuitans, ut quo simus superiores, hoc nos geramus submissius.

PRIMA HYGINI
EPISTOLA CATHOLICA.

HYGINUS in CHRISTI nomine almæ urbis Romæ episcopus, cunctis apostolica fide, & doctrina uigentibus, salutem. Charissimi, Deus filiũ suũ misit in similitudinem carnis peccati, & de peccato damnauit peccatũ in carne, ut iustitia legis impleretur. Filius nõ secundum deitatem solam à patre missus est, sed secundũ carnem, quam clemẽter & pie pro nobis assumere nõ dedignatus est. Nam quod semetipsum exinanita maiestatis suæ potentia, id est se filius miserit, Apostolus contestat᷑, qui ait: Semetipsum exinaniuit, formã serui accipiens, & humiliauit semetipsum, factus obediens usque ad mortem, mortem aũt crucis. Et Esaias: Nõ legatus neque angelus sed ipse dominus ueniet, & saluabit eos. Item alibi: Palàm apparui non quærentibus me. Et Hieremias: Dereliqui domũ meam, & dimisi hæreditatem meam, ueni & factus sum illis in obprobriũ. Et in Michæa: Ecce dominus ueniet, & cõmouebuntur montes sub eo. Et in Zacharia: Gaude & exulta filia Sion, quia ecce uenio ego, & cõmorabor in medio tui, dicit dominus. Et Apostolus ad Timoth.: Humanus sermo, & omni acceptione dignus, quoniam CHRISTUS IESUS uenit in hũc mundũ, peccatores saluos facere. Et Michæas: Ecce subito ueniet in templo sancto suo dominus quem uos quæritis, & angelus testamenti quem uos uultis. Et in euangelio: Non ueni uocare iustos, sed peccatores in pœnitentiam. Item alibi: Quid nobis, & quid tibi IESU fili dei, uenisti ante tempus perdere nos? Item alibi: Ego ueni ut uitam habeant, & abundantius habeãt. Item alibi: Nemo ascendit in cœlũ, nisi qui de cœlo descẽdit, filius hominis qui est in cœlo. Nunquid in his tantis ac talibus testimonijs, quibus se filius dei à semetipso uenisse testatus est: poterit quis dicere, ab alio, & nõ à semetipso uenisse? dum manifestũ est eum qui carnẽ nostram dignanter assumpsit, uolũtarie & nõ ab alio missus aduenerit: nam qui in patre manens, ubique potentia sua consistit, quò à patre mitteretur omnino non habuit. Quoniam nulla pars cœlorũ ac terræ, à conspectu patris excipitur, ubi secundum uos à patre filius mitteretur. Et Paulus: Renouamini, inquit, spiritu mentis uestræ, & induite nouũ hominẽ, qui secundũ deum creatus est, in iustitia & sanctitate ueritatis. Et ad Hebræos: In eo enim qui passus est, ille tentatus est, nam potẽs est ei qui tentat᷑ auxiliari. Vnde sanctæ uocationis semper cœlestis participes, considerate apostolũ, & pontificem confessio-

[Marginal notes: A; Ad Philip. 2.; Esaiæ 35.; Esaiæ 65.; Hiere. 10.; B; Zach. 2.; 1. Tim. 1.; Luce 5.; Matth. 8.; Ioan. 10.; Ad Ephes. 4.; Hebr. 2.]

C nis nostræ IESVM fidelem existentē ei qui creauit eum. Et ad Coloss. Nunc autem deponite & uos uniuersa, iram, indignationem, malitiaq; ex ore uestro non procedat: Nolite mentiri inuicem, expoliantes uos ueterem hominem cū actibus suis, & induite nouū, eū qui renouatur in agnitione secūdum imaginem eius qui creauit eum. Nunquid is qui uniuersam creaturam uisibilem ꝓpria potestatis uirtute procreauit ac fecit, seipsum antea aut postmodū, quod dicere nefas est, creauit uel facere potuit? Et dominus in euangelio ait. Qui me uidet, uidet & patrem. Et iterum: qui me odit, & patrem meū odit. Et iterum: Vt omnes honorificent filium, sicut & honorificant. Et iterum: Vt sint in uobis unum, sicut & nos sumus unum: tu in me, & ego in eis. Et iterū: Omnia mea tua sunt. Et iterum: Ego in patre, & pater in me. Et iterum: Pater in me manēs, facit opera hæc. Et Ioannes euangelista ait. In principio erat uerbum, & uerbum erat apud deum, & deus erat uerbū. Et iterum ipse alio loco: Tres sunt, inquit, qui testimonium perhibent in terra, aqua, sanguis, & caro: Tres in nobis sunt qui testimoniū perhibent in cœlo, pater, uerbū, & spiritus, & hi tres unum sunt. Nos itaq; in natura deitatis, quia unum sunt pater & filius, nec patrem credimus aliquid tempore præcessisse, ut maior sit filio, nec filium postea natum esse, ut deitate patris minoretur. Nos enim supernæ memores disciplinæ, qualemcūq; cadentibus dexteram porrigimus, & à ruinæ præcipitio quos possumus releuamus, & defensiones atq; adminiculum totis uiribus præbere cupimus. Certe uel si mens sit recti cōscientia uindicta, dignus est qui alij existit caussa periculi, qui uero innocentē uel fratrem, quocūq; ingenio persequitur, ipse in iugulū mortis impingit, ut ait diuinus & beatus præco: Noli detrahere ne eradiceris: noli accusare, ne accuseris: noli iudicare, ne iudiceris: quia in quo iudicio iudicaueris, iudicabitur de te. Nemo creditur nō odisse, quorū rebellatione non læditur. Dicit enim dominus: Omne regnū in se diuisum, non stabit: & omnis scientia & regula aduersum se diuisa, non stabit. Ideoq; necesse est ut concorditer salubres suscipiatis hortatus, nihil per contentionem agentes, sed ad omne studiū deuotionis, unanimes diuinis & apostolicis constitutionibus uos præparetis. DATA XVII. OCTOBRIS, Magno, & Camerino COSS.

Coloss. 3. Ioan. 14. Ioan. 15. Ioan. 5. Ioan. 14. Ioan. 1. 1. Ioan. 5.

D Corrupta hæc adeo erant, ut non adpareret quomodo possent restitui.

IN ALTERAM HYGINI EPISTOLAM ARGVMENTVM, PER IO. SICHARDVM.

ATheniensen, quos etiā dū circa idola pueriliter ineptire uidit, familiariter admonet Hyginus hac epistola, ut tandem dediscant idolorū cultū, & à putribus, ut Lactantius appellat, dijs gentiū, ad uerū deum animos adplicent: Quos uero eousq; in fide promouisse cognouerat, ut præ uero deo idola contemnerent, certo cōsilio ab eorum cōmercio, qui admoniti ad ueri prophetæ cognitionem proficere nollent, sibi temperare iubet, ne mali huius contagio ex cōuictus familiaritate clanculū serpens, eos etiam inficiat, qui Christū quidem amplexi, quāuis tamen persuasione poterant aliorsum impelli. Si enim abluti baptismo, ex professionis præscripto, cum illotis nō uescebantur; Et si cōmissum est apostolis, ut prædicationis gratia uenientes in ciuitates

tet, uideant qui sint digni apud quos cibum capiant, quanto magis cōuenit, ab eorū cōmunione esse nos immunes; quibus gratum esse nihil plane potest, nisi quod morē suum resipiat? Et quia plerics Christianorū grauiter ob id audirēt, atqꝫ asperius in idola loquuti, passim etiam exularent, iubet bono animo diem iudicij expectare, ut tanta mercedis spe, leuiora fiant, quæ ethnici, ridiculis suis dijs excæcati, in Christianos statuebant.

ALTERA HYGINI

EPISTOLA ATHENIENSIBUS SCRIPTA.

HYGINVS episcopus Atheniensibus salutem. Multa mihi fiducia est apud uos fratres, & multa gloriatio pro uobis, repletus sum consolatione, superabundoqꝫ in omni tribulatione uestra. Tribulor enim quando de uobis audio quod non oportet. Consolor uero quoties ea inter uos fieri cognouero, quæ bonos Christianos decet implere. Nolite fratres iugū ducere cū infidelibus. Vnde doctor gentium loquitur, dicens: Quæ participatio iustitiæ cum iniquitate, qui autem templo dei consensus cum idolis? Vos enim estis templum dei uiui, sicut dicit dominus, quoniam inhabitabo in illis, & inambulabo, & ero illorū deus, & ipsi erūt mihi in populos. Si enī deus angelis peccātibus nō pepercit, sed cathenis noctis in infernū detractos, in tartarū tradidit ad iudiciū cruciandos reseruari, & originali mūdo nō pepercit, sed octauū Noë iustitiæ præconem custodiuit, diluuiū mundo impiorū inducens, & ciuitates Sodomorum & Gomorrhæorū in cinerem redigēs, euersione damnauit, exemplū eorum qui impie acturi sunt ponens: quid putatis iniquis & impijs perseuerantibus in nequitia eorū erit? Iustum uero Loth oppressum à nefandorum iniuria & cōuersatione eruit, aspectu enim & auditu iustus erat, habitās apud eos qui in diem de die animam iustam iniquis operibus cruciabāt. Nouit dn̄s pios de tentatione eripere, iniquos uero in diem iudicij cruciandos reseruare, magis autem eos qui post carnē in concupiscentia immunditiæ ambulant, dominationemqꝫ contemnunt, audaces, sibi placentes, sectas nō metuunt facere, blasphemantes. Vnde enim erroris societatem, uel à sui propositi tramite recedentem, aut apostolicæ sedis iussionibus inobedientem suscipere nō possumus, nec impedire recte credentes, uel sanctorū patrum suorū iussionibus obtemperantes permittimus, quia inter infideles magna debet esse distinctio. Si deus, fratres, iustis nō pepercit, qd de nobis peccatoribus fieri putatis? Custodite uos ab omni inquinamento carnis & corporis ut salui sitis in aduentu domini. Illud autem hoc nō lateat uos, ut ait Apostolus charissimi, quia unus dies apud deum sicut mille anni, & mille anni sicut unus dies, non tardat, dominus promisit. Sed patienter agit propter uos, nolēs aliquos perire, sed omnes ad pœnitentiam reuerti. Adueniet autem dies domini ut fur, in qua cœli magno impetu transient, elementa uero calore soluentur. Cū hæc igitur omnia dissoluenda sunt, quales oportet uos esse in sanctis conuersationibus, & pieta-

2. ad Cor. 6. — Gen. 7. — 2. Petri 2. — 2. Petri 3. — 1. Thess. 5.

C tibus? expectantes & properantes in aduentu diei, per quem cœli ardentes soluuntur, & elementa ignis ardore tabescent. Nos uero cœlũ & nouam terrã, & promissa ipsius expectamus, in quibus iustitia habitat. Deus aũt omnis gratiæ, qui uocauit nos in æternã suam gloriam in CHRISTO IESU, modicum passos ipse perficiet, confirmabit, solidabitq́, ipsi gloria & imperium in secula seculorum, Amen. DATA X. CAL. MAR. Magno & Camerino COSS.

IN SOTERI EPISTOLAM, ARGVMENTVM PER IO. SICHARDVM.

Diuersitas naturarũ in Christo efficit, ut proprie loquẽtes alio atq; alio modo de humana natura, atq; diuina dicãt. Eò enim quod deus est, in scripturis genitus, homo uero, factus dicitur. Ea autem prædicata, ut scholasticorũ more loquar, maxime huc cõducunt, ut intelligamus de rebus diuinis circumspecte pronunciandũ esse. Sunt enim omnium professionũ usq; ad carbonariam, solennes dicẽdi ritus, quos miscere graue sit piaculũ. Et si quælibet ars etiam mechanica, consecrata quædam & peculiaria habet nomina, quibus inter se ijsdem artibus initiati utunt, multo religiosius profecto obseruandum est in sacris, ne dum illoto de tantis rebus ore loquimur, ipsi uideamur etiam cerdonibus stultiores, qui de artis suæ mysterijs, non nisi uerecunde loqui consueuerunt.

SOTERI EPISTOLA

EPISCOPIS CAMPANIAE SCRIPTA.

D SOTER apostolicæ sedis archidiaconus, Campanis omnibus salutem in domino. Gaudere uos oportet fratres, qđ diuina largiente gratia, familiares domini uocamini, eiusq; sacerdotij dignitate fungimini. Nunc autẽ rogo uos, ut circà plebes uobis cõmissas laborare dignemini, & fructuosos manipulos domino reportare nitamini. Paulus enim apostolus de fide loquitur, ita dicens: Quod ante promiserat per prophetas suos, in scripturis sanctis de filio suo, qui factus est ei ex semine Dauid secundũ carnem. Item ipse ad Galatas: Postquam autem uenit plenitudo temporis, misit deus filium suum, natum ex muliere, factum sub lege. Et ad Philip. In similitudinem hominũ factus, & habitu inuentus ut homo. Et Psalm. Infirmata est in paupertate uirtus mea, & ossa mea conturbata sunt, & super omnes inimicos meos factus sum obprobriũ. Item: Obliuioni traditus sum tanquam mortuus à corde, factus sum tanquam perditus. Et idem: Tanquam prodigiũ factus sum multis, & tu adiutor fortis. Et idem: Vt iumentũ factus sum apud te, & ego semper tecum. Et idem: Mater Sion dicet homo, & homo factus est in ea, & ipse fundauit eam altissimus. Et idem: Factus sum sicut homo sine adiutorio, inter mortuos liber. Et idem: Et factus sum obprobriũ illis, uiderunt me, & mouerunt capita sua. Et idem: Vigilaui, & factus sum sicut passer solitarius in tecto. Et in euangelio: Verbũ caro factum est, & habitauit in nobis.

Rom. 1. Ad Gal. 4. Ad Philip. 2. Psal. 30. Psal. 70. Psal. 72. Psal. 86. Psal. 87. Psal. 109. Psal. 101. Ioan. 1.

Filius

A Filius igitur secundũ carnem dicitur factus: nam secundũ diuinitatem, à patre nusquam legitur factus, sed genitus. Dum enim pater loquitur, filius loquitur, & cum filius loquitur, pater in illo loquens documentis cœlestibus cõprobatur, Paulo attestãte, qui ait: Multis partibus, multisq; modis olim deus loquutus est patribus in prophetis, nouissime autem loquutus est nobis in filio. Et ut eundem filiũ, excepto patris præcepto, doceam fuisse loquutũ, ex Esaiæ prophetæ uolumine proferimus documentũ. Hæc dicit dominus, in illa die sciet populus meus, quoniam ego sum ipse qui loquebar in seruis meis prophetis, euãgelizãs auditũ pacis, & ecce adsum. Item alibi: Cogitaui & loquutus sum & adduxi, & creaui, & feci. Et apostolus: An experimentũ quæritis eius qui in me loquitur CHRISTI? Et in psalm. Loquebar in testimonijs tuis in conspectu regũ, & nõ confundebar. Et ipse dominus in euangelio cœco à se inluminato dicit: Et uidisti eum & loquitur tecũ ipse est: Verba quæ ego loquutus sum uobis, spiritus & uita sunt. Et ad patrẽ, ego ad te uenio, & hoc loquor in mundo. Et iterũ Iudæis dicit: Loquor uobis, & nõ audistis, si autem uenerit alius, illum audietis. Et iterũ: Hæc loquutus est dominus in gazophylatio, docẽs in templo, & nemo apprehendit eum, quia nondũ uenerat hora eius. Ecce in his omnibus quæ dicta sunt, non docetur filius præcepto patris fuisse loquutus, sed magis propriũ exercuisse in loquendo sermonem. Esaias quoq; propheta ait: Hæc dicit dominus, ego feci terram sensu meo, & hominem super eam, ego solidaui cœlũ manu mea, ego omnibus syderibus mandaui ut lucerent in cœlo. B Item ibi sic dicit dominus: Qui constituit cœlũ & terrã, & fecit eam, ipse finibit eam. Item alibi. Ego primus, & ego in æternũ, manus mea fundauit terram: Dextera mea solidauit cœlũ. Item ibi. Ego feci terram in fortitudine mea, & in brachio excelso. Et in Hieremia: Dominus fecit terram in uirtute sua magna, & erexit orbem terræ in sapientia & prudentia sua, extendit cœlum & posuit sonũ aquæ in cœlo. Defendite charissimi rogamus contra maleuolos homines inconcussum ecclesiæ statum, ut uos CHRISTI dextera defendat in æuum. DATA NON. & Aquilino VV.CC.COSS.

Ad Heb.1. *1. Cor.13.* *Psal.118.* *Ioan.6.* *Ioan.8.* *Esaiæ 48.* *Hiere.51.* *In uetustißimo codice deerat alterius consulis nomen.*

IN EPISTOLAM VICTORIS ARGVMENTVM, PER IO. SICHARDVM.

DE sacramentorũ administratione non satis conuenerat episcopis Africæ, ob id post longas, easq; capitales dissensiones, res uidebat̃ in apertũ bellũ eruptura. Necesse est enim quotiescunq; de rebus summis controuertitur, & quæ uenerari nos decebat, scurriliter deridenda ꝓpinemus, ut quod mutuæ inter nos concordiæ caussa donatũ sit, simultatũ fiat seminariũ. Nam cũ per baptismi, corporisq; dominici, atq; aliarũ rerũ cõmunionẽ, Christus amicitias uellet coalescere, atq; in oẽm posteritatem propagari, accidit ut inexpiabiliũ odiorũ fierent initia. Quod tũ maxime solet contingere, quãdo de administratione pugnat̃, & usus rei in dubio est. Quãobrem eos qui ꝓpriũ sibi quendam administrationis sacramentorũ modũ excogitauerant, abhorrentem ab Euangelij regula, hortatur Victor, ueluti in nullã orbis partem, pro hominũ salute nõ intentus, ut depositis contentionibus in gratiam redeant, potiusq; cogitent sacramentorũ cõmoda, quàm litium studiosi aucupentur caussas, quibus ex industria dissideant.

VICTORIS EPISTOLA EPISCOPIS AFRICANIS SCRIPTA.

VICTOR Rom. ecclesiæ & urbis archiepiscopus, uniuersis episcopis per Africam constitutis, in domino salutem. Semper enim in æterno consilio dei mansit, humani generis incõmutabiliter præordinata reparatio, sed ordo rerũ per dominũ IESVM CHRISTVM temporaliter gerendarũ, dispositiõe uerbi diuini sumpsit exordiũ. Quapropter oportet uos fratres unanimes adminiculum uicissim ferre, in recta ergo fide, & in sacramentis diuinis nõ discrepare, sed cõcordes esse. Quia licet pauci sitis, malorum comparatione, si tamen concordes fueritis, facile auxiliante domino uestros insidiatores superabitis: si uero discordes, quod absit, fueritis, nõ superabitis, sed superabimini. Perlatum est enim ad nostram sedem aliquos uestrum nocere fratres uelle, & ut cadant decertare. Similiter in sacramentis discrepare, & ob id cõtentiones, & æmulationes inter uos fieri, à quibus dissensionibus concordare, & opem ferre uicissim mandamus. Nam si hoc agere cito neglexeritis, & uicissim recõciliari nõ studueritis, ab apostolicæ sedis, & totius ecclesiæ cõmunione uos pellere nõ dubitetis. Nec adtenditis charissimi, qualiter dominus tales per Esaiam prophetã cõminatus est, dicẽs: Dominus enim loquutus est uerbum hoc, luxit & defluxit terra, & infirmata est: defluxit orbis, & infirmata est altitudo populi terræ, & terra interfecta est ab habitatoribus suis, quia transgressi sunt leges, mutauerũt ius, dissipauerũt fœdus sempiternũ. Propter hoc maledictio uorabit terram, & peccabunt habitatores eius. Ideoq; insaniẽt cultores eius & relinquẽtur homines pauci. Luxit uindemia, infirmata est uitis, ingemuerunt qui lætabãtur corde. Cessauit gaudiũ tympanorũ, quieuit sonus lætantiũ, conticuit dulcedo cytharæ. Cum cantico non bibent uinũ, amara erit potio bibentibus illam: Attrita est ciuitas uanitatis, clausa est omnis lætitia, & translatũ est gaudiũ terræ. Relicta est in urbe solitudo, & calamitas opprimet portas; Quia hæc erunt in medio terræ, in medio populorũ. Quomodo si paucæ oliuæ quæ remanserunt excutiantur ex olea, & racemi cũ fuerit finita uindemia. Hi leuabunt uocem suam atq; laudabunt, cũ glorificatus fuerit dominus hinnient de mari: Propter hæc in doctrinis glorificate dominũ, in insulis nomen domini dei Israël. Et dominus in oratione quam discipulos suos docuit orare, ait: Pater noster qui es in cœlis, sanctificetur nomen tuum. In bonis & iustis hominibus, sanctificatur nomen domini, & in malis, blasphematur. Et ipsa per se ueritas ait: Si offers munus tuum ad altare, & recordatus fueris, quia frater tuus habet aliquid aduersum te, relinque ibi munus tuum ante altare, & uade prius reconciliari fratri tuo, & postea offeres munus tuum. Nullis uero liceat doctrinam euangelicã deserere, & sacerdotali honore gaudere.

Esa. 24. D

Matth. 6.

Matth. 5.

DATA CAL. SEPTEMB. Laterano & Rufino V V. C C. COSS.

IN ZEPHYRINI EPISTOLAM, ARGVMENTVM PER IO. SICHARDVM.

A

IN legibus non solũ ueteribus, sed & nostratibus cautum est, ne quicq; nobis aut in rem, aut in dignitatem hominis permittamus liberius, prius quàm sit iudicio de his pronunciatũ. Et cum in primis hoc sit legum ingeniũ, ut uno ore omnibus loquatur: Erant qui Christianis hoc negari contenderent, tanquam his quos, cum nouam & in speciem ridiculam religionem inueherent, merito suo dij hominesq; odissent. Atque ob id à nummarijs quibusdã iudicibus, prædæ inhiantibus, conductitij quidã accusatores, & circũforanei allegabantur, qui simul atq; in uulgus absurdũ aliqđ cõmentũ, domi per insidias cõfictum, sparsissent de Christianis, in eorum fortunas mox fiebat impetus, qui nõ modo criminũ nõ fuerant cõuicti, sed ne litis quidẽ esset dies denunciata. Appellat Zephyrinus leges diuinas ac humanas, quibus tanquã uinculis cũ publica tranquillitas confirmetur, non licere ait, ut eijciantur malis modis, mulctentur fortunis, cõijciantur in carceres, quales quales fuerint professione, nisi de criminibus iam ante constiterit. Et quia tot essent ubiq; paratæ insidiæ presbyteris etiã innocentibus & eruditis, facile suspicans quid demũ esset futurũ de indoctis, & quorũ uitæ ratio non constaret, admonet idẽ ut in electione nouorũ presbyterorũ sint circumspecti, adhibeantq; iudicium, ne parum eruditos huc loci prouehant, aut indignos. Vellem equidem uel sero paterentur sibi episcopi nostræ tempestatis persuaderi, ut aduigilarent quoad fieri posset, ne sine delectu obuiũ quenq; in presbyterorũ numerũ referrent, quibus, dicã libere, cum debemus optimarũ quarumq; rerum interitũ, tum & ipsi episcopi contemptũ, durius hoc fortassis est, at uerum, in quem, dum gratiosi student uideri & clementes nimiũ, inciderunt. Quod ergo pro temporis ratione à Zephyrino de eruditione & uitæ innocentia est dictũ, quid prohibet quo minus nostri seculi rationem cõsiderantes, de numero statuatur? Quis enim nõ uidet ministrorum numerum, hoc enim est eorũ nomen in sacris receptũ, propemodũ creuisse ultra

B

eorum numerũ quibus inseruire debebãt? At hic interim usq; adeo nihil est uidere seruile, ut ipsis sint aliquando tyrannis nocentiores, mentiar uero nisi satis hoc ille status rerũ per se clamet. Olim multitudo principũ Cariam, hodie sacrificulorũ indoctorũ, totum fermè orbem in bella cõiecerat, à quibus ita nos asseruit bonus quidã genius, ut uideantur de integro capitalius exoritura, nisi tandem episcopi hoc esse incipiant, quod nomine præ se ferunt.

ZEPHYRINI EPISTOLA DE PATIENTIA CATHOLICA.

ZEPHYRINVS Romanæ urbis archiepiscopus, omnibus fratribus per Aegyptũ in domino militantibus, Salutem. Tantã à domino huius sanctæ sedis & apostolicæ ecclesiæ fundatore, & beato Petro principe apostolorũ, accepimus fiduciam, ut pro uniuersali, CHRISTI sanguine redempta ecclesia, impigro laboremus affectu, & omnibus domino famulantibus succurramus, & cunctis pie uiuentibus apostolica autoritate opẽ feramus. Omnes qui in Christo uolunt pie uiuere, necesse est, ut ab impijs & dissimilibus patiantur, tanquam stulti & insani, ut meliores & purgatiores efficiantur, qui temporalia perdunt, ut percipiant æterna. Eorũ uero despectio, & irrisio in ipsos retorquebitur qui eos affligunt, & contumelijs afficiunt, cum

C & abundantia eorũ in egestatem,& superbia transierit in confusionem. Nunciatum est enim nobis per apocrysiarios uestros,quosdã fratrũ nostrorũ,episcoporũ uidelicet,ab ecclesijs & sedibus proprijs pelli,suaq; eis auferri supellectilia,& sic nudos & expoliatos ad iudicia uocari,quod omni ratione caret, cũ statuta Apostolorũ,eorumq; successorũ, & præcepta imperatorũ,ac cõstitutiones legum idipsum prouideant,& apostolicæ sedis autoritas idipsum fieri nolit. Præceptũ est ergo in antiquis statutis,episcopos electos atq; suis rebus expoliatos,ecclesias ꝓprias recipere,& primo sua omnia eis reddi,& demum si quis eos iuste accusare uoluerit,æquo periculo facere: Iudices esse decernentes episcopos recta sapientes,& in ecclesia conuenientes, ubi testes essent singulorũ qui oppressi uidebantur,nec prius eos respõdere debere,quàm omnia sua eis & ecclesijs eorũ legibus integerrime restituãtur. Nec mirũ fratres,si uos persequuntur,cum caput uestrum CHRISTVM dominum nostrum,usq; ad mortem sint persequuti, ipsæ tamen persequutiones patienter portandæ sunt,ut eius discipuli esse cognoscamini, ꝓ quo & patimini. Vnde & ipse ait: Beati qui persequutionem patiuntur propter iustitiam. His suffulti suffragijs nõ multũ debemus timere obprobriũ hominũ,neque eorũ exprobrationibus uinci, quoniam hoc nos dominus iubet, per Esaiam prophetam dicens: Audite me qui scitis iudiciũ populus meus,in quorum cordibus lex mea est. Nolite timere obprobriũ hominum,& blasphemias eorum ne timeatis. Considerantes quod in psalmo scriptũ est: Nõnne deus requiret ista? ipse enim nouit abscõdita cordis,& cogitationes taliũ hominũ,quoniã uanæ sunt. Vane autem loquutus est unusquisq; ad proximum suum,labia dolosa, & in corde loquuti sunt mala. Qui dixerunt,lingua à nobis sunt, quis noster est dominus? Nam si hæc in memoria retinerent, minime ad tantam prosilirent iniquitatem. Non enim propter probabilem & paternã doctrinam hoc faciũt,sed ut suam exerceant in seruos dei uindictam. Scriptum est nanq;: Via stulti recta in oculis eius, & sunt uiæ quæ uidentur hominũ iustæ,nouissima autem earũ deducũt ad mortem. Nos enim qui hæc patimur iudicio dei,hæc reseruare debemus,qui reddet unicuiq; secundũ opera eius,qui etiam ministros suos intonuit dicens: Mihi uindictam ego retribuã. Vos enim in recta fide & operibus,bona uoluntate succurrite uicissim, nec aliquis à supplemento fratri subtrahat manum,quoniam in hoc,ait dominus, cognoscent omnes quia mei estis discipuli,si dilectionem habueritis ad inuicẽ. Vnde & ipse per prophetam loquitur dicens: Ecce quàm bonũ & quàm iocundũ habitare fratres in unum. Spiritali dico habitaculo, & concordia quæ in deo est & unitate fidei,huius delectabilis secundũ ueritatem inhabitaculi,qui uidelicet in Aaron magis decorabatur,atque sacerdotalem induentibus dignitatem,sicut unguentum super caput principalem intellectũ irrigans,& usq; ad ipsam extremam scientiam deducens. In hoc enim habitaculo benedictionis æternã uitam promisit dominus. Huius igitur propheticæ uaticinationis meritum amplectentes,præsentem fraternam syllabam extrahentibus bonũ est detrahere, aut

Accusandi sunt in integrum restituendi.

Matth. 5.

Esaiæ 51.

D

Psal. 43.

Prouer. 12.

Ioan. 13.

aut* Paulo secundū uulgarē fabulā excutere palàm. Absit, nō sunt nostra ista, hæc em̄ auertat diuinitas, iusto iudicio dei plerunq; peccatoribus potestas sit qua sanctos ipsius persequantur, ut qui spiritu dei iuuantur & aguntur, fiant per laborum exercitia clariores, ipsis tamen qui eos persequuntur, atq; detrahunt, erit proculdubio, uæ uæ uæ illis qui detrahunt seruis dei, quia detractio eorum ad eum pertinet, cuius ministerium agunt & uice fungūtur. Oramus autem ostiū circūstantiæ, qui neminem perire, aut labijs suis pollui uolumus eorū moribus imponi, & uerbū minime nociuū concipere, nec ore proferre. Vnde & dominus per prophetā loquitur, dicens: Dixi custodiam uias meas ut nō delinquam in lingua mea. Dominus omnipotens, & huius unigenitus filius, & saluator noster IESVS CHRISTVS, hoc uobis tribuat incitamentum, ut omnibus uiribus quibus potestis succurratis, & eorum, ut dignū est, iniurias, uestras æstimetis, maximū adminiculū eis uerbis & factis præbeatis, ut eius discipuli inueniamini ueri, qui fratres ut se, omnibus diligere præcepit. Ordinationes uero presbyterorū & leuitarū tempore congruo, & multis coram astantibus solenniter agite, & ꝓbabiles ac doctos uiros ad hoc opus constituite, ut de eorum societate & adiumento plurimū gaudeatis. Ponite indesinenter corda uestra in uirtute dei, & enarrate hæc & cætera diuina uerba in progenies alteras, quoniam hic est deus noster in æternum, & ipse reget nos in secula. DATA VIII. CAL. NOVEMB. Saturnino & Gallicano, CC.

Boni & docti debent eligi in presbyteros.

IN EPIST. VRBANI ARGV. PER IO. SICH.

IN hunc usque diem fuere Christianis inter se omnia cōmunia, eo modo quē Acta apostolorū præscribūt, nempe ut uendentes agros ac possessiones, id precij quod ex rebus diuenditis cōflauerant, pro se quisq; in mediū proferret, ne esset uspiam gentium quod cogitationes Christo per omnia destinatas auerteret. Ausus est Vrbanus quàm feliciter ipse uiderit, nōnihil immutare hic, id tamen quod existimauit bono futurum Christianis, & nō precium agrorū in cōmunem usum, ut solitum est fieri, deferri, sed agros ipsos satius putat incorporari, hoc enim uerbo utar, ecclesijs, ut nō solum diurnos ex his caperent fructus, sed & contra ingruentem rerū penuriam, quod forte poterat accidere, essent annuo prouentu securi. Episcopos aūt tanquam patres familias constituerunt, qui diuiderent ea quæ annuo prouenirēt pro cuiusq; usu. Hic, ut opinor, nō est difficile cōiectatu, qui factū fuerit ut sensim ueteri obliterato more, omnia illa apud paucos quosdam subsederint, atq; eiusmodi plerunq; ad quos si recte agerentur omnia, ne quidem eorū minima portio peruenire debebat. Apparet & hic nisi fallor, ratio, qua spes fiat posse quædam longe lateq; à ueteri instituto delapsa, reuocari ad frugem.

VRBANI EPISTOLA

DE RERVM COMMVNIONE.

VRBANVS episcopus, omnibus Christianis in sanctificatione spiritus, in obedientiam & aspersionem sanguinis CHRISTI, salutē. Decet omnes Christianos charissimi, ut eum imitentur cuius nomen sortiti sunt. Quid ꝓdest, fratres mei, ait Apostolus Iacobus, si

C fidē quis dicat se habere, opera autem nō habeat. Nolite plures magistri fieri fratres mei, sciētes quoniā maius iudiciū sumpturi simus, in multis em̄ offendimus omnes, qui sapiens & disciplinatus est, inter uos ostēdat ex bona conuersatione operā suam in mansuetudine sapientiæ. Scimus uos nō ignorare quia hactenus uita cōmunis inter bonos Christianos uiguit, & adhuc gratia dei uiget, & maxime inter eos qui in sorte dei sunt electi, id est clericos, sicut in actibus apostolorū: Multitudinis autem credentium erat cor & anima una, nec quisquam eorū quæ possidebat, aliquid suum esse dicebat, sed erāt illis omnia communia, & uirtute magna reddebāt apostoli testimonium resurrectionis IESV CHRISTI domini, & gratia magna erat in omnibus illis. Neq; enim quisquam egens erat inter illos. Quotquot enim possessores agrorum aut domorum erant, uendentes afferebant precia eorū quæ uendebant, & ponebāt ante pedes apostolorū. Diuidebantur autem singulis prout cuiq; opus erat. Ioses autem qui cognominatus est Barnabas ab apostolis, quod est interpretatum, filius consolationis, Leuites, Cyprius genere, cū haberet agrum, uendidit illum, & attulit preciū, & posuit ante pedes apostoli, & reliqua. Videntes autem sacerdotes summi, & alij, atq; leuitæ, & reliqui cōfideles, plus utilitatis posse afferre, si hæreditates & agros quos uendebant, ecclesiis, quibus præsidebant episcopi, traderent, eò quod ex sumptibus eorum, tam præsentibus quàm futuris temporibus, plura & elegantiora possent ministrare fidelibus, cōmunem uitam ducentibus, quàm ex precio ipsorum, cœperunt prædia & agros, quos uēdere solebāt, matricibus ecclesijs tradere, & ex sumptibus eorū uiuere. Ipsæ uero res in ditione singulorū parheciarum episcoporum, qui locum tenent apostolorū, erant & sunt usq; adhuc, & futuris semper debent esse temporibus. E quibus episcopi & fideles dispensatores eorū, omnibus cōmunem uitam degere uolentibus, ministrare cuncta necessaria debent, prout melius potuerint, ut nemo in eis egens inueniatur. Ipsæ enim res fideliū oblationes appellantur, quia domino offeruntur. Non ergo debent in alijs usibus q̄ ecclesiasticis, & prædictorū Christianorū fratrum, uel indigētium conuerti, quia uota sunt fideliū, & precia peccatorū, atq; ad prædictū opus explendum domino tradita. Si quis autem, quod absit, secus egerit, uideat ne damnationē Ananiæ & Saphiræ percipiat, ut reus sacrilegij efficiatur, sicut illi fuerunt, qui precia prædictarū rerū fraudabāt, de quibus legitur in Apostolorū actibus. Vir autem quidam, nomine Ananias cum Saphira uxore sua, uēdidit agrum & fraudauit de precio agri, conscia uxore sua, & afferēs partem quandam, ad pedes Apostolorū posuit. Dixit autem Petrus Ananiæ: Cur tentauit satanas cor tuum mentiri spiritui sancto, & fraudare de precio agri? Nonne manens tibi manebat, & uenundatum in tua erat potestate? non es mentitus hominibus, sed deo. Audiens autem Ananias hæc uerba, cecidit & expirauit, & factus est timor magnus in omnes qui audierant. Surgētes autem iuuenes amouere eum, & efferentes sepelierunt. Factum est quasi horarū triū spacium, & uxor ipsius, nesciens quod factum fuerat, introiuit. Respondit autem ei Petrus:

Iaco. 3. — *Act. 4.* — *Ioses Barnabas dictus.* — D — *Matrices ecclesiarum.* — *Episcopi dispēsatores erāt rerū cōmunium.* — *Res ecclesiarū quò debeāt insumi.* — *Act. 5.*

trus: Dic mihi, si tanti agrum uendidistis? At illa dixit: Etiã, tanti. Petrus au
A tem ad eam: Quid utiq; couenit uobis tentare spiritum domini? Ecce pedes eorum qui sepelierunt uirum tuũ, ad ostium & efferent te. Confestim cecidit ante pedes eius & expirauit. Intrantes aũt iuuenes, inuenerunt illam mortuã, & extulerunt ad uirum suum. Et factus est timor magnus in uniuersam ecclesiam, & in omnes qui audiebant hæc. Hæc fratres ualde cauẽda sunt & timenda, quia res ecclesiæ nõ quasi propriæ, sed ut communes, & domino oblatæ, cum summo timore nõ in aliò quàm in præfatos usus sunt fideliter dispensandæ, ne sacrilegij reatum incurrant, qui eas inde abstruũt quò traditæ sunt. Et quod peius est, anathema maranatha fiant, & si nõ corpore ut Ananias & Saphira fecerunt, qui mortui ceciderunt, anima tamen quæ potior est corpore, mortua & alienata à consortio fidelium cadat, & in profundum Baratri labatur. Vnde attendendũ est omnibus, & fideliter custodiendum, & illius usurpationis contumelia depellenda, ne prædia secretis cœlestibus dicata, à quibusquam inruentibus uexentur. Quod si quis fecerit, post debitæ ultionis satisfactionem, quæ erga sacrilegos iure promenda est, perpetua damnetur infamia, & infernali carceri tradatur, aut exilio perpetuæ deportationis uratur, Quoniam iuxta Apostolum tradere oportet huiusmodi hominem satanæ, ut spiritus saluus sit in die domini. Memoratis ergo augmentationibus ac cultibus, in tantũ ecclesiæ, quibus episcopi præsidẽt, domino adminiculante creuerunt, & in tantis maxima pars earũ abundat rebus, ut nullus sit in eis communem uitam agens indigens, sed omnia necessaria ab Episcopo, suisq; ministris percipit. Ideo si aliquis extiterit, modernis aut futuris tẽporibus, qui hoc auellere nitatur, iam dicta damnatione feriatur de sede episcopi. Quod autem sedes in episcoporũ ecclesijs excelsæ constitutæ & præparatæ inueniunt in throno, speculationem & potestatem iudicandi & soluendi atque ligãdi, à domino sibi datam materiem docent. Vnde ipse saluator in euangelio ait: Quæcunq; ligaueritis super terram, erunt ligata & in cœlo. Et alibi: Accipite spiritum sanctum, quorũ remiseritis peccata, remittuntur eis, & quorum retinueritis, retenta erunt. Ideo ista prætulimus charissimi, ut intelligatis potestatẽ episcoporum uestrorũ, in eisq; dominũ ueneremini, & eos ut animas uestras diligatis: & quibus illi nõ cõmunicant, nõ cõmunicetis: & quos eiecerint, non recipiatis. Valde eñ timenda est sententia episcopi, licet iniuste liget, quod tamen summopere præuidere debet. Vos aũt hortantes monemus omnes qui Christianitatem suscepistis, & à CHRISTO uocabulũ christianum suscepistis, ne in aliquo christianitatem uestram irritam faciatis, desponsionem, quam domino in baptismo fecistis, firmiter teneatis, ne reprobi, sed cõdigni coram eo inueniamini. Et quicunq; uestrum cõmunem uitam susceptã habet, & nouit se nihil propriũ habere, uideat ne pollicitationẽ suam irritam faciat, sed hoc qđ domino est pollicitus, fideliter custodiat, ne damnationem, sed præmium sibi adquirat: quoniam satius est non uouere, quàm uotum prout melius potest, nõ perficere: grauius enim puniuntur, qui uotum fecerũt, aut fidem percepe-

1. Corin. 5.

B

Episcoporũ sedes quia altiores sunt, admoneant eos specule.

Votũ paupertatis hinc habet à presbyteris originem.

C

runt,& uotum nō perfecerunt,aut male uitam finierunt,quàm illi qui sine uoto aut fide mortui sunt,& tamen bona egerūt opera. Ad hoc enim sensum rationabilem naturæ munere & secundum natiuitatis reparationē suscepimus, ut secundū Apostolū,magis quæ sursum sunt sapiamus, nō quæ super terrā, quia sapientia huius mundi,stultitia est apud deum. Quid aūt suadet,charissimi,sapientia huius seculi,nisi nocitura quærere,& amare peritura,negligere salutaria,pro nihilo reputare perpetua? Cupiditatē cōmendat,de qua dicit: radix omniū malorū est cupiditas,quæ in primis hoc malum habet,quod dum ingerit transitoria, abscondit æterna,& dum foris posita conspicit, intra se latentia non introspicit,& dū aliena quærit,sectatori suo semetipsum reddit alienum.Ecce quid suadet seculi sapiētia, uiuere in delitijs. Vnde dicitur: Vidua quæ in delicijs est,uiuēs mortua est.Suadet ergo mollissimis suauitatibus peccatis, uicijs, & flammis nutrire carnem, cibi & uini intemperātia animā premere,ac uitam spiritus intercludere,& cōtra se hosti suo de se gladiū ministrare. Ecce quid suadet seculi sapientia: ut qui boni facti sunt,mali esse malint, & per errorem mentis,fieri etiam studeant peccatores,& nō cogitant illam terribilem dei uocem,cum exurentur peccatores sicut fœnū. Omnes enim fideles per manus impositionē episcoporū, spiritū sanctum post baptismū accipere debēt,ut pleni Christiani inueniātur. De spiritu sancto accipimus ut spiritales efficiamur,quia animalis homo nō percipit ea quæ sunt spiritus dei,quia cum spiritus sanctus infunditur cor fidele ad prudentiam,ad cōstantiam dilatatur. De spiritu sancto accipimus, ut sapiamus inter bonū malumq; discernere,iusta diligere,iniusta respuere,ut malitiæ ac superbiæ repugnemus,ut luxuriæ ac diuersis illecebris,& fœdis indignisq; cupiditatibus resistamus. De spiritu sancto accipimus, ut amore & gloriæ ardore succensi, erigere è terris mentē ad superna & diuina ualeamus. DATA NON. SEPTEMB. Antonio & Alexandro VV. CC. COSS.

Ad Coloß. 3.

SAPIENTIA CARNIS.

1. ad Timo. 5.

Manuum impositio post baptismū hodie appellatur confirmatio.

D

IN EPIST. PONTIANI ARG. PERIO. SICHAR.

PAcis cōmoda enumerat in hac epistola Pontianus, atq; ad eam nos summo studio hortatur. Eò quod angelorū hanc fuisse uocem in sacris legamus, Gloria in excelsis deo,& in terra pax hominibus bonæ uoluntatis, ut quam Christus uoluerit nobis unice cōmendatam. Præterea de officio episcopi in fine pauca quædam dicit, quæ abunde declarant, quàm sint alia ingressi uia ueteres illi & germani pontifices atque nostri.

PONTIANI EPISTOLA CATHOLICA.

PONTIANVS sanctæ & uniuersalis ecclesiæ episcopus, omnibus recte deum colentibus,& diuinum cultum amantibus,salutē. Gloria in excelsis deo,& in terra pax hominibus bonæ uoluntatis. Hæc uerba charissimi nō hominū sunt, sed angelorū,& nō hu

Lucæ 2.

A mano sensu excogitata, sed ab angelis in ortu saluatoris adnunciata. Quibus indubitanter ab omnibus intelligi potest, qđ nō malæ uoluntatis, sed bonæ, pax sit à domino data. Vnde & dominus per prophetam loquitur, dicens: Quàm bonus deus Israël, his qui recto sunt corde. Mei autem penè moti sunt pedes, penè effusi sunt gressus mei, quia æmulatus sum contra iniquos pacem impiorū uidens. De bonis uero ipsa per se ueritas ait: Beati mūdo corde, quoniam ipsi deum uidebunt. Mundi enim non sunt corde, qui mala cogitant, aut nociua aduersus fratres suos, quia nihil mali uult qui fidelis est. Fidelis ergo homo magis amat audire quæ oportet, quàm dicere quæ nō oportet. Et si quis fidelis est, uideat ne male loquatur, aut cuiquam insidias ponat. In hoc ergo discernuntur filij dei, & filij diaboli: filij nanque dei, semper cogitant & agere contendunt quæ dei sunt, & fratres indesinenter adiuuant, & nulli nocere uolūt, & filij diaboli econtra mala & nociua semper meditantur, quia opera eorum mala sunt. De quibus loquitur dominus per Hieremiā prophetā, dicens: Loquere iudicia mea cum eis super omni malitia eorum, propterea iudico adhuc uobiscum, ait dominus, & cum filijs uestris disceptabo. Ecce ego fingo cōtra uos malum, & cogito contra uos cogitationem. Hæc, fratres, ualde sunt timenda, & ab omnibus cauenda, quoniam super quem iudiciū dei ceciderit, non exiet impunitus. Et ideo unusquisque præuideat, ne hoc machinetur aut agat in fratrē, qđ ipse pati noluerit, & nec in suspicionē ueniat homo fidelis, ut dicat

Psal. 72.

Matth. 5.

Hiere. 18.

B aut faciat ea quæ pati nō uult. Vnde suspectos aut inimicos, aut facile litigantes, & eos qui nō sunt bonæ conuersationis, aut quorū uita est accusabilis, & qui rectam nō tenent & docent fidem accusatores, & antecessores nostri apostolica repulerūt autoritate, & nos submouemus, atque temporibus futuris excludimus, ne libēter labi possint, quos nos tenere & saluare debemus, ne, qđ absit, prædictū dei iudiciū, nō tantum super utrosque ueniat, sed nos eorum uitio, quod deus auertat, pereamus. Scriptum est enim: Rectorem te posuerūt, curam illorū habe, ut læteris propter illos, & ornamentū gratiæ accipias coronam, & dignationem consequaris correctionis, uerbum enim nequam immutabit cor, ex quo quatuor partes oriūtur, bonum & malū, uita & mors, & dominatrix est assidua lingua. Pro talibus prædicti uitandi admodum sunt, & priusquam prædictæ enucleatim examinentur opiniones, & ab eis alieni inueniantur, nō sunt suscipiendi: quoniā sacrificiū salutare est attendere mandatis, & discedere ab omni iniquitate, beneplacitū est domino recedere ab omni iniquitate, & laudatio, recedere ab iniustitia. Quoniam scriptū est: Dilige proximum, & coniunge fidem cum illo, quoniā si denudaueris abscons a illius, nō prosequeris post eum. Sicut enī homo qui perdit amicum suum, sic qui perdit amicitiā proximi sui. Et sicut qui dimittit auē de manu sua, sic qui dereliquisti proximū tuum, & nō eum capies: Nō illū sequaris, quoniā longe abest: Effugit enim quasi caprea de laqueo, quoniā uulnerata est anima illius. Vltra eum non poteris colligare, & maledicta est concordia. Denudare autem amici mysteria, dispensatio est animæ infidelis. Annuēs oculo fabricat iniqua, & nemo

Eccl. 32.

Eccl. 27.

C

eum abijciet. In conspectu oculorũ tuorũ conculcabit os suũ, & super sermones tuos admirabitur. Nouissime autem peruertet os suum, & in uerbis tuis dabit scandalũ: Multa audiui, & nõ coæquaui ei, & dominus odiet illũ. Qui in altum mittit lapidẽ, super caput eius cadit, & plaga dolosi diuidet uulnera. Qui fodit foueam, decidet in illam: & qui statuit lapidem proximo, offendit in eo, & qui laqueum alij ponit, peribit in illo. Facienti nequissimũ consiliũ super ipsum deuoluetur, & nõ agnoscet unde adueniat illi. Illusio & improperium superborũ & uindicta, sicut leo insidiabit illi. Laqueo peribunt, qui oblectantur casu iustorũ: dolor aũt consumet illos ante quàm moriantur. Ira & furor utraq; exercrabilia, & uir peccator cõtinens erit illorum. Qui uindicari uult, à deo inueniet uindictã, & peccata illius seruans seruabit. Relinque ꝓximo tuo nocenti te, & tunc deprecanti tibi peccata soluentur. Homo homini seruat iram, & à deo quærit medelam? In hominem similem sibi nõ habet misericordiam, & de peccatis suis deprecatur altissimum? Ipse dũ caro sit, seruat iram, & propiciationẽ petit à domino. Quis exorabit pro delictis illius? Memento nouissimorum, & desine inimicari, tabitudo enim & mors imminẽt in mandatis. Memorare timorem domini, & nõ irascaris proximo. Memorare testamenti altissimi, & despice ignorantiã proximi. Abstine te à lite, & minues peccata. Homo enim iracundus incendit litem, & uir peccator turbabit amicos, & in medio pacem habentiũ immittet inimicitiam. Secundũ enim ligna syluæ, sic ignis exardescet, & secundum uirtutem eius hominis iracundia illius erit, & secundum substantiam suam exaltabit iram suam. Certamen festinatũ incendit ignem, & lis festinans effundit sanguinem, & lingua testificans adducet mortem. Si sufflaueris quasi ignis exardebit, & si spueris super illam extinguetur, & utraq; ex ore proficiscuntur. Susurro & bilinguis maledictus, multos enim turbauit pacem habentes. Lingua tertia multos commouit, & dispersit illos de gente in gẽtem. Ciuitates munitas diuitum destruxit, & domos magnatorũ effodit. Virtutes populorũ cõcidit, & gẽtes fortes dissoluit. Lingua tertia mulieres uiratas eiecit, & priuauit illas de laboribus suis. Qui respicit illã nõ habebit requiẽ, nec habebit cũ quo requiescat. Flagelli plaga liuorẽ facit, plaga autem linguæ comminuit ossa. Multi ceciderunt in ore gladij, sed non sic quomodo qui interierit per linguam suam. Beatus qui tectus est à lingua nequã, & qui in iracundiam illius non transiuit, & qui non adtraxit iugũ. Vinculum illius uinculum æreum est, mors illius mors nequissima, & utiles potius infert quàm illa. Perseuerãtia illius non permanebit, sed obtinebit uias iniustorum, & flamma sua non comburet iustos. Qui derelinquit deum incidunt in illã, & exardescet in illis, & nõ extinguetur, & immittetur in illos quasi leo, & quasi pardus lædet illos. Sepi aures tuas spinis, & noli audire linguã nequam, & ori tuo fac ostia, & seras auribus tuis. Aurum tuum & argentũ consla, & uerbis tuis facito staterã, & frenos ori tuo rectos, & adtende ne forte labaris in lingua tua, & cadas in conspectu inimicorum insidiantium tibi, & sit casus tuus insanabilis in mortem. Nõ tardes cõuerti ad dominum, & ne differas de

Eccl. 27.

Eccl. 28.

D

A ras de die in diem. Subito eñ ueniet ira illius, & in tempore uindictæ disperdet te. Noli anxius esse in diuitijs iniustis, nihil enim proderūt tibi in die obductionis & uindictæ. Nō uentiles te in omnē uentū, & non eas in omni uia, sic enim peccator probatur duplici lingua. Esto firmus in uia dei, & in ueritate sensus tui & scientia, & prosequatur te uerbum pacis & iustitiæ. Esto mansuetus ad audiendum uerbum ut intelligas, & cum sapientia fer respōsum uerū, Si est tibi intellectus, responde proximo, sin autē, sit manus tua super os tuū, ne capiaris in uerbo indisciplinato & confundaris. Honor & gloria in sermone sensati, lingua imprudētis subuersio ipsius. Nō appelleris susurro, & lingua tua capiaris, & confundaris, super furem enim cōfusio & pœnitentia, & denotatio pessima super bilinguē. Susurratori aūt odium & inimicitia & contumelia, iustifica pusillum & magnū similiter. Noli fieri pro amico inimicus proximo, improperium enim & contumeliam malus hæreditabit, & omnis peccator inuidus & bilinguis. Nō extollas te in cogitatione animæ tuæ sicut taurus, ne forte elidatur uirtus tua per stultitiam, & folia tua comedat, & fructus tuos perdat, & relinquaris uelut lignū aridū in heremo. Anima enim nequam disperdet qui se habet, in gaudiū inimici dat illū, & deducet in sortem impiorū. Charissimi oppressos erigere studete, & necesse habentes semper adiuuate, quoniā qui fratrē derelictū leuat, adprehēsum eripit, mœrentē cōsolatur, ab illo sibi retribui cui totū impendit non dubitet, qui ait: Quod uni ex minimis B meis fecistis, mihi fecistis. Talia enim bona indesinenter agere studete, ut fructum boni operis & hic consequamini, & in futuro gratia dei perfruamini, quatenus cœlestis regni aulā introire postea mereamini. DATA III. CAL. MAII. Seuero & Quintiano VV. CC. COSS.

Prouer. 10.

IN EPIST. ANTHERI ARGVMENTVM PER IOANNEM SICHARDVM.

QVemadmodum non est situm in cuiusuis potestate, seipsum ultro pro episcopo ecclesijs obtrudere, ita si uitæ sanctimonia, & eruditionis adiumento, demū populi suffragijs fretus quispiam in hunc locum peruenerit, non poterit, integra saltem officij semel suscepti dignitate, statione ista ueluti deserta, miseriarū satietate, aut amplioris spe lucri sollicitatus, aliam ambire ecclesiam, nisi id publicæ utilitatis ratio, cui tota episcopū uita seruire debet, suaserit. Quæ si adparet re ipsa, non modo abitionis donanda erit gratia, uerumetiā nostrapte uoluntate, si uel nullū ea de re præceptum Euāgelij extaret, id agere debemus, ut si nos feliciter iam in Christo adoleuerimus, eum per quē in tantū profecerimus cognitionis ꝓfectū, æquissimis animis patiamur aliò etiam properare, præsertim si caussa sit, cur speremus nō uulgare alibi posse eius præsentiam operæpretiū adferre, id est: ubi messis iamiam maturescēs, plena spei, manus operariorū nobis desiderare uideatur. Eius enim rei nō desunt exempla grauissimorū uirorum, quandoquidē inter omnes constat, D. Petrū ab Antiochia, cui annis aliquot egregiam operā nauasse uisus sibi erat, Romam iter instituisse, ut & isthic pro uirili sua aliquot Christo lucrifaceret.

K

ANTHERI EPISTOLA DE TRANSLATIONE EPISCOPORVM.

C

CHARISSIMIS atq; dilectissimis fratribus per Beticã atq; Toleranam prouincias episcopis constitutis. Antherius episcopus in domino salutẽ. Optarem fratres charissimi semper dilectionis & pacis uestræ sinceritatis gaudia audire, ita ut uicissim discurrentibus literis, sospitatis inditia iuuarentur, siquidem nos ab incursione sua uacare hostis antiquus sineret, qui ab initio mẽdax, inimicus ueritatis, æmulus hominis, quẽ ut deciperet, se ante decepit, pudicitiæ aduersarius, luxuriæ magister, crudelitate pascitur, abstinentia punitur, quod unũ è ministris suis prædicantibus quædam superflua, spem non habentibus de futuris, apostoli sententia repercussit dicentis: Manducemus & bibemus, cras enim moriemur. O infelix audatia, ò desperata mentis astutia. Ipse enim hortatur odia, & fugat concordiam, & quia facile ad deteriorem partẽ mens humana transducitur, uolẽs magis per spatiosam uiam ambulare, quàm artæ uitæ iter cũ labore transire. Quare fratres dilectissimi sectamini meliora, & semper relinquite deteriora, bona agite, mala uitate, ut ueri discipuli domini inueniamini. De mutatione ergo episcoporum unde sanctam sedem apostolicã consulere uoluistis, scitote eam cõmuni utilitate atq; necessitate fieri licere, sed non libitu cuiusquam, aut dominatione. Petrus sanctus magister & princeps apostolorũ, de Antiochia utilitatis caussa translatus est Romã, ut ibidẽ potius proficere posset, Eusebius quoq; de quadam parua ciuitate, apostolica autoritate mutatus est Alexandriã. Similiter Felix, de ciuitate qua ordinatus erat, electione ciuiũ propter doctrinã & bonam uitam quam habebat, cõmuni episcoporũ & reliquorũ sacerdotum, ac populorũ consilio, translatus est Ephesum. Non enim transit de ciuitate ad ciuitatem, qui nõ suo libitu aut ambitu hoc facit, sed utilitate quadã aut necessitate, aliorum hortatu & consilio potiorũ transfertur. Nec transfertur de minore ciuitate ad maiorẽ, qui hoc non ambitu, non propria uoluntate facit, sed aut ui à propria sede pulsus, aut necessitate coactus, aut utilitate loci, aut populi, non superbe, sed humiliter ab aliis trãslatus & intronizatus est, quia homo uidet in facie, deus autem in corde. Et dominus per prophetam loquitur, dicẽs: Dominus scit cogitationes hominũ quoniã uanæ sunt. Nõ ergo mutat sedem qui nõ mutat mentẽ, nec mutat ciuitatem qui nõ suã sponte, sed co nsiio & electione aliorũ mutatur. Nõ igitur migrat de ciuitate ad ciuitatẽ, qui nõ auaritiæ caussa, non sponte dimittit suã, sed, ut iam dictũ est, aut pulsus à sua, aut necessitate coactus eleemosynæ, exhortatione sacerdotum & populorũ translatus est ad alterã ciuitatẽ. Hæc ut petistis, licet uobis ignota nõ sint tenenda mandamus, ne ignorantia quorundã, meliora & utiliora uitentur, & inutiliora sinantur, sicut in sancto legitur euãgelio: Væ uobis Hypocritæ, quia decimatis mentam, & anetum, & cyminum, & reliquistis quæ grauiora sunt, legis iudiciũ, & misericordiã, & fidem. Hæc oportuit facere, & illa non omittere, duces cæci excolantes culicem, camelum autẽ glutientes, quod licet, nõ licet,

Marginal notes: Ioan. 8. — 1. Corin. 15. — Petrus ab Antiochia translatus Romã est. — Eusebius. — Felix. — D — Psal. 93. — Matth. 23.

A cet,& quod nō licet, licet. Queadmodū Iamnes & Maubres restiterūt ueritati, sic & illi mente reprobi, amātes uoluptatem magis quàm deū, quod licet docent non licere, id est episcopos migrare de ciuitate ad ciuitatem, prætaxato modo. Et quod nō licet, docent licere, id est misericordiā nō agere circa patientes necessitatē, hoc tamen eis qui episcopum nō habēt, & sacro episcopali indigēt ministerio, episcopū de alia ciuitate caussa utilitatis uel necessitatis tribui, & episcopis persequutionem aut necessitatē patientibus, aliam cathedrā dari negant. Contradicunt etiam sacræ scripturæ, quæ testatur omnis malle deum misericordiam quàm sacrificiū. Vtrisq; aūt, id est, & famē uerbi dei patientibus, & episcopis necessitatem quandam, quando intronizātur propter cōmunem utilitatem in alijs ciuitatibus, non modica exhibetur misericordia. Negantes autem hæc, licet speciem habeant pietatis, uirtutē tamen eius abnegant, nam in tali negocio prosapiam non agnosco. Si quis tamen sapientium, quos insipiētibus tempestatis huius procella sociauit, alijs autoribus facinorū participatione maculatur, splendor sapientis & si cōmunionem criminū incurrit, nescit tamen ducem se præbere peccantibus. Alia est quoq; caussa utilitatis & necessitatis, & alia auaritiæ & præsumptionis, atq; propriæ uoluntatis. Auaritiæ uero caussa & præsumptionis, aut propriæ uoluntatis, non sunt episcopi mutandi de ciuitate ad ciuitatē, sed utilitatis & necessitatis, quod nemo negat, nisi hi de quibus scriptū est: Errauerunt in ebrietate, nescierunt uidentem, ignorauerunt iudiciū. Nam si enarrando conarer aperire transacta,

Exodi 7.
2. Tim. 3.
Oseæ 6.

B ostenderem uobis nullum euenire solatiū de comparatione factorū. Cæterū state charissimi super uias, aspicientes & interrogantes de semitis domini antiquis, & uidete quæ est bona & recta uia, & ambulate in ea, & inuenietis requiem animabus uestris. Et ut iuxta Sapientiæ uocem dicamus: Diligite iustitiam qui iudicatis terrā, sentite de domino in bonitate, & in simplicitate cordis quærite illum, quoniā inuenitur ab his qui nō tentant illum, apparet autem eis qui fidem habent in illum. Peruersæ enim cogitationes separāt à deo, probata autem uirtus corripit insipientes. Quoniā in maliuolā animā nō introibit sapientia, nec habitabit in corpore subdito peccatis. Sanctus enim spiritus disciplinæ effugiet fictū, & auferet se à cogitationibus quæ sunt sine intellectu, & corripietur à superueniente iniquitate. Benignus est enim spiritus sapientiæ, & nō liberabit maledictū à labijs suis, quoniā renum illius testis est deus, & cordis eius scrutator est uerus, & linguæ illius auditor. Quoniā spiritus domini repleuit orbem terrarū, & hoc quod continet omnia, scientiā habet uocis. Propter hoc qui loquitur iniqua non potest latere, nec præteriet illum corripiens iudicium. In cogitationibus enim impij interrogatio erit, sermonū autem illius auditio ad dominū ueniet, & ad correptionem iniquitates illius. Quoniam auris zeli audit omnia, & tumultus murmurationū nō abscondetur. Custodite ergo uos à murmuratione, quæ nihil prodest, & à detractione parcite linguæ. Quoniam sermo obscurus in uacuum non ibit, os quod mentitur, occidit animam. Nolite zelare mortem in errore uitæ ue-

Sap. 1.

C stræ, neq; adquiratis perditionem in operibus manuum uestrarum. Quoniam deus mortem nō fecit, nec lætatur in perditione uiuorum. Creauit autem esse nationes orbem terrarum. Nō est in illis medicamentum exterminij, nec inferorū regnum in terra uiuentium. Iustitia perpetua est & immortalis, iniustitia autem mortis est adquisitio. Impij autem manibus & uerbis accersierunt illam, & æstimantes illam amicam defluxerunt, & sponsiones posuerunt ad illam, quoniam morte digni sunt qui sunt ex parte illius. Dixerunt enim apud se cogitantes non recte: Exiguū & cum tædio est tempus uitæ nostræ, & non est refrigeriū in fine hominis, & non est qui agnitus sit reuersus ab inferis. Quia ex nihilo nati sumus, & post hæc erimus tanquam non fuerimus. Quoniā fumus & flatus est in naribus nostris, & sermo scintillæ ad cōmouendum cor nostrū. Quia extinctū est uelut cinis cor nostrū, & spiritus diffundetur tanq; mollis aër. Et transibit uita nostra tanquam uestigium nubis, & sicut nebula diffundetur, quæ fugata est à radijs solis, & à calore illius aggrauata. Et nominis nostri obliuionē accipiet per tēpus, & nemo memoriā habebit operum nostrorū. Vmbræ enim transitus est tempus nostrū, & non est reuersio finis nostri, quoniam consignata est, & nemo reuertetur. Propterea unicuiq; præuidendū est, ut summopere se custodiat, & utiliter se præuideat, ut cum dies extrema finisq; uitæ aduenerit, non transeat ad perpetuam mortem, sed uitam æternam. Facta enim subditorum iudicantur à nobis, nostra uero iudi-

D cantur à deo: ex merito uero plebis nōnunquam episcopi deprauantur, quia terra procliui cadent qui sequūtur, capite languescente cætera corporis membra inficiuntur. Deteriores sunt qui uitam moresq; bonorū corrumpūt, his qui substantias aliorū, prædiaq; diripiunt. Caueat unusquisq;, ne aut linguā aut aures habeat prurientes, id ne aut ipse alijs detrahat, aut alios audiat detrahentes. Sedens, inquit, aduersus fratrem tuum loquebaris detrahendo, & aduersus filiū matris tuæ ponebas scandalū, &c. Parcant singuli detractioni linguæ, custodiētes sermones suos, & sciant, quia cuncta quæ alijs loquūtur, sua sententia iudicabūtur. Nemo inuito auditori libēter refert officij ministeriū, sic dilectissimi nō solum oculos castos seruate, sed & linguam, nec quid in cuiusquam domo agitur, alia domus per eos unquam nouerit. Habeant omnes simplicitatem columbæ, ne cui machinentur dolos, & serpentis astutiam, ne aliorū supplantentur insidijs. Nō est humilitatis meæ neq; mensuræ iudicare de cæteris, & de ministris ecclesiarū sinistrū quippiam dicere. Absit quicquā sinistrū de his loquar, qui apostolico gradu succedentes, CHRISTI corpus sacro ore conficiunt, per quos nos etiā Christiani sumus, qui claues regni cœlorum habentes, ante iudicij diem iudicāt. Veteri quidem lege habetur, quicunq; sacerdotibus non obtemperasset, aut extra castra positus lapidabatur à populo, aut gladio ceruice subiecta contentū expiabant cruorem. Nunc uero inobediēs spirituali animaduersione truncatur, aut eiectus de ecclesia rabido dæmonū ore decerpitur. Oportet enim, ut qui deum hæreditate possidēt, absq; ullo impedimento seculi deo seruiant, ut dicere possint: Dominus pars

Psal. 49.

Deut. 17.

hære-

A hæreditatis meæ. O quàm bonus & suauis est spiritus tuus domine in omnibus: parcis autẽ omnibus, quoniã tua sunt domine qui animas amas. Ideoq; hos qui errant ex partibus corripis, & de quibus peccãt admones & alloqueris, ut relicta malitia credant in te dñe. Tu autẽ deus noster suauis & uerus es, patiens, & misericordia disponens omnia, etenim si peccauerimus, tui sumus, scientes magnitudinem tuam, & si nõ peccauerimus, scimus quoniã apud te sumus cõputati, spiritus timentiũ deum quærentur ab eo, & in respectu illius benedicentur. Quapropter fratres charissimi sermo malus ex ore uestro nõ procedat, sed si quis bonus est spectet ad ædificationẽ opportunitatis, ut det gratiã audientibus. Et nolite contristari spiritũ sanctũ dei, in quo signati estis in die redemptionis. Omnis amaritudo, & ira, & indignatio, & clamor, & blasphemia tollatur à uobis cum omni malitia. Estote autem inuicem benigni, misericordes, donantes inuicem sicut & deus, in CHRISTO.

Sap. 11.

Sap. 15.

Pauca hic admodũ desunt, credo eiusmodi aliqua, In Christo Iesu domino nostro, Amen.

IN EVTYCHIANI EPISTOLAM ARGVMENTVM PER IO. SICHARDVM.

SVb Felice pontifice Rom. quem mox Eutychianus sequutus est, orta est Manichæorum hæresis, nescio furiosior ne an stultior, de Christi diuinitate, & permixtione naturarum. In quos quantum est per exiguum illud uitæ tempus, quo præfuit B Ro. ecclesiæ licitũ, quod fuit, Eusebio teste, X. mensiũ, ita Eutychianus inuehitur, ut appareat hoc quæsisse maxime optimũ uirum, ut abiecto pristino errore, ad unitatem ecclesiæ reuerterentur. Docens quædam à Christo ita dici, ut uideantur magis nostro captui adcõmodata, quàm quod ratio diuinitatis in eo ita tulerit.

EVTYCHIANI EPISTOLA BETICAE PROVINCIAE SCRIPTA.

CHARISSIMIS fratribus Ioanni, & omnibus per Beticam prouinciam constitutis episcopis, EVTYCHIANVS episcopus in domino salutem. Hortatur nos æquitas postulationis, desiderio fraternitatis tuæ gratanter annuere, & consultis tuis breuiter respondere. Et quamuis dilectionem tuã sciam ad omne opus bonum esse deuotam, ut tamen efficacior fiat, illos qui sane non sapiunt, qualiter de incarnatione salutaris nostri informare debeas, mandamus. Vnum igitur hoc immobile fundamentum, humana & felix fidei petra Petri ore confessa. Tu es, inquit CHRISTVS, filius dei uiui, tanta in se argumenta sustinens ueritatis, quantæ peruersitatis quæstiones & infidelitatis calumniæ mouebuntur. Iam in cæteris dispensatio uoluntatis paternæ sit erga partus & corpus, postq; crux, mors, inferi, salus nostra est. Humani enim generis caussa, dei filius natus ex uirgine est & spiritu sancto, ipso sibi in hac operatione famulante, & sua, dei uidelicet inumbrante uirtute, corporis sibi initia conseuit, & exordia carnis instruxit, ut homo fa-

Matth. 16.

C

ctus ex uirgine, naturam in se carnis acciperet, per quam huius admixtionis societatē, sanctificatū in eo uniuersi generis humani corpus existeret. Et quemadmodum omnes ipse qui corporeū se ostendit cōdiderat, ita rursum omnes ipse per id qđ eius inuisibile erat reformaret. Dū igitur imago uisibilis, pudorem humani exordij non recusauit, & per conceptionem, partum, uagitū, & cunas, omnesq; naturæ nostræ cōtumelias transcurrit. Quid tandem dignū à nobis tanto dignationis affectui responderet? Inenarrabilis à deo ergo originis unus unigenitus deus, in corporis humani formam sanctæ uirginis utero insertus, adcrescit, qui omnia continet, intra quem, & per quē cuncta sunt, humani partus lege profertur. Ad cuius uocem archangeli tremūt, cœlū & terra, & omnia huius mundi resoluūtur elementa. Vagitu infantiæ audit, qui inuisibilis & incomprehēsibilis est. Nō uisus sensu tactuq; moderandus, cunis est obuolutus. Hæc si quis indigna deo recolit, tanto se maioris officij obnoxium confitetur, quanto minus hæc dei conuenerunt maiestati. Num ille indiguit homo effici, per quem homo factus est? sed nos eguimus, ut deus caro fieret, & habitaret in nobis, id est assumptione carnis, unus interna uniuersæ carnis incoleret, humilitas eius nostra nobilitas est, contumelia eius, honor noster. Quod ille deus in carne consistit, hoc nos uicissim in deū ex carne reuocat, nam is plane uitā suam nescit, qui CHRISTVM IESVM ut uerum deū, ita & uerū hominē ignorat, & eiusdem periculi est, IESVM Christum, uel spiritū, uel deum, uel carnem nostri corporis denegare. Omnis ergo qui confitebitur me coram hominibus, confitebor & ego eum corā patre meo, qui in cœlis est. Qui aūt negauerit me corā hominibus, negabo & ego eū corā patre meo qui est in cœlis. Hæc uerbū caro factū loquebat, & homo IESVS Christus, dominus maiestatis docebat. Mediator ipse deus ad salutē ecclesiæ constitutus, & ipso illo inter deum & hominē mediatoris sacramento utroq; unus existēs, ex unitis in idipsum naturis. Naturæ uero utriusq; res eadē est, ita tamen ut neutra careret in utroq;, ne forte deus esse, homo nascendo desineret, & homo rursum deus manendo non esset. Hæc itaq; humanæ beatitudinis fides uestra est, deum & hominē prædicare, quod homo sit, neq; carnem ignorare quod uerbū sit. Natus igitur unigenitus deus ex uirgine homo, & secundū plenitudinem temporū in semetipso profuturus in deum hominem. Hunc per omnia euangelici sermonis modū tenuit, ut se dei filiū credi doceret, & hominis filiū prædicaret & admoneret. Loquēs & gerens deinde deus uniuersa quæ hominis sunt, ita tamen in ipso illo utriusq; generis sermone, nunquam nisi cum significatione & hominis loquutus est deus. Si hinc itaq; fallendi simplices atque ignorantes, hæreticis occasio est, & quæ ab eo secundum hominem dicta sunt, dicta esse secundum diuinæ naturæ infirmitatem mentiantur. Et quia unus idem est loquens omnia, quæ loquitur de semetipso omnia eum loquutū esse cōtendat. Nec sanè negamus, totum illum, quia ei manet, naturæ suæ esse sermonem. Sed si IESVS Christus, & homo & deus, & neque cum homo sit, tum nō sit & deus, neq; tum cum & homo & deus,

Humilitas Christi nostra nobilitas est.

D

Mat. 10.

A & deus, tum nõ etiam deus. Neque per hominem in deo, non totus homo, totus deus unum atque idem est, necesse est dictorũ eius sacramentũ esse totius generis, & cum in eo secundũ tempus discernis hominem à deo, dei tunc atque hominis discerne sermonem, & cũ deum atq; hominẽ in tempore confiteris, dei atq; hominis in tempore dicta diuidas. Cum uero ex homine & deo rursum totius hominis, totius iam dei tempora intelligis, si quod illius ad demonstrationem temporis dictum est, tempori coäptato quæ dicta sunt, ut cũ aliud sit ante hominem deus, aliud sit homo & deus, aliud sit post hominẽ & deus, totus homo & totus deus, non confundas temporibus & generibus dispensationis sacramentũ. Cum pro qualitate generum, ac natura rerũ, aliũ ei in sacramento hominis necesse est sermonẽ fuisse, & natura aliũ adhuc morituro, aliũ etiam & non. Nostri igit̃ caussa hæc omnia IESVS CHRISTVS gerens, & corporis nostri homo natus, secũdum consuetudinem naturæ nostræ loquutus est, non tamen omittens naturæ suæ esse quod deus est. Nã etsi in partu, & passione, & morte, naturæ nostræ semper egerit res, tamẽ omnes uirtutes naturæ suæ gessit. Vides'ne ita deum & hominẽ prædicari, ut mors homini, deo uero carnis excitatio deputetur? Non tamẽ ut alius sit qui mortuus est, & alius per quem mortuus resurgit. Spoliata eñ carne CHRISTVS est mortuus, & rursum CHRISTVM à mortuis excitãs, id est CHRISTVS carne se expolians. Naturã dei in uirtute resurrectionis intellige, dispensationem hominis in morte agnosce. Et cũ sint utraq; suis gesta naturis, unũ tamẽ

Sermones Christi pro diuina atque humana natura alio atque alio modo intelligendi sunt.

B CHRISTVM IESVM eum memento esse, qui utrunq; est. Hæc igitur demonstranda à me paucis fuere, ut utriusq; naturæ formã tractari in domino IESV CHRISTO meminissemus, quia qui manens in forma dei, formam serui suscepit, ipse diuinitatẽ nequaquã amisit. Cæterũ fratres hortamur uos, ut moneatis eos conuerti ad deum, unde scriptum est: Fili non tardes conuerti ad dominũ, & ne differas de die in diem. Subito eñ ueniet ira illius, & in tempore uindictæ disperdet te. Noli anxius esse in diuitijs iniustis, nihil proderũt tibi in die obductionis & uindictæ. Non uentiles te in omnem uentum, & nõ eas in omni uia. Sic eñ peccator probatur duplici lingua. Esto firmus in uia dei, & in ueritate sensus tui & scientia, & prosequatur te uerbum pacis & iustitiæ. Esto mansuetus ad audiendũ uerbum dei ut intelligas, & cum sapientia ꝓferes respõsum uerũ. Si est tibi intellectus responde proximo, sin autẽ, sit manus tua super os tuũ, ne capiaris in uerbo indisciplinato, &c. Honor & gloria in sermone sensati, lingua imprudentis subuersio illius. Nõ appelleris susuro, & lingua tua capiaris & confundaris. Super furem enim est cõfusio & pœnitentia, & denotatio pessima super bilinguem. Susurratori autẽ odium & inimicitia & contumelia. Iustifica pusillũ, & magnũ similiter. Noli fieri pro amico inimicus proximo, improperium enim & contumeliã malus hæreditabit, & omnis peccator inuidus & bilinguis. Nõ te extollas in cogitatione animæ tuæ uelut taurus, ne forte elidatur uirtus tua per stultitiam, & folia tua comedet, & fructus tuos perdat, & relinquaris uelut lignũ aridũ in heremo. Ani-

Eccl. 5.

Eccl. 6.

C

ma enim nequam disperdit qui se habet, & in gaudium inimicis dat illum, & deducit in sortem impiorum. Talibus uos exhortationibus fratres uicissim monete, & bona semper sectamini, malaq; uitate. Magnis enim studijs, secundum beatū apostolum, præcauendū est, ne fides & disciplina domini blasphemetur, & si illa nonnunquā sinenda sunt, quæ si cæterorum constet integritas, sola nocere nō ualeant, illa tamen sunt magnopere præcauēda quæ præcipi sine manifesta decoloratione nō possunt. Etsi ea ipsa quæ nullo detrimento aliquoties indulgenda creduntur, rerum temporumq; cogit intuitus, ac celerate prouisionis respectus excusat, quanto magis illa nullatenus sunt mutilanda, quæ nec ulla necessitas, nec ecclesiastica prorsus extorquet utilitas. Optamus igitur fratres charissimi, & totis omnipotentem dominū precibus exoramus, ut dilectionē uestram in amoris sui constantiam faciat magis magisq; feruescere, atq; in pace ecclesiæ in una uos dedat manere cōcordia. Admonemus etiam fraternitatē uestram, ut in cōmissis uobis animabus, solerter inuigiletis, animarumq; magis lucris quàm cōmodis uitæ præsentis intendatis. Continentes uero ac in disponendis rebus ecclesiasticis diligētes custodes existatis, ut omni ex parte, susceptum uos condigne gessisse pastoris officiū, uenturus iudex cū ad iudicandū uenerit, debeat approbare. Omnipotens autem deus sua uos protectione custodiat, honoremq; à domino uobis collatū, moribus seruare concedat, atq; cū multiplici fructu animas uobis cōmissas ad pascua æterna adducere, & sibi condigne repræsentare adiuuet, uosq; inter sanctos & electos suos collocare dignetur. DATA pridie idus Aprilis, Aureliano & Marcello. VV. CC. COSS.

D

IN CONSTANTINI IMP. CONFESSIONEM ARG. PER IO. SICHAR.

Confessio.

SVperuacaneum est hic, post tot egregios rerū sacrarū scriptores, admonere cuiusmodi antiquitus fuerit cōfessio, tamen quod huius loci est, obiter uelut digito ostendā. Solebant enim & imperatores palàm testari sententiā suam, id quod ex euangelijs agere iubemur. Qui enim, inquit Christus, me confitebitur apud homines, & ego confitebor eum apud patrem meū, qui est in cœlis. Fiebant autē ab imperatoribus maiore adparatu, ut quo longius illud emanaret, hoc essent plures qui non dubitarēt huic fidei nomen dare, quā uidissent iam imperatorē ipsum amplexū. Et quia in alijs tales fere sumus, quales uidemus principes qui rebus præsunt, fecit hic quoq; illa de fide Christiana professio uulgo animū, ut esse principibus quam simillimi uellent, impunitate præsertim iā data, & præeunte ipso imperatore. Ita passim in antiquis bibliothecis licet uidere cōfessiones Iustiniani, Carli Magni, & Friderici tertij, quibus tanq; signo dato, ad fidem Christianam uocarentur, quibus per principum tyrannidem hoc nō satis tuto antea licebat.

Carlus Magnus.

CONFESSIO CONSTANTINI IMPERATORIS.

IN nomine sanctæ, & indiuiduæ trinitatis, patris scilicet, & filij, & spiritussancti, Imperator Cæsar Flauius Constantinus, in CHRISTO IESV, uno ex eadē sancta trinitate, saluatore domino deo nostro. Fidelis, mansuetus, maximus, beneficus, Alamanicus, Go-

ticus

A ticus, Sarmaticus. Germanicus, Britãnicus, Hunnicus, pius, felix, uictor, ac triumphator semper augustus. Sanctissimo ac beatissimo patri patrum Syluestro urbis Romæ episcopo, atque omnibus eius successoribus, qui in sede beati PETRI usq; in finem seculi sessuri sunt, pontificibus, necnon & omnibus reuereñ. & deo amabilibus catholicis episcopis eidẽ sacrosanctæ Ro. ecclesiæ, per hanc nostrã imperialem constitutionem subiectis, in uniuerso orbe terrarũ, nunc & in posterũ cunctis retro temporibus constitutis, Gratia, pax, charitas, gaudiũ, longanimitas, misericordia à deo patre omnipotente, & IESV CHRISTO filio eius, & spiritu sancto cũ omnibus uobis. Ea quæ saluator & redemptor noster dominus noster IESVS Christus altissimi patris filius, per suos sanctos apostolos Petrũ & Paulũ, interueniente patre nostro Syluestro summo pontifice, mirabiliter dignatus est, liquida narratione per huius nostræ imperialis institutionis paginam, ad indaginẽ omnium populorũ, in uniuerso orbe terrarũ nostra studuit propagare mãsuetissima serenitas. Primũ quidem fidem nostram, quã à præfato beatissimo patre & oratore nostro Syluestro uniuersali pontifice edocti sumus, intima cordis confessione, ad instruendas omniũ uestrûm mentes, proferentes, & ita demum misericordiã dei super nos diffusam annũciantes. Nos em̃ uos scire uolumus, sicut per anteriorem nostrã sacrã pragmaticã iussionem significauimus, nos à culturis Idolorũ, simulacris mutis, & surdis, manufactis, diabolicis cõpositionibus, atq; ab omnibus satanæ pompis recessisse, & ad integram Christianorũ fidem, quæ est uera lux, & uita perpetua peruenisse. Credentes iuxta id quod nos idem almificus summus pater, & doctor noster Syluester instruit pontifex, in deum patrem omnipotentem, factorem cœli & terræ, uisibiliũ omniũ & inuisibiliũ, & in IESVM Christũ filium eius, unicũ dominũ nostrũ, per quem omnia facta sunt, & in spiritũ sanctũ dominũ & uiuificatorem uniuersæ creaturæ, hoc est patrem, & filiũ, & spiritũ sanctum confitemur, ita ut in trinitate perfecta, & plenitudo sit diuinitatis, & unitas potestatis. Pater deus, filius deus, & spiritus sanctus deus, & tres unũ sint in CHRISTO IESV, tres itaque formæ, sed una potestas. Nam deus semper sapiens, edidit ex se per quod essent gignenda secula uerbum. Et quando eodem solo suæ sapientiæ uerbo, uniuersam ex nihilo formauit creaturam, cũ eo erat, cuncta suo arcano componens mysterio. Igitur perfectis cœlorũ uirtutibus, & uniuersis terræ materijs, pio sapientiæ suæ nutu, ad imaginem & similitudinem suam primum de limo terræ fingens hominẽ, hunc in paradiso posuit uoluptatis, quẽ antiquus serpens, & hostis inuidens diabolus, per amarissimũ lignum uetiti gustum, exulem ab eisdem effecit gaudijs, eoq; expulso nõ desinit sua uenenosa multis modis protelare iacula, aut à uia ueritatis humanũ abstrahẽs genus, idolorum culturæ uidelicet creaturæ & nõ creatori deseruire suadeat. Quatinus per hoc eos quos suis uoluerit irretire insidijs, secũ æterno afficiat cõcremandos supplicio. Sed deus noster misertus plasmæ suæ, dirigẽs sanctos suos prophetas, per quos lumen futuræ uitæ ad aduentũ uidelicet filij sui domi-

C ni dei & saluatoris nostri IESV CHRISTI annuncians, misit eundem filiũ suum unigenitũ, & sapientiæ uerbũ, qui descendens de cœlis, propter nostrã salutem, natus de spiritu sancto, ex Maria uirgine, uerbũ caro factum est, & habitabit in nobis: non amisit quod fuerat, sed cœpit esse quod nõ erat. Deũ perfectũ, & hominem perfectum, ut deus, mirabilia perficiens, & ut homo, humanas passiones sustinens, ita uerum hominem, & uerum deum, uerum hominem fuisse nullo modo ambigamus. Electisq; XII. apostolis, miraculis coram eis & innumerabilis populi multitudine coruscauit. Confitemur eundem dominũ nostrũ IESVM Christũ, & implesse legem & prophetas, passum, crucifixum secundũ scripturas, tertia die à mortuis resurrexisse, assumptum in cœlos, atq; sedentem ad dexterã patris, inde uenturũ iudicare uiuos & mortuos, cuius imperij non erit finis. Hæc est enim fides nostra orthodoxa, à beatissimo patre nostro Syluestro, summo põtifice nobis prolata. Exhortantes idcirco omnem populũ, & diuersas gentium nationes, hanc fidem tenere, colere, ac prædicare, & in sanctæ trinitatis nomine baptismi gratiam consequi, & dominũ IESVM Christum saluatorem nostrum, qui cum patre & spiritu sancto per infinita uiuit & regnat secula, quem Syluester beatissimus noster pontifex in uniuersali prædicat corde deuoto adorare. Ipse enim dominus deus noster misertus mihi peccatori, misit sanctos suos apostolos ad uisitandum nos, & lumen sui splendoris infulsit nobis, & abstractũ à tenebris,

Christus legem impleuit.

D ad ueram lucem & agnitionem ueritatis me peruenire gratulamini. Nam dũ ualida squaloris lepra totam mei corporis inuasisset carnem, & multorũ medicorum conuenientiũ cura adhiberetur, nec unius quidem promerui salutem. Ad hæc aduenerũt sacerdotes Capitolij, dicentes mihi debere fieri fontẽ in Capitolio, & compleri hunc innocentũ sanguine calente, & in eo loco me posse mundari. Et secundum eorum dicta aggregatis plurimis innocentibus infantibus, dum uellent sacrilegi paganorũ sacerdotes eos mactare, & ex eorũ sanguine fontem repleri. Cernens serenitas nostra lachrymas matrũ eorum, ilico exhorrui facinus, misertusq; eis, proprios illis restitui præcepimus filios suos, datisq; uehiculis, & donis concessis, gaudentes ad propria relaxauimus. Eadem igitur transacta die, nocturno nobis facto silentio, dum somni tempus aduenisset, adsunt apostoli, sanctus Petrus & Paulus, dicentes mihi: Quoniã flagitijs posuisti terminũ, & effusionem sanguinis innocentis horruisti, missi sumus à CHRISTO domino deo nostro, dare tibi sanitatis recuperandæ cõsilium. Audi ergo monita nostra, & fac quodcunq; indicamus tibi. Syluester episcopus ciuitatis ad montẽ Soracten persequutiones tuas fugiens, in cauernis petrarum cum suis clericis latebras fouet, hunc cum ad te adduxeris, ipse tibi piscinam pietatis ostendat, in qua dum te tertio merserit, omnis te ualitudo ista deserat lepræ, quod cum factũ fuerit, hanc uicissitudinem tuo saluatori compensa: Te autem ipsum in hac parte purifica, ut relicta omni superstitione idolorũ, deum uiuum uerum, qui solus est & uerus, adores & excolas, & ad eius uoluntatem attingas. Exurgens igitur à somno protinus iuxta id quod à san-

Antiquißimi enim quiq; medici arbitrãtur nihil æquæ mederi lepræ, ac sanguinem humanum.

Syluester latuit in specu Soractis.

A à sanctis apostolis admonitus sum peregi, aduocatoq; eodē præcipuo & magnifico patre, & illuminatore nostro Syluestro, omnia à sanctis apostolis mihi præcepta dixi uerba, percunctatiq; eum sumus, qui isti dij essent Petrus & Paulus. Ille uero ait: non eos deos uere dici, sed apostolos saluatoris nostri IESV Christi. Et rursus interrogare cœpimus eūdem Syluestrū, utrū ipsorum apostolorū imaginem expressam haberet, ut ex pictura discerenus, hoc esse quod reuelatio docuerat. Tunc idem uenerabilis pater imagines eorundem apostolorū per diaconem suū exhiberi præcepit, quas dum aspicerem, & eorū quos in somno uiderā figuratos, in ipsis imaginibus cognouissem uultus, ingenti clamore corā omnibus satrapibus meis cōfessus sum eos esse quos in somno uiderā. Ad hæc beatiss. Syluester indixit nobis pœnitētiæ tempus intra palatiū nostrū Lateranense, in uno cilicio, ut omnia quæ à nobis impie peracta, atq; iniuste disposita fuerant, uigilijs, ieiunijs, atq; lachrymis, & orationibus apud saluatorem nostrū IESVM Christū impetraremus. Deinde per manus impositionē clericorū usq; ad ipsum præsulē ueni, ibiq; abrenūcians satanæ pompis, & operibus eius, uel uniuersis idolis manufactis, credere in deū patrem omnipotentē, factorem cœli ac terræ, uisibiliū & inuisibilium, & in IESVM Christū filiū eius unicū dominū nostrū, qui natus est de spiritu sancto, & Maria uirgine, spontanea uoluntate corā omni populo professus sum. Benedictoq; fonte illic me trina mersione unda salutis purificauit. Leuatoq; me de uenerabili fonte, indutus uestibus cādidis, septiformis spiritus B sancti consignationē adhibuit, beati chrismatis unctione, & uexillū sanctæ crucis in mea fronte liniuit, dicēs: Signat te deus sigillo fidei suæ, in nomine patris, & filij, & spiritus sancti, in cōsignationē fidei. Cūctusq; clerus respondit, Amē. Et adiecit præsul: Pax tibi. Prima itaq; die post perceptū sacri baptismatis mysterium, & post curationē corporis mei à lepræ squalore, agnoui nō esse aliū deū, nisi patrem, & filiū, & spiritū sanctū, quem beatissimus Syluester prædicat trinitatem in unitate, unitatē in trinitate. Nam oēs dij gentiū, quos usq; hactenus colui, dæmonia, opera hominū manufacta cōprobatur. Etenim quantam potestatē idem saluator noster suo apostolo beato Petro contulerit in cœlo ac terra, lucidissime nobis idem uenerabilis pater edixit, dū fidelem eum in sua interrogatione inueniens, ait. Tu es Petrus, & super hanc petram ædificabo ecclesiam meam, & portæ inferi nō præualebunt aduersus eam. Aduertite potentes, & aure cordis intendite, quid bonus magister & dn̄s suo discipulo adiunxit, inquiens, & tibi dabo claues regni cœlorū, & quodcunq; ligaueris super terrā, erit ligatum in cœlis, & quodcunq; solueris super terrā, erit solutum in cœlis. Et dum hæc prædicante beato Syluestro agnoscerem, ex beneficijs ipsius beati Petri integræ me sanitati comperi redditum.

EPISTOLARVM FINIS.

SYLLABVS

RERVM MEMORABILIVM

utriusq; partis tam Clemētis quàm Epistolarum.

Aspara-

D

Dictamnum

Ignem

M

Q

R

S

Sama-

T

V

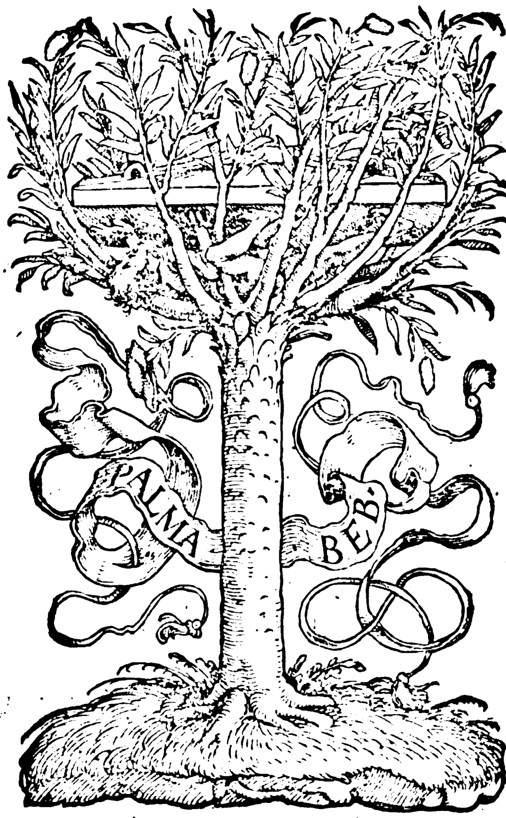
Visus

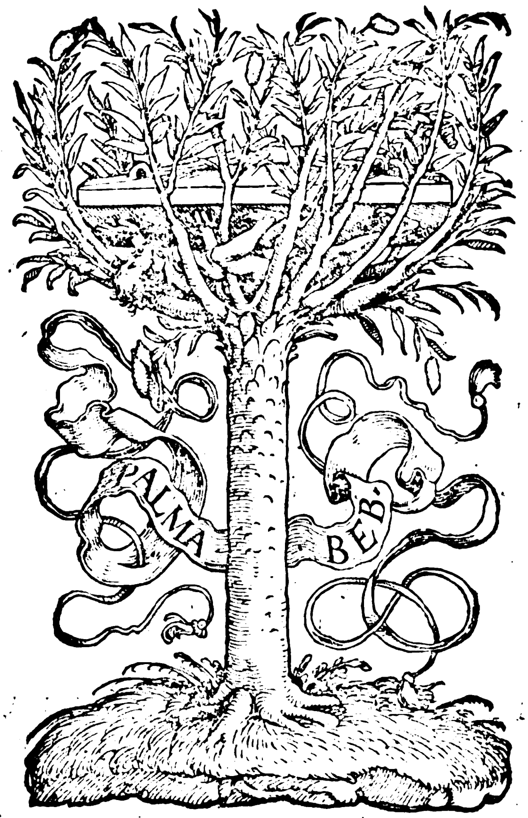
FINIS.

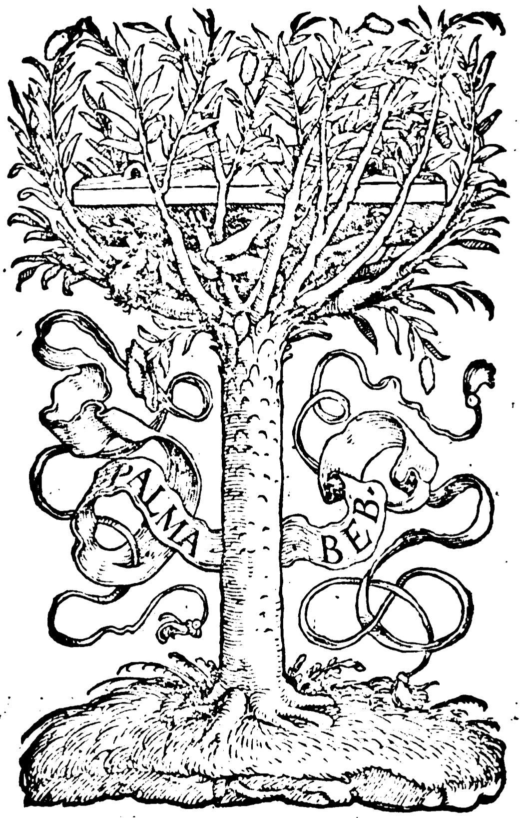
ERRATA QVAEDAM QVAE IMprudentibus nobis operis obrepserunt.

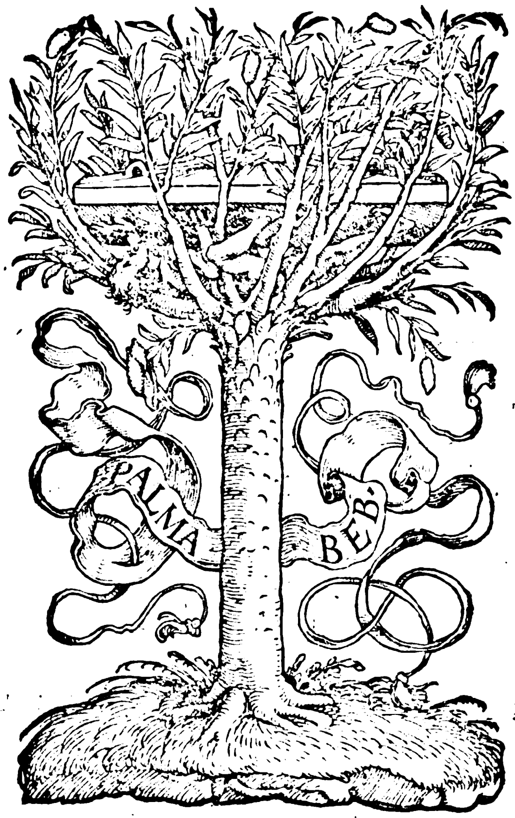
Fo. 49. A. legitur quia si meliorem, legendũ est quasi. Paulo post, & sui ipsius, legendum si pro &.
Fo. 55. A. legitur etiam in petrosis, legendum aut.
Fo. 83. B. quidam ex filijs, legendum cuidam.
Fo. 145. A. sed miseri, pro misceri.

BASILEAE APVD IOAN. BEBELIVM AN. XXVI. MENSE AVGVSTO.

PALMA
BEB.

PALMA
BEB.

PALMA
BEB.

PALMA
BEB.